This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

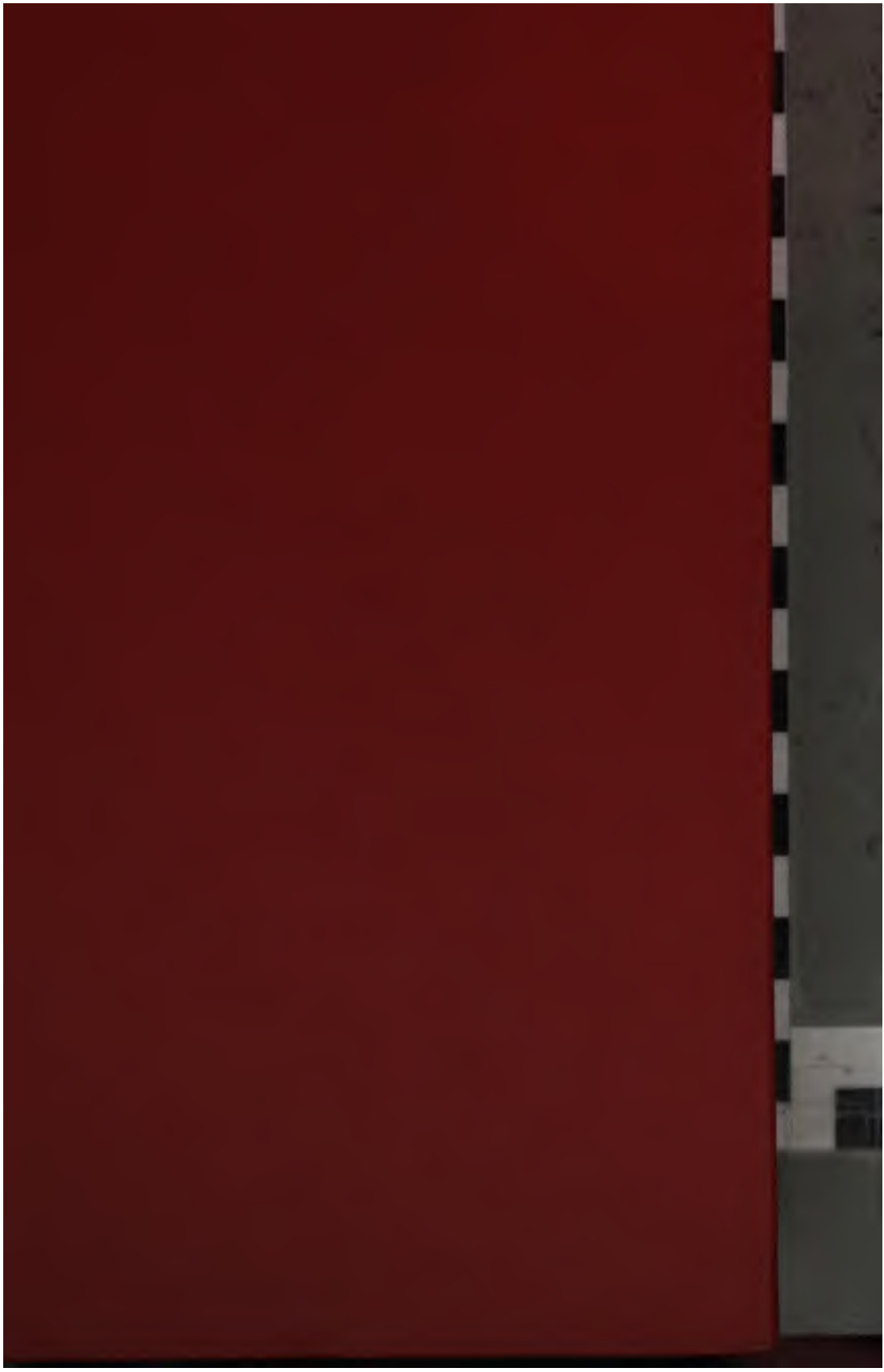

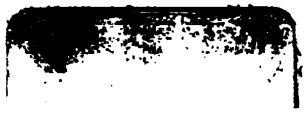

M64
STACKS
OCT 29 1970

26. SZ.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMIEMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

TIZENNYOLCZADIK KÖTET.

PEST,
EGGENBERGER FERDINÁND
M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.
1866.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

TIZENNYOLCZADIK KÖTET.

PEST, 1866.

EGGENBERGER FERDINÁND M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

KÉSMÁRKI

TÖKÖLY IMRE

NAPLÓJA 1676—1678. ÉVEKBŐL.

KÖZLI

TORMA KÁROLY,

M. AKAD. L. T.

PEST, 1866.

EGGENBERGER FERDINÁND M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

ELOSZÓ.

Folyó év tavaszán volt, hogy t. barátom Kornis Ádám gróf, ki már addig is Erdély XVII. századi történetére vonatkozó számos nagyfontosságú oklevelet juttatott atyja, a szenvedélyes történetbúvár Kornis Mihály gróf, gyűjteményéből másolás végett kezeim közé: egy 46 4-r. ívből álló kéziratot — minden esetre, mint állítá, töredékét valamely XVII. századi naplónak — adott nekem át, ohajtván tudni írójának nevét, s azt, hogy eredeti-e e kézirat?

Pár ív átolvasása meggyőzött a felől, hogy e kézirat Tököly Imre naplója az 1676—78. évekről; a kéziratra vetett első pillantás pedig arról, hogy az nem eredeti, hanem Tököly naplójának a múlt század derekán, legkésőbben pedig vége felé, vett másolata.

Sietve kezdtem a kéziratot másolni, perczig sem akarván közzétételével késni; s már-már végzendő valék a másolatot, midőn a Magyar

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI SZÓTTSÁGA

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

TIZENNYOLCZADIK KÖTET

PEST, 1866.

KIOKNSBERGER FERDINÁND M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

KÉSMÁRKI

TÖKÖLY IMRE

NAPLÓJA 1676—1678. ÉVEKBŐL.

KÖZLI

TORMA KÁROLY,

M. AKAD. L. T

PEST, 1866.

EGGENBERGER FERDINÁND M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

ív — nem tudhatá hogy ki kézirata. E körülmény érthetővé teszi, hogy miért nem tűnt fel régebben a kézirat írójának neve, s hogy miért nem lett e szerint maga a kézirat is ösmeretessé; azért t. i., mert az eredeti kézirat maga is csonka volt, s így a véletlen név- és címtelenné tévén e kéziratot, a másoltatást mint csonka munkáét kivánatossá s keresetté nem tevé.

A másoló munkájában elég figyelmes volt[1]), s noha a szókat általában erdélyi, néhol azonban ingadozó hangoztatás vagy tájejtés szerint másolá, de híven másolá. Helyenként azonban az eredetinek magyarországias tájszólási sajátságait, különösen — mint Tököly 1693-94-ki naplójában is láthatjuk — a mai é-nek í-vel, a ból, tól névragnak búl, túl-lal stb. való felcseréléseit meg-meghagyogatá. A helység- s néhol a személyneveket elferdítve írta le[2]), de

---

[1]) Így másolatának egy-egy oldalára, a mint látszik csupán annyit másolt le, a mennyi az eredeti egy-egy oldalára volt írva; a másolat sorai is úgy látszik épen ott vannak megszakítva; a hol az eredetiéi is végződtek. Különben alig volna érthető, hogy némely oldal egészen le az irónnal tett körülszegélyezésig be van írva, máson pedig széles, üresen hagyott tér van az oldalok egyik felén s alján hagyva, s a szöveg más oldalra van átvíve; sőt több lap, nem terjedvén ki az eredetileg tett szél- és alvonásokig, a szöveg sorai azokon belül még más hasonlókép irónnal tett szél- és al-, tehát kettős körvonalozással van ellátva.

[2]) Így a franczia segédhad egyik tábornokának neve többféleképen, mint: Clim Leo, Clajn Len, Klislen,

kétségkivül híven az eredeti után. Ezeket nagyobbára kijavítani [1]), s a napló szövegét lehetőleg a mai helyesirás szerint adni — azonban feltünőbb helyesirási vagy nyelvészeti s tájszólási sajátságoknak megtartásával — szükségesnek tartottam.

A mi a napló történeti belbecsét illeti, annak minden esetre XVII. századi történeti kútfőink között jelentékeny hely jutand az írónak úgy subjectiv előadásánál, valamint őszinteségénél, nem különben azon állásnál fogva, melyet a fiatal Tököly a magyarországi bujdosók között elfoglalt. Különösen érdekes fényt vetnek e napló adatai a bujdosóknak Erdélyben I. Apafi Mihály udvaránál való tartózkodásánál; az udvar s főként Teleki Mihály politikájára a magyar kérdésben; általában pedig a bujdosók ügyének folyamára nézve addig az időpontig, míg az elégedetlenek fővezérlete végleg a 21 éves Tököly kezébe jutott, vagyis míg Teleki politikája határozottan nem közeledett a bécsi udvaréhoz.

Történetirodalmunk érdekében nagyon ki-

Klajlen; Würben helyett Virn; Forval helyett Forvald van irva.

[1]) A helységneveket általában mai nevök szerint jelöltem meg; csupán Krakó és Hátszeg régies nevét — Karkó, Haczok — hagytam meg.

Tudományos Akademia Történelmi Emlékeinek II. oszt. 15. kötetét vevém, mely Tökölynek 1693—1694. évekről szóló naplóját, társunk Nagy Iván közléséből, hozá. Azonnal világos lőn előttem, hogy a kezeim között levő naplótöredék elejét alkotja a Tökölytől évek hosszú során át vezetett, s nagy gonddal, széles alapon folytatott naplónak; meggyőződtem továbbá a felől is, hogy a Monumentákban adott napló a híres agitátor életét, korának eseményeit felderítő nagy terjedelmű műnek épen végét sem alkotta; hanem hogy az kétségkivül a bukott főnök által 1694-en túl is — tán épen haláláig — folytatva volt; mert ha a 19—20 éves ifjú életének, pályakezdetének három évéről ily bőven, derekáról pedig naponkénti foglalatosságai között is oly terjedelmesen vezette napi jegyzeteit, mily széles alapon folytathatá ezeket a tettek mezejéről leszorított, a bizonynyal több idővel, és nagy emlékezetekkel rendelkezhető száműzött?

Tököly ifjúkori naplójának előttünk levő töredéke, mint látjuk, 1676-ki novemb. 28-ától 1678-ki május 16-áig terjed; s miután e mintegy másfél évről szóló napló 11¾, a Monumentákban közlött teljes két év pedig 43¾ nyomatott ívet tesz, kétségen kivűl van, hogy ha az 1676. előtti évekről — mert bizton hiszem, hogy a fiatal Tököly már 1676. no-

vembere előtt, tán 1671-ben Erdélybe bujdosása alkalmával kezdé napi jegyzeteit leirogatni, s ha a két naplótöredék évei között mintegy 15½ éven át vezetett naplót bírhatnók: a XVII. század történeti kútfőinek a mily terjedelmes, ép oly becses, forrásával gazdagúlhatna irodalmunk.

Tán nem tartozik a lehetetlenségek közé, hogy a szerencse, mely hazánk két részében majdnem egyszerre hozta napfényre Tököly még eddig lappangott naplójának részeit, ezután is kedvezni fog, s az egész napló történetirodalmunk nagy hasznára előbb-utóbb elékerül[1]).

Tököly 1676—78-ki naplója eddig merőben ismeretlen volt[2]). Létezéséről az erdélyi Kéziratok Társasága[3]), Benkő Jó-

---

[1]) E tekintetben az Iktári Bethlen és Rhédei grófok oklevéltára lenne átvizsgálandó; mert ha lappang valahol e kézirat, úgy bizonyosan a fentnevezett két, mint a Tökölyekkel rokonságban volt család oklevéltárában lappanghat az.

[2]) Említve van ugyan e czím alatt: „Az Úr diáriuma A. 1676. 77. 78., a magyari dolgokrúl és magáérúl“ ama leltárban, melyet Tököly parancsára Bajomi János 1681-ben vett fel a vajdahunyadi várról. L. Tudományos Gyüjtemény 1830. V. k. 37. l.; Árpádia I. k. 63. l.; Schmidt Vilmos, Die Stammburg der Hunyade in Siebenbürgen. Hermannstadt, 1865. 48. l. Sajátságos és figyelemre méltó az, hogy Tökölynek ez 1681-ki leltárban említett naplója épen csak azokról az évekről szól, melyekről a közlésünk alatti. Felhagyott volna-e 1678-on túl naplója vezetésével? Nem gondolom.

[3]) L. A Nyelvmüvelő Társaság Munkái I. k.,

zsef[1]), Kemény József gróf[2]), s az erdélyi történetirodalmi kútforrások ismeretében oly járatos Mike Sándor semmit nem tudtak. Szilágyi Sándor társunk azonban f. é. július 5-én hozzám intézett levelében határozottan állítja, hogy Tököly sajátkezűleg írt naplója a nagyenyedi könyvtárban megvolt, s hogy e kéziratot ő maga deák-korában látta is[3]). Az eredeti tehát hihetőleg az enyedi dúlás alkalmával hamvadott el.

Az eredeti, mondom, mert a közleményem alapjául szolgáló másolat gyaníthatólag az egykor Enyeden létezett eredetiről volt véve; a mit bebizonyítani látszik az, hogy a másolatot erdélyi ember, tehát valószinűleg Erdélyben vette, a kézirat nagyobbára az erdélyi tájszólás kiejtése szerint lévén másolva. Hogy történt azonban, hogy e naplónak — tudtom szerint —

178—204. l.; v. ö. Új Magyar Muzeum, 1854., V. f., 403—404. l.

[1]) L. Új Magyar Muzeum, 1853., V. f., 217—238. l., V. ö. u. o., 1855., II. f., 152. s. III. f., 185—188. l.

[2]) L. U. o., 1855., VI. f., 313—316. s 321—322. l. stb.

[3]) Benkő Ferencz az enyedi könyvtár kéziratai között Tököly naplójáról nem emlékezik (l. Parnassusi Időtöltés, VII., 36—40. l); Kemény József gróf pedig, ki az enyedi könyvtárt igen jól ismerte, e naplóról — mint fentebb említők — mit sem tudott. Megeshetett, hogy a kézirat 1848 előtt került a collegium könyvtárába, vagy hosszas ideig ismeretlenül lappangott annak tetemes kéziratt árában.

7. **Hetfő.** Ma jó reggel elbúcsúzván *Teleki* uramtól s ő kegyelme szánat is adatván alám *Kende Gábor s Ketzer* uramékkal jókor érkeztem Udvarhelyre, Váralja nevü faluban egy kevéssé falatozván; de Udvarhelyre érkezvén beszélik *Csuti* uramék egy emberséges embernek Szathmárrúl való izenetit, és az bükkaljai Szivágyi falusiaknak relatiójokat: *Kis Balázs* negyed század magával lévén az Bükken túl mint akarna mind engem s mind egyetmásomat felverni; kire nézve mindjárt akkor lovaim és egyetmásommal szekereim Csehbe felmentek s magam is vacsora után útat vesztvén ki mentem hálni minden szolgáimmal Nagy-Goroszlóra.

8. **Kedd.** Ma ebédet evén Udvarhelyen éjszakára Örmezőre szánkáztam tartván az udvarhelyi lakástúl. Ma tiszta de kemény idő lőn.

9. **Szerda.** Ma jó reggel felkelvén föröstökömeztem, és ezen hetet temporizálással akarván eltölteni, föröstököm után Görcsönbe szánkáztam; de ott *Seredi* uramat nem tanáltam. Ma nappal is esett az hó kevéssé; ezen éjjel itt is háltam.

10. **Csötörtök.** Ma is jó reggel kelvén fel, könyörgés után mentem szánon ebédre Zilahra, éjszakára *Kende Gábor* uramhoz Perecsenbe. Azonban mintegy délesti három óra tájban hozák hírét *Smith* generálnak magyar gyalog, és lovas németekkel Hadad alá való szállását; de nem hihetvén az hírnek, két szolgámat éjszaka elküldvén, viradtig meg is járták s beszélék 11 órától fogvást mintegy ezer embernek alatta való létét; de *Fajgel Péter* uram az várat megtartván, a németeket is lövén, alóla gyalázatosan elmentek. Nappal hó paraholt, éjjel igen nagy dér lőn.

11. Péntek. Igen közel lévén Somlyó, látás kedvéért *Franciscóhoz* az somlyai kapitányhoz szánkáztam, s czen nap helyben is voltam. Ma mind nappal s mind éjjel kemény idő lőn.

12. Szombat. Ma jó reggel föröstökömet évén egy huzomban mentem Csehbe s ott is háltam, itt tanáltam *Teleki* uramnak két rendbeli leveleit is. Ma is hideg idő lőn.

13. Vasárnap. Ezen napot egészen itt töltém, reggeli praedikátió hallgatás után sok aprólékos dolgaimhoz s irásimhoz láttam s vacsorán pedig *Ketzer* uramnál lők.

14. Hetfő. Jó reggel felkelvén egy rész szekerimnek, lovaimnak s nagyobb rész cselédimnek Erdélybe való beindításokban foglalatoskodtam, az mint hogy mintegy kilencz óra tájban be is indítám öket; az hátramaradott időt pedig Erdélybe irt levelekkel töltém. Ma napestig is tiszta de kemény idő lőn.

15. Kedd. Ma napestig itt valék Csehben; irtam újabban is oda be egy karkai szabados által; ebéd után érkezék quartélyából *Rákóczi Ferencz* uram is, ki is vacsorán is nálam lőn. Ma mind nappal, mind éjjel kemény téli idő lőn.

16. Szerda. Ez napot is itt töltém Csehben. *Rákóczi* uram ma reggel elméne, „(egy szó hiányzik)“ *Fajgel* s *Nemessányi* uramék is quártélyokba. Ebéd után kimentem lovakon sétálni. Szinte keményen viseli az idő magát.

17. Csötörtök. Ma is napestig itt voltam. Délig levelek irásában foglalatoskodtam, melyeket irtam az uraknak Erdélybe, expediáltam is egy „(egy szó hiányzik)“ velek ebéd után, magam pedig sétálni mentem lovon. Ma is kemény tiszta idő lőn.

ELOSZÓ.

Folyó év tavaszán volt, hogy t. barátom Kornis Ádám gróf, ki már addig is Erdély XVII. századi történetére vonatkozó számos nagyfontosságú oklevelet juttatott atyja, a szenvedélyes történetbúvár Kornis Mihály gróf, gyűjteményéből másolás végett kezeim közé: egy 46 4-r. ívből álló kéziratot — minden esetre, mint állítá, töredékét valamely XVII. századi naplónak — adott nekem át, ohajtván tudni írójának nevét, s azt, hogy eredeti-e e kézirat?

Pár ív átolvasása meggyőzött a felől, hogy e kézirat Tököly Imre naplója az 1676—78. évekről; a kéziratra vetett első pillantás pedig arról, hogy az nem eredeti, hanem Tököly naplójának a múlt század derekán, legkésőbben pedig vége felé, vett másolata.

Sietve kezdtem a kéziratot másolni, perczig sem akarván közzétételével késni; s már-már végzendő valék a másolatot, midőn a Magyar

nóha az jegen felül mélyen folyt már az víz. 5 - 8 óra tájban Szigetre érkeztem s ott is háltam. Ez napon is igen olvadott, kevéssé esvén is az eső.

23. **Szerda.** Ma is itt Szigeten voltam, benüléssel töltvén el csak az napot. Ebéden az itt való papok lőnek nálam. Ma napestig lágy és ködös idő lőn; ez éjjel pedig éjfél után eső esett.

24. **Csötörtök.** Ma is itt voltam. Az múlt éjjel még is valamennyire felderült s alkalmas derecske is lőn; s nappal pedig tisztán szolgált az nap, s olvadott az sár.

25. **Péntek.** Isten jóvoltából az áldott ünnep karácsonyi napokat elérhetvén, kiért is áldassék az ő szent neve, viradta előtt két vagy három órával is felkelvén ezen szent napot devotióval, és praedikátiók hallgatásában töltém el. Délig kemény hideg idő, az múlt éjszaka igen nagy dér lőn; délután pedig az nap meleget sütvén olvadott.

26. **Szombat.** Ezen napot is templomban való létellel töltém el inkább; ebéden nálam itt való becsületes emberek, vacsorán pedig magam is *Szegedi* urammal lők. Az múlt éjjel nagy, de olvasztó szél lőn; nappal is lágy idő.

27. **Vasárnap.** Ezen napot is praedikátiók hallgatásában tölténk el. Valamint nappal, úgy éjszaka is igen lágy idő lőn.

28. **Hetfő.** Tegnap vacsorán felesen lévén nálam az szigeti nemes emberekben mulatván velek ma csak kornyadoztam, ebédet sem evém; vacsorán pedig az aknai számtartónál *Szentmiklósinál* voltam. Az múlt éjel lágy idő s nappal pedig délután igen esett az em *Ketzer* és *Fájgel* uramék leveleit is.

29. Kedd. Az múlt éjjel talám 4 órakorig lévén fel, ma is napestig csak kornyadoztam. Reggel érkezék *Serobak István* Erdélyből nagy csomó levelekkel, leveleimre hozván választ; azonban más szolgám is *Bergh* más rendbeli levelekkel és *Kis Gábor*; s estve felé érkezének látogatásomra *Bás Mihály* és *Bige György* uramék Husztrúl, s én is küldtem *Baskai* uram után az úti passussal egy embert sietséggel. Ma is csak lágy idő lőn valamint az múlt éjszaka is.

30. Szerda. Ma is asztal felett töltènk egy darabig az időt, az magyarországi atyafiakon kivül lévén más vendégeim is. Az múlt éjjel is lágy idő lőn s hó esett ugyan alkalmasint; nappal megint mind elolvadott, mely is nagy sárt szerzett. Csehbe is expediáltam embert szükséges levelekkel.

31. Csötörtök. Az elmúlt éjjel dér is alkalmas lön, de hó is szépen esett, nappal is szállandógált. Ma napestig is Erdélybül hozott levelekre való választételben foglalatoskodtam; Csehbül tegnap jött embereket is elbocsátottam; azonban szegény *Gyulafi Mihály* uram temetésére való menésre is készülgettem.

1677.

Januarius.

1. Péntek. Isten jóvoltábúl ez új esztendőt is elérhetènk, melynek minden részeit tegye Ő Szent Felsége szerencséssé, egészségessé és boldoggá, s ingyen való kegyelmességibül az következendőket is engedje édes hazánkban eltölteni, és minden akadályokat elhárítani méltóztassék Szent Fiáért. Ma az

reggeli praedikátióra felmenvén és ebédet is e vén az magyarországi atyafiakkal, úgymint *Rákóczi Ferencz, Szalai Pál, Dobai Gábor, Bás Mihály* és *Bige György* uramékkal, ebéd után Huszt felé indulánk, és eštve felé hálni érkezénk Tecsőre. Ez éjjel is volt ugyan kis dér s nappal pedig hó is esett aprónként. Erdélybe tegnap irt leveleimmel pedig viradta előtt expediáltam *Szabatkait.*

2. **Szombat.** Jó reggel felkelvén és föröstökömet helyben Tecsőn evén, föröstököm után megindultam, és délesti két óra tájban Husztra érkezvén ott is háltam. Az múlt éjjel kevés hó esett s nappal is aprónként; nem is volt igen kemény idő. Vacsorán pedig felesen voltak nálam az magyar atyafiakban.

3. **Vasárnap.** Ezen napot is itt Huszton töltém. Reggel, mig azon czeremónia véghez nem ment, szegény *Gyulaffi* uram temetésén voltam; kit is eltemetvén ebéden felesen az Huszton lakó magyarországi atyafiakban voltak nálam, úgy az kapitány is. Délután csak ben létellel töltém az időt. Az múlt éjjel alkalmas dér volt, nappal is kemény idő.

4. **Hetfő.** Jó reggel akartam ugyan vissza indulni, de *Frater István* uramnak sokszori kérésére ebédre felmenék az várba; az hol is jól lakván, azonban délután *Barkóczi Sándor* uram is Magyarországból elérkezvén mentem az ő kegyelme szállására, és magammal elhozván jutottam éjszakára Mihálkafalvára. Az elmúlt éjjel nagy dér lőn, de bezzeg nappal is igen igen kemény idő.

5. **Kedd.** Az tegnapi mulatást kiheverni akarván nem szinte idein indulánk meg s érkezénk Taraczközre *Ilosvai Péter* uramhoz, s ott is háltunk.

Az múlt éjjel is alkalmas dér lőn, s nappal pedig közép idő lőn.

6. Szerda. Jó reggel megindultam *Barkóczi* urammal Taraczközről, s egy huzomban jöttem Szigetre; az hol is ebéd vacsorával együtt lőn. Érkezének Csehből is levelek; azonban magam is postán expediálám *Gellérdet* Erdélybe szükséges levelekkel. Ma nappal közép iránt való idő lőn, éjjel derecske.

7 Csötörtök. Ez mái napot is itt Szigeten töltém várakozván *Barkócziné* asszonyom után. Ebéden moldvai négy ember boérok *Barkóczi* urammal együtt voltak nállam. Nappal apránként esdegelt az hó, éjszaka sem volt kemény idő.

8. Pintek. Hajnalban felkelvén voltam holmi aprólékos dolgaim között foglalatos, melyeket elvégezvén és *Barkóczi* urammal föröstökömezvén én puskásokkal s hajtókkal vadászni mentem; de semmi olyas szerencsém nem lévén, az puskásokat elhagyván megtértem; *Barkóczi* s *Rákóczi* uramék pedig szánon feleségek eleibe Husztra. Ma s múlt éjjel is lágy idő lőn.

9. Szombat. Tegnap ember jövén Udvarhelyről levelekkel, választ tevén elbocsátottam; ebédig — roszul érezvén magamat — förödtem; estve felé vettem *Teleki* s *Absolon* uramék levelét. Az múlt éjjel nagy hó esett, ma nappal is majd délesti három órakorig.

10. Vasárnap. Ma is ebédig csak kornyadoztam s hevertem; az templomba sem meheték. Ebéd után jöve híre *Barkócziné* asszonyom jövetelinek, kinek is nem messze ugyan eleiben mentem, s vacsorára beérkezének *Rákóczi Ferenczné* asszonyom is urak-

kal együtt. Ma tiszta idő volt; valóban jó szánút kezd lenni töröt(vén) az tegnapi hó után az emberek az útat.

11. Hetfő. Ma ebédig *Barkóczi* urammal és az asszonnyal való beszélgetésben töltettük időnket; ebéden és vacsorán is pedig ő kegyelmeknél voltam, ezen napot az itallal töltvén el inkább és tánczolással. Vacsora előtt érkezék *Szabatkai* is udvartúl hozott levelekkel. Ma is közép iránt való idő volt, úgy az múlt éjjel is sem igen hideg, sem igen lágy idő.

12. Kedd. Ma is beszéddel töltettük inkább az időt; *Barkóczi* uramékon kivűl ebéden ma *Majos* uram katonáival, vacsorán pedig *Csernel Pál, Sulyok, Bir* és *Bige* uramék; érkezék *Farkas Fábián* uram is.

13. Szerda. *Csernel* uramék jó reggel elbúcsúzván tőlünk, délig holmi levelek s contractusok csinálásában voltunk foglalatosok; estig borozással töltöttük az időt; írtam mind urunknak, mind *Kapi* és *Teleki* uraméknak. Ebéden ma is *Barkóczi* uramékon kivűl *Majos* uramék voltak nálam: Ma is apránként esett az hó; az múlt éjszaka pedig lágy idő láttatott lenni.

14. Csötörtök. El akarván holnap menni *Barkóczi* uram feleségestűl, mi is holmi dolgaink végezésében foglalatoskodtunk. Vettem *Teleki* és *Absolon* uramék levelét. Ma napestig is szaporán esett az hó, mindazáltal mintegy olvadni is láttatott; de estve felé kemény idő kezdett lenni; az múlt éjszaka is esett kevéssé az hó.

15. Pintek. Ma jó reggel felkelvén, és idein föröstökömezvén is, föröstökem után *Barkóczi* uram az

asszonnyal együtt megindulának; *Rákócziné* asszonyom pedig urastúl itt maradott. Én Szarvasig (Szarvaszó) kisértem öket; onnét megtérvén csak beszélgetéssel töltém ez napon az időt. Vettem *Frater István* s *Ketzer* uramék levelét is; azonban délután hamar érkezék *Bas* uram is Udvarhelyrűl. Az múlt éjszaka egy kis eső s nappal pedig nagy hó esett.

16. Szombat. Jó hajnalban felkelvén, és szokott dolgaimat végezvén, kimentem nyomon nyulászni, de térdig való és igen nagy hó levén, semmi járását nem tanálhatván az nyulaknak visszatértem, s ebédet évén ebéd utan szánkázni mentem; azonban vacsora után már lefekvésemkor érkezék *Csuti* uram is Hunyadrúl az pénzzel, de már *Barkóczi* uram el menvén, késő az dolog. Az múlt éjszaka egy kis derecske volt, ki miatt valamennyire meg is cserepesedett az hó; nappal pedig szép fényes tiszta idő lőn; az nap lealkonyodván pedig fagyni kezdett.

17. Vasárnap. Ma mind reggeli és estveli praedikátiót az szállásomon hallgaték. Minden napi vendégeimen kivűl maramarosi ispán uram szolgabirástúl voltak nálam ebéden. Estve felé az holnapi induláshoz készűlgettem benlétellel töltvén az időt. Az múlt éjszaka az télnek elein kezdett időkhez hasonló igen kemény idő és nagy dér lőn; nappal pedig szép tiszta verőfényes idő.

18. Hetfő. Isten jóvoltából idein ebédelvén Szigetrűl megindultam; éjszakára mentem Barczanfalvára, az hová az ispán is elkisérvén becsűlettel láttak. Nappal szép tiszta idő lőn, éjjel az tegnapihoz hasonló idő.

19. Kedd. Jó hajnalban felkelvén holmi irogatá-

simat végeztem; azonban megindulván ebédre érkeztem Konyha nevű faluba, útamban betérvén *Szuhai* uramhoz is Rosalyára, és az ebédlő helyig elhozván. Szokatlan kemény rettenetes idő lőn ma, alig várhattam Rosalyát is érhessem; Konyhán pedig ebédet evén, éjszakára Szacsalra érkeztem. Ezen kemény idő csak délig tartott, és az múlt éjszaka is; délután estve feléig verőfény szolgált.

20. Szerda. Mivel ezen háló helyen az szánat is el kelle hagynom, és az egyetmást az havasi út miatt lovakra költeztetnem, nem indultam szinte idein; mindazáltal az háló helyre Telcsre mintegy délesti harmadfél óra tájban érkeztem Isten jóvoltából az havason is kár nélkül jöhetvén által. Valamint az múlt éjszaka, úgy ma is nem volt oly kemény idő mint tegnap, mindazáltal így is valóban viseli magát az tél.

21. Csötörtök. Míg újabban szánra verekedhettem időmulás telvén Telcsen föröstökömeztem. Föröstököm után pedig megindulván éjszakára Demeter nevű szász faluba érkeztem mintegy délesti két óra tájban igen jó szán útunk lévén; és mind ma nappal s mind múlt éjjel alkalmas hideg is lévén.

22. Pintek. Mivel közel van Besztercze ma sem indulék idején az háló helyről, egy s más felé való írásaim is lévén ma jó hajnalban; mindazáltal nem is késtem jó festett szánat is küldvén elömbe az beszterczei bíró, s kilencz óra tájban érkeztem Beszterczére, s az mai napot itt is töltém. Érkezének azonban estve felé Udvarhelyen maradt lovaim, szekerem és cselédim is. Ma virradtakor kezdett az hó esni s délig esett is, de délután igen kezdett olvadni, félő egészen el ne hagyjon bennünket az tél, és az hó.

23. Szombat. Csak imígy-amúgy érezvén magamat ebéd előtt az fördő kádban förödni mentem, és itt is ebédelvén, s ebéd után megindulván hálni mentem Szász-Budak nevű faluba. Mind ma napestig és az múlt éjjel is lágy idő lévén igen olvadott s esett is az hó.

24. Vasárnap. Jó reggel megindulván Szász-Budakrúl ebédre Nagy-Sajóra mentem. Udvarhelyrűl hozott két lovam, szán is lévén már velem, szaporán mentem. Éjszakára pedig érkeztem Bátosra. Ez napon is, az el múlt éjjel is igen veszett az hó, ki miatt már is kapcsos szánútunk is lévén eső is esvén.

25. Hetfő. Bátosrúl is jó reggel indultam meg, ebédre mentem Régenbe, az hol is az régeniek becsülettel látván, azonban ebédtűl való felkelésemkor *Bánffi Boldizsár* uram is érkezvén házától addig békét nem hagyott, míg Beresztelkére nem igirkeztem; és így magam nehányad magammal éjszakára mentem Beresztelkére; nagyobb rész szolgáimat, szekeremet pedig küldtem Sárpatakra éjszakára, úgy, hogy holnap Vásárhelyen várjanak. Ma is egyaránt is, az éjjel is veszett az hó. Régenbűl pedig szállás szerzés kedvéért leveleket írván, expediálám Gellérdet udvarhoz. Ma vacsorát vigan, és utánna is tánczczal töltők el az időt.

26. Kedd. Alig várván az viradtat az két lovon szánkán Szent-Iványra *Gilányi Jakab* uramhoz szánkáztam dolgaim lévén ő kegyelmével; az hol förösztökömezvén is éjszakára mentem Maros-Vásárhelyre. Az múlt éjjel volt még is egy kis derecske, s jobban is csuszhat az szán; de ma egyaránt olvadott s igen el is veszett az hó. Estvére érkezék *Absolon* uram.

27. Szerda. Az elmúlt éjjel is alkalmas dér lévén nóha inkábbára kopár az út, de még sem hagyá el az szánakat, s ebédre mentem Ákosfalvára; éjszakára pedig Zágorra érkeztem, s itt is háltam. Az múlt éjjelre keveset alhatván vacsora nélkül csak lefeküdtem.

28. Csötörtök. Nem messze igyekezvén hálni, reggel nem indultam, és ebédre csak Holdvilágra érkeztem, s ebéd után pedig megindulván hálni mentem Szent-Lászlóra. Az múlt éjjel is dér lőn, nappal sütő meleg; egyébaránt ha az éjszakai derek nem járnának, szinte elhagyna bennünket az szánút.

29. Píntek. Ma Szent-Lászlón föröstökömezvén mintegy 11 óra tája felé indultam csak, és igen lassan mendegelvén, éjszakáló helyre érkeztem Segesd nevű faluba. Az múlt éjjel is nagy dér lőn, s igen meg is fagyott; de délután egyaránt olvadott.

30. Szombat. Ma is Segesden hasonlóképpen förös-tökömezvén utánna megindultam, és délután csak hamar az háló helyre Hégen nevű faluba érkeztem. Ma nappal is igen sütett az nap, éjjel pedig kemény idő volt. Éjszaka expediálám újabban levelekkel Szabatkait.

31. Vasárnap. Hégenben az reggeli praedikátiót meghallgatván, és azután ebédet evén, ebéd után megindultam s éjszakára mentem Szelistadtra, az hová mintegy délesti 4 óra tájban érkeztem. Az múlt éjjel is derekas fagy volt, nappal egyaránt olvadott, és igen is sütett az verőfény.

Februarius.

1. Hetfő. 1. Januarii kezdődvén az primás böjti ezen hazának, ez napnak nagyobb részét itt Szeli-

stadton töltém el reggeli praedikátiót, és délután könyörgést is hallgatván; estve felé pedig megindulván éjszakára mentem Sáros nevű szász faluba. Ma is nappal lágy idő és locsos út lőn; az múlt éjszaka pedig csak közép iránt.

2. Kedd. Ma mihent világosodni kezdett megindulván Sárosrúl ebéd előtt jókor érkeztem udvarhoz Fogarasba; és mindjárt szemben lévén az fejedelemmel ebéden s vacsorán is oda fel lők. Ez napot csak beszélgetésben töltettük. Jól megfagyván az múlt éjjel, s nappal pedig mint tegnap egyaránt olvadván.

3. Szerda. Az fejedelem parancsolatjából ez néhány napot itt kelletvén töltenem, ma is csak az ő nagyságával való beszéddel mulattam el az napot. Két rendbéli leveleimet is küldvén Teleki uramnak. Ma is hasonló idő lőn mint tegnap.

4. Csötörtök. Mindjárt kedden elküldvén ő nagysága az musikosokért víg lakással s nagy itallal töltök ez napot. Vacsorán az „(egy szó hiányzik)“ voltak egynehányan nálam. Ma is hasonló idő lőn mint tegnap.

5. Pintek. Igazán aprilis forma változó tél s idők ezek; mert midőn az napon kin való olvadások miatt szinte elfogyott volna az szánút, újabban az múlt éjjel majd bokáig való hó esék, s ma napestig sem szűnék meg; mely is ha fagyni tanál, derék szánútat csinál.

6. Szombat. Az tegnapi s éjszakai hónak örülvén urunkkal vadászni mentünk, és szinte lealkonyodólag érkezénk vissza, ebédet Felmeren evén. Az múlt éjszaka is többire mind esett az hó, nappal pedig hol zuzmara, hol aprónként hó paraholt; de mind avval is igen kemény téli hideg idő lőn elannyira,

hogy alig állhattuk s várhattuk az megtérést. Vacsorán is udvarnál voltam.

7. **Vasárnap.** Ez elmúlt éjjel is hasonló kemény idő és igen nagy dér lőn mint tegnapon, hogy alig lehetett ez télen is nagyobb; nappal is igen fogas verőfény. Ez napot is udvarnál töltém.

8. **Hetfő.** Ma is napestig itt helyben, ebéden udvarnál, s vacsórán pedig *Horváth Andrásnál* voltam az városban. Ez napon is s az múlt éjjel is ugyan csak fogason viseli magát az hosszas és unalmas tél.

9. **Kedd.** Ez napot is udvarnál töltém; délig udvarnál levő dolgaimat végezvén, ebédre pedig lemenék az bejárók vendégségére többekkel együtt, az hol is pausálván egy darab ideig, estve felé újabban felmentem urunkhoz, s vacsorán is ott valék; egyébaránt is készülgetvén az holnapi megindulához. Ma nappal olvadni kezdett, az múlt éjjel pedig fagy volt.

10. **Szerda.** Megelégelvén az itt való lakással ebéd után el akarván mennem, aprólékos hátra való dolgaimat végezgettem; ebéden pedig udvarnál fenmaradván, és az fejedelem az italhoz hozzá fogván, csaknem estvéli hat óra tájban indulhaték s érkezhettem nagy későre éjszakával Nagy-Sinkre, az hol is vacsorán nálam voltak urunkhoz expediáltatott magyarországi *Bessenyei* s *Klobusiczki* uramék másokkal együtt. Ez napon is igen kopott az szánút, s az múlt éjszaka sem volt kemény idő.

11. **Csötörtök.** Jó reggel felkelvén mindazáltal csak nyolcz óra tájban indulván Nagy-Sinkről, és az magyarországi atyafiak is tőlem elválván, ebédelni mentem Lesesre, s éjszakáló helyre pedig Szent-
rkeztem. Még eddig jó szánútunk volt ugyan,

de az mint ma is olvadott, és éjszaka is kevés eső esett, szinte is végképpen elhagy bennünket az szánút.

12. Pintek. Ma idejében indultam mintsem tegnap, és nóha nehut és sok helyeken kopáros és sáros szánúttal ebédre Martonfalvára verdődénk, s éjszaka pedig Bolyába érkezénk *Toldi* uramhoz. Ebéd után valóban alkalmatlan sáros és nem havas útunk lön, csaknem estig esvén az hóval egyvelesleg eső, mely is annyira koptatá az szánútat, hogy csak az oldalokon, hegyen az hónak egy kis láttatja. Az múlt éjjel is lágy idő lön.

13. Szombat. Szánakon lévén az útnak alkalmatlanságára nézve idein megindulék Bolyából, és nóha az elmúlt éjjel mind esett az hó, s alkalmasint be is fedte az földet, de alatta csupa sár lévén, s nappal egyaránt olvadván, ebédre az szánakkal nagy bajjal érkezhetém Nagy-Selykre; az honnét is én csak nehányad magammal lovon mentem éjszakára Sorostélyra *Teleki* uramhoz; az szának pedig több szolgáimmal együtt háló helyre érkezének Hassag nevű szász faluba, de annál tovább az nagyobbik szánat egy nyomnyira sem vihették az nagy sártúl s alkalmatlan úttúl; az útakon egyéb nem lévén, sőt még az oldalokon is szinte elfogyott az hó, ma és az múlt éjjel is egyaránt olvadván.

14. Vasárnap. Váltig igyekeztem ma haza Karkóba mehessek; de az úr ő kegyelme semmiképen el nem bocsátott, el akarván vinni az szerdai Csórán lejendő *Barcsai Mihály* uram fia keresztelőjére, és az magyarországi atyafiakban is felesen lévén itt, s az végbeliek közzűl is érkezvén követségben *Uri* uramék; és így ez napot az praedikátiók hallgatásában

s beszélgetésben töltém el. Ma is alkalmasint olvadott; az éjjel egy kis dér volt.

15. **Hetfő.** Ma isten jóvoltából mintegy nyolcz óra tájban indultam meg; ebédre érkeztünk „(egy szó hiányzik, hihetőleg *Pokafalva*)“ faluba; éjszakára pedig mentünk Drassóra *Keresztessi Samuel* uramhoz, az hol is becsülettel láttak. Az múlt éjjel nagy dér lőn, nappal sütő meleg.

16. **Kedd.** Ma napestig hasonló idő volt, mint tegnap; az múlt ejszaka is pedig alkalmas dér. Ebédet ettünk Szászsebesben; éjszakára pedig nagy időn Vinczre érkeztünk, estig az új-keresztyéneket járván meg.

17. **Szerda.** Vinczről is könyörgés után jó reggel megindulván Csórára is nagy időn érkeztünk, az hová is hunyadvármegyei becsületes emberek felesen gyülekezvén, és az keresztelő is véghez menvén késő éjszakáig tánczczal és itallal töltettük az időt. Ma is nappal szép tiszta idő volt; az múlt éjszaka is pedig lágy idő lőn.

18. **Csötörtök.** Alig várván, hogy világosodjék, *Teleki* uram is hajnalban Csórárúl megindula, s én is pedig közelebb lévén Hunyadhoz Csórán föröstökömezvén jöttem egy huzomban éjszakára Hunyadra; az hol is roszúl érezvén magamat vacsora nélkül lefeküdtem. Ma is elég tiszta és szép idő lőn; az múlt éjszaka pedig kevés dér is. Vettem az *Bethlen Farkas* uram s *Haller Péterné* asszonyom lakadalmára hivogató leveleit.

19. **Pintek.** Jó reggel felkelvén isten kegyelméből jobban érezvén magamat aprólékos dolgaimat végezvén, tekínteni ebédre Brettyére, s éjszakára pedig Haczokra mentem, s itt is háltam. Ma napestig

iszonyú nagy de olvasztó szél volt; hogy bealkonyodott pedig kevés eső is esett; az múlt éjjel pedig semmit sem fagyott.

20. Szombat. Messze lévén Illye s oda szándékozván pedig, jó hajnalban megindultam, s föröstökön tájban be szállottam Hosdáton az *Hosdáti* uram házához; az hol is falatozván elmentem, és isten jovoltából mind ily rosz úton is napvilágnál érkeztem Illyére, az hol is vacsorálván csak lefeküdtem s itt háltam.

21. Vasárnap. Az ünnep szentelés kedvéért ez napot itt töltém, holmi oeconomiához tartozó dolgaimhoz láttam. s vacsorán pedig *Kis Gábor* uramnál voltam. Tegnap valamely szép tiszta idő, így ma reggeltől fogva estig homályos és esős idő lőn.

22. Hetfő. Sietvén vissza Karkóba, *Teleki* urammal való végezésem szerént jó reggel megindultam, és idein érkeztem Hunyadra. Ma szép tiszta idő lőn, s az elmúlt éjszakán is hasonlóképen.

23. Kedd. Tegnap Hunyadon is végezvén aprólékos dolgaimat, ma reggel megindultam s ebédleni mentem Piskibe, hon nem létében *Barcsay Mihály* uram házához szállván, éjszakára pedig Vajde nevű faluba érkeztem. Ma is szép tiszta idő lőn, s az múlt éjjel egy kis dér; útunk pedig valóban alkalmatlan.

24. Szerda. Vajderúl is jó reggel megindulván ebédre Vinczre, s éjszakára Karkóba érkeztem, itt tanálván *Teleki* ur szolgáját levelekkel; magam pedig fáradt állapottal lévén, vacsora étel nélkül lefeküdtem. Ma is tegnapihoz hasonló idő lőn.

25. Csötörtök. Az fáradság után szokásomon kivül továbbka hevervén *Teleki* uram szolgáját ebéd előtt az választtétellel elbocsátám; azonban gondol-

ván hosszas és fáradságos útazásimat egy kis nyugodalmamat „(hihetőleg kimaradt egy két szó)“ ; újabban délután érkezék *Teleki* uram szolgája levelekkel, kiben irja, siessek udvarhoz; *Kubinyi László* uram az portárúl s lengyel posta pedig Vassavárúl érkezvén; és igy az hátramaradt napot készülésben töltém el. Érkezék azalatt *Budai Péter* uram is, kinek sok reménykedésire vacsorán is nálam lévén, holnap ebédre Mindszentre igérkezém.

26. Pintek. Az Fogaras felé való indulást is, de *Budai* uramnak tött igéretemet előttem viselvén, ebédre Mindszentre mentem által; az hol is becsülettel lakván Karkóba sem térvén be, késő éjszaka hálásra érkeztem Szászsebesbe. Ma, úgy tegnap is jó tavaszi idők lőnek; mindazáltal éjszaka e napokban egy kis derek is jártak.

27. Szombat. Szászsebesbűl jó idein indulván meg, ebédre Nagy-Apoldra, éjszakára pedig Szelistyére érkeztem, *Barcsai Pál* uramat is Szászsebesbűl magammal hozván el. Az egy útnak alkalmatlan és sáros voltán kivűl istennek hála ma is jó idő lőn, s az múlt éjjel is pedig egyaránt tartott.

28. Vasárnap. Igen sáros és alkalmatlan útunk lévén az mai napon is jó reggel megindultam, és ebédre mentem Kereszténvszigetire; az hol is jó ideig késvén ejszakára bementem Szebenbe *Barcsai Mihály* uramat is az ebédlő helyen találván. Ma napestig szép tavaszi sütős meleg lőn; az múlt éjjel egy kis derecske volt.

Marczius.

1. Hetfő. Ez mai napot bőjtöléssel és praedikátiók hallgatásával akarván eltölteni, kétszeri praedi-

kátió után ebédlettem. Azonban feles emberséges emberek lévén asztalomnál s jó venánk érkezvén, egészen is ez napot itt tölténk. Ma is igen szép idő lőn s éjjel sem volt semmi hideg.

1. Kedd. Az tegnapi mulatás után roszúl lévén igen jó reggel falatozván és *Barcsai* uramék is Fogarasig együtt járván velem, kiindultunk, s ebédre mentem Újfaluba, s éjszakára pedig, nóha estve felé, Kürpödre érkeztem. Ma délután nóha tiszta, de szeles idő lőn; az múlt éjjel pedig egy kis dér is.

3. Szerda. Kürpödrűl is jó idein indulván meg ugyan sáros úton, nóha szép tiszta időben ebédre Nagy-Sinkre, s éjszakára pedig beérkeztem Fogarasba; az hol is mindjárt bementem udvarhoz. Ma is szép tavaszi idő lőn; az múlt éjjel pedig egy kis dér volt.

4. Csötörtök. *Teleki* uramat s az magyarországiakat felesen udvarnál tanálván, és jó reggel szállásomra begyülekezvén beszélgetéssel töltettük az időt, és közönséges dolgainkhoz láttunk; ebédután is hasonlóképen. Mind ebéden is vacsorán is fen voltam S az idő is szép tavaszi formába indult; s éjjel pedig derecske is volt.

5. Píntek. Ez napot is boldogtalan dolgainkrúl való beszélgetéssel töltvén, ebéden is vacsorán is fen lévén udvarnál. Ebéd előtt két szolgámat is Brassóba, ebéd után pedig *Absolon* uramat közönséges akaratbúl expediálván Sorybe (Stry-be) bizonyos franczíai emberekhez. Ma is napestig szép tavaszi sütős meleg idő lőn, s éjjel sem volt semmi hideg.

6. Szombat. Ma is napestig itt lők udvarnál ebéden oda fen, s vacsorán pedig szállásomon voltam.

Istennek hála szép tavaszi idők járnak, úgy ma is; az múlt éjszaka ugyan volt egy kis dér.

7. **Vasárnap.** Ez napon is itt udvarnál voltam, reggel praedikátióra és ebédre is felmenvén; ebéd után holmi irogatásimhoz láttam, kik miatt az délesti praedikátiót sem hallgathatám. Ma is, úgy múlt éjjel is hasonló idő lőn mint tegnap.

8. **Hetfő.** Ma urunk ő nagysága vadászni kimenve ebédet kin mezőben ettünk; estve felé pedig elbúcsúzván éjszakára én Nagy-Sinkre mentem. Délutánra nagy szél, s estve felé szapora eső volt; s az múlt éjjel pedig ugyan alkalmas dér is volt.

9. **Kedd.** Nagy-Sinkről tegnap elkísért udvari atyafiak elválván tőlem, mintegy 7 óra tájban reggel indulhaték csak, s az alkalmatlan úthoz képest ebédre Vessződ nevű szász falunál tovább nem meheték; éjszakára pedig Ujegyházra érkeztem. Házomig velem járván *Ketzer Menyhárt*. *Klobusiczki Pál* és *Fajgel Péter* uramék is. Az tegnapi szeles és esős idő után ma szép tiszta tavaszi idő lőn, s éjjel is fagyott.

10. **Szerda.** Ujegyházról is megindulván isten kegyelmiből ebédre Vurpöd nevű szász faluba, s éjjelre pedig Szelindekre érénk jókor, útunk is sokkal jobb lévén mint tegnap, és az idő tisztán és melegen szolgálván, s az múlt éjszaka is pedig semmi dér nem lévén.

11. **Csütörtök.** Szelindekről mintegy nyolcz óra tájban indulhatván csak holmi irogatásimra nézve, mindazáltal ebédre Pókafalvára, s éjszakára pedig Tóhát nevű oláh faluba érkezénk, útunk is jó és száraz lévén. Istennek hála szép tavaszi idő lőn ma is. s az múlt éjjel volt ugyan egy kis dér is.

12. **Péntek.** Sietvén puszta házamhoz jó reggel

megindultam, s felettébb való nagy szél érkezvén bajosan költözheték által az Maroson; mindazáltal magam jókor érkeztem Karkóba ebédre, de cselédem nehezen jöhetvén által majd későcskén érkezheték. Azalatt haza érkezvén újabb nagy szél támadván, s abbúl hó is származván, napestig szaporán esett; s ugyan alkalmas hó is vagyon. Az elmúlt éjjel volt egy kis derecske.

13. Szombat. Az múlt egész éjjel is mind esett szaporán az hó elannyira, hogy bokáig már s feljebb elérjen, de állandó úgy hiszem nem leszen. Ma napestig sem volt szüneti az hó esésnek, kibűl is egy nagy árvizet reménylhetünk csak. Ez napot nyugvással töltém.

14. Vasárnap. Isten tudja, mit akarjon az hó, mert az múlt éjjel is éjféltűl fogvást reggelig, s reggeltűl fogvást délután harmadfél órakorig mind esett; estve felé ugyan valamennyire tisztúlt Ma ebéd után csak az irásban munkálódtam, foglalatoskodván az reggeli és estveli praedikátiók hallgatásában is, itt töltvén ezen napot is.

15. Hetfő. Ma jó hajnalban felkelvén újobban tegnap hátramaradt leveleknek írásában foglalatoskodtam, expediálván jó reggel *Köszegi Istvánt* is Huszt felé. Az múlt éjjel szép tiszta idő s hideg sem volt; megviradván pedig szapora eső kezdett esni, s délig tartott, mely eső is alkalmasint elapasztotta az havat. Ez napot is itt töltém.

16. Kedd. Tegnap emberséges emberekkel kevéssé mulatván, napestig kornyadoztam, és hevertem utánna; ebéd után pedig förödtem, s *Teleki* uramnak rescríbáltam; azonban holmi aprólékos dolgaimhoz is láttam. Az elmúlt éjszaka lágy idő volt, s nappal

sem volt hideg; mely miatt is napestig igen olvadott s esett az hó.

17. Szerda. Ma az újabb unalmas s alkalmatlan utazásomhoz való készületemben töltém az időt. ebédre *Gilányi Jakab* is érkezvén. Ma is jó tavaszi idő volt; az hó is többire az éjjel mind elolvadott hogy láttatja se sok legyen, mely is nagy sárt és árvizeket szerzc.

18. Csötörtök. Jó hajnalban felkelvén csaknem nyolcz óráig végezhetém dolgocskáimat, és aztán Isten jóvoltából megindulván, *Ketzer* uramék is velem lévén, ebédet ettem Mihályfalván; éjszakára pedig Borostyán (?) nevű oláh faluba érkeztem. Istennek hála reménységen kivűl való jó útam kezde lenni, mert az tegnapi jó idő az múlt éjszakai szelecske, s az mai meleg idő alkalmasint szikkasztja az útakat.

19. Pintek. Ma napestig is sütős meleg lőn, éjszaka is tavasz formán. Ebédre Sorostélyra, s éjszakára Röszre mentem.

20. Szombat. Röszrűl is könyörgés után megindulván az nagy sarok és alkalmatlan út mia ebédre majd későcskén érkezhettem Argyesre; az hol is az szekerek után sokáig várakozván, s ebédet sem évén megindultam, és éjszakára Bendorf nevű faluba mentem. Ma napestig igen szép és meleg idő lőn; éjjel pedig az elmúlt napokban, úgy most is derecskék is járnak

21. Vasárnap. Bendorfon, lévén velem praedikátor, az templomban hallgatván praedikátiót, és utána mindjárt megindulván. Ma is hasonló szép tiszta idő lőn mint tegnap, és az múlt éjjel is.

22. Hetfő. Jó reggel felkelvén, s könyörgés után megindulván, ebédre Nádpatakra s estvére be Foga-

rasba érkeztem Isten kegyelméből, mindjárt fel is menvén udvarhoz; vacsorán ott is voltam. Ma is igen sütett az meleg, hogy majusban elég volna; éjjel is pedig nem volt semmi dér.

23. Kedd. Ma napestig is itt Fogarasban voltam. Igen kedvetlen idő volt. *Bethlen Farkas* és *Ketzer János* uramék érkezének ide. Ma napestig itt voltam; egy kis eső is volt; az múlt éjjel pedig kisded derecske is.

24. Szerda. Ma estve felé mind beérkezének az tanácsurak s egyéb országbeli rendek is, az magyar atyafiakban és az minapi gyülésen itt lévő magyar követekben is felesen, most kelletvén agitáltatni mind az magyar dolgoknak, s mind az *Béldi Pál* és *Bethlen Miklós* rab urak dolgainak. Ma is szép tiszta idő volt; éjjel pedig egy kis dér. Ebéden is, vacsorán is fen voltam.

25. Csötörtök. Ma az erdélyiek az rab urak szabadulásokban, mi pedig magunk dolgainkrúl való beszélgetésben foglalatoskodtunk; és így ez napot is itt töltém. Szép tavaszi idő lévén ma is; éjjel sem volt semmi dér.

26. Pintek. Ma is hasonló formában telék el az nap mint tegnap; egyik részrűl sem mehetvén az dolog conclusumra. Ma egy kis eső is volt. Azonban érkezék Strybűl *Absolon* uram levele, kiben irja az Lengyelországban lakó francziai király residensétűl marchio *de Bethuntúl* expediált követek útban vannak, és vasárnap estvére ide Fogarasba érkeznek. Az múlt éjjel pedig ugyan alkalmas hideg lőn.

27. Szombat. Ez napot is hol egygyel, hol mással való beszédben töltém; magam is az közönséges dolgokhoz látván. De úgy látom még sem az urak

nem szabadulnak. sem az mi dolgainkban még válasz nincsen: és igy telék el ez nap is. Igen szép tavaszi idő volt. s éjjel se dér.

28. **Vasárnap.** Ez napot isteniszolgálatban tölténk közönségesen is: én pedig estve felé holmi irogatásimhoz is láttam. Érkezének napleszállásкor hat óra után az francziai követek is *Absolonnal* együtt; azonban nagy részin az emberekben is eloszlának, és az tanácsurakban is az két *Haller* és *Bethlen Farkas* ur. Egészen az nap szép tavaszi módon szolgált mind nappal. s mind éjjel.

29. **Hetfő.** Nóha tegnap sokunknak kérésére is az rab uraknak az fejedelem megengedni semmiképpen nem akara: mindazáltal már ma engedelmeskedni láttatik ő nagysága. s nagy reménység megszabadulások iránt. Mi is pedig az portára menő követeinknek expediáltatásokban s expeditiójok concipiálásában fáradoztunk. Igen szép tavaszi nap lőn ma is. nóha az múlt éjjel volt egy kis hidegecske is.

30. **Kedd.** Az mai napot is dologgal és irogatással tölténk el. Reggel az egész magyar itt benlévő atyafiakkal együtt az franczia köszöntésére mentem, kik is praesentálván marchio *de Bethune* levelit udvarhoz felmentenek. Estve felé magánosan is elmentem hozzájok. és eleget beszélgetvén véllek. vacsorára az palotára mentem. Ma napestig szép meleg idő. és éjjel sem lőn hideg.

31. **Szerda.** Ma is munkával és egyéb követek expeditióját nézö foglalatossággal töltök az időt; de részemrűl. és kivált az erdélyi urak részérül az urak szabadulásokban való mesterkedéssel; az mint hogy Isten kegyelmibűl mindaddig szólánk ő nagyságának, hogy nemcsak megigirte, de vacsora tájban az rab-

házból mind *Béldi Pál*, s mind *Bethlen Miklós* uramékat városon levő szállásokra ki is bocsátotta bizonyos ezerekből álló kezesség alatt. Igen szép tavaszi idő lön ma is; éjjel egy kis dér is volt.

Aprilis.

1. **Csötörtök.** Ez hazának már régen bevött szokása szerint az mai nap böjtőléssel, és háromszori templomba való járással telék. De Isten megbocsásson mind az erdélyi magyar dolgokban interessatus urak, s mind velem együtt az magyarországi atyafiak az elmúlt napokban lőtt discursusinkat arra vettük deliberatióba s effectumba, az mint hogy mind az m. fejedelem részirűl, s mind az mi részünkről Lengyelországba az francziai residenshez menő követek nemcsak denomináltattak, de plenipotentiájok, instructiójok és egyéb missilis levelek meg is írattattak; az portára menő követeinknek kezekbe is adatódván az reájok szóló instructio s azon portára szükséges missilis levelek. És így Lengyelországba uramék részérűl mégyen *Macskási Boldizsár* uram, az mienkrűl pedig *Farkas Fábián, Fajgel Péter* és *Absolon Dániel* uramék, az egyik követ franczia is együtt járván vélek, az másik pedig megtérésekig udvarnál resideálván. Az portára pedig részünkrűl mennek *Kende Gábor*, és *Ketzer Menyhárt* uramék, kapitihájul pedig *Kubinyi László* uram. Igen szép meleg idő lön ma is; az múlt éjjel sem volt semmi hideg. Az franciáknál ma is voltam.

2. **Péntek.** Az fejedelemtűl még tegnap búcsúzván el az közönséges dolgokra nézve ebédig ma sem meheték el hofmester uramnál lévén ebéden. Ebéd után

azért én is megindulék. és éjszakára Nagy-Sinkre menék, az hol is vacsorán az királybirónál voltam. Istennek hála ma is szép meleg tavaszi idő lőn; éjszaka is meleg volt.

3. Szombat. *Baranovszki* uramat szükséges dolgaim végett kelletvén expediálnom Szigetre, és onnan most is Ungvárra *Barkóczi Sándorné* asszonyomhoz, szekereimet jó reggel előküldtem ugyan. de magam az sokféle expeditióra nézve Lengyelországba is irván követeink által, későn indulhaték: mindazáltal ebédre Mártonhegyére, s éjszakára Holczmány nevű szász faluba érkeztem; s ez mái nap is éjszakával együtt szép tavaszi módon szolgált.

4. Vasárnap. Igen sietvén haza Illyére, jó hajnalban megindultam, és ebédre igen közel Szebenhez Hemerstalt (Hammersdorf) nevű szász faluba, s éjszakára pedig majd későcskén Omlásra érkeztem, nagy lévén az mai jövés. Ma is szép melegen szolgált az nap, estve felé azért beborult, s valamenyire paraholt is az eső; az múlt éjszaka is meleg lőn.

5. Hetfő. Omlásrúl jó reggel indulánk meg, és kilencz óra előtt érkeztem Drassóba *Keresztesi Sámuel* uramhoz; az hol is egynehány óráig lévén ejszakára még is Szász-Piánba verdődtem, s ott is háltam. Ma reggel is mintegy esöre állott az idő, de ebéd tájékától fogvást aztán csaknem estig szaporán esék az eső; az múlt éjjel pedig szeles, de tiszta idő lőn.

6. Kedd. Piánbúl is jó reggel megindulánk és egyhuzomba mentünk Piskibe *Barcsai Mihály* uramhoz; az hol is sokat mulatván s déltájban is érkezvén, estve felé még is elmenék, és késő sötét éjszaka érkezhetém Solymosra *Barcsai István* uramhoz; de az ebéditül roszúl lévén csak lefeküdtem, többire semmit

sem évén. Ma szép tiszta tavaszi idő lőn ebéd után estig; de délig igen hideg és nagy szél volt; az szerént az múlt éjjel is.

7. **Szerda.** Jó hajnalban mindjárt felköltem, és hamar is megindulván kilencz óra tájban érkeztem Isten segitségéből Illyére *Szalai Pál* urammal együtt; s ez napot nyugovással is töltém; szép tisztán szolgálván az nap, s az éjszaka is tavaszi módon.

8. **Csötörtök.** Ma az utazásban való fáradságomat reggel sokáig való heveréssel pótlám ki. Azonban ebédre érkezének hozzám *Józsika Gábor* és *Barcsai István* uramék; kik is jól lakván estve felé elmenének. Ma napestig szép verőfény szolgált, nóha fogas, éjszaka pedig csendes idő lőn.

9. **Péntek.** Jó idő lévén ma reggel kimentem vala nyulászni; de csakhamar megtérék, eső is esett kevéssé. Ebéd után csaknem estig homályosan is tartott. éjszaka pedig egy darabig hideg szél volt.

10. **Szombat.** Ma napestig nagy eső volt hideggel telyes, ki miatt csak bennültem; v. lóban meg is ázott az föld. Holmi levelek írásával s olvasással töltettem időmet. Az elmúlt éjjel is esett az eső, és szél is volt.

11. **Vasárnap.** Ez nap praedikátiók hallgatásával múlék el. Napestig nagy szél tartott. Ma is holmit írogattam, s időmet bennüléssel töltettem. Az múlt éjjel is kedvetlen és homályos idő lőn.

12. **Hetfő.** Jó reggel ki akartam vala vadászni menni de szapora apró eső kezdett esni, mely is csaknem ebédig tartott; délután pedig feltisztulván és szép tiszta meleg idő lévén ugyancsak kimentem, s nyul fogatásból elég szerencsénk is volt. Az éjjel csendes idő lőn; hajnal felé kezde borúlni.

13. **Kedd.** Nóha reggel szeles idő volt, de délután estig igen melegen sütvén az nap s tiszta idő is lévén, vadászni ma is kimentem, s hat óra felé meg is tértem. Az múlt éjjel pedig volt egy kis hideg is.

14. **Szerda.** Ma is tegnaphoz hasonló szép idő volt, szikkad is az föld. Az múlt éjszaka meleg lőn. Ma is kimentem vala; s vettem *Teleki* uram levelét is.

15. **Csötörtök.** Ma vallásunknak régi bevett szokása szerint Isten kegyelmibűl communicáltam másokkal együtt reggel; s estve felé homályos idő volt, eső is kezdett kevéssé esni. Az múlt éjszaka pedig meleg idő volt, nóha szél is volt.

16. **Nagypintek.** Ez mai szent napot is Isten panaszul ne vegye megszentelők, reggel praedikátiót hallgatván, s délután passiót énekeltetvén, s napjában csak egyszer is évén. Az múlt éjjel csendes és rekkenő idő volt; nappal pedig többire homályos, és eső is kezdett esni. Délután érkezék levéllel s valami gyermek lovakkal *Serobak István* is Udvarhelyrűl. Azonban hozák szegény *Hosdáti Ferencz* uramnak is tegnap délesti négy s öt óra között ez világbúl való kimulását karácsontúl fogva való betegsége után.

17. **Szombat.** Ez napot csak bennüléssel töltettem igazán aprilizálván az idő, és egynehányszor hozzá fogván az eső az eséshez; néha megtisztula, mindazáltal így is valóban megázott az föld. Ma metszetlen és fékes lovaimat fűre, és czövekesre eresztém. Az múlt éjjel is csendes és lágy idő lőn.

18. **Vasárnap.** Legyen áldott Istennek szent neve érette az áldott husvéti napokra türhető egésségben és az hazának csendességében érhetők; ez mai napot kétszeri praedikátió hallgatással és becsülettel töltém

el. Nappal és az elmúlt éjjel is egy darabig csendes és tiszta idő lőn; de estve felé eső is esett.

19. Hetfő. Nyavalyás *Hosdáti* uramnak szerdán lejendő temetésére igirkezvén, azonban az postamester uram lakadalmára való úthoz is készülvén, reggel praedikátiót hallgatván, ebéd után *Sej Gábor* házánál is mulattam egyideig; estve felé pedig holnapi útamhoz készülvén. Reggeltűl fogvást délesti egy óráig szép tiszta idő lőn, azután szaporán és sokáig esett; estve felé ugyan újobban is feltisztúlt.

20. Kedd. Isten kegyelmébül Illyérűl jó reggel megindultam *Szalai* uramat házomnál hagyván, és ebédet Kisgesen „(tán Kérgesen)“ evén, nagy időn érkeztem Hunyadra; az hol is estig dolgaimat végeztem. Ma napestig igen szép tiszta meleg idő lőn; éjszaka is meleg volt.

21. Szerda. Ma is kilencz óra feléig szükséges dolgaimban foglalatoskodtam; azonban föröstökömezvén Hosdátra az temetés helyire több becsületes emberekkel általmentem; az hol is hosszas czeremoniák után szegény *Hosdáti Ferencz* uramat eltemetők. Eltemettetése után pedig semmit se késvén éjszakára Porkiszra (Perkász) verdődtem. Ma szép melegen és sütősen szolgált az nap; éjszaka is pedig tavaszi módon viselte magát.

22. Csötörtök. Ma is könyörgést hallgatván ugyan jókor indultam, és ebédre Csórára, éjszakára pedig érkeztem Péterfalvára; az hova is leveleim is érkezvén, feles dolgokon mentem által, némely tiszteimnek is dispositiókat adván. Ma is hasonló idő volt mint tegnap; nóha az Maros mellett túl nagy esők láttattak, mindazáltal minket meg nem áztattak.

23. Pintek. Karkai és illyei tiszteimet reggel

elbocsátván ma sem későn indultam. s ebédre Nagy-Apoldra, éjszakára pedig Keresztényszigetre mentem. Azonban még reggel érkezének holmi tábori katonák is az *Majos* uram levelével. Ma is napestig, és az múlt éjjel is szép tavaszi módon szolgált az nap; Istennek hála útunk még is száraz és törett vagyon.

24. **Szombat.** Sietnem kelletvén az *Székely László* uram lakadalmára ugyan idein indulék meg, és hogy annál többet mehessek, s idejében szállhassak, csak egyvégben mentem; sokat is kerülvén alkonyodólag érkezhettem csak Szent-Ágotára. Ma nagyobb, részint hegyes és sáros de nagy útat is jövén, lovaim igen elbágyadtak. Az idő mindazáltal mind nappal, s mind éjjel szép melegen, s tavaszi módon szolgált.

25. **Vasárnap.** Nem várakozhatván előttem álló útam miatt, az praedikátió után innen is megindultam, s ebédre Nethusra, éjszakára pedig „(egy szó hiányzik)“ verődénk. Istennek hála ma is, és éjszaka is szép napunk lőn.

26. **Hetfő.** Síratő estíre én is másokkal együtt *Székely László* uramtúl Erkedre mára hivattatván, igen reggel nem indultam, és szántszándékkal való kerüléssel ebédre Szász-Keresztúrra érkeztem; az hol is postamester uramat az udvari ifiakkal együtt találók; de ő kegyelme semmit sem késvén, azonban én is ebédemet végeztem, hálni nagy idein beérkeztem Erkedre; az hol is annak rendi szerént az vacsora víg lakással telék el. Ez nappal s éjszakai idő is szépen szolgált.

27. **Kedd.** Isten kegyelmibűl valóban alkalmatos idök szolgálnak az mostani lakadalmaskodásra is. Tegnap az hivatalosokban feles förend és urak is

gyülekezvén be, ma mintegy tiz óra felé indulánk meg csak szép rendesen Erkedrűl; és noha csak egy mérföldnyire van az lakadalmoskodó hely, de feletteb lassan menvén, és az dispositiók közben igen gyakran meg is állván, csak délesti két óra felé érkezheténk Dersre; az hol is az fejedelem képét *Bánffi Zsigmond* uramat közönségesen szállására kisérvén eloszlánk; s míg az vőlegény esküdtetése s ajándékok praesentálása véghez ment, elkésődvén az idő, hat óra tájban ülheténk le csak asztalhoz, és az sok ital s táncz után éjfél után oszolhatánk el.

28. Szerda. Az tegnapi mulatás után nem szinte jól érzém magamat. Jó reggel felkelvén holmi dolgaimban foglalatoskodtam. Azonban az lakadalmi háznál másokkal együtt föröstökömezvén kilencz óra tájban, mintegy délesti másfél óra tájban megindulánk Dersből, és az násznépivel együtt és sötétedve érkezénk Szász-Kézdre; az hol is az italt, valamint tegnap, nem tágítottuk. Ma is egész nap, éjszakájával együtt szép tavaszi módon vis „(nehány szó kimaradt)".

29. Csötörtök. Szász-Kézdrűl is mintegy reggeli hét óra tájban indulánk; egy végtében megállapodás nélkül menvén érkezénk háló helyre Sáros nevű szász faluba; az hová is idein szállva meg asztalhoz is gyertya nélkül ülénk le; s vig lakással töltvén az időt, itt is éjfél után fekheténk le. Az mult éjszaka (eső) lőn, nappal pedig igen sütő meleg; nóha délután mintegy fertályóráig záporeső is esett.

30. Pintek. Sárosrúl Isten jóvoltából szerencsésen megindulánk és Szász-Medgyesre kerülvén, az városon által is menvén, délelőtt érkezénk az *Székely László* vőlegény úr házához Pócstelkére; az hol is

délesti három óra tájban ülvén le az asztalhoz, sokáig való ital után eloszlánk, és ez napot is szerencsésen eltölténk, kiért is áldassék Istennek szent neve. Az múlt éjszaka, és ez mai nap is rekkenő lön.

Majus.

1. **Szombat.** Az ország rendelése szerént ez mai nap is böjti, de az böjtre nézve utolsó is lévén, meg kell vala üllenünk, de közönségesen is elúnván az hosszas vendégeskedést, farsangolást kicsinytűl fogvást nagyig mind eloszlánk; és elbúcsúzván gazdánktúl én éjszakára jöttem Hosszú-Aszó nevű szász faluba. Ma is napestig igen sütett az nap; éjszakán is tiszta idő lőn.

2. **Vasárnap.** Könyörgést hallgatván Hosszú-Aszórúl jó reggel megindultam, és ebédlő helyre mentem Karácsonfalva nevü oláh faluba, az hol is feles irásimat végezvén *Berkes* Maramarosba expediálám, s majd majd késöcskébben indulhatván, mindazáltal jókor érkeztem Karkóba. Ma igazán nyári és felettébb is meleg idő lőn; az múlt éjszaka is rekkenő volt.

3. **Hetfő.** Aprólékos dolgaimat végezvén, itt Karkóban évén ebédet, s ebéd után megindultam sietvén az gyógyi förödőbe, egy huzomban mentem Alkenyérre; az hová is vacsorára érkezék *Orlai* ur Borberekből. Ma délig nyári idő lőn; de délután valamivel rettenetes szél kezdett lenni, és estig is tartott, alig maradhattunk magunk is az nagy por miatt. Az múlt éjjel pedig tiszta meleg és csendes éjszakánk lőn.

4. **Kedd.** Jó reggel felköltem. hogy hamarébb

érhessem az fördőt; de az Gyalmár mellett való Maros tartóztata sokáig bennünket, képtelen nagy szél lévén valamint tegnap, úgy ma is délig, és az múlt éjszaka is, de az mint hallom országszerte is még ezen két nap. Bajosan, mindazáltal még is mindenestűl fogva által költözénk, és mintegy reggeli kilencz óra tájban érkezénk; kétszer, és alkalmas ideig fördvén ezen nap, és csak egyszer is évén.

5. Szerda. Ezen napot egészen itt az fördésben töltém, ma is kétszer fördvén. Azomban feles irogatásim is voltak *Rhédei Ferencz* uramhoz s másokhoz ide jövén az ő kegyelme szolgája levelekkel. Ma igen szép tiszta meleg idő lőn; az múlt éjjel is pedig meleg és csendes idő lőn.

6. Csötörtök. Ez nap is szép melegen és sütősen szolgála. Ezt is kétszeri fördéssel töltém, és itt helyben. Ma is tegnaphoz hasonló szép napunk lőn; az múlt éjszaka is csendesen viselé magát.

7. Pintek. Ez napon is egészen itt valék, sokfelé való irással. Azonban ma is kétszeri fördéssel töltvén el ez napot is. Ma is szép meleg nap lőn, úgy éjszaka is.

8. Szombat. Ma is itt az fördőben valék, csak egyszer fördvén, és nem is lévén igen jól. Maramaros felé is expediálám *Pikkát*. Azonban *Naláczi* uramnak is vettem Bábolnárúl levelét, kiben hí házához holnap estvére; oda is igérkeztem. *Teleki* uramhoz is expediálám szabadosomat. Ez napon igen meleg idő lőn; az múlt éjjel is szép harmatos idő.

9. Vasárnap. Reggel és ebéd után is praedikátiót hallgatván Isten kegyelmibűl megindulánk, és Bábolnára érkezvén, *Naláczi* urammal ott is hálltam. Ma igen rekkenő meleg volt; magam is roszúl és bágyad-

tan voltam majd délesti négy órakorig, igen menvén az hasam. Az múlt éjjel is tiszta csendes idő lőn.

10. Hetfő. Jó reggel felkelvén Bábolnárúl búcsú vétlen jöttem el, és roszúl lévén az tegnapi mulatás után az kéméndi savanyúvíznél ebédlettem, az hol is sok savanyúvizet íván, többire napestig ma is hasrágás- és menés volt egyaránt rajtam; de mindazáltal szerencsésen vacsorára Illyére érkeztem. Ma is napestig rekkenő meleg lőn; hanem délután vagy egy óráig esett ugyan szapora eső. Az múlt éjszaka is pedig szép harmatos tiszta idő lőn.

11. Kedd. Ez napot nyugovással, heveréssel, és étlenséggel töltettem; fördés gyomorfájás lévén ma is rajtam, csak kornyadoztam. Igen szép idő és meleg lőn napestig; az múlt éjjel is pedig tiszta és csendes idő lőn.

12. Szerda. Tegnap estve felé nagy köhögés esvén reám, igen roszúl voltam miája, mert az fejem is két felöl igen nyilallt; ki miatt ma is csak koplalással vettem eleit tovább lehető betegségemnek. Azonban *Teleki* uramnak is vettem egy kötés levén (tán levelét). Ez nap is szép tiszta, és az múlt éjszaka is csendesen szolgált.

13. Csötörtök. Az harmadnapi kornyadozástúl, s étlenségtúl elbágyadván áert akarván kapni, jó reggel felköltem, és vadászni mentem; az hol is az szörnyű hévséget s rekkenő meleget megúnván visszajöttem, és sötét estig víg lakással s mulatással töltettük az időt. Az múlt éjjel is csendes idő lőn.

14. Péntek. Istennek hála ma jobban érzém magamat. Délután az Maroson mentem által sétálni s csaknem estig oda voltam. Ma is igen meleg rekkenő idő volt; az múlt éjszakán is szép tisztán szolgált.

15. **Szombat.** Ez napot csak bennüléssel s olvasással töltettem el; kimentem ugyan kevéssé vadászni is, de mit sem késvén mindjárt megtértem. Ebéden Józsika Gábor uram lön nálam. Ma is nyári meleg lön; éjszaka is szép csendes idő.

16. **Vasárnap.** Ez napon annak rendi szerint Isteniszolgálatban foglalatoskodánk. Homályos idő lön estve felé, nappal pedig meleg világos idő lön. Az múlt éjszaka is csendesen viselé magát. S érkezék *Teleki* uram szolgája is estve felé levelekkel.

17. **Hetfő.** Az múlt éjjel is csendes idő lön; hanem virradta felé hajnalkor esett szép záporeső, de csak egy óráig ha tarthatott. Nappal pedig napestig változó idő lön, mert három ízben is kezdett az eső esni, de mindjárt tiszta és fényes napra fordult. Egyébiránt valóban kivántatnék az eső mindenféle vetésre.

18. **Kedd.** Jó reggel elkészültem vala, hogy menjek vadászni, de mindenfelől beborulván Istennek hála szép és szapora esőnk lön, és majd délesti három órakorig tartott, ki miatt is vadászatunk elmúlék. Hanem estve felé *Józsika Gábor* uram instantiá jára vacsorára mentem Branyicskára, s ott is háltam. Az múlt éjjel is nagy eső volt.

19. **Szerda.** Jó reggel felköltem, és vadászni mentem vissza Illye felé, de roszúl lévén az tegnapi mulatás után, és esőre is állván az idő, az vadászokat oda hagyván íziben eljöttem, és haza érkezvén megint ujobban esett az eső, mely is estig tartott. Az múlt éjjel is esett egy darab ideig, alkalmasint meg is ázott már az föld. Mát csak heveréssel s aluvással töltettem el inkább.

20. Csütörtök. Ma holmi aprólékos dolgaimhoz s olvasgatásimhoz láttam. Mind az múlt éjjel s mind (nappal) képtelen nagy és estig tartó szél lévén.

21. Péntek. Jó reggel kimentem vadászni Jófön (?) túl; sok szép helyeket járván semmi szerencsénk nem volt; estve felé térheték meg csak, és hátramaradt részét ez napnak mulatásban s borozásban tölténk el. Ma igen szép csendes nyári idő lőn; az múlt éjszaka is hasonlóképpen.

22. Szombat. Ez napot is itt Illyén benn, és mezőn való kijárással is töltém el. Érkezvén *Teleki* uramtúl is levelem, kiben irja ma egy hete virradóra szegény *Szuhai Mátyás* uramat Maramarosban Rosalyán az szathmári talpasok 180 maga házánál megölték és lövöldözték volna. Szánja és irgalmazzon Isten neki, ily véletlenül kelle ily hazánk tagjának bujdosásában elveszni. Ma is szép csendes időnk lőn; hasonlóképpen az múlt éjjel is.

23. Vasárnap. Az mai nap devotióval mülék el; gyalog sokat is sétálván, azonban *Teleki* uramnak is rescribálván. Ma is meleg nyári nap lőn.

24. Hétfő. Ez nap is szép melegen szolgálván, és az múlt éj is csendes lévén, mezőre való kinsétálásommal telék, semmi újságot nem hallhatván.

25. Kedd. Igen szép nyári meleg nap volt ma is; már is igen kiszáradt az föld, az kiben kivántatnék az eső. Többire csak mezőben ide s tova való járással s lovaim föresztetésével múlék el töllem az nap. Az múlt éj is csendesen viselé magát.

26. Szerda. Ma igen meleg nyári nap lőn; az múlt éjszaka is csendes idő volt; de estve felé beborúlt, és szomorú és esőre álló idő láttatott lenni, de

nem esheték semmi is. Mát csak benlétellel, és olvasással töltém el.

27. Csötörtök. Ez napot is az illyei házomnál töltém; érkezvén leveleim is az országgyülésének pro 30 praesentis terminálása felől; melyre nékem is fel kelletvén fáradnom Fejérvárra készülgetvén. Azonban délesti három óra után estve felé rettenetes nagy s iszonyú szél lőn, majd egy óráig s annál is tovább tartó, mely is az hegyeken s némely faluk határán jégesőt, ide alá pedig kevés ideig tartó szép esőt szerze. Az múlt éjjel szép csendes idő lőn, nappal is három órakorig sütős meleg lőn.

28. Pintek. *Semsei* uramék tegnap búcsúzván el tőlem, ma reggel visszaindulának az táborra. Magam pedig hajnalban kimentem az Bozra (?) vadászni; az hol is szarvasokkal igen szép mulatságom lőn. Ketteit sok üzetés után elszalasztók; az harmadikat pedig elfogatók; melylyel is ebédre Illyére megtértem. Reggel kedvetlen esőre álló idő lőn, azután estig szép meleg nyári idő, eső is kezdett két ízben is esni, de kevés ideig tartott. Ma sem levelem, sem hírem sehonnan sem érkezett.

29. Szombat. Ma is de nem igen reggel kimentem vadászni; de nagy szél kezdődvén szőlőmet tekintvén meg megtértem. Ma napestig is hives és szellős idő lőn, bizvást kelhetett az mente. Isten oltalmazzon dértűl. Az múlt éjjel is nagy hideg idő lőn. Érkezék *Török Mátyás* is levelekkel.

30. Vasárnap. Ma is délig hideg és nagy szél is volt; délután pedig csendesedvén estve felé meleg kezdett lenni. Ez napot is itt és praedikátiók hallgatásában töltvén, s délután az szállás, és idein korán

élés beszállitás kedvéért *Baranovski* uramat Fejérvárra küldvén. Az múlt éjjel is hives lön.

31. Hetfő. Elakarván Isten kegyelmébül holnap indulnom, holmi dolgocskáimhoz s készülgetéseimhez láttam. Ma Istennek hála szép meleg nyári nap lön; és ez éjszaka is csendes idő lön.

Junius.

1. Kedd. Jó hajnalban felkelvén meg is indulék Fejérvár felé. Útomban az Boz nevü helyt meg is vadászván ebédre az kéméndi savanyúvízhez, éjszakára pedig Fóltra mentem, betérvén ebéd után *Naláczi* uramhoz is Bábolnára. Ma délig csendes és tiszta nyári idő lön; úgy az múlt éjszaka is. Délután pedig sötét estig derekasint vert bennünket az eső.

2. Szerda. Ma is jó regg indulék meg egyhuzomban menvén Vinczre, az hol is az újkeresztényeknél evén ebédet, délután három óra tájban érkeztem be Fejérvárra még együtt tanálván az országot. Ez elmúlt éjjel is az estétül fogvást viradtig, és ma is délig mind egyaránt és szaporán esett az eső, valóban nagy sárt is csinálván, és az földet is megáztatván. Ide érkezvén *Teleki* uramhoz és udvarhoz is mindjárt felmentem. Délután estig homályos de nem volt esős idő.

3. Csötörtök. Ez napot egészen itt Fejérváron töltém. Ebéden udvarnál, vacsorán pedig szállásomon lévén. Ma délután az ország is eloszla, megtiltván egészen semmifelé fejedelem az múlt esztendőkben vert új pénzt senki az országban el ne vegye. Jöttek hírünk s leveleink mind portára s mind Lengyelországba küldett atyánkfiaitúl az múlt két három napnak forgása alatt; kik is Istennek hála jóval bíztat-

nak. Az Lengyelországba mentek pedig bizonyosan cum effectu, és pro 29 praesentis Radnótra való megtéréseket s elérkezéseket irják. Már is az urakban sokan eloszolván elmentek, úgy *Teleki* uram is estve felé. Ma csaknem estvéli hat óráig eső ugyan nem, de homályos idő volt; hat óra felé pedig kevés ideig tartó ragya volt; és az múlt éjjel is nemsokáig tartó eső.

4. Péntek. Ez napot is itt Fejérváratt többire heveréssel töltém. Tegnap reggel én is az itt resideáló francziai követ látogatására menvén, már ő is eljött hozzám. Udvarhoz is ebédelőtt felmentem; délután pedig csak az szállásomon contineáltam magamat, holmi írogatást is tevén, és ebédután *Szalai* s *Gyurkács* uramék is Illyére visszamenvén az innepekre. Ma két ízben is, de nem soká tartó eső volt; az éjjel is pedig volt egy kis eső.

5. Szombat. Ma is délig Fejérváratt voltam; délután pedig az áldott innepekre nézve kimentem Karkóba. Délig tiszta és meleg idő, délután pedig egy kis ideig szapora eső kezdett esni; jókor is érkeztem Karkóba.

6. Vasárnap. Legyen áldott Istennek szent neve érette az áldott pünkösdi napokat is megengedte ő Szent Felsége érnünk mind ennyi alkalmatlanságokban is. Isten könyörüljön Szent Fiáért rajtunk, s adja az következendőket édes hazánkban kegyesen, és szerencsésen eltöltenünk. Ez napot praedikátiók hallgatásában mulatánk el, különben is igen meleg tiszta nyári idő levén; hasonlóképpen az múlt éjjel is szép csendes idő lőn.

7. Hétfő. Ma is délig itt mulaték Karkóban, praedikátiót is hallgatván. Délután pedig bementem újob-

ban udvarhoz Fejérvárra; az hol is vacsorát magam szállásán övém. Ma is szinte estveli hat órakorig szép nyári idő lőn. estve pedig felettébb való szapora eső lőn.

8. Kedd. Napestig itt lők Fejérváratt, két ízben is feljárván udvarhoz. Az múlt éjjel is egy kis eső lőn. Voltam az francziánál is, holmi dolgaimat is végeztem. Ma pedig napestig szép idő tartott.

9. Szerda. Istennek hála ma napestig szép meleg nyári idő lőn. Ebédig itt lőnk Fejérváratt; ebédután pedig az fejedelem, s az francziai követtel az gyógyi fördőbe megindultunk, és éjszakára vadászva érkezénk Vinczre.

10. Csötörtök. Jó reggel felkelvén urunk megindula, és ebédig vadászván Alkenyéren ebédlett ő nagysága, s hálni pedig az fördőbe beérkezett. Igen sütős meleg lőn, és éjjel is tiszta nyári idő.

11. Pintek. Napestig is az gyógyi fördőben lakánk, förödvén kétszer én is; s avval múlék el az nap. Egyébiránt az múlt éjszaka is, ma is meleg idő lőn.

12. Szombat. Ez napot is förödéssel tölténk el; hasonló szép meleg nyári napunk lévén ma is mint tegnap, úgy az múlt éjszaka is.

13. Vasárnap. Itt valék ma is napestig, ma ő nagyságával csak egyszer förödvén. Szárazságra hajlandó rekkenő idő, és igen meleg lévén ma is. Eléggé is hivám ő nagyságokat Hunyadra, de nem jöhetvén el, az francziai követet, és az udvariakban is felesen bocsátott el holnap velem ő nagysága. Semmi olyas hirek eddig nem érkeztek.

14. Hetfő. Isten kegyelmiből jó reggel megindulánk az förödőbül, és egyhuzomban Hunyadra verdő-

dénk, az hol is sokat mulatván, ez nap szép melegen, és az múlt éjszaka is nyári módon esősen telék el.

15. **Kedd.** Az tegnapi mulatás után majd roszúl lévén, és kivált az francziai követ, majd későcskén kelheténk fel, és a mia későn is indulhatánk Haczok felé; az hova is vadászva menvén ebédre ugyan több becsületes emberekkel együtt ugyancsak elérkezénk; és ugyan Haczokon évén vacsorát is ott is hálánk. Ma napestig sütős és igen meleg nyári nap lőn; s az éjjel is csendes tiszta idő volt.

16. **Szerda.** Ma jó reggel felkelvén az franczia barátságáért Ulpia Trajanát mentünk látni; az honnét is visszatérvén, egyhuzomban mentünk és sötétre Hunyadra. De délesti négy óra felé érkezheténk csak; az hová feleségestűl több becsületes emberek is concurrálván *Hieronymus András* deák nevű becsületes ember szolgámnak szolgáltattam ki lakadalmát; s ezen napot vígan és sok tánczczal töltvén el. Ez nap is egészen szép tisztán szolgált; hanem délesti három órától fogván mintegy két óráig kimondhatatlan és hirtelen muló záporeső volt, mely is hamarjában nagy árvizet, és sok károkat szerze. Az múlt éjszaka pedig csendes és tiszta volt.

17. **Csütörtök.** Az tegnapi mulatás után majd inkább mindnyájan kornyadozván lévén sokáig hevertünk; mindazáltal ebéd felé ugyan csak felkelénk, és asztalhoz leülvén ebéd felett ma is alkalmas ideig mulatván, annak rendi szerint az menyasszonyt az véle levőkkel magam (egy szó hiányzik) s Hosdátra elküldettem; és magam is az francziával s több velem levő udvari becsületes rendekkel elindulék, és éjszakára mentünk Aranyra. Ma igen szép és nyári meleg nap lőn; és az múlt éjjel is tiszta idő volt.

18. **Pintek.** Világos viradtig tánczólván Aranyon így az szállásunkon csak félfertályig sem voltunk, hanem mindjárt beülvén az szekérbe elindulánk, és ebédet Balomiron évén, és az francziát is Fejérvárra az szállására kisérvén, s udvarhoz is felmenvén éjszakával ugyancsak Karkóba verdődém, ebédre holnapra várván *Teleki* uramat az asszonnyal együtt. Ma is igen szép tiszta és melegen telék el az nap; és az múlt éjszaka is szép csendesen.

19. **Szombat.** Sokáig heveréssel s aluvással töltvén reggel az napot az sok fáradsághoz és alkalmatlansághoz képest, azonban ebédre érkezék *Teleki* uram is magyarországi companiájával együtt; ebéd után pedig ugyan csak be kelle ő kegyelmével udvarhoz mennem; és Fejérváratt is hálék. Ma, és éjjel is úgy szolgált az idő mint tegnap, semmi eső nem lévén.

20. **Vasárnap.** Ez napot egészen itt mulatám el; helyben tanálván *Macskási Boldizsár* és *Fajgel Péter* uramékat az fejedelem ő nagysága és részünkről Lengyelországba marchio *de Bethunehoz* expediált követeket, kik is Istennek hála kivánságunk szerént való válaszszal jövén *Farkas Fábián* uramat egy francziával hagyták el magoktúl az pénzzel, és egyéb ezen dolgokhoz tartozó (egy szó hiányzik); melyre nézve egy részét ezen napnak Isteniszolgálatban, és más részét az beszélgetésben s egyéb dolgaimban töltém. Szépen s melegen szolgálván ez nap is, úgy az éj is.

21. **Hetfő.** Az méltóságos fejedelem alkalmas időtűl fogva vendégségbe hozzám igírkezvén, ma ebédre hozzám kijött, és én is Karkóba; az hol is sokáig vígan mulatozván s végre elmenvén, estve felé én újobban Vizaknára *Naláczi András* főhof-

mester úr fia lakadalmára indulék, és alkonyodván Csesztvéhez tartozó réteken megszállék, s ott is hálék, elkésérvén azért ő nagyságát is egykevéssé. Ma is hasonló nyári szép napunk lőn; és éjjel is csendes idő.

22. Kedd. Jó hajnalban az mai napon lejendő lakadalomra nézve megindultam, és úgy mentem azért, hogy mind az násznépet az városon kivül, *Teleki* uram lévén násznagy, s mind az koszorúzókat még az (egy szó — hihetőleg „város" — kimaradt) előtt tanáltam; mely is végeződvén, ceremoniával menénk be Vizaknára; és négy óra tájban ülvén le asztalhoz, éjfél után bomlánk el. Istennek hála minden alkalmatlanság nélkül múlván el ez nap is tőlünk, és tisztán s melegen; az éjszaka is szép csendesen.

23. Szerda. Messze lévén Péterfalva az háló hely, jó idein az sok ceremoniához képest megindulánk, és falatozni *Teleki* urammal Szerdahelyen mégis megszállánk; az hol is keveset késvén jókor érkezénk Péterfalvára, és ott is hálánk. Ma szapora és jó darabig tartó eső lőn; de az múlt éjjel tiszta idő volt.

24. Csötörtök. Ma reggel sem sokat késénk, hanem megindulván Isten jóvoltából, és egyhuzomban menénk Bábolnára az örömatya házához; és ez napot vigan töltők el. Ma délig mind rekkenő meleg vala; délután pedig esős idő volt, úgy az éjjel is.

25. Pintek. El akarván az urak és förendek bomolni, ebédre *Naláczi István* uram bennünket megmaraszta, s ebéden itt is lőnk. Ebédután pedig *Bethlen Farkas* és *Teleki* uramék feleségestül több förendekkel velem együtt megindulának Hunyad felé, és ott is hálának; nagy jó kedvvel ésvigan mulatozván

el ez nap hátramaradt részét; és tisztán is múlván el ez nap, s az éjszaka is csendesen.

26. Szombat. Az tegnapi mulatás mián majd többire mind roszúl vagyunk; mindazonáltal ma is ebéden az urak itt lőnek nálam, *Bethlen Farkas* és *Elek* uramék menvén el csak reggel. *Teleki* uramék is pedig közönségesen ebédután elsieténck Aranyra, és nálam csak *Pécsi Lőrincz, Kemény Boldizsár, Szepesi* és *Csernel Pál* uramék maradván. Ma napestig tartó rekkenő meleg lőn; és az múlt éj is csendesen múlék el.

27. Vasárnap. Hátramaradt dolgaimat végezvén reggel Aranyra mi is megindulánk, és *Toroczkai István* uram leánykája keresztelésében én is egyik koma lévén, ez napot egészen itt töltők. Meleg idő lévén, ma is és az múlt éjjel is tiszta idő lőn.

28. Hetfő. Aranyrúl is Isten jóvoltából megindulánk, és ebédre újobban Bábolnára betérénk; az hol is alkalmas ideig mulatván ebédután mind is elmenénk. Sok időt foglalván be az Maroson való általköltezés, mindazáltal Isten kegyelmibűl jókor érkezénk Vinczre, nóha az Maros partján az késés mellett nagy és alkalmas ideig tartó eső lévén valóban is megvere bennünket; estvefelé mindazáltal tisztulásra fordúlt. Áldassék Istennek szent neve ma aratott búza kalangyát is láttam.

29. Kedd. Ma lévén Borberekben az *Mikó István* uram lakadalma *Balpataki* uramnál, és ott is *Teleki* uram viselvén az násznagyságot, sokáig várakoztunk az vőlegény és násznépe után; nagysoká ők is közelítvén *Teleki* urammal eleikbe kimentünk, és vélek megegyezvén Borberekbe bekisértük; az hol is *Teleki* uram szállásán falatozván annak rendi szerint az lakadalmi ceremoniák is azután kis idővel véghezmentek,

elég tisztességes és feles vendígből álló lakadalom lévén. Éjszakára pedig az várba Vinczre mentünk. Délesti három óratúl fogva sötét éjszakáig nagy eső esvén.

30. Szerda. *Teleki* uram némelyekkel elmene; én pedig feles becsületes emberekkel az gazdának és az örömatyának sok reménykedésekre nézve ez napon is megmaradék, annak rendi szerént föröstökömet és ebédet is evén, és vígan sok tánczczal töltvén el ez napot. Ma nem esék eső, hanem valamint az éjjel, ma is tiszta idő lőn.

Julius.

1. Csötörtök. Mihent valamennyire megvilágosodék Borberekből az *Orlai* uram házától megindulék, és ebédre Karkóba érék, s ott is hálék. Paraholni kezde ma is az eső; és felleges idő, az múlt éjjel pedig eső nélkül való csendes lőn.

2. Pintek. Holnapra szólván az radnóti gyülésre való commissiók, az közönséges jóra nézve megindulék ebéd után, és hálni mentem Szentkirályra *Bánffi Zsigmond* uramhoz. Ma napestig sütős meleg és tiszta nyári napunk lőn, nòha az múlt éjjel esett kevéssé az eső, és néhut eső is volt.

3. Szombat. Sietvén Radnótra jó reggel megindulék, és sarok is nagyok lévén nóha csak paripán vagyok, de szaporán nem meheték; és az ebédlő helyre Landorra déltájban, az háló helyre pedig Radnótra 4 óra tájban délután érkezhetém, mind melegen és sütősen s tisztán viselvén az idő magát; hanem Radnóthoz közel hogy volnék szapora zápor- és kőeső vere meg bennünket; de ez sem sokáig tartott, és estvefelé tisztán fordúlt; éjjel is úgy.

4. **Vasárnap.** Mát egészen itt töltém. Már is egynehányan az urakban megjöttek; de az mi dolgainkkal *Teleki* uram után várakozánk. Az végbeliektűl is követek jöttek. Mintegy délig szép idő tartott, de délután esős és homályos idő kezde lenni, ki mia az délesti praedikátióra sem meheték fel, egyébiránt is mulatván sokáig ő nagysága az estve. Az éjjel pedig csendes idő volt.

5. **Hetfő.** *Teleki* uram, leánya *Apafi Miklósné* asszonyom betegsége miatt, bejövetele holnapra haladván, udvarnál levő magyarországi atyafiakkal együtt az én szállásomon tartánk együtt conferentiát az dolgokrúl. Isten kegyelmibűl beérkezvén tegnap estve az franczia követtel és az pénzzel *Farkas Fábián* uram is; ki is egész relatiót tévén *Fajgel* urammal, Istennek áldassék érette szent neve kívánt válaszszal tértek meg. Melyre nézve is magunk közzűl választánk követeket az m. fejedelemhez, adjungálván melléjek az végbeli követeket is. Ma szép tiszta idő volt. Magam minekelőtte udvarhoz mentem volna az francziához mentem, s onnét úgy tértem udvarhoz, ott ebédelvén és vacsorálván is.

6. **Kedd.** *Teleki* uram is béérkezék jó reggel, és az mi követeinknek is lőn audientiájok. Én az tegnapi hosszas italától ő nagyságának igen roszúl voltam, ki miatt az palotán sem voltam; hanem ebéd után menék az *Teleki* uram szállására. Ma igen szép nyári nap lőn. És az mi választételünk is halad ben forogván az temetés előtt az dolgok. Az múlt éjjel tiszta és csendes idő volt.

7. **Szerda.** Ez napot is az sok discursussal egészen itt töltők várván jó reménységgel az kivánt vá-

laszt. Igen szép nyári napunk lévén ma is, és az múlt éjjel is szép tiszta világos éjszaka lőn.

8. **Csötörtök.** Tegnap s tegnapelőtt mind csak kornyadoztam, melyre nézve is csak az szállásomon continuuskodtam, nóha beszélgetés kedvéért az franciához s *Teleki* uramhoz feljártam. Ma pedig ebédre felmenvén újobban az mulatáshoz foga az fejedelem. Ma esős időnk lőn, de kevéssé tartó; és az múlt éjszaka is volt egy kis eső.

9. **Pintek.** Isten kegyelméből úgy látom jóra fordulnak az dolgok az tanácsban conclusumba menvén mi is megsegittessünk, és *Kapi* uram is bizonyos respectusokra nézve az adóval maga menjen be az portára. Mi is egész napot magyarok az beszélgetésben tölténk. Ma szép nyári napunk lőn; úgy az múlt éjjel is.

10. **Szombat.** Szinte elúnván itt az lakást ma az fejedelem ő nagysága az tanács eleibe negyed magammal behivatván bennünket az megsegitésnek modalitási az franczíai követ jelenlétiben megmondattattak; kiért is áldassék Istennek szent neve. Maga *Teleki* ur jó reggel elméne Szent-Péterre; én is pedig az publikumokban levő beszédemet az francziával végezvén, az végbeli követ atyafiakkal *Serédi, Orlai, Macskási* uramékkal azonkivül ebédre menék Kutyfalvára *Pekri* uramhoz. Az végbeliek is sietvén principalissokhoz az dolgok determinatiójával, és az lengyel hadakhoz posta menvén, én is estvefelé megszabadulhatván éjfélutánig mind mentem; és szállván meg Magyar-Lapádon, s viradtig ott is hálván. Délután kezdett egy kis eső esni; ki is megállván, estvefelé újobban szaporábban; egyébaránt szép csendes, és tiszta éjszaka lőn.

11. **Vasárnap.** Ebédelött jóval haza érkezém Karkóba; de az indulásnak rövid terminusára, és sok készületemre nézve itt is kevés dolgaimat végezvén, mintegy délesti két óra után ugyancsak elindulék Illye felé; és az vinczi réteken ettem vacsorát, és ott s háltam. Ma tiszta idő, és szép nyári takarodó napunk lön; és az múlt éjjel is csendes és tiszta idő lön.

12. **Hetfó.** Jó regg megindulék az vinczi rétekrűl, és Csóra felé menvén magam, de *Barcsai* uramék közzűl egyet sem tanálván, ebédre Szászvárosra érkezém; az hol is ebédet evén és délest aluván is keveset, követém utamat Hunyadra. De Piskinél *Barcsai Mihály* ur elömbe jövén be kelle mennem. Az honnat is csak késő estve jöheték el, és az pestesi réteken voltam viradtig. Hasonló szép napunk lön ma is mint tegnap; az egy, hogy délután kezdetin kevés eső (kezdett) lenni.

13. **Kedd.** Felébredvén, és fel is öltözvén hat óra előtt mentem be reggel Hunyadra; az hol is az mint lehetett dolgocskáimat jó rendbe vévén délután ugy ancsak eljövék, és hálni Németibe szállék meg. Istennek hála ma is szép takarodó napunk lön; és az múlt éj is szép világosan szolgált.

14. **Szerda.** Jó regg költem fel, és ebédelött jóval hajték Illyére. Itt lévén napestig dolgaimhoz és az készülethez láttam. Ma is hasonló idő lön mint tegnap.

15. **Csötörtök.** Mát is dolgaim körűl való foglalatosságban töltém el; táborba menő hátas lovaimat is abrakra fogatván, mezőre is aratókhoz és az lovakhoz kijárván, s reggel is pedig az alkalmatos időhez képest vadászni kevéssé kimenvén, és hamar megtérvén.

16. Péntek. Jó reggel felkelvén az dolgokhoz és készülethez láttam, és ebédre az Bos nevű kaszáló rétek helyéhez mentem szénát takartatván s kaszáltatván; az hol is ebéden megcsömörölvén, ebédután fürödni is tanálván, csak elíg meheték haza rettenetes rekkenő meleg is lévén; estvefelé pedig az hideg is derekasint ellelvén vacsorát sem ettem. Az meleg délesti 4 órakorig tartott, azután nagy szél támadott, és az hegyeken nagy eső is esett, de végre hat óra felé az is elmúla.

17. Szombat. Az tegnapi csömör miatt ma is csak kornyadoztam, mit sem évén napestig; mindazáltal magamat felvervén ugyancsak kimentem az aratókhoz, s az mint lehetett készülgettem. Igen szép takarodó idő lőn ma is nappal; éjjel pedig tiszta holdvilágos.

18. Vasárnap. Ez napot Isteniszolgálatban tölténk, és holnap akarván eltávoznunk készülgetvén is. Tegnap *Józsika Gábor* itt lőn nálam. Ma is pedig hasonló napunk lőn.

19. Hetfő. Isten jóvoltából jó reggel táborozásba való menetelemet ezen házomtúl elkezdém, magam csak egynehányad magammal menvén Hunyad felé; és ebédre Németibe, éjszakára mentem Hunyadra; nagyobbrészint pedig szolgáimat, cselédimet helyén hagyván rendeltem, holnap reggel induljanak s menjenek igyenesen Karkóba. Vettem estvefelé *Kapi* uram levelét is az Haczokon lejendő gyülés felől. Ma napestig szép takarodó nyári napunk szolgála; az éjszaka is pedig csendes és tiszta lőn.

20. Kedd. Sokféle foglalatosságimra nézve ez napot akaratom ellen is itt kelle töltenem elég dolgom lévén. Érkezék *Barcsai Ábrahám* uram is ebédre

és *Kendeffi László* uramék is vacsorára. Ez nap is szép nyári nap lőn; az múlt éjjel is pedig eső nem volt.

21. **Szerda.** Itt való házaimnál is dolgaimat rendbevéve, és ebéden itt is falatozván Isten kegyelméből mindenestől fogvást elindultam; és lassan akarván járni hálni csak Padra mentem; az hol is vettem *Teleki* uram levelét. Istennek hála ma is hasonló szép napunk lőn; úgy az éj is mint tegnap.

22. **Csötörtök.** Lévén holmi iratásim Padrúl nem szinte idein indulhaték, és lovaimban, szekereimben hogy lassabban járjanak az alsó útra küldvén magam ebédre mentem Csórára *Barcsai Péter* uramhoz; az hol is sokáig mulatván éjszakával ugyancsak Karkóba verdődtem, és ott is háltam. Ma is igen szép nyári takarodó nap lőn; tisztán szolgálván az múlt éjszaka is.

23. **Pintek.** Radnótra igyekezvén *Teleki* uram holnapra, az mint lehetett itt is dolgaimat rendbevévén, és holnap *Baranovski* uramnak is vezeték lovaimmal és némely szekereimmel megindulni parancsolván Szilágy felé, magam is délután megindulék és éjszakára Magyar-Lapádba verekedém, együtt lévén *Orlai* és *Szalai* uram is velem; és mind magam s mind egynehány szolgám csak postalovakon indulván. Ma is tiszta időnk, és az éjjel is az lőn.

24. **Szombat.** Virradta előtt indulván Magyar-Lapádrúl, azonban az lovak étetésével Forró mellett magam is falatozván kevessé déltájban érkeztem Radnótra, mindjárt fel is menvén udvarhoz. Vacsora tájban érkezék *Teleki* uram is. Hasonló szép takarodó időnk lőn ma is, úgy éjjel is mint tegnap.

25. **Vasárnap.** Ez egész napot inkábbára az francziai követekkel, kik is most udvarnál hárman van-

nak, és az *Teleki* urammal való beszédben töltém. Az minapi elvégezett deliberatumok recenseálódván sem az udvart, sem *Teleki* uramat azoktúl idegennek nem látom. Van csak hátra innét elbúcsúznunk, és némely requisitumok szereztessenek még meg. Egy kis köeső volt, de inkábbára szép csendes tiszta idő lőn; szép holdvilágos lévén az múlt éjszaka is.

26. Hetfő. Ez napot is sok pro et contra való discursusokban tölténk el; mulatván az fejedelem ő nagysága is; és az idő is mind nappal éjjel szép csendesen viselvén magát; nagy meleg is lévén.

27. Kedd. Az tegnapi mulatás után nem érzém szinte jól magamat; mindazáltal *Boros* nevű postának portárúl való megtérését hallván, felverém magamat; és kevéssé az francziák látogatására menvén, azután felmentem udvarhoz, s *Teleki* ur szállásán tanáltam már kíszen portárúl nékem írt leveleket, írván az mi követ atyánkfiai mind urunknak s mind *Teleki* uramnak, kikben is megtérésekig való megindulásunkat felettébb disvadeálván bizonyos ratióra nézve. Tudósítások valóban alkalmatlanul esett, sok scrupulust az emberekben és majd az dolognak elbomlását szerezvén. Mindazáltal addig addig disponálván ő nagyságokat és ő kegyelmeket, láttatnak előbbi resolutiójokban constansoknak lenni. És ez nap többire ebben tölt, ebédután mulatván újobban is az fejedelem ő (nagysága). Időnk is ma igen szép és meleg szolgált. Irtam én is az portán lévő atyafiaknak holnapután menvén újabb posta. Azonban én is elbúcsúzván az fejedelemtűl, és fejedelemasszonytúl ő nagyságoktúl solemniter, és *Teleki* uram is hazamenvén, én még az francziai követek szállására mentem, és onnét is sok beszéd után délesti 4 óra után szabadul-

hatván meg tőlek is elbúcsúztam. Délesti két óráig szép meleg takarodó idő lőn; azután rettenetes szél, és szörnyü sürüséggel köeső kezde lenni s esni, elannyira, hogy az ablakokat is berontotta, s jó darab ideig is tartott, s meg is esett az radnóti szőlőnek. Azután estig homályos idő, s az múlt éjjel pedig tiszta idő volt.

28. **Szerda.** Tegnap estvefelé indulván meg Radnótrúl az múlt egész éjjel jöttem sohol nem állapodván meg, s reggeli nyolcz óra tájban érkeztem Karkóba, útamban kevéssé Mindszentre *Budai Péter* uramhoz is betérvén. Ez napot egyéb és gyónáshoz való készületben töltém. Ma megint tiszta és szép meleg nyári idő lőn.

29. **Csötörtök.** Isten ne vegye panaszúl másokkal együtt communicáltam jó reggel, s azután mindjárt *Baranovski* uramtúl el nem küldett nagyobb rész szolgáimat újabban expediálám Beszterczeszékbe quartélyba *Csuti* urammal; magam is pedig ebédután Kövend felé megindulék, és hálni mentem Orbóra. Igen szép nyári napunk lőn ma is; az múlt éjjel is csendes idő lévén.

30. **Pintek.** Orbórúl is megindulván reggel, ebédre Inakfalvára, s ott déli álmot aluva, éjszakára Kocsárdra érkeztem. Kevés ideig szép meleg nap tartván, de mind előtte az ebédnek s mind utánna esőre kezde az idő fordúlni, de nem sokáig tartó; az múlt éjjel pedig csendes és tiszta éjszakánk lőn.

31. **Szombat.** Kocsárdrúl Gyéresre akarván menni, de *Rhédei* ur ott nem lévén, igyenesen mentem ebédre tordai puszta házamhoz, és ez nap ott is háltam. Az út igen megnehezedett, mert az múlt éjjel képtelen szeles záporeső lőn, ki miatt Kocsárdon

éjszaka az csürben sem maradhattam meg, valóban nagy sárt is szerze, nóha ma reggel szép takarodó meleg nap lőn.

Augustus.

1. **Vasárnap.** Igen reggel meg nem indultam, mert közel lévén az hálóhely Kolozs, még elsőbben Tordán falatoztam, *Bethlen Miklós* és *Vér György* uraméki is szállásomra jövén; evén mindazáltal megindultam, és nagy időn érkeztem Kolozsra az kamaraházhoz szállván, és még mezőben is az lovakat alkalmas ideig etetvén, s ott is hálván. Igen szép s rekkenő meleg lőn ma is; és éjjel is csendes idő.

2. **Hetfő.** Az éjszaka vevén *Rhédei Ferencz* uram levelét Kolozsvárrúl 8 vagy 9 lóval az ő kegyelme kérésire s egy hintóval magam mentem ebédre Kolozsvárra, s ott is háltam. S az mi kevés lovas és szekerek maradtak el pedig tőlem, azok hálni mentek Székre. Ma napestig szép meleg tiszta idő lőn, és az múlt éjjel is; hanem estvefelé paraholt egy kis eső.

3. **Kedd.** Jó reggel felkelvén elsőbben holmi dolgaimhoz láttam; azután *Rhédei* uram is megindulván és sietvén Radnótra portárúl való posta újabb érkezésére, én is pedig Kolozsvárrúl távul való útamat continuálván ebédre mentem Válaszútra, éjszakára pedig nóha majd besötétedve érkeztem Ormányra. Ma napestig igen szép és rekkenő meleg lőn; estvefelé kezdett egy kis eső lenni, de az is hamar elmúlt.

4. **Szerda.** Ormányrúl igen reggel meg nem indultam; mindazáltal szinte ebédtájban érkeztem Dézsre, és ott az kamaraházhoz szállottam, és ott sokáig késvén éjszakára csak közel és oda is Kaplyonba nagy

időn érkeztem. Azonban ugyan Dézsről is küldtem *Rokuszi* uramat *Alvinczi István* uramhoz valami szekeres lovakért. Ma is igen szép és meleg nyári idő lőn és egész napestig is tarta; az múlt éjjel is csendes és tiszta éjszakánk lőn.

5. Csötörtök. Igen jó reggel érkezvén meg *Alvinczi* uramtúl, de az szekeres lovakat csak megnézve és el nem hozván, újabban visszaküldettem Szent-Margitára; és már magam délig itt Kaplyonban várakoztam, ebédet is évén. Azonban *Rokuszi* is elhozván az lovakat más egy paripával együtt, és mindenestűl meg is vévén, éjszakára mentem Sósmezőre. Ez nap is igen szép meleg de rekkenő idő lőn; s hasonlóképpen az múlt éjjel is nyugodalmas éjszakánk lőn.

6. Píntek. Ezen falubúl is jó regg megindulván ebéd tájban Nagy-Búnra, éjjelre pedig nagy időn Kővárba érkeztem; az hol is semmi idegen embert nem tanálván, udvartúl s az portárúl hozott levelekbűl értém, semmiképpen nem bátorságos ben levő követeink újabb mássok előtt az indulás, sőt urunk is *Székely László* uramat küldvén be az portára *Vajda László* postamesterrel együtt ő nagysága sem bátorkodhatik megtérésekig vagy tudósításokig az dologhoz hozzányulni; és így hetekre haladván az dolog, tovább mitevő leszek magam sem tudom. Ma is Istennek hála és az éjszaka is meleg tiszta nyári időnk lőn.

7. Szombat. Jó reggel felkelvén dolgaimhoz láttam; sok gondolkodással töltvén az dolgok halasztása miatt időmet, megizenvén ő nagysága, az fővezérnek mig válasza nem jő semmiképpen az indulás nem leszen. Érkezék azonban *Gyulaffi László* urfi is Erdélybűl, és *Pap Israel* uram is elől jött végbeli ha-

dak közzül Csehből, kinek utánna érkezének az egész hadak. Ma hajnalban nagy köd volt, s mintegy két óráig tartott; azután egész estig napmeleg, és az múlt éjjel is csendes s tiszta idő volt.

8. **Vasárnap.** Ma is napestig csak sok discursussal és gondolkodással, azonban Isteniszolgálattal is telék el az nap. Érkezvén *Vesselényi Pál* uram levele is Tasnádrúl az hadak közzül, ki is irja elérkezéseket, és az fejedelem ordinantiája szerint való készségeket, és mivel Tasnád táján sokan nem subsistálhatnak, az hadak bejönnek az Szilágyságra. Ma is reggel hasonló ködös idő lőn reggel, mely is eloszolván napestig szép meleg idő vala; az éjszaka is szép tisztán múlék el.

9. **Hetfő.** Ma reggel is az völgyeken nagy köd lőn, de elmúlék, és napestig szép tiszta időnk lőn. Érkezék az francziáktúl is levél, kiben irják szerdán ide való jöveteleket. Azért benn is lévén ma is csak ezen dolgokon való zsibongásban fárasztánk magunkat. Nékem pedig úgy látom míg már egyfelé válik az dolog itt kell continuuskodnom. Az múlt éjjel pedig nagy szél volt.

10. **Kedd.** Jó reggel érkezék *Barcsai Mihály* uram is Erdélyből, szolgáit és vele levő hadát kin levő falukon hagyván. Én pedig ide s tova való sokféle irásban töltém el ez napot. *Csulai Gáspár* uram is *Barcsai* urammal lévén. Úgy látom szaporodnak az hadak, csak volna valami.

11. **Szerda.** Istennek hála szép nyári napok szolgálnak, s ma ugyan felettébb való rekkenő meleg is lőn. Azonban délután hozván hírét az francziák jövetelének, maga *Teleki* ur s én is másokkal együtt kimentünk eleikben, s úgy kisértük be. Lőtetę is az úr,

Révérend betegségére nézve udvarnál maradván, és *Forvald* s *Clim Leo* jövén ide tovább való conferentia kedvéért. Az múlt éjjel is csendes idő volt.

12. Csütörtök. Már az francziai követek is ben lévén, az véllek való beszédben s magunk között való conferentiában tölténk sok időt. Érkezének azonban az végbeliektül is az urhoz követek; kik is már mindnyájan az Szilágyban lévén az kiknek itt jószágunk vagyon is valóban pusztúl miajok. Az francziákkal mind ennyi sok discursusunk után is még semmi determinatióra nem meheténk, nóha mind ebéd előtt mind utánna eleget tractálánk véllek. És ez nap így telék el rekkenő meleg lévén; és az múlt éjjel is, nóha déltájban volt egy kis eső.

13. Péntek. Ma is eleget beszélénk. Érkezének az nemességtül is követek. Együtt lévén *Teleki* uram is velünk, az francziai követek szállásán sok beszédek után determináltuk az végbeli követek és az nemességtül valók is *Monoki*, *Toldi*, *Fekete János* uraimék principálissokhoz visszatérjenek nagyobb részint az portárúl hozott leveleknek pariájával, és gyülést tartván az tovább való dolgokrúl concludáljanak; mivel az francziai követ sem akar különben fizetni az magyar hadaknak, hanem hogy egy corpusban és táborban legyenek, s úgy mustráltassa meg őket; és így az követek is elmenvén magunk dolgain tovább is eleget törödénk. Az nap pedig ma is rekkenő melegen szolgála; estvefelé volt ugyan egy kis eső.

14. Szombat. Eleget nyughatatlankodtatók ma is az dolgokon elménket, de mind jobbnak tanálók azt az portára nézve az francziai pénzfizetés fejedelem nevezeti alatt volna; kiben én, az úr s mások tetszéséből váltig is fáradozám; de egyébre magát semmi-

képpen reá nem veheti, hanem hogy az quartélyban, ha nem tábori helyen, és bár akár mint fizessenek az hadaknak csak bár egyik közzűlök ignoto nomine et vestibus láthassa szemével az hadak mustráját s fizetéseknek módját. Mely declaratióval mene el ebédután *Nemessányi* ur is, és azért is, hozhasson bizonyos hírt az gyülésnek kimenetelirűl. Az múlt éjjel is hives idő lőn; ma pedig napestig is tiszta nyári idő lőn.

15. Vasárnap. Jó reggel felköltem s holmi irogatásimhoz láttam. Azonban Isteniszolgálatra is adánk magunkat, nagy időt foglalván az calvinista atyafiak reggel celebrált communiójok is. Azután csakhamar leűlénk asztalhoz. Ebédután pedig érkezének udvartúl s másonnan is leveleim, s abban foglalatoskodtam. Ez nap is szép csendesen s rekkenő melegen telvén el; és az múlt éjjel is csendes idő volt, nóha hajnalfelé az nagy köd az völgyeket igen elfogta volt.

16. Hetfő. Az mai napot bennüléssel és beszélgetéssel töltém el inkábban, tévén holmi aprólékos dispositiócskákat is Udvarhelyre szolgáim közzé, úgy parancsolván arrúl is, szerda estvére hozzák be az lovakat, ki akarván mennem Udvarhelyre. Hajnaltúl fogva vagy két óráig nagy köd lőn; azután elmúlván szép tiszta nyári nap lőn; úgy az múlt éjjel is csendes éjszakánk lőn. Ma reggel *Bánffi Farkas* uram is bejött vala quartélyából; de éjjelre meg visszament Szurdokra.

17. Kedd. Érkezének ebédelött *Pekri* és *Vai Mihály* uraimék is, *Pekri* uram az maga hadát az künlevő falukon hagyván. Azonban levelek is jöttek Lengyelországbúl is marchio *de Bethunetúl* s *Absolontúl* nekem és *Teleki* uramnak szólók is. Az felső várat is

megjárók. Valóban szép meleg nyári nap lön ma is, és így múlék el.

18. Szerda. Kapunyitáskor mindjárt érkezék az hadak gyüléséből *Nemessányi* uram, utánna érkezvén ebédután az magok specialis követjek az hadaknak s nemességnek *Fái István* uram; az kik is beszélék francziai nevezet alatt az magyarság fizetést venni egyátaljában nem akarván, és hogy közönséges gyülésekből követeket expediáltak volna udvarhoz oly resolutióval, az ő nagysága kegyelmes válaszát mindnyájan az Szilágyban megvárják, de kérik ő nagyságát azon, az indulást és megsegéltetést tovább már ne halaszsza. Egyébaránt ha még is ő kegyelmek kintelenek magok is szabadulásoknak csendes útaihoz nyulni, ő nagysága nélkül is, és ha szinte az portai választ és ő nagysága birodalmában meg kellenék várniok is: de egyátalában Isten őket úgy segélje azután még is haladván az dolog senki után nem várakoznak, hanem magok látnak az magok dolgához; postakövetet *Veres Bálintot* is expediálták volna az portán levő követinkhez, ha ő nagysága megengedi. Azonban hogy vacsorához ki akaránk menni érkezének újabb levelek Lengyelországból, melyek is replikák az radnóti determinatiórúl írt levelekre. Ez nap is szép melegen, az éjszaka pedig csendesen viselé magát.

19. Csötörtök. Nekem igen jó reggel behozák az lovaimat igen közel lévén az éjszaka háló helyek; de az tegnap hozott levelekre nézve délután indulhattam csak; és így ebédig eleget discurálánk az dolgokrúl, kitetszvén marchio *de Bethune* és *Absolon* levelekből holnapra öt regimentnek az mi segétségünkre Scotya tájékára való érkezések, és hogy még is az

hadak kiindításáért Strybe érkeznék *Absolon* uram. De mindennyi pro et contra való discursusokhoz képest is az portai írásokra nézve egyébre nem végezhetének, hanem hogy egyik az francziák közzül, úgymint *Clajn Len* bemenjen Stryba, és ott az mint legjobban lehet az portárúl való tudósitásig tartsa jó dispositióval az hadakat. *Teleki* uram az Erdélybűl jött hadaknak megfizessen s tartsa kinn az vidékén quartélyban, az magyar hadak conclusumok szerént már az Szilágyságban subsistálván. Így menvén véghez az dolgok én is mintegy délesti két óra tájban indulhattam csak Kővárbúl az fejedelemnek és az marchionak való írásom mia; és mivel hintón is voltam, nóha azon nem sokáig mentem, éjfél előtt egy vagy másfél órával ha érkezhettem csak Udvarhelyre, igen sötét lévén az nagy erdőken, és az nagy záporeső is valóban megáztatván bennünket, nóha napestig igen szép, és rekkenő meleg is lőn. Az hintóm pedig az éjjel az erdőken hált, az kereke is eltörvén.

20. Pintek. Ez éjjeli nyughatatlanságbúl kihevervén magamat igen reggel nem költem, és mivel az szekereimmel is *Marczi* uram csak ebédtájban érkezheték, így ugyan hintón csak ebédután indulék meg Cseh felé; igen megesősedvén délután az idő, nóha az múlt éjjel nem felettébb sokáig esett, hat óra előtt valamivel érkezhettem Csehbe *Ketzerné* aszszonyom vendége lévén. Azonban vacsora felett roszul kezdtem érzeni magamat elannyira, hogy aztán el is lele az hideg, ki miatt le is kelle fekünnem betakaródzván derekasint.

21. Szombat. Istennek hála jobban érzém magamat, ebédet s vacsorát is jól évén. Ma szép tiszta nyári nap lőn. Irtam *Teleki* uramnak Kővárba, és holmi aprólékos dolgaimhoz láttam.

22. **Vasárnap.** Jó reggel felköltem holmi írásim is lévén s ebédet is evén; ebédután pedig estvefelé midőn már nem is gondolom vala újabban rám jöve az hideg, ki igen elbágyasztván le is fektete. *Nemessányi* uram ez órában térvén Zilahrúl ez éjjel újabban visszament; és *Fajgel* uram is érkezék Kővárbúl. Az idő ma is szépen és melegen szolgált; az éjjel is tiszta idő volt. De az én nyavalyámbúl látom harmadnapi hideg következik.

23. **Hetfő.** Ma reggel felkelvén még jobban érzém magamat. Erdélybe akarván szolgáimban expediálni sokat írogattam. Azonban ebédre érkezék mezei gyalog kapitány *Apagyi Sámuel* ur; vacsorára pedig *Petróczi* urfiakkal *Puzi Gáspár* uram, s megakarván előzni az holnapi hideget váltig való itallal tölténk (az) éjszakának jobb részét. Ma is napestig meleg nap lön; ez éjjel is tiszta idő volt, de reggel hivesedék is már az idő.

24. **Kedd.** Az tegnapi mulatás mia igen roszúl voltam mintegy délig, azután meg jobban kezdék lenni. Érkezék reggel *Teleki* úr levele is sietséggel, kiben írja Szathmárról jött volna bizonyos híre egyátalában az Majthénynál levő német tábor Hadadnak elrontására, és én miánnam Csehnek felverésére igyekeznék, másonnan is lévén híre az németek felől. Tréfára nem vélvén délest három óra tájban Csehbűl kijöttem, s éjszakára lovon lévén nagy bágyadva s nehezen is érkezém Udvarhelyre. Az hideglelés lovon ültemben jövén reám igen elbágyasztott, sokat is és sok ízben hányván mig ide érkezhetém; az minthogy mindjárt le is feküttem. Azonban vacsorára érkezék *Szöcs János* mezei kapitány is. Idő ma is meleg, nóha homályos volt; reggel pedig hivesecske.

25. **Szerda.** Ma az hideglelésnek rendi szerint megint jobban voltam. Ma is nálam lőn *Szöcs János* némely katonákkal ebéden. Vacsorát pedig, hogy annál is inkább üres gyomorral tanáljon az hideg, nem ettem. Napestig igen szép meleg nyári nap lőn; az múlt éjjel is tiszta idő volt, nóha reggel kicsiny ideig tartó nagy köd volt. Vacsora tájban érkezék Lengyelországbúl nékem *Absolontúl*, marchiótúl, úgy *Fajgel* uramnak az közönséges dolgokban leveleink *Teleki* ur küldvén Kővárbúl; de Petróczi urfiakkal együtt *Fajgel* uram még ma reggel menvén el Kővárba, így tietséggel, egyébiránt is clavissal levén írva, visszaküldettem. Írtam *Teleki* és *Vesselényi* uraméknak.

26. **Csötörtök.** Ebédet ma sem évén; úgy tetszik könnyen múlám el az hideg mellől; érzettem ugyan valamennyire, de ebédután az mezőre is kimentem lovon; az hol *Vesselényi Pál* uramat tanálván harmad magával, az közönséges dolgokrúl fáradtig beszélettem. Estvefelé pedig valami orvossággal is éltem; vacsorán egy kis levecskét is evén. Reggeltűl fogva estvefeléig tiszta idő volt, de estvére esősedni kezde.

27. **Pintek.** Ez éjjel egész viradtig, és ma napestig is aprón de sürűn esett az eső is, az idő ki miatt meg is hivesedett. Én az múlt éjjel az falun kivűl 4 vagy ötöd magammal hálván — az minthogy az más éjjel is nagy vigyázással és alkalmatlansággal ide be félvén non putaremtúl, az német sem lévén messze, és *Kis Balázs* nevű szathmári magyar hadnagy is ezen falura szándékozván, — beteges állapotomhoz képest nagy alkalmatlanságom nélkűl. Estvefelé érkezék *Klobusiczki Pál* uram levele is Zilahrúl, kiben írja az német mindenfelé hadaival magát conjungálván Domahidárúl táborostúl indult volna meg,

melyfelé? nem tudják. Vacsora tájéka felé valamenyire megállott az eső, de úgy is egészen befellegesedett az ég.

28. Szombat. Az múlt éjjel homályos idő volt ugyan, de az eső is virradtig esett: nem hálván az éjszaka is az faluban: ma pedig napestig meleg és tiszta idő láttatott lenni. Ebédet nem ettem, és kádban sokáig fördöttem félvén az hideglelléstül; az minthogy Istennek hála el is múlattam, nagy főfájással ugyan. Vacsoraelőtt érkezének *Baranowski* uramék is hátramaradt minden lovaimmal, szolgáimmal az beszterczei quartélybul. Elérkeztek vacsora felett *Petróczi* urfiak is Kővárbül, hozván leveleket is. Ma napestig szép meleg és tiszta idő volt; reggel ugyan nagy köd volt.

29. Vasárnap. Ez éjszaka újobban egy berekben hálván szerencsémre eső még sem volt. Hajnalban egy darab ideig nagy köd lön, azután eloszolván szép és meleg idő lön napestig. *Petróczi* urfiak elmenének quartélyokba. én pedig nehányad magammal Örmezőre bátorságnak okáért, az lovakat Udvarhelyen hagyván az cseléddel együtt, hanem derekasabb lovaimat s portékámat küldvén el csak Csehbe. Isten kegyelmébül egésségben érkeztem Örmezőre, s ott is háltam, az hideglelés is már jobban elmúlván.

30. Hetfő. *Szalai* uramat még tegnap bocsátván el Zilahra az magyarság gyülésére, mely is holnap leszen, magam ez napot itt töltém várván az gyülés kimenetelit. Azonban estvefelé érkeztek böven levelim Kővárbül is. Úgy látom az német tábor indulásában még eddig semmi sincsen. Időnk ma is szép melegen szolgála; de az múlt éjjel nagy záporeső lön.

31. Kedd. Ez napot is itt Őrmezőn töltém, ma lévén az magyar atyafiaknak gyülések itt akarván várni kimenetelit. Ma is sok írogatásim voltak az közönséges dolgokban. Ma napestig szép meleg nap szolgála; az múlt éjjel pedig újobban is nagy eső lőn.

September.

1. Szerda. Mind vártam mit végeztek légyen az gyülésben; azonban ebédtájban érkezék közzűlök *Szalai* Pál uram referálván az dolgokat. Úgy látom az hadak továbbra is quartelyokban az Szilágyban, várakoznak mig az portárúl vagy valami nem jő, és ezen gyülésbe újobban Erdélybe expediált követ atyjokfiai meg nem térnek. *Radics Andrást* is portárúl jövő útjában hagyták az debreczeni emberek. Kolozsvárrúl is vévén tegnap *Rhédei* uram leveleit azokra és Kővárba való választételeket és udvarhoz is expediálván *Gellértet*, levelekkel töltém el az napot; s czélom szerént innen ma el nem mehetvén itt hálék. Ma reggel elkelhetett az mente; hogy feljőve az nap szép tiszta meleg idő volt; és az múlt éjjel sem volt eső.

2. Csötörtök. Az közönséges dolgokra jobbnak ítélvén Kővárba való felmenetelemet, jó reggel megindulván ebédet ettem Lemény nevű oláh faluban, és Kővárba mintegy három óra tájban délután érkezvén *Teleki* uramat kin találván, és az francziai követ is kijővén, *Radics András* még sem érkezék, kit is már itt várok meg. Idő ma is igen szép volt, az múlt éjjel is csendes, de hives idő volt.

3. Péntek. Ma napestig is várám ha mi újobbat érthetnék; de se *Radics* uram, sem más nem érkez-

vén, csak az francziával való beszélgetéssel telék el az nap; váltig obtestálván mind őtet s mind minket az lengyelországi hadak, legyen meg hamarébb az vélek való comjunctio. Irtam mind én s mind ő Lengyelországba. Ma igen szép tiszta meleg időnk lőn; az éjszakák már hivesek lévén, az éjjel is tiszta de hives időlőn.

4. Szombat. Ez napot csak veszteglésben töltém. Délesti 4 óráig homályos és kedvetlen idő lőn; ezután sötét estig nagy záporeső lőn; az múlt éjjel hives de csendes éj volt.

5. Vasárnap. Az tegnapi elkezdett esőtűl fogva ez múlt egész éjjel mind szaporán esett az eső virradtig, de ma sem álla meg estig, mely már is nagy sárt szörze. Érkezék estvefelé hírünk, hogy *Radics* uram is már közelvaló faluban hálna az következendő éjjel. Egyébaránt hogy im esős volt az idő, beszélgetésben, irogatásban tölténk el ez mai napot, és Isteniszolgálatban is.

6. Hetfő. Az elmúlt éjjel is mind esett az eső, csak már is nagyok az vizek, és csak délelőtt 8 órakor ha megállott úgy is nagy ködnek meglételével; estig aztán szomorú idő lőn, nem is esett. Azonban ebédelőtt jóval érkezék igen betegen *Radics András* is az portárúl, ki is az követektűl mind közönséges s mind magános levelet hozván nekem szólót. Irják s referálja is, az magyarok magok affelől porta hire nélkül is cselekedhették, és az francziai pénzt felvehették volna. Bár azt irják vala eddig is *Kende* uraimék, s jobban lettek volna az dolgok. Azonban beszéli azt is, az követek magok is csakhamar már elérkeznek, és ő is az fővezér tihajátúl úgy bocsáttatott, biztasson bennünket s mondja meg nevével nekünk, követ atyánkfiai minden bizonnyal

jó válasszal bocsáttatnak, és már mit sem késnek; *Székely László* uramat is az Dunánál tanálván, reményli 23 augustusban mehetett Constantinapolyba.

7. **Kedd.** Ma udvarhoz és máshova való irással mulatván el az napot, iratván *Radics* urammal is az magyaroknak az dolgokrúl; de hogy jobban referálhasson, és magát *Vesselényi* uramat is az dolgokrúl való finalis determinatióért ide való jövetelre inducálhassa, *Radics* uram beteg levén *Szalai* uramat küldettük el ebédután Zilahra; el is ment. Azonban estvefelé érkezék *Vesselényi Pál* uram szolgája is, *Teleki* uramnak, az francziai követnek s nékem szóló levelekkel. Az idő pedig ma szépen és melegen szolgála; és az éjjel is csendes de hives időnk lőn, közelítvén már egyébiránt is az őszhez.

8. **Szerda.** Kiváltképpen való dolgok interveniálván és az közönséges jót illetők, ma sok beszélgetésem volt *Teleki* urammal is, az francziával is, melynek is végét ma nem szakaszthatók, haladott holnapra. Idő ma reggel hives és homályos, azután kevéssel tiszta és meleg idő volt; éjszakánk is csendes és eső nélkül való lévén.

9. **Csötörtök.** Ma is napestig ugyan azonokban tölténk el az napot. De már *Szalai* ur is oda lévén, estvére ő kegyelmének is meg kell jönni. Azonban hozák levelét is (ő) kegyelmének, kiben írja ma estvefelé bomlik az zilahi bujdosó magyarok gyülése, és már holnapnál előbb ide nem érkezhetik. Reggeleken őszi kődös idő jár, napestig pedig ma is meleg idő volt; éjszaka is csendes.

10. **Pintek.** Tegnap végezvén *Teleki* urammal és az francziával való beszédemet, determinatióba ment. az fejedelem is három ízben hivatván levele által

magához, ma csak beinduljak ő nagyságához. Reggel azonban érkezvén *Szalai* uram az gyülésben lett dolgokkal; kibül is *Nemesányi* uramat expediálták az lengyelországi hadak után, és urunknak s *Teleki* uramnak is assecuratiót küldtek, ha magokban indulnak is meg de az ő nagysága emberét valamikor küldi acceptálják, és in futurum is az nemzet költségeirül refusiót teszen. Így én reggeli kilencz óra tájban indulhaték csak meg, és csak késő alkonyodván érkezhetém Csehbe *Ketzerné* asszonyomnál lévén vacsorán, és ahhoz is csak lovon menék látására, és hogy azokban s némelynél is portékámban udvarhoz is vigyek magammal kellett kerülnem. Kővártúl fogva engem valóban megvere Jederig az nagy záporeső; ott falatozván, és ebédután is csaknem Csehig mind esett az eső, és valóban megáztata bennünket. Sötétedve azért megállván tisztára fordúlt, az mint az éjjel is csendes idő lön.

11. Szombat. Aprólékos dolgaimat Csehben is végezhetvén, és jó reggel föröstökömet évén Isten jóvoltából Radnót felé megindultam, megszállván Udvarhelyen is míg szolgáim nyergelhettek, készűlhettek, konyhakocsimat megrakhatták, és írásimat is Kővárba küldendőket végezhettem, kihez képest ma tovább Szurdoknál nem mehettem. Ma reggel újobban eső kezdett esni, nappal ugyan csaknem délesti 4 órakorig apródonként mind esett, de éjszaka csendes idő volt. Már egy darab idötűl fogva estve reggel hives idők járnak, és elkél az mente.

12. Vasárnap. Az elmúlt éjszaka csendes de hives időnk lön. Alig várván Radnótot érhessem nem is igen alhattam. Azonban virradta előtt mintegy két órával érkezék *Vesselényi Pál* uram is hozzám Zilah-

ről: kivel is az közönséges dolgokrúl sokat beszélgetvén, és maga is ő kegyelme az m. fejedelemnek böven irván, izenvén, az sok beszélgetés miatt elébb, mig derekasint meg nem világosodott Szurdokrúl meg nem indulhattam. Mindazáltal az mint lovam léphetett ebédre mégis Pánczélcsehen, onnan Derse nevű oláh faluba, éjszakára pedig majd 11 óra felé Kötelendbe érkeztem; az hol is virradtig aluván ma napestig meleg tiszta időnk lőn.

13. Hetfő. Jó messze lévén Radnót mihent megvilágosodott megindultam, és ebédre „(egy szó hiányzik)" megszállván Isten jóvoltából Radnótra hat óra tájban érkeztem midőn szinte az étket fogták volna; és felmenvén urunkhoz vacsorán fenvoltam, ő nagyságával eleget is beszélgetvén, de az derekasabb dolgokat holnapra halasztván. Vacsora után iddogáltunk is. Napfeljövetelitűl fogvást leszállásáig meleg és tiszta idő lőn; az elmúlt éjjel is szép holdvilág szolgált; reggeleken s estvéken mindazáltal hives idő jár.

14. Kedd. Ez napot egészen itt töltém. Isten kegyelmibűl sok ratiocinálásom persvasióm után ő nagysága reávévén magát az lengyel hadakkal való conjunctio megtételére. Ma is ő nagysága mulatott. Udvarnál senki idegen az franczia *Révérendnél* nem lévén, kivel is az szállásán mind tegnap s mind ma eleget beszélettem. Idő ma is szép meleg szolgála, és az éjjel is tiszta és holdvilágos volt.

15. Szerda. Mára convocáltatván ő nagysága az tanácsurakat, és hogy ő nagysága személyében én expediáltassam az conjunctióra parancsolván ő nagysága, az expeditiók igen titkon való concipiálásokban, megirátásokban fáradoztunk; az minthogy ma nagyobb ré-

sze el is végeződett. Ma is ebédután mulatott ő nagysága és én is itt töltém ez napot. Az tanácsurakban pedig több *Bethlen Farkas* uramnál ma nem is jött be. Időnk ma is tiszta és meleg volt; az múlt éjjel is pedig csendes éjszakánk lőn.

16. Csötörtök. Jó reggel felmenvén udvarhoz, ebédelőtt ő nagysága engem csak expediált; és nóha az tanácsurakban is már *Bethlen János*, *Kapi György* *Haller János* és *Rhédei Ferencz* uramék is beérkeztek, kiknek is ezen mi dolgainkban való discursusokat magam hallván úgy kell vala reportálnom Kővárba is, de várakozásomat semmiképpen ő nagysága meg nem engedé; és nóha mindjárt indulnom kell vala, de némely expeditióknak el nem készülhetése miatt, némelyeknek pedig subscriptiójok, pecsétlések restálván, azután való várakozásom, ezen dolgokrúl *Révérenddel* való finalis beszédem, és *Kapi* s *Rhédei* uraiméknak is szállásomra való jövetelek s beszélgetések indulásomat szinte 4 óra tájban délutánra hurzták-vonták, de úgy is szolgámat kelletvén némely levelekért hagynom magam pedig nagy záporesőben megindulék, s csaknem estig vere is, és mintegy 8 óra tájban érkeztem Méhesre. Délesti 4 órakorig meleg nap lőn, és az éjszaka is csendes lőn.

17. Pintek. Az múlt éjjel Méhesen csak annyi ideig késvén míg az hold feljött egész éjjel jöttem, és virradtig Szent-Gothárd nevű magyar faluba érkeztem; sietvén az mint lehet éjszaka ugyan Mócs nevű mezőségi városban is szállván le egy házhoz míg kalauzt kaphattunk. Szent-Gothárdon is csak míg az lovak az abrakot megették és nem tovább subsistálván egymásután mentem. Reggel újobban lenni kezdvén az eső egyhuzomban mentem Kaplyonba, és ott sem késvén hat óra előtt jutottam Kápolna nevű oláh

faluba, az hol is nagy rágás lévén gyomromban egynehány óráig subsistáltam, és vacsorát evén jó álmot is rántottam. Ma reggel hogy kezdett egy kis eső lenni, de egyébiránt napestig az reggeli s estveli őszi hidegeken kivül meleg és tiszta időnk lőn.

18. Szombat. Az holdvilág feljövén mintegy éjfélután két órakor megindultam, és Nagy-Bun aránt virradva meg, Kis-Bunon pedig kevés ideig abrakolván az lovakat reggeli hét óra s nyolcz óra között érkezvén be Kővárba, az hol *Teleki* urammal mindjárt szemben lévén az m. fejedelem levelét több az én expeditiómhoz tartozó levelekkel ő kegyelmének praesentáltam, nagy bőven emlékeztetvén az közönséges jóknak előmozdításában való sok hütit és fogadását ő kegyelmének. Megértvén azért ő kegyelme az ő nagysága parancsolatját sok pro et contra való discursusok után majd estvefelé postát küldett generalis *Vesselényi Pál* uramhoz, és egyéb vezér s végbeli hadakhoz, ki által is hivattat ő kegyelmekben ide. És ez nap ebben tölt. Istennek hála napestig szép nap szolgálván, úgy az múlt éjjel is; hanem reggel kezde eső esni.

19. Vasárnap. Ma csak az sok beszédben tölténk az időt. Én pedig reggel s délben nyugovással is ki akarván heverni az mult napokbeli postálkodást. Az hadak és nemesség követei még sem jőnek; de hogy *Majos Ferencz* uram 17 hatszáz (így) válogatott lovassal elment, hogy magát egy lengyel haddal conjungálja, nincsen kétség benne, kivel *Farkas Fábián Szalai Pál* urammal, és *Szuhai Gáspár* abaúj vármegyei zászlója alatt levő nemességnek mintegy hetven lovasával, egyébiránt is kapitányok lévén, elmentenek, ezelőtt ötöd nappal pedig *Nemessányi Bá-*

lint is, hogy az lengyel hadakat az dolhai völgybe kihozza. És ha ezen urunk ő nagysága dispositiója meg ne tartóztassa, maga *Vesselényi Pál* uram is holnap az hátramaradott mezei haddal, és nemességgel megindul. Ma kedvetlen homályos, és hives idő volt; az múlt éjjel pedig nagy köd lőn.

20. Hetfő. Jó reggel az dolognak *Teleki* uramtúl való kitanulására az nemességbűl *Klobusiczki Pál* és *Ubrizi Pál* uraimék bejövének, és az mezei hadak közzűl is egy hadnagy; kikkel is mind *Teleki* uram s mind én beszélgettem; de az végbeliektűl még se érkezvén senki, halasztatának azokra az dolgok. *Csanádi István* hadnagyot pedig *Teleki* ur expediálá vissza *Vesselényi Pál* uramhoz. Érkezének Lengyelországbúl is levelek, és nekem is az marchiotúl s *Absolontúl*. Időnk egyébiránt tiszta és napfényes volt; de már fogas kezd lenni. Az múlt éjjel is hasonló ködös lőn.

21. Kedd. Jó reggel felköltem, és holmi írásomhoz s dolgaimhoz láttam. Az végbeliektűl sem érkezvén délig senki is, elég impatiensek lévén *Forvald* francziával együtt; mindazáltal délután vagy két órával ugyancsak beérkeztek az ónodi kapitány *Tályai György*, és az szendrei kapitány *Uri István* uramék két végbeli hadnagygyal, és egynehány főbb legénynyel együtt; kikkel is *Teleki* ur sokat beszélgetvén az nemesség és mezei hadak követjei jelenlétekben, proponálta kegyelmes urunk ő nagysága parancsolatját s dispositióját. De az végbeli követek principálissoknak s közönségesen mindnyájoknak quartélyokba Túr s Vinné felé való megtéréseket feleségek s gyermekek lakása s azokrúl való dispositiótétel kedvéért ajánlván, egyébiránt acceptálák az ő

nagysága dispositióját. Az nemesség és mezei hadak követjei pedig az választ principálissokra halasztván az dolog ebben múlt, és halasztásba ment. Nappal szép meleg idő lőn; estve, reggel is, az éjjel is hives idők szolgálván.

22. Szerda. Jóval ebédelőtt elbocsátván *Teleki* ur az követ atyafiakat, és hogy resolutiójokat én is hamarébb értvén magamat ahoz tudhassam alkalmaztatni, *Klobusiczki* s *Ubrizi Pál* uraimékkal is úgy beszélvén, magam is mintegy két órakor délután Kővárbúl kiindultam elbúcsúzván *Teleki* uramtúl is, és késő éjszaka érkeztem Csehbe *Fajgel* urammal együtt. Istennek hála időnk ma is tiszta, és elég meleg is volt; az múlt éjjel sem volt eső.

23. Csötörtök. Várám az választ Hadadbúl, de nem jöve, ott levén maga *Vesselényi Pál* uram is, és az mezei lovas- és gyalog tisztek is. Azonban délesti 4 óra tájban érkezék hozzám *Forvald* uram is Kővárbúl Hadad felé menvén; ki is csak míg valami keveset falatozott tovább nem késvén, vele lévén kisérésére *Szőcs János* uraimék is, innen elment. Hihető Hadadban is az resolutióval őtet várják. Ma napestig meleg lőn; reggel nagy köd, s estvefelé pedig hives is volt.

24. Pintek. Mind csak azon dolgokon való gondolkodással töltém az időt *Teleki* uram levelét is véve kiben írja, urunknak ő nagyságának az volna parancsolatja, magunkat közönségesen is az lengyel hadakkal ne conjungáljuk, hanem várakozzunk az portai resolutió után. Vettem *Kende* és *Ketzer* uraimék portárúl írt leveleket is, kiben is az szokott mód szerint most is elég biztatás, reménység vagyon, de semmi bizonyos determinálás ide vagy kijövetelek-

nek. vagy pedig töröktül való megsegítetésünknek. Estvefelé érkezék újabban *Forvald* az franczia residens. *Klobusiczki* is *Mikolai Boldizsár* urammal követségben pedig *Vesselényi Pál* uramtúl; de az beszélgetést holnapra halasztván mulatással, itallal tölténk. Ez nap is melegen szolgála naplementig; és az múlt éjszaka csendes és tiszta lőn.

25. Szombat. Jó reggel felkelvén, én az *Klobusiczki* uramékkal való beszédhez, az franczia pedig maga írásához fogott. Kik által is resolválja *Vesselényi Pál* uram magát engem urunk ő nagysága képében örömest „(egy szó hiányzik)" vélle együtt úgy hiszi az mezei hadak is, csak generalisi tisztiben s ahoz tartozó dolgokban tőlem ne háborgattassék. Kiknek is én hogy ahoz nem szólok, és tisztibe magamat ő kegyelmének különben nem avatom csak azmennyire az méltóságos fejedelem személyének, méltóságának s interessentiájának előttem való viselése fogja kívánni, resolválván magamat, s azután itt együtt föröstökömezvén is ebédtájban innen mind vissza Hadadba mentek; én pedig vacsora idejéig az franczia kisérésébül megtérvén, sok udvarhoz való írással töltém el ez napot. Vacsora tájban vévén újobban is már Hadadbúl *Vesselényi Pál*, az franczia, és *Klobusiczky* uram leveleit, kiben is *Klobusiczky Pál* ur írja resolutiómmal az generalis contentál; maga Hadadba kéri hogy holnap menjek az dolgokrúl való finalis beszédért; az franczia pedig írja, determinálták már magokban Isten véllek lévén az jövő hetfőn az gyalogság induljon, utánna való kedden pedig én is kimenjek közékbe, s magok is meginduljanak az conjunctióra. Vacsorától hamar felkelvén roszúl érzém magamat, ki miatt mindjárt le is feküttem. Isten

kegyelméből az szőlőre valóban meleg napok járnak; éjszaka azért hives, de tiszta lőn az múlt éjjel is.

26. (Vasárnap.) Tegnap az franczia tőlem való elválása után vevém *Teleki* uramnak újabb levelét, kiben írja 24—25 praesentis *Majos Ferenczéknek* az lengyel hadakkal való conjunctiójokat; és már az keddi mi indulásunkat is tudván. Ez éjjel mind urunknak ő nagyságának, az tanácsuraknak és egyebeknek is ezen fenforgó dolgok, és az magam az jövő kedden kimenő igyekezetem felől is böven írtam, és ugyan az múlt éjszaka az levelekkel egyik szolgámat postán el is küldettem; magam pedig közönséges dolgokra nézve jó reggel általmentem Hadadba hivatván is *Vesselényi* uram. Az hol ebédet évén, és délután is sokáig mulatván mentek az beszédek ilyen determinatióba az sok pro et contra való discursus után: 1) Nóha kedden az conjunctióra mindnyájunknak is el kell vala indulnunk, de az végbeli hadak elméi igen megvesztegetődvén Kővárban, nem csak magok mentek vissza quartélyokba, de az mezei lovas- és gyalog hadak is, és egyebeket is az conjunctióra az kik intendálhattak hitető szókkal bejövő útjokban visszatéritvén, s in universum az elmenendő had 400 lovasra, és 800 gyalogra alig telhetvén: alkalmatosabbnak ítiltük, *Forvald* vagy hatszáz gyaloggal s azokkal *Apagyi Sámuel* mezei gyalog kapitány uram, és vagy kétszáz lovas, s azokkal *Medi*, *Gulyás* és *Szük György* mezei hadnagyok menjenek el, s renoválják az conjunctiót. 2) *Vesselényi Pál* uram menjen ki az Ér mellé, és gyüjtse mindenütt az mint tőle lehet az hadat s várja (verjen helyett) tábort. 3) Én menjek udvarhoz ezen dolgoknak relatiójával, ott az ő nagyságára bizott dolgokban újabb s

megerösitö-, és az végbeliek felkelésére szóló parancsolatokat extrahalván, egyéb közönséges jót illető dolgokban is munkálódjam, és megtérvén udvartúl sietséggel magamat egy bizonyos helyen *Vesselényi Pál* urammal conjungálván: fogjunk Isten kegyelmébűl egy értelemmel az munkához. És igy menvén véghez az beszédek én éjszakára visszamentem Csehbe. Ma is szép meleg nap szolgálván, és az éjjel is tiszta idő lévén.

27. Hetfő. *Teleki* uramtúl érkezvén újabban levelem s avval együtt egy barátom által iratott ő nagysága intimátiója, kiben is az m. fejedelem parancsolja, elömbe adott instructióban csak járjak el; legyen Istennek hála pedig, hogy nem változtak az dolgok. Azonban ebédre érkezék újobban *Forvald* franczia, és vélle együtt *Petróczi István*, *Klobusiczki Pál* uraimék, és vagy két magyarországi alábbvaló nemesember, kiket is az tegnapi beszéd szerint már is *Medi* és *Gulyás* hadnagysága kisér, ebéden nálam levén, ebédután pedig mind nékem s mind az francziának sok irogatásunk lévén, estvefelé Isten kegyelmébűl innen is elindulának kikisérve én is, és már *Apagyi* uram az maga gyalogival Czikórúl várván öket; az franczia pedig némely dolgait, lovait, szekereit nálam Csehben hagyván s könnyüszerrel és lóháton menvén el. Ma is napestig meleg idő lőn; reggel s estve azért hives időcske lőn.

28. Kedd. Elkészülvén az végezés szerint, Isten jóvoltából én is reggel megindulék, és hintón járván ebéden Udvarhelyen falatoztam keveset; azonban hogy onnan is el akarok vala menni érkezének *Teleki* uramnak két rendbéli levelei, kikben elég mocskosan ir (egy szó hiányzik) az mi végezéseinket, és vele való comoediás játszásunkat; irván arrúl is, hogy urunk ő nagysága pa-

rancsolja, küldjem ő kegyelme kezébe az nékem adódott patenseket. De én csak abban hagyván, és választ se tévén siettem, és hálni mentem Csernek nevű oláh faluba; az hová is érkezének *Bánffi Gábor* uram szolgái valami erdélyi ezen mait (?) illető levelekkel. Ma szép idő lőn napestig; reggel volt ugyan egy óráig tartó kis esőcske.

29. Szerda. Csernekről jó reggel megindulván, az hírekre nézve valamint lehetett siettem, és ebédet Zsukon evén, éjszakára még is Aranykút nevű oláh faluba érkeztem, *Orlai* ur az ebédlő helyre jövén hozzám; ott is alkalmas ideig késvén sötétben érkezheténk az háló helyre. Időnk ma is tiszta és meleg lőn; az múlt éjjel sem lévén eső.

30. Csötörtök. Aranykútón három óráig ha mulatván csak, egy szabóálmat is aluván, megindultam igen sötét lévén nem szolgálván az holdvilág, virradta előtt Czikud nevű faluhoz érkezvén; eső is kezdvén esni míg az lovak is egy keveset ehetének hajnalig jó álmot rándítánk; és onnan is megindulván reggeli kilencz órakor érkezénk *Orlai* urammal együtt udvarhoz; ebédet fenn évén, látom igen conturbatus állapottal vagyon ő nagysága; én azonban jóakaróimtúl kitanulván *Teleki* uram mint vádaskodott ellenem az fejedelem ő nagysága előtt, hogy én tudniillik nem az ő kegyelme tetszésével, akaratjával jöttem ezelőtt ide Kővárba, és hogy Csehben kitudja mit tractaltam *Forvalddal* etc. Ebédig sem ő nagysága se én nem hozván semmit elő, ebédután felmenvén udvarhoz, és magától hozván az dolgot elő ő nagysága az mint Isten nekem is tudnom adta bőven declaráltam világosítván az dolgot. Melyeket is megértvén ő nagysága egészen megengesztelődett; várakoztam én már

csak *Udvarhelyi* ur megtérésére, kit is Kővárba *Teleki* uramhoz küldett tegnap. Ma is szép idő lőn, az eső sem esvén nappal, és az múlt éjjel is csak kevés ideig tartott.

October.

1. **Pintek.** Ma napestig az fenforgó dolgok s akadályok elhárításával lőn az fejedelemmel ő nagyságával sokáig és két ízben tartó beszédem; és nóha én bennem nyugodván meg ő nagysága s nem egészen hívén az *Teleki* uram relatiójának engem csak újabban is az dolgoknak s előmbe adott instructiójának végbenvitelére elküldett volna, de részszerint mind ő nagyságának tetszvén s mind nékem jobban hogy *Udvarhelyi* ur megtérését itt várjam meg, ez nap ott voltam, és míg már megérkezik addig itt is mulatok. Idő Istennek hála ma is szép volt; az éjjel pedig ködös idő lőn s hajnalban is.

2. **Szombat.** Zsukrúl írván *Teleki* uram velem való actáitúl viseltetvén *Rhédei* uramnak, ha igaz jóakaróm jöjön Radnótra, az estve későn érkezvén be ma jó reggel szállására menvén sokat beszélgettem az fenforgó dolgokrúl ő kegyelmével; de urunk ő nagysága semmit elő az dologban ő kegyelmének nem hozván, magának is inkább tetszett; délután pedig fenlévén ebéden az franczia *Révérenddel* mulattunk ő nagyságával, várván velem együtt óhajtván ő nagysága is *Udvarhelyi* megtérését, kit is írásban feltött punctumokkal bocsátott el, írásban is várván azokra választ. És ez nap így és szép melegen múlék el. Csendes és tiszta éjszakánk is lévén.

3. **Vasárnap** *Udvarhelyi* még sem jöve. Ma is eleget beszélék az praefectussal s másokkal, nem lévén most egyik hofmester is itt. *Rhédei* uram is estvé-

vel elindula innen *Bánffi Zsigmond* uramhoz. Idő ma is tiszta meleg lőn; reggel ugyan köd lőn; és estvefelé is az őszhez képest hives idők járnak, és már éjszaka is világosodik.

4. Hetfő. Az közönséges dolgokat illető bizonyos és feles irásim lévén hajnalban felköltem. Azonban udvartúl is izenvén *Udvarhelyi* megjött volna az éjszaka, késedelem nélkül felmentem. Az hol is bemenvén az fejedelem ő nagysága házába, hallom mivel járt Kővárban. Urunktúl való expediáltatása öt punctumbúl állván, az ketteje az én velem való dolog mint volt Kővárban, és oka ki volt az conjunctiónak, az hárma pedig *Teleki* ur személyét illetvén, tudniillik, ha rosz válasz jőne az portárúl kimegyen-é az magyarok közzé, és ha nem, kit javall s micsoda modalitással? Melyekben *Teleki* uram irásban tevén választ csak imigyamugy attingálja az többit az időre s az alkalmatosságra halasztván, és az elsőt is nem láttatik szinte oly stricte tagadni hogy nem tetszésével jártam, mindazáltal azt továbbra is más formában tagadja egyéb delatiókkal is élvén. Melyhez képest is én ez napot tovább már mitevő legyek csak gondolkodással töltém el. Egyébiránt melegen s tisztán szolgálván.

5. Kedd. Az sok gondolkodásban éjszaka is keveset alhatván, virradta előtt jóval felköltem, ezen dolgokrúl itt létemig mint folytak bőven irván *Fajgel* uramnak; de nem lévén még vége az dolognak levelemet sem commendálhatám. Kihez képest felmenvén udvarhoz beizentem *Orlai* uramtúl ő nagyságának, hogy már az conjunctio renovatiója is meg lévén ha már az ő nagysága képiben nem mehetek is, kérem bocsásson el úgy mint privata personát, és úgy is az

ügynek s ő nagyságának jó szolgája lehetek, ha az maga méltóságának én bennem való megsértődését nem illeti is ő nagysága, legalább igaz magyarságomat s nemzetemhez való szeretetemet hadd bizonyíthassam meg. Kire is ő nagysága azt izené, látom magam is az *Udvarhelyi* relátiójából az hadak acceptálni nem akarnak, *Teleki* uram előtt fülehallatára *Udvarhelyinek* némely közkatonák hüttel eskűvén „(egy szó hiányzik)" vallásomra nézve semmiképpen nem acceptálnak. sőt ha kimegyek is közikbe meglövöldöznek; és így nem acceptálván, mintsem újabb becstelenség érhesse ő nagyságát s engem pedig veszedelem követhessen, halassza ez iránt való igyekezetemet az tanácsurak bejövetelire: kiket is az jövő szombaton convocáltatott. Mely ez ily confusiók között magam sem tudván mit csinálni, s nem is lévén tudatlan benne ezek is az Kővárban resolvált egynehány rosz embereknek declaratiója is *Teleki* uram mesterségéből származott, alkalmatosabbnak itéltem az urakat már megvárjam, szolgámat is Cseh felé expediálván levelekkel. Ma is tiszta idő volt: de éjszaka s kivált hajnal felé nagy köd is volt.

6. Szerda. Ez napot az urak után való várakozással töltém el. irván *Teleki* uramnak is egy panaszolkodó s keserves levelet: máshová való írásim is voltak. Ma igen megesösedett az idő, többire mind esett: az éjjel ugyancsak ködös idő lön.

7. Csötörtök. Ma újabban megtisztulván az idő, s az múlt éjjel s ma alkalmasint is száradván, ebéden fen lévén, ebédután sétálásképen mentem Bogát felé hiutón *Tophaeus* uram látogatására: kit is otthon nem találván fordultunk vissza szőleje felé ott szűretvén. Ezen fenforgó mostani dolgokrúl ő kegyelmé-

vel sokat is beszélgettem. Vacsorán azért megtérvén, itt szálláson ettem.

8. Pintek. Ma is szokásom szerint hajnalban kelvén fel, voltak ide s tova való írogatásim. Urunkkal sokat beszélvén, mind ő nagyságának s mind mindnyájunknak elég keservesen eshetik az portárúl ennyi időre nem érthetni semmit is újabbat. Ebéden fen lők. Ebéd után ő nagyságok szőlőbe menvén sétálni, s én hozám pedig *Révérend* az franczia jövén az szállásra, kivel is sokat beszélgettem az publicumokrúl. Elmenvén tőlem mentem *Gilányiné* asszonyomhoz, izenvén ő kegyelme által az fejedelemasszonynak is. Estvefelé pedig *Pekri Lőrincz* uram kérésére kimentem Ozdra, sötéttel juthatván oda; ott is hálék. Ma is délesti 4 órakorig tiszta s meleg idő lőn; azután szapora eső kezde esni, mely is meg nem álla.

9. Szombat. Jó reggel vissza akarván Radnótra menni *Pekri* uramtúl soha meg nem menekedhetém; ebéden azért ma is Ozdon levén, ebédután mintegy délután egy órakor már is itt voltam. Tegnap *Bethlen Farkas* uram jövén csak be az tanácsurak közzül, s ma pedig *Bánffi Zsigmond, Haller János* és *Rhédei Ferencz* uramék csak. Elmenvén estvefelé én is, ő nagyságát az szőlőben tanáltam; azonban onnan is megtérvén értém az kisasszonyka ma hajnalban megbetegedvén roszúl volna, mely csak már is nagy bút szerze ő nagyságoknak. Isten oltalmazza; nagyobb búsulás nem kicsiny akadályt szerzene csak az mi dolgainkban is. Vacsorára lejövék, érkezvén leveleim két felől is, s *Baranovszki* uramat is tegnap délután expediálván az Szilágyba. Azonban *Nemes János* uram is tegnap érkezvén, de mások is bizonyosan referálják Cseherin alatt az musqua és kozák az

törököt igen megverte az tatárnak is jutván, mert az had Crimbe szaladott féltvén az országát reá ne menjen az musqua. Melynek meglétével annyival inkább nem várhatnánk az török segítségét, s talán az posta is az miatt késik. Az múlt éjjel mind esett az eső, s ma is mind esett délután vagy egy óráig; azután megállott.

10. Vasárnap. Jó hajnalban felköltem. Reggel meglátogatván *Rhédei* uramat is az tovább való beszéd kedviért, s udvarhoz is felmenvén értém az kisasszonyka az éjjel igen megnehezedett volna, az mint hogy az fejedelemmel is szemben lévén igen bús állapottal vagyon ő nagysága; de még is kijött asztalhoz. Ebédután voltam mind *Bánffi Zsigmond* s mind *Bethlen Farkas* uraiméknál, kikkel is sokat beszéltem. Azonban ebédelőtt urunkat is megtanáltam, mivel mostani búsulására nézve ő nagyságának nehéz az ő nagysága méltóságos személye előtt való discursusok hallása, méltóztassék parancsolni az uraknak legyenek velem egy külön helyen szemben, s proponálja ő kegyelmeknek az dolgokat és az maga személyét illetőket is. Kiről is izenvén ő nagysága az uraknak, azt adák válaszúl, még *Kapi* s *Naláczi* uraimék hátravannak, kiket is mára várnak, elérkezvén ő kegyelmek örömest lésznek velem szemben. Talán azért már az én dolgom is egyfelé eligazodik. Az kisasszonyka is csak egy formában és igen kínos nyavalyában, az vérben, lévén félő el ne költözödjék. Ma eső nem lőn. Reggel praedikátiót is hallgatván, ebédután csak szállásomon tartózkodtam meg. Az éjjel ködös idő lőn.

11. Hetfő. *Kapi* s *Naláczi* uraimék még sem érkezének, melyre nézve is haladnak az dolgok. Az kis-

asszonyka is ez éjjel inkább megnehezedvén az ő nagyságok búsulása is accedál; ki miatt ebéden sem lönk fel. Én ebédután is az urakat járván, abban töltettem inkább az időt. Azonban nagy véletlen esett értésünkre az faluban levő szállásinkon, délután 3 s 4 óra tájban hala meg az fejedelem leánykája; mely is ez ily dolgok között mindnyájunknak nagy búsulást, és az dolgokban is nem kicsiny confusiót szerze. Felmenvén az urakkal meglátók az holttestet. Újobban lejövén szállásunkra az idő is igen megesősedék, inkább ma mind esvén.

12. Kedd. Nagy szomorúságban lévén ő nagyságok, szemben az fejedelemmel nem lehettem. Jó reggel érkezvén azért el *Kapi* és *Naláczi* uraimék is, ebéden ugyan az urakkal én is de csak magánosan fen voltam; ebédután pedig *Naláczi* urammal fenmaradván az magam, és közönséges dolgokrúl is ő kegyelmével böven beszélvén, szállásomra lementem; és az fejedelem ő nagysága parancsolatja szerint *Bethlen Farkas* ur szállásán confluálván *Bánffi Zsigmond*, *Kapi György*, *Haller János*, *Rhédei Ferencz* és *Naláczi István* uraimék, én is oda menvén ő kegyelmeknek az dolgokat bőv szóval declaráltam. Elsőbben is felvévén az más úttal ide jövetelemkor mind udvarnál *Vesselényi Pál* ur felől, és az hadakrúl micsoda hirek folytak az urunk hivségétűl való elszakadások iránt, mind pedig oda ki micsoda dolgok voltak. Melyekrül is sokat conferálván, ha mi oly lenne is azoknak obiálására, *Teleki* uram javallásából is három rendbeli parancsolatja is jövén ő nagyságának, tetszett, hogy sietséggel bemenjek udvarhoz, és ott detegálván az dolgokat, míg portárúl ő nagyságának resolutiója jöhet, és *Teleki* uramat ki-

küldheti is, hogy az ő nagysága interessentiája el ne vesszen, és az francziai királylyal ineált tractatusának is eleget tehessen az maga képiben ő nagysága engem kiküldjen. Az minthogy bőven declarálván ő nagyságának az dolgokat, engem ahoz tartozó levélbeli instrumentumokkal kiküldett *Teleki* uramnak instellálásom felől parancsolván; ő kegyelme is abban eljárt. Az hadak megértvén in sua forma az dolgot, acceptáltak. Azonban az hadaknak elszéledése miatt útunkat hamar nem continuálhatván, *Vesselényi* uram az hadak gyüjtésére az Ér mellé menvén ki, az kik hadak lehetnek, hogy az conjunctió az ő nagysága hűsége s interessentiája alatt míg kimehetnek is renováltassék, azok is az lengyel táborra elmentek; én pedig hogy az dolgokrúl ő nagyságát újabban is értessem, udvarhoz megint bejővén tovább való dispositiójához akartam magamat ő nagyságának alkalmaztatnom. Az hová is beérkezvén gondolkodásomon kivűl *Teleki* uramnak az fejedelemnél ellenem való vágyait experiálván, és kiváltképpen hogy nem az ő kegyelme hírivel s tetszésével jöttem, azonban bizonyos hírűl hozván ő nagyságának azt is, az musqva Cseherin alatt az töröket s tatárt igen megverte volna, ez ily hírre s az követeknek ennyi ideig való kérésekre nézve semmi jót ő nagysága nem is várhatván: töttem oly instantiát, ennyiben levén már az magyar nemzet dolgai, ő nagysága engem úgy mint privata personát is bocsásson ki, az hol is híven szolgáljak Istenemnek, nemzetemnek s ő nagyságának is, és az hazának. Melyben is engem ő nagysága ő kegyelmeket, megtekintvén az mi hadaink kedásokat s nagy confusiót is, kereszkre az tanácsurakra relegálván, kérem Isten-

tényi kötelességeknek eleget tévén, ha az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának még most módja benne nincsen: látván, hogy soha tovább nem subsistálhatunk orvosólja köztök az oly alkalmatlan dolgokat ő kegyelmekkel együtt, és az végbelieknek az conjunctiót megengedvén, engem is bocsássanak. Mely beszédemet is több circumstantiával vivén véghez, halasztották ő kegyelmek az magok közt való conferentiára; és így én ez napot csak szállásomon töltém; ma is esvén az eső. Alkalmatlan útamat reménylem, az múlt éjjel is paraholván.

13. Szerda. Jó reggel felköltem, s felmenvén udvarhoz értém *Szalai Pál* uram tudosításából Isten az franczia hadaknak, és az mi véllek conjungált magyarinknak szép győzedelmet s olyat adott volna, az minemű az mióta az némettel bajoskodnak még nem volt. Mert Munkácshoz tartozó Szőlősnél *Schmidt* és az szathmári commendans *Herberstein* az *Barkóczi István* katonáival, feles német s horváttal reájok menvén Isten az szerencsét az mieinknek adta volna, úgy hogy nem csak feles németet, magyart, és horvátot vágtak le s fogtak, de zászlókat és dobokat is nyertek; több kár az mieinkben nem is esett, hanem hogy szegény *Majos Ferencz* kapitány két lövésben esett el harmad magával közkatonákkal. Mely ez íly szerencséjek is az dolgoknak promoveálására nagy ösztönt szerze. Nékem délig még sem lehete válaszom. Ebéd után azért *Baló* uramtúl az fejedelem ő nagysága és az urak kiizenék az választ; tudniillik, hogy lévén (?) magam is az portai resolutióig, mely is ő nagysága s ő kegyelmek magok sem tudják mi okokon halad ennyire, magam semmit sem cselekedheték, így magamnak is az lévén akaratom, elbocsátnak; és mind az

végbelieknek s mind másutt levő minden magyaroknak nem csak az conjunctiót, de az actióhoz való fogást is megengedék; s patenst is adott ő nagysága innen, hogy előbbeni dispositióját változtatni kellete, csak én is megemlékezvén ő nagyságához s ez házához való kötelességemről ő nagyságát levelem által assecurálni ne nehezteljek. Mely(et) is úgy kivánván az ratió status, magamat nem vonogatván subscribáltam; és ő nagyságától elbucsúzván s az uraktúl, szállásomra lementem; az honnét is *Révérendhez* menvén, onnét *Kapi* uram kivánságára vacsorára ő kegyelméhez és *Barcsai Mihály* uramhoz is elmentem; keveset aluván, virradta előtt is sokkal kelvén fel. Az idő ma igen megesősedék, szaporán esvén napestig az eső; és az múlt éjszaka is virradtig.

14. Csötörtök. Két vagy három órával kelvén fel virradta előtt sok írogatásimat végeztem; és ugyan virradta előtt valamivel indulék is meg, egy étekfogómat az patensért hagyván, más emberemet pedig sietséggel Hunyadra expediálván *Csuti* s *Radics* uraimékhoz, úgy hogy mához egy hétre ő kegyelmek Udvarhelyen lehessenek. Kilencz óra tájban falatozván, és az lovak kedvéért Tóháton szállván meg, éjszakára Kalyánba verekedtem. Inkább mind esvén ma is az eső, és csak igen kicsiny ideig állapodván meg. Az múlt éjjel ugyan kevés ideig esett.

15. Pintek. Kalyánból virradta előtt indulván meg nagy időn ebédre Borsára érkeztem *Bánffi Gábor* ur ottlétét gondolván; de se magát sem az asszonyt hon nem találók, és csak *Orlainé* asszonyomat. Mindazonáltal itt ebédlettünk: és még tegnap küldvén el *Szepesi* uramért hogy kijöne beszélgetés kedvéért Kolozsvárrúl, ő kegyelme nem sokáig vára-

koztatván, ki is *Gilányi Jakabbal* kiérkezvén, és véle beszélgethetvén délesti három óra után indulhaték csak meg Borsárúl; és hogy szinte sötétedni kezdett Pánczélcsehbe beszállván míg az lovak abrakoltak, háló helyre mindazáltal Kecskehátra érkeztem majd éjfél tájban. Ebédig tiszta időnk volt; de délután Kecskehátig mind vere az eső bennünket, nagy sárokat is szerezvén.

16. Szombat. Virradtig mind esvén az eső alkalmatlan útakat szerze; világosodván mindazáltal sietvén haza megindulván Gorbón kevéssé megszállottam, s megetetvén az lovakat onnét is mindjárt mentem, és délesti egy óra tájban Udvarhelyre érkeztem. Reggeltűl fogva mintegy déltájig igen esett ma is; de aztán szép tisztára fordult. *Fajgel* ur Hadadban lévén ő kegyelméért elküldtem holnap jöne Udvarhelyre.

17. Vasárnap. Elég nehéz tovább való dolgokrúl nem determinálhatok; nem tudom mi karban legyenek, és az magyar tábor is hol legyen? Délután érkezvén azért el *Fajgel* uram is beszéli az elmúlt kedden hivatta ki Várczához *Vesselényi Pál* uram többel lévén ezer embernél, és engem nem győzvén várni az conjunctióra indulván, de útjában eleiben jövén mintegy kilenczszáz német s horvát, véllek az *Vesselényi* Pál urammal valók megütköztek, s Isten az mieinknek adván újabban is az győzedelmet, kétszázig bennek elejtettek, és az lengyel hadakkal is alkalmatlanság nélkül magokat conjungálhatták. De hol legyen most az tábor? soha ki nem tanulhatni. Egy végbeli követ *Szuhai* nevű is érkezék ma *Fajgel* uramhoz, ki is beszéli *Vesselényi Pál* uramhoz expediáltatott az végbeliektűl oly véggel, hogy ők is

Isten segitségébül mindenféle dolgokat hátrahagyván az conjunctióra megindultak többel ezer lovasnál és ezer gyalognál, és eddig már Diószeghez is érkezhettek; és küldették azért is, tanulja hol legyen az tábor és mennyi számu lengyellel conjungálták az atyafiak magokat; mert ők Kővárbúl olyan formán informatusok, hogy csak másfél száz volna az segitő idegen hada. *Szuhai* ur nem tudván hol legyen az tábor csak papirosra tette az követséget, principálisának is megírván miben légyen az dolog; s mivel jövet gyülevész katonákbúl mintegy másfélszáz lovasra reátölt, és egynehány gyalogra is, azokkal tovább való parancsolatig az Szilágyba quartélyba szállottak. Így értvén meg az dolgokat, az végbeli követtel sokat beszélvén megmondván neki udvarnál már az dolgok miben legyenek, és kérvén reá, látván már az urunk nékem adott patensét is, írja meg principálisinak jőjenek előmbe, mert Isten jóvoltábúl én is már az jövő pínteken meg akarnék indulni, és így vélek megegyezvén continuálhatnók az tábor után való útunkat. Az mely elszéledett katonák pedig összegyültek, azok már addig lennének az falukon, azok is járhatnának velünk. És így menvén véghez az discursus, estve szolgámat is expediálván Kolozsvárra úgy hogy virradtig ott lehessen, *Teleki* uram is az kisasszonyka temetésére, mely is ma lött meg, oda menvén. Ma még is tiszta idő láttatott lenni, s eső sem esett napestig is; de az múlt éjjel alkalmas hideg vala, és egy kis dér is láttatott lenni.

18. Hetfő. Az múlt éjjel sokat gondolkozván, alkalmatosabbnak itélém, hogy az dolgok relatiójával maga az követjek menjen az végbelieknek közikbe, inkább is indulhatván az velem való megegye-

zésre. Így felkelvén, disponáltattam azon emberséges ember követjeket végbeli uraiméknak, és credentiát irván általam Isten segitségébűl expediálám is, bőven izenvén általa az mostani dolgokrúl; és mivel hogy csötörtökre igírte megtérését, és ha az végbelieknek is tetszések az leszen, hogy az tábor után menjünk, nékem is az az szándékom pínteken Isten segitségébűl csak meginduljak. Így az készület kedviért éjszakára Csehbe mentem; az hol is *Ketzerné* asszonyomat még kornyadozva találtam. Délig tiszta idő látszott lenni; délután estig szaporán esett az eső. Úgy is látom ez az negyed úgy mégyen ki. Az múlt éjjel pedig hives idő lőn.

19. **Kedd.** Ez napot többire készületben és szekereim rakatásában tölték el. Jöttek katonák is hozzám, kiknek is megmondottam, most is az többinek általok izentem, már legyenek addig vesztegségben, míg *Szuhai* uram az végbeliektűl megtérhet. Az eső is igen esett; az múlt éjszaka hives idő lőn mintegy éjfélután virradtig, de éjfélig esős idő lőn.

20. **Szerda.** Mai napot is csak az rakogatásban, és ugyan a szekerek készitésében, terhelésében mulatánk el. Ma is inkább mind esőre állván az idő, és ugyan keveset esvén is. Kolozsvárra expediált étekfogóm is megtérvén az választételekkel beszéli azt is, *Teleki* uram Szamosujvárra ment volna, úgy *Rhédei* és *Naláczi* uraimék is. Ma is voltak katonák és gyalogok is nállam, kiket is az tegnapiak válaszával bocsáték.

21. **Csötörtök.** Ma is eléggé készültem, lovaimat, azoknak nyergeltetéseket, és magammal elhozandó egyetmásomat rendelvén, várván *Szuhait* is már az végbeliektűl. Azonban midőn legjobban várom vala,

és szinte el is készültek vala érkezék az fejedelem postája Szamosujvárrúl, levele által parancsolván ő nagysága, félbenhagyván minden dolgaimat siessek udvarhoz, mivel az portai követek *Székely László* uram, *Kende* és *Ketzer* uraimékkal útban vannak; az mint hogy ő nagysága includálván az *Székely László* uram levelét is in specie elküldette, Arnót körűl datalván mely is az Dunához egy napi járóföld, és írja, hogy jó válaszszal jönek. Melyhez képest, nóha bizony igen nehezen esett mind készületemre, eltökélett szándékomra, az végbelieknek tött izenetemre, és egyéb okokra nézve is az bemenetel, de nem akarván elmulatnom az ő nagysága parancsolatját, arrafelé kezdtem készületemet fordítani, úgy hogy holnap jó reggel befelé megindulhassak. Ma szép tiszta idő lőn, az múlt éjjel sem lőn eső; szél mindazáltal mind nappal éjjel, de meleg képtelen és sokáig tartó vala.

22. Pintek. *Fajgel* uramért küldvén Hadadba, ő kegyelme után várakoztam alkalmas ideig; és így igen reggel meg sem indulhattam. Az postát mindazáltal udvarhoz visszabocsátottam; *Fajgel* uramat pedig elvívén magammal Udvarhelyig, ebédig ott ettin feles írásomat végeztem; írván az végbelieknek is, ne véljék balra dispositiómnak változását, és az én utánnam várakozó katonaságrúl is disponálván tovább már mitevők legyenek. Ebédemet végezvén délután is mintegy 4 órakorig vártam az végbeliek emberit. Éjszakára azért Örmezőre mentem s ott háltam. Nappal nem esék, és csak estvefelé kezde esni; az éjjel pedig nagy szél lőn.

23. Szombat. Az éjszakát roszúl alhatván ki, virradta előtt akarok vala megindulni, de igen sötét lévén, az múlt éjjel esvén is, csak világosodván indu-

lék, és ebédre „(egy szó hiányzik)“ nevü faluba szállván meg, éjszakára mentem Felső-Gyékényes nevü oláh faluba; az honnét is estve szolgámat expediálám, lássa meg *Kende* uraimék már megérkeztek-e? Idő istennek hála ma szépen és melegen szolgála s tiszta is.

24. Vasárnap. Az éjjel érkezvén meg szolgám referálja még az követek meg nem érkeztek volna, mely is nékem elég nehéz. Mihent megvirradott megindulván, szinte praedikátió végezésekor „(nehány szó kimaradt)“; az hol bemenvén urunkhoz is az urakban *Rhédei, Teleki* és *Naláczi* uraimékat tanálám itt, kik között is *Teleki* urammal fogván haragosan kezet mindkét részrűl; ez nap csak úgy múlék el, az követek még sem érkezvén. Eső reggel szaporán kezde esni, de abban hagyá; az éjjel pedig nagy és meleg szél lőn.

25. Hetfő. Váltig várók közönségesen ma is az követeket; de sem magok, se levelek nem érkezék. Eső ma szakasztban két ízben is szapora esett. Az tegnapi kézfogás után *Teleki* uramat nem láttam. Járják eleget *Rhédei* és *Naláczi* uraimék köztünk az békességet; én is eléggé világosítván panaszszal mind az két urnak ellenem való dolgait *Teleki* uramnak. Úgy látom ő kegyelme is panaszolkodik előttök reám. Az múlt éjjel szép tiszta idő volt. Én is reggel felkölteződém az falubúl, s ide szállék szállásúl az *Naláczi* uram szállására; küldvén szolgámat vissza Csehbe levelekkel.

26. Kedd. Az fejedelem ő nagysága is eléggé boszonkodik az követeknek későn való érkezéseken; holott még az elmúlt szombaton várta őket, de még se jövének. Hanem estvefelé érkezék ő nagyságának szóló *Székely László* ur levele, kiben is írja az Havas-

alföldében levő rettenetes árvizek miatt nemcsak nehezen jöhettek, de két napi járóföldet kerültek is, egyébiránt is az rettenetes nagy sarok miatt érkezhetnek ily későre. Mindazonáltal már holnapután okvetetlen ide várja ő nagysága ő kegyelmeket. Így meg is csendesedénk valamit. Nekem is érkezett *Szuhai* uramtúl, kit Udvarhelyrűl expediáltam vala az végbeliekhez, Diószegrűl való tudosításom, s *Fajgel* uramnak is levelei Csehbűl. Írja *Szuhai* uram az végbeliek Böszörmény felé menvén le, és magát is az tolvajok felvervén ez ily okokért jöhetett késő tudósításom; de szemben igyekezik nemcsak az végbeliekkel lenni, de az választ is meghozni, javallván inkább Diószeg táján az térfölden az végbeliekkel való megegyezésemet. *Fajgel* uramtúl értém azt is, egy váradi aga ment volna be Hadadba budai vezér *Veselényi Pál* uramnak szóló levelével, de visszatért nem tanálván ott az urat. Mondotta ugyan az török, az végbeli töröktűl expeditusabb inkább, kik is az hol generalis uram akarja ott egyeznek meg vele. Az múlt éjjel is szép tiszta idő lőn; ma nappal szaporán eséк az eső, de estvefelé megálla.

27. Szerda. Mióta ide jöttem is nem lévén *Teleki* urammal, sem az kézfogáson kivűl nem is látván, tegnap is igen járván az urak köztünk az compositiót, letévén én is ő kegyelme is az nehézséget — hogy már bennünket megbékéltetének; voltam reggel szállásán is ő kegyelmének. Azonban újabb hírem is érkezvén s az végbeliektűl válaszom, és *Szuhai* uram is tőlök megtért, Csehben vár, az leveleket az urakkal is közlöttem. Újfalubúl 22 írt levelekben írják végbeli uraimék már csak napot és helyt terminálják nékik megegyezni velem készek, egyébiránt is *Szu-*

kai uram által izenvén többet, hogy siessek kimenni közikbe reménykednek, mivel köz (?) is gyülekezik, az derék táborunkkal se egyesedhettek meg. Böszörménybül az praesidiomat kivitték, az lakósok gratiát kérnek, kiknek is az én s velem kimenendő becsületes magyarországi rendek consensusok nélkül gratiát nem adnak. De az mi nagyobb a Tiszán innen való hajdúvárosok felvételére, azoknak elrontására az végbeli törökök is vélek megegyezni akarnak, és ha hol ők nem cselekszik az törökök magokban is elkövetik. Ezeket nem csak az uraknak, de az fejedelemnek is megjelentvén, tetszék ő nagyságának és ő kegyelmeknek, hogy itt levő magyar nemzet követjeivel *Farkas László* uraimékkal, s több most udvaroskodó magyarországi förendekkel írasson ő nagysága az végbelieknek, mivel az követeket az portárúl ő nagysága már holnapra okvetetlen várja, így míg már azokkal nem beszél, egyebekrúl ő nagysága az én kimenetelem iránt is nem disponálhat, hanem hogy végbeli uraimék az hajdúknak gratiát adni magok mellé felvegyék minekelőtte az török magában is elkövetné s elrablaná őket szükségesnek látja; az mint hogy írnak is (és én is) ő kegyelmeknek magyarországi uraimék; sietve el is ment az posta. Mi addig már csak az (?) várnók holnapot s abban való megérkezéseket az portai atyafiaknak. Én ma is küldém ő kegyelmek eleibe levelekkel szolgámat postán, hogy siettenének reménykedvén. Az elmúlt éjjel nagy eső lőn, úgy ma is nagy zápor; egyébiránt is csaknem napestig esvén az eső szakasztokban.

28. Csötörtök. Ma is napestig itt voltam; ebéden pedig *Toldalagi János* uramnál itt való kapitánynál, az hol vigan is lakánk; vacsorát nem ettem. Ma is

szörnyü eső esett: az müit éjjel is esett. de nem annyira. Az követek ma sem erkezhetének. hanem küldték ugyan embereket elő. hogy az rettenetes idő miatt közel halnak. be nem jöhetnek. Jöttek ugyan leveleim Udvarhelyrul is. de azokban sem irnak egyebet. hanem hogy az végbeliek nehezen várnak, és hogy minden zászló alól egy követet küldvén azok utánnam holnapnál tovább nem várakoznak. siettetnék kimenetelemet; az kire én is replikálék. hogy várakozzanak az követek ram bár csak vasárnapig, postán küldvén vissza szolgámat. *Teleki* urammal is úgy látom már jobban kezdjük az hurt összeigazitani.

29. Pintek. Az müit é szaka is inkább mind esett az eső: Isten tudja csak Szilágyba is és annál inkább tovább az rettenetes sarokban mint mehessek. Nappal is esett kevéssé. valamennyire ugyan tisztulni kezdett. Istennek hála ebédelött az portai követek is *Székely László*. *Kendi Gábor* és *Ketzer Menyhárt* uramék is már beérkezének. Kik is elsöbben az dolgokat az fejedelemnek. és az tanácsuraknak reportálván. és ebédután egy magános helyen nekünk is magyaroknak visszahivattatván az elbocsátott magyar nemzet követjei *Farkas László* uraimék is s többen is lévén egynehányan referálják ő kegyelmek ennyi időtül aprilistül fogvást való mulatások. pausalások mi okokon lött. 1) Várakozni kellett az fövezér által az török véghelyekbe expediáltatott agának megtérésére. és azáltal való informatiójára az portáuak. 2) Haladott megjövetelek az lengyel respublica és az király solennis követsége beérkezésére Constantinápolyba. s avval az békességnek teljes confirmálására nézve: mely fököveti tavasszal indulván Lengyelországbúl. augustusban érkezett Constantinápolyba.

3) Nem adatódott válaszok, és elmenetelek meg nem engedtetett az fejedelem meghitt emberének behivatására, és titkosabban az porta aránt az Cseherin alá expediált törökök dolgának elválására, s annak kitanálására nézve; az minthogy az minapi udvarhoz hozott hír igaz is, mert az kozákok bizonyosan Cseherin alatt az törököt és az tatárt megverték. Volt ugyan egyéb aprólékosabb impedimentumok is, de ezek lévén nevezetesebbek. Hogy az cseherini actus híre elérkezett nóha az közönséges tolmácscsal szám nélkül, az vezér tihajával pedig sokszor voltak szemben, de aztán nem várakoztatván az fővezérnél is volt audientiájok; ki is ő kegyelmekkel sokat pro et contra beszélvén, válaszok summatim ez lőn: „Az ti dolgotok már el volt készitve, és bizony bizony ez múlt nyáron segittettetek volna még meg, de az kozák az mi vitézinkkel való dolga bontá el. Hogy Istennek így tetszett arrúl nem tehetünk. Hanem ím kivánságok szerint az erdélyi fejedelemnek parancsolánk legyen oly készen tavasszal benneteket megsegithessen, és mi is megsegitünk; addig hogy magatokra, feleségtekre, gyermektekre gondja legyen, az tömösvári, váradi, egri passáknak is parancsoltunk, legyen quartélyotok, megszaporítván az gyulai és tömösvárig való sanczosságokkal.“ Mely leveleket is követ uraimék magokkal kihoztak; és azt is obtinealták, hogy az francziával való tractánk is szabados légyen, nóha azelőtt tilalmaztatott. De az mi szükségesebb lett volna, az conjunctiónak oda be tudása az lengyel hadakkal, és arrúl az fővezérrel való végezés: abban mint nem tudom dologban nem szolgálhattak, és így azon dologban, az ki legszükségesebb lesz vala, 4 praesentis re infecta indultak vissza,

az nag. árvizek miatt sokat kelletvén kerülni, és az utak is felettébb sárosak. nehezek lévén, így is nagy bajjal, sok alkalmatlansággal érkezhettek. Ezeket az követek bö szóval declarálván. és mi is az ide haza lött dolgokat ö kegyelmeknek, tetszett közönségesen az mint hogy urunkkoz ö nagyságához követeinket fel is küldettük ily véggel: „mind az portai dolgok már miben legyenek. s mind az ide ki való sok alkalmatlan confusiók mi karban forogjanak ő nagysága tudja minduyájunknál is jobban. Istenért tehát azoknak eligazításában ö nagysága munkálódjék, és az mennyire lehet ö nagyságától várván az dolgokat siettetni, azokban minket is tetszésével éltetni méltóztassék." Melyre való válasza is ö nagyságának, szinte már az vacsorát is adván, holnapra halada. Isten kegyelmiből már én is igyekezvén ha lehetne holnap elmenni. És így ebben marada az dolog.

30. Szombat. Ma sem meheték el innen, sok pro et contra való discursusokkal múlván el ez nap is. Az eső meg sem szünék, szörnyen esvén ma is egy kis ideig; délután estig nem lön; de az múlt éjjel hasonló esős idö lön. Haladtak az dolgokban való decisiók holnapra; én ugyan eleget munkálodám ma is ha miben az közönséges dolgokban szolgálhatnék.

31. Vasárnap Soha nem lön ma is annyi módom, hogy innen elmehessek. Ebédelött s utánna sokat beszélvén az urakkal, vacsora előtt az tanácsban és urunk házában jelen lévén, végezték ö nagysága s ö kegyelmek: *Kubinyi* ur megvakulván az portán helyette kapikihának menjen *Bessenyei Mihály* uram; és mivel az portán az idegen haddal való conjunctiót nem tudták, annak elcsinálására követségbe menjen *Fajgel Péter* ur; az végbeliek menjenek az conjunc-

tiora; az magyaroknak is pedig hagyják kinek kinek jóakaratjára, szabadságára az ki elakar az többi után menni menjen el, az ki pedig tavaszig el akar maradni maradhasson el; így nekem is akaratomra hagyatván, én alig várnám az holnapi napot, élhetnék szabadságommal, várakozván ma is az végbeliek utánnam. Az nemzet követjei is elbocsáttattak. Ez múlt éjjel nagy eső volt virradtig, és nappal is mindinkább esett; de délután s előtt is valamivel havazott igen elannyira, hogy jól ellepte volna az földet. Mivel az urak is inkább mind elmennek holnap, így én is készülgettem, *Kendeffi Pál* uramtúl urunk asztalnokjátúl lovat is vevén. (Széljegyzet: „Ez múlt éjjel virradta felé derecske is volt.“)

November.

1. Hetfő. Minekelőtte *Bessenyei* vagy *Fajgel* ur be ment is az étekfogó *Turzai* küldetvén be; együtt akarván *Ketzer* urammal járni míg az portára való expeditiókat ő kegyelme véghezvitte, és az franczia szállására lementem s vele feljövén udvarhoz beszélhettem, dél vetett ki belőle, és igy csak délután indulhatván s úgy is majd későcskén, egy kevéssé az fejedelmet kisérvén ki vadászni, nóha alkonyodván, de Istennek hála kár nélkül érkezhettem Szinye nevű magyar faluba éjszakára. Eső ugyan nem vere bennünket, mivel ma nappal nem is volt; de felettébb való sáros útunk levén, ez múlt éjjel is esvén nem csuda hogy sár van. *Teleki* uramtúl is nóha elbúcsúztam, de ő kegyelme Dézsen hálván újabban beküldvén hozzá szolgámat izeni Stryhez újabban kilenczszázig való ember érkezett volna az szegény magyarok segitségére, s eddig az táborra ki is jött volna.

2. **Kedd.** Jó reggel *Ketzer* urammal sőt még virradta előtt megindultam, és ebédre Salamon nevű oláhfaluba érkezvén, délig száraz idő lőn, de délután megesősedvén, Istennek hála mégis nappal érkezhettem Udvarhelyre; az hol mégis az végbeli katonákat, tiz lovas zászló alól egyet egyet, és *Szuhai* uramat helyben találtam. Kik is, ennyi várakozások utánnam nehezen esvén, obtestálának menjek igéretim szerint, mivel ők is várnak, az végbeliek közzé. Halasztottam az választ gondolkodásra s holnapra. Ez éjjel Udvarhelyen hálván vacsora után is feles dolgaimhoz láttam, rövid időm lévén az dispositiókra. (Széljegyzet: „Ez éjjel igen nagy dér volt.“)

3. **Szerda.** *Ketzer* uram alig várván, hogy feleségét, gyermekit láthassa Csehben, alig tudám csak kevés ideig való beszédre is megtartóztatni. Mindazonáltal magam is az múlt éjjel sokat gondolkozván, és felesed disputálván is pro et contra, jobbnak tanáltam Isten kegyelmébűl sokszori igiretemet, és mások de kivált nemzetem előtt való aestimatiómat perpendálván csakugyan kimenjek az végbeliek közzé. Kihez képest *Szuhait* követtársaival expediálván, és csak kettőt hagyván meg bennek, *Baranovski* uramat is véllek pro majori certitudine ipsorum elküldettem, levelet is írván az végbelieknek. Azonban szinte vacsora tájban érkezének újabb mezei katonák 150-nen magokkal *Vesselényi Pál* uramtúl az francziai hadak táborárúl, levelet küldvén általok generalis ur, kiben nem csak láttat, de gondolván, hogy már végbeli uraimékkal útban is vagyok, adja tetszését merre continuáljam az tábor felé való útamat. Az egész múlt éjszaka mind esett az eső; az vizek valóban áradnak; nappal sokáig hó is esett, de az is esőre változván,

egész estig szapora eső követte. Isten csak adná már végét. Az táborrúl hozott leveleket pedig mivel közzülök az végbelieknek szóló is volt, *Szuhai* uramék után virradtig küldettem. (Széljegyzet: „Dér az éjszaka nagy volt.“)

4. **Csötörtök.** Isten jóvoltából két három nap múlva én is már kifelé indulván, *Szuhai* és *Baranovski* uramék által is azt izenvén az végbelieknek szombaton megindulok, és Kémerre jöjenek elömbe ő kegyelmek közzül, — minden tábori készületem s lovaim Csehben lévén ebédután oda mentem, és az mint lehetett ma is kétfelé kapván rakosgattam, készülgettem. Isten tudja csak egyedül micsoda alkalmatlan útunk leszen, az éjjel is ma is szakasztonként esvén az eső. Úgy látom ökres szekereimet csak el kell hagynom, és csak az 4 lovas szekérrel indulhatok, hintót sem vihetvén az nagy sarokra nézve.

5. **Pintek.** Jó reggel felköltem sok írogatásom lévén, és mind az fejedelemnek s mind *Teleki* uramnak holnapi indulásomat megírván, hogy indulásom napja az ellenség előtt inkább meg ne tudódjék mindeddig titokban tartatott. Délig ben készülgettem ugyan, és ma szenti napom is lévén ebéden mulattam, estvefelé is derekasabban; kapuzárás után pedig az szekereimet rakattattam. Aprón ma is esett az eső, az múlt éjjel pedig derekasan. Isten szánna meg bennünket s fordítaná jobbra az idők járását.

6. **Szombat.** Az múlt éjjel keveset aluttam alig várván elindulhassak. Virradta előtt jóval kelvén fel magam is az szekerek rakattatását elvégeztetvén, csak elhűlék belé látom *Baranovski* uramat visszatért; kitűl is kérdezőskedvén referálja, midőn már Kéméren túl Margita felé mentek volna az somlyai kapi-

tány *Olasz Ferencz* harmincz katonával visszahozatta öket mind az végbeliekkel együtt hogy már oly okon, az végház mellől híre nélkül miért mentenek el; instructiója tartja az olyakat visszahozassa. És így remora esvén az dologban s az praefigált terminusra az végbeliek sem jöhetvén Kémerre előmbe, azért jött vissza *Baranovski* ur tudhassam az dolgot; *Szuhai* is intimálván általa jobb volna már így esvén az dolog egy kevéssé még subsistálnom. Melyhez képest újabban beszélgetvén ez intervenientiára nézve becsületes emberekkel, tetszett mindnyájunknak az lovas szekereimet is mind elhagyjam, és csak szekeres lovakkal s az élésre nézve az konyhakocsimmal induljak, és abba 10 lovat fogassak; ez ily ratiókra nézve tudniillik. hogy már az végbeliek sem jöhetnek előmbe későn menvén oda az végbeliek közzé expediáltatott ember, s azok nélkül járni azon az földön félelmes; az útak is pedig rettenetes sárosak, alkalmatlanok lévén, lovakon ember könnyebben s többet mehet. És így Isten kegyelméből becsületemre, megtartására nézve úgy is kiindulásomat csak deliberálván magamban falatoztam kevéssé. Azalatt érkezék *Farkas Fábián* uram is Kővárból, ki is az magyar nemzettül expediáltatott az váradi passához Solyon" (tán Szolyva) „mellett való táborokrúl. Sokat beszélvén ő kegyelmével, és *Farkas Fábián* urammal együtt járván ugyan az végbeliekhez expediáltatott magyarok követjei *Bige György*, *Haraszti János* és *Szöcs Tamás* hadnagyok. Isten jóvoltából én csak elindulék, *Farkas Fábián* uramék pedig Hadad felé; és éjszakára érkeztem Diósodra nóha már ugyan sötéttel, felettébb való sáros, és gonosz útak lévén. Ma homá-

lyos idő volt ugyan, de eső nem esett; az éjjel pedig többire mind esett.

7. **Vasárnap.** *Lartnius* uramat is utánnam hivatván Karkóbúl, Isten panaszúl ne vegye jó reggel communicáltam. Mely ceremóniát is elvégeztetvén Diósodrúl is megindultam, és Isten jóvoltábúl egyhuzomban mentem Kémer nevű magyar faluba napszállat előtt érkezvén oda. Ma mégis valamivel jobb útunk lőn. — Diósodra jöttek hozzám az Somlyón megtelepedett magyar bujdosó atyafiakban is, értekezvén menetelem és hálóhelyem felől; de Kémerre senki közzűlök nem érkezett; hanem Ballán szállván meg egynehányad magammal, és ott falatozván, az többi s lovak pedig egyhuzomban Kémerre. *Csanádi János* uram akadván reám együtt jár velem. Az éjjel nem volt eső, hanem nappal is szép tiszta idő volt. Csak már Isten tovább is szánna meg bennünket, és szolgáltatna tiszta időket ő Szent Felsége.

8. **Hetfő.** Jó reggel megindulék, és útamban szénák között az lovak kedvéért megszállván keveset ettem és jó tüzeket rakatván ott érének *Bige* uramék is; de *Farkas Fábián* ur Somlyó felé menvén ő kegyelmektül elmarada. Igen nehéz és sáros útunk lőn ma is, éjszakára azért Margitára verdődénk elég jókor is szállhatván meg, és *Zákány*, *Pap Israel*, *Szuhai István* uramékat is ott tanálván helyben, mivel tegnap írtam ő kegyelmeknek várjanak meg. Itt sem hallhatánk semmi újabbat az végbeliek felől, közzűlök való sem lévén itt e tájon senki. Istennek hála ma az nap szépen és tisztán szolgála; hanem estvefelé esővel elegyes hó (kezdett) esni.

9. **Kedd.** Sok tanácskozásunk, és beszélgetésünk után jobbnak, és alkalmatosabbnak tanálók nem hall-

hatván semmi bizonyos híreket az végbelieknek is, én az Berettyón innen járjak Várad felé mindaddig, míg vagy bizonyosabbat érthetek, vagy pedig az végbeliekkel magamat conjungálhatom. Az három rendbeli végbeli uraimékhoz expediált követek pedig, ugy mint az fejedelem részirűl *Zákány István* és *Pap Israel* uramék, az lengyel táborral levő magyarok részekrűl pedig *Bige* uraimék, az én részemrűl *Szuhai István* uram az mellette valókkal siessenek mentűl jobban utánnok. És így ő kegyelmek jó reggel, s én pedig az velem levőkkel föröstökem után indulván meg délután hamar érkeztem háló helyre Micskére, s ott is háltam; havas idő is lévén, nagy sarok ís vannak; mindazáltal estvefelé ma is megálla az hó. Az múlt éjjel azért sokat esett, és reggelig bokáig való volt.

10. Szerda. Isten kegyelméből Micskérűl is föröstököm után indulván meg egyhuzomban jöttem Szalárdra. Szép tiszta napunk lőn estig; az út igen nehéz, az tegnapi hó is nagy részint elolvadván, és szakadékos, ingoványos helyeken is kelle jőnünk. Jó reggel Váradra az passának irt levelemet is itt micskei embertűl küldém el, még is hogy legyen hirével birodalmába való bejövetelem. Szalárdon is jó idein szállhatván meg írtam innen hírek tudásáért mind Kis-Marjába s mind Debreczenbe. Az múlt éjjel kicsiny derecske is volt.

11. Csötörtök. Kis-Marjában járt emberem ez múlt éjjel megtérvén, referálja az ember még ott volnának *Zákány* uramék. Azonban *Szuhai István* ur ugyan onnan írt levelét is vettem, kiben írja az végbeliek Csegénél bizonyosan általmentek volna az Tiszán, és az lengyel táborral expediált portára küldett hatodfélszáz muskatérossal, magyarral meg-

egyezvén Enyiczke táján az németekkel megharczoltak volna s nevezetes győzedelemmel járván az mieink, többen az mi magyarinkban harmincznál el nem estek volna; és így lévén ő kegyelmek már *Pap Israelékkel* sietnek utánnok bizonyos híreket hallván; nekem pedig javallják, hogy míg már az végbeliekkel magamat conjungálhatom s onnét is bizonyos informatióm jöhet quartélyozzam az Körös mellett. Ez napot egészen itt Szalárdon töltém mind az lovaim megnyugtatására, mind Váradrúl az passának és mutavellinek irt leveleimre való választételekre nézve, mivel Biharnak s több Várad körűl való derekasabb városoknak mutavelli parancsol. Az múlt éjjel esőcske de kicsiny ideig tartó esett újabban, és nappal is valami kevés; az hó egészen elolvadván nagyobb sarokat csinála.

12. Pintek. Elsőbben föröstökömezvén mintegy ebéd tájban indulék meg Szalárdrúl is, és egyvégben mentem Csatárra, nem igen messze lévén nagy időn szállhattam meg. Sem az passátúl sem mutavellitűl nem jöve semmi válaszom. Ma napestig igen szép tiszta meleg nyári nap lőn; az múlt éjjel sem lévén eső.

13. Szombat. Ebédet itt Csatáron ettem gondolván Váradrúl jöhet tudósitásom; de válasz nélkül jövén meg embereim, és elménkben tartván azt is, ha valahogy az bihariak be nem bocsátanának bennünket Váradra *Radics* uramat az passához ajándékkal expediálám. Magam pedig Csatárrúl délután sokkal indulván meg Biharra szállék éjszakára az velem levőkkel, egyébiránt is jó szívvel fogadván bennünket az lakósok. Ma is gyönyörűséges szép meleg nap lőn; és az múlt éjjel is tiszta idő, de igen nagy szél volt.

14. Vasárnap. Az Isteniszolgálatért is, és hogy *Radics* uram is Váradrúl megjöhessen, ez napot egészen Biharon töltém. Azonban estvefelé érkezék jó válasszal *Radics* uram is, szabados járásomat kelésemet, késésemet engedvén birtokában való földön mindenütt valahol akarnám az váradi passa. Reggeli praedikátióra felmenék az bihari templomba is. Igen szép meleg idő lévén ma is; és az múlt éjjel is csendes, és tiszta lőn.

15. Hetfő. Lovaim hogy jobban megnyughassanak ez napot itt töltém; kihivatván Püspökibűl *Farkas Fábián* uramat is beszélgetés kedvéért. Ki is referálja megadván az váradi passának az fővezér levelét nagy engedelmességgel vette, és hogy azonkivűl is jött volna parancsolatja az magyarok oltalmazása iránt maga is mondotta. Inkább javallván azért, mivel Isten egymásután két ízben is az bujdosó magyaroknak ellenségeken szép győzedelmet adott, hogy mind az egri, tömösvári és váradi passák szakasztanának inkább az törökökben az magyarok segitségére, s mivel pedig az mostani jenei passa deputáltatott az portátúl az magyarok mellett szerdárúl, és az most míg az kameniczi passa Budára érkeznék locumtenensnek rendeltetett, tehát urunk ő nagysága is elküldvén hozzája, míg ezen dolgokrúl választ Erdélybűl vehet *Farkas Fábián* ur, addig már Püspökiben várakozik. Istennek hála ma is hasonló szép idő volt mint tegnap; szivódnak is már az útak. Csak már Isten tovább is adna jó időket.

16. Kedd. Jó reggel Isten kegyelmébűl Biharrúl is elindulék. Elsőbben azért föröstökömezvén egyvégben mentem háló helyre Keresztesre; Váradhoz közel járván szépen minden épületit kiláthattam; és

Kereszteshez közel nyúlászván mutavelli is vagy 16 törökkel, szemben voltam vele az mezőben. Kereasztesre is nagy időn érkeztem; az hová vacsora előtt érkezének Kővárból *Horváth Márton*, *Szenczi István* s *Gombos Ferencz* uraimék mintegy 19 lóval. Reggel katonákért is elküldettem vagy 11 lovast, és tegnap Debreczenbe is ha kikkel szaporodhatnánk. *Szenczi* uramék hozta levelekre való választételekkel töltém aztán egész estig az időt. Jöve levelem Ványárúl is *Úri István* szendrei kapitány uramtúl, ki is az Tiszántúl lött harcz helyérűl jött vissza az elesett magyar testekkel. Szegény *Afra Péter* is *Szolai Andrással* elveszvén nem kicsiny kárunk benne. De az két emberen kivűl az egynihányka közlegény katonánál több nem esvén el; az németekben pedig, csak az mint az harcz után hirtelen kitanulhatták is, 400 százig való veszett el. Az végbeliek az Tiszán túl quartélyoznak oda vívén *Szuhai* uraimék is az én levelemet. Istennek hála ma is szép tiszta napunk lőn. Az egynihánynapi tiszta, és meleg idők után csak már is alkalmasint kiszáradtak az útak; éjjeleken is csendes idők járván.

17. Szerda. Keresztesrűl is föröstökem után indulván Isten kegyelmébűl délután hamar érkeztem Bereg-Böszörménybe. Expediálván újabban is az végbeliekhez *Rádics András* uramat is minekelőtte elindultam volna, reménykedvén nekik tovább is siettessék az velem való megegyezést, és aztán az munkához való fogást, és nem győzhetvén várni *Szuhai* uraimék tőlek való megtérését. Istennek hála valóban jól szolgálnak az idők, mert ma is igen szép meleg és tiszta nap lőn; és az múlt éjjel is csendes időnk lőn.

18. Csötörtök. Az temporizálás kedvéért ma napestig itt lök: az tegnapihoz hasonló szép nap lévén ma is, és az éjszaka is. Azonban ebéd felett hozák *Farkas Fábián* uram levelét Püspökibűl; kibűl kitetszik az váradi passa ő kegyelme által intimáltatja, sőt ugyan izenve izeni nekem, az hajdúvárosok elrontására ha kivántatik örömest ad török segétséget, azért az végbeliekkel együtt nyuljak hozzá. Egyébiránt csak azt várja, hogy az hold újsága feltessék, de nálunk nélkül is elköveti, úgy hogy 29 megindulhatván 30 praesentis általessék az dolgon. Kihez képest én újabban postát bocsáték *Radics* ur után jelentse meg ezt is az végbelieknek; és más embert is küldettem Debreczenbe *Budaeus* uramhoz, ő kegyelmére bizván tentálja meg szómmal az böszörményieket, egyébiránt ha szép szerint az magyarokhoz nem állanak, magok legyenek az magok veszedelmének okai. Már ezekben Isten az dolgokat s emberek elméjit mely felé vezérli, áll az ő szent titkában. Ma olyan hírünk is kezde hallatni, hogy az végbeliek nem csak vissza általjöttek volna az Tiszán, de már Kardszagújszállás táján is volna már némely része, és ott az több falukon.

19. Péntek. Jó reggel felkelvén dolgaimhoz, és aprólékos írásimhoz láttam, és reggel föröstökömezvén megindulék, és délután igen hamar érkeztem Harsányba, jövet Keresztszeg puszta *Csáki* familia várát is megtekintvén, az velem járó mezei katonákat ugyan Keresztszegen az faluban hagyván quartélyban. Azonban midőn csak holnapra vagy holnaputánra várom vala *Radics* uramat az végbeliek közzül, estvefelé elérkezék *Szuhai* urammal együtt; elől tanálván *Szuhai* uramat csak visszatéritette, nem ki-

vántatván az végbeliek közzé való menetele, csak leveleimet küldette meg ő kegyelmeknek; és nóha ha ma nem is, de holnap specialis követek érkezik hozzám végbeli uraiméknak, de most is azt izenik *Szuhai* uramtúl, hogy Isten kegyelmébűl nem csak visszajöttek az Tiszán, de az tegnapi hírhez képest már is nagy része Kardszagújszállás tájékára érkezett, és az Sárrétje felé igyekezvén nyomulni. én velem is ott valahol kivánnak megegyezni; és tovább is elsőbben az dolgokrúl velem beszélvén, determinálván, az közjóban tovább is azt igyekeznek ő kegyelmek elkövetni, az mi legjobb leszen. Melyre is segéljen Isten Szent Fiáért mindnyájunkat. Az minapi hírhez képest nem 16-ton vesztek el az Tiszán túl való harczon, de az két ember *Afra Péter* és *Szolai András*on kivűl több három katonánál az harczon el nem esett, hanem van ugyan egynehány sebes, de az is gyógyulható. Az németekben pedig négyszázon felül jóval vesztek el az Tisza partján, Lúcz és Kösmete„ (tán Kesznyéten) "között lévén az harcz, sok veszett az vízben is elannyira, hogy csak egy is közzülök el nem szaladhatott, csak nagyságos urat is 17, és 3 grófot vesztvén el, elevenen 32 németet karóztattak fel végbeli uraim. Mindezekért áldassék Istennek az ő szent neve, ki az erőtlenek által is végh ez viszi az maga dicsőségét. Mai napon igen szép időnk lőn; valóban ki is szikkadtak már az útak; éjszakákon meleg idők és csendesek szolgálván.

20. Szombat. Az váradi passa izenetirűl, és az végbeliek utóbbi resolutiójokrúl s hollétekrűl tudositván az fejedelmet és Teleki uramat is, több egyéb irogatásim is voltak, és ez napot lovaim kedvéért is itt töltém. Istennek hála gondolkodásunkon kivűl jár-

nak az idők, és nóha reggel esőre áll vala az idő, de tiszta és sütős meleg idő lőn; hasonlóképpen az éjjel is nem volt hideg sem eső. Estvefelé érkezének az végbeliek közzűl újabban *Mikolai Boldizsár*, *Bige György*, *Daróczi* és *Haraszti* uraimék, kik is már velem járnak; de követjek az végbelieknek hozzám még hátra vagyon.

21. **Vasárnap.** Az Isteniszolgálat kedvéért ez napot is Harsányban töltém. Isten kegyelmébűl ez éjjel sem lőn semmi alkalmatlan idő, nappal pedig szép tiszta meleg lőn; reggel az városi templomban, s estve az szállásomon hallgatván praedikátiót.

22. **Hetfő.** Jó reggel ettem föröstökömet, és aztán Harsánybúl is elindulék, és egyvégben mentem éjszakára Sasra, az hová is nagy időn érkeztem délután. Semmi bizonyost nem hallhatván melyik faluban való létek felől az végbelieknek, sem még emberek az conjunctiónak hol meglétérűl hozzám nem érkezhetvén nem kevéssé törődöm rajta. Elküldtem innen tudakozódni felőlek mind Zsákára s mind szolgáimat Újfaluba. Vacsora felett jöve oly hírem is, tegnapelőtt bizonyosan hajtotta el az váradi török az böszörményi hajdúvárosi marhát, rabúl is vivén egy embert. Azonban jött olyan tudósitásom is Debreczenbűl Kassa táján az mieinknek újabban nagy harczok, és következett szép győzedelmek lett volna, ki is két három nap múlva jobban elhíresedik. Adná Isten Szent Fiáért lenne igaz. Ez éjjel kezdett vala paraholni, de feltisztulván mind éjjel nappal igen szép időnk volt.

23. **Kedd.** Jó reggel föröstökömezvén éjszakára csak Váncsodra mentem. Jó tiszta időnk lőn ma is. Estvefelé elérkezének az végbeli követek is, kik is

köszöntvén az végbeliek nevével javallják csötörtökön az derecskei malom mellett való megegyezésemet, egyébiránt ha távolabb lettem volna csak pénteken tartották volna alkalmatosabbnak. És így én mindjárt írtam ő kegyelmeknek az csötörtöki conjunctió felől; az követeket is vacsoraután elbocsátván. Úgy látom az Kassa táján való harczban semmi sincsen. Az elmúlt éjjel is csendes idő lőn.

24. Szerda. Ebédet Váncsodon evén, ebédután elindulék, és Bocs„ (tán Bojt) "nevű falunál száz mezei lovassal is megegyezvén, éjjelre mentem Berettyó-Újfaluba; az hol is *Kardos Pál* nevű végbeli gyalog hadnagy háromszáz hajdúja lévén kijöttek elömbe, és lőtetéssel tisztességemet megadván éjszakára maga is bejöve az gyalog kapitány *Pap Israel* uram ötszázad magával. És így mai napon nyolczszázig való hajdúval conjungálván magamat holnap ha Isten engedi az lovas hadakkal. Ez nap is szépen szolgála. Az szendrei kapitány is *Úri István* ur nehányad magával ben lévén, és ő kegyelme is elömbe kijövén vacsorán felesen voltak nálam az lovas és gyalog tisztekben és egyéb főbb legényekben.

25. Csötörtök. Midőn már Isten jóvoltából Újfalubúl is kiakarok vala menni érkezék *Tályai* uram onodi hadak kapitánya levele, kiben írja még ma módjok semmiképpen nem volna az derecskei malomhoz való érkezéshez, hanem halasszam holnapra. Kihez képest írtam ő kegyelmének, míg már az hadak holnapig összegyülekezhetnek jöjen be maga az tisztekkel hozzám, addig is beszélgethetünk. Az mintbogy estvére be is jöttek Újfaluba ő kegyelmek, de az szembenlételt, beszélgetést halasztottuk holnapra. Ma is szép s jó időnk lőn Istennek hála, és az múlt

éjjel is. És ebéden s vacsorán is feles emberséges emberek s vitézek voltak nálam.

26. Pintek. Jó reggel egybegyülvén az onodi és szendrei lovas és gyalog tisztek utánnok való főbb legénnyel egynehánnyal együtt, és az melletten levő becsületes emberek is, sok egymás között való beszélgetésünk után végeztük közönséges akaratból még ma az hajdúság takarodjék Derecskére, *Tályai* uram is pedig kimenvén az tisztekkel igyekezzenek úgy előhozni az hadakat, holnap jó reggel lehessen meg velem való conjunctiójok, és éjszakára Decreczenbe mehessünk; innen is pedig mindjárt expediáljuk *Horog*„ (pár név kimaradt) "végbeli hadnagyokat, és részemről *Radics András* uramat is Debreczenbe, ott lakós emberek által tentálják meg az böszörményi hajdúkat, és ha hol semmit nem cselekesznek, az váradi passa intimatiója szerint törökért elküldjünk. és tüzzel vassal rajtok légyünk az böszörményieken. Magam pedig csak helyben legyek ma, és holnap virradta előtt induljak az derecskei malomhoz. Melyek is mind így menvén véghez Istennek hála szép idő lön ma is s az éjszaka is. Ebéden és vacsorán ma is felesen voltak nálam.

27. Szombat. Éjfélután mindjárt felkelvén virradta előtt mindjárt kiindulék, s nóha tegnap az onodi kapitánytúl jött oly hírem is az német általköltözödnék az Tiszán, azért még keveset subsistálnék, de avval nem gondolván, és tegnapi végezésemhez tartván magamat mind *Tályai* uramnak írtam felőle s mind magam ugyancsak kimentem. és elsőbben is az szendrei hadakkal, azután az onodiakkal is conjungálván az derecskei malomnál magamat. Oda újabban érkezék debreczeni biró embere, és *Horog* uraimék

Debreczenből való tudósitások, *Kopp* bizonyosan *Barcsival* által jöttek volna az Tiszán, és Kállóba szállottak volna, bizonyitván azon hírt *Pap Israel* uram is, ki is ezen hírhez képest már az maga gyalogját Diószeg felé is indította. És igy abban múlék az Debreczenbe való menetel felől lött dispositio. Hanem sok tanácskozások után az tisztek és többek is sokan végezték azt, kétfelé is menjen posta nyelvet kapni; magunk pedig az lovas hadakkal éjszakára menjünk az pocsaji hid mellett való mezőbe, s ott szálljunk táborba, *Pap Israel* ur pedig az hajdúkkal míg újabb tudósitásunkat vészi légyen Diószegen. És igy menvén véghez az dolgok effectusba is. Az mezőben az malom mellett az tiszteket mind, és az előbbkelő utánnok való legényeket felesen megvendégelvén, onnan is elindulánk; és késő lévén az idő hogy idejében telepedhessenek le az hadak csak az konyári mezőben szállánk meg az szénák között. Ma napestig szép időnk lőn, hanem estvefelé kezde szaporán esni az eső; az múlt éjjel pedig tiszta idő lőn.

28. **Vasárnap.** Az múlt éjjel szaporán, és sokat is esett. Jöve hírem az mi táborunkrúl is Károlyhoz közel érkeztek volna; jövén jöttek némelyek követségbe is hozzánk. Virradva megindulánk, és nagy időn az pocsaji híd mellé szállván táborba ez nap itt is hálánk meg. Azonban elönkbe érkezvén táborunkrúl jött követek *Monai* és *Györkei* uraimék, és letelepedvén referálták is követségeket siettetvén velünk való conjunctiójokat, és már Nagy-Bányán is hagyván az tábort. Kinek is meglételével az vitézlő rendben sok zsibongás, kiáltozás volt elannyira, hogy kétfelé szakadtak, az onodiak quartélyokba való visszamenetelre, az szendreiek pedig az conjunctióra, velem

való eljövetelre resolválván magokat. Mindazáltal addig csinálván elméjeket s fáradván meg is közöttök ma mind eljőnek. És ez nap így telék el. Egyébiránt is nappal szép tiszta idő lévén.

29. Hetfő. Ez múlt éjjel sok írást végezék el, Erdélybe írván sokat, és Váradra is. *Mikolai* uramat, két onodi és szendrei emberséges embert török segitségért, és az táborra is *Csanádi* s *Bige* uraimékat azzal, hogy mi is megyünk expediálván. Ez éjjel sok eső esett. Reggel táborostúl mi is megindulánk, és egyvégben mentünk Bagamérra az szendrei hadakkal, az onodi hadak pedig Nagy-Létán szállván, és kétszázad magokkal meg is szaporodván. Ma napestig többire esős, és hives időnk lőn. Az tábornak bizonyosan Daróczhoz való érkezését hallottuk.

30. Kedd. Ez napot az szendrei hadakkal itt Bagaméron töltettem, az onodiak is pedig Nagy-Létán. Ma nem volt eső; de az éjjel sokat esett. Estvefelé *Mikolai* uraimék is megtérének biztatván bennünket bizonyos török segitséggel, és hogy az váradi passa igéreti szerint ma indulnának meg. Jöve olyan hírünk is az másik tábor ez éjjelre Mihályfalvára szándékoznék háló helyre holnapra, kivel való megegyezésünket Isten ő Szent Felsége hova hamarébb megengedje. Érkezének hozzánk az somlyai atyafiak is *Fái* s *Balkó* uraimék vagy 40 lóval.

December.

1. Szerda. Jó reggel érkezvén *Vesselényi Pál* ur levele, kiben írja az múlt éjjel Körtvélyesen háltak volna, és az tegnapi hírhez képest ma táborba ugyan Mihályfalva mellé igyekeznének szállani,

es nékünk is ott kivánják megegyezésünket. Így Isten jóvoltából Nagy-Létárúl az onodi seregek is elérkezvén megindulánk, és az francziai s magyar táborral is nagy időn szép rendben s rendelt seregekkel conjungálánk magunkat, mindkét részrűl nagy örömmel menvén véghez az dolog, és *Vesselényi László* uram is köztök lévén; táborba ugyancsak Mihályfalva mellett szállánk meg közönségesen. Délig tiszta idő lőn; délután pedig igen szaporán esett egész estig.

2. **Csötörtök.** Jó idein indulván meg táborostúl déltájban vagy utánna hamar szállánk meg Vámos-Pércs puszta hajdúváros mellett. Az múlt egész éjjel inkább mind esvén az eső, reggeltűl fogvást pedig annál szaporábban az hó nagy fergeteggel. Ez napot nem kicsiny alkalmatlansággal igen nagy, és hideg szél is lévén tölthetém el; de azt könnyen kell szenvednünk.

3. **Pintek.** Az múlt éjjel képtelen hideg, és igen nagy dér lőn úgyannyira, hogy elig várhatta ember az virradtát. Jó reggel megindult az tábor, és mivel közönségesen is Böszörményen akarnánk általesni Téglás s Hadház között igyekezék szállani. De én bizonyos dolgaimra nézve *Vesselényi László* urammal bementem Debreczenbe, az hová is idein érkeztem. Ma is igen szeles hideg idő volt, és egyeránt fagyott is; estve apránként az hó is (esett).

4. **Szombat.** Az tisztekben felesen gyülekezvén be az városba, s nevezetszerint pedig *Szöcs János* s *Harsányi György* mezei kapitányok, ebéden sokan voltak nálam; és mivel *Vesselényi Pál* uram azt írja az mai napot az tegnapi megszálló helyén Téglásnál tölti el még az tábor, így én is még ma ben tartóz-

kodtam. Ma Istennek hála szép idő volt, de hives; az múlt éjjel pedig dér is volt.

5. Vasárnap. Az kapitányok alkalmatosságával ezer embernél több takarodván be Debreczenbe, jó reggel megindultam Téglás felé az kit lehetett kivivén magammal az katonákban. Azonban Böszörmény alá való indulását hallván az tábornak, én is arrafelé tértem, de még az tábort ott nem tanáltam Böszörmény alá érkezve. Hanem voltak ugyan szemben az velem lévőkben *Nagyszegi Gáborral*, hivott is hütre, de vélle szembelenni nem akarván míg az többivel meg nem egyezem. Kevés idő múlva érkezék az tábor is, kivel való megegyezésünkkel kihivatván három rendben is az böszörményiekben tractába indulánk velek, és virradtig engedvén respiriumot végtére nékiek, az tábor az gyümölcses kertekben szállott meg. Egyébiránt is igen hideg lévén napestig is, s az éjjel pedig annyira fagyván, hogy elbirhassa az lovat az sár.

6. Hetfő. Az múlt éjjel kiküldték kivánságokat az böszörményiek, kikre rendesen replikáltunk is, de újabb assecuratiót kivánván közönségesen az nemzettől is abban telék reggel alkalmas idő; kit is megadatván nekiek egész csaknem délig vonódék az idő, s még is órát kértek magoknak. Értvén pedig bizonyosan azt is, hogy *Kopp* táborostúl általjött az Tiszán, és tegnap Eszlár nevű faluba szállott, félvén non putaremtül is, és az hajdúknak is hamisságokat experiálván, Isten kegyelmébűl rendelt seregekkel, gyalogokkal, és három taraczkkal is Böszörménynek ostromnak nekimentünk; de rendetlenűl, és az árkok be nem töltésével menvén véghez az ostrom, re infecta, és soknak elesésével, egy franczia tisztnek elfogásával térénk meg táborhelyünkre. Ma is nap-

estig igen hideg lőn, az múlt éjjel is; de kevés hó is esett.

7. **Kedd.** Jó reggel felköltem beszélgetvén generalis urammal s több tisztekkel az dolgokrúl. Azonban az mely porta Eszlár felé ment vala ez éjjel az egy trombitását fogván el *Koppnak*, ki is levelekkel jött volna az francziai generalishoz, visszabocsáttatott; beszéli azt is, mégis Eszlárnál volna az német tábor. Ma napestig havas eső esvén nem kicsiny alkalmatlansággal voltunk; az múlt éjjel is pedig nagy dér volt. Az éjszakának nagy részét ezen dolgok felett való beszélgetésben töltvén el.

8. **Szerda.** Közönségesen megegyezvén rajta az múlt éjjel, éjfél után hamar táborostúl megindulánk, még tegnap küldvén el Mike-Pércs felé az gyalogságot, szekereinket, és *Vesselényi László* gróf uramat is, és virradta előtt vagy kétórával érkezvén az tábor az debreczeni kertekhez, míg az szállásokat elosztthatták, az gyaloghadak is elérkeztek, s az lovas hadakkal rendesen beszállhattak, majd estvefelé volt; mindazáltal Isten kegyelméből kár nélkül szállhatánk be; *Koppnak* még is Eszlárnál való létét hozván. Egy kis eső esett nappal, de éjjel hives éjszakánk lőn.

9. **Csütörtök.** Tegnap estvefelé szállhatván be, ma igazitottuk el az szállások dolgát, és egyebeket is; feles írásaim voltak Erdélybe s máshova is. Ez éjjel hives idő volt, de nappal nyájasra fordúlt.

10. **Pintek.** Jó reggel törökök érkeztek Váradrúl követségbe többel száz lónál. Kihez, és egyéb conferentiákhoz képest is *Vesselényi Pál* uram szállására gyülekezvén az nemesség, és vitézlő rend tisztjei, és én is *Vesselényi László* urammal, és az fran-

cziai főbb tisztek is, mindnyájunk jelenlétében lévén az törököknek audientiájok; az váradi passa nekem, *Vesselényi László* uramnak, és az két generalisnak ajándékokat is küldvén. Követségek csak köszöntésből állott, kérvén Isten beszállitván bennünket Debreczenbe bánjunk szépen az szegénységgel. Azonban az francziai főbb tisztek, király képe, az generalison kivül némely magyar kapitányok, s az törökök közzül is elébb valók, követek ebéden nálam lévén vigan mulattunk. Napestig tartó nagy eső lévén fakadozni kezd az városon az sár; az éjjel is lágy idő lévén.

11. Szombat. Ma is felgyülekeztünk az *Vesselényi Pál* ur szállására. Azonban az törökök is feljövének mondván az éjjel érkezett az váradi passától levelek, kiben irja Debreczenből kimenjünk; de reménykedvén, és hogy az abrakot, bor „(egy szó hiányzik)“ megtiltják azzal bíztatván, csak elmenének. Én ebéden *Vesselényi Pál* uramnál voltam; vacsorán *Vesselényi László* uramhoz mentem. Ma még sem eső se dér annyira neki (?) az idő; de igen felfakadozott az sár lágy lévén az idő.

12. Vasárnap. Praedikátiót az magam szállásán hallgattam. Azonban ebédelőtt mind *Forvaldhoz* s mind *Vesselényi László* uramhoz elmentem derék dolgokrúl is lévén conferentiánk. Hátramaradt részét ezen napnak irásban s beszélgetésben töltvén el, készitvén az elmaradt leveleket. Azonban hozák közhírül *Koppnak* Eszlárrúl az német táborral való indulását, és Böszörmény felé való nyomulását. Ma tiszta idő volt; az mult éjjel derecske is volt.

13. Hetfő. Jó reggel felkelvén, az magyarok közönségesen, és én is *Vesselényi László* urammal együvé

gyülekezvén az Vesselényi Pál uram szállására, az francziák közzül pedig csak az király képe *Forvald* ur, sokféle disceptatiók voltak hol az deputatió, hol az követségek, és egyéb privata dolgok aránt is; az mint hogy sokféle discursusok után engem választván az nemzet követnek az erdélyi fejedelemhez, én letudván magamrúl választattak *Farkas Fábián*, *Szalai Pál*, *Sulyok János* uraimék, és az végbeliek közzül is ketten. Azonban két debreczeni ember, az ki az váradi passa levelével ment vala *Kopphoz* bizonyosan beszélé, ma Eszlárrúl már megindulván Dorogon túl való mezőn hátra volna az német tábor. Kihez képest tanácsot tartván közönséges akaratbúl végezők, Debreczenből ki ne bontakozzunk Isten segitségibűl felcs haddal lévén, hanem jól muniálván az árkot, magunk is vigyázásban és készen lévén, ha az szükség úgy hozza, és nekünk való lészen harczoljunk meg vélle, s ha hol nem nekünk való leszen, várjuk az városba. És ezen deliberatióval oszlánk el, mely az francziáknak is tetszett. Ez napon nem lőn eső, lágy idő volt; az éjjel ugyan szapora esőnk lőn.

14. Kedd. Az német tábor jövetelire hogy bizonyosabbat tudhassanak mondani Erdélyben már mint válik az két részrűl az dolog, ma itt tartózkodának meg. Ebéden *Forvald* ur és némely francziák, s több becsületes emberek is voltak nálam mulatván is borozással keveset. Jöve hírünk az múlt éjjel Dorog mellett hált volna az tábor, és ma Böszörményre érkezett. Kihez képest egynihányan az francziai generalishoz menvén végeztetett, éjfélután rendelt seregekben mind lovas s mind gyalog kimenjen, és holnap délig mezőben várjuk úgy hogy az szekereket s egyéb impedimentumokat is kivigyünk. Azonban va-

csorát evén már éjszaka későn újabban hivatván generalis ur, s már is az tisztekben, és nemességben némelyeket ott tanálván beszélik, hogy elkellene mennünk *Kopp* és az német tábor előtt s tartanánk az ló száját Bihar vármegye felé; mert ha egyszer ezt az hadat szerencséltetjük s veszteni tanáljuk, az haddal együtt magunkat, és ügyünket is elvesztjük, ehez több ratiót s példát is hozván némelyek. Azonban mind az tisztek, mind az nemesség és az francziai elébbkelő tisztek is apránként gyülekezvén, én *Vesselényi László* urammal s némely hadi tisztekkel csak azt javalljuk vala rendelt seregekben eleibe kimenjünk, némelyek az tegnapi végezés szerint hogy csak Debreczenben várjuk jó vigyázással. De *Vesselényi Pál* uram, és az tiszteknek s nemességnek is nagyobb része abban nyugodván meg csak kimenjünk előle, el nem bonthattuk egynihányan; hanem elv égezett dolog, az jövő éjjel mindenestül fogvást kiszálljunk előle, az gyalogság és szekerek pedig mindjárt induljanak; az minthogy mindjárt takarodtak is *Vesselényi László* urammal. Ma tiszta idő volt, és az múlt éjjel sem lőn semmi eső, nóha másként lágy idő lőn.

15. Szerda. Éjfélután csakhamar rendelt seregekkel kiindulánk, és egymásután ballagván az magyar mezei, és végbeli lovas seregek Konyárra szállottak, és én is *Vesselényi Pál* urammal; az gyalog hadak Újfalura, az francziai hadak pedig más két faluba. Reggel eső is kezde esni, azután hóval egyveleleg, végre estvefelé fel is tisztúlt. Sokat is beszélgettünk az mostani felfordúlt állapotokrúl.

16. (Csötörtök.) Éjfélután mindjárt megindulánk Konyárrúl, az végbeliek pedig mentek igyenesen az

magok quartélya Ványa s Túr felé, nem akarván az generalis ur akaratjából is szorítani az biharvármegyei quartélyt, még tegnap expediáltatván *Farkas Fábián* ur az váradi passához az quartély végett. Virradta előtt vagy két órával érkezénk az pocsaji hidhoz. Én elunván az francziai hadak után való várakozást bementem Kis-Marjába föröstökömezni, az hol jól is aluván újabban kimentem, és az francziai tiszteket megvárván, és addig míg beszállottak az hadak Kis-Marjába én az nemesség zászlóival s generalis urammal Kerekibe szállottunk. Az tatárság Kis-Marja körül, az mezei hadak Kereki körül való falukba szállván meg, *Szöcs János* ur túl maradván az hídon az maga ezerivel vigyázás kedvéért. Későn sötétben érkezék *Farkas Fábián* ur is, kinek relatióját, nóha jóval jött, halasztottuk holnapra. Ma inkább mind esős idő volt, és az éjjel is.

17. Pintek. Hogy az hadak is valamit nyugodjanak, és az dolgokrúl s *Farkas Fábián* ur válaszárúl is beszélgessünk, ez napot Kerekiben töltettük, és mások is az magok quartélyában; reggel felgyülekeztünk *Vesselényi Pál* uramhoz, az hol is referálja *Farkas Fábián* ur az passa nemcsak szivesen excipiálta, de minden jóval igírvén magát, az francziai hadaknak is szabad quartélyt engedett az váradi szancsásságban „(egy szó hiányzik)“ az budai vezérhez (ki is ezután szerdárunk lészen) küldendő követséget, assecurálván bennünket elég töröket ad segitségünkre Böszörmény elrontására. Azonban kétfelé is szükséges lévén az derék követség, *Farkas Fábián* ur az erdélyi uttúl elmarasztatott, és az budai útra deputáltatott *Bige György* urammal együtt; és így Erdélybe az fejedelemhez ő nagyságához *Szalai* ur me-

gyen be fökövetül adjungált társaival együtt. Ma nem lön eső, de egyébiránt valamint éjjel úgy nappal is lágy idő vagyon.

18. Szombat. Jól megvilágosodván, föröstökömet is evén egynihányad magammal mentem Biharra, és *Vesselényi Pál* uram is hasonlóképpen, zászlóinkat igyenesen küldvén Püspökibe az lévén elrendelt quartélyunk. Azonban Biharon mulatozván míg az francziai generalis az hadakkal elérkezhetett, újabban kimenvén eleikbe míg magok mindenestül fogvást beszállhattak', az tatárokat Bihar körül való falukba elrendelhették, és mind kin s mind ben az generalis szállásán beszélhettünk, — nagy idő tölt benne. Azután éjszakára *Vesselényi Pál* urammal együtt én ugyancsak kimentem hálni Püspökibe *Szalai* uramékat elhagyván az Érdelyi útra. Az sok alkalmatlan idők miatt nagy sarok vannak, az útak nehezen javulhatnak. Ma is alkalmasint esett az havazó eső, és az múlt éjjel is.

19. Vasárnap. Az sok tekergés után Püspöki állandó quartélyunk lévén alkalmasint megnyugodtam. Ez napot Isteniszolgálatban is töltvén inkább heveréssel töltöttem; és nóha eső ma is esett, de az múlt éjjel jó és tiszta idő lön.

20. Hetfő. Mát is csak bennüléssel s írogatással töltettem inkább. Semmi hírünk nem is lévén egyéb *Koppnak* Debreczen alá való érkezésénél, de be nem menvén az városba az város alól Böszörménybe tért vissza. Ma nem volt eső, de éjjel nappal lágy idő lön. Ebéden *Vesselényi Pál* urnál voltam.

21. Kedd. Ez napot is hasonló formában tölténk el mint az tegnapit, nem lévén semmi újabb hírünk is. Az külső falukon levő quartélyok rendelésében mú-

lék el az nap. Egyébiránt időnk ma is az éjjel is eső nélkül való lön.

22. **Szerda.** Jó reggel felköltem, dolgaimhoz láttam. Azonban jöve hírünk is *Kopp* elszéleszteté volna újabban összegyüjtett hadait Kállóba s Ecsedbe s más helyekre is, s maga visszament volna Kassára. Ebédre az francziai urakban hivattam által Biharrúl négyet, és *Vesselényi László* uramat is, kik is vígan mulatának nálam. *Szalai* urammal elküldvén valami lovaimért s holmi szükséges egyetmásomért szolgáimat, várnám már azokat is. Ma inkább mind esett az eső, és az múlt éjjel is kevéssé; de reggel igen nagy köd lön és tegnap is.

23. **Csötörtök.** *Farkas Fábián* ur el lévén ugyan intézve az budai követségre, de még el nem menvén holmi difficultások miatt, abban fáradoztam; s által esvén rajtok magam ebédután néhányad magammal régen hallván az váradi förödönek hírét arrafelé indultam, és éjszakára mentem Kér nevü magyar faluba többire mind inkább vervén bennünket az havas eső. *Pécsi* és *Fajgel* uramék is, kik is mióta Csehbül kifelé indultam mellettem, és zászlóm alatt voltak, magok quartélyába Telegdre mentenek. Kér felé menet szinte váradi egyik kapú, és kerítése mellett mentem el az Körösön által. *Kopp* eloszlása ugyan verificáltatik.

24. **Péntek.** Sietvén vissza Püspökibe az holnap kezdendő áldott karácsoni ünnepnapoknak megüllésére, az múlt éjjel keveset aluttam, és virradta előtt jóval nem csak felkelvén, de az förödőhely felé meg is indulván szinte akkor világosodék jobban, hogy oda érkeztem; az hol is délig förödvén, és *Vesselényi László* uram is ott érvén sokat beszélgettünk, s én

ugyan vacsora előtt jóval tértem vissza Püspökibe, már helyben tanálván Erdélybűl hozott feles leveleket somlyai kapitány küldvén kezemhez. Ma nóha kedvetlen és havazásra álló idő lőn, de sem nappal sem éjjel hó sem eső nem volt.

25. **Szombat.** Legyen áldott Istennek szent neve érette ez jelenvaló áldott karácson ünnepnapokat is engedte ő Szent Felsége türhető egészségben érnünk. Ma lágy idő lőn, és az múlt éjjel is. Az förödés után nem szinte érezvén jól magamat ma fel sem öltöztem, praedikátiók hallgatásában töltvén inkább az időt. Hírünk sem volt semmi derekas.

26. **Vasárnap.** Ez napot is csak bennüléssel, és olvasgatással töltém Istenünket szolgálván. Ma jó idő volt nem mint tegnap, és az múlt éjjel is kevéssé esett. Jöve hírünk *Koppnak* is Kassa felé való nyomulása felől, az gyalogját Kállóban és Böszörményben hagyván. *Farkas Fábián* uram is *Bige* urammal tegnap elindulának délután Buda felé. Ebéden Biharon voltam *Genegárral,* éjjelre megtértem.

27. **Hetfő.** Az elmúlt éjjel volt egy kis dér is. Magam itt püspökii quartélyomban voltam, tegnap is vevén Erdélybűl hozott leveleket. Ebédig azokban való replicálásban töltettem az időt. Ebéd felett érkezék látogatásomra az francziai generalis, és *Forvald* s *Klislen* uramék is, kik is visszamenvén Biharra, az közönséges dolgokrúl sok pro et contra való controversiáink lőnek *Vesselényi Pál* ur szállásán; *Forvald* is elmaradván az francziáktúl. Ma nappal jó és csendes lágy időnk lőn.

28. **Kedd.** Az múlt éjjel nagy dér volt, úgy hogy mindenütt elbirhassa az sár az embert, s néhutt az marhát is; nappal pedig szép tiszta és tavaszi forma

napunk lőn. Mát is az Erdélybe expediálandó levelek írásában töltettem. *Koppnak* Kassa felé való visszamenését ugyan bizonyítják most is.

29. Szerda. Jó reggel felköltem, idein elvégezvén mindenféle leveleim írását, nóha ma reggel is jött újabb levelem Erdélyből; kiben is *Paskó Kristóf* az portára való beszökését, az székelység újabb motióját, Szent-Ágotán 24. Januarii leendő gyülést bizonyitják. Az múlt éjjel igen nagy dér volt. Leveleimet somlyai katonák által elküldettem. Nappal igen szép fénylő tavaszi nap lőn. Az közönséges dolgokért, és hogy az váradi passa gyakor intimatióját megunván kivigyenek még Biharrúl az francziai hadakban, általmentem vala Biharra; későn éjszakával térhettem meg. Resolválák is az főbb tisztek arra magokat háromszáz lovassal, és másfélszáz gyaloggal kimennek holnap vagy holnapután Biharból Harsányba, az többit ott hagyván. *Vesselényi László* uram is ide érkezék az föröd̈ből.

30. Csötörtök. Ma napestig is voltak holmi aprólékos dolgaim; azonban ebéden voltak nálam az francziai urakban is, és *Vesselényi László* uram is; kikkel az közönséges dolgokrúl bőven beszélgetvén, és azután generalis urammal is munkálódtunk azon, az biharvármegyei quartély megkiméléséért valami operatióra, és az Nyírre való elmenetelre vegyük az francziákat; végre éjszakára az francziák, holnap akarván Harsányba megindulni, visszamentek. Időnk ma lágy szabású volt, és az éjjel is valami kevés hó is esvén. Éjszakám igen nyughatatlan volt megártván az tegnapi kevés mulatás is.

31. Péntek. Ez napot is itt töltém várván mind *Kellemesiéket* Csehből az szekérrel s lovaimmal, s

mind *Vas Mártonékat* az Nyírrül, és azután követvén Túr felé való menetelemet. Talán az útak is megjavulnak, mivel még az marhát sem bírja az sár. Az múlt éjszaka nagy hó esett, és ma is inkább mind esett; csak már fagyna meg alól, jó útat és szánútat reménylhetnénk.

1678.

Januarius.

1. **Szombat.** Istennek ingyen való kegyelmességébül az újesztendőbe szenvedhető egésségben belépheténk; imádjuk azért érette az ő dicsőséges nagy nevét, s esedezzünk buzgó imádságinkkal ő Szent Felségének, szánjon meg bennünket, szánja meg bennünk az ő dicsőségét, s könyörületességibül engedje ez új esztendőt édes hazánkban Szent Fiáért eltöltenünk, Amen. Ma is inkább mind esett az hó, és az éjjel is; szánútnak való havunk elég lenne, csak már fagyhatna valamit.

2. **Vasárnap.** Ez napot is itt püspöki quartélyomban töltém. Ebéden *Vesselényi Pál* uram is nálam lévén alkalmas ideig mulattunk. Estvefelé Cschbe expediált szolgáim is *Kellemesi*, *Rabóczi* szekeremmel, lovaimmal elérkezének. Ma napestig nagy és igen hideg szél lőn, s kivált ebédután inkább mind fagyott; az múlt éjjel is alkalmas dér volt; nagyobb részint meg is bírja az lovat már.

3. **Hetfő.** Mai napot sok irogatással mulatám el Erdélybe expediálván. Lágy idő lőn napestig, de az múlt éjjel alkalmas hideg lőn.

4. **Kedd.** Vevén tegnap *Teleki* ur levelét is, kiben kér küldjem hozzá ad 12 praesentis *Fajgel* uramat izenhessen általa, jó reggel *Fajgel* uramért Telegdre

elküldtem. Azonban vettem *Vesselényi László* uram levelét is, kiben az francziák nevével hí vendégségbe Harsányba, arra is replikálván, az hová is csak holnap estvére kivántam volna menni, de *Vesselényi Pál* uram is az quartélyok igazítása s egyéb közönséges dolgok végett Harsányba akarván menni ő kegyelmétül meg nem maradhattam, hanem együtt mentünk éjszakára Harsányba; nagy időn érkezvén eleget beszélgethettünk, és végre vacsorán az francziai generalisnál lévén nála sokat mulattunk is. Az beszélgetésnek vége csak az lőn, hogy halasztottuk mindnyájan szombatra, úgy hogy szombaton jó reggel az váradi föredőbányánál mind az francziai urak s mind mi, mind pedig az nemesség, és tisztek közzül egynihányon compareálván concludálhassunk hazánk javát, és az quartély igazitást illető dolgokrúl. Az elmúlt éjjel igen nagy dér volt, melylyel is megjavult az út, és mindenütt bírja már az szekeret s lovat az sár; nappal is fogas verőfény lőn, máskint szép tiszta idő.

5. Szerda. Az elmúlt éjjel is hasonló, avagy még talán nagyobb dér lőn; nappal is hives idő volt. Az tegnapi mulatás után nem szinte voltam jól, de az francziai generalis kiváltképpen igen roszúl volt; majd későcskén szabadulhatánk el sokáig hívan őket és én is az francziákat s *Vesselényi László* uramat generalis ur Szalontára, de ugyancsak el nem jövének; én is nehezen menekedhettem meg töllek; és így végre délután hamar érkezénk Szalontára; igen jó szánútunk lévén szaporán mehettünk. Geszten is egy kevéssé megszállván; én pedig szállásán *Kraus* uramat is dragonyok obersterét meglátogatván úgy mentem aztán Szalontára.

6. Csütörtök. Szalontán is levén quartélyok igazi-

tása, rajta lévén az egész tatárság quartélyban, napestig itt mulatánk, becsületesen is tartván bennünket *Varga János*. Végre eloszlánk. Én ugyan még vacsorát is ettem szállásomon. Ma is szép tiszta de hideg idő lön. Úgy látom alkalmasint beállottak az vizek, mivel az múlt éjjel is igen fagyott. Talán nékem is nyugodalmas utam lehet az Tiszán által, Isten segitségébül az jövő héten indulván meg.

7. **Péntek.** Az harsányi végezés szerint hogy annál idejébben lehessünk holnap az fördőnél, nóha föröstököm után indultunk, de nagy időn érkeztünk Nagy-Úrögdre; az hová is érkezének *Fajgel* uramtúl leveleim, kikbül is értém *Klobusiczki Pál* uram, ki is az Bucsked (?) alól expediáltatott volt az magyar nemzettül Lengyelországba követségben, Püspökibe érkezett, és az francziai urak is *Klobusiczki* uramra nézve oda érkeztek volna. Így már az förödésbül semmi sem telvén ma csak hiában kerültünk, és sietvén Püspöki felé, oda is ebédelött érkeztünk. Eleget beszélvén az francziákkal az derekasabb conferentia, és *Klobusiczki* uram relatiója holnapra halasztatott, ebédután érkezvén Telegdrül az vármegyék követi. Ebéden közönségesen *Vesselényi Pál* urammal lönk; vacsorán pedig az francziai generalis az urakkal az én szállásomon voltanak. Ma is kemény idő volt, és az éjjel is; de az keménységben még is valamennyire lehagyott már az idő.

8. **Szombat.** Virradta előtt vagy két órával kelvén fel, ez előttünk álló nagy dolgokra nézve *Vesselényi László* uramhoz mentem az tovább való dolgokrúl, és az magam indulásárúl is beszélgetvén ő kegyelmével. Azonban megvirradván felgyülekeztünk az *Vesselényi Pál* ur szállására is közönségesen, úgy

az francziai tisztek is. Az hol is elsőbben az quartélyok dolga igazodván el, jó formába rendeltetvén faluk mind Harsányba s mind Biharba is gazdálkodó városok is az francziáknak. Azután *Klobusiczki Pál* uram reportálá az követséget, Lengyelországban való válaszát s utazását. Ki is Isten kegyelméből szerencsésen, és kivánt dolgokkal térhetett meg; és nóha nagy lévén oda be az híre az magyarok között való szakadásoknak, nagy egyenetlenségeknek haragos leveleket hozott mind az nemzetnek in genere s mind in specie némelyikünknek marchio *de Bethunetul*, elannyira declaralván magát írásba letett válaszában az marchio, hogy ha mégis békét nem hagyunk az egyenetlenségeknek, és az szakadás közöttünk megleszen, — egyáltalában ő is abbahagyja az királya részérűl való dolgokat, és így mindenektűl elhagyatván ez szomorú számkivetésben halunk meg, ha mienk lévén az ügy, és az felséges francziai király csak ingyen való kegyelmességéből cselekedvén ez jót velünk avval még sem gondolunk, az hadakat — az hol is az végbeliek értetnek — együvé nem vesszük, és az egyességet nem foveáljuk. Egyébiránt pedig csak ne legyünk szakadozott állapottal letett punctumi subscriptiója alatt assecurál arra bennünket, ezután már nemcsak az esztendőnként tractatus által ígirt százhuszezer tallér leszen meg az magyar nemzet szükségére, hanem valamennyi hadat tarthatunk, determinatio nélkül azoknak hórúl hóra lovasoknak gyalogjoknak az magyar szokás szerint fizetni fog, in superabundanti pedig Stry körűl lévén segitségünkre deputáltatott ezer emberből álló hadak, csak commissariusokat küldjünk érette, tovább való késedelem nélkül közinkbe kiküldi, és in fine Februarii újabban

munitióval kétezer emberbeli segitséget az mely passuson alkalmatosabbnak itilhetnök. Mely nagy dolgokrúl is hosszas tanácskozásunk lévén, s nem kisebb dolognak tartván azt is, ha már szinte jóformában elrendeltettek is az francziai hadak számára az quartélyok, de Bihar vármegyében az magyar hadakkal együtt sokáig élödniek lehetetlen, — egynihány óráig pro et contra való disputatio után, és az francziai generalis s *Forvald* királyképe jelenlétekben végezök közönséges akaratbúl, s mivel *Teleki* ur kivánságára az én részemrúl *Fajgel Péter* uramnak s az *Vesselényi Pál* uram részérúl *Bornemisza* uramnak kelletik bemenniek Kővárba, igy ugyan ö kegyelmek által tanáljuk meg *Teleki* uramat közönséges név alatt is, ha már eddig hasznosan szolgált, és szolgálni igyekezett az magyar nemzetnek, mutassa meg azt most is, hogy jóakarónk, és az mely segitö had Stry körül quartélyozik, azt bocsássa által Maramoroson s Kővárvidékén, egyébiránt is mindenütt pénzeken fognak élni, és az hadak eleibe küldött commissariusokat is, kik együtt járnak *Fajgel* uramékkal, úgymint *Monai Gáspár*, *Nemessányi Bálint*, *Veres Bálint* uraimékat is bocsássa békével, és igy annualván *Teleki* uram kivánságunknak, s közelitvén felénk hadak Isten segitségébúl eleikbe menjünk, velek megegyezzünk, és az több haddal is (az ki ezt követi) való megegyezésre passust, és módot keresvén, azután foghassunk hathatósabban az munkához; ha hol pedig *Teleki* uram semmiképpen meg nem engedné az fejedelem birodalmán által való jöveteleket az segitö hadaknak, úgy is csak determinálók magunkban: vevén arrúl való tudósitásokat *Fajgel* uraméknak úgy is közönségesen felkeljünk, és vagy egy

vagy más úton velek megegyezni igyekezzünk. De mivel mind az marchio csak oly ratiókon urgeálja (sine qua non az opitulatio) az szakadások letételét, az végbeliekkel való megegyezéseinket, ahozképest vegezénk azt is *Ubrizi Pál* és *Csernel Zsigmond* uraimék menjenek az nemzet nevével, és az generalis uraméval az végbeliekhez magokkal vivén mind az *Klobusiczki* uram követségét s válaszát írásban, s mind az generalis ur eljövetelek felől való parancsolatját, avagy csak oly formában is tudósitván ő kegyelmeket, legyenek oly készen mindjárt és az hová kivántatik indulhassanak az velünk, és az jövő idegen haddal való megegyezésre. S mivel pedig gyöngyösi s rimaszombati jószágim felhódoltatásokra nézve nékem is útam van az végbeliek felé, így engem is kérének disponáljam én is minden úton módon az eljövetelre, egyébiránt is jóval erőtlenebbek lévén nállok nélkül. Ezek az dolgok pedig így menvén végbez ebéden az nemességben voltak egynihányan nálam. Ebédután pedig az Erdélybe s Lengyelországba részemről szóló expeditiókban munkálódtam. Az éjjel is igen nagy dér lévén s ma nappal is kemény idő volt, bízhatunk még az szánúthoz, s az én útamra nézve is igen jól esik.

9. Vasárnap. Mai napot Isteniszolgálatban is, de az hátramaradt expeditiókban is, és az útra való készülésben, elmaradandó lovaim, cselédim felől való dispositio tételben mulatám el, *Fajgel* uraméknak is az végezés szerint meg kelletvén már indulniok. Ebéden *Szöcs János* uram volt nálam némely katonáival; vacsorán pedig az atyafiakban némelyek, sok dolgaim mia magam többire nem is ehetvén. Idő az múlt

éjjel, és nappal is hasonló lőn az tegnapihoz, nóha valamennyire sütősebb.

10. Hetfő. *Fajgel* uraméknak tegnap is el kellet volna menniek; de ma sem mehetének el az francziák hosszas expeditióira nézve, kik is szólanak inkább Lengyelországba. Én ma is hátrelevő dolgocskáimhoz láttam. Istennek hála jó téli idők szolgálnak, mert az múlt éjjel is igen fagyott s nappal is elég kemény idő lőn.

11. Kedd. Igen jó reggel felkelvén, és még ma elindulni akarván *Vesselényi Pál* urammal végeztem holmi dolgokrúl. Azonban ebédig minden dolgaimat, *Fajgel* uramnak részirűl *Teleki* uramhoz való expediáltatását is elvégezvén, és keveset falatozván is Isten jóvoltából ebédután elindulék részszerint lévén az francziai generalistúl s *Forvaldtúl* is credentiám az végbeliekhez, és *Vesselényi Pál* uram is két zászlóalja katonával, az francziai generalis dragonyokkal kivánván kérésemre elkisértetni. Némely lovaimat, szolgáimat Püspökiben hagytam, az dragonyokért Biharon lévén commissariusokat küldettem, magam pedig éjszakára Bereg-Böszörménybe érkeztem, jó szánútunk lévén; ma is keményen, és az éjszaka is fagyosan viselvén az idő magát.

12. Szerda. Jó reggel felkelvén, és föröstökömezvén is szállottam meg ebéd tájban Vekerden, éjszakára pedig nagy időn Gyarmatra, az *Szöcs János* ur quartélyába érkeztem, az hol is jó szívvel látott. Idő ma is kemény volt, és az éjjel is. Vekerden *Petróczi István* urfi is elérvén ezentúl együtt jár velem.

13. Csötörtök. *Szöcs János* uramtúl föröstökömétel nélkül ma sem szabadulhaték meg; az hol is újabban mulatván keveset Gyarmatrúl is elindulánk, és

délután hamar érkeztem Ványára, *Szük György* uramat pedig hadastúl, ki is Gyarmaton ért el, Kőrös-Ladányba szállitottam. Az hónak elveszésén, és az jégnek elbomlásán valóban megijedkeztünk, mert az éjszaka is meleg szél s lágy idő többire mind elveszté az havat; hajnalban pedig, és nappal is jó ideig valóban szapora eső is esett.

14. Pintek. Az lovak nyugtatása, és az hátramaradt dragonyok kedvéért ez napot itt Ványán töltém el. Az múlt éjjel még is felderült volt, de nappal egyaránt olvadott elannyira, hogy kevés láttassék már az hóban. Estvefelé az dragonyok is elérkeztek, kik is, már mindenütt szálló lévén, nem kicsiny alkalmatlansággal szállittathattak be az jövő éjjelre ezen faluba. Írtam újabban is *Farkas Fábián* uramnak ne menjen el mellőlem Budárúl jövet hír nélkül.

15. Szombat. Ez múlt éjjel nagy dér volt; és nóha már az hó elkopott, de az háló helyig az szánon mégis elvontattam magamat. Föröstököm után indulván meg déltájban érkeztem Kevibe, s ott is háltam. Nappal ma tiszta idő volt, és olvadott is igen.

16. Vasárnap. Kevibűl is csak föröstököm után indultam meg, és nagy időn érkeztem Fegyvernekre az Tisza partjára. Az múlt éjjel is keveset fagyván Fegyvernekre is szánon jöttem, de már szinte el kell hagynom az nappali meleggel teljességgel elolvadván az mi kevés hó volt is. Az végbeliek hollétek felől pedig még sem érthetek semmi bizonyost; némelyek Gyöngyös táján mondják.

17. Hetfő. Szinte megijedkeztünk vala az Tisza jegén által nem mehetvén az szolnoki hidra kellessék kerülnünk, de az múlt éjjel nagy hideg lévén, az mit tegnap olvadott is megfagyván Isten kegyelmébűl sze-

kereinkkel, lovainkkal mindenestül fogvást szerencsésen költözheténk által az Tiszán, és egyvégben menvén, szállottunk meg egy Süly nevü pápista faluba; az hol is jól megabrakolván lovainkat éjjelre Heves-Iványa érkeztünk s ott is háltunk. Ma igen sütett az verőfény; merő tavaszi idő volt. Sülyrül írtam az végbelieknek jöjenek ő kegyelmek Gyöngyösre az tisztekben hozzám az magammal hozandó dolgoknak kitanulására s meghallására.

18. Kedd. Éjszaka felkelvén érkezék *Csanádi* ur az végbeliek közzül egyik vitéz ember levele, kiben mind arrúl követ be nem kisérhet az vele levőkkel Gyöngyösre, s mind arrúl tudósít szegény *Harsányi György* ur lövésben fekünnék, mely ugyan még nem bizonyos, de nagy kár volna. Virradta előtt sokkal indultam meg, magammal együtt akarván az hírt Gyöngyösre bevinni; el is jöttünk két mérföldet virradtig; azonban abraklás kedvéért jó reggel megszállánk (Nagy-) Fügeden, az hol is vagy két óráig mulatozván, estvénél jóval elébb érkeztünk be Gyöngyösre; de az végbelieknek sohol semmi hírek, nóha Árok-Szálláson mondottak vagy másfél száz hajdút; oda is írtam utánnok jönének be, Füleknek közellétére nézve nem lévén bátorságos az itt való mulatás feles gyalog nélkül, mivel csak az múlt szombaton is Halászon az szomszéd faluban *Deák Ferenczet* hadastúl felverék. Ma is tiszta tavaszi forma idő lőn; és az éjjel is lágy idő volt. Írtam újabban is az végbeliek után, és ma is az mint lehetett dolgaimat végezgettem.

19. Szerda. Nóha az múlt éjjel is derekas vigyázásban voltunk, de az árokszállási hajdúkban sem lévén semmi, sem az végbelieknek bejövetelit Gyön-

gyösbe nem remélhetvén mivel Kecskemét felé takarodtak mind le, így csak három négyszázad magammal nem szerencséltethettem magamat, hanem csak megegyeztünk azon, kimenjünk hálni. Azért az mint lehetett itt Gyöngyösen lehető dolgaimat végezgettem, de nem vihettem véghez, hanem parancsoltam az gyöngyösieknek jöjen bennek az háló helyre utánnam. Ebédet evén délután hamar megindultam, és már estveledve érkeztünk Árok-Szállásra az sok részeg ember s katona mia nem kevés bajom lévén, az jövésben is késedelmeskednünk kellett. Az hó már teljességgel elolvadott, de még az föld fagya is ki kezd már menni; nagy sarok vannak. Az éjjel is nappal is igen lágy idő volt; nappal ugyan eső is esett valami kevés ideig.

20. Csötörtök. Föröstököm után Árok-Szállásrúl is megindultam, és egyvégben mentem Jász-Berény nevű magyar városba, idein szállván be. Vettem az *Pap Israel* uram Czeglédrűl írt levelét is, kiben ajánlja magát feles hajdúival oda jő hozzám az hová parancsolom, és hogy az lovas hadak Körös táján vannak. De már kijövén Gyöngyösbűl az iránt való ajánlása ő kegyelmének nem kivántatik. Mindazáltal írtam választ, és hogy holnap estvére jöjen által hozzám. Ma szép tiszta idő volt, de az éjjel is csak egyaránt lágy idő lőn. Írtam az lovas hadak tiszteinek is vasárnapra confluálnánk mind Czeglédre.

21. Péntek. Lovainkat megakarván nyugotni, ez nap estig itt voltam. Istennek hála ma is jó időnk volt, és az éjjel is csendes lágy idő volt. Ebéd tájban *Kardos Pál* nevű gyalog hadnagy jöve be hozzám quartélyábúl, kinek is hogy éjszakára közellevő másfél száz hajdúját behozza az securitas kedvéért meg-

mondván, éjszakára be is jöttek; és *Pap Israel* uram is tegnapi írásomhoz képest *Lakatos*, és *Fekete János* nevű hadnagyokkal mintegy ötvened magával beérkezett; kivel is bőven beszélgetvén, és *Lakatos* ur lévén Budára *Farkas Fábián* urammal az budai választ is megértvén, és az is, hogy *Farkas Fábián* ur elsietett igyenesen Püspöki felé, ahoz képest, magoknak is az lévén akaratjok, már az végbeli hadakkal s tisztekkel csak Kecskeméten kivánok megegyezni, kiről írtam is ő kegyelmeknek.

22. **Szombat.** Jó reggel felköltem, és megindultam. Abraklás s falatozás kedvéért szállottam meg Szelében, éjszakára pedig Szent-Mártonba érkeztem. Az múlt éjjel egy kis dér is volt, de nappal tiszta szeles idő. Menet többire nyúlászattal mulattam magamat.

23. **Vasárnap.** Midőn szinte fel akarok vala kelni, és virradván Kőrös felé meg is indulni, érkezék újabban *Pap Israel* uram levele, kiben írja Abonyra való menetelit mind magának s mind az lovas hadának, includálván küldvén az *Tályai* uram levelét, és *Fái István* uram nékem, és az végbelieknek szóló leveleket, melyekben is írja Erdélyből jő mind hozzám s mind az végbeliekhez követségben, s nekem is feles leveleket hozván. Azért Istenért kér mind engem s mind az hadakat s tiszteket Istenért siessünk által az Tiszán, mert az dolog, melylyel jött, egy óráig való késedelmet sem kiván. Így azért én is megindítván az ló száját egyhuzomban mentem Abonyra, az hová utánnam érkezvén *Pap Israel* ur, és aztán az onodi és szendrei lovas tisztek s hadak is szállásomra gyülekezvén mind én az francziák credentiájok mellett s mind *Ubrizi* uraimék az bujdosó magyar nemzet részi-

rül az mint Isten tudnunk adta az dolgot eleikbe adtuk, kiben több sok beszédek, az budai *Farkas Fábián* uram követsége, katonájoknak az zászlók alól való elszakasztása is fordulván elő, végre közönségesen magokat ő kegyelmek resolválák, hogy valamikor valahol kivánjuk előállani, együtt az haza szabadításában munkálódni is el nem múlatják; mivel pedig igen siető az *Fái* uram követsége meghallása is, sok kérésekre ő kegyelmeknek én is reá vettem magamat együtt járjak Túr felé véllek, nóha Kecskeméten is lett volna dolgom. Ma napestig szép tiszta idő lőn, és éjjel is hasonlóképpen.

24. Hetfő. Az múlt éjjel egy kis dér is volt. Keveset alhattam nem kevéssé is gondolkozván az dolgokrúl; végre nem kicsiny alkalmatlanságomat s káromat irányzván Kecskemétre való nem mehetésem miatt, mivel egyébiránt is oda terminváltam mind az rimaszombatiaknak s mind az gyöngyösieknek, jó reggel hozzám hivatván az tiszteket proponáltam ő kegyelmeknek; melyhez képest is sokat discurálván pro et contra, közönségesen megegyezénk azon, és az hadakat is reávették az tisztek, velem együtt járjanak az hadak Kecskemétig, és ott várják meg *Fái* uramat velem együtt. Az minthogy 8 óra tájban indulhatván csak meg Abonyrúl, mindazáltal nagy időn érkezhettünk be Kecskemétre, és *Fái* uramnak is megírtuk siessen hozzánk. Ma reggel tiszta idő volt, de estvefelé esőre is fordúlt.

25. Kedd. Ez napot itt, és vígan töltettük felesen levén nálam az onodi és szendrei tisztekben ebéden. Egyébiránt is szép tiszta idő szolgála. Írtam az budai vezérnek beszállásom felől. Az éjjel is lágy idő volt.

26. Szerda. Ez napot is itt Kecskeméten töltet-

tük. Ebéden ma is felesen levén nálam az katonarendben, mulattunk ma is. Estvefelé elérkezék *Fái* uram is Túrrúl; ki is nékem nagy csomó leveleket hozván azoknak olvasásában munkálódtam. Idő Istennek hála, és az éjjel is csendes, és lágy lőn.

27. Csötörtök. Nóha én az levelekbűl is eleget tanultam, mindazáltal az jobb rendért, és az végbeliek kérésére én is velek együtt felgyülekeztünk az városházához; az hol is reportálá *Fái* uram az követséget, melynek merituma nem is egyéb, hanem hogy *Szepesi* uramat az erdélyi fejedelem levelével, és az maga követségével *Teleki* uram Püspökibe küldötte, egyikhez énhozzám *Fái* uramat pedig a végre, hogy hitesse el az végbeliekkel az ő kegyelme levele mellett, hogy ha acceptálják Isten ő kegyelmét ugy segélje már továbbra nem halasztja kijövetelét; kére azon továbbra, ha acceptáltatik küldjenek Kővárhoz jó hatszáz lovast magok közzűl, kikkel is ő kegyelme együtt járhasson. Melyre is közönségesen az vitézlő rend nagy becsülettel resolválván, assecurálják ő kegyelmét *Fái* uram által mind acceptáltatása s mind kisérése s eleibe való menetelek aránt, mert mindenestűl fogvást is mennek ő kegyelme eleibe, és az kik hátra volnának is közzűlök azoknak utánnok való jövetelek felől parancsolnak; végre közönséges akaratbúl determinálók azt is, holnap Túr s Kővár felé csak meginduljunk. Nekem pedig Erdélybűl írják az országnak és az fejedelemnek egymásközött való meghasonlását, *Paskó Kristófnak* az székelyek részérűl való bemenetelit az portára, s egyéb confusiókat is. Idő ma igen szép szolgála, és az múlt éjjel is.

28. Péntek. Én az éjjel emberséges emberekkel

sokat mulatván roszúl voltam; mindazáltal jó reggel rendelt seregekkel mindenestűl fogvást megindulánk, és én az velem levőkkel szállottam éjszakára az Tisza partjára Jenő nevű faluba, az végbeli hadak pedig tovább mentek, Szolnokhoz közelebb való falukba szállván. Egy kis eső is esett reggel, de útak jók vannak. Az múlt éjjel tiszta idő volt.

29. Szombat. Tegnap úgy végezvén az végbeliekkel, hogy virradta előtt induljanak meg, igen jó regg egyezvén meg újabban az végbeli hadakkal nagy idön mentünk által rendelt seregekkel az szolnoki hidon is az Tiszán, békével bocsátván bennünket által az bég, be is küldtem hozzája láttatni. Azonban az olajbég is kijövén az mezőre utánnunk, együtt járt aztán az hálóhelyig Kengyel nevű rácz faluig velem; az hol is én idején és délután hamar szállván meg, az végbeliek mentek Túr felé oda is igyekezvén éjszakára. Ma napestig igen szép tavaszi meleg idő lön.

30. Vasárnap. Kengyelről csak föröstököm után indulván meg, és nagy bajjal költözödvén által az falu mellett levő tón, mentem egyhuzomban Túrra, félútig az szolnoki olajbég is együtt járván velem. Onnan aztán visszament. Ma is pedig déltájban érkeztem Túrra becsűlettel kijövén elömbe az onodi tisztek s főbb legények, vacsorán nálam is voltak. Azonban *Fái* uram is elment innen reggel az válasszal. Leveleim is érkeztek Püspökibűl s Kővárbúl; kikbűl is értém *Szepesi* uramnak Kővárba való visszabocsátását, gyülések lévén az magyaroknak s francziáknak Püspökiben; és onnan is az *Teleki* ur acceptáltatása iránt jó válasszal bocsáttatván *Szepesi* ur. Továbbra Erdélybűl írják azt is, ne hogy csendesednék az oda be való factió, sőt inkább naponként szaporodik már

kapucsipassa is érkezvén az országba, és Paskó is vele együtt ugyan az ő követsége hozván ki az kapucsit, be is ment Bodolára, 7 zászló lovassal s öt zászló gyaloggal menvén eleibe *Béldi* ur. Isten tudója mi vége leszen, nem sokára meghalljuk. Idő ma is igen szép, és tavaszi meleg forma volt; és az éjjel is csendesen s lágyan viselte az idő magát. Igen olvadnak az jegek, és az földnek fagya is igen oszol; félhetni az előttünk levő szakadékoktúl.

31. **Hetfő.** Az tegnapi levelekben siettetvén mind az francziák s mind mások visszamenetelemet, nóha itt még egy nap akarok vala lenni, mindazáltal jó reggel megindultam. Elsőbben azért *Harsányit* az kapitányt meglátogatván ki is lövésben fekszik, érkeztem hálóhelyre nagy időn Ványára; az francziákat, és az magam fizetett hópénzes katonáimat Károlyba, s az mezei zászlókat pedig más faluba szállítván, az szendreiek kedvéért kevesed magammal maradtam Ványán. Vacsorán az szendrei tisztek s utánnok valókban is voltak nállam, vígan is lakánk. Idő ma esős lőn, és nagy sarok is vannak, szinte elolvadnak az jegek.

Februarius.

1. **Szerda** (Kedd).*) Megvilágosodván Ványárúl is elindultam, és Isten kegyelméből alkalmatlanság nélkül költezheténk által az Balkányon, nóha igen

*) Kedd kimaradt. Azonban a megjelölt szerda helyébe kedd, s azért teendő, mivel — mint lejebb látandjuk — februárius végső napja 28-a, és márczius 1-je is keddre van téve. A napcserét, a másolat (tán egykor az eredeti is) egész februarius hónapján keresztül megtartá. T. K.

meggyengült az jég, és az szélin le is szakadoztak az lovak; de az szekerek Isten tudja mint jöhetnek csak által. Egyhuzomban menvén Csökmőre, az lovak kedvéért, és hogy magunk is falatozzunk ott szállottam vala meg, de keveset mulatván. Azonban az múlt éjjel, és napestig is az eső mind esőze, siettem Komádi felé; de még is Istennek hála mind az három szakadékokon, kiken által kellett mennünk, békével költezheténk által, lovainkat csak magunk után vonván az jegen; esteledve érkezhetvén csak Komádiba; az szekerek mind elmaradtak, és az francziákat is Csökmön hagyván az alkalmatosabb quartély kedvéért; az mezei zászlók is ma maradtak el tőlem más úton menvén. Vettem az generalis ur levelét is, kiben írja Abonyrúl írt leveleimet az váradi törökök elfogták volna.

2. Csötörtök (Szerda). Alig várván érhessem Harsányt az dolgok kitanulása kedvéért, keveset föröstökömezvén elindultam, és az mint az ló elléphetett s mehet nyargalva is ebéd tájban érkeztem Harsányba, és csak nehányad magammal; az zászlót Bereg-Böszörménybe küldvén éjszakára. Ebéden *Boham* uramnál, vacsorán pedig *Vesselényi László* uramnál voltam; eleget is beszélgettünk az dolgokrúl, de *Vesselényi Pál* uram is *Farkas Fábián*, és *Klobusiczki Pál* uraimékat a végre küldvén ide, úgy az végbeli követeket is *Hajdú János* és *Szöllősi* hadnagy uraimékat, hogy az mit itt végezünk az álljon meg, így az reggeli conferentiára holnapra halasztottuk az dolgokat; ma pedig víg lakással mulatánk ez napot. Eső inkább napestig mind esett, és az éjjel is.

3. Péntek (Csötörtök). Jó reggel felkelvén gyülekeztünk az *Forvald* uram szállására, az hol is sokat

tractálván az dolgokrúl determinálók végre, *Hajdú János* uramék expediáltassanak az végbeliekhez, hogy tudniillik hetfőig már mindnyájan útban lévén subsistáljanak Kis-Marjában, Újfaluban s egyéb helyekben, és hetfőn legyen generalis gyülésünk Püspökiben, az honnan is mind portára követet küldjünk, s mind Erdély felé tovább való útazásunknak modalitásárúl determináljunk. Küldett *Vesselényi Pál* ur is holmi Erdélybűl hozott leveleket is, kikbűl kiláthatni mind *Kapi* uramnak az portárúl udvarhoz postán való megérkezését, s mind az fejedelemnek az mi dolgainktúl való tilalmaztatását az portátúl, s továbbra azt is, hogy az mely kapucsipassa bejött az országba *Paskó* principalissi requisitiójan az országgyülését hirdetett, de más részrűl az fővezér az m. fejedelemre halasztotta az dolgoknak eligazítását. Ezen dolgokon általesvén, és Harsányban ebédet sem évén nagy időn érkeztem Püspökibe. Ma szép idő volt napestig, és az éjjel sem volt eső.

4. **Szombat** (Píntek). Ez napot inkább mind heveréssel töltém. *Vesselényi Pál* uram is szállásomra jövén ő kegyelmével is sokat beszélettem; fel sem öltöztem. Estvefelé Erdélybe készitvén egy szolgámat levelekkel, de az leveleim írása holnapra haladott nagyobb részint. Úgy látom *Fái* uram nékem s az végbelieknek Keskeméten nem az maga formájában s rendiben mondta el az követséget; mert az *Teleki* ur acceptáltatásán kivűl még két punctum volt az ő kegyelme *Szepesi* ur által való kivánsága, tudniillik hogy az mostani felzendűlt állapotban az m. fejedelmet, és ő kegyelmét az magyarok s francziák ha szükség lészen első írására megsegitsék s bemenjenek; harmadik (?) hogy nyolczszáz emberbeli praesi-

dumot adjanak az várba az francziák; de ezeket utolsó punctumban csak biztatással, és semmi valósággal nem bocsáttatott *Szepesi* ur, hanem az egy acceptáltatás felől vitt az magyaroktúl s idegen hadaktúl assecuratiót, de másfelől *Teleki* uramtúl is kivánnak bizonyos conditiók alatt. Felettébb való nagy sár vagyon; ma is tiszta idő volt, és az éjjel is.

5. **Vasárnap** (Szombat). Jó reggel felköltem, az nagy sárhoz képest lovon mentem az templomba isteniszolgálatra; azonban míg kijöttünk az templombúl nagy és szapora eső kezde esni, s újabb fel akarván az fakó magam ménessebeli lovamra ülni, az rút időben, és számtalan nép előtt kétfelől tartván az lovat, hogy szinte fel akarok vala ülni, elragadá az két legényt, és én sem tehetvén által az lovon egyik lábomat leesém az lórúl, melyhez képest is gyalog gázlám aztán az sárt szállásomig. Kővárban nekem még nem tudván az Tiszán túl való megtérésemet *Vesselényi Pál* uramnak írt *Teleki* ur egy levelet, kit is hozzám küldvén ő kegyelme írja *Béldi Pál, Csáki László, Paskó Kristóf, Dániel István, Domokos Tamás, Apor Lázár* és *Kálnoki Sámuel, Bálint János* uraimék beszöktek volna Bodolárúl Havasalföldébe. Nagy casus így veszték magokat. Melybűl kilátszik már az m. fejedelemnek nincsen roszúl az portán dolga, mert ő nagysága igazítására relegálván dolgokat az porta, hihető abban mentek el török bírát kivánván magoknak. *Székely László* uram is nagy ajándékokkal beküldetett ő nagyságátúl és az három natiótúl is; Erdélyben, pecsétes levelek extraháltattak ő nagyságát akarják tovább is uralni, és panaszok sincs ő nagyságára, és így ellentmondanak az *Paskó* által lött követségnek. Napestig mindinkább esék az eső, rút felleges idő lőn;

az éjjel ugyan nem volt eső, de homályos éjszaka volt.

6. **Hetfő** (Vasárnap). Jó reggel felkelvén mentem az beszélgetés kedvéért *Vesselényi Pál* uramhoz, az hol is előhozódván az magyarok leendő gyülése, de az márúl bizonyos ratiókra nézve elhaladott; írtam azért *Forvald* urnak is, hogy szántszándékkal ne múljék dolog nélkül az idő el tőlünk alkalmaztassák ő kegyelmek magok részérűl úgy az dolgot, holnap estvére *Boham*, és *Vesselényi László* uraimékkal jöhessenek által, és lehessen gyülésünk szerdán*) jó reggel. Melyre válaszom is jövén hogy compareálnak, úgy hivatott aztán az nemességben, és az vitézlő rendben *Vesselényi Pál* uram. Erdélybe küldendő szolgáimat is expediálván érkezék délután *Apagyi* uram is mezei gyalog kapitány Kővárbúl; ki is nekem feles leveleket hozván, úgy látom *Teleki* uram most is resolutissimus kijöveteli iránt, és már csak vár bennünket. Az eső egyaránt esék, rettenetes sarok vannak, az vizek is áradnak; Isten tudja mint mehetünk; az múlt éjjel is esett az eső.

7. **Kedd** (Hetfő). Holmi aprólékos dolgaimhoz és irogatásimhoz láttam. Ma is kedvetlen, ködös, és esös időnk lön: délután ugyan szép tisztára fordúlt. *Forvald* uram is délután két vagy három órával elérkezék Harsánybúl, *Boham* uram elmaradván, és gróf uram is az Sebes-Körös vizétűl visszatérvén nem jöhetvén által az kocsiján, még *Forvald* uram is *Petróczi István* urfival úsztatással jöhettek által, gróf uram is egyébiránt is roszúl érezvén magát. Nem evén pedig még ebédet *Forvald* uraimék leültünk asztalhoz,

*) Jobban: Kedden. T. K.

és az vacsora is elérkezvén majd csaknem éjfélre vontatók. Estvefelé elérkezének az nemesség követi és az végbeli tisztek is, de az mezeiek elmaradtak.

8. Szerda (Kedd). Jó reggel felkelvén, és az magyarság is az városházához gyülekezvén, mentem az *Forvald* uram szállására, az hol is pro praesenti rerum statu bőven beszélgetvén szállásomra visszatértem. De újabban oda menvén *Vesselényi Pál* uram is, midőn már tovább való quartélyozásunkrúl, csak harmad napig sem élhetvén már az francziai hadak az elélt quartélyokban, s mind az *Teleki* uram kijöveteliről, acceptáltatásárúl legjobban discuráltunk volna, és majd többire deliberáltatott is volna sokára haladván még az *Teleki* uram kijöveteli az végbeli hadak is térjenek vissza quartélyokba — úgy érkezének sietve leveleim Kővárbúl, kiket is megfordítván írják benne *Szalai Pál* uramék elbocsáttattak oly válaszszal udvartúl, hogy mi magyarok faciamus si quid possumus per nos, mert ő nagyságának maga birodalmában lőtt confusióknak lecsendesítésére, az portának tilalmára nézve nincs módja benne bennünket semmiképpen megsegíthessen, nóha egyébiránt minden dolgainkban oltalommal, segítséggel kiván hozzánk lenni ő nagysága. Titkon úgy íratja továbbra *Teleki* uram azt is, hogy már az méltóságos erdélyi fejedelem ő nagysága interessentiájával ő kegyelme ki nem jöhetvén, kétséges benne úgy mint privata personát acceptálják-e az magyarok? ha azért acceptálják, csak lehessen securus benne, és menjen Kővárhoz az egész tábor Isten ő kegyelmét úgy boldogitsa se órát se napot, annyival inkább az Lengyelországbúl kijövő hadakat nem várja kijő közinkbe, és az idegen haddal csak Munkács táján igyekezik meg-

egyezni. Melyről is elsőbben magunkban *Forvald* és *Vesselényi Pál* uramékkal sokat disputálódván, azután mindnyájunknak úgy tetszvén, az főrendeknek s tiszteknek egynihányának az „(egy szó hiányzik)“ megjelentettük; *Forvald* uramnak, és az francziáknak is hasonló formában írván *Teleki* uram felől *Révérend* uram ő kegyelme is hasonlóképpen el nem titkolta. Mely is meg levén, és azon felülírt becsületes emberek közönségesen az összegyült magyarságnak az dolgot reportálván, sok instantiájokra nézve ő kegyelmeknek mi is felmenénk hárman az városházához; az hol is én újabban világosítván az emberek elméjét ezen materiában, közönségesen megegyeztünk azon, Isten jóvoltából késedelem nélkül induljunk táborostúl Kővár felé, elsőbben is az francziai hadakat indítván meg. Mely is így menvén véghez, és szállásomra menvén bőven írtam ezen dolgok felől Kővárba. Végre az nemességben egynihányan nálam is voltak ebéden, egyébiránt is követség lévén az vármegyéktől hozzám, azokat is elbocsátottam, és újabban *Vesselényi Pál* uram szállására mentem *Farkas Fábián* uram Váradrúl való megtérésére nézve, ki is az mint magok mondják tegnap estvefelé hivattatott az passátúl sietséggel derék dolgokrúl akarván vele beszélni, melynek az leve az ő kegyelme relatiója szerint merituma: 1) Holnap postát küld az portára, ha mit írunk elküldi. 2) Tudakozódik az végbeli hadaknak miért kellet errefelé jőniek. 3) Akarta az passa értésünkre adni, hogy ő hozzá az tömösvári kincstartó érkezett, ki is azt beszéli most az portárúl solennis, és igen pompás követség, mely még nem volt, jő erre az jenei passához, az mint ő érthette az magyarországi dolgokban. Kihez képest hogy értsék

ezen dolgokat is az magyarok minekelőtte eloszolnak holnapra újabban generalis uram megmarasztotta. És így én szállásomra menvén *Forvald* uram újabban odajött, és tőlem már késő éjszaka indult is el Kővár felé, magam is adjungálván embereimet melléje. Ma is esős idő lőn; az múlt éjjel pedig derekasabban esett.

9. **Csütörtök** (Szerda). Jó reggel felkelvén újabban felgyülekezénk az *Vesselényi Pál* uram szállására; az hol is sokat beszélgetvén pro et contra az váradi passa intimatiójárúl, nóha sokaknak az tetszett volna, hogy megvárjuk Jenőbe menendő követeinket, de reám bizván kiváltképpen *Teleki* uram ezen dolgoknak tractálását, újabban csak azon egyezénk meg, csakugyan elinduljunk, nem keveset munkálodván én is benne, hoc tamen addito, hogy *Farkas Fábián* és *Rokszini* uraimék expediáltattak Jenőbe, az lévén Budán létében *Farkas Fábián* uram által kivánsága, hogy oda érkezvén mindjárt menjen emberünk, ki által is Böszörmény aránt való segitség dolgából végképpen resolválja magát. *Forvald* uram tegnap azon kérvén ezen dispositiókkal, és hogy jobb formában indulhassanak helyekbűl menjek Harsányba az francziákhoz, szinte el is készültem vala, de *Vesselényi Pál* uram is oda menvén holnap, az ő kegyelme kedvéért holnapra halasztottam *Petróczi István* urfiat elbocsátván Harsányba. Azonban szinte estvefelé hozák levelét *Petróczi Miklós* uram levelét (így) Harsánybúl, ki is reménykedik küldjek valami borbélyt vagy orvost, mert gróf *Vesselényi László* uram annyira vagyon, ha nem hagymáz, nehezen reménylhetni életét. Kihez képest én mindjárt lovamra ülvén, és éjszaka elvesztvén az utat, sokat is bolyongván, az Körösön is ha-

jón kelletvén által költöződnem késő éjszaka érkeztem Harsányba. Istennek hála, már jobban tanálván gróf uramat, kivethetvén az mérget gyomrából, mert ugyan szegényt megétették vala. Rettenetes útak vannak, csak elig mehet az ló; ma ugyan eső nem, de egyébiránt homályos idő lőn.

10. Péntek (Csötörtök). Felkelvén újabban mentem gróf uram szállására, az hová gyülekezvén az franczia tisztek is, és elérkezvén *Vesselényi Pál* uram is determinálók egyező akaratból holnap az francziai generalis az hozzá tartozó hadakkal megindulljon, és az igen rút s alkalmatlan útakhoz képest csak igen lassan menjen, subsistálván az hol látja az alkalmatosságot egykét napig is, és úgy continuálják Kővár felé való útjokat Isten segitségéből. Ebéden az francziai generalisnál voltunk; éjszakára ugyan Püspökibe mentünk, nyargalván menvén inkábbára nagy időn érkeztem. Én is már magam indulása körűl foglalatoskodván. Ma igen szép tiszta idő volt; az múlt éjjel pedig eső is esett.

11. Szombat (Péntek). Isten jóvoltából ma igen szép időnk volt. Az francziai hadak is quartélyokból megindultak, éjszakára Vásárhelyre menvén az urak, az hadak az több körűl való falukba; az honnan írt levelét is vettem *Vesselényi László* uramnak, kiben is az tisztek nevével kér holnap ebédre menjek hozzájok, és oda is várnak; de én csak hetfőn indulhatván meg választ tettem ő kegyelmeknek én is, egyébaránt Telegd és az Réz felé menvén be. Az múlt éjjel eső esett, de nem sokáig.

12. Vasárnap (Szombat). Az rút szeles, és esős időhez s nagy sarokhoz képest csak magam szállásán hallgattam praedikátiót; délután tisztára fordul-

ván az idő, szekereimet rakattattam s készülték. Az múlt éjjel is esett az eső; Isten tudja mint mehetünk az nagy sarokon, de Isten azon is elvezérel. Ebéden az udvarhelyi török ur volt nálam.

13. Hetſő (Vásárnap). Virradta előtt két vagy három órával kelvén fel készülgettem, szekereimet indítottam, és *Vesselényi Pál* uramhoz is mentem elbúcsúzván tőle s beszélgetvén is vele. Úgy látom holnap ő kegyelme is Hadadban igyekezik lenni, az minthogy előttem meg is indult. És én is jó reggel megindulván magam egynihányad magammal az fördőbe mentem Várad mellett jővén el; zászlómat pedig küldettem igyenesen Vásárhelyre, magam is oda menvén éjszakára, majd három óráig késvén az váradi bányában. Ma igen szép tavaszi meleg idő lőn; de igen nagy sarok vannak; az múlt éjjel is tiszta, és csendes idő szolgála.

14. Kedd (Hetfő). Vásárhelyen elsőbben föröstökömezvén mentem igyenesen Telegdre, igen idein nem indulhatván szekereim miatt késedelmeskedvén; de ebédtájban érkeztem Telegdre. Ott lévén quartélyok az nemes vármegyéknek elömbe kijöttek, és *Vesselényi László* uramat is Telegden tanálván, és az franczíai tisztek is mindjárt mellette való faluban Újlakon hálván. Ebédre *Dajka* uram hivott maga szállására bennünket. Holnapra halasztván az *Boham* uramhoz való menetelt, napestig víg lakással töltők az időt. Ma is hasonló szép meleg napunk lőn, és tiszta éjszakánk is mint tegnap.

15. Szerda (Kedd). Nóha nekem az volt igyekezetem, hogy az *Teleki* uram *Fajgel* uram által való sollicitatiójára, és *Teleki* uram becsületi megadására *Vesselényi László* urammal siessek és az nemességgel

Kővár felé s ma megindúljak. de úgy tetszvén közönségesen az atyafiaknak is. Újlakon *Boham* urammal is még conferentiám levén. gróf urammal elsőben oda mentem s ott böven beszélgetvén *Boham* uraimékkal újabban visszatértem Telegdre. szállásomra is gyülekezvén az nemes vármegyék. Elsőbben is commissariusok rúl sokat disputáltunk, kiket ugyan ma el is küldettünk az francziák. és tatárok mellé négyig valót az nemességben. Azután pedig az sok pro et contra való discursusok után közönségesen megegyeztünk azon, holnap mi ketten gróf urammal, és az nemesség is három zászlója esmét induljunk, Kis-Báród felé menjünk más úton hogy elrendeljük az franczia hadak előtt az quartélyt, az hadakat praeoccupáljuk, *Teleki* uram előtt zászlóstúl compareáljunk, és úgy detestáljuk *Teleki* uramat acceptálni kivánjuk mindenekfelett; egyébiránt is mi belőlünk állván az magyarságnak nevezetesebb része. Mely is elvégeződvén érkeztek somlyai katonák is Kővárból hozzám levelekkel. kikből is kitetszik Isten kegyelméből az m. fejedelemnek már. jó karba állíttattak dolgai; 15 praesentis állott be az gyülés; fogarasi *Teleki* uram resolutiójában állhatatos. Ebéden az nemességnek az elei, és *Petróczi* urfiak is nálam voltak. Valóban szép tavaszi idők járnak mind nappal, éjjel.

16. Csötörtök (Szerda). Az szekereknek nagyobb részit még tegnap indítván elő ma jó reggel megindultam az nemesség zászlóival együtt, az egyik ugyan az részegeskedés miatt elmaradott, de elér bennünket. Gróf urammal is egy közel való faluban útunkban megegyezvén együtt követtük aztán útunkat; és nóha nehéz s igen alkalmatlan útunk lőn, de az idő többire nyári módon szolgálván, és éjjel is szép idő

lévén nagy időn érkeztünk Kis-Bárodra. Az én zászlóm ott szállván meg és gróf uram is egynihányad magával, az nemesség, és gróf uram zászlói az közel való falukon szállottak meg. De az tegnapi végezés ellen, és quartélyczédulák kiosztása után is mind az mi szállóhelyünket s mind az nemességét az tatárság ellepvén alkalmatlanúl voltunk igen miattok, ki nem tudhatván az falubúl; ez miatt magam is csak gyöpen lovaim mellett sátorban háltam. Gróf uram is az urfiakkal vacsorán nálam voltak.

17. Pintek (Csötörtök). Kis-Bárodrúl is mihent megvilágosodott megindulván, és egyhuzomban menvén lassan az Rezen által déltájban érkeztem gróf urammal Bagos nevű magyar faluba, az nemesség is, gróf uram zászlói is hasonló formában szállván az közel való falukon. Ma is mint tegnap, útunk az erdőn valóban rosz volt, de időnk Istennek hála napestig igen szép, és meleg szolgála. Írtam Bagosrúl Kővárba, és Somlyóra is. Vettem *Vesselényi Pál* uram levelét is.

18. Szombat (Péntek). Tegnap hozzám jövén az vármegye tisztei, visszabocsátottuk; azonban az zászlók míg elérkeztek várakoznunk kellett, igen idein meg nem indulhattunk, és ebédre szállottunk meg Horvátiba; az hol is jó darab ideig késvén sötétedve értünk Fel-Egregyre. Istennek hála valóban szép idők járnak, merő tavasz, Isten tartaná meg.

19. Vasárnap (Szombat). Elsőbben föröstökömezvén tíz óra tájban indultunk el Fel-Egregyrűl, és nagy időn délután értünk Balásházára; az honnét is kettünk neve alatt gróf uramnak is úgytetszvén írtunk *Teleki* uramnak, tudniillik itt Balásházán várjuk meg az ő kegyelme tudósítását zászlóstúl menjünk-e, vagy

csak egynihányan, és mikor? Egyébiránt úgy indultunk vala meg, de az *Kende Gábor* uram levele érkezvén Fel-Egregyre, abbúl értjük hozzánk is expediáltatott, de csak Krasznán maradott, hihető restelt utánnunk jöni, ő kegyelmének is úgy tetszik csak kevesen menjünk Kővárba. Ma is igen szép tavaszi nap szolgála, és éjjel is.

20. Hetfő (Vasárnap). Napestig itt voltunk. Igen szép idő szolgált ma is. Ebéden gróf uramnál, vacsorán viszont nálam voltak ő kegyelmek.

21. Kedd (Hetfő). Ez napon is itt mulatánk várván Kővárbúl való emberem megtérését, ki is délután érkezvén, és *Teleki* uram is hiván bennünket deliberálók holnap jó reggel meginduljunk és Czikó felé, mivel most másutt az dézsi hidon kivűl nem mehetni által, az én szolgám is az miatt késett el. Írtunk gróf urammal az nemességnek is ő kegyelmek küldjék velünk követ atyjokfiait az *Teleki* uram acceptálására. Ma is igen szép tavaszi idő szolgála, de éjjel egy kis dér is volt.

22. Szerda (Kedd). Csak igen kevesed magunkkal Isten kegyelmébűl gróf urammal elindulánk, ebédre Udvarhelyre érkezvén, és az nemesség követi is velünk megegyezvén Abauj részérűl *Pécsi Gáspár* és *Szunyi Gábor*, Zemplén részérűl *Dajka István* és *Gyurikovics György* uraimék. Éjszakára *Ketzer* uramhoz mentünk Csehbe, ki is becsülettel látott bennünket. Rettenetes sarok vannak; az idő is megfordula, mert szapora, és fergeteg forma hó volt, ki is csaknem estig tarta; az múlt éjjel pedig hives vala.

23. Csötörtök (Szerda). Csehbűl is nem szinte idein indulhatánk meg, és nóha az volt igyekezetünk Kővárba menjünk éjszakára, az minthogy szolgámat

is küldtem elő, de későre költözödhetvén által az Szamoson, és az *Vesselényi László* uram kótyasági miatt igen bajosan, és késedelmezve mehetvén, az út is igen nehéz és sáros lévén Jederen szállottunk meg az lovak abrakolása, és az falatozás kedvéért; éjszakára pedig mentünk Somkútpatakára az *Gilányiné* asszonyom falujába. Az tegnapi hó után ma meg estvefelé eső esett, s annál nagyobb sárt is szerez.

24. **Péntek** (Csötörtök). Ma meg igen szép tiszta időre fordulván kilencz óra tájban érkeztünk Kővárba. Kijövén elénkbe az urfi is, becsülettel lát *Teleki* uram bennünket, tegnap is sokáig sötétben várván az kapú előtt bennünket izenetemhez képest. Az múlt éjjel derecske volt. Ez napnak hátramaradt részét beszédben tölténk el. Úgy látom *Teleki* uram persistál resolutiójában, nem is változik meg az franczia múlt tractához képest.

25. **Szombat** (Péntek). Az magyarországi atyafiakban *Szepesi, Szalai* és *Fajgel* uramékat tanálván itt jó reggel együvé gyülekeztünk az *Vesselényi László* uram szállására, és *Forvald* s *Teleki* uram is jelen lévén sok pro et contra való discursus után végezők közönséges megegyezésbül, mivel az idő haladván halad, és szükséges mindenek felett a végre jövén be az magyarok között *Teleki* uram stabiliálja magát, melynek meglételével könnyebben eshetünk által mind az deputatio csinálásán, mind az ratihabitio beküldésén s egyéb dolgainkat segithető materiákban is: így azért 1) hogy Hosszúfalván az *Teleki* ur falujában legyen generalis gyülésünk, kin mind az francziák, nemesség, és az mezei s végbeli vitézlő rend is compareáljon, 2) hogy *Vesselényi Pál* uram, és az magyar hadak valami difficultást ne szerezzenek, ebéd után

megtére Hadadbúl, mindenben effective igíri magát Vesselényi Pál uram. Idő ma is tiszta fényes volt, de hives, és ez éjjel is.

2. Szerda. Válasza jövén *Teleki* uramnak *Boham* uramtúl, írja elébb szombatnál nem compareálhat, mivel Hadadban létében szót adott *Vesselényi Pál* uramnak quartélyában megvárja, és együtt jönek szombaton Kővárba. Kihez képest feles dolgaim lévén Udvarhelyen én ebédután eljöttem, de nem különben, hanem hogy szombaton reggelre meg jőjek vissza. Éjszakára tovább Váraljánál nem mehettem; ebédig pedig az quartélyok osztásában s consumptiójában fáradoztunk már Kővár alatt levő falukra érkezvén az tatárság, és *Teleki* uram is nem akarván az quartélyozáshoz szólani. Idő ma is igen szép tavaszi forma volt; de az múlt éjjel bezzeg nagy dér is volt, alkalmasint elbirhatja az lovat.

3. Csötörtök. Ebéd tájban érkeztem Udvarhelyre magam csolnakon, s az lovakat csolnak mellett kelletvén úsztatni idő tölt benne. Víg lakással töltök ez napot, P. R. (?) holmi aprólékos dolgocskáimat is végezvén, és az végbelieket is hivatván holnap ebédre Tihón levén quartélyban. Idő ma is igazán tavaszi módon szolgála; és dér is igen nagy volt az múlt éjszaka.

4. Pintek. Hivatván az végbeli tiszteket tegnap, és már Tihón levelem nem tanálván utánnok vitték, és délig várakozván reájok, *Tályai* s *Pap Israel* uraimék és az szendreiekben is jöttek hozzám; kikkel sokat beszélgetvén az fenforogható s gyülésünk alkalmatosságával lehető dolgokrúl, jól is tartván, magam *Teleki* uram kivánsága szerint már szinte hogy setétedni kezdett elindultam jelen kivánván lenni az

francziai generalis holnapi excipiálásán; az mint hogy egyhuzomban menvén éjfél tájban szállhattam meg egy Gaura nevű oláh faluba, és ott magam is leheveredtem. Igen gyönyörűséges szép tavaszi idő lőn ma is; az éjjel sem volt alkalmatlan idő.

5. **Szombat**. Gaurárúl hajnalban indulván el nyolcz óra tájban érkeztem Kővárba; az hol is egy kis ideig késvén az urral magunk is aztán kimentünk *Boham* uram eleibe lovon; kit is ágyúk lövésénél kisérvén *Teleki* uram, vele voltak *Klajlen* generalis és az kavallér is, pompáson és igen vígan, sok itallal s tánczolással tarta *Teleki* uram. Azonban szinte ebéd felett érkezének levelek udvartúl, kiket is velünk közölvén *Teleki* uram írják bennek *Béldi* uram vele levőkkel Bukarestrűl is már bementek az portára; *Kapi* uram, magának is kivánságára az portára expediált ország követei megtérésekig keményebb arestom alá tétetett Fogarasban; az hadaknak benyomulásokat nehezen szenvedi az ország, kire nézve is patenst bocsátott ő nagysága mindjárt kinyomuljanak, egyébiránt másképpen is ő nagysága meg nem engedi. És így múlék el ez nap. Idő ma is igen szép tavaszi forma volt, de éjjel hidegecske is volt.

6. **Vasárnap**. Az tegnapi vendégeskedés miatt kornyadozván az emberek, az reggeli praedikátió után az tegnap hozott levelekrűl s azoknak continentiájokrúl discuráltunk sokat, de csak helybe hagyók azt. Az fejedelemmel azon patenst némely austriacusok íratták, és hogy az gyülésben is azt tudták szinte benyomulnak az hadak; de azok is már rendes quartélyokba, és csak az szélen szállván Kővár- és Láposvidéken azt nem fogják annyira neheztelni. Azonban beszélgettünk az elrendelt holnapi gyülés helyé-

[illegible] mint közel és annyira vagyon Szathmártól, hogy ha estve megindulna hajnalban felko-[illegible] bennünket az ellenség. és hogy Kővártul is messze vagyon Hosszúfalva. igy újabban egyező tetszésébül determinálánk Hosszúfalva helyett Somkut légyen az magyarok gyülése helye az csak egy kis mélföldnyire levén ide. Azért mindenfelé iratott *Teleki* uram hogy oda concurráljanak, és *Vesselényi Pál* urammak is ki is igireti szerint Kővárba nem compareála okozván azt az fogát vonatván ki az miatt való nyavalyája nem engedte ide való jövetelit. Az francziai tisztek ma is napestig itt maradának. Érkezének azonban estve felé *Kende Gábor*, *Fái István* uraimék is, és több Somlyón lakó bujdosó magyarokban is. Ma sem lőn eső napestig is. és az éjjel sem; Istennek hála valóban szép tavasz forma idők járnak.

7. Hetfő. Jó reggel felkelvén az gyülésnek közel való voltához képest, elsőbben förüstökömeztünk, és az francziákban az többi quartélyokba menvén az generalis s *Forvald* együtt járt *Teleki* urammal s velünk. Majd dél felé érkezhettünk Somkútra; az hova is mindenfelől már elérkezvén mind nemességbül s mind vitézlő rendbül álló magyarság, és ha kik az kapitányok közzül személyek szerint elő nem jöhettek is követek által compareálván, elsőbben *Boham* uramat kisérte szállására *Teleki* uram vélünk együtt, azután pedig közönségesen megadván az ő kegyelme becsületit szállására gyültünk, és nem lévén alkalmatosabb hely az ő kegyelme szállásán levő csűrnél, mindnyájan is oda gyülekeztünk. Az hol is idevaló gyülekezésünknek czélját s okait hozván én elő az mint Isten tudnom adta és azt is, hogy már az mit régen kivántunk már azt elértük és *Teleki* uramat is kihoztuk,

azért beszélgessünk közönséges akaratból tovább már mitevők légyünk. Sok pro et contra való discursus után megegyeztünk azon, hogy solennis követséget küldjünk magunk közzül *Teleki* uramhoz, főkövetül én menjek és az vármegyék s vitézlő rend kapitányi, s mivel pedig Abaúj vármegye zászlója alatt tizenkét vármegyébül álló nemesség vagyon mindaddig míg Isten az hazát s az vármegyéket kezünkhez adja, pro majori azért solennitate azok közzül is mindenik vármegyébül egy-egy rendeltetett mellém, hogy azval is contestáljuk mindnyájan s egyenlő akaratból vesszük, és fejünknek agnoscáljuk ő kegyelmét, kérvén arra is általunk az magyar nemzet ő kegyelmét Isten már kihozván jöjen közinkbe. Mely követséget is reportálván bőv declaratióval ő kegyelmének, válasza ez lön és summatim való continentiája választételinek: „jól tudhatjuk mindnyájan ezen fenforgó dolgoknak kezdetitül fogva ő kegyelme az magyar nemzetnek mind in communi s mind privatim micsoda tökéletességgel igyekezett mindenkor szolgálni s kedveskedni, de hogy azt sokan nem hogy háládatossággal vették volna, de még becstelenséggel fizettek nem tagadhatni foroghatván némelyek előtt ezelőtti kétszeri kijövetelivel is az dolognak változása, és legközelebb hogy az magyar hadakat most is más ususra akarta volna fordítani;“ de ezeket így világosítja az magyarok előtt ő kegyelme: „az mikor elsőbben expediálta volt az fejedelem ő kegyelmét, annak hogy meg kellett az akkori fővezérnek halálára nézve kin is az egész dolgok függtek változni, nem ítélheti meg érette akármely keresztény lélek sem ő nagyságát, sem ő kegyelmét nem uralkodhatván Istenen s az lehetetlenségeken; másodszori ki-

jöveteli pedig hogy megváltozott akkor szolgai kötelességének akart és kénytelen volt eleget tenni úgy parancsolván az fejedelem ő nagysága ő kegyelmének, melynek is elégséges okát ő kegyelme ugyan nem adhatja, adjanak azok számot az kik okai voltak. Melyet is ő kegyelme consideratióba vévén, és tudván azt is, hogy ha most is ámbár urunk parancsolatjából, s nevezetivel jöt volna is ki sok lévén az erdélyi hazában az austriacus ember ő nagyságával megint visszahivattatták volna annyira praevalealván az austriacusok Erdélyben, hogy az megyen inkább véghez, az mit azok akarnak, és nem az mit ő nagysága: úgy jött azért most ki mint privata persona, hogy már többszer megtérésével ő kegyelme is böcsületenséget, és az magyar nemzet gyakor érte való fáradozásával magának kárt s alkalmatlanságot ne szerezzen. Akarja azért ezt is közönségesen az magyaroknak értésére adni, hogy ily formán sem jött úgy ki, hogy valamint közinkbe való jövetelével urától, és az erdélyi hazától elszakadjon, hanem inkább inti az magyar nemzetet arra, hogy mint velünk sok jót tevő kegyelmes urunk hüvségében megmaradjunk, és ő kegyelme is megmarasztani igyekezik bennünket. *Szepsi Pál* uramat az generalisokhoz, *Fái István* uramat az végbeliekhez hogy nem oly véggel expediálta, hogy bejövén az hadak elsőbben az akkori motusokhoz képest vele jól tett kegyelmes urát kivánta volna segíteni s azzal jót tevén úgy az magyar dolgokhoz fogni, azt sem tagadhatja, de ebben is talán még nem itilhetik méltán az magyarok meg, magunktúl is az lévén kötelességünk ennyi sok jót tevén velünk háládatossággal fizettünk volna. Egyébiránt is pedig gondoljuk meg Istenhez, hazánkhoz való szeretetiért mint kiván-

lélyben levő szép alkalmatosságit, nagy uraságot,
gét, gyermekit elhagyni, Magyarországban Isten
yelmét úgy segélje nem kivánván egyebet, hanem
úgy mint egy jó nemes ember elélhessen. Kéri in-
arra az magyar nemzetet, hagyjanak ő kegyelmé-
ékét, gondolkozzanak tovább is jól felőle, bocsás-
issza ha valami scrupulusok lehet benne; kész
amenni, teljes tehetségével igyünket segiteni
öltségével is, érettünk imádkozni. Egyébiránt pe-
alamire ő kegyelme magát igérte lám már kijövete-
meg is bizonyította, és csak legyen assecuratiója
agyar nemzettűl az mint 1672-dik esztendőben,
után is sokszor assecuráltatott, kész élete ve-
elmével is Istenéhez s nemzetünkhöz való köte-
ségét megbizonyítani; iterato feltévén azt, ura
essége ellen semmit sem cselekszik, és megki-
azt is, az mi kegyelmes urunk is jó formában
uráltassék." Mely ez ily ő kegyelme válaszát
magyar nemzetnek reportálván, válasza újab-
az lőn ő kegyelme(k)nek *Farkas Fábián*, *Pa-*
és *Klobusiczki* uramék által senkit magok között
tudnak s nem is tanálnak, nóha egymástúl kö-
égesen is megkérdezték, az ki ő kegyelmét venni,
ejének agnoscálni nem akarná. Az mi pedig az
curatio dolgát illeti, készek mind ő nagyságát s
ő kegyelmét nemzetestűl is assecurálni, kérik
azonáltal azon ő kegyelmét, méltóztassék az
esztendőbeli assecuratiójokat világosítás kedt az akkori deputatus magyaroknak kiküldeni.
is ő kegyelme kiküldvén, és annak rendi szerint
az magok részirűl s mind az Teleki uramérűl az
curatiók megirattatván, s egymás közt az mi ho-
hol lehetett volna is eligazítván úgy az fejede-

lem ő nagysága részére is, azután újabban engem az elsőbb követekkel elküldettek, és ő kegyelme is az francziai generalissal s *Forvald* urammal kijött közinkbe (elérkezvén az dolgoknak vége felé *Vesselényi Pál* uram is); az hol is az magyar nemzet neve alatt az urat ő kegyelmét *Szepesi* uram szép declaratióval excipiálván, köztünk már ezután generalissimusnak instellálván, az dolgot az francziákkal is megértetvén, reponált mind *Teleki* uram tisztességesen s mind *Forvald* uram is, hogy tudniillik az francziák is az tractatus szerint generalissimusnak agnoscálják. És Isten jóvoltából ez nap így menvén az dolog véghez nagyrészint *Teleki* uramnál voltunk vacsorán. Vettem az fejedelem levelét is, kiben is parancsol az hadak visszanyomulások felől.

8. Kedd. Jó hajnalban felkelvén nem keveset gondolkoztam én is az tovább való dolgokrúl. Azonban felmenvén *Teleki* uramhoz, és könyörgés után újabban összegyülekezvén, és az ur is velünk, felhozván tisztán *Klobusiczki* uram is az assecuratiókat subscribáltuk, pecsételtük, és ő kegyelme is az maga részérűl valót kézhez adván így lőn juramentatiója. Azonban már *Teleki* uramé lévén az dispositio proponálta az tractatus szerint ő kegyelme is, úgy választathatott belli duxnak, hogy consiliariusok is választassanak ő kegyelme mellé, kihez képest válasszanak tehát az magyarok 12-őt. Kin is sokat disputálódván pro et contra megegyeztenek azon, ő kegyelme candidáljon tizenötöt azért, hogy haladja fölül az numerust. Így azért ő kegyelme is candidálván 15-öt, úgymint: *Vesselényi László, Vesselényi Pál, Kende Gábor, Ketzer Menyhárt, Szepesi Pál, Szalai Pál, Farkas László, Szuhai Gáspár, Ispán Ferencz, Ilosvai Péter, Seredi*

dek, *Orlai Miklós*, *Sulyok János*, *Hamvai Péter* ékat, és engemet is, azonban *Farkas László* és *ai Gáspár* uraimék erőtlenségekre nézve és hogy egyék kapitányi is respuálván az consiliariussá- azok helyett újabban *Ubriczi Pál*, és *Fái István* ékat substituálván, közönséges, és az nagyobb magyarságnak akaratjából s megegyezésé- választattak ezek, úgymint: az két *Vesselényi*, *Kende Gábor*, *Ispán Ferencz*, *Ketzer Menyhárt*, *Sze- Pál*, *Szalai Pál*, *Ilosvai Péter*, *Sulyok János*, *Ubri- ál*, és *Fái István* uramék; nemzet secretariussá- *Klobusiczk Pál*; pecsétje tartójának *Fajgel Péter* ék; strázsamesternek *Farkas Fábián* uram ad- ván másokat is melléje; tábormesternek *Gálfi* s adjunctusival, profiant, szekérmesterek, és egyéb i szükséges tisztek is. Mely is véghez menvén, *leki* uram az consiliariusokkal külön maradván, agyarság is pedig közönségesen külön gyülekez- azután sok izengetés után az consiliariusok hűt- ment véghez, és az secretáriusé s conservatoré, k rendi szerint köteleztetvén nemzetek ügyét en privatumon kivűl fogják s igyekeznek pro- álni. Ezeknek meglételével hozattak elő az por- Lengyelországba, Erdélybe, és az török véghe- be szükséges követségek, az mint hogy közönsé- akaratbúl az portára választatott *Radics András* , az ratihabitio megvitelére Lengyelországba a s onnan az francziai királyhoz *Absolon Dániel* , Erdélybe *Hamvai Péter* uram, Budára *Pécsi ár* uram, Egerbe *Mikolai Boldizsár* ur, Váradra *ovics György* uram. Kik is közönséges megegye- ől választatván azután bizattatott secretarius ra ezeknek instructiójok, és egyéb missilis leve-

lek iratása: és már estve felé lévén az idő halasztattak az dolgok holnapra. és az magános conferentiára, ezután valók titkosabbak lévén és már az magyar nemzet végezése szerint abban való dispositiók csak generalis uramat. és az consiliariusokat illetvén. Az múlt éjjel szapora eső lőn. ki is alkalmas sárt csinála, pedig szép tiszta idő volt. Vacsorán nálam is becsületes emberekben felesen voltak, de magamnak *Teleki* uram asztalánál kellett lennem.

9. Szerda. Isten jóvoltából igen jó idein kelvén fel újabban dolgainkhoz láttunk már csak magunk lévén, és az nemzet is külön helyen. Elsőbben is subscribáltuk az ratihabitiókat az francziai és lengyel királyok számára. már az *Teleki* uram neve alatt is tanquam sub nomine supremi belli ducis: azután az váradi instructiót is in maculata perlustralván, és igazításba vevén. Voltak az magyar nemzet részéről is hozzánk bizonyos követségek, melyre is választ tevén nem kevés elmebéli törödéssel discuráltunk végre már Isten kegyelmébül ily rendesen menvén eddig az dolgok véghez tovább már mitevők legyünk, és mint s mikor fogjunk az munkához, operatióhoz? elöttünk levén az utaknak, az saroknak s időnek mostani rettenetes mivolta; továbbra az végbelieknek igen kevés számok, mert az kik bejöttek is annyira széledtek vissza, hogy kétszázan ha megmaradhattak; de legkiváltképpen, hogy az pénzt sem hozták ki Lengyelországbül, az kivel fizethetnének; és az segitő hadakat is mindenestül fogvást még két- vagy három hétre ha várhatni, anélkül pedig hozzákezdeni az dologhoz nem bátorságos. Ez ily s több dolgokra nézve azért sok pro et contra való beszélgetés után végezénk: 1) ultima martii vagy érkeznek mindenestül fogvást az lengyelországi hadak, vagy

nem, de az ur *Teleki* uram csak meginduljon az franczia hadakkal, és az nemességgel; én pedig az mely kevés végbeli katona még ide be vagyon azokkal menjek Túrra, gyűjtsek ott mindenünnen össze őket, függjenek tőlem, és mikor megakarnék indulni Túrról azelőtt harmad nappal tudósítsam ő kegyelmeket, de ha lehet 26 praesentis vélek induljak meg; azonban járjanak velem az Budára, Egerbe, Váradra, Szolnokra küldendő követek, azokat az alkalmatossághoz s dologhoz képest, és mivel csak az Váradra menő követnek írattak instructiót az többinek adjak s írassak én, — egyszóval mindenféle dolgokat reám bíztak. Melyre is Erdélyben való sok dolgaimra nézve nekem kedvem nem volt, mindazonáltal engednem kellett nekem erősedvén az francziák is, és hazám s nemzetem java is úgy kívánván. Kihez képest is én az végbelieket másfelé bocsátván végeztem úgy velek vasárnap vagy hetfőn Nagyfalu táján velek megegyezzem, és kövessem tovább való útamat is. Azonban ebédet evén, ebédután elindultam volna Udvarhelyre magam is, de még ma az ur se menvén be az várba arra nézve én is megtartózkodtam. Írtam Oláh-Láposra is kik, és micsoda lovak jöjenek el velem ez lévén az én quartélyom, és az francziai hadak s nemesség zászlói is mind Láposvidékin lévén quartélyban, úgy hogy az elvégzett ideig ott, és Kővárvidékin quartélyozhassanak. És így nekem is másfelé lévén már útam Erdélybe levő expeditiók s dispositiók körül foglalatoskodtam, én is beszélgetvén az jelenvaló dolgokrúl újabban is az urral. Ma tiszta idő volt, de az tegnapelőtti eső mia nagy sár vagyon.

10. Csötörtök. Némely expeditiókat kezemhez vévén s némelyeknek pedig expeditiójok Kővárra ma-

radván, én Isten kegyelmébül elbúcsúzván megindultam Udvarhely felé, ebédet Czikón évén, és Somkútrúl mindenek eloszolván az francziai generalis s *Veszelényi László* uram is az magok quartélya felé. Délután hamar érkeztem Udvarhelyre együtt jövén velem *Ketzer* uram is. Ma szép tavaszi meleg napunk lön; nagy sár vagyon az éjjel feles hó esvén.

11. Pintek. *Ketzer* uram elment Csehbe; holnapra én is oda igérkeztem ő kegyelméhez. Ez napot egészen itt töltettem. Az lovakkal is Láposrúl elérkeztek. Idö is szép tiszta volt. Reggel *Csuti*, és *Marczi* uraimékat is expediáltam Erdélybe, *Csuti* uramat elsöbben udvarhoz credentiámmal, *Marczi* uramat pedig inkább valami lovak vásárlásáért. Udvartúl *Csuti* uramnak az jószágomba is valami dispositiók elkövetéséért el kell fordúlni. Érkezett szabadosom Erdélybül levelekkel is. Az hátramaradt napot pedig mulatásban töltém el. Az múlt éjjel is csendes idönk lön.

12. Szombat. Idején ettem ebédet, és azután elindulván igiretem szerint Csehbe mentem *Ketzer* uramhoz; az hova is délután érkezvén mindjárt lovak jártatásával s beszélgetéssel tölténk el az napot, igen vigan tartván Ketzer uram bennünket. Ma aprólékos hó is esett, de estve felé tiszta időre fordúlt, és éjjel is tiszta idö volt.

13. Vasárnap. Föröstökömön megmarasztván *Ketzer* uram bennünket míg elkészült itt vártam meg, újabb leveleket s választételeket írván Erdélybe, elbocsátván az szabadost, és *Jelenik* uram is *Sipos Istókkal* elkéredzvén tölem. Azután Csehbúl is Isten jóvoltábúl csak igen kevesed magammal az nehéz, és csomor (?) s hosszú úthoz képest elindulék *Pécsi*, *Baranyai* s *Jankovics* uraimék lévén el velem, *Petróczi*

István urfi pedig még elmaradván mivel el nem érkeztek az lovaival. Igen nehéz, és sáros útam lőn ma, ez múlt éjjel hó is esvén. Éjszakára azért jókor s nagy idő tájban érkeztem Perecsenbe, *Kende Gábor* uramhoz szállván; az hol ért el *Mikola Boldizsár* uram is. Idő nappal Istennek hála meleg, és sütős volt.

14. Hetfő. Nagyfaluba terminálván az végbelieknek mára, így ahoz képest közel levén föröstökömen még *Kende* uramnál voltam; azután Isten kegyelmességéből megindulván délután hamar érkeztem Nagyfaluba az szendreieket nagyobbrészint helyben találván, és az onodiak is s az kik még szendreiek itt volnának közel szomszéd falukban hálván. Isten jóvoltából már ezentúl szaporábban mehetek ide. Ma szép tavaszi melegen szolgáló nap lőn; az múlt éjjel nagy hó esett, de csak elolvadott s annál nagyobb sarat s gonoszabb útat csinála. *Vas Mártont* is fogadott katonáimmal elhagyván csak egy kevés számú emberrel vagyok. Az urfi is elért estvére bennünket.

15. Kedd. Mihent megvilágosodott Nagyfalubúl elindulván, és az zászlókkal megegyezvén egyhuzomban mentünk Alsó-Derna nevű oláh faluba, de én csak egyik szendrei zászlóval szállván meg, az többi(ek) az közelebb való szomszéd falukba szállottak. Sokacskát is jöttem ma, de ugyan nagy időn és olykor érkezhettem, hogy még *Jankovics* uramat az ő kegyelme követségéhez tartozó levél-, és pénzbeli requisitumokkal expediálhattam. Valóban nehéz útunk is lőn ma ez rettenetes sarok mia, meg nem bántam szekeret nem hoztam magammal. Idő valóban szép, és tavaszi módon szolgáló volt; és az múlt éjjel is meleg idő volt.

16. **Szerda.** Alsó-Dernán elsőbben föröstökömezvén úgy indultam nem igen messze levén háló helyünk. Szalárdra igen idején érkeztünk s mindnyájan is ott szálltunk; az onodi, és szendrei kapitányokat, *Tályai György*, és *Uri István* uramékat azért hivatván Ványára elöküldettem ahoz szükséges *Teleki* uram, és az én nevem alatt szóló patens- és missilis levelekkel, hogy míg én oda érkezném is, addig is az hadak után expediáljanak hadnagyokat, igyekezzenek és fáradozzanak az hadaknak gyüjtésében. Időnk Istennek hála ma is igen szép tiszta, és tavaszi forma volt, és az éjjel is.

17. **Csötörtök.** Szinte Zsákára szándékozván mihent világosodni kezdett Szalárdrúl is elindultam, apródonként esvén az eső is, de délután megint melegre fordúlván; egyhuzomban estvefelé érkeztem Zsákára sok vizet gázoltatván s nehott csaknem usztatván is; valóban nagy jövés lőn az mai. Az múlt éjjel is szép idő lőn. Az hadnak egy része pedig Furtára szállott.

18. **Pintek.** Az tegnapi hajtás után igen megbágyadván az lovak késöcskén indultam Zsákárúl elsőbben föröstökömezvén is; de az hadnagyokat, és katonákat elbocsátottam kiki sietvén házanépéhez. Az onodiakban maradtak csak velem. Éjjelre Gyarmatra mentem, oda is nagy időn déltájban érkezvén. Az hova *Szöcs János* is Diószegrúl érkezvén, mások asztalomnál mulattak, magam roszúl lévén vacsorát sem ettem. Ez éjjel esöcske volt, de nappal igen szép tiszta meleg tavaszi idő lőn.

19. **Szombat.** Szükségesképpen kelletvén tudósitanom az urat *Teleki* uramat, és másokat is bizonyos dolgokrúl, és irásban s iratásban nagy időt töltvén

későcskén indulhaték el Gyarmatrúl. Azonban Váradrúl elérkezett *Jankovics* uram is, ki is békével tértetett meg s jó válasszal is. Ványára érkeztünk az hálás kedvéért délután hamar. Istennek hála valóban meleg idő volt ma is, és igen szikkadnak az útak is.

20. Vasárnap. Az hosszú sáros útban sok lónak kiveszvén lába, holnalja alja az nyugtatás, és az Isteniszolgálat kedvéért is ma napestig itt voltam; azonban még itt tanálván az Tiszán általmenendő tiszteket kiknek elküldésekért is küldöttem vala elő Szalárdrúl az kapitányokat, ma reggel azok is kemény instructióval az hadakért elindultak. Idő ma is napestig igen szép s meleg szolgála, és az éjjel is.

21. Hetfő. Jó reggel felkelvén, mindazáltal elsőbben keveset falatozván elindultam, és ebédtájban Túrra érkeztem, kijővén elömbe az Túron levő tisztek s katonák vacsorán nálam is voltak. Időnk Istennek hála ma is tegnapihoz hasonló volt; javulnak az útak is.

22. Kedd. Mind az Egerbe menő követeket, mind újabban az katonák után is már ide érkezvén el akarván holnap küldeni, szükséges levelek iratásában foglalatoskodtam. Érkeztek leveleim Kővárbúl is; kikben az többi között írják azt is Felső- s Nagy-Bánya az két város magától holdolt meg, és gazdálkodnék is már az francziáknak. *Kopp* kin, *Teleki* uramat (?) interponálja magát az magyarok között minden javul biztatván az magyarokat. Idők úgy látom valóban szépek járnak; az múlt éjjel is csendes meleg idő lőn.

23. Szerda. Jó reggel Egerbe *Mikolai Boldizsár*, és az végbeliek részérűl *Szuhai István* uramékat expediálám az magyar nemzet nevével, és újabb pa-

tenssel s parancsolattal az katonák közzé *Török Jánost* az vicehadnagyot is. Azonban Kővárból jött levelekre tettem inkább választ. chavis nélkül írni nem bátorkodván, az egész napot inkább mind abban töltém, de még sem végezhetém. Ma is szép tavaszi meleg nap lőn; az éjjel hives volt de tiszta csendes idő.

24. Csötörtök. Alig várom érthetnék valamit mint gyüjthetik túl az Tiszán az hadat; de még ekkoráig semmi hírem nem jöve. Ez napot is itt töltvén semmi egyéb újságot sem hallottam. *Deák Ferenczet* is elküldettem patensemmel az Sárréte mellé. hogy ott a tájon levő katonákat is gyüjtse össze. Ma is szép tavaszi idő lőn, és az éjjel is.

25. Pintek. Ez napot csak heverészsel töltém, mind ebéden, vacsorán voltak az tisztekben nálam. Írtam az gyulai bégnek is az mely katonák Erdélyből jöttek velem, és szerdán által is mentek az Körösön ne bánja ha ott abrakolnak az Körös mellett való falukon, azon faluk Gyulához tartozván. Szolnokra is beküldettem követet tegnap az magyar nemzet nevével és ajándékot is az bégnek, ki is ma tért meg; az is minden jóval igíri magát. Idő is hasonlóképpen igen szépen szolgált mint tegnap, és éjjel is.

26. Szombat. Mát is csak gondolkodással, és ezeken az dolgokon való töprenkedéssel töltém el alig várván indulhatnék az hadakkal, és nemzetemnek hamarébb szolgálhatnék. Érkezék egy gyalog vicehadnagy is hozzám, ki is az Tiszán túl hagyta 130 legényét; visszabocsátottam érettek, és *Borbély Györgyöt* is az gyalog vicekapitányt, úgy hogy holnap elinduljanak, és jöjenek hamarébb egyik egy részen másik más részen *Bakosék* után menvén. Isten ke-

gyelmébűl egészen ki kezd az idő nyílni; ma is igen szép idő volt, az éjjel is.

27. **Vasárnap**. Szinte hogy az praedikátiórúl kijövénk hát érkeznek az szendrei tisztek, kik katonák után mentek vala, az onodiak kevéssé elmaradván. *Petneházi Dávid* is, kit némelyekkel félrevonónak gondoltunk eljött. Szemben levén velek referálják sok fáradságok, nyughatatlanságok után is se az levelek continentiájával, se az én ijesztő leveleimmel s izenetimmel nem gondolván semmire nem mehettek, mert az kiket tanáltak is nappal igírkeztek, éjszaka mellőlek elszöktek; az volt oka, mivel nem is volt, tudósithattak volna, okozván nevezetesen azon szófogadatlanok fejeit *Harsányi Györgyöt*, *Nemes Jánost*, és utánnok való főbb legényeket kik az parancsolatokat semmire bocsátván másfelé mentek inkább az katonákkal prédálni s nyerekedni. Kihez képest más formában való orvoslásához kelletvén az dolognak fognom, elküldtem sietve az szendrei tisztek után is jöjenek ide, hogy az mit közönséges akaratbúl jobbnak tanálunk cselekedjük azt. Egyedűl *Petneházi Dávid* felelt meg az készségnek, ki is seregét is Poroszlón oly véggel hagyta, hogy ha kivántatnék mindjárt előállhassanak. Ebéden felesen voltak nálam. Ma is Isten kegyelmébűl igen szép idő volt, és éjjel is.

28. **Hetfő**. Elérkezvén Ványárúl is az szendrei tisztek, és összegyűlvén szállásomon az onodiak is mellettem levő becsületes emberekkel, és az katonák szófogadatlanságáról s abbúl következhető közönséges jó kárárúl pro et contra nem keveset beszélgetvén, jelen lévén *Petneházi*, végre végezők ezt: mivel az tiszteknek is dolgokat kell holnap még végezni, az szendreiek mind kapitány s mind főhadnagyok, és

egyéb tisztek is az gyalog fökapitánnyal együtt szerdán okvetetlen Poroszló felé meginduljanak, és az onodiak is innen csötörtökön, és ugyan az nap az szalóki szalmaknál „(tán malmoknál)“ megegyezzenek oly instructióval, mivel se az ur *Teleki* uram, sem az én parancsolatimnak az katonák, és hajdúk előtt nincsen foganatja, tehát az kik már most általmenetelek alkalmatosságával elő nem állanak magok emberségéből, az olyanokat fogják, kapják, kergessék, és az kik okai, azokat törvény szerint meg is büntessék. Írván mind az egri pasának törököt adjon melléjek, s mind földnépire s mind Aba- és Zemplén vármegyékre patenseket bocsátván az olyan országpusztító, prédáló tolvajokat mindenütt kergessék, fogják, ellenek feltámadjanak, és hajtsák zászlójok alá ha az szükség kivánni fogja; és hogy én is jobban megnyughassam az tisztek serényen, híven eljárnak az dologban, azért mellettem levő becsületes emberekben is menjenek ő kegyelmekkel. Addig is pedig menjen által *Petneházi* uram nekem újabb patensemmel, és seregenként s csoportonként járja meg az hadakat értésekre adván megunván az sokat már mivégre indulnak az tisztek által az Tiszán, inducálja meg is szépszerint az katonaságot, és pínteken Poroszlóra az tiszteket tudósítsa. Mely dolgok így menvén végh ez ebéden mind itt voltak nálam. Ebédután jól lakván az szendrei tisztek Ványára mentek. Idő ma szép volt, és az éjszaka is, de hivesecske is volt.

29. **Kedd.** Jó reggel expediálám *Petneházit* szóval is bőv instructiót adván eleibe, és *Harsányinak* izenvén ha még se jő már, az tisztek általmenvén hozatom, lássa mit cselekszik. Az Egerbe ment követek is elérkeztek minden jó igírettel az pasa, és diványos

urak részérűl, de másfelől rettenetes panaszokkal is az Tiszán túl való földön, és az mely egri birodalomban vagyon mely rettenetes Isten ellen való dolgokat, tolvajlásokat, pusztítást tésznek az végbeli lovas-, és hajdú vitézek, s nevezetesen *Bakos Mihályra*, és *Petneházi Dávidra* panaszolván; levelet is írt az pasa mindnyájoknak, és generalisunknak szólót. Estve felé eljöttek *Csanádi István*, és *Farkas Péterék* is; ezek is afféle oldalhadnagyok, de úgy látom nem várják az tovább való parancsolatot. Idő is Istennek hála igen szép volt; ez éjjel egy kis derecske is volt.

30. Szerda. Tegnap is bőven írván az urnak *Teleki* uramnak, és másoknak is az kiknek illett ezen jelenvaló dolgokrúl, és már az innen való indulásnak az katonák elő nem állások miatt haladásárúl, s leveleimet ma végezhetvén el debreczeni biró kezébe küldettem; azonban az tiszteknek tartozó leveleket is elkészitvén s estve felé el is hivatván az mint Isten tudnom adta teljes plenipotentiát is adván nekik az hadak összegyűjtésében az szófogadatlanoknak, magokat prédálás és marha hajtás után adóknak büntetésekben mindent elkövethessenek, sőt megmondván azt is ő kegyelmeknek úgy cselekedjenek, hogy senki se kedvezésben, se ezen dolognak véghezvitelihez lágyan s puhán való fogásban ne tapasztaltassék, és egyébben is ne impingáljon, és kiki úgy is serénykedjék, hogy benne érvén bizony hasonló büntetését vészi, valamint az az ki megérdemlené. *Jankovics György*, és *Baranyai György* uramék is együtt járnak az onodi, és szendrei fő- és vicetisztekkel avégre, hogy tiszt uraimék is serkentgettessenek, és jövendőben is mint hazafiai lehessenek az magyar nemzet előtt bizonyságok. Végre vacsorán nálam voltak, és vígan is

laktak. Az múlt éjjel igen nagy szél volt, és nappal is, de másképpen igen szép tiszta nap volt.

31. Csütörtök. Jó reggel elindultak onodi tiszt uraimék, és én is elunván az benheverést kimentem nyúlászni, és csak estveli könyörgéskor tértem vissza. Vacsorán az onodiakban felesen voltak nálam. Az nyúlakkal szép mulatságom is volt. Az idő igen melegen szolgált, és az éjjel is csendes, de hives idő lön.

Aprilis.

1. Pintek. Tegnap estve többecskét mulatván kelletinél nem voltam szinte jól, s reggel se kelvén fel. Azonban felkelvén érkezék *Borbély György* gyalog vicekapitány, és *Bakos Mihály* is, ki is nem hogy engedett volna az parancsolatnak s jött volna erre hadával együtt; de hadát is prédálni felküldvén, és Szepesbe is maga is utánnok indult, és túl Poroszlón majd három mélfölddel érte *Borbély György*, egyébaránt is sok panasz levén reája megfogattam, vas nem lévén békóba verettem, strázsa alá adattam. Azonban estve felé vevén az tisztek levelét is Szalókrúl írják, hogy előtanálván már is némely marha hajtó katonákat az közjónak, és az én parancsolatomnak is engedelmeskedni akarván némelyekre törvényt láttatván, kettőt bennek felakasztattak mások példájára, mely is igen jól esett. Az múlt éjjel is szél volt, nappal pedig szép meleg tavaszi idő volt.

2. Szombat. Az elmúlt éjjel nagy eső volt, nappal pedig hasonló szép meleg idő volt mint tegnap Ebéden voltak emberséges emberek nálam. Vettem *Szöcs János* uram levelét is, kinek is választ adtam katonájától.

3. Vasárnap. Ma napestig helyben voltam; idő is valóban szép volt, feltisztúlt; az elmúlt éjjel is csendes idő volt, csakhogy hives is volt.

4. Hetfő. Tegnap elvégeztem volt magamban kimenjek nyúlászni, de az egész múlt éjjel felettébbvaló nagy szélvész s eső lévén, és ma is napestig tartván, elmulattam. Sok emberséges katonaember levén nálam ebéden azokkal töltettem mulatással az napot.

5. Kedd. Úgy látom valamennyire feltisztúlt az idő, kihez képest is kimentem az mezőre egynihányad magammal nyúlászattal is mulattatván magamat; azonban *Csanádi István* uramnak sok kérésére vacsorán ő kegyelménél voltam ebéd is együtt lévén az vacsorával, becsűlettel tartott bennünket. Ma is egynihányszor kezdett az eső esni, és még jégeső is, de meg abba hagyta. Igazán aprilisi idők. Ez éjjel hives volt.

6. Szerda. Az múlt éjszaka érkezvén az Tiszán túl való földrűl *Jankovics*, és *Baranyai György* uraimék reggel azon dolgokrúl mire mehettek ő kegyelmekkel beszélgettem; azután elérkeztek az onodi tisztek is, és az szendreiekben is; kiket is mind összszegyűjtvén referálják mennyi bajoskodások volt az katonák gyüjtésében, mindazáltal Isten segitségébűl az szalóki és csegei rén infallibiliter gondolják takarodott által ötszáz katonáig való, az innepig reménylik az többi is előkerűl már *Harsányi György* együtt eljövén velek. Kihez képest is nóha újabb tudósitását *Teleki* uraiméknak nem vettem, mindazonáltal instructiómhoz akarván magamat tartani közönséges megegyezésbűl végezénk Isten jóvoltábúl husvét kedden mindnyájan meginduljunk Újfalu felé, ott az elaki „(ujlaki)“ mezőben szállván táborba, és helyben vár-

juk táborostúl az *Teleki* uram tovább való dispositióját, az minthogy azon végezésünkkel, és egyéb szükséges dolgokkal is bizonyos emberem expediáltatik Kővárba. Ma napestig jó idő volt, de az éjjel egy kis dér is volt.

7. Csötörtök Az múlt éjjel is ma is délutánig jóval az Erdélybe szóló levelek expeditiójában foglalatoskodván már az jelenvaló dolgokkal expediálám *Szuhai István* uramat, kitül is szóval izentem többet. Azonban *Harsányi* uram sokáig kérvén több onodi tisztekkel ebéden ő kegyelménél voltam az hol is jó ideig mulatván újabban nagy, és szapora eső lön nappal; éjszaka pedig nagy szél volt.

8. Péntek. Az régi szokás szerint ez nap ebédet nem evén és csak egyszer napjában s úgy is böjtölössséggel, az áldott Christusurunk kinszenvedése innepe napját Isteniszolgálattal töltettük el. Reggeli praedikátióról való eljövetelem után érkezének újabban leveleim Kővárbúl, kikben ennyi ideig való késedelmezésünket kárhoztatván, másfelől indulásunkat siettetvén az urak és az gallusok is, írják többi között azt is két ízben is elvégezték volt már, hogy táborba kiszálljanak, de az mi remoránk gátolta meg. És így levén az dolog, az francziák is pedig már Isten segitségébűl szépen megerősedvén előhivattam az tiszteket, és mégis egy nappal az indulás napját praeoccupálván már hetfőn kelletik mindnyájunknak megindulnunk, megírván *Teleki* uramnak is. Vacsorán voltak emberséges emberek nálam. Ez napot pedig egyéb szükséges dolgokkal is mulatám oly sokfelől való busításom lévén. Idő Istennek hála szép volt, csakhogy hives volt; az múlt éjjel pedig valóban nagy dér volt.

9. Szombat. Az jenei pasa ki Budán volt locumtenens menvén Jenőbe és közel Túrtúl az szolnoki bégnek tegnapelőtti intimatiójához képest, mintegy kétszáz lóval, az tisztekkel, és az főbb legényekkel kimentem eleibe; szemben lévén vele, pompásan is jövén, az mezőről megint megtértem; felesen lévén ebéden nálam az tisztekben. Az elmúlt éjjel igen nagy dér volt; ma nappal is igen kemény idő volt.

10. Vasárnap. Legyen áldott Istennek szent neve érette hogy az jelenvaló áldott husvéti innepnapokat szenvedhető egésségben érhettük; Isten ez ő irgalmasságából jót tevén velünk engedje édes hazánkban innepelhessünk ő Szent Felségének. Az reggeli, és délesti praedikátiókra felmenvén voltak ma sok igazgatások is az onodiak között; egyébiránt is jó securitásban akarván cselédjeket hagynom *Újvári András* az gyalog hadnagy hetven hajdúval itt marad, és *Hajdú János* lovas onodi főhadnagy is minden seregbül két két katonát deputalván melléje a végre, hogy minden dolgokra vigyázzanak, igazításba vegyék, és plenipotentiát is adván nekiek már ezután vagy tőlünk visszaszökő katonát, hajdút, vagy az Tiszán által jövőt foghassanak, utánnunk üzhessék, és meg is büntethessék; Túr városára is adván patens formában parancsolatot, ők is hasonlót követvén legyenek segitséggel az hadnagyoknak. Tegnap *Szöcs Jánoshoz* is elküldtem *Baranyai* uramat legyen ő kegyelme is készen, és az hadát is készitse. Istennek hála ma tiszta idő volt, de ugyan hives; az éjszaka pedig dér is volt.

11. Hetfő. Jó reggel felkelvén én is készülgettem; elsőbben is egyetmásomat, és az szekereket általköltöztetvén az Berettyón, magam azután mezőben

az itt maradandó hetven hajdút mustrálván meg, hogy nagyobb disciplinában, és jobb renddel hagyattassanak itt, az magaméval nekik megfizettem; azután *Harsányi Györgygyel* volt nem kevés bajoskodásom nehezen hozhatván által egyébiránt is az Tiszán, ma az mustrakor sereggel jöttek az katonák elömbe, hitegeti öket, kéredzik tölem által az Tiszán. Kihez képest izenvén neki és maga is hozzám jövén, mindaddig beszéltem mind magával mind anyjával, már kocsin az is eljö velem. *Bakost* is kezességen kibocsátottam. Azonban az tiszteket s ben levő katonákat is az városbúl kitudván, várakozván addig, azután *Ujvári* uramnak is meghagytam házról házra járja el öket, és üzze ki s kergesse az katonákat zászlójok alá. Mely dolgokon is általesvén azután *Cseke Lukács* uram kérésére ki is túri ember, és régtül fogva kért menjek hozzá vendégségbe, hozzá mentem, ott sok ideig voltam. Reggel délután való három órakorig jó idő volt, azután rettenetes szél, eső is kövétkezvén, és abbúl rettenetes habok is az Berettyón elrekesztettek az elindulástúl, feles leveleim is érkezvén Kővárbúl, és Erdélybűl; ez mai napot víg mulatásban töltettem el s itt is háltam. Az múlt éjjel alkalmas hideg volt.

12. Kedd. Az múlt éjjel csendes, de hives idő lön. Az múlt éjszakát az levelek fordításában töltettem nagy részint; melyekben is sietteti az ur *Teleki* uram hamar való megegyezésünket; és írja azt is Isten kegyelmébűl mind Erdélyben, mind Lengyelországban jó, és kivánatos karban vannak dolgaink; patenseket is íratván maga neve alatt az m. fejedelem az Magyarország lakósira, és az hajdúkra, parancsolván ő nagy-

mindeneknek ismerjék *Teleki* uramat az ő nagy-

sága emberének, és értsenek is egyet velünk. Jó reggel én is általkölteződvén az Berettyón, érkeztem ebédre Ványára, az hol is feles igazítás levén szendrei uraimék között, hogy ott is jó rendben hagyhassam őket az napot itt töltettem. Az mint hogy mind bizonyos katonákat hagytam cselédjek mellett, mind patenseket is az falukra s másokra az szükséghez képest, *Harsányi* uramat is betegen is csakugyan elhozván magammal, ki is tegnap jött még szekeren Ványára. Reggel eső kezdett lenni, de aztán megállván estig szép tavaszi időnk volt; de ez éjjel hideg volt.

13. Szerda. Igen jó reggel Isten segitségébűl az Balkányra nézve Ványárúl elindultam, az mely vizen is sok időre költezhetvén által ebédre szállottam meg Gyarmaton. Már ott várván az *Végh Mihály* uram zászlója elönkbe kijött, és *Szöcs János* uram is. Ebéd után elindulván jókor érkeztem Zsákára elhozván magammal az szendreieket, és útban is két hadnagyság alól való katona egyezvén meg velem. Nagyobb részének füves lévén az lova mezőbe szállott, az kiknek pedig lovak szénás volt, azok velem szállván. *Szöcs János* uram elmaradt, úgy azért holnap Kis-Marjában érvén el. Idő Istennek hála szép meleg volt; de éjszaka újabban is hideg, és dér volt.

14. Csötörtök. Isten jóvoltából Zsákárúl is megindulván, és az lápokat messze kerűlvén ebédtájban szállhattam csak meg Váncsodon, az hol is jó ideig késvén, éjszakára jókor érkeztem Kis-Marjába is, az hová mindenestűl fogva beszállottunk, az füves katonák is az fel s alá- sőt zászlóstúl is járó tolvaj törökök miatt nem bátorkodhatván szélyel az mezőben füvelni lovokat. *Nagy András* is az kállói előmbe

jövén ő is seregestűl beszállott Marjába. Azonban estve felé érkezének onodi katonák is az seregektűl, kik is referálják már az onodi seregek, és az hátra levő szendreiek is az pocsaji hídhoz érkeztek várván tovább már mit parancsolok. Melyben én sem izenhetvén egyebet az időnek késő voltára nézve is, hanem hogy az egy éjjel csak szálljanak meg ott az réteken. Istennek hála ma is szép tavaszi időnk lőn, meleg is szolgált.

15. Péntek. Nem akarván addig kiindulnom míg az tisztekkel nem beszélhetek, kiküldettem érettek az pocsaji hídhoz. Azonban beérkezvén az tisztek is elvégeztük mindenestűl beszálljunk Diószegre. Kik is kimenvén, és én is utánnok nyomulván velek megegyeztünk. Istennek hála reménységemen kivűl való számmal vagyunk az végbeliek jó sereggel levén, azonkivűl *Petneházi*, kállói *Nagy András* seregei, az *Hatházi* katonáiban is felesen levén. Közelitvén azért az városhoz beküldtük az szállásosztókat is. Azonban én megállitván az hadakat, eleikbe adtam bő declaratióval mihez tartsák magokat. Azután beszállottunk; *Teleki* uramnak is, és az kiknek illett bőven írván az jelenvaló dolgokrúl, ez napot itt töltettük. Az idő is meleg, és tavaszi módon szolgálván.

16. Szombat. Ez napot is egészen itt töltettük. Csak már is az sok panasz meg lévén az katonákra, az korcsmát betétettem, meghagyván senkinek pénzért se adjanak. Azonban *Pap István* uram is bejövén az eperjesi hadával azokat is elszállittatván nagyobb részit kapúk őrzésére rendeltettem, úgy hogy senki czédula vagy pecsét nélkűl ne mehessen, hanem hírűl járjon. Ma Istennek hála szép idő volt, és éjszaka is.

17. Vasárnap. Reggeli praedikátiót hallgatván beszélgettem aztán az tisztekkel, és *Halasit Hatházi* vicejét portára Kálló felé egynihányad magával elküldettük, és *Kovács Pétert* is az merre az német tábornak hírét hallhatná semmit sem érthetvén felőle; magam pedig ez napot egyéb szükséges igazításokban is töltettem várván az *Teleki* uram hacsak az *Szuhai* uram által írt leveleimre való válaszát is ennyi időre. De még semmi se jöhete. Ma is szép idő lőn.

18. Hetfő. Jó reggel vettem az *Teleki* uram levelét, kiben írja szombaton reggel úgymint 16 praesentis bizonyos dolgokkal expediál embert ő kegyelme hozzám, azért addig legyünk várakozásban; akkor Láposra ment francziai generalishoz. *Halasi* Kálló alól megtért 21 lovat nyervén, 16-ig való magyar, és egy truppban vagy hatvan német jövén utánna, kárt bennek nem tehettek űzték másfél mélyföldig. Úgy látom nem szállottak még vissza az végekbe se az németek se az magyarok. Idő ma szép volt, és éjjel is, de szeles inkábbára.

19. Kedd. Megtére *Kovács Péter* is, de soha ki nem tanulhattam az németnek hollétét, Szathmár felé vagyon még? Ide be igen megszükűlvén az lovak eleség dolgából közönséges akaratból végezők holnap szálljunk mezőbe, az hajdúság pedig maradjon itt. Hírünk is jövén Körtvélyes táján volna az német az kapúkat szorosabb őrizet alá vétettem, de estve meghozák semmi sincsen benne. *Teleki* uram tudósítása sem érkezék, kiért zsibonganak is az katonák. Idő Istennek hála mára is és szépen szolgáló nap volt.

20. Szerda. Újabban postát bocsátottam Kálló felé, ugyan *Hatházi* vicéje maga katonáival menvén

el mintegy ötven személy. Azonban ebédután az hadakkal magam is kiindulván 11 végbeli, és két mezei zászlóval az Aranyszeg mellé szállottunk mindnyájan az rétekre; gyenge fü van még. Ez éjet itt töltettük. Idő is igen meleg, és jó lévén.

21. Csütörtök. Az éjjel érkezék *Szuhai* ur czédulája, kiben irja fáradt állapottal Diószegre érkezhetett. Azonban jó reggel újabban elindulánk, és szállottunk az kis-marjai rétekre ott érvén el bennünket *Szuhai* uram is nagy csomó levelekkel. Nagy eső is esett, jó darabig is tartott. Azonban megfordítván az leveleket értem, hogy mégis tovább halad az dolog s nem is egyébért, hanem az lengyel király és marchio *de Bethune* is már Lublinba érkeztek, és onnat derék új segitséget küldenek az hátramaradt derék pénzzel, mivel már az magok hadok fizetésére való pénzt megküldették. Kihez képest, irja az ur, az ajtajok előtt lévén többire már hogy hagyhassák? nemsokára elérkeznek, ki nélkül csak mindnyájan sem lehetünk; ha azért mi érettünk husvétig várakoztak ő kegyelmek, mi is ne nehezteljük az kevés időt megvárni, és interveniált dolog lévén ő kegyelmek előtt. Kire nézve is összehivatván az tiszteket, közönségesen is proponálám, és *Szuhaival* is proponáltattam ezen dolgokat neki(ek) és a mentül jobban lehetett mind szép szóval, mind fenyegetéssel. Melyben is nagy sok időre determinálánk, mindenik tiszt az maga alattvalóinak ez szerint világositsa az dolgot, és az csendes várakozásra intse öket. Azonban hogy az katonaság is jobban várakozhassék az Berettyón innen való falukat, és városokat is zászló szám szerint közikbe kiosztottam, az hová minden zászló alól el is küldettek, hasonlóképpen az *Nagy András* és *Hatházi* uram se-

regeire is. Idő ma Istennek hála igen szép volt, igen meleg is volt napestig. De én tegnap megcsömörölvén napestig roszúl voltam, és nem is ettem.

22. **Pintek**. Gondolván már szép időre fordúl, de igen neki esősedett. Nem jöve ma semmi egyéb hírem, hanem *Halasi* megtért, két rabot hozott; megtelepedett Kállóban is már az katona az mint mondja. Én ma is csak kornyadoztam, sem étel sem ital nem esik jóizőn.

23. **Szombat**. Ez napot is itt az mezőben töltém, választ is írván az urnak és az kiknek illett. Ez éjjel is igen nagy eső volt; nappal is csak szeles, fergeteges idő volt. Én csakugyan roszúl vagyok.

24. **Vasárnap**. Jó reggel praedikátiót hallgatván és azután az tisztekkel nem keveset beszélgetvén, hogy az had is ne heverjen, tetszett Böszörmény felé küldenünk vagy hatszáz lovast. De ezen beszéd még tegnap volt; az mint hogy ugyan tegnap estve felé az Aranyszegtől általköltözödvén elindulának *Hatházi* is velek lévén, és *Petróczi* urfi is elmenvén. Azonban hozák hírűl azt is bizonyosan az német az ki összegyülekezett volt eloszlott, és Kállóba s Böszörménybe is az odavalók visszaszállottak. Délesti praedikátiót is hallgatánk. Én pedig mégis csak nem ehetem. Az éjjel is igen nagy eső volt.

25. **Hetfő**. Jó reggel megtérének az Böszörmény alá ment vitézek, de megvívén híreket, valami rosz pajzán lovakon kivűl egyebet nem nyerhettek. Az múlt éjjel is nagy eső lőn. Én az étlenség miatt igen elerőtlenedtem, mord kedvű szeles idő is lévén csak hevertem inkább az sátorban.

26. **Kedd**. Én, úgy tetszik, naponként roszabbúl

vagyok, csak kornyadozom. Nagy zápor, és napestig tartó esős s kedvetlen idő lőn ma.

27. Szerda. Félvén nagyobb betegségtül, és az hideg is tegnap estve borzogatván bementem az meleg ház kedvéért, és az csendesebb nyugodalomért Félegyházára, szekereimet, az sátort, és az lovakat is kin hagyván, és csak nehányad magammal, és az mi szükségesebb volt avval menvén be. Ma is hives idő levén csak ben contineáltam inkább az meleg házban magamat. Tegnap *Zákány*, és *Horog* uraimékat is elküldettük az ur, és az francziai tábor eleibe, várhassa meg annál is jobb szivvel megegyezésünknek idejét az katonaság. Én még sem ehetem többire semmit se. Idő az múlt éjjel is esős volt.

28. Csötörtök. Ez napot is csak itt Félegyházán töltettem. Úgy tetszik mintha jobban volnék. Sohonnan semmi hírt nem hallottam. Az idő is pedig ma fényesen, és csendesen szolgált mind nappal, éjjel.

29. Píntek. Ma is itt voltam. Jobban kezdek már Istennek hála naponként lenni. Az idő is szép tavaszi módon szolgála. Az mai nap vettem *Zákány* uram levelét is Perecsenbül, kiben írja úgy értette csak máris az ur kiszállott volna, de az útak igen roszak; az én seregem is már Somlyón innen vagyon.

30. Szombat. Ez napot is itt Félegyházán töltettem. Feles elfogott levelek jövén kezemhez Bécsbül, és Magyarországbúl, oda szólók is, az éjjel *Teleki* uramnak mind elküldettem, magam is böven írván ő kegyelmének. Estve meg roszabbúl kezdtem lenni. Ma napestig szép idő tarta. Parra (?) is böven írattam az szükséghez képest.

Majus.

1. V(asárnap). Jó reggel praedikátiót hallgat ván, azután mindjárt elérkezett az seregem is lovaimmal, szekereimmel együtt. Istennek hála kár nélkül érkezhettek, de az nehéz útra nézve megcsappantak az lovak. Már én is Istennek hála annyira épülhetvén, megfelesedvén egyébiránt is holnap újabban kiszállhatok táborba mezőre. Az tábor bizonyos jövetelinek még sincsen semmi hire, az katonaság váltig zsibong nem hihetvén az dolgot. Ez mai napot Isteniszolgálatban is töltettük, az én szállásom udvarán tévén praedikátiókat az itt való praedikátor. Az idő is szép tisztán szolgálván.

2. Hetfő. Jó reggel felkelvén kiindultam az falubúl, és szállottam az elébbeni helyemre az kis-marjai rétekre közel az városhoz sátoromat is kivonatván, az hadakat is előbbeni helyeken tanálván. Még sem jöve semmi hírem az tábor jövetelirűl. Az nap ma is igen szép melegen, az éjszaka is pedig csendesen szolgála.

3. Kedd. Ez napot is itt mezőben töltém várván *Teleki* ur tudósitását, de mégsem jöve; én nem tudom mivel kell bíztatni az katonákat is, mert legutóbbi két levelekben is azt írták az elmúlt héten okvetetlen megegyezzenek velünk, mégis Debreczenből hajtatván vala vágóbarmot, és azt osztatván közikbe az tartóztatja őket. Ez éjjel nagy eső volt, de nappal szép tavaszi meleg napunk lőn.

4. Szerda. Szinte hogy reggel az tiszteket bizonyos beszélgetésekért, és hogy portára is küldjek összegyűjtettem volt könyörgést is akarván tétetni,

érkezék *Kormos* ur *Teleki* uramtúl ő kegyelmétűl, ki is leveleit megadván, könyörgés után magával is bőven beszélvén referálja, és az ur irásából is látom szerdán, csötörtökön — és talán pínteken is eltartott — kellett ő kegyelmeknek az Szamoson költözödni; eddig való késéseknek nem egyéb okát írják, hanem hogy az utolszor kijött derék hadat, és pénzt kellett az két Bánya között várniok; elég kéréssel, és fenyegetéssel is van az végbeli hadak iránt ha kik nem várják patienter oszolni mernének. *Kormos* uram az végbelieket is az kit ma lehetett ezen ur izenetihez disponálta volna eléggé, de csak nem hisznek. Én pedig holmi dolgaim igazításáért bementem lovon Diószegre is, onnét Kállóba (?); visszatérvén az lovaimat is megnézegettem Félegyházán, és éjszakára ugyancsak szállásomra érkeztem. Ma nagy eső esett míg Diószegen késtem, és még kőeső is; egyébiránt meleg idő is szolgált, és az múlt éjjel is.

5. **Csötörtök.** Jó reggel felkelvén, és nemcsak az tiszteket, de az főlegényeket is összehivatván nagy számmal az mint Isten tudnom adta bőv szóval kértem, reménykedtem nekik, és fenyegettem is már ha eddig várakoztak az nehány napot ne sajnálják, és mivel számunknak mindenütt nagy az híre ahozképest igyekezzenek mentűl többen állhassanak elől, az mint hogy mind az onodiak s mind az szendreiek az én patensemmel, magam, és magok leveleivel katonákat az Sárréte és Hortobágy mellé elküldettek. Azonban az katonaság is minden jóra igiri magát. És így ez napot én csak heveréssel töltettem *Teleki* uramnak hogy tettem leveleire választ. Estve felé érkezék *Szőcs János* uramtúl is egy hadnagy kapitánya levelével, ki is írja az ur *Teleki* uram parancsolatjából

Tasnád felé kellett ma hadait indítani. Idő is Istennek hála ma napestig szép meleg és fénylő, és éjjel is csendes és lágy idő volt.

6. **Péntek.** Jó reggel felkelvén dolgaimhoz láttam várván óránként az tábor közelítésérűl újabb tudósitását is az urnak. Azonban délután már estvefelé megérkezének *Zákány* uraimék is kiket is eleikbe küldvén még Nagy-Bánya táján hagyták az tábort, de okvetetlen kedden onnét helyekből megindulván szerdán, csötörtökön általköltözhetnek az Szamoson. Nekünk pedig azt parancsolják az mely nap *Zákány* uraimék hozzánk érkeznek más nap induljanak, és menjenek ő kegyelmek eleibe az hol feltanáljuk az tábort. Melyről is emberséges emberekkel sokat beszélgetvén, közönségesen is jobbnak tanálók holnapot s holnaputánt is itt töltsük Tasnád sem lévén messze az hol az conjunctiót reménylhetjük, és az katonákban élés után felesen széledvén el kiket is e héten bevárunk, az katonaságot sem indíthatván pedig ember — az mi legnagyobb — minden élés nélkül. És így csak hetfőre halasztatott indulásunk. Ma igen szép tavaszi idő volt.

7. **Szombat.** Ez napot is már csak várakozással töltettük. Szép napunk is lévén. Postát sem bocsáték már sohová is. Hírem sem levelem nem is jöve ma. És az éjszaka is csendes éjszakánk lőn.

8. **Vasárnap.** Ez napot Isteniszolgálatban és praedikátiók hallgatásában, de az holnapi induláshoz való készülgetésben is töltém el. Nem jöve semmi olyas hírem valami katonákon kivűl kik most jöttek által az Tiszán, kik is beszélik még vagyon idő (?) négy- vagy ötszáz katona az végbeliekben. Istennek hála ez nap is szépen és tavaszi módon szolgála.

9. Hetfő. Isten jóvoltából jóreggel felkelvén hogy lovaim Félegyházán voltak oda mentem elsőbben, az honnét is elkészitvén lovaimat rendelt seregekkel elindulék, és szállottam az ottományi rétekre az végbeli hadakon kivül velem lévén még is az kállai, és hadházi seregek. Érkezett azonban az *Teleki* uram levele, kiben irja, hogy már az táborral Soosshoz érkezett, mely is Tasnádhoz csak három mélföld levén estünk egymáshoz. Én is választ tevén az urnak *Kormos* uramat expediálám egynihány lovassal, intimálván feléjek való menetelünket nekünk is. Ma is csak kornyadozva voltam, alig ülhettem az lovon is, hánytam is. Az idő igen melegen szolgált napestig, és az éjjel is csendes idő volt.

10. Kedd. Az székelyhidi hídnál hagyván strázsául az *Forrai* uram seregét azután várakozván, és *Szilk György* serege is velünk megegyezvén igen reggel nem indulhattam meg. Érkezék jó reggel *Csernel Zsigmond* uram is az urtúl levelekkel, ki is ugyan Soosnál hagyta, tegnap valami Lengyelországbúl jövő had után várakoztak kik ugyan el is érkeztek; reményli holnap Daróczhoz való érkezéseket. Én azonban az hadakkal hogy immár bágyadt is voltam szállottam meg az hadakkal az puszta körösi erdő mellett, jó fü is levén ott. Az hol vettem *Kende Gábor* uram levelét, egy mélföldnyire lévén tőlünk az *Szöcs János* uram és *Pataki* ur hadaival, kér azon holnap melyfelé megyek izenjem meg, egyezhessenek meg velem. Azután jó idővel érkezett újabb levelek ő kegyelmeknek *Ketzer*, és *Fajgel* uramék is együtt lévén, kiben irják az ur *Teleki* uram az táborral Daróczhoz érkezett, parancsolja ő kegyelmeknek mindjárt menjenek oda, az mint hogy oda is indultak. Kihez ké-

pest is úgy látom holnap én is megegyezhetem. Ma is csak roszúl bágyadt állapottal voltam. Igen meleg volt; az múlt éjjel pedig igen nagy szél volt.

11. Szerda. Jó reggel megindultam az hajdúságot megindítván elő mihent az holdvilág feljött. Azonban Daróczfelé közelítvén látom nyomúl az tábor elei, és megállitván az út mellett az seregeket Isten jóvoltából kevés idő múlva az urral *Teleki* urammal, és az francziai tisztekkel is megegyezvén; szemben lévén, már az hadak sem kételkedhetnek. És így Darócz s Tasnád között volt az conjunctio, kit is Isten Szent Fiáért boldogitson. Úgy látom reménységen kivűl szaporodtak az francziai hadak. Végre szállott meg az tábor nagy időn Vasand „(Vasad?)“ nevű falu mellett, és ez napot nyugovással heveréssel itt töltettük felettébb való meleg lévén. Én szerencsétlenűl is jártam, mert sietvén az reggeli megindulással egy turba pénzemet, circiter f. 1000, az háló helyemen felejtették, kiért is még az conjunctio előtt visszaküldettem ha szerencsére feltanálnák. Ez múlt éjjel pedig hives idő volt.

12. Csütörtök. Ez napot helyben töltettük sok tanácskozással, és beszélgetéssel is forgatván dolgainkat; az ur *Teleki* uram már az jó rend csináláshoz is fogván velünk együtt az mely zászlóknak hadnagyok nincsen azoknak hadnagyokat akarván rendelni, és az edictumokat is kiadni arrúl való beszélgetésben munkálódtunk ma, alkalmaztatni akarván az mennyire lehetne az *Bocskai István* idejebeli edictumokhoz. Idő pedig Istennek hála ma valóban szép és meleg volt; és az múlt éjjel is csendes idő lőn. De én ma is napestig csak kornyadoztam.

13. Pintek. Bizonyos és majd hatszáz lovasbúl

álló portát küldvén az ur ő kegyelme *Szöcs Jánossal* Kálló alá tegnap, és ma Böszörmény alá is vagy háromszáz lovast az végbeliekben, hogy mi hírt hallhassunk felőlek ez napot még helyben töltettük, jó reggel újabban consiliumot tartván az közönséges dolgokrúl, és azután csakhamar az végbeli hajdúkat mustrálván meg ő kegyelme az francziai tisztekkel, és az mezei hajdúkat is. Ebédután újabban estve felé az magunk dolgairúl tractálánk, közönséges megegyezésbűl adván gratiát az ur neve és az nemzet pecsétje alatt egy *Szathmári Péter* nevű lovas hadnagynak, ki is ha gratiát adnak neki arra igiri magát másfélszázad magával compareál nemzetünk szolgálatjára, és egy régtűl fogvást prédáló, falukat embereket saczoltató, közinkbe való, és felesed magával járó *Oláh Jakab* nevű gyalog hadnagynak is az közönséges jóért gratialevelet küldvén neki ha fogna rajta. Azonban én is elküldém Szathmár felé *Vas Mártont* az magam hadnagyát katonáival ha mi élést nekem s magoknak szerezhetnének. Idő csaknem délesti három órakorig ma valóban meleg volt, de azután estve felé rettenetes szélvész és zápor s dörgés kezdett lenni s alkalmas ideig is tarta; az múlt éjjel csendes idő volt, és egyébiránt sem volt hideg. Magam pedig ma is roszúl voltam.

14. Szombat. Jó reggel felkelvén kászolódánk tovább akarván szállani. Elsőbben *Teleki* uram megindítá az franczia-, és magyar gyalogságot, munitiós- és egyéb szekereket, azután mi is szép rendelt seregekkel megindulánk három-három sereg járván egyszéltében. Csakhamar ebéd tája előtt megszállánk szinte Szántó az falu mellett, nem is sokkal jővén ma többet egy jó ágyulövésénél. *Barkóczi György* uram

is, ki is az urhoz azért jött, hogy elfogván az mi hajdúink ezer forintban saczoltatták annak elengedéséről parancsoljon *Teleki* uram, tegnap visszabocsáttatott cum bonis modis et formis assecurálván bennünket hozzánk tartja az hűséget, és mennél hamarébb közinkbe jöni igyekezik. Ma semmi olyas dolog nem volt, hanem délután mustrálták az *Pataki* uram ezerét, és az kállai sereget is; oda levén az *Szöcs János* katonái és az végbeliekben is, azokat mármár az mustrára elvárják. Az idő pedig Istennek hála ma napestig szépen szolgált; és az múlt éjjel sem volt alkalmatlan idő.

15. **Vasárnap**. Ez mai napot Isteniszolgálatban töltettük. Estve felé újabban mustrálták az hadakat az ki még az *Pataki* uram hadában elmaradt vala. Jöve hírünk is az mostani német generalis *Virn* „(Würben)„ az rakomazi sánczba szállott volna az hozzátartozókkal, azonban *Barkóczi* is vele, de az ő hada ki Szathmártt ki Kállóban és Böszörményben van, és talán csak három zászlójával szállott oda. Az francziák is hozzá fogtak az fizetéshez. Azonban én Erdélybe, és egyebüvé szóló levelek expeditiójában is munkálódtam el (nehány szó hiányzik).

16. **Hetfő**".

Névmutató.

Abanj vm. 150. 157. 170.
Abanji lovas nemesség 71.
Abony 134—135. 139.
Absolon Dániel 9—10. 13. 21. 25—27. 59—61. 63. 72. 161.
Afra Péter 105. 107.
Alvinczi István 56.
Apafi Mihály (erdélyi fejedelem) 2. 15—16. 22. 26—27. 33. 40. 42. 44—45. 48—49. 53. 56—58. 60—61. 67—72. 73—86. 88. 90—91. 93—97. 99. 102. 104. 107. 117. 119. 136. 140—141. 143. 148. 153. 155. 157—160. 176.
Apafi Mihályné (Bornemissa Anna) 53. 81. 83.
Apafi kisasszony (A. Zsuzsánna ?) 81—83. 88.
Apafi Miklósné (Teleki Anna) 48.
Apagyi Sámuel 62. 75—76. 142.
Apold (Nagy-) 20. 32.
Apór Lázár 141.
Arany 43—44. 46.
Aranykút 77.
Aranyszeg 180—181.
Argyes 24.
Arnót 90.
Ákosfalva 14.
Árokszállás 132—133.

Bábolna 35—36. 40. 45—46.
Bagamér 112.
Bagos 149.
Bakos Mihály 168. 171—172. 176.
Balásháza 149.
Bálint János 141.
Balkány 138. 177.
Balkó 112.
Balla 101.
Baló 85.
Balomir 44.
Balpataki 46.
Bánffi Boldizsár 13.
„ Farkas 59.
„ Gábor 77. 86.
„ Gáborné (Dolhai Mária) 86.
„ Zsigmond 33. 47. 79. 81—83.
Bánya (Felső-) 167. 184.
„ (Nagy-) 111. 167. 184—185.
Baranovski 28. 40. 52. 54. 64. 81. 98—100.
Baranyai György 164. 171. 173. 175.
Barcsai Ábrahám 51.
„ István 28—29.
„ Mihály 17. 19—21. 28. 50. 57. 86.
„ Pál 20—21. 50. (?)
„ Péter 50. (?) 52.
Barczanfalva 11.
Barkóczi György 188.
„ István 85. 111. 189.
„ Sándor 8—11.
„ Sándorné (Perényi Mária) 9—10 28.
Báród (Kis-) 118—149.
Bás Mihály 7—8. 11.
Baskai 7.
Bátos 13.
Bécs 182.
Béldi Pál 25—27. 138. 141. 153. 155.

Bendorf 24.
Beresztelke 13.
Berettyó 102. 175—177. 180.
Bergh 7.
Berkes 34.
Berkesz 5.
Bessenyei Mihály 16. 96—97.
Beszterce (Erdély) 12. 64.
Beszterczeszék 54.
Bethlen Elek 46.
„ Farkas 18. 25—26. 45—46. 70. 81—83.
„ Farkasné (Osztrosics Borbára) 45.
„ János 70.
„ Miklós 25—27. 55. 153.
Bethune (marquis de — lengyelországi franczia residens) 25—26. 44. 59—61. 63. 72. 127. 129. 180.
Bige György 7—8. 10. 100 - 102. 108. 112. 119. 122.
Bihar 103—104. 120—123. 127. 130.
Bihar vm. 118. 128.
Bir 10.
Bocskai István 187.
Bodola 138. 141.
Bogát 80.
Boham (franczia tábornok) 139. 142. 147—148. 152—156. 158. 160.
Bojt 109.
Bolya 17.
Borbély György 168—172.
Borberek 34. 46—47.
Bornemisza 128.
Boros 1. 53.
Borostyán (?) 24.
Borsa 86—87.
Böszörmény 92—93. 105—106. 108. 110. 113—114. 116—117. 119—120. 122. 130. 139. 145. 181. 188—189.
Boz 39—40. 51.
Branyicska 37.
Brassó 21.
Brettye 18.
Bucsked (?) 126.
Buda 104. 119. 122. 131. 134—135 145. 161. 163. 175.
Budaeus 106.
Budai Péter 20. 54.
Budai vezér 92. 104. 119. 135. 175.
Budak (Szász-) 13.
Bukarest 155.
Bükkalja 3.
Bún (Kis-) 71.
„ (Nagy) 56. 71.

Csáki László 141.
„ familia 106.
Csanádi István 72. 112. 132. 171. 173.
„ János 101.
Csatár 103.
Csege 102. 173.
Cseh (Szilágy-) 3—5. 7. 9. 57. 61—62. 64. 68. 73. 76—77. 80. 89. 91—92. 98—99. 121. 123—124. 150. 152. 164.
Cseherin 81. 84. 95.
Cseke Lukács 176.
Csernek 77.
Csernel Pál 10. 46.
„ Zsigmond 129. 186.
Csesztve 45.
Csökmő 139.
Csóra 17—18. 31. 50. 52.
Csulai Gáspár 57.
Csuti 3. 11. 54. 86. 164.
Czegléd 133.
Czikó 5. 76. 150. 153. 164.
Czikud 77.

Dajka István 147. 150. 152.
Dániel István 141.
Darócz (Király-) 112. 186—187.
Daróczi 108.
Deák Ferencz 132. 168.
Debreczen 102. 105—106. 108. 110—111. 113—118. 120. 171. 183.

Demeter (Szász-) 12.
Derecske 109—110.
Derna (Alsó-) 165—166.
Ders 33.
Derse 69.
Dézs 55—56. 97. 150.
Diósod 100—101.
Diószeg 88. 92. 111. 166. 178. 180. 184.
Dobai Gábor 8.
Dolhai völgy 72.
Domahida 63.
Domokos Tamás 141.
Dorog 117.
Drassó 18. 28.
Duna 67. 90.

Ecsed 121.
Eger 161. 163. 167. 170—171.
Egregy (Fel-) 149—150.
Egri pasa 95. 104. 170—171.
Enyiczke 103.
Eperjesi had 178.
Ér 75. 84.
Erdély 4. 7—9. 56—57. 62. 65. 104. 112. 115. 117. 119—120. 122—123. 128—129. 134. 136—137. 140—142. 158—159. 161. 163—164. 168. 174. 176. 189.
Erdélyi austriacusok 155. 158.
„ had 61.
„ rendek 25.
„ udvar 10. 20—22. 25—27. 40—42. 44. 48. 52—53. 56. 58—60. 65. 69—70. 74—77. 82—85. 88. 90. 97. 140. 153. 155. 164.
Erked 32—33.
Eszlár 114—117.

Fái István 60. 112. 134—137. 140. 156. 158. 161.
Fajgel Péter 2—4. 6. 22. 24. 27. 44. 48. 62—63. 73. 79. 87. 90. 92. 96—97. 121. 124. 126. 128—130. 147. 151. 161. 186.
Farkas Fábián 10. 27. 44. 48. 71 100—101. 104. 106. 117. 119. 121—122. 131. 134—135. 139. 144—145. 159. 161.
„ László 93—94. 160—161.
„ Péter 171.
Fegyvernek 131.
Fejérvár (Gyula-) 1—2. 39—42. 44.
Fekete János 58. 134.
Félegyháza 182. 184. 186.
Felmer 15.
Fogaras 15—16. 20—21. 24—25. 155.
Folt 40.
Forrai 186.
Forró 52.
Forval (franczia ügynök Erdélyben) 58. 72—77. 116—117. 120. 122. 128. 130. 139. 142—145. 151. 156. 160.
Fővezér 56. 91—95. 104. 140. 157.
„ tihája 66. 95.
Francziák 21. 134. 138. 144. 151. 174.
Franczia generalis (Boham) 115—116. 122. 125—126. 128. 130. 146. 155—156. 164. 179.
Franczia had 85. 98. 113. 137—141. 243. 145—148. 156. 163. 167. 182. 187—189.
„ kavallér (Guenegard ?) 155.
„ király 84. 127. 161—162.
„ követ 26. 48—49. 65—67. 95. 97.
„ követek 25—27. 52—53. 57—58.
„ residens Erdélyben 41—44.
Francisco (Olasz Ferencz) 4.
Fráter István 8. 11.
Füged (Nagy-) 132.
Fülek 132.
Furta 166.

Gálfi János 161.

Gaura 155.
Gellérd 9. 13. 65.
Genegár (Guenegard?) 122.
Gesst 125.
Gilányi Jakab 13. 24. 87.
Gilányiné (G. Gergelyné, Apafi Anna?) 81. 151.
Gombos Ferencz 105.
Gorbó (Csáki-) 87.
Görcsön 3.
Gorosztó (Nagy-) 3.
Gulyás 75—76.
Gyalmár 35.
Gyarmat 130—131. 166—167. 177.
Gyékényes (Felső-) 91.
Gyéres 54.
Gyógyi fürdő 34—35. 42.
Gyöngyös 129. 131—133. 135.
Györkei 111.
Gyula 168.
Gyulai bég 168.
„ szandzsákság 95.
Gyulaffi László 56.
„ Mihály 5. 7—8.
Gyurikovics György 150. 152.
Gyurkács 41.

Haczok (Hátszeg) 18. 43. 51.
Hadad 3. 62. 73—75. 87. 90. 92. 100. 147. 154.
Hadház 113.
Hajdú János 139—140. 175.
Hajdúk 93. 109—111. 114. 132—133. 170—171. 176. 187—189.
Hajdú városok 93. 106.
Halasi 179. 181.
Halász 132.
Hallerek 26.
Haller János 70. 81. 83.
„ Péterné (Bethlen Judit) 18.
Hammersdorf 28.
Hamvai Péter 161.
Haraszti 100. 108.
Harsány 106. 108. 123. 125—127. 139—140. 142. 145—146.
Harsányi György 123. 132. 138. 169—170. 173—174. 176—177.
Hassag 17.
Hatházi 178—181.
Hatházi had 186.
Havasalfölde 91—92. 141.
Hégen 14.
Herberstein (szathmári német parancsnok) 85.
Heves-Ivány 132.
Hieronymus András 43.
Holczmány 28.
Holdvilág 14.
Horog 110. 182.
Hortobágy 184.
Horváth András 16.
„ Márton 105.
Horváti 149.
Horvátok 85. 87.
Hosdát 19. 31. 43.
Hosdáti Ferencz 19. 30. 31.
Hosszúaszó 34.
Hosszúfalva 151. 156.
Hunyad (Vajda-) 11. 18—19. 31. 42—43. 45. 50—51. 86.
Huszarin aga 2.
Huszt 7—9. 23.

Illye 19. 28—31. 36—39. 41. 50.
Ilosvai Péter 8. 160—161.
Inakfalva 54.
Ispán Ferencz 2. 160—161.

Jankovics György 161. 164—165. 167. 171. 173.
Jász-Berény 133.
Jászvásár 1.
Jeder 68. 151.
Jelenik 164.
Jenő 137. 145. 175.
Jenei pasa 104. 144. 175.
Jófő (?) 38.
Jordaki 1.
Józsika Gábor 29. 37. 51.

Kálló 111. 121—122. 179. 181. 184 (?) 186. 188—189.

Kállói sereg 189.
Kálnoki Sámuel 141.
Kalyán 86.
Kameniczi pasa 104.
Kapi György 10. 49. 51. 70. 82—83. 86. 140. 153. 155.
Kaplyon 55—56. 70.
Kapnik 5.
Kápolna 70.
Kapucsi pasa 138. 140.
Karácsonfalva 34.
Kardos Pál 109. 133.
Kardszagújszállás 106—107,
Karkó (Krakó) 17. 19—20. 22—23. 34. 41. 44. 47. 50—52. 54. 101.
Károly (Nagy-) 111. 138.
Kassa 108—109. 121—123.
Kecskeház 87.
Kecskemét 133—135. 140.
Keczeli 153.
Kellemesi 123—124.
Kéméndi savanyúviz 36.
Kemény Boldizsár 46.
Kémer 99—101.
Kende Gábor 1—3. 27. 66. 73. 90—91. 94. 150. 156. 160—161. 165. 186.
„ Márton 1.
Kendeffi László 52.
„ Pál 97.
Kengyel 137.
Kenyér (Al-) 34. 42.
Kér 121.
Kereki 119.
Keresztes 104—105.
Keresztényszigeт 20. 32.
Keresztesi Sámuel 18. 28.
Keresztszeg 106.
Keresztúr (Szász-) 32.
Kérges 31.
Kesznyéten 107.
Ketzer János 25.
„ Menyhárt 1—4. 6. 11. 22. 24. 27. 73. 90—91. 94. 97—98. 150. 152. 160—161. 164. 186.
Ketzerné (K. Menyhártné Máriássi Erzse) 61. 68. 89.
Kevi (Túr-) 131.
Kézd (Szász-) 33.
Kis Balázs 3. 63.
„ Gábor 7. 19.
„ László 153.
Klajlen (Clajn Len, Klislen, Clim Leo franczia tábornok) 58. 61. 122. 155. 158.
Klobusiczki Pál 16. 22. 24. 63. 72—74. 76. 126—127. 129. 139. 159—161.
Kocsárd 54.
Kolozs 55.
Kolozsvár 55. 65. 86. 88—89.
Komádi 139.
Konyár 118.
Konyha 12.
Konstanczinápoly 67. 94.
Kopp (német tábornok) 111. 114—118. 120—123. 167.
Kormos 184. 186.
Kőrös folyó 103. 121. 142. 145. 168.
Kőrös (Nagy-) 133—134.
„ (Puszta-) 186.
Körtvélyes 1 2. 179.
Köszegi István 23.
Kötelend 69.
Kovács Péter 179.
Kővár 1. 56. 59. 61—65. 68. 70—71. 73. 75. 77—80. 88. 100. 105. 128. 136—137. 141—146. 148—151. 154—156. 163. 167—168. 174. 176.
Kővár-vidéke 1. 61. 128. 153. 155. 163.
Kövend 54.
Kozákok 81. 95.
Krassna 150.
Kraus (dragonyos ezredes) 125.
Krím 82.
Kubínyi László 20. 27. 96.
Kürpöd 21.
Kutyfalva 49.

Ladány (Körös-) 131.
Lakatos 134.
Landor 47.
Lapád (Magyar-) 49. 52.
Lápos (Magyar- (?) 179.
„ (Oláh-) 5. 163—164.
Lápos-vidéke 155. 163.
Lartnius 101.
Lemény 65.
Lengyel király 94. 162. 180.
„ ország 25. 27—28. 44. 59—60. 63. 66. 72. 126—127. 129—130. 161—162. 176. 186.
„ pósta 20.
„ respublica 94.
„ segédhad 49. 60. 68—69. 71—73. 75. 84. 87—88. 95. 102. 143. 162. 180. 186.
Leses 16.
Léta (Nagy-) 112—113.
Lovas had 109.
Lublin 180.
Lúcz 107.

Macskási Boldizsár 27. 44. 49.
Magyar had 57—61. 64—65. 67. 71—75. 83—89. 111. 113. 137. 140. 143. 151—152. 156—158. 183. 185. 187—188.
Magyarországi menekültek 16—17. 21. 25—28. 39. 44. 48. 97. 100—101. 126. 134. 148.
Majos Ferencz 10. 32. 71. 75. 85.
Majthény 62.
Máramaros 5. 34—35. 38. 128.
Marczi 61. 164.
Margita 99. 101.
Marja (Kis-) 102. 119. 140. 177—178. 180. 183.
Maros 23. 31. 35—36. 46.
Martonfalva 17.
Mártonhegye 28.
Medgyes (Szász-) 33. 153.
Medgyesi (Szász-) notarius 153.
Medi 75—76.
Méhes 70.
Micske 102.
Mihálkafalva 8.
Mihályfalva (Erdély) 24.
„ (Kraszna-) 112—113.
Mikes Kelemen 153.
Mikó István 146.
Mikolai Boldizsár 74. 108. 112. 161. 165. 167.
Mindszent 20. 54.
Mócs 70.
Moldva 1.
Moldvai boérok 9.
Monai Gáspár 111. 128.
Monoki 58.
Monostor (Kápolnok-) 5.
Munkács 85. 143.
Muszkák 81—82. 84.

Nádpatak 24
Nagy András 177—178. 180.
Nagyfalu (Szilágy-) 163. 165.
Nagyszegi Gábor 114.
Naláczi István 35. 40. 45. 82—83. 89. 91. 153.
„ András 44.
Nemes János 81. 169.
Nemessányi Bálint 4. 59—60. 62. 63. 71—72. 128.
Nemesség 58. 60. 71—73. 143. 147—152. 156—157. 163.
Németek 62—64. 85. 87. 103. 105. 110. 115—117. 179. 181. 189.
Németi (Maros-) 50—51.
Nethus 32.
Nyír 123—124.

Oláh Jakab 188.
Olasz Ferencz 100. 122.
Omlás 28.
Ónodi had 110—113. 134—135. 137. 165—166. 169—174. 178.
Orbó 54.
Orlai Miklós 2. 34. 47. 49. 52. 77. 79. 161.

Orlainé (?) 86.
Ormány 55.
Örmező 3. 64—65. 90.
Országgyülés (Erdélyben) 39—40. 47. 123. 140. 148. 153.
Ottomány 186.
Ozd 81.

Pad 52.
Páncélcseh 69. 87.
Pap Israel 56. 101—103. 109. 111. 133—134. 154.
„ István 178.
Par (?) 182.
Paskó Kristóf 123. 136. 138. 140—141.
Pataki 159. 186. 189.
Pécsi Lőrincz 126.
„ Gáspár 121. 150. 161. 164.
Pekri Lőrincz 49. 59. 81.
Pércs (Mike-) 115.
„ (Vámos-) 113.
Perecsen 3. 165. 182.
Perkáss 31.
Pestes (Al-) 50.
Péterfalva 31. 45.
Petnehási Dávid 169—171. 178.
Petróczi István 62—64. 76. 130. 142. 145. 148—149. 164—165. 181. (?)
„ Miklós 62—64. 145. 148—149. 152—153. 181. (?)
Pián (Szász-) 28.
Pikka 35.
Piski 19. 23. 50.
Pocsaj 111. 119. 178.
Pócstelke 33.
Pókafalva 18. 22.
Porcsnló 169—170. 172.
Porta 27. 49. 53. 56. 58. 60—61. 65—66. 73. 79. 81. 83. 85. 94—97. 104. 136. 140—141. 143—144. 1 3. 155. 161.
Portai követek 40. 53. 55—56. 60. 66. 84. 91. 93—96. 155.
Pos (?) 161.
Puzi Gáspár 62.
Püspöki 104. 106. 120—122. 126. 130. 134. 136—137. 140. 146.

Rabóczi 124.
Radics András 65 · 67. 86. 103—106. 110. 161.
Radnót 41. 52. 54—55. 68—69. 78. 81.
Rákóczi Ferencz 1. 4. 8—9.
„ Ferencznć (Zrinyi Ilona) 9—11.
Rakomas 189.
Régen (Szász-) 13.
Révérend (francsia ügynök Erdélyben) 58. 69—70. 78. 81. 86. 144.
Rés 146. 149.
Rhédei Ferencz 35. 54—55. 65. 70. 78. 81—83. 89. 91. 153.
Rimaszombat 129. 135.
Rokszíni 145.
Rokuszi 56.
Rosalya 12. 38.
Rőaz 24.

Sajó (Nagy-) 13.
Salamon 98.
Sárpatak 13.
Sárrét 107. 168. 184.
Sáros 15. 33.
Sas 108.
Schmidt (német tábornok) 3. 85.
Scotya 60.
Segesd 14.
Sej Gábor 31.
Selyk (Nagy-) 17.
Semsei 39.
Serédi Benedek 3. 49. 160—161.
Serobak 7. 30.
Sink (Nagy-) 16. 21—22. 28.
Sipos Istók 164.
Solymos 28.
Somkút 156. 164.
Somkútpataka 151.
Somlyó 4. 161. 149. 156. 182.
Somlyai had 148.

Somlyai kapitány 4. 99.
Soos 186.
Sorostély 17. 24.
Sósmező 56.
Stry 21. 25. 61. 97. 127—128.
Sulyok János 10. 117. 161.
Szabatkai 8. 10. 14.
Szacsal 12.
Szalai Pál 8. 29. 31. 41. 52. 61—65. 67—68. 71. 85. 117. 119—121. 143. 151. 160—161.
Szalárd 102—103. 166—167.
Szalók 170. 172—173.
Szalonta 125.
Szamos 151. 153. 184—185.
Szamosújvár 89—90.
Szántó 188.
Szarvaszó 11.
Szászsebes 18. 20.
Szászváros 50.
Szathmár 3. 62. 156. 179. 188—189.
Szathmári Péter 188.
Szathmári talpasok 38.
Szeben (Nagy-) 20. 28.
Szegedi 6.
Szék 55.
Székely László 31—33. 56. 67. 90—91. 94. 141.
Székelyek 123. 136.
Szele 134.
Szelindek 22.
Szelistadt 14—15.
Szelistye 20.
Szenczi István 105.
Szendrei had 110—112. 134—135. 138. 154. 165—166. 169. 171. 173. 177—178.
Szent-Ágota 16. 32. 123.
Szent-Gothárd (Erdély) 70.
Szent-Iván 13.
Szentkirály 47.
Szent-László 14.
Szent-Margita 56.
Szent-Márton 134.
Szentmiklósi 6.
Szent-Péter 49.
Szepes 172.
Szepesi Pál 46. 86. 136—137. 140—141. 151. 158. 160—161.
Szerdahely 45.
Szerdár 104. 119.
Szerfalva 5.
Sziget 5—6. 9. 11. 28.
Szilágy 52. 57—58. 60—61. 65. 81. 88. 94.
Szilvási 153.
Szinye 97.
Szivágy 3.
Szőcs János 62—63. 73. 113. 119. 129—130. 166. 172. 175. 177. 184. 186. 188—189.
„ Tamás 100.
Szolai András 105. 107.
Szolnok 131. 137. 163. 168.
Szolnoki bég 137. 168. 175.
„ olajbég 137.
Szőllős 85.
Szőllősi 139.
Szolyva 100.
Szuhai Gáspár 12. 71. 98. 100. 160—161.
„ István 87—89. 92—93. 101—102. 105—107. 167. 174. 179—180.
„ Mátyás 38.
Szűk György 75. 131. 186.
Szükei 2.
Szunyi Gábor 150.
Szurdok 59. 68—69.
Süly 132.

Tábori edictum 187.
Tályai György 72. 109—110. 134. 154. 166.
Taraczköz 8—9.
Tasnád 57. 185—187.
Tatárok 82. 84. 95. 119—120. 148—149. 153—154.
Tecső 8.
Téglás 113—114.

Telcs 12.
Telegd 121. 124. 126. 146—148.
Teleki Mihály 1—4. 9—10. 15. 17—21. 23. 30. 35—38. 40—41. 44—49. 52—53. 57—59. 61—63. 65. 67—68. 71—73. 75—80. 83—84. 88—89. 91—92. 94. 97. 99. 107. 124. 128. 130. 136—137. 140—145. 147—163. 166—167. 170—171. 173—174. 176. 178—179. 181—184. 186—189.
Teleki Mihály (ifj.) 151.
Telekiné (T. Mihályné Vér Judit) 44—45.
Tihó 154.
Tisza 102. 106—107. 110—111. 114. 126. 131—132. 134. 137. 141. 167—168. 170—171. 173. 175—176. 185.
Tóhát (A-Fehér vm.) 22.
„ (Torda vm.) 86.
Toldalagi János 93.
Toldi 17. 58. (?)
Tophaeus 80.
Tömösvári török kincstartó 144.
„ pasa 95. 104.
„ szandzsákság 95.
Torda 54—55.
Torocskai István 46.
Török János 168.
„ Mátyás 39.
Törökök 82—84. 95. 177.
Török tolmács 95.
„ véghelyek 94. 161.
Túr 72. 119. 124. 135—137. 163. 167. 175.
Turzai 97.

Ubrizi Pál 72—73. 129. 134. 161.
Udvarhely 1. 3. 5. 9. 11—13. 30. 59. 61—62. 64. 68. 76. 86—87. 90. 92. 94. 98. 150. 153—154. 163—164.
Udvarhelyi 78—80.
Újegyház 22.
Újfalu (Berettyó-) 92. 108—109. 118. 140. 173.
Újfalu (Erdély) 21.
Újkeresztények 18. 40.
Újlak 147—148.
Újvári András 175—176.
Ulpia Trajana 43.
Ungvár 28.
Uri István 17. 72. 105. 109. 166.
Ürögd (Nagy-) 126.

Vai Mihály 59.
Vajda László 56.
Vajde 19.
Válaszút 55.
Ványa 105. 119. 131. 138. 166—167. 169—170. 177.
Váncsod 108—109. 177.
Várad 2. 102—104. 112. 115. 144. 147. 161—163. 167.
Váradi aga 92.
„ fürdő 121. 125—126. 147.
„ mutavelli 103. 105.
„ pasa 95. 100. 102—104. 106—107. 110. 112. 116—117. 119. 123. 144—145.
„ törökök 108. 139.
Váralja 3. 154.
Várcza 87.
Varga János 126.
Vármegyék 144. 147—149. 157.
Vas Márton 124. 165. 188.
Vasad (?) 187.
Vásárhely (Maros-) 13.
„ (Biharban) 146—147.
Vassava (Varsó) 20.
Végh Mihály 177.
Végbeliek, s végbeli had 17. 48—49. 56—58. 71—72. 75—76. 85—90. 92—94. 96—103. 105—109. 117—118. 127. 129. 131—132. 134. 136—137. 139—140. 143—144. 151—152. 154. 158.

162—163. 165. 167. 171. 184—186. 188—189.
Végbeli törökök 92—93.
Vekerd 130.
Vér György 55.
Veres Bálint 60. 128.
Vesselényi László (gróf) 113. 115—116. 118. 121. 123. 125—126. 139. 142. 145—151. 153. 160—161. 164.
Pál (tábornok) 57. 63. 67—68. 71—76. 83—84. 87. 92. 98. 112—113. 115—120. 122—126. 128—130. 139—147. 149. 151—152. 154. 156. 158. 160—161.
Vessződ 22.
Vincz (Al-) 18—19. 40. 42. 46—47. 50.
Vinna 72.
Viszakna 44—45.
Virn (Würben német tábornok) 189.
Vurpöd 22.

Zákány 101—102. 182. 185.
Zágor 14.
Zemplén vm. 150. 170.
Zilah 3. 62—64. 67—69.
Zsáka 108. 166. 177.
Zsuk 77.

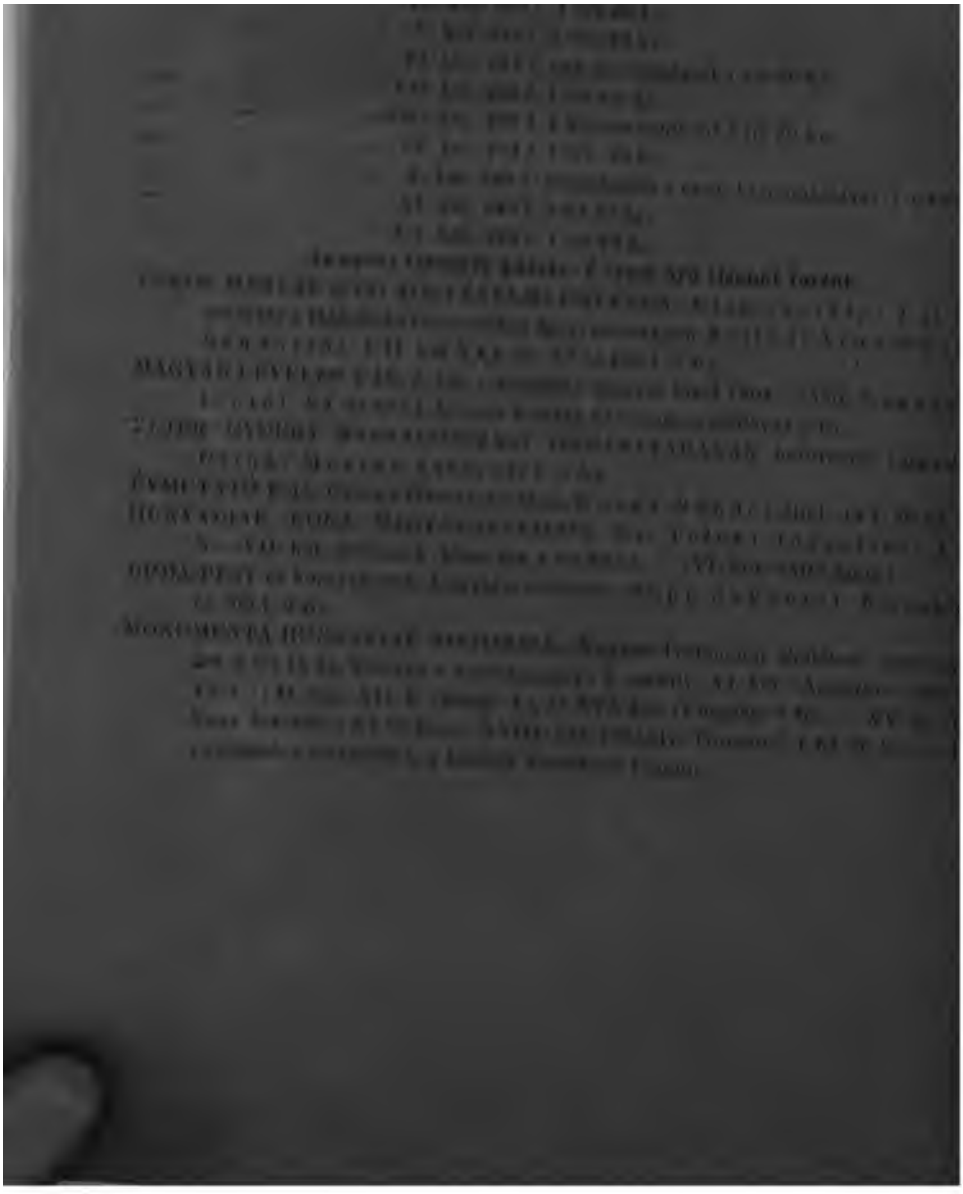

ONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

A

AGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

ÁTNÉZETE.

ELSŐ OSZTÁLY : OKMÁNYTÁRAK.

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, a brüsseli országos **rból** és a burgundi könyvtárból. Összeszedte s lemásolta Hatvani **y** (Horváth Mihály). I. KÖT. 1441—1538. Pest 1857. XXI és **—II. KÖT.** 1538—1553. Pest VIII és 367 l. — III. KÖT. 1553—1608. **1859.** VIII és 324 l. — IV. KÖT. 1608—1652. Pest 1859. VIII és 323. l. **rdinánd** kir. hasonmásolt levelével. — *Monum. Diplom. I—IV. kötet.*

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, londoni könyv- és **rakból.** Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. 1521—1717. **1859.** VII és 318. l. — *Monum. Diplom. V. köt.*

ÁRPÁDKORI ÚJ OKMÁNYTÁR (Fejér György Codex Diplomati- **nak folytatása**). Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I. KÖT. 1001—1235. **ggelékül** : *Kritikai jegyzetek Fejér György „Codex Dipl. Hungariae Sclavonicus et Civilis" című munkájának az árpádi korszakot illető része* **.** Pest 1860. XLII és 405 l. — II. KÖT. 1234—1260. és Függelékül : *Árpádkori Új Okmánytár és a kapcsolt országok okmányai.* Pest 1861. **és 402.** l. — III. KÖT. 1261—1272. s Függelékül : *Olaszhon levéltárai magyar történelem szempontjából.* Pest 1862. XV és 363 l. — IV. KÖT. **—1290.** Pest 1862. XX és 414 l. — V. KÖT. 1290—1301. és Függe- **l** : *Theiner Ágoston „Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia" című munkájáról.* Pest 1864. XXI és 336 l. — VI. KÖT. v. a **odik** folyam I. kötete : 890—1235. Pest 1867. XXXVI és 578 l. — *Mo- Diplom. VI—XI. köt.*

Ezen kötetek sorába fel vannak véve, s egymás után sajtó alá adat- **k** : *az Árpádkori Új Okmánytár*nak egyelőre még négy kötete ; a *Londoni Okmánytár*hoz egy újabb kötet ; *Milánói M. Okmánytár*, két kötetben ; *Mária királyné Levelestára*, két kötetben.

MÁSODIK OSZTÁLY : ÍRÓK.

SZERÉMI GYÖRGY, II. Lajos és János királyok házi káplánja **LÉKIRATA MAGYARORSZÁG ROMLÁSÁRÓL** 1181—1543. Közli **Wenzel Gusztáv.** Pest 1857. XXXIV és 410 l. — *Monum. Script. I. köt.*

VERANCSICS ANTAL, m. kir. helytartó, esztergami érsek **ÖSSZES IRÁI**, közli Szalay László (1—7.) és Wenzel Gusztáv (8.) **5T.** Történelmi dolgozatok deák nyelven. Pest 1857. XX és 370 l. — **KÖT.** Történelmi dolgozatok magyar nyelven, és Vegyesek. Pest 1857. **és 321 l.** — III. KÖT. Első portai követség 1553—1554. Pest 1858.

a

XII és 463 l. — IV. KÖT. 1555—1557. Pest 1859. XI és 404 l. — V. KÖT. Második portai követség 1567—1568. Pest 1860. VIII és 396 l. — VI. KÖT. Vegyes Levelek 1538—1549. Pest 1860. VI és 373 l. — VII. KÖT. Vegyes Levelek 1549—1559. Pest 1865. VI és 369 l. — VIII. KÖT. Vegyes Levelek 1559—1562. Pest 1868. XIV és 399 l. — *Monum. Script. II—VI. IX. X. XIX. kötet.*

GR. ILLÉSHÁZY ISTVÁN nádor FÖLJEGYZÉSEI 1592—1603. és HÍDVÉGI MIKÓ FERENCZ HISTÓRIÁJA 1594—1613. BÍRÓ SÁMUEL folytatásával (és két Függelékkel: Enyedi Pál Énekéből 1598—1601. és okmányok Mikóhoz és Illésházyhoz). Közli Kazinczy Gábor. P. 1863. X és 331 l. *Monum. Script. VII. köt.*

ROZSNYAY DÁVID, az utolsó török deák, TÖRTÉNETI MARADVÁNYAI. Összeszedte s jegyzetekkel, oklevéltárral kísérve kiadta Szilágyi Sándor. Pest 1868. 462 l. — *Monum. Script. VIII. köt.*

ALTORJAI B. APOR PÉTER MUNKÁI. Közli Kazinczy Gábor. (Lusus Mundi. Synopsis mutationum notabiliorum aetate mea in Transylvania, et progressus vitae meae. Metamorphosis Transylvaniae [ez magyarúl]. CSEREI MIHÁLY Pótlékai és Megjegyzéseivel). Pest 1863. X és 484 l. — *Monum. Script. XI. köt.*

BRUTUS JÁNOS MIHÁLY magyar kir. történetíró MAGYAR HISTÓRIÁJA 1490—1552. A m. kir. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából, a szerző életével közli Toldy Ferencz. I. KÖT. Második Ulászló országlata, hasonmással. Pest 1863. CIX és 461 l. — II. KÖT. Második Lajos trónra léptétől 1537-ig. Pest 1867. IX és 495. l. — III. KÖT. 1537—1552. Brutus elveszett XIV—XX. könyveinek töredékei 1571-ig, és Magyarokhoz írt Levelei (sajtó alatt). — *Monum. Script. XII. XIII. XIV. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1693—94. évekből. Az eredeti kéziratból közli Nagy Iván. Pest 1863. VIII és 701 lap. — *Monum. Script. XV. köt.*

GHYMESI FORGÁCH FERENCZ nagyváradi püspök MAGYAR HISTÓRIÁJA 1540—1572. Forgách Simon és Istvánfi Miklós Jegyzéseikkel együtt. A hg. Eszterházy-féle kéziratból közli Majer Fidél; bévezette Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXXVIII és 555 l. — *Monum. Script. XVI. köt.*

BARONYAI DECSI JÁNOS MAGYAR HISTÓRIÁJA 1592—1593. A szerző életével közli Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXX és 328 l. — *Monum. Script. XVII. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1676–78 évekből. Közli Torma Károly. Pest 1866. XII és 199 l. — *Monum. Scrip. XVIII. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1689. évből; ugyanennek Leveleskönyve 1694; Dobai Zsigmond Naplója 1686; Sándor Gáspár, Bay Mihály és András, meg Balogh László Naplóik 1694-ből. Közli Thaly Kálmán. (Sajtó alatt).

Sajtókészen: *Kritobulosz*, az utolsó byzanti történetirótól II. Mehemet Élete, görögül és magyarúl, 2 köt. Dethier Károly és Szabó Károlytól; *Szamoskösi Istvánn* fennmaradt Történeti Munkái, 3 köt. Toldy Ferencztől.

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES

XIX.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

TIZENKILENCZEDIK KÖTET.

PEST, 1868.
EGGENBERGER FERDINÁND MAGYAR AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

VERANCSICS ANTAL

M. KIR. HELYTARTÓ, ESZTERGOMI ÉRSEK

ÖSSZES MUNKÁI.

KÖZLIK

SZALAY LÁSZLÓ és WENZEL GUSZTÁV,

M. AKAD. R. TAGOK.

NYOLCZADIK KÖTET.

VEGYES LEVELEK.

1559—1562.

PEST, 1868.
EGGENBERGER FERDINÁND MAGYAR AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

DB932
M64
v.19

Nyomatott Emich Gusztáv, magyar akad. nyomdásznál. Pest, 1860.

ELŐSZÓ.

A Magyar Tudományos Akademia Történelmi Bizottsága néhai Szalay László halála után (1864. jul. 17.) Verancsics Antal munkáinak kiadását, melyeknek közzétételét ünnepelt történetbuvárunk megkezdette volt, befejezetlenül hagyni nem akarván, ezen jeles irodalmi műnek folytatásával alulirottat még 1864. végén bízta meg. E megbízás, mi hízelgő volt egyrészről reám nézve, mert eddigi igyekezeteimnek legszebb elismerését láttam abban, hogy hivatottnak találtattam a kitűnő férfinak egyik legnevezetesebb munkáját folytathatni; szintannyira éreztette velem a nagy felelősséget is, melyet magamra vállaltam. S hogy a megbízásnak teljesítésére mégis késznek nyilatkoztam, annak oka leginkább az volt, mivel Verancsics munkáinak minél teljesebb közzétételét hazai történelmünk érdekében fontos nyeremények tartom.

Áthatva ezen tudattól, midőn most, csaknem négy évi készület után a gyűjtemény folytatásának első (az egész gyűjteménynek nyolczadik) kötetét átnyújtom a hazai történetkedvelő közönségnek, szabadjon egyszersmind számot adnom arról is, hogy mikép fogtam fel hivatásomat, s mi segédeszközökkel éltem annak teljesítésében. Ezen számadásra annál

inkább kötelezve értem magamat, minthogy azon kötetek, melyeket közzé tenni fogok, nem mint önálló munka jelennek meg, hanem mint Szalay László egyik legjelesebb művének folytatása, mely által tulajdonképen csak feledhetlen barátom emlékezete iránti pietásomnak egy csekély tanuságát szándékozom adni.

A tudományos irodalomnak terén nem ritkán oly viszonyok fordúlnak elő, melyeknél fogva a vizsgálódás alapzatának szilárd elkészítése és biztosítása nem kevesbbé fontos, sőt gyakran fontosabb még, mint a rendszeres és ismeretterjesztő munkáknak kidolgozása. A szellemi fejlődés ilynemű conjunctúráinak korában a tudósnak szent kötelessége az, hogy munkásságának súlypontját oda fektesse, a hova azt a tudományos szükségesség kívánja; s hogy magát se a tudományos törekvés ambitiója által, mely többnyire a syntheticus combinátió magasabb álláspontján szereti hivatását keresni, magát elcsábíttatni ne hagyja; se működésére, a nagy, nem tudományos, közönség óhajtásának, mely a tudóstól mindig és mindenütt közvetlen és kész szellemi táplálékot szokott kívánni, annélkül, hogy az előzményeket meggondolná, melyek által annak előteremtése feltételeztetik, túlnyomólag irányadó befolyást ne engedjen. Mert a dolog természetében fekszik, hogy a tudományos munkásságnak körében is nemcsak az eredményről, hanem a kedvező eredmény szükségképi feltételeiről is gondoskodjunk.

S ilyen hazai történelmünk mostani irodalmi állása is. Mert magában világos lévén, hogy czéljoknak megfelelő történeti művekre csak akkor tehetünk szert, ha előbb a kútfői adatok kellőleg áttanulmá-

nyozva lesznek; de tudva lévén az is, hogy a múlt századnak vége óta hazai történetünk kútfőinek tanulmányozására nézve a beállt kedvezőtlen viszonyoknak folytán nagyon hátra maradtunk; jelenleg e tekintetben a legsürgősb feladatunk, hogy ezen napról napra érezhetőbb hiányt és hézagot pótolni igyekezzünk. S valamint — ha egy szellemdús író szavaira hivatkoznom szabad — háborúnak idején, midön valami fontos hadi műnek létesítése sürgős, a szükség azt úgy kívánván, ahhoz a vezér még maga is közönséges munkával járulni hivatva van; ámbár rendes viszonyok közt a seregnek élén áll, s a többieket vezényli, a közönséges munkát pedig az alárendelt legénységre bízhatja*): úgy történeti irodalmunk mostani conjunctúrái közt még a legjelesebb történetmivelőink is hivatásukat a hazai történet nagy épületéhez megkívánt építkezési anyag megszerzésében, azaz kiválólag a kútfők gyűjtésében és tanulmányozásában fogják találhatni.

Ezen szempontból kell — nézetem szerint — méltatnunk Szalay Lászlónk történelmi érdemeit, ki egyrészről „Magyarország Története“ című munkájában az olvasó közönségnek oly művet nyújtott, mely hazai irodalmunknak egyik díszét képezi; de ki egyszersmind a kútfők tanulmányozására is különös szorgalmat fordított, s ezen irányban több jeles munkával gazdagította a magyar történettudományt. S ilyen munka a híres Verancsics Antal ira-

*) „When works of importance are pressing, generals themselves may take up the pick-axe and the spade; but in the ordinary course of things, when that pressing necessity is over, such tools are left in the hands destined to use them, the hands of common soldiers and peasants.“ Bolingbrocke H. St. J. Lettres on the study and use of history, London 1779. 6. l.

A M. TUD. AKADEMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁG KIADÁSAI.

előtt nem csak az események főfordulatainak tényezőit és legnevezetesebb momentumait, hanem az azokban szereplő személyeknek tetteit, nézeteit és jellemét is. Mindannyi körülmény, melyek ezen levelezésnek nagy történelmi becsét bizonyítják.

Hogy ezen becses anyagot itt egybeállítanom sikerült, az azon több oldalú pártolásnak eredménye, melyben részesülni szerencsés voltam. Mert midőn Szalay munkájának folytatását magamra vállaltam, semmi irásbeli feljegyzés vagy előkészítés nem adatott kezemhez, s kénytelen voltam előbb körültekinteni, honnan hordjam össze az épület egyes köveit, melyek képessé tegyenek, hogy a jeles férfi működését méltó módon folytassam. Sokat találtam a nemzeti muzeumnak kézirati kincsei közt, melyeket már Szalay megismertetett, és melyeknek használásában tek. Mátray Gábor könyvtári őrnek szívessége által nem csekély segítséget tapasztaltam. De hálával tartozom a bécsi cs. k. titkos birodalmi levéltár igazgatóságának is, mely — miután a magyar tud. akadémia elnöksége közbenjárásának útján az ez iránt szükséges engedélyt kinyertem — ezen történelmi kincsházban tanulmányaimat nagy liberalitással támogatta és elősegítette; hálával tartozom azonkivül főméltóságú Simor János herczeg-prímás, nagyméltóságú Bartakovics Béla egri érsek, és méltóságos Zalka János győri püspök uraknak is, kik Verancsics Antalnak a főpásztori felügyelésök alatt álló intézetekben lévő kézirati maradványait hazafiúi készséggel és bizodalommal velem közölni kegyeskedtek.

Ezen pártolásnak eredménye tehát az, hogy a jelen kötetnek I. VI. VII. LXV. LXVI. LXVIII.

XII és 463 l. — IV. KÖT. 1555—1557. Pest 1859. XI és 404 l. — V. KÖT. Második portai követség 1567—1568. Pest 1860. VIII és 396 l. — VI. KÖT. Vegyes Levelek 1538—1549. Pest 1860. VI és 373 l. — VII. KÖT. Vegyes Levelek 1549—1559. Pest 1865. VI és 369 l. — VIII. KÖT. Vegyes Levelek 1559—1562. Pest 1868. XIV és 399 l. — *Monum. Script. II—VI. IX. X. XIX. kötet.*

GR. ILLÉSHÁZY ISTVÁN nádor FÖLJEGYZÉSEI 1592—1603. és HÍDVÉGI MIKÓ FERENCZ HISTÓRIÁJA 1591—1613. BÍRÓ SÁMUEL folytatásával (és két Függelékkel: Enyedi Pál Énekéből 1598—1601. és okmányok Mikóhoz és Illésházyhoz). Közli Kazinczy Gábor. P. 1863. X és 331 l. *Monum. Script. VII. köt.*

ROZSNYAY DÁVID, az utolsó török deák, TÖRTÉNETI MARADVÁNYAI. Összeszedte s jegyzetekkel, oklevéltárral kísérve kiadta Szilágyi Sándor. Pest 1868. 462 l. — *Monum. Script. VIII. köt.*

ALTORJAI B. APOR PÉTER MUNKÁI. Közli Kazinczy Gábor. (Lusus Mundi. Synopsis mutationum notabiliorum aetate mea in Transylvania, et progressus vitae meae. Metamorphosis Transylvaniae [ez magyarúl]. CSEREI MIHÁLY Pótlékai és Megjegyzéseivel). Pest 1863. X és 484 l. — *Monum. Script. XI. köt.*

BRUTUS JÁNOS MIHÁLY magyar kir. történetíró MAGYAR HISTÓRIÁJA 1490—1552. A m. kir. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából, a szerző életével közli Toldy Ferencz. I. KÖT. Második Ulászló országlata, hasonmással. Pest 1863. CIX és 461 l. — II. KÖT. Második Lajos trónra léptétől 1537-ig. Pest 1867. IX és 495. l. — III. KÖT. 1537—1552. Brutus elveszett XIV—XX. könyveinek töredékei 1571-ig, és Magyarokhoz írt Levelei (sajtó alatt). — *Monum. Script. XII. XIII. XIV. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1693—94. évekből. Az eredeti kéziratból közli Nagy Iván. Pest 1863. VIII és 701 lap. — *Monum. Script. XV. köt.*

GHYMESI FORGÁCH FERENCZ nagyváradi püspök MAGYAR HISTÓRIÁJA 1540—1572. Forgách Simon és Istvánfi Miklós Jegyzéseikkel együtt. A hg. Eszterházy-féle kéziratból közli Majer Fidél; bévezette Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXXVIII és 555 l. — *Monum. Script. XVI. köt.*

BARONYAI DECSI JÁNOS MAGYAR HISTÓRIÁJA 1592—1593. A szerző életével közli Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXX és 328 l. — *Monum. Script. XVII. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1676-78 évekből. Közli Torma Károly. Pest 1866. XII és 199 l. — *Monum. Scrip. XVIII. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1689. évből; ugyanennek Leveleskönyve 1694; Dobai Zsigmond Naplója 1686; Sándor Gáspár, Bay Mihály és András, meg Balogh László Naplóik 1694-ből. Közli Thaly Kálmán. (Sajtó alatt).

Sajtókészen: *Kritobulosz*, az utolsó byzanti történetirótól II. Mehemet Élete, görögül és magyarúl, 2 köt. Dethier Károly és Szabó Károlytól; *Szamosközi István* fennmaradt Történeti Munkái, 3 köt. Toldy Ferencztől.

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES

XIX.

Lap.
XXXI. *Verancsics Antalnak Domitius Jeromos*, nov. 14. . . 102
XXXII. Ferdinánd császárnak, nov. 22. 103
XXXIII. Balassa Menyhértnek, nov. 24. 106
XXXIV. Domitius Jeromosnak dec. 1. 109
XXXV. I. Ferdinánd császár biztosainak, dec. 1. 111
XXXVI. Ferdinánd császárnak, dec. 2. 113
XXXVII. Ferdinánd császárnak, dec. 12. 116
XXXVIII. Testvérének Gáspárnak, dec. 13. 121
XXXIX. Zula Jánosnak, dec 17. 122
XL. A budai passának, dec. 21. 125

1560.

XLI. *Verancsics Antalnak Rapicius Endre*, jan. 9. 132
XLII. Maximilián cseh királynak, jan. 20 134
XLIII. Draskovics György pécsi püspöknek, ... 138
XLIV. Moro János bibornoknak, febr. 17. 142
XLV. Ferdinánd császárnak, febr. 21. 144
XLVI. Oláh Miklósnak, febr. 21. 151
XLVII. Rapicius Endrének, febr. 21. 152
XLVIII. Kubinyi Kristófnak, mart. 12. 155
XLIX. A budai passának, april. 9. 160
L. Verancsics Antal megerösíti Eger városnak jogszabályait, jun. 6. 163
LI. Lőcse város tanácsának, sept. 1. 168
LII. Ferdinánd császárnak Verancsics Antal és Pethő János, sept. 11. 169
LIII. Ferdinánd császárnak, sept. 18. 170
LIV. Maximilián cseh királynak, sept. 18. 175
LV. Ferdinánd császárnak, okt. 3. 177
LVI. Maximilián cseh királynak, okt. 4. 182
LVII. Ferdinánd császárnak, okt. 8. 183
LVIII. Ferdinánd császárnak, okt. 14. 186
LIX. Zay Ferencznek, nov. 21. 190
LX. Ferdinánd császárnak, ... 194
LXI. Ferdinánd császárnak, nov. 30. 197
LXII. Kassa városának, dec. 1. 200
LXIII. Huszár Gallusnak, dec. 2. 206
LXIV. Ruchanics Mátyásnak, dec. 2. 207
LXIV. Piopius Dénes modrusi püspök és egri prépostnak, dec. 7. 210
LXV. Maximilián cseh királynak, dec. 14. 213
LXVI. *Maximilián cseh királynak a Kassán lévő hadnép.* dec. 28. 217
LXVII. *Verancsics Antalnak Soranzo Jakab a velenczei köztársaságnak bécsi követe*, dec. 29. 220
LXVIII. *Maximilián cseh királynak Kassa város tanácsa*, dec. 30. 221
LXIX. A budai passának, dec. 31. 226

Lap.

1561.

LXX. *Verancsics Antalnak Illicinus Péter*, jan. 1. 228
LXXI. *Maximilián cseh királynak Kassa város tanácsa.* . . 237
LXXII. Osius Szaniszló ermelandi püspöknek, febr. 12. . . 240
LXXIII. Ferdinánd császárnak, mart. 1. 243
LXXIV. Liszthi János veszprémi püspöknek, mart. 12. . . 249
LXXV. Ferdinánd császárnak, mart. 18. 352
LXXVI. Kerecseny László gyulai kapitánynak, mart. 25.. . 257
LXXVII. Ferdinánd császárnak, mart. 30. 261
LXXVIII. Mehemet hatvani rancsáknak, april. 14.. . . . 265
LXXIX. *Verancsics Antalnak Verancsics Faustus*, april. 29. . 267
LXXX. Ferdinánd császárnak, jun. 4. 268
LXXXI. Ferdinánd császárnak, jun. 4. 273
LXXXII. Ferdinánd császárnak, jun. 26. 278
LXXXIII. Pesti Jánosnak, jul. 26. 281
LXXXIV. *Verancsics Antalnak Verancsics Faustus*, aug. 2. . 284
LXXXV. Saracenus Mihály bibornoknak, okt. 7. 285
LXXXVI. Verancsics Antal mint egri püspöknek hüségesküje, okt. 14. 287
LXXXVII. Cromer Márton a lengyel király bécsi követének, okt. 17. 289
LXXXVIII. *Verancsics Antalnak Zakariás pápai nuntius Bécsben*, okt. 27. 291
LXXXIX. Maximilián cseh királynak, nov. 15. 292
XC. Maximilián cseh királynak János Zsigmond erdélyi fejedelem ügyében több királyi tanácsos, kik közt Verancsics, nov. 30. 296
XCI. Ferdinánd császárnak Verancsics Antal, és a királyi biztosok Thurzó Ferencz és Dersffy István. 303
XCII. Maximilián cseh királynak. 313

1562.

XCIII. Verancsics Antal és birótársainak törvénykezési ítélete, febr. 25. 315
XCIV. Ferdinánd császárnak, mart. 2. 324
XCV. Maximilián cseh királynak, mart. 14. 330
XCVI. Kassa város tanácsának, mart. 20. 338
XCVII. Maximilián cseh királynak, mart 26. 336
XCVIII. Kassa város tanácsának, april. 8. 339
XCIX. Kassa város tanácsának, april. 21. 341
C. Kassa város tanácsának, april 25. 342
CI. Kassa város tanácsának, april. 26. 343
CII. Kassa város tanácsának, máj. 24. 343
CIII. Maximilián cseh királynak, máj. 25. 345

I.

Maximilián cseh királynak Verancsics Antal.

Ea quae Agriensis attigit opinione sua in tractatu de pace Turcica. 1559.

Sacra Maiestas Regia, domine domine mihi cle- 1559.kezdet
mentissime. Perlecto et considerato tractatu, qui nunc habetur Maiestatibus Vestris Sacratissimis cum Turcarum Principe de pacis vel induciarum negotio iuxta clemens Maiestatum Vestrarum mandatum et voluntatem ea, quae mihi in eo visa sunt attingenda, attigi, et Maiestatibus Vestris hoc praesenti scripto humillime porrigo.

Imprimis itaque quod attinet ad XV. articulum earum conditionum, quibus Turcarum Princeps subscribere debebit, nimirum de libertate aedificandi et reparandi fortalicia. Hic articulus videretur mihi caute esse tractandus, et bono aliquo modo constituendus. Quia quum nos ea etiam fortalicia, quae nunc habemus, alia demolimur, alia vero destituimus, vel ad Maiestates Vestras deferimus, quod servare ipsi non possimus; haec libertas, si Turcis concedetur absolute, verendum est, ne interim tot locis castella erigi faciat, quot voluerit.

Ideo humillime censerem esse constituendum, ut quaelibet pars extructa iam castella seu fortalicia, arcesque et civitates habeat reparandi, muniendique

potestatem: sed nova erigendi nequaquam, praesertim autem in bonis dedititiis, et quae utrique parti pendunt census et servitia exhibent et proventus administrant.

Si vero illud etiam statueretur, ut cuique parti in sua ditione liceret eiusmodi fortalicia erigere: verendum esse arbitror, ne Turcae omnes eas Regni partes ditionem suam esse astruerent, in quibus habeant villas dedititias, occasioneque huiusmodi inciperent opponere castella et Giulae, et Agriae, et Zigeto, et pluribus aliis locis Maiestatum Vestrarum finitimis, ut proxime etiam scripseram, fuisse rumores, quod circum Agriam, inter Cumanos, et in vicina eorum castella quaedam moderentur. Quod tamen Maiestatum Vestrarum Sacratissimarum, et Consiliariorum iudicio melius diiudicabitur.

In illis etiam duobus articulis XXIII. et XXIV., quibus declaratur, quomodo differentiae inter utrosque finitimos exortae tractari et complanari debebunt. Putarem his addendum, et clare exponendum esse, tanquam rem omnino necessariam, ut hominum Christianorum testimoniis Turcici commissarii in revisione differentiarum praefatarum fidem adhibeant, sic ut a Commissariis Maiestatum Vestrarum eorum hominibus adhibebitur. Nam alioqui frustra fierent Commissariorum conventus, qui alias etiam semper hac sola causa fuere intermissi et perturbati, sine ulla bona controversiarum compositione.

Ad primam autem opinionem dominorum Consiliariorum quod attinet, in qua agitur de capessendo bello contra Turcam, si adesset modus et facultas: pace praesertim inter Gallum et Philippum Regem consequuta.

Humillime censerem, non adeo esse festinandum, donec Sacratissimae Vestrae Maiestates et Imperii statum firmarent, omniumque Principum Germaniae animos ad concordiam revocatos sibi vendicarent, et nervum belli, quod omnino pacis tempore fieri consuevit, compararent.

Differendum id ea etiam causa nonnihil esset, dum scilicet supradicta pax firmiter coalesceret, et plane appareret, esse seriam, Gallusque ipse ex toto ab amicitia Turcae recederet. Quod facile sperarem posse fieri, ubi diuturnior nonnihil benevolentia et mutuis officiis Maiestatum Vestrarum delinietur.

Alioqui si (nondum his confectis) repente postularetur Gallus ad bellum Turcicum, Turca quoque novis quibusdam fortasse rationibus de re sua initis, et Gallum ipsum ad se retraheret, et dissidia domestica sopiret, quo se tueri contra nos posset; timendum esset, ne opinione celerius bellum contra Maiestates Vestras susciperet et rabidiorem (igy) multo, quam unquam alias experiremur.

Puto itaque, caute ac summa dexteritate utendum esse ad retinendum Gallum in officio, qui omnino, etiamsi amicus et affinis factus sit, non facile tamen patietur, ut domus Austriae altius efferatur.

Verum si haec praedicta non sunt offutura, et facultas belligerendi adsit, censerem ipse quoque humillime, Turcam bello mox esse premendum, his difficultatibus domi laborantem.

Ubi autem dicit dominus Augerius, pacem ipsam nullis temporis finibus esse circumscriptam, paci huic nequaquam puto esse fidendum; etiamsi cum Christiano Principe ageretur, quanto minus quod cum Turca agitur, qui eam haudquaquam a Maiestatibus Vestris

exigeret, nisi alicunde gravius urgeretur; quod tamen dissimulat.

Igitur omnino dicta pax conceptum et constitutum tempus habeat, aut sic de eius termino statuatur, quamquam eo non expresso, ut hostis non decipiat, tali tempore a pace subito motu excidens, quo maxime rebus Maiestatum Vestrarum detrimentum afferre posset. Quod erit maxime metuendum, si altero filiorum sublato res eius Imperii ad concordiam et otium rediret. Alioqui recte id fiet, si Maiestatibus Vestris certa spes aliqua sit, bellum posse cum eo gerere non ita multo post; quemadmodum ipsum quoque Turcam facturum puto, si de industria nullum terminum eidem paci ponere contendat.

Et propterea, licet dominus Augerius iam confectam et obsignatam ait esse pacem, omnino tamen concludendendam et prōmulgandam non censerem; quum adhuc eius confirmatio expectetur, donec in ipsius etiam Turcarum Principis diplomate omnes articuli et conditiones per eum observandae describantur; multum enim interest, ut eis Turca subscribat.

Ac si iuramentum quoque ab eo desumi possit, quale solitus sit his apponere foederibus, quae in omnem inviolata apud se et suos esse velit, operae pretium fore iudicarem.

Nam si antea Valachis, Venetis, Joanni Regi, et aliis quibusdam iurasse Principes Turcarum audimus, cur is, qui nunc rerum potitur, Maiestatibus Vestris iurare non debeat, aut non possit? Sic enim demum pacem hanc firmam et synceram futuram putarem, si iuraret.

Ad secundam vero opinionem quod attinet, Magnifico domino Augerio petitum successorem dari, pium et iustum existimo. Plurimum enim Turcica lega-

tio, quae praesertim fuerit diuturnior, fatigat oratorem diversis et multiplicibus nominibus. Sed placet dominorum Consiliariorum sententia, ut aliquis eius loco mittatur, qui tamen plusculum temporis apud eum exigat, et aliquot actibus cum eo intersit apud Passas et eorum Principem, modumque et formam eius legationis gerendae accipiat et addiscat, hominesque, amicos et relatores eorum, quae foris agantur apud hostes quasi per manus in notitiam assumat et sibi adiungat. Nam hoc pacto proxime nobis etiam Joannes Maria Malvetius et iter praebuit et ostendit usum.

Placent etiam propositae personae, quae viderentur aptae ad subeundam legationem Turcicam; sed magis censerem eo esse mittendos, qui nulli sacrorum ordinum forent obnoxii; quamquam ecclesiasticos etiam mitti, nihil deroget negotiis, dummodo adsit illis industria et rerum praxiumque Turcicarum peritia. Quandoquidem Galli quoque oratores soleant esse huius ordinis. Nam et dominus de Monluk, qui cum domino Gerardo Flandro proximis quinquennalibus inducijs ad Turcam profectus fuerat, Abbatiae titulo fungebatur; et hic etiam praesens cognomine Vigna Abbas est.

Expedit tamen plurimum, ut qui mittetur a Vestris Maiestatibus bene calleat et res et situs Regni Hungariae, et Croaticam linguam non ignoret. Quae potissimum ea causa videtur oratoribus nostris necessaria, quod Turcae, qui ad eos res suas deferunt, per sese cum illis loqui desiderant; metuentes, ne ab interpretibus vel tum ipsis, vel post discessum eorundem oratorum proderentur.

De permutatione captivorum, quos petit sibi concedi Passa Hruztanus, possunt ii quidem ei concedi,

si vicissim insignes aliquae aliae Christianitati ac Regnis Maiestatum Vestrarum utiles personae. pro ijs, quas primarias apud se esse hostes aestimant, versavice benevolenter et incolumes redderentur.

Sed quum tales nostros aut mox occultis modis, perinde ac aegritudine quapiam correptos tolli curant (ut fecerunt de Mailado, Valentino Terek, Horwatinowyth, Aly Matthia, et de quibusdam aliis nostro tempore, pro quibus magnis studiis fuerat laboratum), vix a crudeli et perfido hoste aequa ac par speranda sit permutatio; existimarem Passae de hys esse commemorandum honesto aliquo, et citra apertam exprobrationem argumento, ne sic ageretur imposterum; ceterum visuras Maiestates Vestras, si pax ipsa cum eo Principe facta, esset futura constans et syncera, benevolentiam earundem Vestrarum Maiestatum illius Magnitudini non defuturam. Alioqui emitti captivos huiusmodi bene iam de nostris rebus informatos, damnosum esse consuevit.

De commissarijs tenendis per finitima loca, qui observare deberent praesides, ne haydonum turmas foverent, astipulor dominorum Consiliariorum sententiae. Quum enim huiusmodi hominum genus sparsim per pagos habitet et vagetur, vix uno aut pluribus locis a quopiam observari possunt in tanta Regni vastitate et solitudine, tam hostium quam nostrorum excursionibus infesta. Mandato itaque, ac poenae metu viderentur ii esse prohibendi, ne eos admitterent et foverent, a quibus etiam, quum essent necessarii, cogi et congregari soleant.

Verum humillime censerem, esse considerandum, quod quum hoc tempore tota fere bellicae opinionis glo (si fas est dicere) in haydonum

prope nomen transierit, quo solo videntur terreri atque offendi hostes, quonam consilio iis Maiestates Vestrae carere velint, non video; nisi ipsi hostes Turcae martelossis suis valedicere, quod facturi nunquam sunt, voluerint.

Si itaque martelossi praefati loco suo apud hostes permanserint, nostri vero haidones sublati e medio fuerint, et accedet illud etiam, quod equestris ordo praesidiariorum nostrorum pacis vel induciarum fiducia diminuetur, quod aliquando antea factum est, Maiestates Vestrae dignentur clementer expendere, quid malorum ex levissima occasione finibus nostris hostes subitario impetu inferre poterunt, ut et semper parati imparatis nobis, et ad praedam ac maleficia comparati, et per omne tempus expediti; quique multo pluribus damnis soliti sunt fines nostros afficere, quam bellorum temporibus.

Ideo in conditionibus pacis huius vel induciarum putarem exigendum esse ab eo Principe, ut, si haydones nostros velint summovere ex finibus, summoveri iubeat etiam ipse martolossos suos, quorum potissimum clancullariis et furtivis latrociniis et subditi Maiestatum Vestrarum infestantur, et induciae perturbantur; par pari referentibus nostris haydonibus.

Alioqui si id Turca facere noluerit, ne Maiestatibus quoque Vestris arbitror esse tutum carere huiusmodi hominum viribus; sed sic, ut ea ratione in aliqua disciplina teneantur, prohibiti a latrociniis; de qua iam responsum et demonstratum est a dominis Consiliarijs.

Subscribo et his, quae domini Consiliarij tertia opinione sua censuerunt. Nam et pensionis vocabulum magna ex parte accedit ad necessitatem tributi; et

quia semper antea actum et loquutum est de munere honorario, ita nunc quoque non videretur haec loquendi formula esse commutanda.

De repetenda vero Tatta ac Fylek arcibus, fieri quidem potest, sed haud dubie utramque hanc petitionem ironia aliqua hostes excipient, quod eiusmodi loca rebus eorum opportuna nequaquam vel reddere, vel disturbare consueverunt. Idque eo magis, quod vix adhuc vel unicum simile exemplum ediderint, scribatque dominus Augerius, Tattam se obtinere minime potuisse, petitumque identidem pro ea fuisse Zygetum. Et verendum est, ne, si non adeo graviter domi laborent, ut ad nos perfertur, ad minora quoque gratum nobis faciant responsum, ubi viderint pro arcibus tam importantibus dominum oratorem instare. Novimus enim nos fastum gentis eius, et rem similem alias quoque experti sumus, quod Maiestatibus Vestris optime constare potest ex litteris nostris illius temporis.

Verum si sese opportuna aliqua occasio obtulerit, poterit, meo iudicio, dominus orator harum etiam arcium obiter meminisse colore aliquo, ut saltem villarum ad Tattam pertinentium possessionem, castellorumque ad Giulam et ad Vylagoswar erectorum disturbationem obtineant. Quod non erit parum, quum de Fylek et Tatta prorsus ego desperaverim, quam adeo diligenter audio custodiri.

Omitterem etiam criminationem Hamzabeghi. Latrocinia enim Turcas apud suum Principem commendant. Et verendum esse arbitror, ne idem Hamzabegus tantum hinc domi referat laudis, ut ad Budensem etiam Praefecturam evehatur.

Aut itaque subticendum de hoc particulari esse

censerem, aut agendum generaliter de omnibus finitimis Praesidibus, ut videlicet sub graviore poena mandaretur illis a suo Principe, continerent se intra suos fines, nec finitimis Maiestatum Vestrarum locis quovis modo insidiarentur. Quod alioqui non secus facient, quam si et vires videbunt sibi esse oppositas, et domestica aliqua difficultate laborabunt.

Pro articulo autem XIX., in quo agitur de gravaminibus colonorum, recte domini Consiliarii mea quoque sententia iudicarunt, esse fortius et validius in hoc instandum; quia et Passis, et ipsi etiam eorum Principi maxime displicent, vel nobis testibus, exactiones modum excedentes, et quae in dies graviores excogitentur. Nec omnino volunt census maiores accipi a deditiis, quam solitos, et ab initio constitutos.

Videretur autem valde opportunum, si aliquae huiusmodi exactiones nominatim ad Passas perscribi possent. Nam proximis diebus, quum quaedam villa mea Tallya nuncupata quadringentorum florenorum (si bene memini) habeat censum ordinarium, officialis eius Turca, Aly Aga nominatus, extorsit mille. Quod haud dubie pluribus etiam locis fieri existimandum est.

An vero soleant Principes Turcarum iuramento firmare inita foedera, videtur esse in dubio quibusdam. Sed habent etiam ipsi sua iuramenta in huiusmodi usu. Et in primordiis fortunae suae facilius iurabant in confirmatione foederum, ut quae cum Valachis Transalpinis et Moldavis priscis fecerunt temporibus, quibus utique servant fidem aliqualem, nimirum quia ab initio subditos habuerunt.

Verum postea aucta et dilatata iam dominatione, dedignantur iurare, quum saepe etiam iurati fallant confoederatos; quod agnoscant alios ab se pacem et

inducias postulare, difficileque ad hujusmodi inducuntur, nisi propria necessitate compulsi, et si ipsi primi pacem postulassent, quamque scirent diuturnam ac certam suo evidentur beneficio futuram.

Postremo quod ad limitum attinet positionem; etsi, Clementissime Rex, nostro etiam tempore pro his est diligentissime laboratum, et procul dubio valde essent necessarii, si tam intime in viscera Regni nostri non accepissemus hostem. Nunc tamen, quo loco limites hi ponendi essent, video difficilem esse rationem. Quia, ut de nostris loquar confiniis, ad usque ferme Cassoviam, et intra territorium Murani, deditiis villis terrore dominantur, et eas censent de montanis fodinarum; et de pluribus aliis confiniis ab aliis potest sumi informatio. Verum quia iam nobiscum in nostris fere aedibus hostes nostri commorentur, nescio quinam ponendi sunt cum illis limites, nisi si etiam in societatem (quod Deus avertat) eos admittemus.

Assensus itaque meliori maiorum meorum consilio, existimarem ipse, hoc de positione limitum suppremum esse; praesertim quum dominus etiam orator initio suarum litterarum scribat, res utrinque eo statu esse praemissas, quo nunc sint; statuendumque duntaxat firmissimis rationibus, ut utriusque partis praesidia in suis stationibus sese continerent, et ex earum non solum territoriis non excederent, sed etiam villarum dedititiarum ubivis existentium proventus ac census per judices et colonos earundem ad utramquem partem inferrentur.

Sic putarem hoc pacis vel induciarum tempus transigendum. Quum et de limitum certa et expressa aliqua ratificatione cum eodem hoste (ut ego arbitror) constituere periculosum sit, ne et ipse ex hoc jus sibi

quodpiam pergere inciperet vendicare, et Maiestatibus Vestris oblata a Deo Optimo Maximo desiderata aliquando opportunitate belli gerendi, denuo sit cum eo ad arma redeundum.

Nec attingenda mihi fuere reliqua, quibus ut approbatis accessi et subsripsi; non meam voluntatem sequutus, sed Maiestatum Vestrarum Sacratissimarum mandato humillime obsequutus.

II.

Maximilián cseh királynak Verancsics Antal.

1559. mart. 13. Sacra Regia Maiestas, domine domine mihi semper clementissime. Post fidelium et perpetuorum in gratiam Vestrae Sacrae Maiestatis Regiae humillimam commendationem. Heri sub noctem appulit huc Gaspar Hooz, secretarius Magnifici domini Augerii, cum litteris et mandatis ad Sacratissimas Maiestates Vestras missus, quem existimo certum de pace cum Principe Turcarum facta nuncium attulisse. Gywlenses, qui in ditionem Turcarum excurrerant praedam acturi, in eum paulo infra Tolnense oppidum inciderant, ubi eo cum Turcis circiter decem, quibus comitabatur capto, eundem Gywlam cum comitibus pertraxerant. Inde cognita conditione hominis, ad me eundem curarunt deducendum; ego vero Cassoviam, commendato eiusdem loci Capitaneo, ut quam celerius fieri posset, ad Maiestatem Vestram perveniret.

Interrogato autem de rebus novis, dixit Philippum Baldum etiam redire, ac secum Dominicum Dobonem ducere, seque arbitrari, eum iam esse in itinere; quodque Turcarum Princeps in dies magis ac magis bello filii laboraret, classemque in Aegyptum expediret; quia idem filius iam supra quadraginta millibus armatorum contractis eandem Aegyptum occupaturus contenderet, quodque tota Turcia occultis seditionibus et studiis inter patrem et filium laboraret,

et perturbata foret. Quibus obiter, et quantum modestia concedebat, ab eodem nuncio acceptis, humillimeque Vestrae Sacrae Maiestati significatis, Gywlenses etiam festinatis litteris monui, ut pro honore Sacratissimarum Vestrarum Maiestatum, diligentem et honestam curam eiusdem secretarii comitum Turcarum habeant, donec aliud a Maiestate Vestra Sacra accepissent mandatum. Non esse in eos saeviendum, qui nos ex Turcia adducunt, et securitatis ac tutelae causa nunciis et oratoribus Maiestatum Vestrarum adiunguntur.

Caeterum, utcunque hac de pace agatur, nos tamen habemus per exploratores nostros asseveratione non exigua, Passam Budensem habere in animo, opponendi quatuor huic arci castella, in Gyazbryn (Jász-berény), in Heves, in Cheghe apud Tybiscum, et Chyaath, ut excursiones nostrorum inhibeant, et hos fines propius arctiusque intercludant. Cui periculo ut mature occurri possit, summo studio cognoscere curamus, num id consilii voluntatisque certo prosequetur. Quoniam autem Gyaazbryn distat milliaribus nostris Hungaricis octo, Hewes quatuor, Czyaath totidem, et Czeghe sex, haud dubie toto eo terrarum tractu, qui est inter Tibiscum et Danubium privaremur, si haec castella in praefatis locis ponerentur; quum in hoc ordine, veluti in quadam corona existit et Fylek, et Hatvan, et Zolnok. Et de hoc situ poterunt Vestrae Sacrae Maiestati omnes domini Consiliarii referre, ac post eorum dominationes etiam dominus Thelekessy, quem audio isthuc esse profectum. Czaath autem, quia est domus nobilitaris lapidea, et claudebatur vallo nimis amplo, cui tuendo quum nec dominus eius, nec ego sufficere possem, iam biennium ad eius con-

servationem non mediocri impensa facta; diebus proximis distraxi, sola relicta domo memorata, cum sepe, Hungaris *lathorkerth* nuncupata. Nec illi tamen processu temporis parsurus, si quid in ea periculi nobis adhuc instare intellexero, quum una ex parte habeat arcem Tokay, ex alia castellum Zolnok.

Simili modo ultra Tibiscum, quum Turcae ad oppidum Naadwdwar fecerunt comportari magno numero robora, suspicabamurque, quod in Chege pago supra iam memorato, vel in oppido Naadwdwar castellum essent erecturi; postea tamen circumlatum est dupliciter, modo quod in eodem loco supra amnem Hortobay molendinum extruere, modo quod castellum Bala-Zent-Myklos reparare velint, utrumque adhuc nobis incertum et suspectum, unamque equitum turmam mox ad ea robora concidenda mittere decrevimus, ubi Tibiscus, qui nunc magno aquarum incremento dicitur diffluere, in alveum redierit.

Habemus etiam, Lyppam commissarios venisse ex Turcia, qui posteritati Joannis terminos diu iam postulatos ostendant, quos ei in possessione Transsylvaniae Turca est concessurus, aiuntque eos Marisum et Tibiscum amnes fore. Partitio minime sane aequa, at ea quidem, quae pro Turca maxime faciet; quam dimidia et meliori parte Transsylvaniae relicta sibi, totius tandem sine negotio dominus fieri poterit. Quod ne tyranno concedatur, enitendum et contendendum tota ope esse putarem. Quod tamen consilio Maiestatum Vestrarum reliquendum (igy) est. Quas Deus Optimus Maximus felices atque incolumes conservet. Agriae 13. Martii 1559.

III.

Verancsics Antalnak Ferdinánd császár.

Episcopo Agriensi.

Ferdinandus etc. Reverende devote fidelis nobis dilecte. Litteras, quas fidelitas vestra die septimo praesentis mensis ex Agria ad nos dedit, clementer accepimus. Quae sane fecit rem nobis gratam, quod humiliter nobiscum communicaverit ea, quae ex Turcia de rerum illarum statu ad eandem fidelitatem tuam perlata sunt; praesertim cum fidelitas tua hoc officii genere suam erga nos eximiam fidem et observantiam, nobis quidem iam antea abunde perspectam et cognitam, luculenter declaraverit. Itaque fidelitatem tuam vicissim a nobis omnem benignitatem et gratiam expectare volumus. Id quod fidelitati tuae responsi loco benigne rescribendum duximus. Datum Augustae Vindelicorum 24-a Martii 1559. 1559 Mart. 24.

IV.

Verancsics Antalnak Ferdinánd császár.

Ferdinandus Divina favente clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus etc. 1559. Mart. 24.

Reverende devote, fidelis nobis dilecte. Cum Nobis occurrant eiusmodi negotia, in quibus ob tuam singularem erga Nos fidem, ac eximiam prudentiam, rerumque agendarum dexteritatem, opera et praesentia tua opus habemus; tuae propterea fidelitati clementer committimus, ut absoluta consultatione, quam Serevissimus Princeps dominus Maximilianus Rex Bohemiae etc. filius noster charissimus de rebus Turcicis tecum et cum aliis nonnullis potioribus Consiliariis nostris Hungaris ad octavam Paschatis instituit, quamprimum te huc ad Nos conferas, et sumas tecum omnem familiam tuam, quam semper tecum habere soles, quando Viennae, et alibi extra Episcopatum tuum residere solitus es; qua nimirum continue tibi domi opus non est. Causas enim adventus tui postmodum intelliges. Exequeris autem in eo bene gratam, adeoque expressam et omnimodam voluntatem nostram, clementer admodum erga te recognoscendam. Datum in nostra Imperiali civitate Augustae Vindelicorum die XXIX. mensis Martii, anno Domini M. D. L. IX. Regnorum nostrorum Romani XXIX. aliorum vero XXXIII.

Ferdinandus sk

Ad mandatum Sacrae
Regiae Maiestatis proprium
V. Seld. M. Singkhmoser sk.

Kívül: Reverendo devoto, Nobis dilecto Antonio Verantio, Episcopo Agriensi, Consiliario nostro.

Perceptae Scepusii 17. Aprilis 1559.

V.

Maximilián cseh királynak Verancsics Antal.

Ad Maiestatem Regiam Max. Boh.

A Januarii diebus ultimis ad VIII. Martii plures iam a Sacra Maiestate Vestra accepi litteras, ad quas hactenus non respondi, dum ea, quae mandata sunt mihi, exequi contendo; tot interim aliis quoque negotiis et curis occupatus, ut sane vix respirem, nedum vel unius horulae otio potiri possim. Illud omnino urgens, quantum per vires et industriam meam fieri possit, ne desim meo officio. Quicquid itaque hac in re videbor commisisse negligentiae, supplico Vestrae Maiestati humillime, dignetur mihi gratiose veniam dare. 1559. April.

Superioribus diebus florenos 1025, quos Maiestas Vestra in auro Agriam mitti curavit, salvos accepi. Ex quibus vigintiquinque familiaris meus, qui eos attulit, insumpsit. Sexcentos quadraginta octo pro his, quibus aliunde mutuo acceptis proximarum trium solutionum, quas utrique militi fecimus, defectum suppleveramus, reposuimus. Reliquos in stipendium mensis Martii peditibus distribuimus. De globis vero in hanc arcem eiaculatis per Turcas obsidionis tempore, quorum Maiestas Vestra Sacra mandavit in pictura ad se mitti genera, numerum, magnitudinem et pondera, eos in his tabellis depingi feci. et cuilibet generi ascripsi suum numerum, magnitudinem, pondus, et quae habeant, quaeve non habeant bombardam. Ja-

cebant autem duobus locis; in armamentaria domo, bombardariorum oculari dumtaxat censura, non autem ratione numerali, quinque videlicet millium; in templo vero millium duorum et quadringentorum numero iudicati, confuse utrobique positi; illi etiam negligentius servati, qui in templo erant, quod nullo conclavi tenebantur; inscriptíque sub his numeris inventario rerum arcis Agriensis, quod est mihi a dominis commissariis datum, quum Episcopatum hunc inieram; qui faciunt 7400 summam. Nunc demum praesente me diligenter numeratis, distinctis, et quibusque iuxta suum genus loco suo, et sub clavi collocatis, inventi sunt 5747, deessentque ista ratione ad inventarii numerum 1653. Cui cognitioni dominus etiam Joannes Zwkan Maiestatum Vestrarum rationista aeque interfuit, ut priori, cui ego non interfueram. Rogatusque a me tanti defectus causam, respondit, haudquaquam fuisse suffuratos, sed ne cuiquam quoque dilargitos; verum quod in postrema cognitione rerum arcis huius Agriensis non fuissent iidem globi (uti iam dixi) numerati, quodque et ipse, et dominus Franciscus Pesthiensis, censurae bombardariorum securius fide habita fuissent decepti; quemadmodum ipsi etiam bombardarii confessi sunt, quod essent opinati tot fuisse. Ego autem ignarus causae, cur Maiestas Vestra voluerit de his globis cognoscere, venit mihi in mentem, quod Magnificus dominus Gabriel Perény partem aliquam eorundem globorum vendi sibi a me postulaverat. Quod quum etiam requiri me, absurdum esse putavissem, et respondissem illi, id non convenire, nec licere mihi facere sine mandato Principis, arbitror illum eadem petitione apud Sacram Vestram Maiestatem fuisse usum. Verum hos globos non censerem hinc esse

removendos, sed potius querendas et mittendas eis esse convenientes machinas, quae maiori numero forent; quum sint globi fusi, pulchri et integri, futurique valde necessarii, si qua obsidio ingrueret. Alioqui illud Maiestas Vestra constituat, quod Eidem fuerit visum. Verum si decreverit, ut curentur eis machinae, videritque difficile esse, istinc eas posse huc transferri, fortasse operae pretium foret, ut hic una falconetarum loco ex hac campana, de cuius conflatione iam accepi mandatum, et ex cupro, quod est nuper mihi in montanis datum, funderetur. De quo quicquid Maiestas Vestra Sacra censuerit esse faciendum, gratiose mihi significare dignabitur; quo, accersito huc huiusmodi machinarum fusore, et cuprum quod est in promptu, an sit cum campana suffecturum, quae est satis grandis, videamus; et fornace instituta, aggrediamur opus.

Ad negotium vero Francisci Jacussith quod attinet, sic se illud habet. Quum iam ipse diebus superioribus venissem Eperiessinum, quo tempore et Kysvarda obsidione rebellium premebatur, et congregari Turcae apud Fylek arcem dicerentur in hos fines excursuri, de quo ad Maiestatem quoque Vestram scripseram; miles quidam ex potioribus Joannes nomine omnes tres officiales, Provisorem et duos Capitaneos ad convivium invitaverat, festum nominis sui diem celebraturus. Qui magnitudinis rei, officiique sui minus memores, omnes una cum altero Vicecastellano in oppidum profecti sunt, alteri dumtaxat soli arcis custodia demandata; nec aliis in ipsa arce relictis, quam solitis peditibus et familiis tam eorum quam suis. Hic vero Vicecastellanus interim, quum occlusis maioribus portis, minoribus patentibus introivisset in arcem.

reperit apud carcerem transfugam quendam veterem, nunc aquario ministerio apud culinam fungentem, hominem omnino vilem, abiectum, semisanum, et iam dudum Christianum factum, cum captivo colloquentem, nemine fere tunc alio in ea arcis parte existente, eoque securius ob id increpito et obiurgato, abire iussit in culinam. Inde paulo post exiturus aquae gratia extra arcem, aliam portam, quae tota clausa tenebatur, patefieri sibi instare caepit, quod haberet compendium ad flumen. Ubi tum, negante illi hoc Vicecastellano, nollens ambarum portarum per absentiam officialium cuippiam usum patere, quod sane prudenter fecerat, cum eodem Vicecastellano iurgari caepit, coactusque alia portula eggredi, in oppidum descendit, et conquestus est Provisori. Ascendens postmodum in arcem Provisoris oeconomus caenae curandae gratia, Vicecastellanum solum ab exteriore portarum parte invenit in limine excubantem; eumque insolentioribus verbis aggressus increpare, quod ministrum aquae durius habuisset, quodque ea causa caenam tempestive praeparare nequivisset. Vicecastellanus non tulit hominis intemperantiam, iussoque intrare in arcem, ut curaret ea, quae sui muneris forent, neque se conviciis incesseret; tandem erepta ex eius manu clava, quam in ipsum Vicecastellanum expedire videbatur, ita eundem oeconomum tractavit, ut adhuc decumberet, dieque simul ad occasum solis inclinata, arcem conscendunt pleni irarum, amboque Capitanei partes Provisoris amplexi, diem Vicecastellano dixere, coactoque die sequenti causam suam dicere coram se et aliquot nobilibus in iudicii consessum accersitis, reum honoris, officii, bonorumque et capitis pronunciavere. Ubi ipse provocat ad me, et curat, ut quam ma-

turrime de casu suo intelligam, nec ipso Vicecastellano, nec ullo alio considerante, qualem errorem officiales ipsi commisissent, qui una omnes arcem et praesertim finitimam eggredi haud ullo pacto debuerant. Ego tum, Clementissime Rex, summa perturbatione commotus, et sollicitudine ictus, mox ad officiales mandato dato, ut supersederent ad reditum meum in me morata causa, quam ipse essem cogniturus, Agriam etiam celerius pervenire curavi. Sed acciderat ad hoc et aliud, quod nihilo secius et me et illorum existimationem offenderat. Dominus Bebek habebat captivum Turcam, conditionis non exiguae. Is praeerat officio villae cuiusdam meae in medio ferme milliari ab hac arce sitae, et Talya nuncupatae. Qui quum vellet in hoc loco de redemptione sua pacisci, sperans se ab colonis praefatae villae non postremam partem eius redemptionis obtenturum, effecit, ut huc a domino Bebek officialibus meis mitteretur. Quo quum adductus esset, creditor quidam domini Bebek, spe debiti sui consequendi adductus, aresto in memoratum captivum agere contenderat. Ego tum cavens et ipsis officialibus meis a damno, si e manibus eorum eriperetur alienus captivus, et etiam finibus his, ne hac ipsa causa in aliquam controversiam cum eodem domino Bebek incideremus, quod non potuisset sine etiam Maiestatum Vestrarum accidere molestia, praemonui subito officiales meos periculi, iussique illis serio, ut et domino Bebek captivum suum remitterent incolumem, et ne in posterum cuiuspiam etiam magnatis hominis captivum deducerent in hanc arcem, suamque in curam acciperent. Satis etiam illis nos esse sollicitos. qui nostri essent. Pro quo meo officio neque gratias egerunt mihi, neque mandatis meis paruerunt. Quin po-

tius habito interim Agriae eo diutius, tandem sic factum est, ut libertatem suam quinque circiter millibus florenorum pactus, a Taliensibus meis mille exigeret ipsis nescio sane qua id fronte intuentibus, et ut audivi etiam adiuvantibus. Quod haud dubie aegrius ferre debuissent. eratque illorum partium, et me mox facere certiorem, et summam, quantum fieri potuisset, curare minuendam. Sed neutrum fecerunt, immo quod me multo habuit gravius, detractis hosti compedibus. et abstersis. sordibus convivarunt cum eo in arce non aliter, quam cum digno quoppiam viro et homine Christiano. Demumque prosequuti illum honore abeuntem, benevolentiam etiam in eum declarare, quamcunque potuerunt, nullam omiserunt. Et accessit huc unum maxime ponderandum. Decedens enim ex hac arce Agriensi. auditus est idem captivus dixisse magno fastu; ea sibi multo maius placuisse, quae Agriae vidisset, quam si decuplum pro eo accepisset, quod liberationis suae causa expenderat. Quod quale sit, Maiestas Vestra Sacra videat. Nec id tanti habere oporteret, si homo plebeus vel gregarius quispiam miles effudisset. Verum quum Agga et Centurio inter Turcas non postremus (sit), et pro quo summi omnium praesides finitimi laboraverint, non est mea quidem sententia contemnendum.

Ad haec duo, quae rem et statum publicum, meum etiam honorem visa mihi sunt respicere, privatim tertium contra me commiserunt. Proxima praeda, quam ex Turcis retulerant, quinque millium florenorum captivum inter alios obtinuerant. Et quia mos ac ius apud nos eorum omnium est, qui praesidia militaria contra hostes tenent, ut ex praeda aut praecipuum captivum, aut totius praedae partem tertiam de-

sumant domini, quod etiam cum eisdem, dum possessionem officiorum suorum caperent, pacti fuerant; utrumque mihi denegarant, perinde ac suarum rerum ignaro homini, et illi, quem agnoscere post Sacratissimas Maiestates Vestras superiorem suum recusare viderentur. Tamen id eorum renitentiae in milites, ad quos captivum dicebant pertinere, coniiciebant, aequitatis meae conscii, et fortasse etiam veriti, ne usus meo legitimo iure, quod nunquam fecissem, eis eriperem captivum; omnibus aliis, qui fuere prope infra gregarios, retentis Agriae, illum, qui insignis habebebatur, in alienam arcem abduxerant servandum. Magna sane indignitas et contumacia. Verum haec omnia, Clementissime Rex, quum ego summo studio dissimulassem, volens cum dexteritate tantis rebus occurrere, Agriam ubi veni, et cognovi omnia, quae hic acta fuerant in mea absentia, tandem convocatis ad me solis tribus officialibus, Provisore et duobus Capitaneis, egi cum eis summa humanitate et moderatione de his omnibus, coarguens imprimis leniter, quam maxime et Maiestatibus Vestris, et mihi, et honori ac existimationi suae deliquissent, quod ex arce finitima omnes una exivissent. Et ab hoc argumento (ut rem astringam), per complura alia, quonam videlicet pacto arces et loca finitima teneri consuescent, quidnam et quam magnum esset, quod commiserant, quive viri, quove nomine et existimatione forent, expatiatus, summa omnino cum modestia, ne homines offendissem, immo subinde securos faciens, me non id agere, ut honorem eorum deprimerem, aut in eosdem litem intenderem, sed ut edocerem, moneremque illos, imposterum ne in similem lapidem impingerent. Addens ad haec, ea me causa tam acriter eos de hoc po-

non posse excusarent, negarentque hunc in modum convenisse mecum, seduloque postularent, ne id ab eis exigerem, in aliquot dies rem distuleram, tempus dans eis, ut, quid deberent mihi, agnoscerent, et officio suo uti non refragarentur.

Postea quum accersito Francisco Jacussith, coepissem eum alloqui, ut curaret apud milites partem meam praedae tertiam, id esse et sui et collegae eius officium, nec paterentur me iure meo frustrari. Caepit tunc detrectare ac dicere, secus se eam conventionem, de qua mecum transegerant, intellexisse; milites pauperes esse; solutiones illis raras fieri; et alio abituros, si id ab eis exigere urgerem. Vicissim ego quoque eidem respondere, quae ad rem et aequitatem meam pertinere videbantur, ac potissimum illud, milites pudorem mihi apud omnes homines offusuros, si me his commentis elusissent. Caeterum ab eo, et a collega eius, qui fide obstricti essent mihi, requirere me, ut exequerentur, quod res mea postularet, nisi deesse suo officio constituissent. Atque ita hunc in modum aliquamdiu summisse colloquuti, in ea demum erupit verba; captivum se nunquam fuisse, neque in hac arce Agriensi cuiuspiam esse velle. Miratus tunc, quid hominem corripuisset, subiunxi, en quidnam hoc esset tam intempestivae querimoniae; non esse eius nec locum nec causam; meque ab eo nihil minus expectasse, quam orationem huiusmodi. Atque ille iterum, et item tertio simile replicans, et serio id quidem se se agere et loqui dixit. Ceterum quoniam a seruitio arcis huius cessare statuisset, missionem et licentiam ab ea die dari sibi postularet. Versus tunc ex admiratione in stuporem (nam puduerat me quasi non liberum hominem, sed mancipium habuissem), adhuc rogaueram, ut

huiusmodi omitteret, nisi forte iocaretur. Verum denuo commeatu postulato, vehementiori animo subintulit, serio se mecum agere, nec cuiusquam captiuum esse velle. Tunc plane animadverti, eum dedita opera ab officio suo et a consortio meo decedendi occasionem urgere, et quaerere, quippe quod ei causam ad id veniendi nullam omnino praebuerim. Commotus itaque supra modum, quandoquidem his verbis iniuriam fieri mihi putaveram, ipse quoque vicissim cum eo questus, quod huiusmodi exprobrationem ab eo nunquam expectaverim, quodque semper ab initio liberum atque ingenuum hominem habuerim, eaque causa omni etiam honore illum prosequi amoreque complecti studuerim, dixi, eum non iusta neque legitima expostulatione uti; caeterum ut palam testatum faciam omnibus, integram ei apud me fuisse et esse libertatem, abiret, et pro voto suo, quam efflagitaret, haberet missionem, essetque a seruitio huius arcis absolutus. Quod confirmaturus adhuc constantius, die quoque postero hoc idipsum illi nunciavi Hisque omnibus sine ulla vel contentione vel iurgiis inter nos actis, postea quoque familiariter conuiximus, dum expleret annum, relatumque mihi est, optato id missionis ei accidisse, petiturumque fuisse eam, et si nulla affuisset occasio, non offerente sese ista. Atque hoc medio temporis, interveniente carnisprivio, convivium et ipsis omnibus officialibus, et militibus instituerat. In quo post primum ferculum, et antequam incaluissent vino, alloquutus una omnes, me non avaritiae studio partem praedae ab eis tantopere exegisse; sed primum, ut existimationem meam inter eos, et pares meos tuerer, deinde ut haberem, quod subinde illis darem, et quotidianis eorum petitionibus, vel in parte saltem aliqua

satisfacerem. Quum ab initio quicquid vel equorum vel sellarum vel tapetum vel aliarum rerum, quae mihi aut donatae sunt, aut in sortem cesserunt ex Turcicis praedis, id totum eisdem erogaverim, nec vel unius minimam petitionem irritam fecerim. Usurusque hac libertate erga illos etiam imposterum, nunc quoque me hoc convivio propinare ac dono illis dare, quicquid de memorata praeda ad meam partem pertinuerat. Nemine interim deliberationis huius meae facto conscio, ut res inexpectata maiorem energiam habuisset, et agnovissent omnes, me non lucra, sed animos et voluntates eorum captare, studereque, ut in arcis huius seruitio hilares conservem. Quod a me factum quantis mox acclamationibus exceperunt, nihil attinet dicere. Sed quidam argenteis etiam donis fuerunt munerati, tanta mihi sit cura in hoc praesidio continendo. Sic itaque, Clementissime Rex, habuit se negotium Francisci Jacussith. Absoluturus post eum etiam Ladislaum Zelemiri Prouisorem, qui etiam huic loco parum utilis. Vix enim reperiri possunt, qui non studeant potius suis loculis, quam quorum gratia assumantur. Et quia tot officiales, et tot eorundem ginecia consumebant, quicquid fere et in meam, et in militum, et in arcis partem cedere debuisset, quum ipse aliter cessurum speraveram, opinioneque deceptus sim, nondum sero est ad errorem reparandum. Statui itaque in pristinam formam haec tria officia, in duo videlicet, revocare, totque gineciis valedicere. Sciatque clementer, Maiestas Vestra, annuum proventum proximum supra quatuor etiam millium florenorum iri auctum. Nec Stephanum Zoltay movebo loco suo, qui est homo militaris, moderatus, vigilans, obsequiosus, non elatus, dexter in omnibus, et fere qui solus est,

in quo hactenus conquieverim. De collega eius pariter sentio, et fateor, quae de optimo et strenuo viro fa tenda sint; dissimili tamen sunt ingenio, et is non alio modo etiam a Reverendissimo domino Strigoniensi recesserat, quam hoc ipso. Ac de his satis. quae quod ad Maiestatem Vestram verbosius et tumultuosius descripserim, supplico humillime, dignetur mihi clementer veniam dare. Sic enim duxi mihi esse faciendum, ut ad unguem de re tota Maiestas Vestra informaretur. Censeremque Maiestate Vestra Sacra approbante, id non esse evulgandum, sed in eiusdem pectore supprimendum, ne vir bonus aliquo pacto deprimeretur, etiam si ipse potius debuero inculpari. Nam ad hoc nunquam cum eo descendissem, nisi ipse me coegisset.

De eo autem, quod ego diminuere numerum equitum ac peditum, et novum quendam ordinem eorum constituere vellem. proxime quidam ad Maiestatem Vestram detulerunt. sciat clementer Maiestas Vestra. me quidem nec unicum vel equitem vel peditem ex eo numero movisse, qui mihi in conventione a Sacratissima Caesarea Maiestate assignati sunt et impositi. eumque ordinem, quem ab initio tenere coepi, nunc etiam teneo. uti paulo post plenius ad Maiestatem Vestram perscribam. Quem Deus Optimus Maximus incolumem et felicem conservet ad plurimos annos. Agriae secunda Aprilis 1559.

VI.

Maximilián cseh királynak Verancsics Antal.

1559. april. 7. Sacra et Serenissima Maiestas Regia, Domine domine mihi clementissime. Heri iam sub noctem binas a Maiestate Vestra accepi litteras, quarum unae de XXIIII., aliae de XXV. Martii mensis datae erant. Hisque in aulam revocatus, currum sine mora conscendam, et venire pro mandato summa celeritate maturabo. Quamquam me ad praefixum diem adfuturum minime sperem, quod et via longa sit, et litterae serius nonnihil redditae sint; nec ipse iam adeo aptus sim de currendis postis. Quod Maiestas Vestra Sacra dignabitur mihi gratiose ignoscere. Accelerabo tamen pro viribus, quam maxime potero.

Quas autem, et qua summa assignaverim decimas domino Francisco Pesthiensi, et domino Sigismundo Torda, iuxta quod antea facturum me receperam, ad nomen Sacratissimarum Maiestatum Vestrarum misi regestum, his litteris inclusum. Anno superiore dederam eidem decimas florenorum 3557. In quibus colligendis ac reponendis, si diligens cura ac frugi adhibebitnr; haud dubie non exiguum adferent proventum, Idque subsidii ad commeatus arcium, et civitatum, quae cura Maiestatum Vestrarum servantur. ab Agria puto non contemnendum fore, accessurumque multo maius; si aliae quoque contulerint Eccle-

siae. Deus Optimus Maximus Saram Maiestatem Vestram incolumem servet ac felicem ad multos annos.

Agriae VII. Aprilis 1559.

Eiusdem Vestrae Sacrae Regiae Maiestatis.

servitor subiectissimus,

Agriensis.

VII.

Verancsics Antalnak Ferdinánd császár.

Episcopo Agriensi Antonio Wrancio.

Ferdinandus etc. Reverende devote fidelis nobis dilecte. Hodie redditae fuerunt nobis litterae tuae, quas die 28. proxime elapsi mensis Aprilis scripsisti, et benigno ac grato animo cognouimus, te ifer per nos tibi iniunctum obsequenter suscepisse. Itaque tedenuo clementer hortamur et requirimus, ut id, quantum unquam fieri potest, promoveas. Ne quid enim impedimenti tibi exhibeatur causa viatici, scripsimus Consiliariis Camerae nostrae aulicae Viennae existentibus, ut tibi illico necessarias impensas subministrent, quibus huc venire queas Id quod tibi ad memoratas litteras tuas clementer respondere voluimus. Datum Augustae Vindelicorum die 8. Maii 1559. 1559. Maj. 8.

VIII.

Verancsics Antalnak Donzellino Jeromos.

1559. jun. 25. Amplissime ac Reverendissime Antistes, summa mihi observantia colendissime. Misit ad me superioribus diebus Jacobus Swada, vir humanissimus, ac totius antiquitatis consultissimus, tuum illud eruditissimum scriptum, in quo de mea quadam oratione quid sentias, illi explicas ac declaras. Illam ego quidem ea de causa Viennam miseram, ut docti alicuius viri iudicium ac limam experiretur : non eam tamen dignam esse iudicabam, quae a tanto viro perlegeretur. Sed quando res ita cecidit, non mediocriter mihi sum gratulatus, oblatam mihi esse occasionem, qua quod antea cupiebam, illud oportune facere iam possim. Multorum enim vocibus atque commendatione permotus, meus in te animus ita affectus fuit, ut tuam mihi benevolentiam summis votis expeterem, et cum absenti mihi aliter, quam per litteras non liceret, pudore tamen quodam, ne id facerem, deterrebar. Verum quod antea temeritatis aut arrogantiae fore iudicabam, iam aequitas atque officium iure quodam merito a me videtur exigere ac postulare. Etsi autem epistola tua statim lecta, ut id facerem, animum meum accingebam, ac salutationem adornabam; Principum tamen aliquot, qui non longe ab hac civitate absunt, et plurimorum etiam hic adversa valetudo effecit, ut quod summopere cupiebam, hactenus facere non po-

tuerim. Et licet nunc etiam me negotia non levia distringant, sine insignis tamen ingratitudinis nota hoc officii diutius differre me non posse iudicavi; atque ideo moram hanc praeter meam animi voluntatem, initio deprecandam duxi.

Porro autem, si antequam scriptum tuum perlegissem, quemadmodum mihi in animo constitutum erat, litteras meas ad te dedissem; non aliud certe mihi argumentum proposuissem, quam ut tuam mihi benevolentiam conciliarem. Sed cum tu in eo, summa profecto atque incredibili humanitate ac facilitate, ultro mihi illam offeras et concedas: a proposita mihi materia ac instituto video discedendum. Totum enim in gratiarum actione me esse oportere, facile animadverto. Utinam vero ea mihi esset dicendi vis atque facultas, ut quod animus meus, eximiam tuam virtutem et Divinum ac immortale in me meritum intuens, intus concipit et complectitur, verbis etiam aptis consequi illud posset. Nam quemadmodum ea beneficia, quae sponte in alium conferuntur, magis grata, iucunda atque accepta esse solent, quam quae precibus aut alia ratione impetrantur aut extorquentur; ita tua in me voluntas atque animi propensio mihi accidit quam gratissima; ac me longe plus debere intelligo, quam si meae in te observantiae ac studio ut responderes, illam ex officio detulisses. Auget vero tua etiam in me merita, quod de me tam magnifice et sentias et profitearis; magnum enim quid est a laudato viro laudari, a quo omnis abest assentatio, ac delicias facere, animi ingenuitas, nobilitas et candor illum non sinit. Ego sane meorum et laborum et studiorum fructum non mediocrem percepisse mihi videor, qui tale ac tam honorificum testimonium ab excellentis iudi-

cii viro accepi. Faxit Deus, ut haec mihi laus merito contingat; quae magni profecto mihi aestimatur. Nec enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed prae nobis ferendum. Trahimur omnes laudis studio, et optimus quisque maxime gloria ducitur. Nullam etenim virtus mercedem aliam laborum periculorumque desiderat, praeter unicam hanc laudis et gloriae, qua quidem detracta, quid rogo est, quod in hoc tam exiguo vitae curriculo, et tam brevi, tantis nos laboribus conficiamus. Scio equidem generosos animos, veramque virtutem nihil peregrinum aut extrinsecum morari, sed seipsa contentam esse. Ego vero homo sum (ut ille in comoedia inquit) et humani a me nihil alienum puto. Cum autem hactenus de me abiecte admodum atque humiliter senserim; si quid in posterum mihi arrogabo, tuo certe testimonio fretus illud faciam, cuius iudicium secutus meas vigilias non parvi amplius aestimabo.

Idem tamen mihi tecum, quod Aristoteli cum suis interpretibus accidit. Ut enim illi, dum in eruendis suis sententiis laborant, ac de proprio sensu solliciti sunt, multa ex ingenii felicitate, et doctrinae copia et ubertate excogitant, quae ille certe aut nunquam, aut eo in loco minime cogitauit: ita in mea oratione examinanda tu omnes virtutes et rhetorica ornamenta invenisti, ut per te quidem nihil in ea desideretur. Cum tamen in ea facultate tantam mihi peritiam non ausim attribuere; optarem sane in arte omnium utilissima, et quae mortalium vitam et commoda iuvare plurimum potest, et in eloquentiae praeceptis me adeo profecisse, ut quantum in me agnoscis, tantum vere etiam reperiretur. Sed de te idem, quod de vitro alieno colore infecto arbitror iudicandum. Ut

enim solis radio eo percusso, eodem colore alia affici videmus, ita intellectus tui lumine factum est, ut quod intus in te latet, mea in oratione esse iudicares. Duplici equidem affectu animum meum permoveri inter legendum sensi. Laudibus enim non expectatis haud mediocriter sum affectus; deinde meae inscitiae conscientia et reprehensione non leviter sum deiectus.

Porro autem, gratissimum mihi officium fuit, quod quae in ea iudicas reprehendenda, non tantum humaniter atque amice, sed summo etiam iudicio ac prudentia adhibita indicasti; ac tantum abest id ut aegre feram, ut eo nomine gratias agam, easque habiturus sim immortales: illis enim sublatis in hominum reprehensionem minus incurret, atque ita melius meae existimationi erit consultum. Alioqui cum ego Apellem imitatus, doctorum iudicio illam exposuerim singularis beneficii loco, tanti viri admonitio a me est accipienda, et patior sane libenter ab eruditis viris eam reprehendi; non idem facturus, si quis ineptus sutor aggredi idem vellet. Quid tamen mihi in animo fuerit, cum illa scriberem, explicare nunc inportunum minime sum arbitratus.

Imprimis ego de Zacharia Dolfino tam bene meritus sum, ut et recuperatam valetudinem suam, et existimationem quoque mihi apud omnes acceptam referat; ac pro beneficio, meam in patriam restitutionem me iussit expectare; de qua, cum nunquam serio cogitarit, me tamen integrum annum suspensum tenuit. Quo in tempore aliae in patriam redeundi rationes, quae mihi aliunde affulgebant, et contemptae a me sunt et neglectae. Tanta mihi erat de Dolfino concepta fiducia; qui tamen perpetuo mihi illudebat. Ac nisi clarissimus vir Paulus Theupolus, Venetus

tum Viennae orator, invito ac repugnante Dolfino me monuisset, aliam mihi ineundam esse rationem, nec me ab eo pendere amplius debere, meam diutius adhuc spem suspendere ille volebat. Aegre quidem hominis parum candidi fraudem ac imposturam, ut par est, tuli; eam tamen semper dissimulavi, nec ullum quidem commoti animi indicium in mea oratione volui apparere; cum coram Senatu illo, in quo Dolfini etiam et affines et cognati multi essent futuri, sedatum ac mite dicendi genus ab initio mihi proposuissem. Quidquid vero de illo a me est dictum, rei gestae est narratio atque historia. Cum enim diuturnioris meae in Germania morae causam patres edocere vellem, ea a me historia necessario fuit recitanda, in qua eam putabam me modestiam adhibuisse, ut nemo ex ea offendi posset. Nam nihil minus cogitavi, quam expostulationem illi scribere. Cum tamen praeter meam opinionem te offendi videam, idem de aliis, qui eam lecturi sunt, mihi est verendum; atque ideo ea pars a me omnino est immutanda.

Quod vero ad titulum attinet; ego dum illam scriberem, nunquam putavi a me declamationem, sed orationem esse appellandam. Verum cum illi iam absolutae argumentum praefigerem, et umbratilem pugnam illam vocarem, ne a communi et veterum et recentiorum sententia discederem, declamationis titulo eam nominavi. Hactenus enim ita sensi, nullum aliud inter declamationem et orationem, quam inter schiamachiam (igy) et legitimum certamen esse discrimen. At nunc te praeceptore didici, declamationi maiorem quamdam vim ac totius actionis vehementiam esse peculiarem ac propriam. Duorum igitur alterum est a me faciendum; aut nervus intendendus, ac maior vis

in adversarios adhibenda, ut quod declamationis est proprium, in ea non desideretur (quod tamen mihi, meam coram clementissimo Senatu causam agenti minime videtur consultum); aut, si me sedatum esse perpetuo oportet, ut oratio possit apellari, ex argumento eam partem tollere est necesse, in qua dico, me hoc scripto exercere voluisse. Id vero posterius tuo consilio fretus facturus sum libens; cum ita in oratione postea nihil sit immutandum. Et ad summam quidem laudem pertinet, quod me non puerorum more declamare, sed oratoris modo vis orare. Tum vero mihi dolebit plurimum, in eo statu esse res meas, ut in actionem ea non sit proditura; cum hactenus certa mihi spes nulla se ostendat, qua in patriam restitutus, e suggestu (quod maxime cupio) recitare illam possim. Licet; ut inquit Hesiodus:

ἐλπὶς ἐν ζῳοισιν ἀνέλπιτοι δὲ θανόντες.

Quod praeterea modeste etiam significas, ad demonstrativum potius, quam iudiciale genus eam pertinere; cum vitae, morum ac gestorum prolixam satis narrationem contineat, id quoque libenter legi, et gravis ac seria est admonitio. Cur tamen ego in alterum genus retulerim; ea fuit ratio.

Cum genera miscentur, ab eo, quod potissimum causae scopum spectat, fit denominatio; cui reliqua veluti deserviunt ac famulantur. Atque ideo cum praeteritae rei actio sit instituta, ad iudicium putavi merito referendam; quo vero maiorem apud iudices fidem facerent argumenta, tota illa de vita et moribus commentatio est adiecta. Res quidem extra causam, de qua agitur, quam etiam Aristoteles πολιτειῶν μοχθηρίαν ac iudiciorum depravationem ac corruptelam appellavit. Ea tamen cum in omni fere Republica, ac prae-

sertim Veneta, maximo sit in usu, ac vim habeat potissimam, minime a me fuit negligenda. Si meae hae rationes tibi non probantur, tuo iudicio facile concedam, ut aliud genus nominetur. Te enim duce me errare posse vix puto.

Themistii philosophi orationes aliquot, e Graecis Latinas per me factas, ante aliquot menses in lucem dedi. Earum exemplum unum ad Stradam multos iam dies misi, illum obtestatus, ut primo quoque tempore curaret ad te perferri. Nec dubito, quin diligenter id fuerit curatum. Eas ego quidem non dignas iudicavi, quae a te legerentur; sed quando rem non magno adeo me studio confectam, tibi non displicuisse animadverti; non putavi me rem tibi ingratam facturum, si hasce etiam orationes ad te darem. Animi in te mei voluntas, non muneris tenuitas fuit spectanda, quod ut boni consulas, etiam atque etiam rogo.

Stradam ego antea amabam; at nunc me illi devinctissimum esse oportere video, qui tanti viri benevolentiam mihi conciliavit, quae certe ingentis thesauri loco mihi aestimatur.

Deum Optimum Maximum rogo, ut te omni ex parte felicem reddat, ac tuam mihi benevolentiam perpetuo conservet. Vale. Norimbergae die 25. Junii anno 1559.

Reverendissimae Amplitudinis tuae

observantissimus

Hieronymus Donzellinus

Doctor Medicinae.

Kívül: Reverendissimo Agriensi Episcopo, Domino mihi colendissimo.

Verancsics jegyzéke: Redditae Augustae X. Julii 1559.

IX.

Maximilián cseh királynak Verancsics Antal.

Ad Maiestatem Regis Bohemiae Maximilianum.

Hodie Sacratissimae Maiestati Caesareae Pala- 1559. Jul. 12.
tinus Rheni, perorante Virtembergensi Duce, praestitit feudale iuramentum, praesentibus Electoribus duobus, Maguntinensi et Treuerensi, et Salzburgensi Archiepiscopo, non foris in propatulo ordinariis ceremoniis, sed intra aedes Suae Caesareae Maiestatis, pompa alioqui satis et celebri, et frequenti. Adest Dux etiam Bavariae, sed huic actui non interfuit.

Diebus autem superioribus attulerant ex Galliis tabellarii, eum Regem in hastiludio a collusore in fronte supra alterum oculum gravissime et fortuito fuisse laesum, quodque de incolumitate eiusdem oculi periclitaretur. Triduo post ex aliis tabellariis cognitum est, minorem fuisse eum casum, quam fuerat ante perlatus, et quod oculus Regis esset extra periculum. Mirabilis sane casus, et, ut aiunt, diu praedictus antea a mathematicis.

Domus quoque Reverendissimi domini Quinque-Ecclesiensis funesto casu afflicta est. Heri dum servitores quidam eius cum meis una prae hospitii foribus circiter noctis crepusculum inambularent animi causa, Alemannus quidam temulentus illac pertransiens, Hungaros conviciis incessebat; unus ex eis impatientius ferens iniuriam, convicianti colaphum incu-

tit: ille in hunc gladium stringit, veniuntque ad manus. Ibi Alemannus clavarum ictibus gravissime pulsatus et vulneratus, mox a concursu eius viciniae adiuvatur, nostri vero cedunt, et hospitium repetunt. Atque eo tunc forte quidam alius ex eodem domini QuinqueEcclesiensis famulitio regrediens a foro innocens, ac omnino rixae inscius, in Alemannos irarum adhuc plenos sinisteriore suo fato impingit, creditusque a furentibus ex adversariis unus, a tergo per costas alabarda transfigitur, et momento vitam finit, quia praecordia nimis enorme vulnus exceperant. Eadem nocte Alemannus quoque pulsatus clavis moritur.

De Pontificis Summi aegritudine varia iam in dies nunciantur. Et licet quidam restitutum, quidam gravius afflictum esse hydropisi sua nuncient, quae umbilicum ei superasse dicitur; illud tamen affirmant fere omnes, morbum hunc ei laetalem fore. Nec desunt medici, qui dixerint Octobrem proximum, vel forsitan Septembrem etiam non evasurum. Quod ut est in solius Dei notitia, sic ab eius Divina Maiestate reliqua expectemus, Vestramque Sacram Regiam Maiestatem incolumem et felicem diutissime ex omni parte conservet. Augustae Vindelicorum XII. Julii 1559.

X.

Rapicius Endrének Verancsics Antal.

Humanissime et ornatissime Rapici, salve. Sum- 1559. Jul. 17.
me sane extitit mihi tua et grata et iucunda epistola, qua doctissime et elegantissime persequutus es magnificentissimum apparatum amplissimi Archiducis Ferdinandi, quo Sacratissimi Imperatoris nostri, parentis vero sui charissimi, cum Bohemorum nobilitate primum ab initio foeliciter Imperio in Pragensem urbem V. Idibus Novembris excepit et celebrauit. Idque quum ob narrationem eius scitu dignissimam, et quod adhuc ad me a nemine alio tam amanter, tamque luculenter descripta fuerit; tum quod statim initio ipsius amplis et evidentibus testatus fueris argumentis, quanti et meam erga te faceres benevolentiam, et tuam mihi notam atque perspectam esse velles. Nimirum quod me nullis temporibus oblivioni esses traditurus, ut qui per tot, perque tam longinquas provincias cursitando, Imperatoriae Maiestatis archivorum munere occupatus, perpetuo mei tecum memoriam circumferres. Parum hoc etiam contentus, nisi addidisses, quod me summo et singulari studio coleres et obseruares.

Rara profecto et peculiaris est ista amoris erga me tui significatio, quam ostendis mihi, et qua veluti contestatione quadam, quantopere me complecteris, fidem mihi facere videaris. Quod quidem, etsi magna

cum voluptate accipiam, et de me maius quiddam aliquanto sentiam, sic absente tali viro et amatus et habitus, non tamen quicquam in me eiusmodi comperio, quo merito a te tanti fieri, et tantum amari deberem. Nisi fortasse (de quo nihil dubito) aeque sic omnes amare et complecti consuevisses, quos ex tua virtute, ex tuorum morum, ex tui denique candore animi tam vehementer amandos et complectendos tibi esse existimes. Id enim affectuum plerumque iis inesse solet, quorum ingenia ad integritatem et virtutes comparata, ut ipsi et doctissimi sint, et pollent summo iudicio, summa probitate; ita de aliis improbum esse censent, non aeque in eo niti, ut amantes redamentur.

Quum itaque videar haud falso fortasse intima quadamtenus genii tui esse assecutus, nec ignorem, quid soleat expeti ab amicis, en ipse quoque par de me tibi, humanissime Rapici, deffero et ingenue polliceor, me et te, et virtutes tuas peculiari honore ac studio prosequuturum (uti iam diu prosequor) tuumque sic erga me redamaturum amorem ob ingenii et eruditionis tuae praestantiam, ut plane intelligas, nihil mihi viris doctis et vera probitate pollentibus esse in vita charius, amantius, venerabilius. Quumque in te has animi dotes lucere videam (quod sine assentatione loquor) merito equidem statuo, mihi te amantissimum esse debere. Habes haec ad epistolam.

De oratione vero, quam in funere Caroli V. Imperatoris Caesaris Augusti Optimi Maximi eras habiturus, non est, quod obiter pluribus agendum mihi esse censeam. Placuit tamen mirifice tota. Et inprimis argumenti et generis eius placida, commodissimaque dispositio; tumque encomiorum tanti Caesaris nullum ferme, licet strictim, non attigeris, tanto ta-

men iudicio et ubertate pro loci et temporis ratione omnia commemoraris et perstrinxeris, ut haud dubie habere mihi sit visa, quo ad eximiam sui commendationem, summe etiam fuisset complexa et in lucem expetita. Quandoquidem illa etiam vis ei pathetica non defuerit, quae in funebri oratione exigi consuevit, adeo ut facile auditorum animos non solum in commiserationem maximam, sed etiam in ardentissimum tam inclyti hisque saeculis necessarii Imperatoris desiderium movere potuisset, si fuisset recitata. In unam dumtaxat eius dictionem, consideratione ni fallor, examinandam incidi, quae mox occurrit in principio, ubi pronuntiationem tuam ob luctum et consternationem velis esse excusatam, si quid mollius ac fractius protulisses. Nam in loco huiusmodi, quum consternationis dictione iuxta luctum posita, pro perturbatione (quemadmodum ego quidem arbitror) uti volueris, quam usurpant secus historici; nescio, an eam a metu an a moerore desumpseris. Si a metu, ex quo semper ducit suam originem, quam in loco simili recte sit posita, in quo nullum impendeat subitum periculum, puto esse expendendum. Si vero a moerore, aeque etiam videndum est, ne minus proprie fuerit collocata. Sed de hoc hactenus. Quod ut fiducia amicitiae nostrae voluerim mea non satis tanti attingere censura, ita et temeritatem, si temere me putabis egisse, deprecor, et te veniam precor. Caeterum ipsam quoque remitto tibi orationem, non alia quidem causa serius, quam quod eam diligentius legerim, tua compositione atque energia delectatus. Vale. Augustae Vindelicorum XVII. Julii 1559.

XI.

Maximilián cseh királynak Verancsics Antal.

Serenissimo Regi Bohemiae Maximiliano.

1559. Jul. 18. De reditu Maiestatis Caesareae in Austriam etsi divinare citra errorem difficile sit; brevem tamen audio polliceri, quantum pro deliberatione praesenti Suae Maiestatis. Sed prius Constantiam, uti ferunt, dehinc Enipontem inviset, et tandem Viennam, Deo comite revertetur; ignoratur tamen terrane an Danubio.

De valetudine Summi Pontificis aiunt, esse deploratum. Vivit tamen adhuc; sed opinione multorum, qui ex Urbe scribunt, non diu victurus, quod ad hydropisim, qua deiectus est initio, colici etiam accessere illi dolores. Mirae omnium de excessu Sanctitatis eius voluntates sunt, sed qui diuturniorem vitam illi palam precari videantur; putantur, in suis animis celerius eum decedere optare. Faxit Altissimus, ut id demum de sua Sanctitate fiat, quod Ecclesiae Catholicae commodo sit.

De Rege quoque Galliarum habemus fere paria. Superioribus diebus in hastiludio a collusore suo offensus fuerat super alterum oculum circiter supercilium. De quo vulnere gravia primi huc attulerant tabellarii; secundi salva omnia, tertii denuo non de oculo tantum, sed etiam de vita eius dubia. Nunc iam de obitu quoque rumores adferuntur; quod tamen adhuc nemo audet affirmare. Quicquid autem verius conse-

quetur, perscribam. Deus Maiestatem Vestram conservet. Augustae Vindelicorum 18. Julii 1559.

XII.

Oláh Miklós esztergami érseknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum D. Strigoniensem.

A Praefectis meis Agriensibus factus sum cer- 1559. Jul. 19.
tior, Egregium dominum Simonem Forgach scripsisse ad eos, mandatum sibi fuisse a Maiestate Regis Bohomiae, domini mei clementissimi, ut meas decimas Districtuum Gagy, Rwzka, Nadasd, Fyzeralya, Galzeech, Lyzka, Zemplen, Tolchwa et Benye pro se servitiorum suorum nomine colligat. Quod ego, quum quidem satis decimarum hoc anno Maiestatibus suis deputaverim ad Cassoviae et Sáros conservationem, persuadere mihi nequaquam possum, id Maiestatem suam fecisse. Quum his decimis alienatus ab Agria tenuissimae sane redderentur reliquae, quibus per annum arx ea esset sustendanda.

Rogo itaque Dominationem Vestram Reverendissimmam, velit pro servitiis meis non gravate hoc negotium meum Regiae Suae Maiestati exponere, et ab ea mihi ad eundem dominum Forgach serium mandatum obtinere, ne se ingereret in meas decimas, velitque sonsiderare, quo loco Agria posita sit, quibus periculis laboret, et quam magnum praesidium cogatur fovere publico Regni commodo.

Credebam ad hoc usque tempus, bonum eum mihi esse amicum, ut sunt domini fratres eius caeteri, praesertim vero Reverendissimus Dominus Varadiensis. Hanc tamen iacturam si inferre mihi perexerit, Dominatio Vestra Reverendissima videat, quid me quoque conari oportebit; quum amicus noster non sit, qui nostra bona tollit.

Scripsi autem Michaeli fratri meo, ut hoc mandatum apud Vestram Reverendissimam Dominationem sollicitet, quod supplico, dignetur ei reddi videre, ubi fuerit expeditum. Quum ego hic apud Maiestatem Caesaream reliqua expedivi, et misi illi omnia, quaecunque ad eius profectionem Agria visa sunt esse necessaria.

De hoc autem meo praesenti statu nihil est adhuc constitutum; Maiestas tamen Caesarea in ipso primo meo ad eam aditu patefecit mihi, cur me ad se accersivisset. Initio erat me in Angliam cum legatione missura, postea in Urbem, et quidam de Gallia quoque nonnulla referunt. Sed quia nondum causae dictarum legationum satis adultae prodeunt, mea quoque remoratur expeditio. Et vellem, hic adesset Reverendissimus dominus Jauriensis, quod non cesso suggerere, ut ipse tamquam probe notus Pontifici Romanam sortiatur, alia quaevis mihi pro iudicio Suae Maiestatis cederet; quum me non mediocriter videatur Romana reddere sollicitum difficultate suae causae, et rerum confusione praesentis saeculi.

De valetudine Summi Pontificis aiunt esse deploratum; quemadmodum haec Italica nova significant, cum his litteris meis missa. Vivit tamen adhuc, sed opinione multorum non diu victurus, quod ad hydropisim, qua initio deiectus est, colici etiam dolores

illi supervenirent. Mirae omnium de excessu Suae Sanctitatis voluntates. Sed qui diuturniorem vitam illi palam precari videantur, ii putantur in animis celeriorem ei desiderare obitum. Nos Ecclesiae commoda metiamur, et sincerius pro vita eius Deum exoremus, quem adeo domui Suae Divinae Maiestatis videmus necessarium, magnumque dubium sit, an similem ei successorem consequemur, ut his iam nostris saeculis rarum e coelo simile donum.

De Caesareae Maiestatis reditu, etsi divinare citra errorem difficile sit, brevem tamen audeo polliceri. Sed prius Constantiam, quod ferunt; inde Oenipontem inviset, et tandem, fortasse cum Septembri, pro Magnifici domini Palatini nostri vaticinio Viennam revertetur. Dubium tamen est, per Tirolimne, an Danubiali navigatione.

De tractatibus Imperii nondum assequutus sum, ut hic novus adhuc homo, altiora. Video tamen, omnes Principes in Maiestatem Caesaream esse inclinatos, et bene in caeteras omnes eius voluntates propensos, praeterquam in eam, quae est de religione restituenda. Qui quidem nodus magnus est turbator et dilator omnium reliquorum. Nec se admodum ad explicandum facilem adhuc praebet. Sic enim ii Lutherani manere vellent ad Concilii tempora. Nostri tamen Catholici a prudentia et dexteritate Caesareae Maiestatis, quae sane et summa est, et admirabilis, sperant successus non exiguos, neque vanos. Quum in his regionibus magno sunt adhuc et numero, et viribus; valdeque dolendum est, quod apud nos tam facile, tamque late et male intellectae huiusmodi religionis novitates amplectantur.

Adsunt autem hic tres Electores, duo Ecclesiastici, Moguntinensis et Treverensis, tertius vero sae-

cularis Palatinus Rheni, qui 12-a huius instantis Julii praestitit Suae Caesareae Maiestati feudale iuramentum. Adest et Archiepiscopus Salzburgensis, et Virtembergensis ac Bavariae Duces, cum reliquorum omnium Statuum nunciis, iamque calidius et ad conclusionem sub hoc Suae Caesareae Maiestatis abitu tractant Diaetae proposita. Faxit Altissimus, ut concludant, quaecunque publicis Christianitatis rebus conducent.

De Rege Galliarum haec habemus. Superioribus diebus in hastiludio a collusore offensus fuerat supra alterum oculum circiter supercilia. De quo vulnere gravia primi huc attulerant tabellarii, secundi salva omnia. Jam nunciant tertii, eum non de oculo tantum, sed etiam de vita laborare. Quicquid deinceps consequetur, perscribam.

Caeterum quum huc ipse appulissem 24-a Junii satis salvus, die postero clementissime a Caesarea Maiestate exceptus, ab Illustrissimo et Reverendissimo quoque Cardinali Augustano invitatus sum ad coenam, fuique tunc praefatorum dominorum Electorum duorum Ecclesiasticorum, et Reverendissimi domini Salzburgensis Archiepiscopi conviva, meque magna humanitate et gratia salutatum habuere, quod me, ut intellexi postea, omnes ii Principes videre et alloqui cupierant. Idque arbitror, ob res Turcicas, de quibus etiam tunc, quum una sumus, familiarissime interrogant. Verum de Imperii rebus, quaecunque posthac consequentur, plura polliceor, ubi plura et videro et didicero. Quod alioqui erit magno sumptuum meorum dispendio. Quia nescio, an unquam in tot Regnis ac Provinciis, quas latissime peragravi, civitatem viderim Augusta cariorem. Deus bone, quam prudenter

et opportune Reverendissimi domini Jauriensis et Chanadiensis subduxerunt sese huic voragini. Solus ego simplex, nec baculum nec peram ferens, parum etiam bene calceatus, presto sum, quocunque iubeor maturare, gnarus me ipsum nec senio, nec ulla aegritudine corporis excusandi. Cuius ne inopiae quoque creditur satis alioqui loquaci et querulae. Adeo me perdit titulus amplior et opinio hominis liberalis.

Sed ignoscet mihi Reverendissima Dominatio Vestra, quia nequit is non assidue lamentari, cui et foris res angusta sit, et distrahitur ac tumultuatur domi. Propterea rogo, dignetur et me et Agriam meam habere commendata in hac mea absentia. Audio enim, milites meos equestris ordinis perturbatissimos esse in solutione stipendiorum tam diutina. Sunt ex eis non pauci, qui iam ab anno ferme integro nihil solutionum acceperint. Agantque quicquid velint, qui de re Agriensi ampliora referunt, et affirmant nostris Principibus, quae ex veteribus regestis computant; verum non pars eius Episcopatus proventuum tertia 400 equitibus et 300 peditibus, sed ne omnes quidem tres possent sufficere huius temporis et hac Regni fortuna. Nec fit a Praefectis illis parum, quod hactenus semper fuerit satisfactum peditibus; quorum stipendia per annum novem ferme millia florenorum exigunt. Isque numerus an compleat trium partium quamlibet, Dominatio Vestra Reverendissima sola potest iudicare. Supplico itaque Maiestati Regiae, ut Agriensium dignetur gratiosam habere curam, et eis velit ex praesenti contributione Regni impendi aliquid, vel decimarum earum pretia reddi iubeat, quae a me hoc anno deputata sunt Suis Maiestatibus. Alioqui ex hoc defectu nihil est boni expectandum. Quippe qui mili-

tes proxime etiam in Capitulo protestati sunt concursu facto, brevi se omnes inde abituros, nisi eis subventum fuerit; adeo inopia dicuntur in furorem esse permotos. Quod negotium Vestrae Reverendissimae Dominationi, et Magnifico domino Palatino, immo etiam Magnifico domino Bathyany, si aderunt, potissimum commendo. Quibus et obsequia mea perpetua offero, et omnia precor felicia. Augustae Vindelicorum 19-ma Julii 1559.

XIII.

Liszti Jánosnak Veranesics Antal.

Ad dominum Joannem Lysthium.

1559 jul. 25. Proxime raptim per postam Caesaream scripsi Vestrae Egregiae Dominationi, sed nihil attigeram de rebus novis, pressus aliis pluribus negotiis peculiaribus. Nunc iam sciat, Henricum Regem Galliarum e vivis excessisse, casu sane mirabili et raro. Die Junii XXIX. prodierat in hastiludium, ubi a collusore supra alterum oculum propius tempora ictus hastae spiculo, X. huius instantis Julii decessit, quod vulnus nullis remediis curari potuisset.

Nunciant ea die, qua parabatur hastiludium, et erat evulgatum, Regem quoque in arenam descensurum, venisse ad eum uxorem et filiam sollicitas, summoque studio et summis precibus institisse, ne in certamen, esto quod ludicrum, descenderet; visum, se per eam ipsam noctem in somnis vidisse, hasta illum a collusore vulneratum, et mortuum ex eo vulnere.

Verum superante fatorum necessitate, et charissimorum pietatem, et secretioris cuiusdam praesagi humani animi, minime alioqui vani providentiam, Regem, ut magnanimum et alienum a superstitione Principem, risisse contra, et feminas cum suis visis tanquam superstitiosas summovisse, atque isse in ludum, et casum, nunquam fortasse similem in Principibus auditum, incurrisse, quem evitare facile poterat, si tam salubribus, revera nescio feminarumne, an boni cuiuspiam angeli monitis obsecundasset. Tabulis testamenti, quas biduo antequam moreretur, condidit monitu medicorum, qui desperatam eius salutem praedixerant, tria fertur filio in Regnum sibi successuro iniunxisse: Ut Catholicam et orthodoxam religionem colat; Philippum Regem patris loco habeat; et initam cum eo pacem ac affinitatem firmissime servet: filium vero obsequenter patri paruisse, idque iureiurando et chyrographo suo eodem in vestigio ratum fecisse, sedulo patre exigente, qui et patriae quieti consulere, et mori vacuus omni sollicitudine voluerat. Christiane, et pie, et sapienter confecit omnia. Sed ego voluissem, quartum quoque adiecisset; ut idem filius mox a suo funere societati Turcicae renunciasset, qua ipse simul cum Francisco patre suo tot christianorum myriadas perdidisset. Ad quod fortasse admovebitur hoc paternae mortis exemplo. Quippe qui, quum a primis Regni sui auspiciis nonnisi bella christiana sitiverit, foverit, urserit; nunc a pace cum adversario facta, videtur ea a Deo indignus esse iudicatus, ut qui dissipet gentes, quae bella volunt.

De Pontifice Summo iam habemus meliora. Respirasse dicitur ab aegritudine, quamquam gestetur adhuc, et catharro molestetur. Proximi tabellarii at-

tulerunt, iter Eius Sanctitatem ad Lauretanam primum Beatam Virginem apparare; deinde Patavium quoque concessuram, propter thermas Apponenses. Persuasum ei est, ea curatione revalituram, et victuram adhuc multo ulterius, quam pro opinione multorum.

De Caesareae Maiestatis reditu vix est, quod certo possim quicquam polliceri. quia hoc Eius Maiestatis consilium Diaetae huius Imperialis ratione videtur variari. Alioqui proxime decretum erat. mox a conclusione eius, quae in quatriduo sperabatur. prius Constantiam, deinde Enipontem invisuram, sic postea Viennam redituram cum Septembre; incertum tamen, terrane an Danubio. Impedientibus hoc Constantiense iter etiam medicis. ob aestus Syrii. Quare tota haec res adhuc est in suspenso.

De negotio mearum rerum nescio quid fit, quidque sit futurum. Sermo quidem est de quibusdam legationibus, quarum una mihi servaretur: sed adhuc maturantur. quod non sunt adultae. Et ego interim egregie consumor sumptibus. iussus a Caesare, nec familiam, nec equos diminuere. Satis tenui, subsidio adiutus. Deus bone, quam prudenter, quam commode duo Reverendissimi domini Jauriensis et Chanadiensis subduxerunt sese huic voragini. Ego rudis et simplex praesto ubique sum, quocunque vel levissima aura evocor. Attamen non cesso iam solicitare Caesarem. ut remittar Agriam; sed non exaudior. Et si mihi dominatio Vestra credit, non sum omnino sine perturbatione animi, quamquam in laetissima, pulcherrima, felicique et situ et coelo civitate; verum tam cara. quam nulla alia in pluribus Regnis, quae sunt mihi peragrata. Pecuniae siquidem hic non expenduntur, sed effunduntur. Nec aliud habet, quo tan-

tam iacturam nobis reponat, quam Neccherinum et Rhenense vinum. Quod utrumque genus tam est suave, amoenum et salubre, quam quo per omnem vitam uti possem, nec Agriensi desiderato; adeo stomacho meo conducere videantur. Verum facessat et Neccherinum et Rhenense vinum cum Augusta et Rheno suo. Ego Agriam mallem incolere, etiamsi sit mihi diutius trepidandum, et cum militibus contendendum. Haec de rebus novis, quo me praemissis solvam.

De aliis vero illud est. Egregius dominus Simon Forgach parat vim quibusdam decimis meis, quarum omnia descripsi et ad Maiestatem Regiam, et ad Reverendissimum dominum nostrum communem, petiique suppliciter, ut Maiestas Eius dignetur ad eum mandatum dare, quo serio iuberetur, ne easdem decimas meas praesumeret attingere, quibus etiam Agria opus haberet. Et quia scripsit ad praefectos meos, id sibi ab eadem Regia Maiestate mandatum esse licentiae, quod credere minime possum; monendus esset eodem mandato, uti arbitror, ne talia de tam pio et iusto Principe in vulgus spargeret et disseminaret, quod videtur Sanctissimae eius famae non mediocriter derogare. Alioqui sic fiat, ut Eius Maiestati placuerit, modo ne ego indigne diripiar, vel potius Agria; quae privata suis huiusmodi alimentis, aegre profecto conservabitur eius praesidium, mihi autem esuriendum erit.

Cui utrique malo ut tempestive occurratur, dominationem Vestram Egregiam obnixe et fraterne rogo, velit hoc mihi mandatum, ubi de eo fuerit constitutum, non gravate expedire, et fratri meo, qui illud sollicitabit, dare. Quam amicitiam atque officium per omnes occasiones promereri non negligam. Et

dominatio Vestra Egregia feliciter valeat Augustae XXV. Julii 1559.

XIV.

Nádasdy Tamás nádornak Verancsics Antal.

aug. 16. Ego Augustana civitate visa, dominis quoque Electoribus, cum aliquot Imperii Principibus salutatis, et pauculis pecuniis, quas tunc habebam, satis sine ulla fruge insumtis, denuo redii in patriam vel hoc solo fortunatus, quod redii; praesertim ista tempestate, qua nunquam incommodius abfuisse Agria potuissem. Compertis enim legationum causis, quarum propter unam accersitus fueram, dilatis, institi, et ingenio toto, et totis viribus, ut me illinc, ut ita dicam, extraherem, exterebravique satis ex sententia, nec tamen cum indignatione Caesareae Maiestatis.

Etsi itaque Maiestas Sua domum me dimisit, a praefatarum tamen legationum alterutra non absolvit, quamquam summo studio consuluerim, ut nec in Angliam ad Lutheranos Catholicum, nec in Urbem nondum confirmatum mitteret Episcopum, praesentium temporum contemplatione; ne quae novae in Maiestatem Suam contorquerentur calumniae, vexatione ministerii. Egique summo conatu, ut ex confirmatis aliquis mitteretur, et potissimum dominus Jauriensis; quae cum Maiestas Sua non tanti mihi habenda esse visa fuisset innuisse, dixissetque etiam, nihil interesse, si vel Catholicus in Angliam, vel non confirmatus (in

Urbem) proficisceretur Episcopus; destitit plura loqui, et me dimisit, adiiciens, ne me omnino iam exemtum putarem. Gratiose et benigne omnia. Sic ego satis laetus Agriam propero, vel extorsero, vel non extorsero aliquid stipendiorum meis militibus, de quibus, nisi Maiestates Suae curam gesserint, undenam ego potero, prorsus non video. Interim tamen melius erit, ut sim cum meis, qui iam miram licentiam usurparunt, credentes, me dudum ad Indos dicessisse, inde nunquam rediturum.

Novarum autem rerum, cum moverem Augusta, nihil tale occurerat, praeterquam quod Maiestas Caesarea, revocatis in gratiam Palatino Rheni ac Bavariae Duce, maiore quodam consensu eorum Principum aggressa est aliquid de religione constituere; vix tamen aliud speratur futurum, quam ut sic utraque pars permaneat, quamquam in mutua pace et quiete, donec liberum et firmum quodpiam utrisque comitium detur. In id mirifice Lutheranis incumbentibus, ut a suis dogmatibus non removeantur.

Subsidium vero, quod finibus nostris obtulerunt, vulgo iam ferebatur ad 500 millium florenum esset accessurum; exile quidem satis, et tanta difficultate collatum, ut, si domini Germani nostris malis laborarent, et conflictarentur, nescio, an difficilius ad contribuendum induci potuissent.

De Comitiorum exitu credo iam confectum esse, quia cum Augusta discedebam, decreta eorum scribebantur, et conclusione solius religionis morabantur. Quae omnia ubi ad calcem perducta fuerint, Maiestas Sua concedet Monachium, atque ibi Serenissimis filiabus suis salutatis, Danubio Viennam descendet. Nec scimus omnino, quando hic Maiestatem Suam habebi-

mus; verum coniectura est omnium, quod ad dimidium Septembris.

Et ego, si lassitudine tanti itineris non essem infirmior, pauloque appulissem tempestivius, neque Agriam urgentius avocarer perturbatione meorum militum, et periculo decimarum, quae in omnium vicinorum rapina videntur esse positae, procul dubio recta properassem Sarvarum, ut isti celebritati sponsalium interesse potuissem. Sed postquam sponsalibus interesse nequivi, cogitandum erit, ut interim nuptiis.

— — Viennae 16. Augusti 1559.

Agriensis.

XV.

Gregoriánczi Pál győri püspöknek Veranesics Antal.

Reverendissime domine fautor tanquam pater observandissime. Salutem et servitiorum meorum commendationem. Quum iam praesentes litteras meas ad Vestram Reverendissimam dominationem hesterna die scriptas hodie essem daturus, eius sunt allatae, quae quod mihi tam celeriter occurrerunt, argumento fuere maximo, quam me paterne atque amanter complecteretur. Ago itaque illi gratias, et gratum me esse pari officio polliceor. Caeterum quod ad meum attinet reditum, eum ego non immaturum, sed quam maturrimum et tempestivissimum mihi contigisse arbitror. Et sciat, egressum mihi multo molestiorem difficiliorem-que fuisse, quam regressum, quem etiam tanto studio captarim, opportunis occasionibus adiutus, ut facile

quivis intelligat, reditu me vel uno in vestigio offensum non fuisse. Nec de Principum voluntatibus subitis multa respondeo; quia et Principes et rerum domini sunt. Verum si causa Romanae legationis non fuisset ulterius dilata, Anglica vero nondum ad maturitatem perducta, de quibus ambabus plura dicam coram, haud dubie Romana mihi designabatur, quod longius dominatio Vestra Reverendissima aberat. Utcunque tamen accidit, ego laetior Agriam repeto, quam vel Petri limina, vel Sanctissimi Papae domini nostri pedes adiissem; quantumvis et timendum illic sit, et cum insolentibus militibus conflictandum. Mire enim me sollicitat cura tanti confinii, et tutela decimarum, quae iam etiam a fidelibus nostrorum Principum patiuntur vim. Adeo nulla uspiam defensione protegimur; adeo impunitate raptorum pessum demur.

Ubi autem scire desiderat, Viennaene consistam, an ulterius pergam; sciat me Agriam petere, idque his fortasse diebus sex; daboque operam, ut Vestram Reverendissimam dominationem non praeteream ubicunque occurrerit; cuius et conspectus, et consvetudo, ut est mihi semper iucundissima, ita nunc profecto etiam desideratissima est cupiditas, solito amore et securitate cum ea colloqui.

Quod vero apud Sanctum Georgium vinis tam elegantibus, tamque bonis melonibus fruitur, gaudeo et gratulor, sed non invideo. Quia et Augustae usus Rhenensibus et Neccaricis vinis, credo me bene habiturum, dum attigero Agriensia. Deus bone! quaenam his nobiliora, et pectori meo convenientiora esse possent. Decennium vitae mihi adiicerent, si haec potare perpetuo possem. Adeo etiam peregrinae res perfectiores sunt, ubi ortae, quam quo devehuntur.

De melonibus nihil dico; Augustae enim nec melones sunt, nec ulli fructus. Sed hic iis iam exemi famem, et accingo me ad Agriana persica.

Postremum de obitu Papae minime vero; vivit enim, et Papatum strenue gerit. Morono exhibuit processum, eumque degradare, ac saeculari iudici tradere intendit, nisi se legitime expurgaverit de obiectis

Complures etiam Lutherani, qui in carceribus suis tenebantur captivi, revocaverunt publice ex suggestu, quae deliberaverant hereseon. Inter quos et Belgramonius noster habitus est, fuissetque dudum liberatus, si monasticam vestem resumere voluisset. Verum quia dicitur renuisse, adhuc in Ripetta vinctus haeret cum aliis multis. Haec fuerunt, quae ad suas respondenda habui. Bene et feliciter valeat. Viennae XVII. Augusti 1559.

XVI.

Verancsics Antalnak Pécsy Gáspár.

aug. 21. Reverendissime Domine et patrone singularis. Servitutis commendationem perpetuam. Ut alias Vestrae dominationis Reverendissimae, ubi sum, memor esse soleo, propter eam, qua iamdudum erga me utitur, pietatem et benevolentiam; sic cum hodie Petrus Soos ad nos huc venisset, didici studiose, quam recte valeret Vestra dominatio Reverendissima, et nunquid ego redire Viennam possem, antequam Vestra domi-

natio Reverendissima seu Agriam, seu alio iter institueret. Cognovi abituram brevi, nec haesuram Viennae usque ad reditum Caesaris, quamtumvis illi speretur maturus. Etsi igitur molestum est, videre me non posse Vestram dominationem Reverendissimam, neque salutare, antequam Vienna abeat; tamen non potui non brevi hac epistola testari, quam sim amans nominis atque ornamentorum Vestrae dominationis Reverendissimae, et precari bene Vestrae dominationi Reverendissimae, quocunque demum iter sit Vestrae dominationi Reverendissimae susceptum. Desii possidere concessam mihi feriandi facultatem; quare id operam dabam nuper, ut primo quoque tempore in aulam reverterer. Sed ecce obvium mihi scriptum Reverendissimi domini Quinque-Ecclesiensis, quo admonebar, ne hinc discederem; sed expectarem Maiestatis Caesareae, domini mei clementissimi adventum, qui futurus esset celerrimus. Hic nunc itaque curo cuticulam tantisper, dum certior de certiore adventu Caesaris redditus Viennam me conferam. Aliter non accidit, quam putabamus; nimirum cunctatur Caesar, praeter Reverendissimi domini Quinque-Ecclesiensis opinionem, et meam expectationem. Vellem equidem in aula iam esse, partim ob mandata Caesaris, partim mea ipsius causa; decet enim me domini mei clementem in me voluntatem agnoscere. Sed non video, cur me in incertum proficisci oporteat. Et omnino, multus esset labor, iter usque ad Caesarem absolvere, nec posse tamen consistere, sed redire recta. Huc accessura esset haud dubie et sumptuum magnitudo, praesertim per Germaniam, quae loculis mediocribus est inimica. Quamobrem et propitio Caesare, nec mala ratione hic me ad tempus posse consistere mihi per-

suadeo. Egi antea Vestrae dominationi Reverendissimae de decimis gratias, ago et nunc, quas possum maximas, quando non possum aliud; mallem enim peculiari aliquo servitutis genere testari, non conferri in ingratum hanc Vestrae dominationis Reverendissimae beneficentiam, et omnino magni facere me Vestrae dominationis Reverendissimae benignam in me voluntatem. Sed cum Vestra dominatio Reverendissima longius abesset sub meum ad meos reditum, et mandata Vestrae dominationis Reverendissimae essent a praefectis Vestrae dominationis Agriensibus in parte mutata, nec esset colligendi mihi facultas idonea, eum quem consequi posse videbar Vestrae dominationis Reverendissimae pietatis in me fructum Petri Cerey amici mei fidei commisi. Et si autem ne haec quidem vulgaris est adversum me Vestrae dominationis Reverendissimae beneficentia, tamen uberior futurus erat muneris Vestrae dominationis Reverandissimae fructus, si non fuisset divisum id a Praefectis trifariam. Non queror de Vestrae dominationis Reverendissimae beneficentia; non decet enim, nec fas est. Illud tantum moneo, quid mihi sit actum, postquam mandata Vestrae dominationis Reverendissimae misi Agriam de decimis mihi donatis. Facturus eram hoc antea, nisi certo mihi persuasissem, Vestram dominationem Reverendissimam profectam in Gallias. Sic enim erat mihi per dominum Leweldi nunctiatum, credi ab omnibus Vestram dominationem Reverendissimam Augusta recta profecturam in Gallias. Novarum rerum equidem nihil habeo. Quare Vestra dominatio Reverendissima ignoscet mihi merito, si ieiunam et vacuam rebus novis a me acceperit epistolam. Servet Deus Vestram dominationem Reverendissimam salvam at-

que incolumem multis annis. Ex Sarwar XXI. Augusti M.D.L.VIIII. Eiusdem dominationis Vestrae Reverendissimae servitor

Gaspar Peczy.

Kíviil: Reverendissimo Domino Domino Antonio Verantio Episcopo Agriensi, Maiestatis Caesareae Consiliario etc. Domino et patrono singulari.

XVII.

Telekesy Imrének Verancsics Antal.

Ad Dominum Emericum Telekesy.

Magnifice domine. Sigismundus Balassa decimas nostras, immo Suae Caesareae Maiestatis domini nostri clementissimi, violenter occupat, et eas in sua redigit horrea contra omnem aequitatem et iura Regni; neque contentus hac direptione tritici, vinis etiam minatur. Quod ut potentius perficere possit, a vicinis, ut a Magnifico domino Bebek, a domino Gaspare Magochy, a domino Joanne Alagy, a domino Simone Forgach, et ab omnibus aliis, a quibus potest, auxilia gentium sollicitat. De quorum integritate atque amicitia, quum nobis diffidentia nulla sit, tum certe nequeo in animum inducere, passuram Vestram Magnificam dominationem, ut quipiam ex capitaneis suis bona mea, vel potius Caesarea, hostiliter invadant et diripiant. Propterea Eandem rogo, velit huic licentiae auctoritate sua, qua in istis nostris finibus potitur, 1559. aug. 24.

atque emineat, occurrere et tueri, si non bona mea, at saltem ea quae sunt Suae Caesareae Maiestatis; quum Agria, etsi mihi sit data, et meo nomine teneatur, Caesareae tamen Maiestati omnis iniuria et omne damnum infertur, quodcunque a quocunque Agriae inferetur. Quemadmodum Magnifica dominatio Vestra brevi ex mandato Suae Caesareae Maiestatis ad eandem dato intelliget; ut videlicet succurrat Agriae, nec eam ab huiusmodi violentibus diripi sinat. Quod cum factura sit, magna cum Caesareae et Regiae Maiestatum gratia, tum certe et ab nostra amicitia reddentur illi debitae et officiosae gratiae. Deus Eandem feliciter conservet. Viennae 24-a Augusti 1559.

XVIII.

Pécsy Gáspárnak Verancsics Antal.

Ad Dominum Gasparem Peccium.

9. aug. 25. Nullae unquam litterae tuae ad me quovis tempore, et quamvis breves perferuntur, quae mihi gratiosissimae et suavissimae non veniant. Idque eo potissimum, quod ut in dies amorem et benevolentiam tuam erga me experior cumulatiorem; ita etiam quasque posteriores tuas litteras locupletiores officiis recipio. Quemadmodum in his videre licuit, quas proxime dedisti ad me Sarvario; mihique sic in his omnibus rebus, quae expetuntur ab amicis respondere et

satisfacere videaris, ut me in dies tibi reddas obligatiorem. Atque hoc, ut virtutes tuas iam in lucem positas agere in me plane perspicio, ita equidem et redamare te, et debere tibi non recuso. Verum ommissis his, ut in vetere amicitia supervacaneis, mei quod tam amanter, tamque sedulo memineris, re quidem praestas, quod verbis polliceris, et me quantum ames, testaris, fidemque mihi facis in re minime dubia; quum iam dudum habes persuasum, Tibi me esse charissimum. Hincque est, quod et videre me optaveris, et sane merito etiam dubitaveris, an me videre potuisses, si te Viennam contulisses; quod plane nescieris, hicne ad Caesaris reditum pedem essem fixurus, an recta Agriam perecturus. Quippe qui nec ipse initio crediderim, quod vel quadriduum essem extracturus Viennae, Agriam festinans maximis itineribus; propter tria potissimum, quae alias ex me intelliges. Quare, quod me hoc tempore non conveneris, liberum te hac sollicitudine facio, tua epistola contentissimus, qua et desiderium tuum probasti affatim mihi, et exhibuisti praesentiam. Feriandi vero concessam tibi nuper in agricolatione tua facultatem, quod tute interruperis, compatior. Sed probe facis, quod a Caesare, et tibi et similibus tui clementissimo, diu abesse nequeas. Et si etiam somnias de officiis, quibus Maiestati eius debeas, geris te sane quum virtutibus tuis, tum etiam fide tua dignissime, qui tanti Caesaris gratiam noscis, et refrigescere erga te, quod etiam prudentissime cogitas, non pateris. Verum et Reverendissimus dominus Quinque-Ecclesiensis, frater meus mihi semper observandus, quique te singulariter amat, amicissime tecum egit, esque non infeliciter usus optimo quoppiam angeli tui monitore, ne in eam Augustanam sump-

tuum voraginem recederes, cui te tam tempestive eripueras; praesertim quum et Imperii Principes vix eam tandem sufferre poterant, et tu minus esses Caesari necessarius in Austriam redeunti. Bene itaque est, quod a Charibde illa tantisper abfueris, quum et ipse nunc etiam ea tenerer, nisi me sumptuum magnitudo valedicere illi compulisset. Deus bone, in civitate locupletissima quanta est annonae, et omnium rerum caritas, quanta plebis mendicitas? Passum per plateas non feci, in quo manipulus pauperum non occurrerit. Et si quaeris, cetera mille trecentos talleros intra VII fere hebdomadas decoxi. Magnum sane mihi et impendium et dispendium, supra mille milites foventi Agriae. Et id solum relatum lucri est, quod in tot Principum Imperii notitiam veni; si modo hoc in ambitione, vel fortasse etiam in vanitate mihi non posueris. At placuit utique, quod meae reliquae rerum experientiae hoc etiam accesserit, quodque nec videram nec didiceram, et viderim et didicerim, mirifice interim delectatus favore et gratia duorum Electorum, Maguntinensis et Treverensis, et Augustani Cardinalis, ut maximorum Principum, ita et Praelatorum summae moderationis et humanitatis. De decimis non oportebat te meminisse, fuereque etiam gratiae supervacaneae. Illud tamen dolui, quod praefecti mei minus sese pro mandato meo tecum gesserint liberaliter. Quod tamen a me alio tempore reparabitur tibi. Et praefecti valeant, qui suas dumtaxat crumenas ornant, meis quoque parum consulentes, etiamsi amicis meis desint. De me vero, quod postremo scribis, putasse te, diu profectum esse in Gallias; haud dubie ea causa eram accersitus a Caesare, ut aut in Angliam, aut in Urbem legatus mitterer. De quibus duabus le-

gationibus ab ipso Caesare intellexi; sed vulgo Gallica quoque deferebatur mihi. At impedita Gallica Henrici Regis insperato obitu; Anglianaeque et Romanae causis nondum ad maturitatem productis, ambae sunt in aliud dilatae tempus. Sic ego laetus his occasionibus domum redeundi, omnem industriam adhibui, ut id voti obtinerem. Nec fefellit me, ut vides. Verum an omnino alterutri legationum harum exemptus sim a Caesare, alias dicam, quum una erimus. Nunc scito, Serenissimum Regem Bohemiae obviam heri Sacratissimo Caesari Lincium versus movisse hinc; me vero intra quatriduum moturum Agriam, tuum ubique futurum. Vale. Viennae 25. Augusti 1559.

XIX.

Oláh Miklósnak Verancsics Antal.

Reverendissime domine; domine fautor, pater et patrone mihi colendissime. Salutem et servitiorum meorum perpetuam commendationem. Memor filialis mei officii, quod Vestrae Reverendissimae dominationi debeo, nollem omnino recenti isto suo luctu, intempestiviore quappiam petitione Eandem attingere. Sed quia res est eiusmodi, quae vel moram, vel dilationem, vel etiam silentium non videtur admittere, quod non paucos competitores sit habitura, ubi primum fuerit notior; existimavi, mihi etiam non esse subticendum, Vestrae Reverendissimae dominationis benevolentia 1559. sept.

et gratia freto ne mihi res eadem praeriperetur. quum ad meam Ecclesiam pertineat, mihique, si forte tacuissem, et a Maiestate Caesarea, et Vestra Reverendissima dominatione obiiceretur, quod vel siluissem, vel serius fuissem loquutus.

Precatus itaque veniam, oro atque obsecro Vestram Reverendissimam dominationem filiali fiducia, velit paterne in eo favere mihi, ut Praepositura Agriensis maior, quam habuit venerabilis condam Georgius Bona, nepos Vestrae Reverendissimae dominationis, et meus frater mihi nunquam sine dolore nominandus, Hieronymo Domitio nepoti meo, Reverendissimi vero condam Petri Berislavi avunculi mei ex sorore pronepoti, iuveni annorum XXVI non illiterato, et nunc etiam his partibus mea et impensa et cura litteris incumbenti, iamque satis idoneo ad subeundum munus et Sacros Ecclesiae ordines, conferatur; si forte alii cuippiam ex suis huius gradus eam conferri mollet. Nec, obsecro, putet, id eo me nomine ab Eadem postulare, quod vel dolerem, hanc ipsam Praeposituram in sua esse potestate, vel quod ignorarem, quantum eidem Vestrae Reverendissimae dominationi debeam; sed quum verear, ne illam quispiam et mihi et Vestrae Reverendissimae dominationi alienus, et praesertim externus obtineat, ad neminem potius, quam ad Vestram dominationem, mihi singularem patrocinatorem et benefactorem, pro ea volui accurrere. Et sic omnissa etiam prolixitate verborum, ne dolenti et dolorem augeam, et taedium afferam moestissimo suo tempore tanquam imprudens, iterum atque iterum oro, dignetur benigne hanc petitionem meam exaudire, et adesse huic meo nepoti apud Caesaream Maiestatem meo nomine et sua authoritate, pro per-

petuis meis servitiis. Alioqui si offendo hoc Vestram Reverendissimam dominationem, paratus sum non hac Praepositura sola, sed Episcopatus etiam mei magna parte carere potius, quam eius amore et gratia. Et Deus eandem conservet incolumem. Cassoviae 16. Septembris 1559.

XX.

Hruztan pasa budai beglerbegnek Verancsics Antal.

Ad Hruztanum Passam Budensen Beglerbegum.

Domum nos a Caesarea Maiestate, domino meo 1559. sept. 28
clementissimo incolumen rediisse, boni vicini usi officio, his nostris litteris Vestram Magnificam dominationem facimus certiorem. Nescimus tamen, unde fit, quod quotiescunque domum redire nos contingat, semper invenimus veterem ordinem, inter nos et vos diu iam constitutum, aliqua in parte esse perturbatum; fitque hoc potissimum vestrorum causa militum, qui assidue satagentes, ut nos omnino excludant a dominio et possessione eorum bonorum, quae inter nostrum et vestrum Caesarem communia ac deditia habentur, haud dubie dimidiatim vestri, et dimidiatim nostri sunt iuris. Nec enim alia conditione omnia praefata bona a Belgrado fere ad has usque superiores partes nostras subdidistis vobis, quam ista; ut videlicet ex dimidia parte vestro, ex dimidia vero nostro Caesari censuales essent, non solum pensione redi-

tuum, sed etiam exhibitione operum ac servitiorum. Et hoc tamdiu, donec Deus Optimus Maximus inter nos et vos in hoc Regno secus constitueret.

Quem ordinem in retinendis huiusmodi inter nos et vos bonis, sine querela mutua, quia omnes retroacti semper Beglerbeghi Budenses, antecessores dominationis Vestrae servaverunt, fecerantque Zangzacchos quoque suos servare, procul dubio convenit ex communi aequitate, ut Eum Vestra quoque dominatio servare non gravetur; ne si prorsus confunderetur et pertubaretur, miseri etiam subditi in dies magis tam per nos, quam per vos, vestra tamen causa et indignatione Dei affligantur, ac de terra consumentur, quemadmodum fieri iam quotidie videamus.

Caeterum ne Dominationem tuam pluribus detineamus a negotio; proxime, quum rediissemus domum, intelleximus, quod Zangzyacchus Hatvanensis Hazzanbegus colonum quemdam nostrum de Maklaar, Albertum Molnar, detineri apud se fecisset, et ab eo quadringentos florenos, citra et eius adeo magnum demeritum, et iuris ac iustitiae aequitatem extorsisset. Quod prorsus contra eam legem fit, qua inter Caesarem nostrum et vestrum iam ab initio conventum est, quod similes deditii tam vobis, quam nobis, et tenendi sunt et censendi.

Nam non a quolibet quilibet colonorum huiusmodi deditorum sive nostro sive vestro homine, pro cuiusque arbitrio vel potius furore subito, corripiendus est, et ad nuditatem usque deplumandus; quando iam quaelibet villa, quodlibet oppidum persolverit tributum stato suo tempore, quod primum Pricipibus, deinde officialibus suis debeant. In reliquo nec vester Caesar vult eos profecto distrahi, nec noster. Et palam est,

nos pro nostri Sacratissimi Caesaris parte nihil aliud ab eis exigere, nisi quod est ab initio in conventione ordinatum, et quae ad officialium aliquam sustentationem pertineant. Extorsiones alias non attingunt, praesertim quales attingunt vestri ultra Caesaris vestri et spahiae sui tributa, uti non ita pridem attigit Al-Aga, qui colonos meos in Tallya multavit florenis mille; quam iniuriam nondum satis bene concoximus; et nunc hic Hazzanbegus, qui ab hoc Alberto colono, nobis et vobis communi, 400 florenos extorsit, ad eumque minime pertinenti, quum habeat alium spahiam suum, non alia putamus causa, quam fortasse, quod in terram spuerit, luna et stella oriente.

Et huiusmodi omnia qualia sint, dominatio Vestra Magnifica videt, eaque imposterum, si impune fieri patietur, nullam breviorem viam ista inveniet ad perturbandam utriusque Caesaris pacem. Quam pacem quo amore, et quo studio Caesar vester cum nostro habere hoc tempore voluerit; existimo dominationem Vestram Magnificam, ut primatem et prudentem virum, bene perpendere, me non ignorare, qui unus ex eis fuerim, per quorum manus dicta pax tractata fuerit.

Quare quum hodie, dum has scribi ad vos faceremus, eundem Albertum Molnar, nostri et vestri Caesaris subditum, dimissum fuisse cognoverimus, multorum auxiliari pecunia redemptum; hortamur Vestram Magnificam dominationem, ut suis metam imponere velit, ne latius et crudelius in miseros colonos desaeviant. Sed, siquid eorum quispiam deliquerit; corripiatur moderate, et iure mediante, ut vivat, et postea etiam domino suo utilis esse possit. Alioqui si ex parte vestra huic ordini et aequitati non obtemperabitur, ne ex nostra quoque tollerabitur; quia cogemur defen-

dere et manutenere dimidiam partem nostram praefatorum deditorum. Ultra quod et Caesar meus horum non ignarus. curabit sane magnitudinem Caesaris vestri edocendam. nisi dominatio Vestra mature providerit.

Quam iterum atque iterum rogamus, velit serio operam dare. ut praefati subditi dedititii secure ac libere ad nos transire. et nobis ea pendere (possint), quae pro dimidia parte domino et Principi suo naturali debeant; nec in omni passu milites vestri nostris militibus vias ad haec procuranda obstruant, sintque illis molesti. Quia, siquid in eos commiserint hostilius; Magnifica dominatio Vestra neminem debebit culpare, nisi se, quod suos non inhibuerit, quodque eosdem ob huiusmodi insolentias non castigaverit. Neve ista videamur ad Vestram Magnificam dominationem sine recenti exemplo scripsisse; nudius etiam tertius aliquot ad meam Tallyam venerant Turcae, et unus promoto cursu ad vallum usque oppidi nostri Agriensis, nocte fere intempesta, hastam ad portam eius reliquit. Quod certe non admodum praeclare fecit, quia nocte; quodque Constantinopoli etiam, vel per feminam unam fieri facile posset, adiutam tenebris; at luce clara vix et Alexander, et Hercules auderet. Bonus itaque ille miles non glorietur tali facinore; dominatio vero Vestra Magnifica videat, quomodo etiam dormientes provocamur atque lacessimur.

De colonis autem illis octo, totidem dedititiarum villarum iudices, quos audio iussu dominationis Vestrae diebus superioribus fuisse occisos, quasi ipsi extitissent turbatores pacis inter nos et vos scribere non praetermittemus. Quum enim ita iam in hoc nostro Regno simus commixti invicem, ut vix magis possi-

dat nobis dominatio Vestra, inpossibile esse, e nesciamus, quid apud utrosque agatur, ne etiam cogitetur. Et hoc non rustici miseri t, quibus agrorum dumtaxat colendorum est l alii maiores rusticis, qui lucra et quaestum itur, dominiumque tenent rusticorum. Et, si tuna iidem miseri rustici aeque nobis ac vo-ando gratificantur; saepius sane nobis men-uam vobis; quia plus a vobis timoris habent, obis, quod nos membris nostris compatimur. ubitare dominatio Vestra non debet, quod ii, ores diximus, aut certe eadem, quae rustici, viliora facerent; si eorum conditione et sor-. Amoto enim metu, leges quoque contemnun-ominorum nimia clementia saepenumero por-ditis securius peccandi facultatem.

o dominationem Vestram Magnificam ex ani-mur, ne crebrius hoc pacto in memoratos co-madvertat gladio; quia sic et terrore suo pa-iciet ad exemplum, quod proponit multitudini; tos, qui corrigendi sunt, non delendi, neque andi, inutiliter comsumet; eo quod aequaliter a nobis atque a vobis.

od reliquum est, scripsimus de his ad Magnifi-inationem Vestram paulo prolixius hoc prin-tuae nostrae notitiae, ut eam de modo et for-ndi gubernandique colonos huiusmodi dediti-sunt nobis et vobis communes, abundantius em, si forte ab alio quopiam informata non quin totaliter eos vobis usurpare non per-, nulla interim in re magis laborantes, quam ens pax sinceriter ex parte nostra conserve-am ipsi nostri Principes ab armis conquies-am coloni eorumdem reparentur.

Sed et illud adiicimus. Heri equites quosdam vestros circiter X venisse in villam nostram Appaath, ad arcem Zarwaskew pertinentem, et ibi unum militem nostrum occidisse; atque in eisdem silvis nunc etiam ad 40 circiter equites oberrare per latibula fortunam opperientes. Propterea bene videat dominatio Vestra, quomodo Zangzacchi vestri vobis obediunt, fiantque ne ista cum vestro scitu, an non? ut postea, quum a nostris aliquid in tales acciderit, non in nos culpa, sed in vos coniiciatur, falsaeque de nobis apud Sacratissimam Caesaream Maiestatem nostram querimoniae non transferantur. Bene et feliciter dominatio tua valcat. Agriae 28. septembris 1559.

XXI.

Pesti Ferenczuek Veranesics Antal.

Ad dominum Franciscum Pesthy.

1559. oct. 5. Si dominatio Vestra Egregia fessa publicis negotiis, quae gessit cum Magnificis dominis Commissariis, huc ad nos venire per aliquot dies non possit, concedimus, ut interim domi conquiescat et salutem curet, donec adventum et praesentiam eius requisiverimus. Nam quum negotium, propter quod Eam Agriam venire cupimus, sine Ea, vel homine Caesareae Maiestatis peragi nolumus; dominatio Vestra aliud nequit facere, quam ut huc excurrat per octo dies, quia importat. Et alioqui ratio inter nos ponenda est de no-

stris decimis, tam anni praeteriti, quam praesentis, iuxta quod Cassoviae constituimus. Alioqui si venire noluerit, magna perturbatione locum hunc afficiet sua absentia; ex qua non mihi, sed Caesareae Maiestati damnum consequetur. Ideo paulo post accersam dominationem Vestram litteris meis, et tunc venire non omittat oro, quia Maiestatibus Suis serviet, quicquid huic loco commodabit.

De decimis vinorum miror, quod adhuc cum domino Telekessy sudat. De quibus nos iam dudum decrevimus, sudare vos non oportere; quum satis decimarum Maiestatibus Suis deputaverimus, tam vinorum quam frugum. Rogamus itaque utramque dominationum Vestrarum, ut nos iam ex parte decimarum vini non molestetis. Vary, Kazzon et Mwsay non distant ab Atthya arce milliare unum, et conquerimini, quod adversarii eas decimas vobis eripuerint; quum exploratores sive circatores nostri secus nobis retferunt. Dominus praeterea Telekessy collegit iam in sua cellaria plura quam 70 vasa vini, in Caesareum vix reposita sunt X. Sic dominatio eius quaerit primum, quae sua sunt, quam quae Caesaris. Et nihilominus omnia nomine suae Caesareae Maiestatis exigitis, eoque quo reponitis, vos scitis; quamquam etiam domini Commissarii istic bene cognoverunt. Quare rogamus dominationes Vestras, nolite Agriam deplumare; postquam plura erogavit Cassoviae ac Saaros, quam et potuit et debuit. Tantummodo sitis frugi administratores. Nam anno etiam proximo, quando dominus Telekessy expulit decimatorem meum ex Bodrogkewz, dixit illi: „Ubinam vos Agrienses sitis, quando ego in servitio Caesareae Maiestatis versor.“ Quasi vero ipse nuper Kys Varda arcem obsi-

dione liberasset, nisi Agriensis Episcopi auxiliis fuisset auctus et adiutus. Verum haec ut odiosa, quia vera, omittantur. Et rogati ambo sitis nobis, ut iam de decimis nostris sileatis. Quia nos nullius amicitiae gratia destituemus Agriam, vel Maiestatem Caesaream informabit dominatio Vestra vel non. Nam nobis data sunt mandata etiam nunc recens, ut arcis huius diligentem habeamus custodiam. Ultra quod ex his etiam duobus millibus florenorum, quae data sunt nobis ex Camera ratione nostrarum decimarum, ducentis equitibus, qui tenentur hic nomine et sumptibus Caesareae Maiestatis, stipendium unum dederimus, ad quod non obligaremur. Fecimus tamen publici, et Maiestatis Suae Caesareae commodi causa, ut hos milites in officio contineremus, nec paupertatem nobilium eorum sustentatione vexaremus, ut quidam alius facit. Ac sic geritne se dominus Telekessy erga suos Principes, scimus omnes. Non videmus tamen nos, quod in hunc modum sua pro eis exponeret, ut Episcopus Agriensis. Pluribus scripsimus de his, non alia causa, quam ut nos non vexetis amplius, quum hic incumbant nobis multo maiora onera, quam istic vobis.

De acervo nostro in districtu Nagy Wywar per homines dominationis Vestrae triturato, non est, cur illi aliquam informationem vel nos, vel provisor noster describat; quum dominatio Vestra Egregia ita bene scit negotium, ut nos ab ea potius informari deberemus. Igitur dominationem Vestram rogamus, utatur nostra amicitia sinceriter, quam ei non semel, sed iam saepissime et obtulimus et declaravimus; data penes hoc fraterna opera, ne nobis dominus Telekessy quoque molestus sit, neve invadat in decimas nostras, donec Suae Caesareae Maiestati scit et videt

esse fideles. Quia alioqui quicunque nos nostraque vexabit, ille nec Sacratissimo Imperatori nostro fidelis erit, nec nobis amicus; quandoquidem nos existentes Suae Caesareae Maiestatis fideles, a fidelibus suis diripi et spoliari minime debemus. Et haec sunt, quae impraesentia litteris suis ad respondendum habuimus. Cui nos et officia nostra ex animo commendamus. Agriae 5. Octobris 1559.

XXII.

Haszan beg hatvvani zangsáknak Verenesics Antal.

Ad Hassan begum Zangziacchum Hatvanensem.

Magnifice domine, vicine nobis honorande, salutem et benevolentiae nostrae oblationem. Litterae Vestrae Magnificae dominationis nobis pergratae fuerunt, quibus oblationem eius bonae vicinitatis nobis ostendit, maxime ob propinquitatem nostrae nationis Croatae, unde et nos natos, et dominationem Vestram Magnificam promanasse magnopere gratulamur. Si quidem nihil aeque nobis charum esse potest, quam si quos ex genere nostro propinquos nobis esse contingat, eorum bona et optata fruamur vicinitate; quod certe imprimis de Vestra Magnifica dominatione intelligere et sentire vellemus, cuius non modo Croatici generis propinquitas, sed ipsius loci vicinitas grata multo magis esset, si pro eo voto nostro, quod magnopere de Eius amicitia speraremus, mutua bona 1559. oct. 5.

amicitia frui possemus. Verum quum et proxime Vestra Magnifica dominatio quendam colonum nostrum magna summa pecuniarum taxaverit, ut intelligimus, alios XII iudices nostrae ditionis ad se accersiri fecerit, quos credimus nihilo liberalius et clementius tractaturam, quam tractavit priorem; quod sane a vicinitate Eius non expectaremus *). Qua de re, quamvis ad Magnificum dominum Passam Budensem, Locumtenentem Vestri Imperatoris querulose scripserimus, et de hisce intollerabilibus detrimentis miserorum Vestri et nostri Imperatoris colonorum conquesti simus; nihilominus quod peculiariter ad Vestram Magnificam dominationem attinet, rogamus diligenter pro ea vicinitate et propinquitate gentili, quae est nobis **), velit remissius cum nostris communibus colonis agere, qui aeque utrisque nostrum serviunt et tributa pendunt. Alioqui si crudelius quid in eos, et Vestra Magnifica dominatio, et alii vicini vestrates exercere non desierint, cogemur nos etiam non aequo animo ferre huiusmodi iniurias. In reliquis, ubi Vestra Magnifica dominatio offert nobis munificentiam suam de rebus Turcicis, gratias Eidem habemus, et illa, si opus alioqui habuerimus, libenti animo etiam non rogati utemur; vicissimque Eidem offerimus, quicquid ex parte nostra in eam conferre poterimus, quo mutuae benevolentiae non desimus. Quam bene valere optamus. Datum Agriae 5. die Octobris 1559.

*) Kijavítva. Előbb volt „quod sane a vicinitate et nostrae nationis propinquitate minime expectaremus."

**) Javítás. Előbb volt „pro ea vicinitate, et nostrae gentis Croaticae propinquitate, quae nobis ambobus grata est, velit remissius" stb.

XXIII.

Hruztan pasa budai beglerbegnek Verancsics Antal.

Ad Passam Hruztanum, Budensem Beglerbegum.

Zangzyacchus Hatvanensis Hazzanbegus non desistit a vexatione colonorum nostrorum vallis huius Agriensis. Alberto enim Molnar, de quo proximis litteris scripsimus, multato florenis 400, et pluribus modis afflicto, nunc denuo viros XII ex eadem valle iussit ad se venire, existimamusque, quod similiter hos etiam, ut Albertum. male sit habiturus, et multaturus pecunia. Quae quum fiant sub oculis tuis et nostris, quonam ea animo tu sis laturus, nescimus; nos tamen aegerrimo ferimus, atque etiam maxime offendimur, nec omnino sustinemus. Idque ea potissimum de causa, quod quum ad ipsum Hazzanbegum dediti vallis huius non pertineant, nec sit ipse Budensis Passa, vel Beglerbegus, nec potentissimi Principis Turcici per Hungariam Locumtenens, colonos nihilominus vestro ac nostro Caesari communes, eosdemque innocuos audeat sine ulla pietate expilare et discruciare. 1559. oct.

Propterea, quia dominatio tua in his finibus summa potitur Principis sui potestate, et omnium Zangzyacchorum eius habenas regit; egregie fungetur suo officio; si hunc hominem represserit ab huiusmodi audacia. Alioqui si neglexerit, cogemur nos quoque sic interdum colonos memoratos visere, inter quos ipse Hazzanbegus et caeteri Zangzyacchi inobe-

dientes dominationis tuae sedent, ut, postquam vosmet sic vultis, reddentur et vobis et nobis inutiles. Quae autem Hazzanbegus Hatvanensis agit, eadem et — — Filekinus, et Zolnokensis Velibegus agit. Quorum Filekinus detento apud se iudice oppidi Zyxo, V millia florenorum ab eo exigit. Zolnokensis vero non contentus miserae et aeruminosae plebiculae solitis muneribus, cuppas et similia vasa argentea inaurata extorquet. Tua vero dominatio, quae huiusmodi insolitas et intollerabiles extorsiones in aliis damnare et punire deberet; sciens, displicere eas et Imperatori vestro, et Passis eius Vesiriis, pares ipsa quoque cum indignissimis caedibus exercet. Quid enim Jaazbrinenses oppidani commeruerunt, quod ex eis duos necari fecerit, ac septem millibus et quingentis florenis, quos cum Derwisbego Zegediensi Zangzyaccho est divisura, condemnarit, censu minime sane ordinario, sed extorsione insolita, quae magnis etiam civitatibus intollerabilis foret. Idque nec Imperatore vestro sciente, nec Vesiriis eius; mandando insuper universis, ne nobis pro ea parte, qua Caesari nostro subsunt, obediant, ne ad nos commeant, nec proventus ac census consuetos nobis pendant, nec servitia exhibeant, quo sic et Imperatorem nostrum a possessione eorum excludatis, et eisdem abutamini pro voluntate vestra ad omne exactionum ac servitutis genus, ut abutamini iis, quos in tergo iam reliquistis Rascianis et Bulgaris.

Quod an fit de consensu et scitu vestri Principis ac Vesiriorum eius, qui fere quotidie litteris ac nunciis suis offerunt sese Sacratissimo Caesari nostro ad colendam praesentem hanc firmissimam pacem, bene perpendas, domine Passa; quia nec Prin-

ceps tuus ac Vesirii eius haec per te perque alios finitimos praefectos agi volunt, uti nos, qui proxime apud vos oratores fuimus, liquido cognoverimus et viderimus etiam quosdam in Porta illius fuisse castigatos.

Quare si quo casu praefatae pacis consequetur perturbatio, sciat neminem alium, quam tuam Magnificam dominationem solam futuram in causa, quod ab huiusmodi insolita et gravissima oppressione colonorum deditorum desistere suos zangzyacchos non inhibuerit. At ne id contingat aliquando, rogamus tuam dominationem, velit pro integritate et authoritate sua mature his occurrere, curareque diligenter, ut ea aequitate communes coloni ii tam ab ipsa tua dominatione, quam a subditis tuis tractentur, qua deceat pro foedere veteris amicitiae, et novae huius pacis, quod nunc et ab initio super his conventum et transactum sit inter nostrum et vestrum Caesarem.

Alioqui si secus dominatio tua animum suum induxerit, et in miserorum oppressione pro hoc in coepto suo ac suorum perexerit, scire eam cum protestatione volumus, quod nos quoque eorundem colonorum eam rationem et curam habituri sumus, ut illos pro dimidia parte Sacratissimi Caesaris nostri defendamus et manuteneamus. Parati interim et vicinitati nostrae mutuae, et iam confectae inter nos paci constanter studere, si tua quoque dominatio dedititios et communes nobis ac vobis colonos clementius tractandos curabit, suosque milites in stationibus suis continebit. Bene et felix valeat. Agriae VIII. Octobris 1559.

XXIV.

Bornemisza Benedeknek Verancsics Antal.

Ad dominum Benedictum Bornemissam.

1559. oct. 10. De amicitia mea erga dominationem Vestram Egregiam non est, quod debat dubitare; etsi manifestior aliqua inter nos dissensio oriretur. Verum si quid de illa coeperit dubitare, signum est, quod me in parte aliqua laedat, suaque admonetur conscientia, ne id facere velit. Quia autem bene apparet, quod me re vera laedit, esto quod suavissime ad me scripserit, eandem peto, meminerit, quod ab initio mutuae nostrae notitiae non solum amicitiam et benevolentiam eius semper optaverim, sed etiam pro pensissimo animo tum decori, tum honori suo studuerim, quandocunque vidi rem et commodum suum vel apud Principes vel apud magnates postulare.

Nunc vero, quum iam ad hanc amicitiam nostram munus quoque et cura accessit conservandorum horum finium, quae nos nescio quo pacto strictius videtur coniunxisse; existimarem ita nos et amore, et voluntate, et consensu mutuo coniunctos esse debere, ut quae coniunctissima esse possint.

Atque haec, quum sese sic habeant, et ambo totius functionis a Sacratissima Caesarea Maiestate commissae nobis terminos, et nomina possessionum scripto acceperimus; par est, ut ambo partibus nostris contentemur, nec dominatio Vestra occupet ad Agri-

am pertinentia, nec ego, quae sunt Giulae assignata. Quandoquidem hoc utrumque confinium, quum sit invicem limitaneum, mutuo certe iuvari etiam sese debet, a quibuscunque hostibus vexaretur.

Exposui dominationi Vestrae Egregiae veterem nostram necessariam necessitudinem, et ostendi, qualis praesens esse debeat, quare etiam ratione his finibus praeesse nos, sine mutua contentione conveniat declarari. Propterea quod ad Jazigum et Cumanorum administrationem attinet, etsi tam prior quam praesens mea possessio satis possit esse testis, eos ab initio semper in Agriensi ditione fuisse habitos, scire tamen dominatio Vestra Egregia debet, Maiestatem Caesaream, dominum nostrum clementissimum, nequaquam velle eosdem Jaziges et Cumanos distrahi ac dispergi in plures possessores, quos iam dudum applicuit Agriae, curamque eorum rationistae suo iniunxit, Quod quum proxime intellexerit dominatio Vestra a domino Tursone, eique ab eodem mandatum sit, ut possessione ac administratione Cumanorum Kewn Sent Marton, Baboczka, Eched, Mester Zalassa, Homok Zalassa et Telek Zalassa abstineat, tum etiam ex hoc praesenti mandato Regiae Maiestatis intelliget, quod ei per Joannem Litteratum militem nostrum misi, Sacratissimos Principes nostros nequaquam velle, ut hae sex possessiones administrentur ad Giulam, simul cum oppidis Chongrad, Zeged et Debreczen ; Vestramque Egregiam dominationem fraterne rogo, velit ipsius Regiae Maiestatis obedire mandato; nobisque easdem possessiones pacifice remittere. Quod ab Eadem cum Maiestas Regia clementer est acceptura, tum ego etiam recognoscam omni amicitia et solitis meis officiis, quae illi ut fuerunt hactenus semper pa-

rata. ita imposterum nunquam sunt defutura. De Tewr autem, ac Tyssa Varsan non loquor quicquam, nec de servitiis Debreceniensium, qui tantummodo censu obligantur ad Agriam. Reliqua loquetur Joannes Litteratus, cui dominatio Vestra credere non gravabitur. Et bene valeat. Agriae X. octobris 1559.

Antonius Verantius Episcopus Agriensis Comes perpetuus Hewessiensis ac Borsodiensis etc.

XXV.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

59. oct. 16. Sacratissima et Catholica Caesarea Maiestas, domine domine et Imperator mihi clementissime. Post fidelium et perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Vestrae Sacratissimae Caesareae Maiestatis humillimam commendationem. Quae mihi Maiestas Vestra Caesarea proximis litteris suis clementer significare dignata est, de habenda maiore et diligentiore arcis huius Agriensis custodia: quod videlicet absente me non eo modo et ordine servarentur in ea vigiliae, ut et magnitudo et laxitas loci postularet; immo quod in eadem arce nec equites more antea solito pernoctarent, nec aliquando vel 40 pedites reperirentur; et quod milites huius praesidii seniores discessum pararent, idque omnino vergeret in eiusdem huius arcis et totius Regni detrimentum; humillime intellexi, et eo accepi animo, quo fidelem et obedientem servitorem decet.

Verum, Clementissime Imperator, ut ad ea pro veritate et pro maiore informatione status huius arcis respondeam, haud dubie ita est, quod peditatu sufficienti non est instructa, quod optime domini etiam Commissarii perviderunt. Nam quum oppidum, quod non est, nisi vallo munitum, peditatu indigeat aeque ac ipsa arx, trecenti pedites mihi in conventione assignati, utrique loco pro exigentia sufficientis custodiae non sunt satis. Tempore enim primum Gregorii quondam Litterati; deinde etiam Magnifici domini Stephani Dobo; et postea Pauli quoque Zarkandi sic erat is uterque locus peditibus provisus, ut 300 in arce, in oppido 200, quod quatuor portas habet, servabantur. Nunc 300 duntaxat utrobique servantur: nimirum in arce 200, et in oppido 100; quod nulla quidem ratione peditibus carere potest.

Et quia ii nostri pedites homines instabiles sunt, nec omnes facile diu persistunt uno in loco, emittique interdum soleant, partim ad necessitates arcis, partim ad iuvandas expeditiones gentium Vestrae Maiestatis, partim etiam quum postulat tempus ad tuendas et importandas decimas, uti nunc factum est, cum parte equitum, fit, Clementissime Imperator, ut saepius minorem eorum numerum domi habeamus.

Sed si ad hos 300, qui in arce omnino servari debent propter eius magnitudinem et laxitatem, 200 vel saltem 150 adderentur, qui in oppido excubarent, satis bene et arci, et oppido pacis tempore esset prospectum. Alioqui donec ista provisio differetur, in arce integer numerus peditum tercentorum non poterit servari, quia centum ex eo mutuandi sunt oppidi custodiae, cuius et portas interdiu, et stationes valli noctu sunt observandae, quod solis oppidanis tota res non

committitur. Utcumque tamen Maiestati Vestrae Caesareae relatum est de praefato numero peditum, bene factum est, et placuit mihi huiusmodi officium, quo ab aliis quoque Maiestas Vestra Caesarea de his defectibus edocta, supplicanti mihi pro illis reparandis, facilius e, fidem, et gratiosas aures suas adhibere dignetur; quia, clementissime Imperator, re vera et maiore peditatu et subsidio camerae indigemus. Et ne quis interim mea culpa defectus committetur, mox ut Agriam proxime appuli, feci peditum lustram, suppletisque 44, quos ad tercentos deese inveneram, nocturnos etiam vigiles adieci tres priori numero, institutique equitum classes, quae in arce more antea solito per suas vices nocturnum tempus exigerent, et ex numero etiam centenario peditum, quos hucusque oppido mutuabam, translatis in arcem septuaginta, triginta dumtaxat in oppido reliqui, donec de aliis, pro quibus agimus, a Sacratissima Maiestate Vestra gratiose concedentur; quo sic interim et arx plures pedites habeat, et oppidum in parte sustentetur.

De seniorum autem militum abitu, et de tota reliquorum equitum ratione, procul dubio, clementissime Imperator, secus est, quam Eidem est relatum. Ac tantum abest, quod seniorum aliqui abierint, aut abire velint, ut complures alii tam a Magnifico domino Pereny, quam a domino Bebek, atque ab aliis etiam quibusdam dominis Agriam concesserint, nec id quidem cum solis suis personis, sed etiam cum comitibus, alii plurium alii pauciorum equitum, iique non secus tuendo huic loco, qui non sunt conducti, operam suam navant, quam qui sunt conducti; adeo et qui iam hic coaluerunt, aegre hinc recedunt, et libenter aliunde alii huc conceduut, quibus vel ut hospitibus locus pos-

sit obtingere. Tametsi autem ex eorum quadringentorum equitum numero, qui stipendio merent, diminuuntur interdum aliquot gregarii, quos kathonas nuncupamus; seniorum tamen numerus integer est, paucissimique etiam ex gregariis deficiunt, quorum tamen defectus mox suppletur aliis, ut nunquam Agria caret 500 equitibus, praeter hospites, quorum nunc etiam sexagintasex habemus

Unum dumtaxat illud omnium defectuum, si qui incidunt, in causa est, quod quia ex tertia parte proventuum Episcopatus non solum 400 equites non possunt per annum servari, sed ne peditibus quidem 300, ac officialium salariis sufficiat; quamquam ad hoc usque tempus omne ingenium et omnem conatum adhibuerim, ut et menstruis solutionibus peditum, et officialium annuis salariis fuerit satisfactum. In solis equitibus 400 contentandis laboramus; quibus solutiones iustae fieri minime possunt, nisi camerae subsidia, pro gratiosa conventione, mihi a Maiestate Vestra Caesarea assignata accesserint. Quae iam quia a biennio nulla fuerunt suppeditata, et diminutiones huiusmodi militum gregariorum interveniunt, et seniorum murmurationes de abitu sentiuntur. Sed quibus sint hic uxores, liberi, fortunae omnes, et lucra insuper non exigua belli tempore, et annona semper fere copiosa et vilis, quam facile hinc divelli possint, Maiestas Vestra Sacratissima, etiamsi molestius querulentur, benigne potest perpendere; curante me interea non parvo meo gravamine, ut illi etiam 200 equites, qui ex camera sustentari debent, ex tertia parte proventuum cum aliis 200 mihi in conventione assignatis aliquid accipiant in tanta solutionum penuria; ne si, quum iis aliquid porrigitur, illis impartiretur nihil, tumultua-

rentur, et omnino locum desererent, Quod nunc etiam feci, dato eis uno stipendio ex duobus millibus florenorum, quae in parte mihi ratione decimarum, quas ad Cassoviae et Saaros intertentionem deputavi, nuper fuerunt ex camera data. Usurus hoc officio etiam imposterum, quoties licuerit; minime dubitans, quod Maiestas Vestra Caesarea gratiosam mei sit habitura rationem, quando intelliget, quam liberaliter in hos etiam milites hactenus impenderim, ex parte non solum tertia, sed etiam ex mea, in quos pro conventione non obligabar; quod et Magnificis dominis de camera, et iis proximis dominis Commissariis non puto esse ignotum. Atque utinam maiore essem facultate, profecto non dubitarem, nec recusarem pro commodo et honore Vestrae Caesareae Maiestatis insumere, ubicunque opus esset. In hoc autem potissimum, in quo patriae etiam commendarem.

Sed quia fortunae meae non sunt tantae, et hoc confinium exigat sumptus maximos, supplico Vestrae Caesareae Maiestati, dignetur munificentius interdum ad Agriam respicere; quia certe per se tanto praesidio conservando non sufficit. Paratus ipse interim omnia facere, quae possibilitatis meae erunt, ut et milites eius conserventur, et custodiae ferventius ac diligentius habeantur. Nimis alioqui et viribus, et industria tanto oneri impar. Et Deus Optimus Maximus Sacratissimam Vestram Caesaream Maiestatem conservet incolumem et felicem. Agriae 15-a Octobris 1559.

XXVI.

Perényi Gábornak Verancsics Antal.

Ad dominum Gabrielem Perenny.

Jam aliquot dies sunt, quod rumores magni ad nos afferuntur, Turcas monasterium oppidi Jaazberen velle in castelli formam communire. Nam officialem quoque, zubassam illis nuncupatum, cum duobus comitibus eo transmiserunt, qui, occupata et insessa turri campanarum monasterii, dicuntur noctu per oppidum in plebea veste et pileo nostri moris oberrasse, vestigantes, si qui vel haidones, vel alii quippiam ex hominibus nostratium ad oppidanos illos concederent; die vero currus cum iisdem oppidanis, vi ad hoc adactis, conscendunt armati, et discurrunt longius nonnihil ab oppido, captivitate et caedibus omnes affligentes, in quos inciderint ad nostrates attinentes. Postea vero ad hos tres summissi sunt a Passa et alii duo Turcae prioribus potiores, verenturque oppidani, mox plures superventuros, et sic demum castelli rem aggressuros. Quandoquidem ligna quoque magno iam numero ad diversa loca comportarunt, et zangzyacchi omnes Budam cum apparatu suo bellico convenerunt. Ac tametsi de hoc alia atque alia in vulgus dissipent, omnes tamen etiam exploratores nostri, qui in Pesth et in Hatwan diversantur, referunt, valde inter Turcas mussari de castello Jaazbrinensi. Quod si ad finem perducetur, quanto omnes hi fines nostri occupabun- 1559. oct. 28.

tur incommodo. nemo est, qui non perspiciat. Propterea significato hoc hostium conatu Magnificis domino Balassa, domino Bebek, domino Telekessy, et domino Magochy, ad Vestram quoque Magnificam dominationem miseram nuncium, ut Eandem de hoc ipso conatu hostili, meo nomine edoceret. Quum autem Illa non est inventa domi propter iudicia, quae nunc aguntur Zepusii, haec ipsa nunc ad Eandem perscribo, ut cum caeteris supra nominatis dominis et vicinis nostris. nova huiusmodi intelligant, et velint tempestive de suo quoque expediendo apparatu curam et cogitationem inire: quo, si opus fuerit, simul et mature illis obsistamus. Nec interim invigilare cum praefectis meis ipse desistam, ut in dies melius de his intelligam, et quicquid tandem certi habuerimus, diligenter successivis diebus perscribam. Quum vero expectare, ut hostes castelli opus aggrediantur, serum mei praefecti fore arbitrantur, ne tunc frustra et cum periculo erumperemus; ea essent sententia, ut motum illorum anteverteremus, murum exteriorem monasterii, qui circuit cemiterium, subito impetu deiiciendo, quod aiunt una die et nocte facile posse perfici; hocque muro demolito reliqua monasterii aedificia imbecilla remansura, foreque, ut hostes quoque desistant ab hoc conatu, occasione huius muri sublata. Quod consilium, quamquam mihi etiam probaretur, quia tamen induciarum causa quas Maiestas Caesarea Dominus noster Clementissimus tam firmiter observari quotidie imperat per omnes limites, minus secure arbitror eo nos uti posse sine scitu et expressa Suae Caesareae Maiestatis informatione ac mandato. Neve huic rei aliqua mea obesset mora, quintus iam dies est, quod expediverim ad Suam Maiestatem litteras, speroque, quod brevi de re tota

informabimur. Interim tamen, quicunque eventus fuerit, Magnificam dominationem Vestram rogo, velit cum istis quoque Reverendissimis et Magnificis Commissariis hoc negotium communicare, et consilium habere, nosque postea non gravate edocere, quid videbitur tam Vestrae Magnificae dominationi, quam ipsis esse faciendum. Res enim quum sit adeo toti Regno periculosa, non est certe negligenda. Et Deus Altissimus Magnificam dominationem Vestram una cum istis caeteris dominis meis, quibus servitia mea commendo, incolumem conservet. Agriae 28. Octobris 1559.

XXVII.

Ferdinand császárnak Veranesics Antal.

Sacratissima Caesarea Maiestas, Domine domine mihi clementissime. Quum in arce Agriensi annuae intertentioni peditum 300, et equitum 400, quorum 200 nomine Sacratissimae Vestrae Caesareae Maiestatis servantur, fuitque hactenus necesse, me ad hos etiam id, quod interdum fieri potuit, exponere; pars proventuum eius Episcopatus tertia non sufficiat; nec ex Camera quoque tam crebro, quam menses cito praetereunt, suppeditari possint illis supplementa iuxta conventionem gratiose mihi a Maiestate Vestra Caesarea assignatam; modus quidam mihi demonstratus est, quo illi 200 equites, qui ibidem nomine Maiestatis Vestrae 1559. oct. vége.

servantur, possent per integrum annum, sine ulla et Camerae et Episcopatus impensa, commode sustentari.

Quem modum propositurus humillime Vestrae Caesareae Maiestati, ut et Camerae et Episcopatui valde, pro humili meo iudicio, commodum. Aiunt inter Jaziges et Cumanos esse ad tria circiter millia colonos; ex quorum proventibus, iuxta summam, qua hoc tempore a rationista Vestrae Maiestatis colliguntur, vix, ut refertur mihi, 40 vel 50 equites per annum servari possent, nec nunc plures milites sunt, qui ea bona officii nomine tenent, quam circiter 36. Quae quidem et iactura, si perpenditur, non est exigua, et utilitas quae ex his bonis provenire posset, esset sane magna, si meliore ratione de illis constitueretur. Quidam itaque fidem mihi fecerunt, quod si ea bona cum suis ordinariis proventibus villatim in praecipuos milites praefatorum equitum 200 distribuerentur, limitato cuiusque militis equitum suorum numero ad qualitatem uniuscuiusque villae, quum duobus, et tribus, et quatuor maiores et opulentiores villae committi possent; facile pro arbitratu meo dicti equites 200 per integrum annum in eo praesidio, sine ulla peculiari vel Camerae vel Episcopatus solutione, conservarentur; quemadmodum 50 ferme in bonis Episcopatus conservantur, sine ulla omnino spe stipendiorum aliorum.

Quae conditio quum videatur futura Vestrae Sacratissimae Maiestati non incommoda, tam quod ex Camera nihil ad hos 200 solvetur, quam etiam quod ad reliquos 200 ac 300 pedites, qui ibidem servantur, minora exigentur supplementa, quod aliquanto commodius parte proventuum Episcopatus tertia poterit eis subveniri: ego humillime censerem, ut is modus de gratiosa Maiestatis Vestrae Caesareae vo-

luntate, et Magnificorum dominorum de Camera consilio ad effectum deduceretur.

Sed prius debebunt dicta bona, et haec conditio per Commissarios Vestrae Maiestatis explorari ac recognosci, et sic demum per haec dumtaxat impacata tempora duranteque Maiestatis Vestrae Caesareae beneplacito de illa constituere, quo imposterum et Maiestas Vestra hac molestia, et Camera eius hoc onere liberetur.

Quum vero aliae quoque plures sunt causae valde necessariae, ut Agriensis totus status denuo nunc recognoscatur; praesertim vero de divisione et dispensatione proventuum eius, ac deinceps quomodo sint servandi milites, qui iam vix gubernari possunt ob nimiam licentiam; supplico humillime, dignetur Maiestas Vestra primo quoque tempore Commissarios suos eo gratiose designare et proficisci mandare. Quod et Maiestati Vestrae Caesareae quieti, et Episcopatui ipsi, ac etiam militibus commodo futurum non desperem. Gratiosam expecto Eiusdem Vestrae Maiestatis super hoc deliberationem, ubi a praesentibus curis respirabit.

XXVIII.

Belgramonius Ferenczuek Verancsics Antal.

Ad Fraciscum Belgramonium.

Quod ad binas litteras tuas, quas a liberatione
nov. 1. scripsisti nobis, serius responderimus, eo accidit, quod tardiores tabellarios habuerint. Sed haec cuiuscunque fuerit incuria, parum refert, modo te et sospitem, et reducem habeamus. Dici sane non potest, quanta fuerimus laetitia affecti tua liberatione. Nec affectu maiore possumus illam exprimere tibi; sed crede nobis, quod ab annis quinquaginta, si quam laetitiam habuerimus, hac certe hilariorem nullam habuimus; quum autem illud quoque assequimur, quod te et videre et amplecti poterimus, existimamus, quod etiam exultabimus. Neve interim te absentem diutius detineamus epistola longiore, quum iam videndi tui nec desiderio nostro sufficimus, omitte omnem istic commissam tibi rerum nostrarum curam, si adhuc in difficultate consistunt, teque omni celeritate celerius extrices istis periculis, ne denuo inoppinato quoppiam casu repetaris in exortu et assumptione novi Pontificis. Quem si aequiorem et sedatiorem infirmitatibus nostris obtinebimus, alio etiam nuncio pro confirmatione nostra uti poterimus apud Sanctam Sedem, parcentes paterne proximis afflictionibus tuis, non secus ac nostris, si ii fuissemus, qui tu fueris. Monere vero te, ut sapias, possemus quidem pluribus verbis, et

fortasse opus esset, quod ab Italicis deliciis avelli nequeas, quibus multi etiam alii detineri soleant. Verum si tu proxima captivitate tua, et Pauli IIII. carceribus sapere non didiceris, frustra vel Platone monebere. Quamquam nos etiam, dum hinc discederes, cavebamus tibi, et potuisti tunc nos habere pro Platone tuo, si nobis paruisses. Sed sic decipiuntur confidentes, qui nimis sui securi ingenio atque consilio, in casses incidunt, quos providere neglexerunt; postquam tu tot mala, et ea omnia, quae tibi per hoc tempus factis tuis debebantur, fortissime exantlasti, scopulis istis eripe te quam maturrime possis, monitus ad postremum vel ipso evangelio, ne posteriore procella gravius intercipiaris, si forte successorem huius Pauli huic ipsi similem sortiemur. Nec erubescas domum redire pauper, dum aliquando redeas, et absis quam possis et longius et citius ab ergastulis istis, quae annum pertulisti, futurus satis commode dives, si sospes, et in patria fueris. In qua omnia tua invenies salva, integra et his etiam locupletiora, quae istic ammisisti. Et quia hic obviam sumptus tibi mittere non sit tutum, ob viarum longitudinem et huius saeculi hominum mores, utere mutuis amicorum, quibus, unde referre gratias poteris, habebis; modo redeas incolumis. Ad nostrum vero statum quod attinet; quiescimus nonnihil praesentium induciarum beneficio, satis alioqui solliciti, quod vicinitas Turcica nulla unquam tuta est nobis Christianis, nulla non hostilis, etiamsi amplexaremur et oscularemur cum illis mutuo. Quare et praesidium nobis servatur solitum, et ab excursionibus utrinque non cessatur. Vale et redi. Agriae prima Novembris 1559.

XXIX.

Oláh Miklós esztergami érseknek Veranesics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Strigoniensem Olahum.

nov. 5. Reverendissime et Illustrissime Domine, domine. fautor, pater et patrone mihi semper colendissime, salutem, omne bonum, et servitiorum meorum commendationem. Ad binas suas litteras paulo quidem serius, quam debebam, propter maximas et assiduas meas occupationes vel potius inextricabiles molestias militares, responsurus, priores non attingo, ne vulnus refricem pridianum, et quod pro sua rara prudentia et sapientia video, Eandem apud se invenisse consolationis rationes; ad posteriores vero quod attinet, de promotione nepotis mei ad Praeposituram, quae nunc in Ecclesia mea vacat, omnino non laboro. Primum quod ignorem, sitne in veritate aliquando clericaturus, nec ne; deinde quod ea quoque adhuc non est eruditionis sufficientia, quae in eadem mea Ecclesia quotidie a persona huiusmodi dignitate praedita desideretur: ac demum nolens animae meae discrimen accersere, ditando et amplificando meos eleemosinis, quae in eos usus dispensari debent, qui reprehendi nequeant. Propterea Reverendissimam dominationem Vestram obnixe rogo, ut consulat meae Ecclesiae paterno animo, curetque ut eadem Praepositura cuippiam probo, docto et maturo viro conferatur, qui eidem meae Ecclesiae tam doctrina, quam exemplo et consiliorum ma-

turitate utilis esse possit, satis diu iam hoc genere virorum orbatae. Quod quum facturam et curaturam non dubitem, propter pientissimum zelum, quem gerit erga Divina et Ecclesiarum commoda, non utar pluribus. Caeterum Judaei quidam ab Agriensibus capti, a Caesarea Maiestate instantissime repetuntur Viennam, cum omni pecunia et pactatione, quae est illis oblata. De quo negotio, quia iam ad Suam Caesaream Maiestatem vere et copiose scripserim, Vestram Reverendissimam dominationem rogo, velit pro occasione ipsum negotium leniendo curare quantum poterit. Ego eram omnia facturus pro mandato, sed obstitit et fides de Judaeorum restitutione extemplo facienda, ubi redemptio eorum affuisset, et militum horum contumacia, qui nulla ratione, nulla vi mea adduci potuerunt, ut iam divisam inter se redemptionem reddere ac deponere in medium vellent; quod etiam, uti dicebant, non possent, quia in multos usus ea dispensassent, eo quo momento receperant. Nam alii pignora redemerunt, alii ad hyemen annonam comparaverant, et alii alia fecerant, ut fit in his apud illos, qui multis egent. Dignabitur itaque dominatio Vestra Reverendissima prudentia et patrocinio suo adesse huic negotio. Quia alioqui et cum militibus non potest agi, ut cum quibuspiam civibus; et mea hic nequeat esse vis tanta, ut cum militibus summo iure agere possim; quod magnis etiam Principibus contingere aliquando, non solum legimus, sed etiam videmus. Illud tamen mirari non satis queo, quod Maiestas Caesarea ad huiusmodi captivorum faciendam de manu sua restitutionem induci potuerit, quod et dignitati, et maiestati suae Caesareae haud dubie non conveniret. Nec ipse adeo imprudens sum, ut arrogatur, quod velim maioribus meis videri circumspectior.

Quia tamen mihi etiam curae est et esse debet dignitas Suae Caesareae Maiestatis, id per ministros honestius fieri debere putarem, quam per ipsammet Caesaream Maiestatem. Quia si vel semel id ab ea blande hostes obtinuerint, exigent deinceps insolentius, et rem habebunt ludibrio, nec vicissim nostros nobis restituent; quemadmodum annis quoque superioribus fecerunt, quando Agrienses mandato Suae Maiestatis inducti XIIII captivos illis restituerant, uti nunc etiam meminerunt, ipsi vero ex nostris nonnisi unum reddidere, et hunc bolo quoppiam amentem factum, re omnino in iocum versa, votis suis potiti. Verum ne committam aliquid, quod esset maiestati eius molestius, obmutescam et parebo iussis. De novis vero, quae hinc scribi possunt, ea de solis Turcis sunt; qui utcunque istic commendent sua erga inducias studia, eos tamen sciat his finibus esse molestos. Infestant enim et Giulam et Agriam, et quicquid arcium est aliarum in hoc tractu; nec aliud sub hoc induciarum tempore moliuntur, quam ut dedititios prorsus a nobis avertant, et subiiciant sibi, passim eos inhibentes, ne ad ullos nostros finitimos, ad Agrienses vero potissimum commeare praesumant. Et quum neque cum Giulensibus, neque ullis aliis finitimis nostris pacifice vivant, solis offenduntur Agriensibus, ut quos in oculis et in vestigio praecipue habeant, ne limites proferant. De quibus intemperiis et conatibus hostium, quia iam ad Caesaream Suam Maiestatem perscripsi diligenter, nescio quid de remedio cogitetur. Vestra tamen Reverendissima dominatio cum aliis Reverendissimis et Magnificis dominis enitantur apud Suam Maiestatem Caesaream solito studio, quo sunt in patriam, ut publicis rebus consulatur, ne nobis hoc astu atque vafricie fines hos

hostes debilitent, et tyrannidi suae obnixios efficiant; dum tam blande de se polliceantur omnia, quibus nos sciant res nostras neglecturos, aut curam earum dilaturos, donec domi intestino bello absoluto, expediti contra nos esse poterunt. Reliquum est de suis rebus familiaribus Praepositurae Maioris, quas mihi commendaverat. Aegi (igy) omnia cum provisore diligenter, eique facultatem dedi, ut omnes fructus iam collectos et colligendos vendat iuxta quod praeceperat. Nec ut video, deest suo officio; et in eo totus est, ut pro voto Vestrae Reverendissimae dominationis omnia exequetur, nulla ex parte a quoppiam molestatus. Scripsi etiam Debrecinum acerrimas litteras pro credito Magnificae dominae sororis Vestrae Reverendissimae dominationis; adhuc tamen surdescunt, nec de satisfactione respondent. Propterea quia in eos aliquid agere durius prohibeor induciis, istinc dominatio Vestra Reverendissima provideat, et modum mihi ostendere non gravetur, quo Magnificae dominae inservire possim. Deus Vestram Reverendissimam dominationem incolumem et felicem conservet cum omnibus suis. Agriae V. Novembris 1559.

Post scripta. Reverendissimam dominationem Vestram rogo, uti rogaram antea etiam, velit mihi providere de aliquo canonicali sacerdotio cum bona domo in Posoniensi Capitulo, quo quum me ex curia in quietem aliquando oportebit divertere, habeam aliquale ibi hospitium. Quia et excurrere semper Vienna Agriam tam longo ac difficili per Twrocz et Liptouiensem Comitatus circuitu molestum est; et eandem Agriam diutius per vices incolere molestissimum propter curam militarem, cui nisi me subduxero Vestrae Reverendissimae dominationis, brevi

tempore conficiar. Dico et iuro Eidem, quod deficio et viribus corporis, et animi sensibus, quum tantae provinciae non sufficiam. Biennium tentavi, an hoc onus ferre possem; sed succumbo in dies magis ac magis, quod proxima etiam animadverti aegritudine, quae mihi caput oppresserat dolore et vertiginibus. Nec in alio spes opis mihi est posita, quam in sola Vestra Reverendissima dominatione. etc.

XXX.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Caesaream Maiestatem.

9. nov. 5. Quum has iam obsignatas tabellario committerem, quidam explorator noster supervenit Pesto, ac retulit, abrogatam fuisse Passae Budensis praefecturam, tristari eundem magnopere, et inter Turcas magnum de hoc esse sermonem. Scripsisse thesaurarium, quem Turcae teffterdarum vocant, Passis Veziriis ad Portam cum expostulatione de illius saevitia, et de caedibus, quibus tot pagorum et oppidorum indices confecisset, nec desineret vexare in dies gravius deditiam plebem; et periculum foret, ne ducta securitatis suae desperatione, dilaberetur de regionibus illis ad nostras partes. Quod si verum fuerit, haud dubie profuerunt aliquid litterae nostrae duriores, quas (audio) eundem Passam omnibus etiam Beghis communicasse in consilio suo.

Nec defuerunt ex illa plebe, qui mihi gratias coram egerint, quod a lectione earundem litterarum subito detenti nonnulli iudices, et Jaazbrinensis et alii dimissi fuerint.

De tanta autem materie lignorum, quam per Turcas in his nostris partibus caedi, et ad certa loca comportari proxime scripseram; nunc iam hoc ex ulteriore latere Danubii faciunt, et ad eiusdem ripam alia materies congeritur. Quid tandem de castellis novis sub hyemem tentaturi, adhuc incertum. Verum navale quoddam infra Pestum sub ipsis muris excavarunt quinquaginta passibus (ut refertur nobis) longum, et totidem latum. Quod intrinsecus roborum palis, ne terra, quae est ibi harenosa, denuo in fossam defluat, emunitum, et repletum aquis Danubii, saykas et naszadas ab iniuria glacierum esset servaturum. Passa etiam construit in eodem Pestho amplissimas aedes; quod (aiunt) quendam dervisium videntem Turcicum eidem fuisse vaticinatum, non supervicturum diu, si mansisset Budae. Nec admodum oraculo falletur, si verum fuerit, quod amiserit praefecturam. Deus Optimus Maximus Vestram Caesaream Maiestatem incolumen et felicem conservet. Agriae V. Novembris 1559.

XXXI.

Verancsics Antalnak Domitius Jeromos.

4. S. P. Si de voluntate Tuae Reverendissimae dominationis in me dubitarem, multis verbis peterem, ut me peregrinum, omnibus ignotum, tuerere. Sed profecto est ita, ut mihi persuasi; me Tuae Reverendissimae dominationi esse curae. Elapsis diebus scripseram ad Tuam Reverendissimam dominationem, ut me ac studia mea fovere vellet; sed quia nullum responsum ad meas recepi, maximo moerore obortus, has ad Tuam Reverendissimam dominationem dare volui. Quid est, cur Tuam Reverendissimam dominationem a me, suo servo, alienatam esse video? Equidem si me malum virum, si indignum tuis suffragiis, si nullae spei, si persidiosum et insidiosum, si superbum et astutum perspectum habebat, cur in suam tutelam me acceperat? Nam si minimam partem in me earum rerum agnovissem, nec ad Tuam Reverendissimam dominationem confugissem, nec eius suffragia requisissem. Sed ut est, rogo Tuam Reverendissimam dominationem, ut ea mihi suffragia, quae sola et promisit et praestitit, ita exhibeat, ut humanitas et virtus sua postulat. In hac re pluribus uterer, sed brevitas temporis cogit me esse breviorem; et quia spero, brevi coram me de omnibus rebus meis optime loqui posse, finem imponam; iterum atque iterum orans Tuam Reverendissimam dominationem, ut malit me infimum

suum servum procul in gratia sua retinere, quam coram odio me habere. Nam magis facio amorem Tuae Reverendissimae dominationis, quam divitias totius mundi. Tua Reverendissima dominatio valeat, neque commendatum habeat. Bartphae 14. Novembris 1559.

Humilis servus
Hieronymus Domitius.

XXXII.

Ferdinánd császárnak Veráncsics Antal.

Sacratissima et Catholica Caesarea Maiestas, do- 1559. 1
mine domine mihi clementissime. Post fidelium et perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Vestrae Caesareae Maiestatis humillimam commendationem. Proximo triduo venit ad me vir quidam Samius, nomine Jacobus Heraclydes despota, qui genus suum ab ipso usque Hercule asserеret, et diceret, maiores suos in insula Samo imperasse, vir quidem nobili indole, fide Graeca, et tam in Graecis, quam in Latinis litteris apprime eruditus, quique omnia fere Regna Christiana peragrasset, caleretque quum Graecam, quam vernaculam habet, tum et Italicam, et Hispanicam, et Gallicam et Valachicam lingvam, et postremo ea quoque sorte laetaretur, quod felicis memoriae Carolum V. Imperatorem nostrum Sacratissimum honesto loco servivisset, et ab Eius Caesarea Maiestate Germaniae Prin-

cipum libertatibus et praerogativis fuisset donatus, pluraque huiusmodi, illa adiiciens, quod Vaivodarum Moldaviae esset legitimus haeres; et quidem non Petri et aliorum quorumdam, qui et ante, et post Petrum fuerunt, quos illegitimos et tyrannos fuisse affirmaret, sed illius Stephani Bogdani, eiusque praecessorum, a quo Bogdania quoque appellata est Moldaviae provincia. Ceterum quod ad Principatum illum non solum iure et summo studio aspiraret, verum etiam quod iam ab ipsis gentis eius primatibus, et omnibus caeteris tam profanis quam ecclesiasticis ordinibus electus esset, accersereturque maximis votis, ut ad capessendam eam dominationem maturaret. Alexandrum se, qui nunc rerum inter eos potiretur, quod tyrannice regnaret, nec ob id esset illis tollerandus, occisuros, et cum exercitu ad limites usque eius provinciae descensuros, excipiendi eius gratia. Nec maioribus cum copiis instructum accedere oportere, quam quingentorum hominum, qui essent illi a Christianis Principibus corrogandi; ad quos litteras etiam suas patentes dederunt, eundem Jacobum Heraclidem delectum sibi Vaivodam commendantes, postulantesque diligenter, ut illi adesse tam exiguo subsidio non recusarent.

Hic itaque cupidus eius dominationis compos fieri, quum apud Ducem Prussiae, et Regem Poloniae diutius moram traxisset, et ursisset hoc auxilium, quo in Moldaviam penetrare posset, ait, magnam sibi initio spem fuisse factam a Polono, sed impeditum postea invidia et odio Alexandri, a quo etiam proscriptum se esse retulit, non exiguo proemio proposito, qui illum occidisset, coactusque hac necessitate Polonia profugere, ad opem Vestrae Caesareae Maiestatis confugit,

et Bartfae substitit. Ubi quum convertisset animum ad quaerendum homines rebus suis opportunos, et quorum opera nomen et petitio eius ad Vestram Caesaream Maiestatem deferretur, proposuerunt illi me, et Sigismundum Tordam. Mox itaque Eperiesium ad Sigismundum concedens, egit cum eo, ut se ad me deduceret; mecum vero constitutus, mihique sua et re, et necessitate proposita, quam ipsi quoque Sigismundo ante exposuerat, utrumque sedulo rogavit, vellemus eum Vestrae Caesareae Maiestati commendare. Quae autem postulat, tria sunt. Primum, ut dignetur ei Caesareo et clementi suo diplomate gratiam in Regno eius libere permanendi concedere. Deinde ut eum iuvet non maiore pecuniarum mutuo, quam quo quingentos equites ubi posset, per Hungariam conduceret. Postremo, ut conducendi eos facultas illi foret. Pollicetur autem Vestrae Caesareae Maiestati non solum huius pecuniae restitutionem et Regia munera, verum etiam omnem eam operam, quamcunque res Vestrae Caesareae Maiestatis aut in Transsilvaniam, aut alio quocunque usus eius postulabit; eo existens animo, ut in mortem usque inserviat commodis Christianis.

Totam rem hominis humillime exposui; primum ne rem tantam subticeam, quod fortasse aliquando posset esse necessarius; deinde ut homini peregrino, opis indigo, et virtutibus etiam commode praedito, officium praestarem. Verum, etsi ignotos homines sciam, difficile et periculosum esse commendare temere principibus; hunc tamen non tam studio quoppiam diligentiore commendo, quam ut Eandem humillime edoceam, quales homines ditiones et Regna Suae Caesareae Maiestatis pervagentur. Nam quia intelligo, Eidem etiam bene esse notum, apud quam dicit se fuisse

aliquando Pragae; non est mihi dubium, Vestram Caesaream Maiestatem probe scire, quanti apud Eandem haberi debeat, quave sit vel gratia Eius, vel etiam beneficio dignus. Humillime in fine supplicans, ut, si quid hoc officio in hunc hominem collato Vestrae Caesareae Maiestati peccavissem, dignetur mihi clementer veniam dare. Quam Deus Optimus Maximus incolumem et felicem servet. Agriae XXII. Novembris 1559.

XXXIII.

Balassa Menyhértnek Verancsics Antal.

Ad Magnificum dominum Melchiorem Balassa.

1559. nov. 24. Responsuri ad binas litteras Vestrae Magnificae dominationis de negotio possessionis nostrae Ewrs, habemus ei magnas gratias,quod tam humaniter obtulit nobis operam suam in eadem possessione nostra a vexatione violentorum nobis liberanda, offerentes vicissim nos ad ea omnia officia in eandem dominationem Vestram Magnificam conferenda, quae et possibilitatis nostrae erunt, et nobis licita fuerunt. Verum ubi commemoravit eam possessionem a Serenissima Reginali Maiestate mortua eiusdem militibus castelli Kalo fuisse collatam, nec sibi esse licitum, eos illa privare; sed oportere, ut nos ipsi Illustrissimum Principem dominum suum litteris nostris requiramus; Vestramque Magnificam dominationem omnia in hoc

exequuturam, quaecunque fuerint iussa; de hac quoque fraterna admonitione habemus gratias. Sed quia de his mediocribus rebus non existimamus Principes esse vel litteris vel nunciis molestandos, quas nos etiam ipsi reparare inter nos possumus; praesertim quae temporaria possessione labefactantur, Vestram Magnificam dominationem rogamus, velit ipsa non tam amicitiae et officiorum nostrorum gratia, quam miserorum et innocentum colonorum pietate apud praefatum Illustrissimum Principem dominum suum facere mentionem; idque in miseros, pauperes nostros beneficii sui conferre, quo et apud Deum meritum, et apud homines laudem promerebitur. Nec est dubium nobis, bene Vestram Magnificam dominationem scire, quod par violentia ex Agria quoque non paucis ultra Tibiscum Vestrarum partium bonis existentibus posset irrogari iuxta gentis nostrae solitum morem, quem utinam aliquando relinqueremus tandem, sed quia putamus satis iam vastitatum per nos in patriam nostram, toto orbe olim florentissimam et fortissimam esse commissum, omnino et iras et vires nostras inhibemus, ne magis ac magis indignationem et flagella Dei contra nos concitemus. Et nisi dominatio Vestra Magnifica, quae est iam primario loco, cum paucis aliis afflictissimis Regni nostri primatibus eo appellet animum suum, ut aliquando vel hae saltem praefati Regni nostri reliquiae conquiescant et respirent a rapinis et oppressionibus, procul dubio magnopere timendum est, ne et nos, in quos aetas ultima venit, extrema nostra videamus et utrorumque nostrum domini ac Principes cessent habere, propter quod imposterum domi nostrae ipsi nos, qui omnium malorum causa sumus, tantis

odiis et direptionibus mutuis dimicemus. Quae quum sciam dominationem etiam Vestram Magnificam versari suo animo, obiter ea attigi, ut magis animum eius ad subveniendum miseris colonis nostris provocaremus; qui ea sola causa distrahuntur, quod nos alienos distrahere nolimus, publici boni causa. Et ne hoc in verbis tantummodo speciosis appareat, non autem in factis; quae scribimus; scias nos iam non paucis bona hunc in modum per has nostras discordias usurpata, dominis suis reddi fecisse; nuncque etiam aliquot nobiles viduas, et etiam viros ultra Tibiscanae regionis apud nos esse, id ipsum beneficii expectantes, quod etiam obtinebunt. Propterea dominationem quoque Vestram Magnificam et alios suarum partium id facere conveniret; quia nisi prius nos ipsi patriae et Regno nostro unitate et concordia nostra mutua consulere inceperimus, frustra certe et Principibus nostris partialiter favebimus, et externorum opem implorabimus, quia omne Regnum intra se divisum desolabitur. Et Deus Vestram Magnificam dominationem incolumem conservet. Agriae 24. Novembris 1559.

XXXIV.

Domitius Jeromosnak Verancsics Antal.

Misimus tibi parentis tuae litteras, quae nobis etiam scripsit; et quae tu quoque ad nos binis iam tuis, praesertim vero ultimis exarasti, magnae fuerunt admirationi nobis, quum ea in animo tuo de voluntate erga te nostra fingas, quae in nostrum nunquam adhuc descenderunt: ultra quod nimis et imprudenter, et insolenter ad nos scripseris; quasi vero esset, nobis communis quaepiam haereditas, de qua aequaliter ambo, partes sortiremur, et ea tibi iure deberemus, quae ex humanitate et bonitate nostra tam amanter, quam ultro facimus. Etenim quod te ad discendas litteras in istam civitatem miserimus, eo misimus animo, ut et sustentemus te, quoad litterarum aliquid assequaris, et possimus demum te eo promovere, ubi fieres ex parte aliqua maiorum nostrorum communium similis, propiusque ad desideratam accedas fortunam. Et quia annus adhuc non est, quod in ista doctissimi viri Leonardi Stecchelii schola versaris, exposuerisque supra centesimum quinquagesimum florenum ad sustentationem tuorum studiorum, haud dubie miramur, quod non contenteris, nec agnoscas tam beneficium, quod in te conferimus, quam etiam sumtus finitimos, et alios varios, quibus supra vires nostras in hoc confinio distinemur. Gessit nostri curam Reverendissimus felicis memoriae Joannes Statilius, avunculus meus, 1559. dec. 1.

Episcopus Transsilvaniensis, dum in Patavino gymnasio studuimus. Sed in annum singulum non nisi quinquaginta aureos nummos ad omnia, quae tam nobis, quam praeceptori nostro fuerunt necessaria, suppeditavit. Et nihilominus didicimus aliquid, fuimusque satis honorati in caetu sane et maiore, et nobiliore multo, quam sit Barthuensis. Nec isthaec eo scribimus, quod velimus deesse tibi; sed ut componas te ad mediocritatem, quam et Horatius auream appellavit, et nos ex hac celsitudine, quam tantopere a cunabulis fere ipsis ursimus, et consectati sumus, repetere sane vellemus. si possemus cum decore; adeo iam nunc demum cognoscimus, in mediocribus esse felicitatem, quae in hac vita hominibus expetitur. Sed ut ad rem redeamus: frugalem te esse, et scholastice, non pompatice vivere volumus, utque etiam cures, non quod Episcopi Agriensis affinis sis, sed quod discendum tibi sit aliquid. quo is esse postea possis, qui nunc est ipse. Nam id et nobis accidit cum memorato nostro avunculo, et multis aliis cum maioribus suis, qui fuere illustres, quique se prudenter accomodavere suis temporibus. Quod tu quoque, si facere praetermiseris, falleris, Nos tamen non excedemus modum in te sustentando, quem iam semel instituimus, quia complures alii quoque sunt, qui a nobis escam expectant in tempore opportuno pro Dei beneficio, quod ex innata sua bonitate voluerit in nos conferre. Possemus autem alia etiam ad te scribere huiusmodi, et illud potissimum, quod nos nunquam cum avunculo nostro Statilio tam audacter temerarii, et insolentes fuimus, ut tu nobiscum esse non verearis. Et nihilominus totos exactos annos, Hungarica sane servivimus illi servitute, patienter expectantes, ut hos nos pro arbitratu suo excole-

ret, quos excultos vides. Quare quo animo istum excessum tuum his primordiis tuis feramus, non est obscurum, esque omnino liber facere, quicquid in mentem venerit tibi, postquam sic apud te ipsum sapere videaris, ut nos tuae, non tu te nostrae voluntati accomodare debeas. Salutes dominum praeceptorem tuum et vale. Agriae prima Decembris MDLIX.

XXXIII.

I. Ferdinánd császár biztosainak Verancsics Antal.

Tursoni et Saffenbergo Commissariis.

Magnificus dominus Telekessy misit unum equi- 1559. dec. 1.
tum suorum agmen ad intercipiendas quasdam decimas meas, nullo quidem iure legitimo, sed violenti potentia fretus. Intellexeram, conaturum id proxime adhuc, quum essem Cassoviae; eumque quum per dominum Franciscum Pesthiensem et dominum Blasium, tum etiam per me ipsum coram monueram et rogaveram, ne mihi et huic finitimi loci conservationi vellet esse molestus. Et sciret, maius Agriam esse confinium, quam Cassovia, eandemque maiore insolutione stipendiariorum laborare, quam Cassoviam, quam ullam aliud confinium; quod et praesidium maius haberet, et multo propinquioribus periculis Agria ipsa esset exposita, quam Cassovia. Proptera expenderet ista dominus noster Generalis, Agriaeque parceret, meque pateretur decimas eas ad ipsam Agriam pacifice colli-

[illegible] quando-
[illegible] frugum ac vini ad Casso-
[illegible] florenis
[illegible] Quo-
[illegible] careoque
[illegible] Bonus senex,
[illegible] querimonia,
[illegible] vim est
[illegible] Magnificae
[illegible] Maiestatis, at-
[illegible] litteras eius-
[illegible] quo eius opera
[illegible] Verum Magnifici,
[illegible] diripi ac depraedari
[illegible] quaeremus nobis
[illegible] clementis-
[illegible] Regnum nobis primum ex par-
te Turcae, deinde ex parte factiosorum. Nunc video,
erratum fuisse in his contractibus pacis: quia gentes et
Generalis Suae Caesareae Maiestatis orti sunt nobis
hostis. Ego autem, quia nondum rebellis factus sum
Sacratissimo nostro Caesari, priusque sane spiritum
reddam Altissimo, quam hoc neve faciam, et fidem
meam notabo; dixi coram, et nunciavi eidem domino
Telekessy per praefatos nuncios suos ad me tunc
missos, decimas me iam nullas vel ei, vel cuipiam
alii daturum, sed servaturum eas pro incolumitate
Agriae, curaturum insuper, ut eas contra quosvis
impetitores armis etiam defendam, ipseque etiam absti-
neret ab illis, quia non essem eas concessurus. Jam,

Magnifici domini, tota res dominationibus Vestris constat, Eisque protestor, me non futurum in causa, si quid ab Agriensibus militibus in Cassovianos, dum meas decimas diripient, committetur. Alioqui libenter acquiescam voluntati et consilio Earum, modo intactae sint ab eo decimae meae, meque liberat suis intemperiis. In quas quidem nollem incurrere, nisi sim coactus; idque ne cogar, in vestra est authoritate. Quae bene valeant. Agriae prima Decembris 1559.

XXXVI.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Sacratissima et Catholica Caesarea Maiestas, domine domine mihi clementissime. Post fidelium et perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Vestrae Caesareae Maiestatis humillimam commendationem. Heri accepi a Caesarea Vestra Maiestate litteras cum pluribus aliis ad Dominos et Comitatus harum partium, quibus clementer dignata est nobis, qui in his finibus sumus, mandata et informationem dare: quomodo primum hostium conatui obsistere debebimus, si serio in oppido Jaazbryn castellum erigere attentassent; deinde ut ipse custodiam diligentissime cum illis iuducias, nec permittam milites meos excursiones facere, caveamque omnibus modis, ne Budensi Passae ex hoc loco detur causa querimoniarum de Caesarea Vestra Maiestate, quod sui non servarent rite inducias; postremo, ut ab acceptis praefatis Vestrae Cae- 1559. dec. 2.

sareae Maiestatis litteris sine ulla excusatione Stephanum Zolthay cum monacho Turcico, nomine Huszayndede. et cum tota pactatione Judaeorum ad XV. diem Viennam ad Vestram Caesaream Maiestatem mittere debeam: illud adiecto. ut si praefatam pactationem Judaeorum nequivero a militibus exigere, de meo ipse illam reponam et mittendam curem.

Quod igitur attinet ad haec omnia; dabo humillime operam. ut pro Vestrae Caesareae Maiestatis mandato agam et exequar. quantum per me fieri poterit, omnia. quae clementer mihi imperavit. Verum quod de monachi negotio tamdiu distulerim Vestrae Caesareae Maiestati ad primas eius litteras respondere; eo est factum. quod quia illi ad quos idem monachus pertinebat. Agriam illum non deduxerant, sed alio loco clam, et me. et multis aliis abdiderant. diutius mihi fuerit inquirendus: et cognito tandem. quod esset in arce Magnifici domini Gabrielis Perenny, Onod nuncupata, institi summo studio. ut ad manus meas subito redderetur. Sed quum eadem contumacia militum negaretur mihi. qua Judaei: non praetermisi mox praefecto eiusdem arcis strictissime interdicere, ne cuiquam, etiam iis ad quos pertineret, reddere illum praesumeret, antequam novum super eo a Caesarea Vestra Maiestate mandatum mihi venerit.

Dum autem in hoc essem totus, adfertur hoc ipsum mandatum, quo confestim militibus, ad quos et monachus. et Judaei pertinebant, praesente rationista Vestrae Caesareae Maiestatis. exposito, iussi serio, ut et monachum producerent. et Judaeorum pactationem redderent, et in medium depromerent; quo sine mora cum his Stephanum Zolthay ad Vestram Caesaream Maiestatem expedirem.

Etsi itaque haec sententia: ut, si nihil potero a militibus de Judaeorum pactatione exprimere, eam omnem de meo ipse reponam, nimis mihi sit severa, quum profecto tanta ego facultate non sim; enitar tamen omnibus modis, ut per me Vestrae Caesareae Maiestati mos geratur, etiamsi perpetuo egenum et nudum remanere oportebit. Quia iam et pro monacho missum est, et pactatio Judaeorum recolligitur; hisque omnibus rebus pro mandato Vestrae Caesareae Maiestatis confectis, curabo, ut Stephanus Zolthay Viennae sit ad praescriptum diem.

Nec aliud nunc occurrit, nisi quod Turcae ex castello Janoshaza his diebus proximis ad portas usque Giulensis oppidi excurrerunt, prioreque excursu et armentum non exiguum abegerunt, et XX circiter ex militibus in captivitatem abduxerunt. Posteriore nostri fuere victores; quia hostes ad ipsum usque castelli vallum insequuti, tot ex eis et ceciderunt, et ceperunt, quot ferme, ut recens ad nos est allatum, voluerunt. Simili modo et ex Fylek sexcenti prope equites in bona domini Bebek irruperant improviso; territi tamen celerrimo finitimorum nostrorum ex diversis locis concursu, redierunt non omnino frustrati, parvo tamen illato damno, qua perrexerunt. Ideo Maiestas Vestra Caesarea dignetur videre, qua integritate Passa Budensis, simul cum suis Beghis servet inducias, quamque iuste tot querimoniis Vestram Caesaream Maiestatem obtundat, nosque apud Eandem in indignationem trahat.

Vulgatur etiam Magni obitus Turcae; sed quia initia tantummodo huius rumoris habeamus, et haec a captivis Turcicis, non est nunc, quod pluribus scribam, donec intellexero veriora. Deus Optimus Maximus

Vestram Caesaream Maiestatem incolumem et felicem conservet. Agriae 2. Decembris. 1559.

Classis et obsignatis his litteris accepi, novum officialem immissum fuisse in monasterium Jaazbriense, cum comitibus VII a Budensi Passa; quod priorem incogniti quidam cum III comitibus, et quarto suo hospite sustulerant. Eo tamen loco teneri officialem Turcicum, quid sit suspicandum et metuendum? quia iam Maiestas Vestra optime novit, ego nihil loquar praeterea. Sed omnino esset sincerius, si Passa ea cura careret: quandoquidem si ibi liceat illi officialem tenere, haud dubie Vestrae quoque Maiestati licet. Quia tamen haec duo contraria simul esse non possunt; reliqua Vestrae Caesareae Maiestatis providentiae sunt.

XXXVII.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

59. dec. 12. Sacratissima et Catholica Caesarea Maiestas, domine domine Imperator mihi clementissime. Post fidelium et perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Vestrae Caesareae Maiestatis humillimam commendationem. Triduum est, quod iam Judaeorum pactatio collecta sit, et potuissem Stephanum Zolthay viae committere. Sed quum misissem ad dominum Perenny pro captivo, renunciavit, non audere se illum cuipiam reddere sine mandato Vestrae Caesareae Maiestatis, quod idem captivus per Reverendissimum

dominum Varadiensem nomine eiusdem Vestrae Caesareae Maiestatis apud eundem fuisset arestatus. Sic terna petitione frustratus, postremo, quum ad eum Vestrae Caesareae Maiestatis mandatum, et Reverendissimi domini Quinque-Ecclesiensis missisem hac de re litteras, demonstrassemque in utrumque nostrum capitalem indignationem Vestrae Maiestatis exarsuram, nisi maturassemus memoratum captivum emittere; assecurari per me voluit Capituli mei testimonio. Quo confestim pro eius voluntate heri con fecto, et ad eum misso, Stephanum quoque Zolthay cras summo mane expediam ad arcem Onod, ubi deliberationem domini Perenny expectabit, captivoque eodem recepto omni festinatione, qua maiore poterit et debuerit, ad Caesaream Vestram Maiestatem properabit. Quo autem malo meo fato ingesserint mihi sese tot impedimenta, quominus potuerim omnia exequi pro Caesareae Vestrae Maiestatis voluntate ac mandato, supplico humillime, ut etiam pro amore Dei et perpetua mea servitute, dignetur clementer mihi veniam dare et indignationem suam a me avertere, ut a subiectissimo et fidelissimo servo, qui profecto nunquam peccat, peccabitque scienter Vestrae Caesareae Maiestati, futurus tamen imposterum multo peritior ad obediendum eiusdem mandatis.

Caeterum iam ab aliquot diebus intelligo dissidium recrudescere, et in maius quotidie serpere, inter dominum Telekessy, et Franciscum Nemethy. Quod si tempestive non sopietur, haud dubie hic tractus terrae, qui Agriae et Cassoviae interiectus est, gravissime perturbabitur. Queritur dominus Telekessy, quod Franciscus Nemethy ditionem Vestrae Caesareae Maiestatis occupet, et usurpet sibi; hic vicissim, quod

ab illo bona quaedam ad arcem Tokay pertinentia depraedentur, quemadmodum Maiestas Vestra Caesarea dignabitur videre ex litteris vicegerentis Francisci Nemethy ad me datis, quas ad Eandem propterea misi, una cum aliis a Francisco acceptis, ut de huius ipsius dissidii rationibus certius aliquid intelligat. Quamquam si res penitius introspiciatur, et Joannis Regis filius dedita opera mandaverit Francisco, ut Caesareae Vestrae Maiestatis ditionem vexet, nolens iam deinceps stare praesentibus induciis; audio, eiusdem Francisci Nemethy bona potissimum esse turbarum harum in causa, quae Maiestas Vestra Caesarea ipsi Telekessy donavit. De quo quum non dubito, satis iam affatim informatam esse Vestram Caesaream Maiestatem, supervacaneum putavi, hoc negotium pluribus mihi esse prosequendum, sperans etiam, quod Eadem clementer de remedio eius providebit. Quod si citra arma fieri poterit, magno haec misera plebs a Caesarea Vestra Maiestate afficietur beneficio, quae iam vix etiam spirare possit, adeo et nuper per nostros quosdam exhausta est omni alimonia, et mox per hunc crudelissimum rebellem non exhaurietur tantum, sed etiam conficietur.

Quum autem fit mentio in hoc negotio etiam decimarum Agriensium, et cuiusdam concordiae, praefectis meis cum Francisco Nemethy initae, non praetermittam id quoque ad Caesaream Vestram Maiestatem humillime perscribere; quod etiam tunc facere non praetermisissem, si ipsi rei, quum fiebat, interfuissem. Proximae enim messis initio eram Augustae apud Caesaream Vestram Maiestatem, quo tempore, quum omnes vicini nostri, non solum adversarii, sed etiam fideles Vestrae Caesareae Maietatis, ita et ani-

mos erexerant, et expediverant manus ad distrahendas decimas nostras, ut non putarent praefecti mei, eas se tueri et colligere posse, nisi vel armis vel cuiuspiam temporariae amicitiae interventu, vel etiam partis aliquae (igy) earundem decimarum concessione (sic enim mihi retulerunt). Quo autem minus liceret illis rem armis gerere propter inducias, iidem praefecti ducentorum duntaxat florenorum decimas in hisdem possessionibus, quae pro portis in dimidio fere milliari arcis Tokay positae sunt, Francisco concesserant, recepta memorata pecunia, et ea inter se facta concordia, ne in reliquum mutuo laederentur, essentque utraque ex parte utrorumque tam bona quam coloni ab omni violentia et distractione securi. Et quandocunque alteri parti libuisset a concordia recedere, duabus ante septimanis significaret alteri. Sic hactenus hic tractus pacifice permansit.

Nunc iam, quia revera idem Franciscus Nemethy ditionem Vestrae Caesareae Maiestatis captet, et manifeste videtur illam in eum finem velle vexare, ut domino suo subiiciat, idque privata ne, an ipsius domini sui voluntate, quum adhuc omnino ignoratur; ego humillime putarem, hanc illi licentiam in principiis suis esse inhibendam; quia nimis late per hos Comitatus dispergitur, discurrentibus etiam mandatis eius, ut et dicam praesentem Vestrae Caesareae Maiestatis, et omne genus victualium miseri populi in arcem Tokay, et in castellum Zerench comportent. Et qui subito non paruerint, miris cruciatibus afficiuntur in memorata pertracti loca. Qua vi et temeritate, ne officiales eiusdem Francisci Nemethy in iniuriam Vestrae Caesareae Maiestatis, et in praeiudicium inducirum uti vellent, quum ad eos dedissem proxime lit-

teras, renunciaverunt satis insolenter et tyrannice: „Si hii Comitatus Caesari Vestro persolverunt dicam, non decessuras loco suo inducias, si et Regi suo eandem dicam persolverint. Caeterum iurare se per Omnipotentem Deum, quod si nos ob id depraedabimur, percutiemus, occidemus; eos quoque vicissim depraedaturos, percussuros, occisuros.“ Quod quam temerarium, quamque horrendum sit audire a Christianis in Christinos, quis ignoret? Interim tamen, quid Agrienses cum domino Telekessy contra hunc violentum conari aggredique oporteat, quum motu nostro proprio nihil video, quod tentare tuto possimus, ne quid induciis peccaremus imprudenter, a Caesarea Vestra Maiestate duxi nobis esse expectandum; quod etiam ad dominum Telekessy scripsi

De Turcis nihil aliud postea successit hic apud nos, nisi quod quinta huius mensis die venerant prope villam meam Maklaar duo equites, reliquis non longe in insidiis latentibus Forte tunc incidentes ii duo in quendam meum militem; qui ex agro revertebatur in villam, non prius Turcas esse cognovit, quod in Hungaricis pileis erant, quam hastis in illum directis Turcice inclamassent, ei esse moriendum, nisi se actutum dedidisset. Hic autem, quia praeter frameam nihil habuerat armorum, vesteque sola usus pro clypeo dimicavit aliquamdiu, et demum arrepta fuga inoffensus evasit, hasta alterius hostis secum relata.

Allatum etiam ex Transsylvania est litteris Joannis Zalanczy, Principem Turcarum esse vehementer perturbatum, Passam unum ex primariis quatuor, quem cum meliore parte sui exercitus contra filium expediverat, ut eum ad deditionem urgeret, ad eundem mox defecisse cum omnibus copiis. Quumque ad

hoc difficultate quoque comeatuum reliquus exercitus in castris laboraret, filiumque vidisset tanta accessione virium et fortunae favoris animos extulisse, Constantinopolim ex Asia cum altero filio similem fugae rediisse, iamque rumeres spargi, alterum filium simul cum Persa ad annum novum contra parentem in Bythinia venturum, esseque apud parentem omnia plena sollicitudinis et trepidationis, nutarique multorum animos et studia. Faxit Altisimus, ut omnia succedant oppressae Christianitatis beneficio, eiusque saluti et liberationi. Idem Altissimus Vestram Caesaream Maicstatem diutissime conservet, et ex omni parte felicissime. Agriae 12. Decembris 1559.

XXXVIII.

Testvérének Gáspárnak Verancsics Antal.

Ad fratrem Gasparem.

Ea Ecclesiae huius nostrae Agriensis et cura, et sollicitudine sumus, erimusque Domino adiuvante, dum vivimus, qua tunc fuimus, quum vos ad eius ministerium vocaveramus. In vobis propterea, etsi hac vocatione frustrati fuimus, satis immerito, debebatisque promissis vestris stare, quibus et constánter et simpliciter credideramus; agnoscentes tamen, ut nostram, ita et alienam humanitatem, quae fragilitati facile soleat succumbere (omnes enim homines sumus), lapsum hunc vestrum sic ferimus, ut eius plane iam 1559. dec. 13.

obliti esse videamur, vosque denuo apud nos esse cupimus pro ea vestra voluntate, quam proxime nobis perscripsistis. Post itaque tot Wlysseos circuitus vestros, quibus superiorem annum fuistis sine certo loco circumducti, vela iam huc convertite, et tenete portum Agriensem, qui iam dudum fatis vestris promissus fuerat vobis, nisi alio quoppiam decepti appetitu in obliquum rapti fuissetis. Restat itaque, ut veniatis, apud Talyam nostram parochiatum satis opimum habituri cum omnibus suis fructibus, illique nostrae plebeculae non parum seductae falsis sectariorum dogmatis (így) catholice concionaturi. Nec pluribus vacat ad litteras vestras respondere, postquam ex sententia vobis respondimus; de aliis, quum aderitis, colloquuturi latius, si fuerint, quae desiderabitis. Valete. Agriae 13-a Decembris 1559.

XXXIX.

Zula Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Zwlam.

1559. dec. 17. Accepi tuas litteras, quas dedisti ad me 17. proximi mensis, magnasque habeo gratias, quod perscripseris ea, quae de me sinistre quidam loquuntur in aula. Quare, mi Zwla, non est curandum, quid quisque loquatur, dum recte vivitur. Optime enim nosti, semper virtuti comitem fuisse invidiam; qua quidem ego, ut ad hoc usque tempus per omnem vitam meam simul

et laborarim, et in existimatione, dignitate, honore et fortuna creverim; ita imposterum quoque beneficia mihi futura, non despero. Boni isti viri legatione sane Turcica, ex qua omnis mea surrexit gloria, quantulacunque sim, invidere mihi debebant, non autem in hoc Episcopatu Agriensi, quem similiter in deliciis non repono. At noluerunt ea attingere, quibus ego etiam periclitari ausus sum tota vita pro patria et pro meis Principibus. Multa haberem circa haec tibi scribere, quia profecto immerito quidam me proscinduut suis iniuriis; sed abstineo, et illis bona precor, confisus de Dei gratia, et Caesareae Maiestatis de me testimonio. De aulicis hoc. De domesticis vero possem similia. Verum multi dolent, quod in ordinem et in disciplinam revocentur, inhibeanturque ab abusibus, quibus Episcopatum hunc in licentiam et crumenas suas subiugaverant. Hinc itaque hae lachrimae, hinc aculei. Sed agant etiam peiora. Ego bona conscientia et recte factis gaudebo, firmissime persuasus, me diu iam bene cognitum esse prudentissimis et iustissimis meis Principibus. Quibus rationibus isti quoque Archidiacono meo Mastyge responsum esse volo, qui a suo Capitulo non accepit huiusmodi mandata, ut mores meos criminetur, sed ut agat rem de possessione Zyrch, quam ego non iniuria, sed iure expeto, expetamque etiam Nozway; quum utraque ad Episcopatum meum pertineat, aliquot Regum testantibus privilegiis. At moliatur signatus multo adhuc fortius quicquid libu erit; habet enim etiam privatam quandam causam, de qua nihil dicit. Spero tamen, recogniturum adhuc sua mendacia, et ad veniam rediturum, recantaturumque palynodiam.

De Nigrita meo (si Diis placet) consiliario fac-

tum est. quod suaserat; sed XX ferme diebus ante, quam accepissem tuas litteras. Offensus enim solitis quibusdam eius intemperiis, ita est mihi increpitus, ut postridie facultatem abeundi postulaverit. Qua mox illi pro voto facta, en istuc redit. Miror tamen non mediocriter, quod quidam me tam parvi putarint hominem esse ingenii, ut hunc ad clavum rerum mearum tenuerim. Quasi vero eo Theseo ac Nestore et legationem Turcicam peregerim, et Episcopatum hunc Agriensem adeptus fuerim. Verum quis hominum opinionibus modum et normam ponere potest? Estque sane sapientissimus ille, qui inhaerens totis viribus teeto, videt mundi et vulgi vanitatem, nec otiosorum somnia, gerrasque in cor admittat.

Tu tamen, mi Zwla, quod tueris me omni in loco, in quo fit opus, facis rem solita benevolentia, cui suo tempore, si supervixero, fructum te relaturum non diffidas, meque, quoad poteris, tueri pergas.

De Clemente Reghy scito, eum 10. huius mensis in designata illi officia esse per me institutum, quod Regno, Caesareae Maiestati ac mihi Deus Optimus Maximus bene vertat, teque sospitet. Vale et interdum scribe. Agriae 17. Decembris 1559.

XL.

A budai passának Verancsics Antal.

Ad Budensem Passam.

Facturi responsum dominationi Vestrae Magnifi- 1559. dec. 21.
cae ad suas litteras, quae heri nobis sunt redditae. Unus circiter mensis est, quod Gerardus Litteratus, vulgo Gelerd deak nuncupatus, civis et mercator Posoniensis, fretus induciarum securitate, in ditionem vestram cum suis mercibus profectus fuerat. In quem asapii sive nazadistae quidam Vestrae dominationis incidentes, in campo Machia vocato, duobus milliaribus longe ab Vacia, eum omnibus mercibus suis spoliaverunt, quae in karasiis et in aliis pannis ac rebus ad tria circiter millia florenorum sese extendebant.

Hic postea infelix homo, quum ad Vestram dominationem de hoc suo damno expostulaturus venisset, primum nihil aliud responsi habuit, quam quod in latrones eadem dominatio Vestra Magnifica ius non haberet, atque eos, si illi ostendisset, esset curatura, ut et punirentur tales, et ei de ademptis mercibus satisfieret.

Paucis diebus interiectis, quum hic miser non conquiesceret, et praefatos spoliatores in aula sive in porta dominationis Vestrae videret pannis suis vestitos secure conversari, denuoque ad eam damnorum suorum detulisset querimoniam, spoliatores suos ostendendo, et postulando ademptas merces sibi reddi; non tantum

illi non curavit eas pro aequitate reddi. sed ne in asapos quoque suos vel minima punitione animadvertit. Sic miser homo amissis rebus suis. frustratusque inducia-rum fiducia. etiam convitia domum (ut aiunt) reportavit, quod asapos vestrae Magnificae dominationis haramias dicere auderet.

Dely Heder praeterea miles Zolnokiensis, paucis diebus antemet secundus in Hungaricis pileis excurrerat ad sepes usque villae nostrae Maklar, ubi incurrentes infestis hastis in Michaelem Mezey militem nostrum Agriensem, qui solus et inermis revertebatur ex agro. non aliter illum oppugnarunt, quam hostes et homines induciarum immemores. Divina tamen ope adiutus, quod duo viri, eique inermi agmen erant, evasit incolumis. Nec hoc insultu Dely Heder contentus, postea etiam duobus in locis circa eandem villam nostram Maklar, et vicinam ei Tallyam oberrantem cum uno tantum comite; nobisque nostri exploratores affirmaverunt, eum iurasse Zolnokiensi Begho, quod linguam ex militibus Agriensibus esset ad eum deducturus, etiamsi ei moriendum esset.

Proximis etiam diebus circiter sex, miserant praefecti mei sex suos homines ad Tibiscum, ut curarent pro arcis usu piscaturam, ubi dum iniuncto sibi operi intendunt, ab equitibus ferme 40 Turcicis invaduntur, amissaque piscatura, et inscensis raptim equis, fuga sunt salvati.

Aliud simile proximo die Veneris accidit. Michael Seryeny miles Agriensis, profecturus ad Caesaream Maiestatem Viennam nuncius in negotio militum, iusserat servitores suos ad villam suam Chabba nuncupatam, ac ultra Tibiscum sitam proficisci, et annonam ibi collectam, qua esset per hyemem usurus, A

griam comportari. Quatuor eo profecti sunt, quibus accessit etiam quintus Reverendissimi domini Episcopi Varadiensis servitor; qui quum attigissent villam Fywred, quae est praefati domini Varadiensis; occurrunt illis quinquaginta circiter equites Turcici, inter quos cogniti sunt quatuor: Dely Baly, Magziar Baly, Zynam Oda Bassy, et Dely Heder, de quo meminimus, omnes castelli Zolnok et Bala Zenth Miklos praesidiarii milites, iique mox in quinque nostros invecti, per longissimum spatium eos sunt insequuti, elapsoque duntaxat uno, reliquos ceperunt quatuor; quorum nomina haec sunt; Demetrius Nagh, Martinus Balogh, Mattheus More, servitores Seryenii; et Nicolaus Simay, servitor domini Varadiensis,

Annotamus hic, proximam etiam ex Fylek quadringentorum circiter equitum factam excursionem in bona Magnifici domini Bebek, quam ipsemet in persona dominus zangzyachus eius loci ad duo milliaria est prosecutus extra arcem, quando a suo kapyci bas hasta vulneratus; quod testimonio est evidentissimo, dictam excursionem consilio, non casu fuisse factam; eamque duabus villis inter arces eiusdem domini Bebek Zenderew et Zaard levatis radicitus, nullo ex loco nostris erumpentibus rediisse in sua.

Libere et e castello Janoshaza faciunt excursiones vestri milites quoties volunt, qui superioribus etiam diebus ter intra paucos dies ad portas usque oppidi Giwlensis invecti sunt. Unde et pecora multa abegerunt, et homines non paucos abduxerunt, eos nequaquam nostris provocantibus, sed sese ac Principis sui ditionem tantummodo defendentibus. Ubi autem potissimum videatur dominatio Vestra Magnifica Agriensibus offendi; ingenue dicimus, ab eo tem-

pore, quo nos a Caesarea Maiestate, domino nostro clementissimo, Agriam rediimus, nullam omnino, dedita opera, excursionem ab Agriensibus fuisse factam; nec eos umquam vel XX simul exivisse, quando aliqui eorum in officia proventuum vel suorum, vel Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, proficisci debuerunt. Vestri tamen milites per 40, per 60 et per 100 equitum turmas percursant nostros limites, et in hos semper, tamquam in praedones, saeviunt, quum negotiorum dumtaxat, sibi a maioribus suis commissorum gratia exeant: idque, quod sit verum, constat militum vestrorum excursionibus superius explanatis.

Ceterum, si nostri iustis cohortibus excurrerent in agrum Zolnokiensem, Hathwaniensem, Fylekiensem, et in alios huiusmodi, certe iuste de nobis dominatio Vestra queri posset. Sed cum vestri turmis similibus huc illuc intra etiam fines nostros discursent et divagentur; haud dubie nostrae deberent esse querimoniae, qui per vestros milites huiusmodi, nec vestigium ex stationibus nostris prodire familiarium negotiorum causa possumus, quin confestim captivemur et occidamur. Nec interim aliud satagentibus vobis, quam ut et Sacratissimae Caesareae Maiestatis domini nostri clementissimi ditionem iuri vestro totaliter vendicetis, et nos in indignationem eiusdem Maiestatis Imperatoris nostri adducatis, excursiones huiusmodi impingentes.

Simili modo de zwbassa quoque in oppido Jazbrenensi interfecto criminamur, quum certe haec etiam nostra deberet esse querimonia. Nam, ut ante etiam dominationi Vestrae scripsimus, bona huiusmodi dedititia, quum sint inter Sacratissimum Imperato-

rem nostrum et vestrum Principem communia, nec nostri homines cum vestris simul commorari secure possint, et ab initio observatum sit, ut in illis nec nostri, nec vestri officiales teneantur, sed per judices, omnes tam proventus, quam servitia utrique parti administrentur, idque potissimum induciarum vel pacis temporibus, quo firmius dicta pax et induciae servarentur; vos omnino eidem loco officialem nullum praeficere oportebat, ut neque nos oporteat.

Verum dominatio Vestra Magnifica, nescimus quo animo inducta, quum in hoc ipsum oppidum officialem, re non communicata cum Caesarea Maiestate, domino nostro clementissimo, imposuerit, utrique parti prohibitum; nemo est, qui non existimet, contra inducias hoc fuisse factum, consequenterque officialem quoque iure fuisse sublatum. Ultra quod ea iam facinora ex eo loco perpetrare inceperat, de quibus tota illa vicinia querebatur: suntque in eius mansione inventae 4 mulieres, complures pueri, quos furabatur curru huc illuc cum comitibus suis armatus circumcursando, et XVI coloni in conpedibus, quos exactionibus suis torquebat. Quae omnia etsi dominatio Vestra Magnifica ignoraverit, ut se ignorasse excusat, idque licentiae in Pesthiensem Vaivodam conjiciat; scivisse tamen debuerat, ut qui summo imperio omnibus domini sui et subditis, et militibus praesit. Et quia audivimus, eam coram suis dixisse: quod Pesthiensis Vaivoda sine eiusdem scitu praefatum officialem oppido Jazbrinensi imposuisset, et custodiendum mandavisset; signum est manifestum, praememoratas suorum in fines nostros ex diversis locis certe fieri excursiones, et alia multo peiora, quando se ignorare, quid agant sui, fateatur. Quandoquidem illud etiam scire debue-

rat, quod is eius Vaivoda non ea causa posuisset officialem in Jazbrinensi oppido, quod de amissione eius metueret (quid sit enim vel opis vel virium in duobus hominibus?) sed, ut eodem officiali occiso, quem sciebat, Christianos ibi esse contra ius induciarum non passuros, miseros illos oppidanos expilaret. Nec id falso est ad nos delatum; quia eiusdem sublatione audita, mox iussit eosdem oppidanos 3000 florenorum adferre Pesthum. Cuiusmodi vexationibus certe nec nos Agrienses, nec ceteri nostri finitimi expilant similes colonos dedititios.

Quod vero attinet ad Hwsayndede; hic etiam, quid non commiserit contra inducias? Quem vestri homines aiunt, vel hoc anno dumtaxat supra 100 pueros a Christianis suffuratos in Turciam Danubio misisse. Quae omnia quum contra inducias facta fuisse certum sit; ea tamen si dominatio Vestra Magnifica ignoravit, quomodo inducias etiam per suos observari faciat, facilis est coniectura. Verum, quia haec ignorationis excusatio illam non excuset; minus certe iuste ac legitime tam graviter Agrienses nostros una nobiscum criminatur, qui a mandatis Sacratissimae Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, nec latum quidem unguem discedentes, quot quilibet nostrum habeat capita, ut ultro et non provocati, peccare induciis auderemus? quas eo etiam gratas habeamus, quod Maiestas Caesarea, idem dominus noster clementissimus, ab initio semper, vel me etiam ministro, amicitiae magnitudinis Imperatoris vestri fuerit cupidissimus. Ideo dominatio Vestra Magnifica certa sit, quod hinc ex Agria, ut ad hoc tempus fines vestri parum fuerint molestati; ita etiam deinceps nec respiciemus ad eos, modo, ut Sacra-

tissima Caesarea Maiestas, dominus noster clementissimus. summam clementiam et munificentiam suam in petitionibus dominationis Vestrae Magnificae declarat; ita et ipsa Vestra dominatio eidem suae Caesareae Maiestati de his omnibus quae ex parte suorum finitimorum contra eiusdem fideles fuerant perpetrata, velit de satisfactione curare, et iubere dominis zangzakbegis, praesertim, qui sunt viciniores nobis, ut inposterum ipsi quoque firmius inducias observent, et cohibeant milites suos, nec transcendant nostros limites neque in administratores proventuum Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, quos interdum per villas destinamus, gerant sese hostiliter. Qui quidem quum quaterni ,aut quini, aut seni, aut ad summum deni una soleant ad huiusmodi exire ministeria; certum est, eos praedatum non excurrere. Alioqui si erunt triceni, quadrageni seu quinquageni; iam agmen erit, quod hostilitatis suspicione non carebit.

Ad alia, quae in fine erant Vestrae Magnificae dominationis litterarum, respondere nunc non potuimus; donec a Caesarea Maiestate, domino nostro clementissimo redeant nostri nuncii; quam diebus proximis, et de his omnibus, et de pluribus aliis informavimus, quae hoc induciarum tempore a finitimis vestris in finitimos nostros commissa sunt: et ad ea, ubi primum mandatum acceperimus, quidnam agere debebimus, ad dominatonem Vestram Magnificam scribemus. Quam bene valere optamus. Agriae XXI. Decembris 1559.

XLI.

Verancsics Antalnak Rapicius Endre.

1560. jan. 9. Reverendissime atque amplissime domine domine colendissime. Superioribus diebus Josephus Salandus medicus Bergomas reddidit mihi eas litteras, quas Aonius Palearius Verulanus superiore anno ad te scriptas dedit, petiitque a me diligenter, ut, quoniam is esset propediem in Italiam rediturus, neque scire posset de reditu ex Agria ad nos tuo, eas una cum libro tuto ad te perferri curarem. Quare cum intelligerem, Franciscum Belgramonium nostrum isthuc profecturum, dedi eidem Aonii litteras et librum ad te perferendum. Liber autem, quem idem Aonius ad Caesarem una cum litteris misit, tamdiu apud me erit, quoad ex Agria ad nos redieris; quod intra paucos dies futurum, cum haec scriberem, dicebatur. Qua in re usus sum consilio Salandi, qui haud ita pridem a nobis in Italiam discessit. Quod si forte tardior reditus tuus ad nos esset, offerrem ego ipse librum Caesari, ne Aonius diutius penderet animi. Expecto tamen litteras, quae me de tota re certiorem faciant.

Hoc tempore nihil est novi, quod ad te magnopere scribendum putem, nisi hoc ipsum, de quo tamen iam dudum nuncios ad vos pervenisse non dubito; Joannem Angelum Medichim Summum Pontificem a patribus renunciatum, qui ea ipsa die (ut audio) gentilicia insignia sua cum Cosmo Mediceo Florenciae Duce si-

bi communia esse voluit. Haec ex Roma. Ex Hispania auditum est, Philipicam classem Tripolim magno cum apparatu contendisse, non sine spe boni eventus. De Anglia magnum in aula silentium.

Si quid est, amplissime domine, in quo tibi mea opera aut diligentia prodesse possit, impera; nulla mora erit in Rapicio tuo, qui observantia, cultu ac studio erga te, cessurus est nemini. Bene valeat amplissima et Reverendissima dominatio tua. Datis Viennae 9. die Januarii 1560. raptim. Eiusdem Reverendissimae atque amplissimae dominationis tuae

addictissimus servitor
And. Rapicus.

Kívül: Reverendissimo atque amplissimo patri, domino Antonio Verantio Episcopo Agriensi, Sacrae Caesareae Maiestati domino clementissimo a consiliis domino ac patrono suo colendissimo Agriam. — Redditae 28. Januarii Agriae 1560.

XLII.

Maximilian cseh királynak Verancsics Antal.

Ad Serenissimum Regem Bohemiae.

1. Jan. 20. Paucis his diebus superioribus cives oppidi Jaazbrinensis, peculiares Sacrae Regni Hungariae Coronae coloni, miserant ad me nuncios suos significantes, quod IIII ex concivibus suis, Georgium Litteratum, Andream Hewlgies, Ambrosium Kothon et Simonem Weghazi, vellent Viennam mittere ad Sacram Vestram Regiam Maiestatem, ut, sicut non ita pridem Sacratissimae Caesareae Maiestati subiectionis et obedientiae suae declarandae gratia sese exhibuerant; ita nunc Vestrae quoque Regiae Maiestati exhiberent, et illi omnia hoc anno novo laeta, fausta et felicia precarentur. Ac ut per iter securiores essent, postulaverant, ut eis binas litteras darem, alteras passus, alteras commendatitias ad Vestram Maiestatem, quo ab eadem clementius exciperentur. Qui cives, quum hic post Maiestates Vestras me, et post me provisorem meum habeant, cuius cura defensioneque omnibus eorum in rebus, quum usus postulat, commode et sufficienter uti possint; cur istuc etiam commeare velint, tanta eos necessitate laborare non video: nisi si querimoniam aliquam vel de me, vel de officialibus suis sint delaturi. Nec de me alia caussa queri possunt, quam quod eos a professione Lutheranismi inhibeo, simque nonnullis eorum peculiater molestior, qui quum non

ita pridem saevierint in sacramentum, quod a parocho ad aegrotum ferebatur, tum etiam modo in viam Catholicae pietatis minime revocari patiuntur. De officialibus non iniuria conquerentur, si conquerentur; ii enim gerunt interdum sese erga illos pro genio et more nostrae gentis inclementius; cui non videtur dulce opulentumque, nisi quod eripuerit. Quod utinam cessaret iam esse nobis genuinum. At qui praefecti, quos ad hoc tempus hic habuimus, tulerunt haec indulgentius, vel potius negligentius, ex re lucro intendentes, Episcoporum absentia. Spero, hunc, quem praefeci modo, Clementem nomine, solidius et severius officio suo functurum, defenesurumque sine quorumpiam respectibus colonos et subditos tam Episcopatus, quam Sacratissimarum Vestrarum Maiestatum. Est enim severiusculus, et omnium obedientiam, quibus mandare potest, ad prima exigit iussa: summo interim studio intentus, ut nemo, nisi iudicatus puniatur; sic ut iam potiores etiam milites, qui paullo ante arrectis cristis licentiosius videbantur velle, quicquid libuerat; nunc demissius subeant sua offiicia. Cuiusmodi hominem et antea quidem huic loco quaesiveram, et nunc me invenisse arbitror. Haec autem attigi obiter, ut Maiestas Vestra dignetur clementer scire, colonorum horum Regiorum curam hic a nobis non intermitti.

Verum, quoniam iudices aliique eiusdem oppidi cives crebro Pesthum ac Budam accersuntur, perquiruntur que de omnibus etiam minimis rebus a Passa, quae et Agriae, et in his aliis finibus nostris agantur, uti etiam nuper, quae nobis per occultos homines subito sunt relata; nequeo aliquando non habere huiusmodi homines suspectos, praesertim hos dedititios, qui velint nolint, coguntur et nobis, et hostibus pari ratio-

ne et causa gratificari; quod aliter subsistere non possent: fitque illud crebro, ut, quod nos benignius, Christianae pietatis studio conditionem illorum miserati, ab eis obtinere nequimus, id hostes minis et crudelitate extorquent: sicque coguntur et nostri, et hostium esse exploratores. Quod cum mecum reputarem diligentius, et iudicarem etiam, non esse tutum, quodvis hominum genus in Viennensem civitatem promiscue admittere; cunctatus sum diutius, an illis tales litteras dare deberem. Sed tandem dedi; ne quid alienius de nostro erga se animo suspicarentur, quia sunt Agriae satis commode utiles. Vestra tamen Maiestas Regia dignabitur committere, diligentius illos examinari facere de pluribus rebus; quia his etiam octo diebus, dum Passa quosdam ex iisdem Jaazbrinensibus privatim interrogaret: „Essetne verum, quod Agrienses claustri Jaazbrinensis disturbationem molirentur; quod et aliunde esset persuasum"; iisque frivola quaedam respondentibus: quod videlicet certo ipsi nihil scirent; sed quod vulgo audissent, id eos animi habuisse, si ipse etiam Passa eo loci castellum communire perrexisset, uti tunc fama ferebatur. Dicunt Passam subiunxisse: „Vanam hanc suspicionem fuisse. Ceterum, si Agriensibus novum quodpiam castellum opponere nos oportebit; non huic in Jaazbren locus erit, sed propius Agriam. Verum, si iidem Agrienses ex illa sua fovea ad disturbandum Jaazbrinense monasterium prodierint; certum est, quod nec una, nec duabus, nec tribus horis illud deiicient: verum interim tot Otmanliae, hoc est milites Ottomani, ex diversis locis, Agriae vicinis, erumpent mihi, quot sufficient Agria excludendos. Cetera viderit Deus et gladius". Quo itaque animo et cogitatione sit hostis etiam hoc induciarum tempo-

re, humillime significavi Vestrae Regiae Maiestati occasione praefatorum Jaazbrinensium, qui istuc veniunt.

Ubi autem dixerit Passa, propius Agriam oppositurum se castellum, si illud opponendum fuerit; intelleximus eum somniare de loco quodam Debrew nuncupato, vicino nobis duobus milliaribus. In eo enim palus est, in palude insula, in insula vero arx fuit Pereniorum, cuius modo ruinae dumtaxat exstant, nec ad illam alius accessus patet, quam angustus per satis longum aggerem, pontibus aliquot intercisum. De quo conatu hostium, quia antea etiam saepius audivimus; ne in posterum quoque sine sollicitudine erimus, nisi quid aliud de loco hoc apud Sacratissimas Vestras Maiestates deliberabitur, propter quod securiores esse possimus; quia locus est fortalicio peroportunus. Ceterum, silentibus iam nonnihil hic circum nos hostibus, et nobis quoque egregie iam induciis studentibus, nulla alia nova nunc occurrunt in his finibus, quae possem scribere; Deum interim Optimum Maximum precatus, ut Sacrae Vestrae Regiae Maiestati et Serenissimis suis liberis annum hunc novum, cum quam plurimis in posterum laetum, faustum et felicem concedat, et incolumes perpetuo velit. Agriae 20. die Januarii, 1560.

XLIII.

Draskovics György pécsi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Quinqueecclesiensem.

Ad ternas alias Vestrae Reverendissimae domina-
1560. jan. 28. tionis litteras binis iam antea respondi, egique illi gratias de omnibus, quae tam amanter tamque efficaciter in me contulit patrocinio suo tempestate proxima. quam mihi Judaei captivi. et ii fratres mei capitulares, nulla sane adhuc unquam a me vel indignitate, vel iniuria effecti, iniecerant. Ad has postremas id habeat. Me vicissim dominationi Vestrae Reverendissimae hunc inprimis annum novum cum omnibus aliis, quos imposterum ab Altissimo vitae suae sortietur, laetum, faustum, et felicem precari, gratulari deinde plurimum, et ex animo, quod ab aulicis negotiis ferias aliquas impetraverit, quibus post tot vigilias, laboresque poterit et reficere sese, et familiaribus rebus suis, quas habet in his regionibus, proficere. Accessit huc certe et laetitia maxima, quam de adventu suo habuerim; quandoquidem una iam aut hic, aut istic Jassowii esse poterimus. Tametsi mallem hic Agriae dominationem Vestram Reverendissimam complecti, quam non minus suam. quam meam esse duco. Rogoque vel ex nunc, ut eam invisat, modesta quidem, et verecunda oratione, ne quam eius charitati vim, seu molestiam imponeret, affectu tamen, et desiderio tam singulari, ac magno invitata. quam quo mihi hoc tempore maius esse non possit.

Stephano autem nostro Zolthay, quod pro humanitate sua apud Principem, quem mirifice expaverat, affuerit, fecit et pie, et paterne, et non sine sua magna gloria, quam ei reddunt omnes milites finitimi. Ego vero immortalibus actis eidem gratiis, diligentius etiam inserviam, et omni meo officio gratificari studebo.

De creatione autem Summi Pontificis quid dicamus? Eo certe perfusus sum gaudio, audito hoc nuntio, quo vix potuissem maiore, si quempiam ex meis ad eum apicem profectum fuisse accepissem. Nec id mirum cuippiam videri debet. Quia ut maximo dolore pene iam contabueram, deflendo Catholicae nostrae Ecclesiae turbulentissima tempora, in quae hoc etiam exemplo tam contentiosae electionis incidisse nonnihil videbatur; quod iam trahebant in columniam haeretici, nitebanturque hac veluti ambitione quadam nostrorum patrum insanias et falsitates suas apud ignoram (igy) rerum plebeculam confirmare; ita profecto multo ampliore laetitia affectus sum, postquam intellexi, Papam nobis esse iam creatum, quem ut nomine, sic ipsa etiam re Pium essemus habituri. Faxit itaque Deus Optimus Maximus, ut et Ecclesia. tanto pastore gubernata, respiret iam a tot malis, et nos Hungari una cum Sanctissimo Imperatore nostro eum in eius sanctum patrem habeamus, postquam vocatur Hungaricus, et probe noverit, atque adeo etiam viderit nostra vulnera, quem in Paulo IIII. desiderabamus.

Dialogos autem Martini Cromeri praestantissimi Polonorum Regis Legati, non ita pridem; nunc vero pareneticam tuam epistolam ad dioecesanos datam, opus meo quidem iudicio utrumque admodum et suo merito, lectu observationeque dignissimum, et officio tuo, et mihi gratissimum accepi; quod hoc anno novo

mecum communicare non praetermiseris Ceterum perlecta diligentius epistola tua, satis sane et docta et gravi, et pia, et non etiam sine suo genio, iam cum dialogis Cromerianis colloquor. Qui quidem dignissimi videntur mihi, ut latissime legantur, nec id solum a Catholicis, ut in religione sua, quae et vera est et sancta, confirmentur; verum etiam ab haereticis, ut ab erroribus suis convertantur. Et si adhuc quippiam maius a mea censura exigas, eam in hiisdem dialogis perspexi energiam, ut Martinus Cromerus non solum optime scribere, sed summa etiam efficacia rem prope apparentem gerere videatur. Quo magis optare quoque nos debemus, qui huiusmodi athletis et Catholicae veritatis propugnatoribus favemus, ut reliqui etiam eorundem dialogorum consortes ex authoris scriniis celerius in lucem prodeant! Quia et hi, qui iam teruntur hominum manibus, et lectione exercentur, praeclarius assurgunt, et maiora in recessu praestant, quae modestius a fronte pollicentur, nihil interim languide, nihil ex trivio professi, quo in fine veritatis, unitatisque Catholicae adversarios, aeque copia ac magnitudine argumentorum validius occupent, atque prosternant; ita eos quoque, quos tam avide expectamus, spero his haud quaquam dissimiles fore.

De paranetica sua, quam iterum nomino, attigi parcius, quod ad eam scribens. Sed certe et suae gratulor Dioecesi, et a mea visus sum reprehen di, quod ad eam nondum ipse quicquam (scripserim). Cepique non mediocrem stimulum, ut meum iam tandem aliquando animum ad id studii appellerem, quo revera Episcopus esse inciperem; neve me ipsum sic intempestive accusem pluribus, dum etiam nunc cesso a professionis meae officio, curis his militaribus, nescio quonam fato,

sed non certe mea voluntate intricatus. Restatque ut Vestra etiam Reverendissima dominatio ope ac patrocinio suo me, quum opportunum fuerit, iuvet, quo hac militari sarcina bono, honestoque aliquo modo exonerer. Id quod quum propensissimo animo facturam non dubitem, tum ut confirmationes nostras curare velit, etiam atque etiam rogo; postquam Pium IIII. tam pium, tamque sanctum faventemque Pontificem habeamus. Ac sciat, vel huic soli meae Dioecesi tam esse hoc beneficium necessarium, quae tot lutheranicis lupis latissime laneatur, quam quo imprimis, et maxime subveniri illi oporteat; adeo hac maledicta labe omnium fere in ea mortalium mentes video esse vitiatas, et infectas. Et possem quosdam etiam ex meis fratribus digito demonstrare, qui me in suis angulis commurmurarint iam inter sese aliquando, minus me adhuc esse Episcopum, quod nondum confirmatum; dissimulavique, et dissimulo etiam modo, ac eisdem parco insuper. Utrique enim homines sumus; sed ii multo magis, qui nesciunt, quod agant. Attigi ista obiter, pluraque alias, quum coram erimus. Quia periculum est etiam in falsis fratribus, ut cum Paulo loquar. Et nisi omnes Regni nostri Ecclesiae confirmatos pastores suos maturius obtinebunt, profecto etiam in collegia nostra virus hoc influet, animique non paucorum degenerabunt sensim a disciplina, ubi viderint pastorali authoritate diutius carere suas Ecclesias. Quod malum quum non sit exiguum, nec iam valde novum, hac benedictione Sanctissimae Sedis, quae desideratur nobis, ei est occurrendum. Nec alia modo; nisi ut Vestra Reverendissima dominatio velit me mox facere certiorem de appulsu suo Jassowiam felici. Et incolumis ac felix valeat in multa saecula. Agriae 28. Januarii 1560.

XLIV.

Moro János bibornoknak Verancsics Antal.

Ad Joannem Moronem Cardinalem.

1560. febr. 17. Reveredissime et Illustrissime domine, domine pater et benefactor mihi colendissime. Post humilem et devotam perpetuae servitutis meae commendationem. Ingenti et incredibili gaudio tota gens nostra, cuius Reverendissima et Illustrissima dominatio Vestra optimum, integerrimum et benevolentissimum protectorem agit, exultavit; quando intellexit, eam proxima sua indignissima tempestate, summa cum sua laude et celebritate, fuisse liberatam. Huius tanti gaudii quoniam ipse quoque, humillimus Vestrae Reverendissimae et Illustrissimae dominationis capellanus servusque, non ex mediocri parte sum particeps, gratulor Eidem toto animo, et summas Deo Optimo Maximo gratias habeo, quod eamdem Vestram Reverendissimam et Illustrissimam dominationem Regno nostro et nobis omnibus, qui Ecclesiarum ministri sumus, veluti numen quoddam tutelare, restituerit: oroque, ut idem inposterum quoque eamdem omnibus suis Divinae largitatis favoribus in multa saecula, publico et Ecclesiae Catholicae. et Regni nostri afflictissimi beneficio, confortare et conservare velit. Et quoniam omnis mea spes in Vestrae Reverendissimae et Illustrissimae dominationis patrocinio sita sit, quo tandem exoptatae confirmationis donum Apostolicamque a Sacratissimo

domino nostro benedictionem obtinere possim, ne diutius hic Agriensis Episcopatus, ad quem primum Divina providentia, deinde Sacratissimae Caesareae et Catholicae Maiestatis gratia sum vovocatus, careat legitima administratione pastorali; quum iam et clericorum ordinationes, et alia ministeria ecclesiastica exigant suos confirmatos et consecratos Episcopos: humillimis precibus obsecro ac supplico, ut me, servorum et capellanorum suorum minimum omnium, dignetur habere commendatum, velitque sic apud Sanctissimum dominum nostrum, et Sacrosanctum Reverendissimorum et Illustrissimorum dominorum Cardinalium Collegium promovere, ut inter alios Regni nostri hac tempestate ad Episcopatus quosdam vocatos, fratres meos honorandos, mihi quoque confirmationis munus benigniter conferatur. Quod ego Vestrae Reverendissimae et Illustrissimae dominationis beneficium, dum in vivis fuero, enitar omni studio, ut et orationibus meis apud Deum, et servitute mea apud homines diligentissime promereri possim. Nec Vestrae Reverendissimae et Illustrissimae dominationi molestus ero pluribus; quum reliqua is Reverendus dominus. Tininiensis, frater meus, et confirmandorum, ad Sanctam Sedem nuncius, coram supplebit, praesentabitque etiam processum meum. Deus Optimus Maximus Vestram Reverendissimam et Illustrissimam dominationem servet incolumem et omnibus suis Divinis gratiis augeat et locupletet. Agriae 17 Februarii 1560.

XLV.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Caesaream Maiestatem.

1560. febr. 21. Quoniam fidei ac officii mei est, de omnibus Maiestatem Vestram Caesaream facere certiorem, quaecumque hic in dies incidant eiusdem Vestrae Caesareae Maiestatis scitu necesaria; illud imprimis clementer intelligere dignabitur, magna ex parte hoc in loco et in vicinia popularem turbam, et nobilium, ac militum ordines esse Lutheranos. Tres autem pagi, ad Episcopatum pertinentes, Agriaeque in uno milliario contigui; Maklaar, Nagy-Talya et Kis-Talya, tres concionatores et unum scholae rectorem fovebant: iique huc commigraverant ante adhuc, quam ego in hunc venissem Episcopatum. Habita itaque initio omnium de religione cura ab Episcopatu occupato, accersiveram ad me memoratos Lutheranos, ususque paternis et piis monitis, ut ab errore desisterent, reverterenturque ad Romanam et Universalem omnium Christianorum Sanctam Matrem Ecclesiam, docerentque catholice, et cum orthodoxis patribus sentirent; aliaque id genus plura, contendens totis viribus, ut resipiscerent et ad sanitatem redirent. Frustratus tamen hoc meo conatu, quum ad finem interrogati: „Essentne sacerdotes, et quis eos ordinasset“; parsque respondissent, „quod essent, et quod a Philippo Melanchtone fuissent ordinati“; pars vero „ab Episcopis nostris, sed postea consequuti veritatem ex

evangelio, abiecisse se characterem hunc, et alium a Spiritu Sancto accepisse per impositionem manuum patrum suae Ecclesiae;" indignatus sum, et iussi: ut quamprimum ex Episcopatu meo discederent, nisi vellent in perpetuos carceres descendere, et alia peiora pati. Interim vero revocatus in curiam per Caesaream Vestram Maiestatem; dilata mihi est ablegatio ipsorum; quia milites etiam cum nobilitate obstabant. Denuo postea huc reversus, rem urgere inceperam. Sed, considerato periculo, quod ex militum ac nobilium tumultu belli tempore posset huic loco accidere; temperavi summa dissimulatione mihi, quotidie alioqui me in communibus sermonibus minante edicenteque, quod in bonis meis non essem eos passurus; idque eo solo consilio, ut incerti essent suarum rerum, ultroque quopiam recederent; disposito interim in hoc oppido et parocho, et concionatore catholico, colonisque etiam meis exterritis: ne seductoribus huiusmodi praeberent aures, nisi velint gravissime puniri.

Nunc vero tandem nacta occasione praesentium induciarum cum Turcis, sub quibus et tumultus militares non sunt adeo metuendi, et discessiones etiam curandae; quum pro uno undecim haberi possint, quod exauctoratorum magna sit ubique copia; die huius mensis quinta, accersitis ad me Capitulo et concionatore meo, ac omnibus fere militum et nobilium primoribus, cum praefectis meis ambobus, et notario publico, iussi hos quoque adesse omnes quatuor Lutheranos; praefatusque initio, quae ad hoc tempus cum eisdem Lutheranis egissem, quamque pie et paterne illos monuissem, ut aut resipiscerent et ad Catholicam Ecclesiam reverterentur, aut ex Episcopatu meo decederent, neutrum tamen facerunt, meisque insuper obauditis man-

datis, nunc etiam ob oculos meos verserentur, nec desinerent in populo mihi commisso disseminare haereses; duo tandem mandata Vestrae Caesareae Maiestatis, alterum ad me, alterum ad nobiles et milites Agriae commorantes data, in medium produxi, et palam interpretari Hugarice feci. Jubebar autem et ego in huiusmodi haereticos animadvertere, et milites cum nobilitate ab eorumdem dogmatibus abhorrere et recedere; nisi et ego, et ipsi gravissime a Caesarea Vestra Maiestate puniri vellemus. Ibi declarata et exposita Vestrae eiusdem Caesareae Maiestatis voluntate, tria proposui ipsis Lutheranis: Ut aut convertantur ad Catholcam religionem, et ordines nostri sacerdotii recipiant cum beneficiis ecclesiasticis; aut excedant tota mea Dioecesi, deposito vel iuramento vel syngrapho mihi dato, quod in ea nullibi essent mansuri; aut si nec hoc, nec illud facere vellent, mox compedes et custodiam subirent. Ad quae brevissimo mihi responso dato, nimirum quod iam haberent constitutum, in ea possessione vitam agere, quodque nullo genere vinculi velint se obligare ad ea, quae exigebam: quandoquidem ipsi non possent aliud facere, quam ire quo vocarentur; quod ad docendum et concionandum fuissent a spiritu missi. Ibi ego, facto fine verbis, et omnes assidentes adstantesque alloquutus: „In sola perfidia et contumacia haereticorum vim consistere: nec iam vel disputandum cum eis, vel scribendum in nos esse; quod satis iam et disputatum sit, et scriptum: restareque, ut in contumaces cauterio et catenis agatur;“ iussi eos in custodiam detrudi.

Accidit autem, ut, quum singillatim interrogarem omnes: „Quis eos ad hos pagos adduxisset“; unus qui in Kys-Talya officio fungebatur, qui pagus per-

tinet ad Praeposituram Minorem meae Ecclesiae, mox respondit: „Dominus Michael Heyczey, praesens Praepositus, homo loci huius veteranus, ac aetate prope iam ultra senium". Gavisus hoc responso, quod desideraveram fieri, quia sciveram, bonum senem hoc Lutheranico naevo laborare; assurrexi, et omnibus, qui aderant, protestatus sum, et adnotari feci ut rem indignissimam; quia a Capitulo etiam fuerat, aliquando antea commonitus, moveret Lutheranum parochum ex possessione, ad Ecclesiam pertinente; contempsit tamen in hunc usque diem, nec fratribus parere voluit.

Sed quia hoc mihi excutiendum erit postea, ad Lutheranos redeo. Quibus in hunc modum custodiae traditis, et nobiles, et milites valde sunt perturbati, meque agminatim fere aggressi sunt rogare et adhuc rogant; ut eos, si hic pati nolim, saltem libere abire permittam. Nec adhuc quicquam exorarunt; quia nec ego sine forti cautione volo illos dimittere, nec ipsi eam cautionem deponunt, quam postulo. Et postremo eo erat ventum, ut intra XX milliaria Hungarica circum Agriam quaquaversus sese extendentia, nullibi, nec apud dominos Barones, nec apud nobiles, nec apud plebeos homines consisterent, docerentque sine expressa Caesareae Vestrae Maiestatis clementi voluntate et gratia: utque liceret mihi in eos animadvertere, si intra hos fines fuissent aliquando deprehensi; idque cautionis praestarent pro illis pars melior militum ac nobilium, quod Lutheranorum fidei, quam non haberent non essem crediturus. Et nunc his teruntur mihi dies de hoc; espectans clemens mandatum, quidnam sim de illis facturus.

Milites autem etsi perturbati sint, et me initio terrebant, quod essent discessuri, ut inconditum vul-

gus; declamitarintque non mediocriter varia; ego tamen, praetenso clypeo mandatorum et voluntatis Caesareae Vestrae Maiestatis, usus sum artificio, nihil agendo violenter, meque hinc excusando, quod ipse etiam cogerer; hinc blande eos alloquendo, ne falsis dogmatibus fidem haberent; „Lutheranismum nullum verae doctrinae fundamentum habere; unam esse Catholicam Ecclesiam; in ea omnibus Christianis esse permanendum; ab ea veram doctrinam esse petendam, et eius ritu sumenda sacramenta; meque mirari vehementer, quomodo eucharistiam a laicis sumere auderent. Ceterum Vestram Caesaream Maiestatem nunquam Lutheranismo Regnum hoc suum labefactari passuram: iamque esse aggressam ad hanc pestem tollendam et extinguendam. Ideo non tumultuarentur; sed aequo animo accommodarent sese Vestrae Caesareae Maiestatis voluntati; cui ne ego quidem contraire volo; etiamsi me in frusta essent concisuri; quod tamen a fide illorum, qua mihi post Maiestatem Vestram essent addicti, non metuerem, ut a nobilibus constantibus, et sui honoris viris studiosis". Non prosequar cetera; sed videntur iam ferre rem seditius et cum silentio, apparantes nuncios ac litteras ad Vestram Caesaream Maiestatem supplicaturi, ut praefatos Lutheranos illis clementer dignetur restituere. Quod quum certo sciam, Maiestatem Vestram Caesaream non facturam; tum ipse etiam humillime supplico, ne id illis concedat, postquam huc tantam rem perduxi, et sperandum sit, in his partibus hoc perniciosissimum seminarium haereseon disiici et tolli posse; si Maiestas Vestra Caesarea alio etiam quopiam maiore me clementer instruet suo remedio. Nam et colonis meis mandavi; ut parochos quaerant, qui missas celebrent ac Catholici sint, et

militibus edixi, mecum non mansuros, nisi Catholice Christianos; quod institutum Vestra etiam Maiestas profiteretur. Sic iam, ut attigi superius, quieti inter nos sumus; et videntur mihi omnes iuxta suum officium sese tenere; quia praefectos habeo bonos viros ac maturi ingenii, et mihi obsequentes.

Sed intra hos dies accidit etiam aliud; nec satis scio, an ex hac controversia; quamquam suspicer, quod ex ea. Convenerant milites cum nobilitate in unum locum consulturi, quosnam essent missuri ad Caesaream Vestram Maiestatem nuncios, et de impensis conferendis, et querimoniis de me componendis. Ibi audio, quod, nescio, quonam vinculo mutuo sese obstrinxerint. Et paullo post iuvenis quidam nobilis milesque, et annorum circiter 26, Wolfgangus Bernartffy, colloquens cum duobus aliis nobilibus, protulit tale verbum: „Quod brevi haec arx Agriensis futura esset in potestate Joannis Regis filii". Quam vocem alter ex iis quum adhuc ea die detulisset ad meum vicarium ut improbam, et vicarius ad me; utroque mox singillatim accersito quaesivi, an id fuisset verum; fassique ambo, quod ab eodem iuvene id verbi audissent. Nullaque mora negotio data, contuli cum praefectis meis Clemente Reghy, et Stephano Zolthay, et re, qualitercumque fuisset a iuvene progressa, iussi eum detineri et in custodiam coniici. Jamque in quaestionibus cum eo sumus, et fatetur; quidpiam simile quod dixisset ex concordia, quae nunc tractatur cum Joannis filio, futurum hoc; quia ad Tokay etiam Cassoviam audisset illi concedi. Hac tamen responsione non contenti, maiora exprimere contendimus, non emissuri eum interim, dum res tota pateat, et ex sene hoc habuerit, an aliunde, cognoscamus; quidque Ve-

stra etiam Maiestas fieri gratiose mandabit. Eram celaturus hoc praefectos meos, misso ad Caesaream Vestram Maiestatem iuvene cum litteris, ut, eo ignorante, istic examinaretur: sed mutavi sententiam, ne praefecti offensionem aliquam accepissent, quod huiusmodi cum illis etiam non communcavissem. Idque animi mei quum dixissem illis; egerunt mihi gratias. Atque hoc etiam sic se habet. Et quum milites videant, me etiam in huiusmodi animadvertere non dubitare; magis videntur componere se ad obsequendi officium, et leges non dare, sed ferre. Ideo quicquid Maiestati Vestrae Caesareae visum fuerit pro Catholica religione hoc in loco reparanda et conservanda, de responso militibus immo et colonis meis faciendo, quibus etiam permisi, ut pro his ipsi quoque ad Vestram Caesaream Maiestatem mittant; credo, clementissime Imperator, quod secure poterit. Alioqui ruet hic totius Catholicae religionis et nomen, et reverentia; si vel tantillum illis indulserit. Faciendum tamen illud humillime et cum venia sentirem, militum utique habita aliqua ratione propter hoc confinium; nimirum emittendos eosdem Lutheranos in gratiam eorum; sed sic, ut ultra XX abhinc milliaria ablegentur, quod ipsi milites et nobiles pro illis postulant, ferantque hic parochos et concionatores Catholicos; quod initio non esset cum illis agendum acriter; quia malum est magnum et valde iam late alteque radicatum. Et interim, si Maiestas Vestra mandata etiam daret, ut ceteri quoque et domini Praelati, et Barones, et qui latiores habent ditiones, quilibet loco suae mansionis ad XX milliaria hoc genus pestium propelleret; sperarum, religionem Catholicam intra breve tempus convalituram et sumturam vires; quod sublatis seminariis huiusmodi, stirpes facilius in

subditis convellerentur. Fiant alioqui omnia, uti Caesareae VestraeMaiestati, et prudentissimo suo iudicio fuerit visum. Dignabiturque mihi, quam cellerrime fieri poterit,clementer mandare, quid de hoc utroque negotio erit mihi, ac praefectis meis faciendum. Deus Optimus Maximus Vestram Caesaream Maiestatem incolumem et felicem conservet. Agriae 21. Februarii 1560.

XLVI.

Oláh Miklósnak Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Strigoniensem.

Meminit puto Reverendissima dominatio Vestra, quod anno superiori petierim ab ea quaspiam decimas, Posonio vicinas, quo quum isthic esse me interdum oporteat, habeam paratum victum. Qui quum nec in istis partibus facultas mihi sit ulla, qua vivere commode possem, nec sine maximo negotio, et maximis sumptibus hinc isthic anona convehi possit, propter longitudinem et difficultatem itineris, hoc remedio utendum est mihi, ne in curia vel esuriam, vel ex foro dumtaxat vivam, et prodigam maiorem quam habeam pecuniam. Decimas autem has, licet mihi dominatio Vestra Reverendissima promiserat, datae tamen non fuerunt, causa partim meae absentiae, partim servitoris mei incuria, qui eas curare debuerat. At ne nunc quoque simile incommodum mihi contingat, denuo Reve- 1560. febr. 2.

rendissimam dominationem Vestram rogo, idque tempestive quidem, velit mihi locare pro instanti anno possessiones Kochard, Terlyngh, et Prugya solitis suis pretiis, quae ubi primum Deo volente Viennam rediero, curabo integre deponenda. Nec praetermittam suae hoc erga me tum gratiae, tum beneficii solitis meis obsequiis promereri. Sollicitabit autem deputationem illarum Andreas Dalmady hospes hospitii mei Viennensis. Et quia opus est mihi pane, vino et avena, intelligo has decimas haec mihi omnia suppeditaturas non incommode, quas iam nominavi. Ideo ne negentur mihi, vehemeter oro. Petoque, ut de domo etiam, qua sollicitor Posonii mihi conferenda, meminisse non gravetur, et felix valeat. Agriae 21. Februarii 1560.

XLVII.

Rapicius Endrének Verancsics Antal.

1566. febr. 21. Mangifice domine et frater mihi singulariter observande. Ad 28. diem Januarii accepi tuas et Aonii Palearii nostri litteras, cum lucubrationum eius libello; cepique summam sane et singularem voluptatem, quod in tanti viri tamque eruditi non solum notitiam, sed etiam in calamum pervenerim. Et magnopere vellem, mihi crede Rapici, posse hic uberius de eo dicere, quod et hominem amem, et ingenium eius magni faciam luculentum et elegans, si mihi paulo largius a militari et a forensi huius loci cura otium daretur. Nec

de spirituali queror, quae mihi incumbit ex officio, nec illi deesse possum sine piaculo. Verum ne ipsi quoque sat aliquando sufficio, adeo totis horis incurrunt in me infinita negotia. De quibus obiter. At ex epistola, quam ad me dedit Palearius, doctissima, non alium animadverti, perspexique eius genium, quam quem diu iam ex aliis scriptis illius meum ipse conceperam. Illudque facile eloqui audeo, ne vivam, si quis a multo tempore scripserit ad me suavius, doctius, gravius. Sed quia satis iam a me encomiorum habuit Palearius, ut quem etiam modo nunquam nomino sine praeclara suae virtutis laude, ad officium venio, quod ambo nos illi, ea quidem certe debemus exhibere fide, qua nobis ipse illud imposuit. Quoniam igitur diem reditus mei Viennam ob iam memoratorum negotiorum multiplicium concursum, quibus in hoc confinio distineor, nequeam certo vel significare, vel polliceri; librum quem Caesareae Maiestati, domino nostro clementissimo dedicavit, ac misit, exhibeas bonis avibus licebit; nequeo tamen non dolere graviter, quod vel hac ipsa causa non istic sim, quo tam insignem operam, et meae in Palearium benevolentiae argumentum declarare potuissem. Quod quum mihi imputari non debebit, tum ut me apud hominem amicissimum, et cui presto esse semper cupiam, quicquid me voluisset, excuses diligenter, etiam atque etiam oro. Et tametsi Josephum Salandum, libri istius exhibitionem non oportebat impedire, veritum existimationis meae aliquam offensionem; cui meritum huius officii debebatur, quod, ut primarii et flores et fructus soleant esse gratiores recenti sua novitate, quam ubi copia affluxerit, ita sane et lucubrationes huiusmodi doctorum hominum, si (quod dici solet) ex proelo quasi calidae oblatae fue-

rint; nescio quid et singularis, et gratissimae afferunt voluptatis, non possum tamen non utique laetari, tanti me fuisse habitum a Salando, immo profecto etiam abs te, qui ambo isto prudentissimo vestro consilio, et benevolentiae erga me vestrae testimonio non obscuro, quod sum, quoad vixero, sacratissimum semper habiturus, multum mihi tribuisse videamini. Sed bene habet, postquam sic accidit, ut amor noster mutuus hoc etiam utrique nostrum constiterit cumulatius. De Pontifice Summo, eoque tum re, tum nomine Pio, tamque Sacratissimo Imperatori nostro bene affecto, non est, quod multis agam. Et hoc me pluribus respondisse, et laetitiae plurimum accepisse existimari volo, quod paucioribus respondeam; quippe quod nesciam, quid mihi a cunabulis ipsis laetius, quid gratius, quid denique exoptatius acciderit. Et faxit Deus, ut respondeat publicis Catholicorum votis, et Ecclesia diu desideratum patrem ac pastorem in Sanctitate eius experiatur, et resurgat. Quae ex Hispaniis sunt, placent. Quae ex Anglia, vellem magis ex sententia. Et nisi haeserit illud Regnum in Imperatoris nostri consilio et gremio, vide mox, in quae incidet disturbia ambitione quorundam Principum mediocrium, et qui placentia ex sese illi pollicentur, minime sane solida et salubria. Et demum quod Rapicio meo imperem, qui tantopere operam, et diligentiam, et in gerendo more celeritatem suam mihi pollicetur, de quibus nunquam adhuc dubitavi; hoc est, amantissime Rapici, quod impero, ut firmissime habeas persuasum, tuam mihi amicitiam esse carissimam, meque esse cupidissimum consvetudinis tuae suavissimae, utque utaris vicissim Episcopi Agriensis et voluntate, et rebus tuo arbitratu. Vale et vive felicissimus simul, et honoratissimus. Agriae 21. Februarii 1560.

Kívül: Magnifico et praestanti viro domino Andreae Rapicio, Sacratissimae Ceasareae Maiestatis Cancellariae Secretario, amico plurimum honorando.

XLVIII.

Kubinyi Kristófnak Verancsics Antal.

Ad dominum Cristophorum Cubiny.

Credo iam dominationem Vestram Egregiam esse 1560. mart. 12.
informatam a Joanne Andreffy Secretario meo, quem misi Viennam; quid sit mibi negotii cum Capitulo meo ratione cuiusdam possessionis Seercz vocatae. Nam iusseram eum ad dominationem Vestram Egregiam divertere, et illam informare de toto negotio. ab eaque accipere consilium, quo pacto videlicet debuisset in eolem negotio, ubi oportuisset, se gerere. Nunc iterum, quia aliud mandatum allatum est ad me, et iubeor ad dominicam Laetare apud Caesaream Maiestatem constitui per me vel per procuratorem meum cum omnibus iuribus meis; quandoquidem Eius Maiestas causam hanc esset cognitura, et pro aequitate diremptura, utrumbarum partium iuribus visis et intellectis. Et quia omnia iura mea iam ego per eundem Secretarium meum misi Viennam, et informavi Suam Caesaream Maestatem, ac Reverendissimum dominum Strigoniensem diligentissime de toto negotio, unum iam videtur mihi restare; nimirum ut illic habeam ad praefixum diem causae revidendae procuratorem meum, cui ea-

dem mea causa in actione memorata dominicae Laetare possit secure esse commendata. Quoniam autem omnem tutelam et procurationem causarum mearum in Vestrae Egregiae dominationis sinum detulimus, ad eamque solam praecipuum recursum et perfugium habeam, amicitia et oblatione sua fretus, rogo, velit Viennam proficisci mox his meis habitis, ibique adesse meae praefatae causae, sive ea coram Caesarea Majestate, sive coram Reverendissimo domino Strigoniensi agitabitur et discutietur. Nec enim conveniens est, ut partes ordinis ecclesiastici de ecclesiasticis bonis litigantes in saeculari foro litigent, intuitu decoris; sed in foro vel Caesareae Maiestatis, vel Metropolitani nostri, qui nunc est Reverendissimus dominus Strigoniensis. Ad quem scripsi eti am de hoc dudum; et dominatio Vestra Egregia, quum illic fuerit, constituet, quod sciet futurum mihi utile. Ut autem dominationi Vestrae Egregiae provisum sit de sumptibus, misi eidem per praesentem hominem, famulum provisoris mei Georgium Horwath talleros quadraginta, sum missurus etiam plures, si diutius Viennae morabitur, meque de omnibus identidem faciet certiorem, quaecunque usui eius fuerint necessaria. Quod praeterea sit informata melius de mea causa, misi ad Eam septenas copias diversarum litterarum, quas apud se retinebit, ut saepius, et toties perlegere possit, quoties usus postulabit; deestque huc unarum dumtaxat litterarum copia, nimirum relatoriarum Conventus de Jaszo super statutione mea. Quae tamen litterae in specie sunt apud praefatum Secretarium meum Andreffy, qui ubique aderit lateri Vestrae Egregiae dominationis, atque eam edocebit oretenus, quae erunt ad haec illi necessaria. Hic enim interfuit omnibus rebus, et

habet apud se alia etiam mea privilegia, quae palam ostendunt, has duas possessiones episcopales fuisse, et ab episcopalibus bonis esse avulsas, quod Caesarea Maiestas potissimum scire desiderat. In quo puncto Vestra quoque dominatio potissimum insudabit, et in eo, in quo versatur ius patronatus Episcopatus huius, a priscis et Sanctis Regibus ei collatus, quo sine omni dubio per defectnm seminis monachorum, et eorum monasteriorum desolationem nusquam alio devolvi debent, quam ad suam originem, et ad suum corpus, ex quo fuerunt desumpta primitus, suffragantibus huc canonibus Sacris et Caesareo iure. Quia deficiente causa, propter quam fit donatio (quod Sacri canones dicunt), res donata etiam ad donatorem sive eius legitimum haeredem et successorem revertitur. Quod videri potest in lege finali, capitulo de revocatione donationis, et capitulo similiter finali de donationibus libro III. Sed hic defecerunt et monachi et eorum claustra; videtur ergo causa etiam defecisse, et possessiones illas iure ad Episcopatum revocari debere. Et quia quum Capitulum possessionem Sercz a Caesarea Maiestate impetravit, possidebatur a praefectis Agriensibus. Caeterum eo tunc non adocuit Suam Maiestatem, quod haec possessio fuisset Episcopalis, quodque ab Episcopatus bonis esset avulsa. Sed omnino Episcopi nomine suppresso, questumque, quod omnia eius bona hostes et factiosi possiderent, nec haberet quo se sustentaret, quum aeque tunc ac nunc omnibus suis bonis fruebatur, videtur idem Capitulum hic etiam commisisse, quod in judicio non erit reticendum. Nam patet libro primo capitulo Super litteras, de Rescriptis, et libro eodem Dec. capitulo Postulasti similiter de rescriptis; impetrationem huiusmodi bo-

norum dici et haberi posse subreptitiam; quoniam omne id, quod suppressis iuribus eius, ad quem, quod petitur, pertineat, impetratur, tacitam quandam surreptionem Sacri canones ferunt inducere. Sed Capitulum tacuit iura Episcopi, quum hanc possessionem postulavit. Quid illud fecisse sit censendum, videat judicium. Sed haec quum dominationi Vestrae sunt notiora, et Reverendissimum dominum Jauriensem, patrem meum observandissimum, Juriumque Utrorumque peritissimum Doctorem habiturum est in hoc consultorem, qui mihi sic in omnibus favet, ac si quis alius, et ego plura de hoc non loquar, et patrocinium eius Reverendissimi domini omnino cum suo coniungat, ac sic demum prodeat in harenam. De statutione et mea et Capituli, quod habetur in Caesareis mandatis, quae non fuerunt nisi duo. Capitulum questum est et adhuc queritur, quod vi et sine statutione legitime memoratam Serez occupassem; Ego vicissim id defectus in Capitulum contorqueo. Caeterum an ego legitime fuerim statutus, nec ne, relatoriae Conventus Jaszoviensis litterae testabuntur, quae sunt in specie apud Joannem Andreffy. Verum Capitulum ipsum, quod ex colonis ipsius Sercz et eius commetaneis authentica examinatione cognovi, nulla usus statutione pro Regni consuetudine ac legum observatione, dictae possessionis arripuit dominium; sed tantummodo per septem suos confratres Canonicos: Ambrosium Alathyary Cantorem, Stephanum Missey, Petrum Madarassy, Benedictum Orossy, Stephanum Kys-Tallyay, Joannem Meliceum Archidiaconum, et Gregorium Wachy, qui iam est mortuus. Idque ex commetaneis non admodum competenti et necessaria convocatione, vigoreque non aliarum litterarum publicarum, quam donationa-

lium. Quod credo, ipsum quoque Capitulum non reticebit; praesertim tunc, quum statutio in medium petetur. Videat itaque dominatio Vestra Egregia, uter nostrum melius fuerit statutus. Ubi autem munit se eo Capitulum, quod per annum in pacifica dominatione possessionis memoratae, facile potuit; quum ego primo anno ab inita Episcopatus huius possessione vix vel minimam partem eius rationum cognoscere et addiscere potuerim; quum et nunc discam, restantque non pauca adhuc addiscenda. Credo itaque posse iure excusari. Alioqui nescio, an praescriptio talis in ecclesiasticis bonis, praesertim inter ecclesiasticos observetur; quandoquidem illud scio iuris esse, ut successores Episcopi cum integris iuribus antecessoribus suis succedant, possintque eorum omnia constituta abrogare, quae vel ipsis Episcopis, qui succedunt, vel Episcopatui damnosa esse cognoverint. Alia, quae pro informatione Vestrae Egregiae dominationis ad eam scribere possem, non invenio; tantummodo et me, et meam causam singulariter illi commendo, rogoque, ut fraterne agat, nec desit mihi in hac ipsa causa, qnam iustissimam inveniri confido. Restat de postremi mandati erasione uno in loco: quae si quid momenti habuerit ad meam causam, dominatio Vestra Egregia ex protestatione mea coram Conventu Jaszoviensi, et plerisque militibus ac nobilibus Agriensibus solenniter facta, considerabit; quam similiter ad Eandem in specie misi. Et quia dicta erasio in praecipuo puncto commissa sit, quo Capitulum inprimis nititur, ubi videlicet de violenta occupatione conqueritur; haud dubie res non caret suspicione falsificationis et violationis Caesareorum diplomatum. Sed et hoc iudicium Vestrae Egregiae dominationis viderit, et nos habebit commen-

datos. Felixque et incolumis valeat. Agriae XII. Martii 1560.

XLIX.

A budai passának Veranesics Antal.

Ad Budensem Passam.

. april. 9. Quot milites nostros, non excursores, pabulatores proximis quatuor mensibus milites vestri, integris agminibus huc illuc per hos fines nostros discursantes, partim occiderunt partim in captivitatem abegerunt, ex hoc registro, quod ad Tuam dominationem mittimus, intelliget. Nec tamen ex illis ad tot iam petitiones nostras vel unicum hominem nobis restituit ex septuagintaquinque, qui fuerunt capti, praeter eos, quos interim etiam ultra Danubium, ad Jaurinum, ad Palotham, in Croatia, et in pluribus aliis locis depraedati sunt vestri, sine ullo induciarum respectu; quemadmodum de mercatoribus quoque Emerico et Gelyerd Deak, Sacratissimi Caesaris nostri subditis audivimus, nuper ipsam Tuam dominationem fuisse, dato illis de securitate fidei suae chyrographo, et nihilominus mercibus illorum magnae pecuniae interceptis et usurpatis. Res profecto indignissima viro principe. Tua tamen dominatio omnem induciarum violationem nobis impingit, qui non plures intra hoc totum tempus ex hominibus vestris cepimus, quam quinque; nimirum Judaeos tres, et duos Turcas, Hwssain Dede et Hurem meszaros sive lanium. Quare videat

Tua dominatio, quae sit comparatio inter nostras et vestras depraedationes, sciatque nos non alia causa milites nostros in vestros aliquando fines immittere, quam et vestris depraedationibus provocati, meritas et pares vices vobis redderemus, ostenderemusque toti Regno, a vobis omnium contentionum huiusmodi causas prodiisse. Mirari propterea non debet Tua dominatio, si Hussain Dede et Hwrem meszaros non restituuntur vobis; quia nec nostri remittuntur nobis. Idem autem Hussain Dede, quot singulis annis pueros Christianos ex illo molendino per Danubium dimi serit in Turciam, ut vos bene scitis, ita et nos non ignoramus, et omnium videtur esse debitor. Judaei vero quod a nostris capti fuerint, Tua dominatio plus utilitatis accepit, quam nostri milites; quod eius patrocinium maximis muneribus coemerint. Nostri milites et Judaeos ipsos restituerunt vobis, ut suae fidei satisfacerent, et pactationem eorum amiserunt, ut obedirent Sacratissimo suo Caesari. Pro Hewrem autem meszaros, homine sordidi officii, quod tantum laboret unus tantus Beglerbeghus, qui tot Aggarum, qui fuerunt apud nostros finitimos captivi, nunquam vel unico verbo meminerit, valde admiramur. Nec existimamus hos duos Turcas esse tanti, ut propter illos tanta pax atque amicitia inter tam magnos duos Caesares violentur. Et propterea, quum iam ex pluribus litteris nostris dominatio Tua bene intellexerit, et ex his etiam intelliget, nostrine an vestri milites finitimi inducias perturbent; ipsa demonstrat ratio et postulat aequitas, ut id culpae dominatio Tua non in nostros, sed in suos, vel potius in seipsam coniiciat; quae superioribus etiam diebus commisit palam Zangzacchis, suis, ut excursiones faciant in omnes partes. Ex quo

quid intelligi nos oporteat, clarum est; et iam Zangzacchus Hatwaniensis egregie apud Nagy-Tallya nuper comprobavit, nobis quiete tunc sedentibus, nec quicquam tale expectantibus. Et ista certe scribimus Tuae dominationi non in alium finem, quam ut inter nos et vicinitate amicabili vivamus, dum Caesares quoque nostri in amicitia paceque perdurant, et ab his depraedationibus ac excursionibus utrique desistamus. Quia si vos pergetis facere, ut incoepistis, ne nostri quoque per hos omnes fines desides esse poterunt.

Quoniam vero quaecunque contingunt nobis ex parte vestra, immo et ex parte nostra vobis, de omnibus subito Sacratissimum Caesarem nostrum edocemus; omnes etiam tam vestras ad nos, quam nostras ad vos datas litteras ad eandem Maiestatem, dominum nostrum clementissimum, mittimus; hortamur dominationem Tuam, ut velit abstinere a conviciis, quando ad nos scribit. Nam hoc vindictae genus apud nos vilium hominum est, non magnorum, neque praestantium virorum, et qui populis praesunt. Atque hac de causa semper hucusque nos ad Tuam dominatioem honeste scripsimus, scribemusque etiam semper imposterum. Ipsa, ut volet, faciat; tametsi bona vicinitas et amicitia mutua non conservatur, sed perturbatur conviciis.

Ubi autem agit de istis finibus framea Principis sui acquisitis, nostrosque milites ab illis prohibere intendit, contra inducias facit; quia coloni, qui in illis sunt, communes sunt et nobis et vobis, scimusque, quid ex hoc velit, quidque molitur animo. Et huiusmodi omnia dudum praevidimus, ad Caesareamque suam Maiestatem, dominum nostrum clementissimum, scripsimus, scribemusque etiam modo; quandoquidem hac-

tenus etiam, quaecunque de his ad eam scripsimus, vera fuisse perspexit. Reliquum est de falconibus, quos a nobis petit. His tamen et aliis nostris muneribus si aliquando frui atque uti voluerit, ipsa quoque sit revera ea erga nos vicinitate et pace, quam a nobis erga se desiderat. Quia omnis vera et sincera amicitia mutuis fovetur augeturque officiis et gratitudine. Bene valeat. Agriae 9-a Aprilis 1560.

L.

Verancsics Antal megerősíti Eger városnak jogszabályait.

Antonius Verantius Divina favente clementia 1560. jun. 6.
Electus Episcopus Ecclesiae Agriensis, Comes perpetuus Hevesiensis, Administrator honoris Comitatus Borsodiensis, ac Sacratissimae Romanorum, Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarius, memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Quod pro parte et in personis prudentum et circumspectorum universorum civium Civitatis et vallis nostrae Agriensis exhibitae sunt coram nobis et praesentatae quaedam litterae Reverendissimi in Christo patris et domini Nicolai Olahi, nunc Archiepiscopi Ecclesiae Strigoniensis, Primatis Hungariae, Legati nati etc, tunc vero eiusdem Ecclesiae Agriensis praedecessoris nostri Episcopi, in pargameno sub pendenti isgillo suo privilegialiter super certis antiquis juri-

bus, legibus et consuetudinibus eorum, quibus semper usi fuissent, et de praesenti quoque uterentur, confectae, tenoris infrascripti. Supplicatum itaque extitit nobis pro parte eorundem civium nostrorum, ut easdem litteras, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratas, gratas et accepta habentes, litteris nostris privilegialibus de verbo ad verbum inseri et inscribi faciendo, pro universitate civium eorundem nostrorum, ipsorumque posteris et successoribus universis approbare, roborareque, et perpetuo valituras confirmare dignaremur. Quarum quidem litterarum tenor talis est: Nicolaus Olahus Divina miseratione Episcopus Ecclesiae Agriensis, Comes perpetuus Comitatus Hevesiensis, Sacratissimi Principis et domini Ferdinandi, Divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regis semper Augusti, Infantis Hispaniarum etc. Consiliarius et per Regnum Hungariae Consiliarius, memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod providus vir Joannes Szalay Judex civitatis nostrae Agriensis, nostram veniens in praesentiam, suo ac universorum civium civitatis et vallis nostrae Agriensis, nominibus et in personis, produxit et exhibuit coram nobis infrascriptos quosdam articulos super antiquis eorum juribus, legibus et consuetudinibus, quibus semper usi fuissent, et nunc quoque uterentur; supplicans nobis humillime, ut eosdem articulos, ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, litterisque nostris inseri et inscribi facientes, approbare, roborareque et ratificare, ac pro eisdem universis nostris civibus, ipsorumque posteris et successoribus universis innovando, perpetuo valituras confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Si quis inter eos matrimonium contraxerit extraneus, et mulier sine liberis decedat, maritum de bonis avitis quarta pars concernit. Idem fit si mulier filium ex eo susceperit, qui postea mortuus esset. Si vero fuerint bona per eos ambos acquisita, dimidia pars integrorum bonorum, et alterius mediae partis quarta pars cedet in portionem ipsius mariti, quae partes penes eundem jure perpetuo manebunt. Bona avita, aut aliqua per se ipsum parta, quae alius quispiam quocunque titulo possideret, nec intra annum ac tres dies possessorem de bonis illis prohibuisset, dicta bona apud possessorem manebunt; nisi proprietarius absens esset, nam hoc casu peregre rediens, a die reditus eius intra annum et dies tres poterit prohibere possessorem; si vero sit pupillus, cuius bona ab aliquo possiderentur, tutor potest in persona pupilli ipsum possessorem infra praedictum tempus prohibere et bona ad se redimere; si vero ob paupertatem redimere nequiverit, saltem prohibere poterit, ut cum puer ad legitimam aetatem pervenerit, possessorem de sua haereditate convenire (possit); nec nocet, si tutor in rebus pupilli negligentius se gesserit, aut possessorem prohibuerit. Item si quis emisset bona alicuius, isque intelligeret, intra saepedictum iam annum et tres dies per aliquem ab illis bonis si prohibetur, extunc possidens debet illum citare ad judicem, ibidemque constitutus haec verba dicit: „Domine Judex. Intelligo istum a me empta bona sua velle facere. Si itaque pecuniam mihi restituat meam, ipse habeat bona, ne labores et expensas faciam inanes.“ Judex autem causa inter ipsos legitime revisa, committat adversario possidentis, ut intra quindecim dies possessor contentus reddatur; si vero ipse adversarius hoc negligit.

emptor in dominio manebit. Item si quis in sede judicis Civitatis aut judicis alicuius villae vallis Agriensis. habens causam ventillatam. de cuius discussione pars altera non est contenta; in hoc casu potest appellare ad Sedem domini Provisoris arcensis: et si nec ibi fuerit contentus. extunc poterit appellare ad propriam personam domini Reverendissimi Episcopi eisdem loci, vel Locumtenentis suae Reverendissimae dominationis, lege tamen civitatis et totius vallis Agriensis suo in loco permanente: a Sede autem domini Reverendissimi non fit appelatio ad aliquem superiorem. Item nobilis quispiam. aut persona dignitate fungens sacerdotali, sive monachus. non possunt cives ipsos in causis prophanis et mere civilibus alio citare, quam ad judices eorum ordinarios et modo praemisso. Item nulla causa ecclesiastica potest a judicibus ipsis saecularibus revideri, nec contra civilis a Vicario in spiritualibus: sed ad suum quaeque causa judicem competentem remittatur. Item si quis causa adiudicata in sede judicis, manente adhuc sede, non appellaret ad sedem Provisoris, verum postridie aut deinceps, talis appellatio nullius est vigoris; poterit tamen. si voluerit, et sese gravatum esse aliquibus ex rebus putaverit, a domiuo Reverendissimo Episcopo. aut judice novum judicium impetrare. Item si quis liberos non habet. potest de rebus suis testamentaliter et legitime, prout volet, disponere; testamentum offerri debebit domino Reverendissimo confirmandum. Item si quis civium aut incola praefatae vallis Agriensis, homicidium aut effusionem sanguinis, aut aliquod simile crimen perpetraverit, isque bona ibidem habere compertus fuerit, provisor, aut castellanus, vel aliquis officialis non potest eum apprehendere, sed Ju-

dex civitatis vel villae suus ordinarius; ipse tamen judex debet comprehensum legitime secundum qualitatem demeriti castigare et punire, ne malificia huiusmodi propagentur. Nos itaque accepta humillima supplicatione praenominati Joannis Szalay, suo ac aliorum quorum supra nominibus et in personis, nobis modo quo supra porrecta, exaudita et admissa, eosdem articulos annotatorum civium nostrorum de et super antiquis ipsorum juribus, legibus et consuetudinibus, praesentibus nostris his privilegialibus de verbo ad verbum insertos et inscriptos, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimns, roboravimusque et ratificavimus, ac pro praenominatis universis civibus nostris, ipsorumque posteris et successoribus universis innovando perpetuo valituros cofirmamus, roboramus et ratificamus, salvo jure alieno, harum nostrarum, quibus sigillum nostrum, quo utimur, est appensum vigore et testimonio litterarum. Datum Viennae nona die mensis Aprilis anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo. Nos itaque supplicatione praefatorum dictae civitatis et vallis Agriensis civium, nobis modo quo supra porrecta, favorabiliter exaudita et admissa, praescriptas litteras dicti domini Archiepiscopi Strigoniensis, nostri antea praedecessoris Agriensis, non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, praesentibusque litteris nostris verbotenus sine diminutione et augmento aliquali insertas, quoad omnes earum continentias, clausulas et srticulos, eatenus quatenus eaedem rite et legitime existunt emanatae, viribusque earum veritas suffragatur, ratas, gratas et accepta habentes, approbavimus, roboravimusque et ratificavimus, ac pro praefatis universis civibus nostris, ipsorum posteris et suc-

cessoribus universis perpetuo valituras confirmavimus; imo acceptamus, approbamus, roboramus et confirmamus, salvo jure alieno. Harum nostrarum, sigilli nostri authentici appensione communitarum vigore et testimonio litterarum. Datum Viennae sexta die mensis Junii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo.

LI.

Lócse város tanácsának Verancsics Antal.

1560. sept. 1. Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Sacratissima Maiestas Caesarea, dominus noster clementissimus, misit nos ad partes istas superiores, ut cum Vestris dominationibus, et cum quorundam Comitatuum dominis nobilibus tractemus de certis magnis et arduis Suae Caesareae Maiestatis et publicis Regni sui negotiis. Propterea, quia iam dedimus litteras nostras de hoc ad praefatorum Comitatuum dominos nobiles, Vestras quoque dominationes praesentibus hortamur et rogamus, ut delectis certis fratribus vestris, velint eos ad festum Nativitatis Beatae Mariae Virginis proxime futurum Eperiesinum mittere, cum plena informatione et mandato tractandi et decernendi nobiscum ea omnia, quae tunc cum illis nomine eiusdem Caesareae Maiestatis communicabimus. Nec rei ullam moram interponant hortamur, quia quum sint momenti res eaedem maximi, Sacratissima Maiestas Sua quam primum de his constitui desiderat. Deus Optimus Maximus dominationes Vestras con-

servet incolumes. Ex oppido Rosenberg prima Septembris Anno 1560. Antonius Verancsics Electus Episcopus Agriensis manu sua. Joannes Pető mp.

LXII.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal és Pethő János.

Ad Caesaream Maiestatem.

Nos, ut Sacratissima Maiestas Vestra Caesarea clementer intelligere dignetur, actiones et progressus in praesenti nostro negotio, nobis ab Eadem benigne demandato, sexta die mensis instantis Eperyessium appulimus. Et quia adhuc ex itinere dederamus litteras nostras ad omnes tres Ordines, videlicet Civitates, Comitatus et dominos harum superiorum partium Magnates; nudius tertius cum Civitatibus egimus de negotio, et responsum earum ad dominicam proximam expectamus. Comitatuum quoque deliberationem et adventum operimur; quemadmodum et dominorum Magnatum. Nec adhuc quicquam de aliis certi scribere possumus, dubii non mediocriter, an dominus Bebek ad nos sit venturus, conscribendorum militum et quarumdam rerum in hoc confinio novandorum studio intentus. Dominus tamen Perenny nunciavit nobis per proprium hominum suum, paratum se ultra etiam Eperyesium ad nos, ut ad Commissarios Vestrae Caesareae Maiestatis descensurum; verum orare nos, ut Cassoviae cum eo conveniamus, longius ab sua domo recedere non sit tutum. Nos habita ratione conditionis eius et temporis, ut in Regni parte non admodum quie- 1560. sept. 11.

ta domini Bebeki intemperiis, hodie Cassoviam proficiscimur; quo si dominus quoque Bebek accesserit, bene erit; sin minus Eperyesium revertemur, et cum caeteris, quicquid facere poterimus, enitemur, Vestramque Caesaream Maiestatem quamprimum de omnibus edocebimus. De rebus autem novis hoc habemus: Melchiorem Balassam per Transsilvanos, provinciae totius nomine in Transsilvaniam accersitum; eumque decrevisse eo proficisci, habiturumque sexcentos equites et peditatum fere parem. Tartaros quoque, de quibus tanta ferebantur, non esse tanti, ut cuiuspiam momenti habeantur; divisos tamen fuisse per finitimas hostium arces et stationes, idque tam parvo numero ubique, ut cuique loco paucissimi cesserint. Quicquid inposterum emerserit, humillime et diligenter scribemus. Deus Optimus Maximus Vestram Caesaream Maiestatem incolumem et felicem conservet. Eperyesii XI. Septembris 1560.

LIII.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacratissimam Caesaream Maiestatem etc.

Sept. 18. Post fidelium etc. Jam dies sunt XIV, quod hic Eperyesii cum domino Pethew sumus, et mandata commissa nobis, de gentium subsidio a dominis Magnatibus, Comitatibus et Civitatibus Agriensi arci obtinendo, si quae illi subita obsidionis exspectatio ingruisset, urgemus; nec adhuc certo scribere ad Maiestatem |Ve-

stram Sacratissimam possumus, an successum optatum huic provisioni tam necessariae assecuturi simus. Ex Magnatibus soli et primi Magnifici dominus Perenny, et dominus Bebek, ac domina relicta Sigismundi quondam Balassae obtulerunt sese ad omnia, quae Maiestas Vestra postulavit. Caeteri quidam nihil explicite agunt, et omnia sese obtulisse esseque facturos videri volunt, de quibus paullo post clarius ad Caesaream Maiestatem Vestram perscribam, ubi cuncta et perfecerimus et perspexerimus; quum adhuc in petitionibus et exhortationibus haeremus. Eadem quoque de Comitatibus scribere possum, inter quos unicus Comitatus Saaros promtissime paruit; reliqui, cunctantur. Civitates vero omnes, praeter pedites ducentos et duos bombardarios, ad mensem dumtaxat unum, nihil offerunt; negantes insuper etiam litteras obligatorias, quas ab omnibus singillatim exigimus, ne, quum subsidiorum huiusmodi usus emerserit, quem tamen avertat Dominus, destituamur et nostra fiducia, et praefatorum ordinum promissis. Hucusque in his commissionibus progressi sumus, quarum caussa ubi biduum adhuc hic exigemus, proficiscemur ad Magnificum dominum Perenny, cum quo Magnificus dominus Pethew, collega meus, tentabunt in arce Onod, si inter me et dominum Bebek turbas sedare et complanare poterunt, me in eo potissimum elaborante, nequid huic confinio discriminis accersatur, ipse, ut iam correptis meis decimis quoquo modo potiatur. Hisque, si bono modo fieri poterit, ad optatum finem perductis, ego Agriam promovebo; dominus vero Pethew in curiam revertetur. Nec ipse spero, ad aequitatem dominum Bebek condescensurum, quod et meis bonis vel iure, vel iniuria contendit, ut potiatur, et ut ipse eos teneam in Agri-

ensi servitio ministros, qui eius stomacho arrideant. Ad quam aut necessitatem, aut servitutem non credo me adhuc apud eum pervenisse, quod ego, praeter Caesaream Maiestatem Vestram ac Serenissimos eius liberos, neminem alium agnoscam dominum. Utcunque tamen ipse dominus Bebek sese gesserit mecum; ego omnibus viribus meis in eo contendam, ut mihi nullius dissidii et controversiae caussa impingi possit. Ego enim et patriae nostrae pericula perspicio, studeoque et propulsare, et meos clementissimos timeo Principes, nec umquam committam, etiamsi vita periclitabor, ut adversus eorum mandata peccem atque delinquam: quae et is, et multi alii nostratium quomodo venerentur, Maiestas Vestra novit. Ideo humillime supplico, dignetur Ipsa clemeter huic rei manum apponere; qnia nulla est in hoc Regno alia, quae possit hunc hominem ad officium recti, et ad frugem laudabilem, a qua dudum abscessit, revocare.

De rebus aliis, quae hinc ad Caesaream Maiestatem Vestram scribi possunt, haec sunt. Diebus proximis hostes ex Fylek arcem Gedew, quam nuper ego Maiestati Vestrae humillime descripseram, prae ipsis portis, numero circiter quadringenti omnino improvisi tentaverunt. Edocti enim per exploratores, quod eius pedites quidam essent in pago, ipsi arci ad murosusque ipsos contiguo, ibique in taberna vino indulgerent, in quos facto improviso impetu, quinque ex eis occiderunt. Reliqui post dimicationem longiorem, ubi cepissent, vim hostium non posse sustinere; intra clatra (sarampo nostris nuncupata), quibus arcium et oppidorum portae praemuniri solent, sese receperunt, atque hostes quoque proripientes sese, impigre irrumpere contenderunt; dumque utrimque arreptis clatris

vi manuum, illi eo ut clauderent, ii ut patefacererent, conniterentur; hostes ad postremum cesserunt, machinarumque circulationibus reiecti sunt. Sic illa arx magno tunc infortunio liberata.

Diebus postmodum paucissimis interiectis, quum iidem hostes cognovissent, Magnificum dominum Bebek ad nos Cassoviam descendisse, eruperunt denuo, habitoque itinere per agros memoratae arcis Gedew, et per castellum Pwthnok, eousque lucano tempore excurrerunt, quo sua superiori clade excurrerant, nimirum ad vallem usque Kazaveolgye appellatam, ubi uno pago meo et duobus domini Bebek in praedam actis, incolumes, et vix ulli mortalium intellecti redierunt in sua, nullibi igne indito, relata tantam et hominum, et pecorum non exigua praeda.

Sic haec loca nostra non mediocriter periclitabuntur, metuoque in dies maiora; nisi illis prospectum fuerit, vel saltem soli arci Gedew, quae est in ipsis faucibus ad Fylek propinquissime sita, qua hostes in haec mediterranea ingressum habere consueverunt, quum in ea animus est excurrendi. Quia autem hostes memorati per omnia sua finitima loca aucti sunt non contemnendo numero; ea ubique audent, quaecumque volunt, ut nostris longe plures. Quumque vel quingenti, vel quadringenti irruperint; quam fortiter dominus Bebek cum equitibus centum, ad quos ei solvitur, poterit illos excipere, facile apparet. Nec haec ego aliter, quam humillime, et sinceriter scribo. Et Maiestas Vestra certissima sit, quod haec regio mirifice consternabitur tota, et in dubium rerum suarum illico veniet, ubi, quod Deus auertat, vel Gedew, vel Pwthnok amittentur. Nec alienum foret, clementissime Imperator, si ex aliquibus locis mediterraneis, in qui-

bus praesidia servantur, nec tam sunt periculis obnoxia, ut haec finitima et omnino in hostium conspectu vestigioque posita, militum aliqua manus et in Gedew, et in Pwthnok, vel saltem in Gedew transferretur; si nova stipendia instituere, temporis et aliarum rerum Vestrae Caesareae Maiestetis ratio prohibere videatur. Eo enim et Imperator ille Romanus milites suos olim fugientes iubebat facies vertere, et referre pedem, ubi hostes erant. Sed quia hoc Maiestatis Vestrae est et consilii et voluntatis, ego tantum humillime attigi pro meo officio, ne postea silentii crimine redarguerer, excubans ipse etiam in hoc ipso confinio.

Ne autem inter haec damna et hostium insultus tam elatos, nostrae quoque partes aliquid solatii degustarent; pro Martiali alea, quae plerumque varia atque inconstans esse consuevit, proxime bina excursione Agriensi duodecim circiter captivos reduxerunt, Hallw Aga, Zolnokensi centurione fugato, qui eos provocaverat, et maiorem militem habuerat, quam erant Agrienses. Praeterea, quum antea quoque non ita pridem decem circiter milites Agrienses gregarii in hostium venissent potestatem, omnesque una fortuito Turcicis quibusdam mercatoribus fuissent apud Pesthum venditi, et illinc abducti vincti, apud Bayam castellum in Comitatu Bachyensi, nocte una occisis, a quibus ducebantur, mercatoribus, Agriam incolumes, iam sane desperati, redierunt.

De profectione autem Melchioris Balassae in Transsilvaniam, cum non exiguo apparatu militari, adhuc fama perdurat, etiam illud quoque nunciatur, procurationem eius provinciae et filii Joannis, ultro illi oblatam ab omnibus Transsilvanis accepturum; quod quale sit, non attingo mea coniectura: sed et huius novi-

tatis exitus est expectandus. Nam adiiciunt, qui de his fabulantur, quod nunciasset memoratis Transsilvanis, venturum quidem se ad eos, sed nullo loco muris cincto cum eis conventurum. Ex hac igitur diffidentia quid sit sperandum boni, ego nihil video, nec adhuc plane circumfertur. Quicquid vero postea recognovero, perscribam diligenter. Deus Optimus Maximus Sacratissimam Maiestatem Vestram Caesaream incolumem et felicem conservet in multa saecula. Epperyesii XVIII. Septembris anno 1560.

LIV.

Maximilián csch királynak Veranesics Antal.

Ad Serenissimum Regem Maximilianum.

Sacra et Serenissima Maiestas Regia, domine do- 1560. sept. 18.
mine mihi Rex semper clementissime. Post fidelium et perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Vestrae Regiae Maiestatis humillimam commendationem. Quae impraesentia ex his locis rerum tum novarum, tum aliarum ad Sacram Maiestatem Vestram Regiam scribere possim, ex hac adiuncta copia litterarum, quam ad Caesaream Maiestatem dominum nostrum clementissimum dedi, clementer intelligere dignabitur.

Caeterum supplico humillime, dignetur Maiestas Vestra Regia fines hos nostros, quum de arcis Gedew et castelli Putnok conservatione apud Sacratissimam Caesaream Maiestatem consultabitur, si tamen consultabitur, uti res maxime postulat, ut consultetur et aliquid decernatur, gratiose habere commendatos.

Et si fortasse utrique uno tempore prospicere molestum fuerit, quum infinita alia ingentis molis negotia Sacratissimas Maiestates Vestras circumstent et multifariam distineant; at saltem constituatur aliquid de incolumitate Gedew, quia in ipsis fere portis sita est Fylek arcis. Quumque eadem arx Gedew paucissimis hominibus instructa sit, nec iidem sufficiant defensioni eius forinsecae, cuncta Turcis quotidie iam intrepide persultantibus, et in ipso etiam pago, qui sub arce est, interdum descendentibus, ibique epulando, per illusionem vina quoque a praefecto arcis postulare non verentur; Maiestas Vestra Regia dignetur benigne expendere, quo in statu arcis eius versetur conditio, quamque facile miles tam exiguus, qui in illa est, fatigari, et ad quodpiam inconveniens, quod Deus avertat, compelli possit. Nec pluribus mihi est Maiestas Vestra super hoc molestanda, quum non ignoro, quanta voluntate ac studio omnium Regni nostri finium curam et protectionem ipsamet per se se capesseret, toto pectore tantam Christianorum desolutionem miserata, si res omnes ex ea pro suo arbitratu penderent et moderarentur. Humillime interim privata etiam mei defensione eidem Serenissimae Maiestati Vestrae Regiae commendata, quum intelligam, adhuc enatos esse quosdam in curia e domesticis nostris, qui mihi molesti esse pergunt; ut sunt perpetuo nostratium inquieta, et novis rebus idemtidem movendis sic comparata ingenia; supplico, ut mihi, quoties opus fuerit, gratiam et protectionem suam clementer impertiri non dedignetur. Deus Optimus Maximus eandem Vestram Regiam Maiestatem incolumem et felicem conservet in multa saecula. Eperiessii 18. Septembris 1560.

LV.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacratissimam Caesaream Maiestatem.

Ego una cum Magnifico domino Joanne Pethew, consumptis Eperyessii et Cassoviae diebus circiter viginti, urgentes commissionem nobis de provisione arcis Agriensis a Sacratissima Caesarea Maiestate Vestra demandatam, postremo, ubi vidimus, quosdam non se resolvere, cunctarique diutius in offerendo huiusmodi subsidio, amboque ad alia curanda, dominus Pethew in arce sua Gedew, ego vero Agriae, et apud dominum Perenny, revocaremur; datis litteris nostris ad eos omnes, a quibus nondum acceperamus resolutionem, primum ad dominum Perenny profecti sumus. Inde dominus Pethew ad suam Gedew concessit, rediturus illinc ad Caesaream Vestram Maiestatem. Ego Agriam veni; et iam cum Paulo architecto lustramus et metimur totius arcis huius statum, considerantes, et consultantes, quibusnam in lateribus eius et propugnacula commodius atque opportunius poni, et omnes reliquae etiam munitiones institui ac dirigi debebunt. Quae omnia postquam perfecerimus, ad Sacratissimam Vestram Caesaream Maiestatem suo ordine humillime simul cum eodem architecto perscribemus. Ceterum, quid cum dominis Magnatibus, Comitatibus et Civitatibus ratione praefatae provisionis gentium transegerimus; ex his quorumdam chirographorum copiis, quae 1560. oct. 3.

hactenus obtinere potuimus, Maiestas Vestra clementer intelligere dignabitur. Nec enim eas ipsas summas omnes obtulerunt, quae fuerunt a Caesarea Vestra Maiestate limitatae. Quia maior pars omnium excusaverunt sese diversis oppressionibus, propter quas prohiberentur maiora conferre et praestare. Magnificus dominus Perenny et Bebek chirographa non dederunt; sed de his non est dubitandum. De Saaros quoque Comitatu certi sumus, qui sine aliqua tergiversatione mox sese paratum obtulit, et chirographum eius expectamus, sicut et aliorum tam dominorum, quam Comitatuum. Solae Civitates duriores sese exhibuerunt, quarum limitatio uti fuit quadringentorum et septuaginta circiter peditum et quinque bombardariorum, praeter ducentos pedites et duos bombardarios, non obtulerunt, negato etiam nobis suo chirographo. De qua contumacia, si videbitur Vestrae Caesareae Maiestati, iudicaremus cum domino Pethew, necessarium fore, ut admoneantur; quia ceteris idem faciendi et se detrahendi malo hoc exemplo ansam et documentum praebuerunt. A Kesmarkensibus ne peditem quidem habere potuimus, idque domini Laskii intemperiis, Quid etiam Comitatus Scepusiensis nobis rescripserit, litteras eius ad Caesaream Vestram Maiestatem cum praesentibus misi, ut dignetur videre satis rem indignam, qui iam sese pro maiori sui parte profitetur esse Polonicae ditionis, quod ferendum Sacratissimae Vestrae Maiestati esse non putamus. Dominus autem Lasky, in Hungaria habens bona, externis praebet subsidia, negat vero Hungaris. Ego ubi primum ab omnibus tam dominis magnatibus, quam a ceteris duobus ordinibus exspectata responsa recepero, Sacratissimam Vestram Maiestatem mox humillime edocebo, quanto numero

totum hoc erit subsidium. Super quod quaecumque fuerint alia, quae sunt a nobis acta, dominus Joannes Pethew, collega meus, qui istinc revertitur, oretenus coram Caesarea Vestra Maiestate supplebit. Qui quanto studio atque industria gesserit hanc praesentem provinciam, vix possem, clementissime Imperator, eloqui. Illudque audeo dicere, quod eo nec sufficientiorem, nec qui magis finium horum conservationi faveret, huc in hoc mittere potuisset. Quare non possum non eum in gratiam Vestrae Caesareae Maiestatis humillime commendare. Multis fortasse non apparet, forinsecus quantum valeat et ingenio et facundia et industria in gerendis Principum rebus, quia partim non est iactabundus, neque ostentator, partim etiam non mediocriter aemulis fatigatur. Ego tamen profecto in rebus nostris Hungaricis inter summos auderem eum recensere, quique etiam magistratu obeundo facile esset idoneus. Sed haec fortasse intempestinus addidi. In quo si quid excesserim, excessi gratitudinis officio, Vestraeque Caesareae Maiestati humillime supplico, dignetur mihi clementer veniam dare.

Ad reconciliationem meam cum domino Bebek quod attinet, dominus Perenny et dominus Pethew in arce Onod inter nos transegerunt, coactus ego et damnum, et pudorem, et violentiam sufferre, ut unitati et genti horum finium consulerem; quum Episcopatu etiam hoc potius carere paratus sum, quam quod mea causa hiisdem finibus discrimen quodpiam incideret. Vereor tamen, nondum nos satis firmiter in gratiam rediisse; quia ex pluribus locis decimas meas collegit convexitque in sua horrea, subque unius districtus nomine plurium decimas sibi usurpavit; factumque est mea ignoratione, quod pro florenis circiter

ducentis mille quing uterum et eo ampliorem utilitatem est habiturus: quod nequaquam sustinere potero. De quo iam eidem nuntiavi, ut meliore et iustiore modo rem hanc componamus. Alioqui si non fecerit, iterum perturbabimur. Interim tamen supplico humillime, dignetur Maiestas Vestra de frenando isto homine ad aequitatemque reducendo (cogitare), quia nec ego, nec tota harum partium nobilitas compescere potest, uti a multis aliis intellexisse Eamdem, non ambigo. Nec Deum, nec proximum, nec leges, nec suum iustissimum principem ac mandata eius curat; quia agit ubique, quaecumque libeat, tanquam si sine domino esset et principe.

De Turcicis rebus habemus hic ex captivis, Principem Turcarum satis negotii habere cum iuniore filio, a Passa adiuto, senioremque etiam ab eo excidisse, et parentis praesentiam ac manus vereri; posse ingentem (igy) fieri, ut, postquam fratre inimico potiri nequeat, se, cuius causa bellum hoc domesticum susceptum sit, exstinguere conetur, quo tandem cum altero in gratiam revertatur. Sic iam ab utroque filio secessione facta senem gravissime macerari, nec invenire viam, qua se tantis angoribus eripiat. Ceterum adeo ex omnibus regionibus illi subiectis ad iuniorem filium magnas defectiones a patre, et concursum frequentissimum fieri, ut maiore cura et sollicitudine nunc non sit, quam ut Bithyniae, Ciliciaequae, et Syriae limites observentur, ne suo militi in Asiam ex Europa pateat liber transitus. Qui nobis vicine adiacent, dies et noctes inquieti sunt; nec cessant ab excursionibus, et praesertim ab eo studio, ut deditios a nobis prorsus alienent. Nec aliud interim, postquam huc ego redii, accidit, quam quod quemadmodum ego et dominus Joan-

nes Pethew gentium provisionem apud Regni harum partium Ordines quosdam his diebus sollicitavimus Agriae conservationi; ita ipsi quoque hostes pari ratione plebem sibi subiectam urgere inceperant, ut armata sclopis, ad oppidum Hathvan concurrerent. Cui concursui proxime elapsus dies dominicus fuerat dictus. Atque ego, re considerata, momenti esse maximi, si praeteriretur silentio, ne concurrerent illi pari quapiam audacia et terriculamento, quod saepe hactenus his finibus profuit; statim primo huc meo adventu patentes litteras meas unius exempli plures emisi in medium eorumdem colonorum deditiorum, his strictissime mandans universis et singulis, ne insurgerent contra Christianos, adiuncti nostris hostibus: sat esse eos servire tyrannidi eorum operibus et fortunis suis; armis non decere omnino; nisi manifeste a fide desciscere constituissent, interpositoque ad haec iuramento Dei viventis, omnipotentis et aeterni, intermin atus sum omnibus palos et furcas et bonorum omnium ademptionem, quicunque Turcis sese in hunc modum contra Christianos adiunxissent. Hisque litteris ad Passam quoque Budensem perlatis et illi expositis, praesente exploratore nostro; nescimus, hacne omnino, an quapiam alia causa, verum subito iussa est eadem plebes (igy) ab insurrectione desistere, et domi permanere. Nec iam ullos hostium eorumdem intelligimus motus, praeterquam quod frequentes suffura ntur equos.

Nec de Tartaris tanta sunt, quanta rumoribus proxime ferebatur. In hac nostra vicinia vix inter omnes quinquaginta, et tales, quos vel mei coloni, qui ad Thurcas commeare solent, non esse expavescendos aiunt, ut vile atque inerme wulgus. Esse praeterea in partibus inferioribus quosdam, sed eos paucissimos,

et animus habendus penes. Haec in praesentia ad Caesaream Maiestatem Vestram habui. Quam Deus Optimus Maximus incolumem et felicem conservet. Agriae 3. Octobris. 1549.

LVI.

[illegible] cseh királynak Verancsics Antal.

Ad Serenissimum Regem Bohemiae.

1549. oct. 4. Quae impraesentia his ex locis ad Sacram Vestram Regiam Maiestatem scribere possim, ex his binis copiis litterarum mearum ad Sacratissimam Caesaream Maiestatem, dominum nostrum clementissimum, omnia benigne dignabitur intelligere. Nec est, quod adiici aliud possit, quam quod Paulus architectus vehementer sudat et animo anxiatur, dum vestigat mille et mille rationes, ut vel unam nancisci consequique posset, qua huic arci commode muniendae succurrere posset. Et potissimum ea eius parte, quae est in editiore rupe posita: inibique collocanda essent tria propugnacula, invicem sibi respondentia. Nec id ulla alia ratione, quam quod idem ipse locus altiora et prominentiora videretur exigere propugnacula. Et quia tanta altitudo minus valida soleat esse ad tormentorum ictus; tota in hoc eiusdem architecti sollicitudo versatur. Nec adhuc quicquam deliberavit, identidem eandem arcem saepius oculis repetendo, eiusque omnes partes intus et foris perlustrando; agitque et experi-

tur omnia, ut tandem consequatur aliquem modum, si non, quem vellet, at saltem, quem posset. De quo, et de aliis, quae huc facere videbuntur, simul ac fuerit constitutum, Sacram Regiam Maiestatem Vestram sedulo humillimeque faciam certiorem. Quam Deus Optimus Maximus incolumem et felicissimam conservet. Agriae 4. Octobris. 1560.

LVII.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacratissimam Caesaream Maiestatem.

Post fidelium etc. Ternae mihi nudius quartus redditae sunt litterae a Caesarea Vestra Maiestate, cum mandato ad has superiorum partium civitates in religionis negotio. Quod mihi valde erat necessarium ad compescendam multorum, quoad eius per me fieri poterit, in hisdem civitatibus licentiam, quum haedem civitates scrobes quaedam et asyla sint omnium haereticoum, quos ab hoc dominico grege latissime iam corrupto, non solum ego, sed etiam alii plures submovere conantur, qui Catholicae religioni compatiuntur, et navare operam fideliter student. 1560. oct. 8.

Atque ubi Maiestas Vestra Caesarea clementer dignata est significare mihi, quod arci Gedew subsidio provideri gratiose mandaverit; optime et opportune factum est; quia iam vix subsistere posse videbatur. Nam ego etiam, visa necessitate eiusdem loci, statim

militem unum equestris ordinis metsextum eo impensa mea designavi. Curaturus ad hoc et castello Puthnok quodpiam praesidium mox. ubi vindemia absolvetur, de medio omnium nostrum. qui has partes incolimus; si modo dominus Bebek. et hi Comitatus periclitantes cum eodem castello mecum sentire et insumere aliquid. quod non multum erit. voluerint. Et debebunt sane omnes velle: nisi ipsimet nobis ipsis deesse voluerimus, locique huius discrimen. et Sacratissimae Vestrae Caesareae Maiestati ingentes ac multiplices alios sumtus non considerabimus. Quia si vel quatuor ex nobis, terras et colonos aliquos possidentes, unum duntaxat domesticum ministrum armatum conferrent illi loco, haud dubie satis ei et multo maiore omnium nostrum commodo, quam impensa. prospectum erit. Id quod ipse. etsi adhuc firmiter Maiestati Vestrae polliceri nequeam, nec audeam, experiri tamen non praetermittam.

Cum domino Zay, sicut antea etiam in servitio Vestrae Caesareae Maiestatis exstitit mihi summa coniunctio atque consensus. ita nunc quoque non despero, Eamdem servitute et mutua nostra intelligentia, quam nobis de tuenda Eiusdem his in partibus ditione religioneque iniunxit, contentam fore.

Cum domino Bebek quomodo sim, adhuc ignoro; qui iam et erept am mihi decimam securus obtinet, et de solvenda parum cogitat, omnia pollicendo. Ego tamen cum eo omne genus dissidii vito, ne sim ei similis in pessumdanda miserrima plebe. Ferremque facillime eius ingenii cetera: si modo rapinas possem. Nihilominus, clementissime Maiestas Vestra fecit, quod illum absterruit; dummodo parere velit. Ac faxit Deus, ut meliora agat, quam egit pater; neque eadem

animo verset et moliatur, quae olim pater. Aliquot iam dies sunt, quod circumfertur apud nos, novas eum quasdam cum Turcis fecisse amicitias, easque magno studio colere, et nuncium, cui Francisco Nagy nomen, crebro apud praesidem (igy) Filekinum habere. Ad quem quum nuper unus etiam ex militibus eius, Franciscus Thewrek nuncupatus, transfugerit, et Christianam fidem abiuraverit; non paucos in his finibus reddidit sollicitos. Unde et generosa domina Sigismundi Balassae relicta nunciavit mihi, ut circumspicerem diligenter acta domini Bebek; quandoquidem intelligeret, novum quoddam ei cum Turcis esse commerci um, cuius exitum valde metueret. Et sunt etiam, qui Pestho venientes, retulerunt, quod opera praesidis Filekini, nescitur, quasnam litteras quamve facultatem quorumdam suorum machinamentorum apud Budensem Passam sibi procuraret, quum ad hoc omnes etiam colonos suos Turcis deditionem facere ultro coegerit. Hisque ex rebus iam fere quotidie dicuntur de eo aliqua eiusmodi, quae quum adhuc ipse nequeam affirmare, tum humillime supplico, ne Maiestas Vestra alio ista me nomine eidem significare arbitretur, quam simplici ac sincero, et eo potissimum, quo alia quoque ex fide debeam, quaecumque in his locis apud nos soleant contigere; non autem delatorio, odii causa, quod est in illum mihi propter rapinas eius. Et de his, quaenam etiam Eperiessii Cassoviaeque cum Magnifico domino Joanne Petew audiverimus, ipse referet. Sacratiissimaque Vestra Caesarea Maiestas, quia spero huiusmodi ab aliis etiam audituram, dignabitur pro sua sapientia, et caute, et diligenter huiusmodi animadvertere, quum ipse quoque pro mea fide et finium horum incolumitate non desistam observare hominem,

moxque ad Caessaream Vestram Maiestatem humillime perscribam. quicquid in veritate fuero assequntus. Quam Deus Optimus Maximus incolumem et felicem conservet. Agriae 8. Octobris 1560.

LVIII.

Ferdinánd császárnak Veranesics Antal.

Ad Sacratissimam Caesaream Maiestatem.

1560. oct. 14. Post fidelium etc. Quid iam ad impietatem haereticorum huius confinii manifestius declarandam restet, postquam igne quoque saevire inceperunt, nescio; nisi si tandem ad gladios procurrerint, verbo iam, quod erroneis sensibus depravaverunt, non contenti. Claustrum enim Jazbrinense, de quo saepe alias ad Caesaream Maiestatem Vestram scripsi, die huius mensis XI., quum ter ante illi faces per ignoratos auctores fuissent iniectae, postremo totum est conflagratum, solo templo incolumi relicto.

Et quia civium eius oppidi pars non maior, sed ditior haeresim profitetur; tota huius incendii suspicio haereticis impingitur. Idque non levibus rationibus: quia et hyeme proxima hoc ipsum tentaverunt; et sunt quidam, qui sunt auditi dixisse: Malle se Turcas eo potiri claustro, quam monachos. Visi etiam sunt ex eis non pauci, qui ardente claustro, tripudiis saltitarint. Quumque alii, qui Catholici sunt, mutuo sese hortentur ad succurrendum Dei et orationis domui; ii

et hos deriserunt, et in monachos convicia coniecerunt, probrisque et maledictis non solum missas, sed et altaria et omnes cultus sacros prosciderunt.

Ex quo facinore, quia nos Christiani futuri sumus et Turcis magno scandalo, qui sua templa pro religione sua honestissime colunt, et Maiestas etiam Vestra Caesarea poterit fortasse incommodiora quaepiam audire, si, postquam in suo Regno accidit tanta impietas, relinqueretur indiscussa et impunita; eaque propter ubi primum intellexi hunc casum, omnes utriusque religionis eiusdem oppidi primarios cives cum judicibus suis Agriam venire iussi, operam cum Reverendo domino Gregorio Bornemyzza Sacratissimae Vestrae Caesareae Maiestatis Commissario, diligentissimam daturus, ut, quibuscunque modis ac rationibus melioribus fieri poterit, reperiantur iureque puniantur incendiarii; ne in posterum tam enorme exemplum, tam horrenda licentia a quoquam usurpetur.

Quoniam vero hoc meum factum non est paucos offensurum, fientque de me etiam graviores querimoniae, quas non attentabunt alii, nisi qui eiusdem erunt farinae, hisdemque naevis laborabunt; Sacratissimae Vestrae Caesareae Maiestati, zelo Dei et Catholicae eius Ecclesiae humillime supplico, dignetur meam in hoc non solum auctoritatem non imminuere, sed etiam augere confirmareqne et notiorem facere. Neminem enim vel pulsaturus sum, vel occisurus. Si tamen hic non erit, vel non erunt, qui post Maiestatem Vestram afflictissimae, et tam fere profligatae religioni Catholicae adesse et succurrere possint, idque multo iam acrius, quam quidam arbitrentur, quod malum latissime invaluit et ad principatum tendit, sic, ut Concilium quoque (si conatus eis successerint) fiat et ar-

bitratu, et auspiciis illorum.; profecto, clementissime Imperator, actum erit his in locis et de auctoritate Episcopi, et de religione Catholica.

Verum id rei paulo post. simul ac perduxero ad finem, totum eius processum ad Caesaream Vestram Maestatem suo ordine perscribam. Quandoquidem iam et Cassoviae Gallus ille Anaxius, concionator haereticus, de mandato Vestrae Caesareae Maiestatis tenetur, et hic mihi cum aliis duobus est negotium: quorum alterum quam longissime potero, ablegabo; alterum, in uno, milliario mihi vicinum, apud Egregium Joannem Fywgedy oppugno, quem quum nec extrudere, nec in potestate mea habere possum, quod ab eodem Joanne prohibeor, qui perditissima haeresi et licentia multo maiore laboret, quam conveniat illi, praesertim apud Catholicum Episcopum; Sacratissimae Vestrae Caesareae Maiestati humillime supplico, dignetur ad me aliud mandatum suum clementer dare, quo huius etiam ipsius Joannis Fywgedy haeretico concionatori finem aliquem imponam. Quia quum alios non ita pridem hinc extruserim, iam ad hunc solum coloni mei concurrunt, quos singulos si punire voluero; paucissimi remanebunt impuniti, et fortasse etiam fuga ad alios dominos dilabentur. Quod ne cogamur experiri, utque mali etiam remota caussa, removeatur et effectus; omnia submovenda sunt haec pseudo-concionatorum seminaria.

Ceterum, quod similiter scire Sacratissimam Maestatem Vestram Caesaream oporteat, Egregius Benedictus Bachy, hoc in loco Vestrae Caesareae Maiestatis contrascriba, duas dicitur habere uxores, quarum abiecta et repudiata altera, ut fortasse impudica, altera potitur, et cohabitat cum ea. Novit hoc Reve-

rendissimus etiam Strigoniensis, nec tulit. Quumque ecclesiastico iure coepisset agere contra illum; Agriae sibi perfugium quaesivit. Quum autem mea quoque Ecclesia videtur infamia laborare, praestando talibus hominibus hospitium, quales in suam ne Reverendissimus etiam dominus Strigoniensis admittit; Maiestati Vestrae Caesareae humillime supplico, dignetur clementer me edocere, quid in hoc agere debeam. Quia quum sit minister Vestrae Caesareae Maiestatis, et conservus meus; duxi interim contra illum nihil mihi esse aggrediendum, donec hoc ipsum cum Caesarea Vestra Maiestate humillime communicassem, et voluntatem eius cognovissem.

Alia hic modo non habemus, nisi quaedam de Turcis, quod Budensis Passa cum 700 circiter equitibus ad Kewy oppidum, invitatus per eos cives, descendisset; hoc tamen praetextum esse aiunt alterius occultioris sui consilii; quandoquidem maiore numero militum ex inferioribus partibus adiuncto sibi constituisset, aut in Simigiensem Balatonis laci (ſgy) oram, aut in interamnia fluminis Rabae excursionem facere: idque esse in caussa, quod hinc nunc silere nonnihil viderentur, satis interim a nostris tuti, quos sciunt omnes prope vindemia esse ubique occupatos. Deus Optimus Maximus Sacratissimam Vestram Caesaream Maiestatem incolumem et felicem conservet. Agriae 14. Octobris 1560.

Humillimus Agriensis mp.

LIX.

Zay Ferenczuek Verancsics Antal.

Ad Magnificum dominum Franciscum Zay Agriensis.

1560. nov. 21. Magnifice domine etc. Audivi legationem dominorum capitaneorum, militum et civium istius civitatis, habuique cum dominis nunciis magnam contentionem, propter difficultatem deliberationis, quae a me postulatur. Ut enim Gallus sub fideiussione praefatorum dominorum capitaneorum, militum ac civium e custodia dimittatur, a quovis Episcopo concedi possit; sed ad tempus, dum de huiusmodi hominibus, Ecclesiae et religionis catholicae turbatoribus, canonicum examen habeatur, ita, ut officio concionatoris et parochi fungatur, ne vel ad unicam horam indulgeri licet. Nisi eadem ipsi committere vellemus, quae in aliis reprehendimus. Quum enim manifeste sciam, Gallum Anaxium non esse sacerdotem ab orthodoxo Antistite ordinatum iuxta Catholicae et militantis Ecclesiae ritum; Vestra Magnifica dominatio videat, an conveniat Catholico Episcopo, quem me ipse gratia Dei profiteor, sacris huiusmodi ministeriis ecclesiasticis defungi sectarios permittere. Quin potius non desino stupere, saepissime etiam exhorrescens, quo animo, quo spiritu, qua denique fide atque fiducia, tam multi, et in ista civitate, et ubique passim per totum fere Regnum, audeant ab huiusmodi mentitis sacerdotibus sumere sacramenta. Quod quidem tam absurdum es-

se debet, quam quod est absurdissimum. Et quum nulla prorsus sit gens in toto mundo, cuiuscunque fidei velis, quae non habeat sacerdotes rite ab aliqua religione institutos, diversosque ab reliquo hominum coetu, quaeque opera laicorum in his, quae sunt ad Deum, uteretur, nisi sacerdotum; quum interim et Dei veri non haberet notitiam, et potius elementis mundi duceretur, quam ulla certa Divinorum ratione, solis persuasionibus hominum mendacium seducti; qualia nos duo non pauca huius generis legatione nostra Moesiam, Dardaniam, Thraciam, Pontum, Bythiniam, Galatiam, Phrygiam et Cappadociam peragrantes superioribus annis vidimus; Christiani, qui soli prae omnibus aliis gentibus et populis Deum verum cognoverunt et viderunt, etiam in filio Divinam hanc ordinationem tam vetustam, immo sane ad finem saeculi duraturam, seducti intra vix adhuc annos quinquaginta dogmatibus et opinionibus Lutheri, pervertere et abrogare audebunt? Quum ab origine ipsa orbis conditi sacerdotes ipsos et Divinis et humanis praefecit Dominus, nec ab aliis sese in Sancta Sanctorum adiri, sibique ministrari passus, quam a sacerdotibus. Quod ne Christus quidem immutavit; qui et ipse factus pontifex in aeternum secundum ordinem Melchisedech, suae quoque Sanctissimae Ecclesiae non alios praeesse voluit, quam sacerdotes. Quod genus hominum, quam semper Deo fuerit charissimum, dominationem Vestram oro, Sanctum interroget Samuelem, quanta in populum Israeliticum indignatione Deus ipse exarserat, quando Regem sibi dari postulaverat; quamque demum fecerat servum, dato illi in Regem Saule.

Verum quia nunc his persequendis non est oportunum, ad propositum redeo. Et quum diutius apud

memoratos nuncios institissem, ut isti domini capitanei, milites ac cives paterentur aequo animo pro mandato Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, huc ad me Agriam deduci Gallum, transigeretque hic omne eius rei examen; nec id obtinere possem, et ad postremum acrius edixissent mihi, non esse se carnificinae cuiuspiam, ne Principis quidem sui naturalis, ministros; et quod mallent quidvis incommodorum perpeti, et turbarum fieri in populo, ad multorum usque effusionem sanguinis, quam eundem Gallum vel Agriam deducere, vel Cassovia educi pati. Et tandem hunc in modum eorum contumacia, mea vero pietate victus, qui existens Episcopus, aedificareque studerem potius, quam destruere; ut qui vel Magnifica dominatione Vestra teste, sic semper patriae, ac gentis nostrae salutem et concordiam amaverim, ut me et ad hoc usque tempus quam plurimis periculis eius gratia obiecerim, et ea nunc nihilo minore voluntate experior, sine ullo discrimine, ulla formidine; concessi, ut idem Gallus fideiussione praefatorum dominorum capitaneorum, militum et civium civitatis istius custodia solvatur; idque tamdiu. donec denuo a Caesarea Maiestate edocear, quando tanta istius civitatis et praesidii defensione tueatur, postquam ne ipse quoque vi agere possum, nec debeam, quae partes solius sunt Caesareae Maiestatis, in cuius manu et Regnum et Imperium est, et nos ipsi omnes. Ipse tamen Gallus sic solvetur custodia, ut civitatem non exeat, nec fungatur ulla sacramentorum administratione, sicque prorsus a concionandi officio abstineat, ut verbum hoc interim non proloquatur. Et in his si obediens fuerit, uti se mihi etiam in filium per suas litteras obtulit, salubrius multo consulet rebus suis, et ostendet

omnibus, esse se prudentem. Vestra tamen dominatio curam istic habeat hominis huius, ne causa casuque quopiam fideiussoribus deficiat. Utque hic nuntii memorati stipulata manu hac fideiussione obstrinxerunt et se, et dominos istos milites ac cives, ita denuo Vestra Magnifica dominatio id verbi istic ab eis in chirographo desumat, nosque faciat certiores, quo totum hoc negotium agatur rite, nec ambo peccemus Caesareae Maiestati, si quid forte eiusmodi accideret, quo possemus accusari. Demum excusabit me apud omnes perofficiose, quod expresse sic agere in hoc non potuerim, ut volebant ipsi. Servus enim et ipse sum, ut illi; et mandata Principum non sunt vel differenda, vel omittenda. Nec interim addam plura de Episcopali meo officio, qui a Catholica Ecclesia dissentire in mortem haud quaquam volo, nisi si me (quod absit) rebellem ab ea fecero; uti nunc certe fecerunt, et faciunt multi. Eadem felix valeat in Domino. Agriae XXI. Novembris 1560.

LX.

Ferdinánd császárnak Veranesics Antal.

Ad Caesaream Maiestatem.

nov. 22. Mitto iam Maiestati Vestrae Caesareae reliquam etiam partem examinis oppidanorum Jazbrinensium de combusto eorum monasterio, quod me facturum fore, superioribus litteris meis humillime significaveram, eo toto meo conatu intento, ut ad certa indicia de inveniendo incendiario pervenire possem. Nec ab eius notitia multum (uti puto) absumus: si fassiones eorumdem oppidanorum diligentius considerabuntur, quae ferme omnes Franciscum Mathws, cuius patrem hic detentum habeo, criminis huius reum esse coarguunt. Res iam tantummodo judicio esset discutienda, et declarandus incendiarius, quo tandem ad ulteriora et monasterii et plebeculae illius remedia procederetur.

Quum enim et de incendiario prope videamur ad certitudinem pervenisse, et patrem eius Blasium Mathws cum quodam alio Petro, litterato nuncupato, eius loci primario cive, et totius haeresis huius in eo oppido summo ac praecipuo auctore in manu habeam: eo essem consilio ac voluntate, ut hac non levi occasione mihi oblata, infectam eius oppidi partem experirer ad sanitatem revocare, et in unitatem alterius reducere. Terrendo et eos, qui sunt domi, horum trium, quos detentos habeo, captivitate diuturniore, et Blasi-

um Mathws filii sui Francisci vitae periculo, quem omnes fassiones clamitant esse incendiarium.

Sed hoc non admodum satis commode tractare, et feliciter perficere posse me puto, sine Sacratissimae Maiestatis Vestrae authoritate, mandato suo expressa: in quo ea esse debebunt, ut rigidius agam, nec a re desinam, nisi reperto incendiario, et Catholicae religionis calumniatoribus castigatis. Quorum ii duo, Petrus et Blasius, omnium ceterorum antesignani et duces esse comprobantur. Ideo humillime supplico, dignetur me Maiestas Vestra hac ipsa sua Caesarea et Regia authoritate primo quoque tempore clementer emunire, quo, interveniente Spiritus Sancti gratia experiar id perficere boni, quod a me pars oppidi eiusdem Catholica, quae est multo amplior haeretica, assidue efflagitat. Nec desperarem, hoc me effecturum; si vel hos duos, Petrum et Blasium, quos in potestate mea habeo, sanare possem, Verum in his omnibus quicquid secus fieri Sacratissima Maiestas Vestra decreverit, clementer me edocere dignabitur.

Interim tamen de monasterio etiam illo, quod est satis periculoso loco pro his finibus positum, vel reparando, vel prorsus demoliendo, postquam sic illi casu haec ruina accidit, habenda sit aliqua consideratio. Cuius quidem status saepenumero iam antea et Maiestatem Vestram Caesaream, et nos molestissime habuit sollicitos. Id tamen ego eo non attigi, ut, me auctore, hoc piaculi committatur. Nostrum enim est aedificare, non destruere, Deique domibus adesse potius, quam obesse. Verum, quia agitur de salute multorum Christianorum, et de conservatione totius Regni huius; id Maiestatis Vestrae censurae et deliberationes erit; quum ego, in

hac specula excubans, satis pro officio meo videbor fecisse, indicasse periculum.

Quia autem in eodem oppido, praeter hoc combustum monasterium, duae sunt aliae etiam adhuc ecclesiae, magnae ambae, et parochialis altera, altera sacellum; quarum causa similiter non exigua est inter eosdem oppidanos dissensio. Haeretici enim Catholicos in errorum suorum nassam adacturi, et sacellum totum a Budensi Passa magnis muneribus, inter quae fuerunt etiam arma, quod in fassionibus expressum est, peculiariter sibi dari et adscribi effecerunt; et parochialis dimidiam vi retinuerunt, parteque parochialis, quae Catholicis servit, quotidie infinitis probris, et improperiis, ac variarum sordium indignitate affecta, quo saltem pios excluderent tantis molestiis divexatos: sacello suo non utuntur, sed perpetuo obseratum tenent, ut hac etiam Catholicos concives et confratres suos iniuria convellere a pietate conarentur. Cui dissensioni quoque prospiciendum erit mihi, ea videlicet ratione, ut haeretici, si omnes resipiscere et in Catholicam religionem unitatemque suorum concivium concedere noluerint, excludam eos omnino e parochiali ecclesia, qua tota Catholicis restituta, haeretici sacellum habeant. Magni enim interest, ut illud oppidum uniatur.

De Turcis autem novi nunc nihil est. Hic etiam Agriae desitum est ab operibus. Caedendis dumtaxat lapidibus sedulo opera datur. Paulus quoque architectus iam absolvit modellum arcis huius, et in plures illud confecit formas; ut quae fuerit commodior, et minori sumptu totum eius opus poterit confieri, optio habeatur. Quae quum ad conventum, Deo volente, venero, afferam mecum omnia, deducamque etiam Paulum, ut coram reddat de omnibus Vestrae Caesareae

Maiestati rationem. Homo enim valde mihi placuit, quia in eo professionis suae genere non caret ingenio, neque peritia. Deus Optimus Maximus Sacratissimam Maiestatem Vestram Caesaream incolumem et felicissimam diutissime conservet. Agriae XXII. Novembris 1560.

LXI.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacratissimam Caesaream Maiestatem Agriensis.

Gallum Anaxium pro mandato Vestrae Caesa- 1560. nov. 2
reae Maiestatis Agriam deducere, ut hic examen de illo haberem, non potui. Quumque cum Magnifico domino Francisco Zay agerem per litteras de illo clandestine huc transferendo, cognoverunt hoc et cives, et capitanei cum militibus, obstiteruntque totis viribus, ut Cassovia non educeretur; dicentibus hinc capitaneis ac militibus, quod illi non essent eum quoquam deducturi, nec in cuiuspiam manus, tanquam hominem noxium traditurі, quum nullius, ne Principis sui quoque essent carnifices; hinc civibus etiam, pertinaciter quoddam Vestrae Caesareae Maiestatis privilegium defendentibus, quo immunitatem fuissent consequuti, ne cuipiam in toto Regno, etiam Regi, quosvis homines vel noxios, vel innoxios inviti e civitate sua educi patiantur; potiti eodem privilegio, uti mihi affirmabant, toto etiam iure super Ecclesias et Sacerdotes, reliquos-

quo spiritualium rerum civitatis suae ministros. Quam contumaciam quum accepissem, iamque subolerem meos quoque simili spiritu sollicitari, differebamus cum eodem Magnifico domino Zay deductionem haeretici, captantes ex aliquo eventu eam opportunitatem, quae nobis omnem hanc difficultatem summoveret, aut faciliorem tantum redderet.

Dum vero interim sic deliberabundi varia animis nostris versamus, veniunt ad me et militum, et civium Cassovia nuntii, rogantes summa instantia, ut ad sponsionem illorum eodem Gallo custodia soluto, liberum etiam in civitate esse, et fungi pristino ministerio permitterem; nec illum Cassovia moverem, sed ibidem de eo examen sumerem, quod est iniunctum mihi, quum ad conventum proficiscerer. Et in petitionis huius confirmationem affirmaverant mihi praefati nuntii, quod id iam et militibus, et civitati Maiestas Vestra concessisset. Quae ego etsi neque tunc eis crediderim, neque nunc etiam credam; quia tamen tumultum vitare volui, et difficultute etiam rei cogebar tantisper mora aliqua eam extrahere, dans moderatiora verba et militibus et civibus de eodem Gallo, dum disposuissem eorum animos ad concedendum illum mihi citra contentionem, ut in quem non essem me, nisi paterne et Christiana lenitate gesturum; sic eis assensus sum, ut donec aliam a Caesarea Maiestate Vestra informationem de his habuero, Gallus ipse custodia solvatur, sed civitatem non exeat, nec ulla sacramentorum administratione fungatur; dentque mihi ac domino Zay et milites, et cives sponsionis suae chirographum, quod non elabetur, quodque de eo id facient, quod voluntatis Vestrae Caesareae Maiestatis erit, Cassoviaene videlicet examen de eo fieri debebit, an Agriae. Hisque

hunc in modum actis, quum eadem Cassoviae fuissent audita, displicuit et chirographi et cautionis eius postulatio, ut nimirum cuiquam, etiam Vestrae Maiestati ex eorum civitate concedatur.

Postea ego, quum de his a domino Zay fuissem edoctus, scripsi ad utrosque, ut postquam agnoscere indulgentiam meam noluissent, a memoràta sponsione essent soluti et liberi; Gallusque uti hactenus, pristina asservaretur custodia, donec nova iussa a Caesarea Maiestate supervenissent mihi; quae ad me quamprimum ut non dedignetur clementer dare, humillime supplico.

Ne tamen et cives et milites videantur, immo etiam glorientur vicisse se Maiestatem Vestram Caesaream, magisque ac magis insolescant, et milites etiam Agrienses insolescendi exemplo Cassoviensium assumant animos, existimo consulte Maiestatem Vestram facturam, si denuo omnino iusserit, ut hominem et cives et milites deduci Agriam aequo animo patiantur. Datis alioqui litteris ad utrosque benignitate etiam aspersas, ne secus faciant, quodque Eadem commisisset mihi, ne quid agerem, quod esset praeter modum, utque potius lenitate sanandum, quam perdendum perditum curarem; ac similia, quae sapientissimo Eiusdem consilio magis huc necessaria forte videbuntur, quo tantummodo dignitas Vestrae Caesareae Maiestatis suo loco permaneat, mihique Gallus sine tumultu assignetur. Quum interim illud etiam ad Cassovienses scribere dignabitur, qualiacunque eis dederit privilegia, jus se ecclesiasticum non dedisse, quod sine controvresia ad Episcopum pertineret. Alioqui magis et authoritas omnium Ecclesiarum amittetur, et
haereticis permittetur maior, si forte
quod Deus avertat. Et Caesaream V

tem servet incolumen, et prosperet in omnibus rebus. Agriae ultima Novembris 1560.

LXII.

Kassa városnak Verancsics Antal.

Ad Cassovienses Agriensis.

0. dec. 1. Proximas litteras vestras et concivium vestrorum, quas ad me nuper in negotio Galli Anaxii miseratis, intellexi, miratusque sum non mediocriter, quod indulgentiam meam non agnovistis, nec ea uti, una cum dominis capitaneis et militibus praesidii istius voluistis. Qua quidem usus sum ego multo liberius, quam pro Sacratissimae Caesareae Maiestatis acerrimo mandato debuissem, consideratis amice petitionibus vestris, ne etiam peculiari aliqua malitia in perniciem hominis praecipitantius visus fuissem festinasse, moderationis et pietatis oblitus. Quem adhuc dominus Deus, et Pater D. N. Jesu Christi posset, (ut sunt potentia et mirabilia opera eius) ex persecutore Catholicae Ecclesiae defensorum eiusdem facere; quemadmodum et Paulum dominus noster Jesus Christus fecit, et complures alios, quos modo recensere praetermitto. Si enim summa laetitia dicantur in coelis exultare Angeli super uno converso peccatore, putatisne ignorare me, quanta prudentia, quanto ingenio, immo etiam dexteritate atque artificio (non recedendo a doctrina et spiritu Dei) eos uti oporteat, qui

a vera religione in erroneam prolapsos, in eandem revocandi sublevandique a tam gravissimo casu sortiti sunt, non aliunde quam a Spiritu Sancto, provinciam?

Verum utcunque vel satisfecerim, vel non satisfecerim vobis, ego arbitror, me meo officio cumulatissime satisfecisse; cum eo etiam periculo, ne fortasse Caesareae Maiestati, domino nostro clementissimo, deliquissem, quod tam secure distulerim eiusdem mandati exequutionem. Quod alioqui quum fecerim non arroganter, neque contumaciter, sed eo potius nomine, ut modestia, qua Christianae Ecclesiae ministri notiores esse debent, quam insolentia; ad aedificationem piarum animarum, non dubito Sacratissimam Maiestatem Caesaream clementer interpretaturam; vosque ego, quando sic me frustratum videam, una cum dominis capitaneis et militibus omni ea sponsione, hic per vestros nuntios, dexteris stipulatis, pro Gallo mihi exhibita, solvo ac libero; Gallusque ipse inposterum quoque teneatur ea custodia, in qua hactenus sedit; postquam mihi ac Magnifico domino Zay, Supremo nostro harum partium Capitaneo, necessarias cautiones denegastis, vosque etiamnum, domini Cassovienses, fratres carissimi, urgetis ea privilegia vestra, quibus et Maiestati Caesareae, huiusmodi homines noxios e civitate vestra quasi ex quoppiam asylo eximendi, facultatem inhibetis; et ius meum impetitis, quod est traditum mihi Spiritu Sancto dispensante, ad regendum omnes Dioecesis meae Ecclesias; non vobis, neque illis, quos non miserim ego.

Et meminisse nuntii vestri debent, quod hac in parte, quae ius meum concernit, locum eiusd[illegible] privilegiis vestris non dedi, dixique, M[illegible] Caesaream vix tantam vobis libertatem

noxios in civitate vestra ei non liceret arripere; qua libertate posset vestra civitas hostem etiam aliquem Maiestatis Eius retinere, eadem Maiestate invita; quod non modo credere, sed etiam cogitare, absurdissimum esse affirmo. Quoniam vero sufficiens est Maiestas Caesarea, gerere suae authoritatis et dignitatis curam, loquar etiam ego pro meo Episcopali iure; nec id pro eo solo, quod in tota habeam mea Dioecesi, sed et pro illo, quod ad me spectat in ista vestra civitate. Quae omnia honeste, paterne, et extra omnem contumeliam volo esse dicta; quia mihi estis in omnibus aliis rebus in Domino et charissimi et honoratissimi. Religionem vestram nec probo, nec admitto; meque ob haec habetis etiam ab sese alieniorem, quod seductoribus credidistis, et passi estis praecidi ab Catholica Ecclesia, quae est corpus Christi et Regnum Dei; quamque non ministri laici, sed Episcopi regere debent, idque illi quidem, qui a domino nostro Iesu Christo, Sacerdote in aeternum facto, secundum ordinem Melchisedek, et per apostolicas traditiones coepti sunt institui, ac instituuntur etiam modo. Unde et Paulus Actorum 20. maioribus Ecclesiae dicebat: „Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere ecclesiam Dei.“ Et paulo infra: „Ex vobis, inquit, ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.“ Petrus quoque secunda sua canonica 2. capite: „Novit, ait, Deus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem iudicii reservare cruciandos; magis autem, hoc est maxime eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placantes, sectas non metuunt introducere blasphaemantes,“ et paulo post: „pellicientes animas instabi-

les." Nempe quia mox Viteberga egressi, agrestes et illitteratas primum omnium plebeculas aggrediuntur, easque ab ovili Dominico rapientes, abducunt post se in errores. Neque hoc ego ex me dico; Petrus et Paulus clamant et docent, tales futuros haereticos, qui sunt afflicturi Ecclesiam, audaces, et Magistratuum contemptores. Quod facile apparet, quia solis Papis, Cardinalibus, Episcopis Ecclesiae auctoritate praecellentibus offenduntur. Sed sane, caeci sunt, qui non perspiciunt, quid isti haeretici agant; Christi enim Ecclesiam evertunt ut suam erigant; veteres cultus, caeremonias, orationes, ieiunia, mortificationes carnis; et demum damnant pia caetera omnia, uti traditiones humanas; immemores, quod et Paulus epistola secunda Thessalonicensi urgebat ad servandum non solum traditiones suas, sed etiam ad obediendum his, quae ipse mandabat; sensim alias ipsi substituunt de suo capite, nequeuntes non fateri, ordinem ac decorem in Ecclesia Dei esse oportere.

Verum ne videar plus iusto esse lo ngior; ite iam et ab istis mentitis ac seditiosis sacerdotibus, similibus, vesaniae ac fastui Corae, Dathan, et Abyron, sumite sacramenta Ecclesiae; non autem ab Catholicis Episcopis, et sacerdotibus, quos elegit Dominus, ut Aaronem, quem a sacerdote sacerdotem fieri voluit, non a laico. Quippe qui Episcopi nostrae Ecclesiae unitati, pro unius Dei essentia, et unius fidei substantia, studentes totis viribus, num quaeso factiones serunt in Christiana religione? num discipulis abducendis post sese operam navant? quemadmodum isti vestri, loquentes vobis placentia, de quibus haec et Petrus et Paulus loquebantur, tamque multi adhuc caecutiunt Christiani, et sequuntur hos fontes sine aqua, nebulas turbi-

nibus exagitatas. Dico fontes sine aqua, quod iustitias et testamentum, hoc est Evangelium Christi, per os suum usurpantes, odio habent Ecclesiae disciplinam, extra quam quique pro sensu, et arbitratu suo divagantes, a salute, quae in Christo est, in devia perditionis aberrant; unde et iis, iuxta Petrum, caligo tenebrarum reservatur. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriae eos, qui paulum effugiunt, quique in errore conversantur, libertatem illis promittunt, quum ipsi sint servi corruptionis.

Bone Deus! quam graphice, Petre, depinxisti nobis haereticos. Quo enim Thurcica in toto orbe vis invaluit, hoc et in nostro Christiano lues haereticorum aucta est, et dilatata; nempe concessa suis ab utrisque nimia libertatis potestate. De qua distinctius dicere caetera, in aliud tempus differo; quum haec neminem lateant, qui et litteras didicerit, et utriusque huius pestis notitiam habuerit.

Ego autem Catholicus Episcopus existens, nec per laicos patiar vobis sacramenta administrari Ecclesiae, nec doceri vos ab haereticis concedam, quantum via verbi veritatis et piis hortamentis apud vos valuero. Quapropter rogo vos per viscera Jesu Christi, et per eam Ecclesiam, quae in Christo est, quaeque per Apostolos ad nos usque pervenit, adestque illi semper Jesus Christus institutor ipsius, et Spiritus Sanctus magister, defensor et consolator eius: desinite iam tandem non solum a laicis Sancta Sacramenta sumere, sed etiam ab haereticis verbum Dei haurire; immo ne inter vos quoque intra vestrae urbis parietes contineatis eos, iam toties passi incendium ad asserculum usque, ut Corae, Dathan et Abyron,

cum complicibus suis. Nec adhuc civitas, in Regno nostro aliquando florentissima, plagas tuas agnoscis? nec penitus sacrarum litterarum mysteria ac sensus introspicias? qui tibi non ab istis falsis tuis doctoribus, qui te in partes dirimunt, sed a Sancta Matre Ecclesia sumendi sunt; quum dixerit Christus, ut obedias illi; ut eam audias, et succo eius vivas, ut vivit et fructificat palmes, dum in vera illa vite permanet, quam se esse testatus est Christus, si et in terra gratiis Dei abundare, et in coelo velis aeternum vivere.

Ceterum quoniam fratres nostri, domini Hungari, vestrae civitatis incolae arbitrantur, me in eorum quampiam iniuriam maligne concionatorem ipsorum infestare; rogo eos, ne id de me arbitrentur, quia ago, quae ago, sine ullo delectu personarum ad honorem Dei, Ecclesiae, et ad aedificationem omnium, qui pie in Christo, et in Ecclesia sua Catholica vivere volunt; prohibendo vobis istos, quos nunc habetis ministros Ecclesiae, aeque generis Alemanici atque Hungarici. Idem enim virus evomunt, quia in hiisdem fontibus illud hauserunt, quo tot fascinant animas. Sed Deus Optimus Maximus vestras ab eo liberet, vosque meliore luce illuminet, ac felices in Christo, et in sua Ecclesia velit. Valete. Agriae prima Decembris 1560.

LXIII.

Huszár Gallusnak Verancsics Antal.

Ad Gallum Anaxium Agriensis.

1560. dec. 2. Credo te ex litteris meis, quas iam aliquot diebus superioribus misi Cassoviam, facile potuisse intelligere, quantum et possim in praesenti tuo negotio pro tua voluntate tecum agere, et quam paterne, Christianeque cum lenitate istud ipsum tuum tractaturus sum negotium, si non recusaveris ad me venire. Propterea, ne videar dedignatus fuisse ad tuas litteras iam binas tibi respondere: Primum est, ut te ipse etiam exhorter, quo Agriam venire non refugias; efficiasque tam apud dominos milites, quam apud cives, ut te aequo animo et citra omnem contentionem patiantur huc deduci. Nec ad hoc plura adiiciam. Verum quanto magis cavere tibi videaris, eo magis conscientiam tuam arguendam apud multos exponis. Quum non desunt exempla pietatis meae, qua huc usque usus sum in aliquot tui similes homines; id potissimum animo versans, ut aedificem potius, quam destruam, nec praecipitem remedia huiusmodi valetudinariis, sed maturem, ut morbum fortasse diu iam inveteratum non faciam deteriorem, immo cautius sanem. Ac propterea cures, ut ad me dimittaris, quo et Caesareae Maiestatis voluntati satisfiat, et nos una existentes saepius, et sine turbis simul colloquamur.

Ceterum ubi te per litteras in omnibus obedi-

entem filium, immo etiam humillimum servum mihi fore polliceris, aliaque id genus satis multa scribis speciosa, ea me laeto animo accipere, et in bonam spem de animo tuo erga Catholicam Ecclesiam venire scito; praesertim quum Sacrorum etiam Canonum autoritate partes tuas tuearis. Quod si facis eo animo, quo te ipse facere vellem, salvum te putabo. Sed metuo secus id esse. Utcunque tamen animum tuum induxisti, qui mihi adhuc est in obscuro, dum a me absis, fac ut mecum esse possis; experiareque quid spiritualium remediorum in te conferre potero. Vale. Agriae 2. Decembris 1560.

LXIV.

Ruchanics Mátyásnak Verancsics Antal.

Ad Matthiam Ruchanyth Agriensis.

Litteras tuas semper libenter lego, et eo legam etiam libentius, si eas saepius accepero. Nec opus est gratias agere mihi, quod officium meum tibi impartior, vicissim litteris tuis respondendo. Id enim peculiare est humanitatis, officiorum vices iis etiam reddere, qui sunt minores nobis; memores, quod nos etiam tales aliquando fuerimus. Ideo si semper litteris pro litteris respondebo, affatim mihi te satisfecisse confidas. 1560. dec. 2.

De confessione autem Galli Anaxii quod scribis, teque ais, multum super ea cum illo disputasse, credo, quod habueris non leve negotium. Verum scito,

quod et tu. et plures alii Catholici, si modo te hunc possim mihi polliceri. quod me omnino lateat, non aliter ad victoriam huiusmodi hominum poteris et aspirare, et contendere, nisi si hiisdem armis, hoc est sacrarum litterarum doctrina cum eis in arenam descenderis, et comi nus pugnaveris, beneque omnes eorum dimicationis numeros cognoveris, quorum ipsi successu, ubi primum destitui ac frustrari se animadverterint, e vestigio concidunt animis. et fovearum suarum, ut vulpes, suffugia quaerunt. Quandoquidem nudae litterae innixi atque intenti, sicci etiam, et astricti sunt, profundioreque adversariorum doctrina, spirituque ampliore superati, et deficiunt ferme semper, et raro sese dedunt; quod haereticorum peculiare est, esse contumaces.

Verum ubi Gallus Anaxius non damnat, ut ais, ecclesiasticas caeremonias, quae proficiscuntur ex fide; quodque non adeo contumeliose, neque pertinaciter assertiones suas tueatur, si quas statuere contendisset, quarum causa accusatur, putesque illum ad omnia quae sunt religionis Catholicae, non difficulter flecti posse, si humanitate, lenitateque cum eo agatur; rem sane gratam fecisti mihi, quod tam articulate edoces me de omnibus, quae scitu meo cognoscis esse necessaria. Laetorque non mediocriter de hoc huius hominis animi statu. Quem quidem, si non fingit praesentis sui temporis conditione, et periculi metu, videas; ac si compereris, nihil illum fingere, sed agere sinceriter, spondeas illi omnia de humanitate et lenitate mea, quaecunque et ad sananda religionis vulnera, et ad honorem illius promovendum, ceterisque commodis consulendum existimabis ei fore necessaria.

Quia vel ex eo solo consequetur facillime, si ad

Ecclesiam Catholicam redierit, et sic coniungat Evangelium cum ea, ut coniunctus est Christus. Ait enim Paulus: Corpus Christi esse Ecclesiam. De rebus ceteris, quae pertinent ad peculiaria, cuncta remittat patribus et Concilio Oecumenico, ac Spiritui Sancto; cuius proprietatis est vivere, non dispergere, neque sectas inducere, sed Ecclesiam conservare, ut sicut est Deus unus, et una fides, sic et nos omnes, qui Ecclesia sumus, unum in Deo simus, quia tunc et ipse in nobis erit, quando nos in eo. Unde Christus quoque bene nos orare docuit: „Fiat, inquit, pater, voluntas tua, sicut in coelo, ita et in terra.“ De una siquidem dixit Dei voluntate, non de pluribus; qui nimirum una vult omnes salvos facere in invisibili sua Ecclesia, sed sic, si in hac visibili una nos quoque fuerimus voluntate, ut sunt in invisibili Angeli et Sancti Spiritus reliqui.

In qua quidem nostra Ecclesia, dico de visibili, si nos, qui signaculo et nomine Christi insigniti sumus, uno et eodem sensu Sacrarum scripturarum ab Ecclesia ipsa Catholica sumpto, ducemur et gubernabimur, quae Spiritum Sanctum Divina providentia per dominum nostrum Jesum Christum habuit praeceptorum; compertum sane omnibus esse in terris, hoc est in Ecclesia hac visibili, Dei Patris voluntatem. Quae quidem aliud non est, quam mandatorum eiusdem observatio, et mutuus concorsque uniformis multitudinis consensus; in coelis Angelorum, et Sanctorum ceterorum; in terris vero hominum, qui in Jesum Christum crediderunt, baptisati in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti. De quibus ad te obiter, quae visa sunt esse huius temporis, ne nihil ad tuas litteras charitatis plenas respondere; memineris tamen monere

Gallum, ut non ad solum duntaxat Evangelium, sed ad Ecclesiae etiam maiestatem respiciat. Idque non ad eam quidem, quam nimis perniciosa licentia constituunt sibi sectarii: verum ad Catholicam, quae est columna et firmamentum veritatis, dicta etiam Romana, quod in ea successores Christi et Petri Apostolicam Sedem sunt sortiti. Et sic demum rite idem Gallus confitebitur Domino in Ecclesia magna, et in populo gravi laudabit eum. Vale in Domino semper. Agriae 2. Decembris 1560.

LXIV.

Piopius Dénes modrusi püspök és egri prepostnak Verancsics Antal.

Ad Dionysium Piopium Episcopum Modrusiensem et Praepositum Agriensem.

1560. dec. 7. Ab eo tempore, quo Agriam veni, binas duntaxat accepi a dominatione Vestra litteras; priores de 8., posteriores de 28. Octobris. Ad quas dudum responsum feci eo officio, quo debui, et quo dominationem Vestram complecti soleam. Mirorque non mediocriter, quonam pacto, vel cuius etiam culpa intercidant, si omnino interciderant. Et precarer huiusmodi hominibus, non solum malas, sed etiam pessimas cruces, quorum id fiat vitio, nisi cogitarem secius eas reddi; ea nimirum causa, quod a longo veniant, et incertis tabellariis perferantur; quum privatae litterae non admo-

dum publicis veredariis feliciter committantur. Unde dubito eas quoque, quas ad Reverendissimum dominum Delphinum dedi, non fuisse redditas; quod naufragium si fecissent, esset sane mihi permolestum. Utcunque tamen ista accidant, et dominatio Vestra Reverenda habebit me excusatum, et ipse utar in mittendis deinceps maiori diligentia.

Nova hic alia non habeo, Turcis praesertim quietis; nisi quod exercent me Lutherani, et ego eos. Mira tamen perditiorum hominum contumacia; nullis enim rationibus, nulla veritate, quae digito etiam illis ostenditur, dimoventur ab errore; quin potius deteriores fiunt, quanto vincuntur fortius, et evidentius. Quatuor mihi domi sunt in custodia; unus concionator, reliqui vero ex plebe homines, duri omnes et Pharahone obstinatiores; foris autem oppugno duos, quibus si potiri nequivero, Dioecesi mea tota exigam, ut huiusmodi careat, quantum fieri poterit, seminariis.

De re familiari dominationis Vestrae vellem grata scribere; sed ea incommodius habet se, quam pro sua vel voluntate, vel opinione. Oeconomo fruitur non inepto, verum ipsa et a creditoribus dominationis Vestrae distracta est, et ab iis etiam male habita, qui quartarum fructibus potiuntur; adeo ut vix putem oeconomo sustentando suffecturam, ne dum domino. Accedente huc et Capituli indignatione, quod non resideat, ministretque eius commodis. Quo etiam ego offendor in parte aliqua, compatiens meae Ecclesiae, quod tot ministros suos foveat foris inutiliter; accusantibus dominationem Vestram Reverendam etiam sacris canonibus.

Ego si altare Divi Michaelis illi non confero, non sit ei grave hortor; quia primum aliud, quod vacabit, et erit persona eius dignum, eidem loco huius

reponetur. Quod ego apud me retinebo. idque non quod ex eo utilitatem aliquam quaeram, sed non habens aliam ecclesiam hoc tempore, praeter eius capellam, qua pro templo utimur Aggressus sum non exiguo opere eandem dilatare, quo ampliore loco Divina officia nobis celebrentur: iamque ad centum florenos in hoc opus insumpsi, multo plures primo vere impensurus. Quod dominatio Vestra non faceret, maiori fortunae acquirendae intenta, quam sit haec infelix Praepositura, curialium distracta absentiis. Me hac, quam nactus sum spartiam, contentum esse, et reficiendis ruinis eius curam adhibere oportet. Ideo habebit me excusatum, et expectabit altare aliud; idque si residebit, quod facturam spero.

A debitoribus dominationis Vestrae credita mea nihil assequuntur: et quid sit in causa, cognoscet ex litteris domini Joannis Alaghy; cui rei ut prospiciat rogo. De Alphonso nihil intellexeram antequam legissem, quod scripsit mihi; monuique illum diligenter, ne sit dominationis Vestrae ingratus, nec iactura rem suam familiarem afficiat. Respondit, nihil se facere, aut fecisse, quod esset animi inimici, suoque tempore totius eius rei redditurum rationem, qua dominatio Vestra poterit contentari.

De confirmationibus nostris benedictis nescio quid dicam; utinam iam advenirent, et spes nostras, vel potius ecclesiarum nostrarum reficerent, quae quidem hoc etiam videntur afflictiores esse. Quid tamen possumus nos, quibus est et a domino Deo, et a patribus, ac principibus expectandum. Et dominatio Vestra Reverenda faciet mihi rem gratam, si, ubi advenerint, ad me perscribet, meaque obsequia Reverendissimo domino Delphino promptissima et propensissima ex-

hibebit. Vale incolumis et felix. Agriae 7. Decembris 1560.

LXV.

Maximilián cseh királynak Kassa város tanácsa.

Durchlauchtigister Grossmechtigister Furst vnnd Her, vnnser allergnedigster Konig. Eur Konigcklichenn Maiestat sindt vnnser treue gehorsame Dinste In aller vnthertanickeit zuuor altzeit bereidt. Allergnedigster Konig. Wir gebenn Eur Ko. Maiestat vnterthanigst zuwissen, das wier derselbenn ann vnns genedigst gethanes schreiben mit aller Reuerentz entphangen, vnnd von vnnsernn gesantenn die sachen vonn wegen vnsers hungrischenn Predicanten, noch Eur Ko. Maiestatt beuehl vernumen. Derhalben habenn wier vnnsere Gesanten zu dem hernn Bischoff khenn Erle abgefertiget, vnnd Im auch dornebenn Eur Kho. Maiestatt schreibenn vberanttworttenn lassenn. Vnd ihn aufs höchst vnd fleissigst angelangt, er wolle gemelten Predicanten vonn hin khen Erle nicht furenn, sondernn hie zue Kaschaw, entweder er selber, oder Ja durch seine verordente Gewalthaber examiniren, vnnd dy sachenn derohalbenn gedochter Predicant vorunglimpft worden, erckennen vnnd aussfuren lassen. Auf solche vnsere fleissige Biett hott der Her Bischoff vnns ein solche antwort gethan: Er konnt dissfals vnnserem begeren

1560. dec 14

noch on seiner Dignitet vnnd Eren vorcklainerung vnd der Ro. Kay. Maiestat etc. vnnsers allergnedigstenn Hernn Beuhel vorletzung solches nicht thuen. Er wolle aber aufs ehest der hochgedachtenn Kay. Maiestat vnnser gemeltes anlangenn vnnd begeren zuschreibenn, vnnd weitternn bericht des Predicantenn halben gewartenn; mitler Zeit, domit vnnser so embsiges bittenn nicht gar vorgeblich wurdt geacht, so woldt er denn Predicanten aus dem haus der Vorhaldung. dorin er wehr. in seint behausung gehenn losenn. doraus er auch aus der Stadt nicht gehenn. Ja auch nicht predigenn, nicht Sacrament reichen. sondernn der Kirchen dinst gar mussig gehenn soldt: dorauff soltenn wier vnns vnther vnnsern vnd gemeiner Stadt Sigil obligiren vnd vorschreiben. mit dieser condition, das wir vorpflicht sein sollenn. wenn vnnd wohin die hochst ernante Kay. Maiestat durch denn Bischoff oder annder Beuhelen vnnd vorordnung wurde gemeltenn armen gefangenen furen vnnd darsthellen. Weil vnns aber diss auch zum höchstenn Beschwerlich anzunemen vnd zuthun gewesen, habenn wier gemeltenn hernn Bischoff widerumb mit vnserm schreiben Ersuchet, vnnd mit geburlichem hochstenn fleiss gebeten, er wolle in ansehung Gottes vnnd itziger geferlichenn tzeit, sein Cristliches Hertz dohin lenkhenn, vnnd vnns gemeltenn Predicanten frey gebenn; dieweil wier khein andernn Vngrischenn Kirchendiener nichthaben, vnnd teglich vill Cristenn ons beicht vnnd Entpfangung des heiligen Sacraments bey vnns absterbenn; Er wolle Im diesenn Jamer zue hertzenn gehenn lassenn. Solche vnnsere Biet hott bey Im nichts anderes schaffenn konnen, allein das er durch sein an vns gethanes schreibenn sein gemut

vnnd willenn offenbaret hott, nemblich weil er ein katholischer Bischoff wer, so wolde er nicht leiden, das wier vonn Laien Sacrament entpfangenn, vnnd von Ketzernn das wortt Gottes schepfenn sollenn, vnd zum beschlus seines langen schreibens, czeiget er an vnnd verbeut vnns die deutschen vnnd vngrischenn Predicanten zu haltenn, weil sie beide einerley Giefft aus einem Brun geschepffet hettenn. Denn was er thet, das thet er onn Vnterscheidt der Personen der kirchenn zuegut.

Demnach aber der Predicant vonn hinnen nicht weggefuret ist, vnnd die sachenn one tzweiffel durch gemeltenn hernn Bischoff hochgedachter Kay. Maiestat furgetragenn werdenn sollenn, ist vnser vntertanigste Bitt vnnd Supplication an Eur Kho. Maiestat als vnsern allergnedigstenn Hernn, Eur Kho. Maiestat wolle vnns arme leutt widerumb vnnd noch allergnedigst bedenckhen vnd bey der Ro. Khay. Maiestat durch christliche mittel mit furbiet vnnd heilsamen Radth erlangenn, domit gedochter Predicant in dieser Stadt bleiben, vnnd vnnser Kirchenn in dem wort Gottes weitter zue dinen freigelossenn werdenn mochte. Denn wo das geschehenn soldt (welches der almechtige Gott abwendenn wolle), das der Predicant dem Hernn Bischoff in seine hennde gegebenn vnnd khen Erle gefurt muste werdenn, gewislich wurde das erfolgenn, das khein gelerter, khein Predicant, khein Pfarher, khein Schulmeister hiher khenn Caschaw vnns zue dienenn sich begebenn wurde, vnnd was sunst vor vnradt vnnd schadenn vns vnnd vnsern Nachbarnn denn andernn Stetten vnnd Fleckhenn doraus erwachsen möchte, Eur Kho. Maiestat wollen es noch Irem hohenn konigckliche nn Vorstand auffs allergnedigst

Bedenckhenn, vnnd in diesem vnnserm höchstenn trubsall vnnd noth vnns nicht verlossen. Welches wier vmb Eur Kho. Maiestat myt aller gehorsamckeitt vnnd treuheit stätz vnterthanigst zuuordinen geflissen sein wollenn. Vonn gantzem hertzenn Bittende, das der Ewige himlische Vatter Eur Kho. Maiestat in langwiriger Regirung, gutter fridtsamer gesundtheit altzeitt erhaltenn, vnnd durch seinen Heiligen Geist leittenn vnnd sterkhen wolle. Datum zue Caschaw denn 14. December Im 1560. Jar.

Eur Kho. Maiestat

Getrewe vnnd
Gehorsame Vnthertanen
Richter vnnd Radt
der Stadt Caschaw.

Kivül: Dem Durchlauchtigisten vnnd Grosmechtigisten Fürsten vnnd hernn hernn Maximiliano Konig in Beheim etc. Ertzhertzogen tzu Osterreich, Hertzogen tzue Burgundi etc. vnserem allergnedigsten Herrenn.

LXVI.

Maximilián cseh királynak a Kassán lévő hadnép.

Serenissime Rex, domine domine nobis semper cle- 1560. dec. 23
mentissime. Post fidelium ac perpetuorum servitiorum nostrorum in gratiam Maiestatis Vestrae Serenissimae humillimam commendationem. Voluimus Maiestati Vestrae Serenissimae, domino nostro clementissimo, certo humillime significare eventum praesentem, et factum suscitatumque tumultum populi istius civitatis Cassoviensis pro captivo concionatore Gallo presbytero, sicut Sacratissimae Caesareae Maiestati, genitori Maiestatis Vestrae Serenissimae charissimo, domino domino nostro clementissimo, quam subiectissime significavimus. Quem concionatorem iste modernus Capitaneus Suppremus Cassoviensis etiam quando captivavit, nos super eo negotio a Maiestate Sua Sacratissima nullum habuimus mandatum aut aliquam instructionem, nec per ipsum Capitaneum de eodem negotio fuimus requisiti aut admoniti, neque in initio, aut aliqua alia in parte rei illius nobiscum quicunque communicavit.

Cum ergo idem dominus Capitaneus praeterita vespere, in festo Sancti Joannis Evangelistae, ex ista civitate Cassoviensi ipsum concionatorem educi facere, ac alio mittere voluisset, neque nobis significasset, sed potius haec omnia ad inscitum nostrum egisset, quamvis ipse dominus Capitaneus per aliquos satis et

hortatus et consultatus fuisset, ut hunc eius conatum differret a vesperi in alium diem, quia esset dies festus et vespertinus, populusque et gens civitatis vino inhebriatus, unde facile maximum malum eveniret. Interim plebs captivi presbyteri deductionem et missionem cognoscens ac animadvertens, concurrit in unum, consurguntque velut ad proelium. quo viso et nos omnes ad dominum Capitaneum illic armati fugimus, et paenes eum fuimus. Ortus est ingens tumultus clamorque, tota plebs et communitas proclamant ac eiulant pro sacerdote, invadunt aedes ut eiusmodi inhebriati homines, sic tandem concionator in manus plebis devenit, et Deus Omnipotens avertit, quin maxima caedes est facta.

Altero die mane dominus Capitaneus voluit omnes vicos ac plateas aedesque singulas istius civitatis Maiestatis Vestrae Serenissimae peregrare, deambulare, et ipsum concionatorem perquirere, nosque admonuit et interrogavit, utrum unacum eo proficisceremur, et in perquirendo sacerdote interessemus. Cui respondimus, quod nos super ea re a Sua Maiestate Sacratissima nullum unquam habuimus mandatum aut instructionem aliquam, et quod ipse quoque dominus Capitaneus nec initium, nec aliquam aliam partem istius rei ante nobiscum communicavit, et propterea quod nec in hac parte iam nosmetipsos ipsi iungere volumus.

Maiestati Vestrae Serenissimae haec nos, vere domino nostro clementissimo famiam, significare quam humillime curavimus, ut si qui Maiestatibus Vestris Serenissimis aliter pronunctiarent, Maiestati Vestrae Serenissimae quam subiectissime supplicamus, tanquam domino nostro clementissimo verbis talium lo-

cum dare nequaquam dignetur, et Sacratissimae Caesareae Maiestati, domino domino nostro clementissimo, dignetur Maiestas Vestra Serenissima benigne ad scitum dare, ne Sua Maiestas Sacratissima rem hanc secus actam cognoscere dignetur et intelligere. Nos etenim, donec vivimus et anima in corporibus nostris existit, certe Maiestatibus Vestris Serenissimis fideles subditi servitoresque sumus ac erimus, et cum effusione nostri sanguinis capitumque omnium nostrorum amissione in omnem eventum parati erimus Maiestatibus Vestris Serenissimis fideliter servire adversus omnes hostes Maiestatum Vestrarum Serenissimarum quandocunque oportuerit. Omnipotens Deus Maiestatem Vestram Serenissimam diu felicem et incolumem conservare dignetur. Datum Cassoviae 28. die mensis Decembris anno 1560.

Eiusdem Serenitatis Vestrae

Universitas fidelium
gentium et militum
Cassoviensium etc.

Kivül: Serenissimo Principi domino domino Maximiliano Regi Bohemiae, Archiduci Austriae etc. domino nostro semper clementissimo.

LXVII.

Veranesics Antalnak Soranzo Jakab a velenczei köztársaságnak bécsi követe.

dec. 29. Reverendissimo Monsignore, Signore mio osservandissimo. Ho conosciuta tale la cortesia di Vostra Signoria Reverendissima verso di ciascuno, e tale la buona volontà sua verso di me, che si come me li conosco molto debitore, cosi disidero grandamente occasione di poterla servire. Ma quando non sia con altro, al meno la può esser certa, che non mi lassarò vincere nell' amarla, et nell' honorarla con ogn' affetto. Il portatore della presente sarà un gentilhuomo Vicentino, nominato il signor Traiano della Scroua, persona non meno virtuosa, che molto nobile, il quale già fastidito dell' ozio, e della commodità, che hà hauto in casa sua, disidera co' strada piu faticosa salire à qualche grado di honore, e con la virtù e fatiche farsi più conoscere; e con quest' animo se n' è venuto in queste parti, dove havendo inteso di qualche moto, che potrebbe succedere à quei confini, et inteso medesimamente le tanto honorato qualità di Vostra Signoria Reverendissima, si è acceso di disiderio grandissimo di volerla servire, e con questo buono animo m' hà ricercato à fargli la presente in sua raccomandazione, acciò che gli sia anco come guida, e scorta per appresentarsi avanti 'l cospetto suo. Onde non m' è parso di negarglila, conoscendo quanto Vostra Signoria Re-

verendissima per natura sia inclinata ad abbraciare un' animo tale. E parò la prego con quello affetto che posso maggiore ad accettarlo per servitore, e valersi de l'opera sua in tutto quello, ch' ella giudicherà di potersene servire; perche egli vien risoluto di non perdonare, ne à fatica, ne alla vita insieme, dove potrà conoscere, che sia servizio et honore di Vostra Signoria Reverendissima. Il che si come riputerò che sia fatto ad un mio fratello medesimo, cosi aggiugnerò nuovo, e grandissimo obligo à quelli che tengo con Vostra Signoria Reverendissima. In buona gazia della quale molto mi raccomando.

Di Vienna alle XXIX. di Decembre MDLX.
Di Vostra Signoria Reverendissima Affettuosissima

Giacomo Soranzo
Ambasciatore.

LXVIII.

Maximilián cseh királynak Kassa város tanácsa.

Durchlauchtigister Grossmechtigister Furst vnnd Her, vnnser allergnedigster Konig. Eur Konigcklichen Maiestat sindt vnnser treue gehorsame Dinste In aller vnthertanickeit zuuor altzeit bereidt. Allergnedigster Herr. Es haben sich etliche sachenn alhie zugetragenn, deren halben vns der her Capitann Franciscus Zay etc, wie wier vernumen, bey der Ro. Khay. Maiestat etc. vnserem allergnedigsten hernn zum höchstenn verklagt vnnd eingege- 1560. dec. 30.

benn, als ob wier zur Entpörung wider In das Gemeine Volck des Hungrischen Gefangenen Predieanten halbenn angereitzt vnnd angehaltenn hettenn. Weil wier sich aber dessfals vnns gantz vnschuldig wissenn, habenn wier Eur Kho. Maiestat dise sache mit dem grundt der Warheitt vnterthanigst zuerkennen gebenn wollenn mitt aller vnterthanickeitt, bittend aufs demuttigest Eur Kho Maiestat noch Ihrer Gnadt vnnd mildickheyt, wolle vnns mit Gnadenn bedenkhenn vnnd nebenn vnnser Vnschult bey der hochsternanten Khay. Maiestat vnserem allergnedigstem hern mitt heilsamenn Radt vnnd Christlicher Furbiet erlangenn das der Khay. Maiestat nicht allein des obgemeltenn hernn Capitans aucklag wieder.vnns einnemen,sondernn auch weiternn bericht vonn denn wolgebornen hernn Francisco Thurzo vnnd Sigismundo Thorda Comissarien etc., die auch der sachenn gelegenheitt wissen vnnd hie seindt, Gnedigst wolle begeren. Denn es hott sich also zugeiragen, das der Hungrische Gefangne Prediger Gallus Hussar, nachdem solches der Hungrisch Adell vnnd krigsvolck begeret, vnnd vom hernn Capitan Francisco Zay erbetten vnnd erlangt, diese heilige Weinacht Feiertage an dem hause, do er gefangen gehaltenn wordenn, etlich Predigten gethann. Nochmols am Tag des heiligenn Joannis Apostoli vnnd Ewangelistae auff denn Obent spott, da man vermeinet das Thor wer zugespert hott der her Capitann Franciscus Zay die hungrischenn Drabanten vom Thor zue sich kommen lossenn, vnnd wie die auf der gassen gangen, ist die sag tzwischenn dem Gemainen Volck erschollen, man wurde denn gemeltenn Predicantenn vorschickhenn. Dorauf ist das hungrische Krigsuolck auff denn Platz gelauf-

fen, ein Tumult vnd geschrey angefangenn, von æelchem geschrey auch die Jugent vnd hantwercksgesellen, vnnd etlich gemein Stadtuolck erregt worden, auch zugelauffen, vnther welchenn etliche wehren gehabt, etliche mit blossenn hemden do gestandenn. Inn diesem auflauf hett der her Capitann also bey nachtlicher weil einen Wagenn fur das haus, dorin gedochter Puedicant gewesen, furen lossen, auf demselben denn Predikantenn khenn Erle zuschickhenn. Do solchs das mancherlay zusamen gelauffenes Stadt vnnd dienstuolek, welches nicht pflegt in solchenn Tagenn bey gutter vornunft vnnd nuchtern mut zusein, vnnd furnemlich des Obents, vnd in der nacht, gemerckt vnd gesehenn, vnnd aldo mit grossem geschrey gestandenn, Ist der furman vonn Rossenn abgestossen wordenn, vnnd die Ross mit dem Wagen darvon gelauffen. In diesem auflauff, getummel vnnd geschrey Ist der obgemelte Hungrisch Predicant frey wordenn vnd daruon khummen. Demnach wier aber denn auflauff vnnd geschrey gehortt, sindt wier Richter vnnd Radt vonn stundt an zum Volck gangen, dasselbig auf allerley weiss vormanet, gebetten vnnd ernstlich beuholen, das Iderman zu haus gehenn vnnd fridtlich bleibenn sol, sonder nichts bey dem trunckheneu vnsinnigen Volck erstlich schaffenn khonnen. Doch nichts nochgelassen, biss wier sie entlich mit der hulffe Gottes, da ein geschrey kham, der Prediger wer nicht aus der Stadt gefurt, sondernn sunstenn frey worden, gar gesthilt habenn, vnnd Gott sey lob kheinem mentschen kein leid oder schadenn vnnd auch khein mordt geschehen ist. Das khonnen wier aber bey dem Eidt denn wier Gott dem almchtigen vnnd der Kayserlichen vnnd Eur Kho. Maiestat etc. als

vnnseren Gnedigstem Herren geschworenn habenn vor Gott vnnd vor der welt bekhennen, das wier dieses Tumults vnnd auflaufens khein vrsach sein, Ist on vnnser wissen vnnd willen geschen, wie wier solches balt vor den wolgebornen vnd Strengenn herrn Franciscs Thurzo, Sigismundo Thorda vnnd andernn angetzeigett habenn Der her Capitan hott vnns auch nicht doruon gesagt, das er willens gewest denn Predicanten eben bey solcher vnbequemen zeitt weg zuschickenn. Denn wo er vnns seinen willenn hett offenbartt, wier wollten mit allem fleiss dorob gewesen sein, domit dieser auflauff vnnd vnradth nicht wer geschehenn, des wier nicht vrsacher auch anfenger sein, konnen auch nicht wissenn, wohin der Predicant khumen, oder bey wem er sey, denn wier habenn alle hauswirdt bey Ihrem Eidt gefraget vnnd Beuholenn, wo sie denn Predicanten vorhalten, oder wustenn, wo er wehr, das sie vnns solches antzeigenn soltenn, Sondern bissher habenn wier diss noch nicht erfrogen konnenn. Doch wollenn wier nicht ablassen ein fleissige erforschung zuthun, vnnd also lang zuhaltenn, biss wier auff denn grundt der sachenn khomen vnnd denn Straffenn, der dieses vnradts ein vrsacher vnnd anfenger gewesen ist, wie wier den auch schon etliche eingetzogenn habenn. Denn der her Capitan Befhilt vnns ernstlich, wier soltenn ihn suchen vnnd dohinein sthellenn, do er gefangenn gewest. Welches vns zum hochsten Beschwerlich, dieweil der Her Capitan den Predicanten in seiner Gewalt gehabt, vnnd mit seinen krigsknechten Tag vnnd nacht hott vorwachenn vnnd huttenn lossenn, vnnd wier nicht wissenn konnen, durch wenn er frey wordenn vnnd daruon khomenn ist, denn wier Ihe vnnd alwegen als Getreuenn vnnd Gehorsamenn

Vnthertanen wol ansteht, vns gehaltenn vnnd auch itzt kheinen aufrur angefangenn habenn.

Vnnd wo mann die sachenn wirdt rechtlichenn besehen, so wirdt sich, ob Gott will, befinden, das der her Capitan dem Vnsinnigem vnnd trunckenem Volck des Geschreyes vnnd aufflaufs vrsach gebenn. Weil er solches on vnser wissenn bey nachtlicher tzeitt angefangen vnnd fast drey stundenn das Stadt Thor in die nacht aufgehaltenn, vnnd vnnsere Stadt Personen Ehe der tzeitt daruon abgeschaffett hott. Derhalbenn wier zue Eur Kho. Maiestat trostliche zuuorsicht habendt, dieselbige vmb der Barmhertzigckeit Gottes willen auffs demuttigs Bittenn vnnd anruffenn, Eur Kho. Maiestat wolle vnnserer Vnschult genedigst Patrociniren, vnnd zue vnnserer Erhaltung mit Khonigcklichenn Gnadenn, wie bisher vnnserer alweg trostlich geschehenn, beystandt thuenn, vnnd in solcher grosser anfechtung vnnd Trubsall vnns arme vnschuldige leut nicht vnnterdrucken lassenn. Welches wier vmb Eur Kho. Maiestat als vnnsernn allergnedigstenn hernn mit gehorsamer Treuheitt vnnd bestandickeit vngesparts leibs vnnd gutts alle tzeit zuuordinen geflissen sein wollen. Denn allmechtigenn Gott Bittende vonn gantzen hertzen, er wolle Eur Kho. Maiestat in langwiriger gewuntschter gesundtheitt vnnd gluckseliger Regirung erhaltenn vnnd mit seinem heiligen Geist reichlich begabenn vnnd sterken. Datum zur Kasshaw denn 30. December Im 1560. Jar.

Eur Kho. Maiestatt

Getrewe vnnd
Gehorsame Vnthertanen
Richter vnnd Radt
der Stadt Caschau.

Kívül: Dem Durchlauchtigisten vnd Grossmechtigisten Fürsten vnd hern hern Maximiliano konig in Behaim etc. Ertzhertzogen tzu Osterreich. Hertzogen tzue Burgundi etc. vnseren allergnedigsten Herrenn.

LXIX.

A budai pasának Veranesics Antal.

Ad Budensem Passam.

1460 dec. 31. Magnifice Domine et vicine nobis honorande. Salutem et benevolentiae nostrae oblationem. Proxime scripsimus ad Magnificam dominationem Vestram inter alia illud etiam. quod milites praesidiarii arcis Zolnok, et castelli Balazentmyklos, numero circiter quinquaginta, iuxta possessionem Fywred tres seruitores Michaelis Serieny militis nostri Agriensis, et quartum Reverendissimi domini Episcopi Varadiensis, qui in possessionem Cabba, quae est haereditaria ipsi Michaeli Serieny, victualium causa proficiscebantur, invadentes, eosdem quoque captivos abduxerunt. Nunc similiter ab eisdem militibus Vestris numero circiter 73-bus in eadem possessione Cabba quatuor praefati Michaelis Serieny servitores, Georgius, Michael, Paulus et Barnabas, qui, non ut praedarentur, sed ut victualia inde adveherent, eodem iverant, die mensis huius 25-a capti sunt cum omnibus suis equis, armis et rebus. Quod quidem sub induciis nequaquam fieri debuisset; praesertim quum a nobis nulla finitimis ve-

stris causa praebeatur. Qui mandato Sacratissimae Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, prorsus ab excursionibus ob induciarum et pacis reverentiam cessare iussi, ita iam milites nostri conquieverunt ab armis et ab excursionibus, ut qui sese ab omni parte securissimos esse exstiment. Verum quam firmiter securi esse possimus, dum, sedentibus nostris, vestri ubique iustis turmis discurrant, et in omni passu ministros nostros, rem familiarem curantes aggrediantur et intercipiant, iudicet ipsa Vestra Magnifica dominatio. Hoc autem, quia illam etiam moleste laturam non dubitemus, quod fortasse ea inscia fuerit perpetratum (uti est procax et insolens finitimorum militum licentia), dominationem Vestram Magnificam rogamus, velit et hos, et priores memoratos milites Suae Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, Agrienses, a Vestris iniustissime captos, reddi nobis curare cum omnibus suis equis, armis et rebus. Quod ab ea, ut Caesarea Maiestas, dominus noster clementissimus, clementi ac benigno est animo acceptura, ita et nos Agrienses pacis et quietis reddet studiosiores. Quoniam vero eadem Caesarea Maiestas, dominus noster clementissimus, ex hac indignissima suorum captivitate posset non exiguam capere displicemtiam, si eam ante intelligeret, quam iidem captivi redderentur, quod tanto studio per suos inducias praefatas servari curat; distulimus tantis per ei significare, dum de hac petitione nostra speratum expectatumque a dominatione Vestra Magnifica responsum nobis afferatur. Parati interim et nos, eidem in his omnibus pro possibilitate nostra gratificari, quae et ad viciniae nostrae bonae, et ad induciarum firmam conservationem pertinebunt; postquam serio et reuera

hreaedem induciae tam nobis quam vobis de Principum nostrorum voluntate sint seruandae. Et dominationem Vestram Magnificam bene valere optamus. Agriae ultima die Decembris 1560.

LXX.

Verancsics Antalnak Illicinus Péter.

Reverendissimo et Amplissimo domino Antonio Werantio Episcopo Agriensi optimo, et Caesareae Maiestatis Consiliario, patrono suo Petrus Illicinus Juris Utriusque Doctor salutem dicit.

561 jan. 1. Quicunque hac nostra calamitosissima tempestate recte ac Christiane, Antistes optime, sentiunt; hi non dubitant, quod servator noster Christus Jesus, eiusque Apostolus Paulus de ultimorum temporum pseudoprophetis et spiritibus erroris praedixerunt, iam nunc locum habere, atque idcirco esse nobis eorum monita toto conatu suscipienda. „Videte (inquit per Lucam cap. 21. Dominus), ne seducamini; multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum et tempus appropinquabit: nolite ire post eos.“ Et per Matthaeum (cap. 24.): „Multi, ait, pseudoprophetae surgent, et seducent multos; et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum; qui perseveravit usque finem, salvus erit. Tunc siquis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illhic; nolite credere. Surgent enim pseudochristi et pseudo-

prophetae. Si ergo dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire; ecce in penetralibus est, nolite credere."Paulus vero (ad Thessalonienses II. cap. 2): „State, inquit, et tenete traditiones, quas accepistis sive per sermonem, sive per epistolam." Et iterum (ad Colossenses cap. 2.): „Rogamus, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostrae congregationis in ipsum, ut non cito dimoveamini a sensu vestro." Et alibi: „Nemo vos seducat per philosophiam et inanem fallaciam." Et rursum: „Nemo vos seducat inanibus verbis; propter hoc enim venit ira Dei super filios diffidentiae." Et (ad Ephesios cap. 5.): „Sicut accepistis Jesum Christum dominum; in eo ambulate radicati et superaedificati in ipso, et confirmati in fide; sicut et didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione." Quae quidem nos admonent, ut (quod ait Origenes) a paterna de fide traditione non discedamus; quantumvis impostores haeretici scripturas suam in perniciem depravatas adversus id, quod servat Ecclesia Catholica, forte adduxerint; eosque plane vitemus Pauli eiusdem praeceptum (ad Timotheum II. cap. 2.) ac Joannis (cap. 2.): capessentes: „Quia sermo eorum ut cancer serpit;" et dominus: „Exite (ait) de medio illorum;" et „pollutum nolite tangere." Verum quoniam a foetidissimo Martini Lutheri lacu tam multa excitata sunt haereseon monstra, eaque tantum permittente ob nostra peccata Domino percrebuerunt, viresque in Sanctam Dei Ecclesiam tot in locis pervagata exercent suas, ut magna cum difficultate ab haereticorum usu et colloquio refugere possimus, et declinare (nisi quatenus ad impia eorum paradoxa vitanda, et perniciosissimas opiniones abiiciendas pertinet); occupant operarii subdoli, qui se in Apostolos transfigurant

Christi, domos, villas, oppida et civitates, saepe etiam qui Rerumpublicarum administrationi atque gubernaculo praefecti sunt, ipsi haeresiarchas fovent veritatis Catholicae hostes, qui recte de religione sentire censebantur; quoniam „vulpes, ait Dominus, (Matthaei cap. 8., Lucae cap. 9.) foveas habent," in quibus latitant, donec potestatem arripiant, ut facilius venena insumant et latius spargant. Ita factum est plerisque in partibus, ut qui dominatum tenent, etiam bonorum disreptionibus necisque minis propositis a recta fide eos, qui subiecti sint, avocent abalienentque. Quoquo te vertis aut perveneris, tibi confestim, dum accubueris, adest ex Lutheri vel Zwynglii, aliorumque idgenus monstrorum schola simiolus aliquis, qui eorum tibi blasfemias obiiciat. Nullum nocturna diurnaque manu librum alium versari cernimus, quam novatorum impiorumque seductorum. Sordent sanctissimi illi athletae Christi martyres, pastores, doctoresque sapientissimi etiam cerdonibus et femellis. Nihil illi intellexisse, nihil recte tradidisse aut scripsisse videntur; sed Spiritu Sancto destituti ab impudentissimis et sceleratissimis homunculis ducuntur. Malo enim (ut Saul Rex) spiritu aguntur, neque Davidis cithara, hoc est Ecclesiae Catholicae de fide consensu leniuntur; sed ut ille, lanceam intorquere insani parant. Quid igitur agendum sit nobis, si omnis ferme consociatio et domesticorum familiaritas frequentius labefacta offenditur? Adiungere tuae conditionis homini, quem in templum ad Sacra intrare conspicias, et in domo Dei tecum ambulare cum consensu, vel post Catholicos Principes, vel post religiosissimos Antistites, ut vitae compendia sibi comparet, et domini hereditatem expilet, atque ut lupus rapax dissipet?

En tibi. Statim in desertum vel penetralia te trahere studet; atque (ut Satana Christo aiebat) mitte te (inquit) deorsum e civitate illa, quae in edito constructa est monte, ut a totius mundi vita et fidei rationibus te abducat. Assume qui tibi a ministerio sit quotidiano, aut rem administret tuam; paulo post zizania seminet, et Catholicum se mentitus in pertinacissimum exit haereticum. Nosti tu haec, prudentissime Antistes, melius; novi tamen et ego; misera denique sunt omnia. Quid ergo, inquam, consilii? si nusquam tuta fides? si tenebrae sunt miserae plebi offusae ab haereticis, qui vel ecclesias occuparunt nostras, vel impiis gerendas commiserunt? Primum quidem haud quaquam tacendum esse censeo; non desperandum, sed quod Christus jussit, adtendendum gregi; non fugiendum, sed vitam quoque ipsam exponendam, ne mercenarii judicemur. Evigilandum est, ingenia excitanda, contendendum viribus opibusque totis pro Christi gloria, contemnenda vitae huius miserabilis commoda, detrimenta esse reputemus, ut Christum lucri faciamus; quemadmodum aiebat: (ad Philippenses cap. 3.) „Pugnemus armis fidei a dextris et sinistris" adversus principes tenebrarum saeculi huius; ne, quod per Esaiam locutus est Dominus, intorqueatur. „Speculatores (inquit cap. 56.) caeci omnes nescierunt universi; canes muti non valentes latrare; sed praeceptum illud obeamus: (Esaiae cap. 40.) „Ascende in altum, qui evangelizas Syon; exalta in fortitudinem vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem, exalta, noli timere;" (Esaiae cap. 58.) „Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et anuncia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum. Et enim de die in diem me quaerunt, et volunt scire vias me-

as, quasi gens, quae fecerit iustitiam, et iudicia Dei sui non dereliquerit.“ Ego (ut ad Concilium Costantiense Cardinalis quidam Cameriacensis perscripsit, et nostro tempore doctissimi atque orthodoxae fidei studiosissimi viri non semel litteris mandarunt.) illud quoque faciendum duxi; tantis in malis, et ubicumque vixi, sive in Transsilvania, sive in Polonia, sive in Austria et in his Hungariae partibus, ut duae capescerentur evellendarum haereseon viae, quibus haeretici ad Sanctam Dei domum effodiendam, demoliendamque sunt usi; quarum prima ea est, ut viri excitentur docti, et praemiis (si opus fuerit) propositis advocentur, qui scribendo, et in concione dicendo Catholica confirment dogmata, et adversarios refutent assidue; altera ut vel academiae adhibitis ad docendum magistris, qui de religione recte sentiant, erigantur, vel per oppida et villas (ubi commodum fuerit; in quibus summa vigilantia prospiciatur, ne male affecti in Dei Ecclesiam obrepant) juvenum quoque indigentium, in quibus aliqua indoles eluceat, cura suscipiatur, et Ecclesiarum proventibus secundum facultates enutriantur, christianeque instituantur, qui demum in sacerdotum ordinem legantur. Quoniam vero pauci admodum circumferuntur Catholicorum libri; Lutheranorum vero aut sacramentariorum postillis locis et commentariis refertae sunt domus; Ecclesiarum item ministri oppido perquam pauci sunt, qui veterum, et probabilium Ecclesiae doctorum volumina sibi coemere possint; sed lingua utplurimum populari conscriptos ab haereticis sermones fugiendi sumptus causa, ut Spangibergi, Lutheri, Calvini et idgenus, conquirunt, et ad docendam plebem, Divinosque tractandos ritus accedunt: et illud ego navandum existimavi, ut didascalico potius

quam rhetorico more de singulis controversiis a delectis per Antistites viris tractatus fierent, quibus et confirmationis et refutationis partes dilucide explicarentur, exegeses quoque in Evangelia et Epistolas per anni decursum scriberentur, quae ad vulgi quoque eruditionem in vulgarem transferrentur linguam, et per Episcoporum Dioeceses distribuerentur. Itaque pro mea virili parte, quae aliis suadebam, praestare occepi; tum in concionibus, tum in scriptis, tum etiam in juventute christiane instituenda. Propositum sane meum amplissimus et religiosissimus Archipraesul noster Nicolaus Olahus, Regni huius Primas et Cancellarius Supremus, non probavit modo, sed iam olim animo versatum institutum suscepit, ut est religionis Catholicae cupidissimus; qui theologos praestantissimos et aliarum professores doctrinarum suam in Ecclesiam accivit et ornavit, qui et in publicis coetibus verba faciendo, et scribendo fidem rectam sustinerent, atque in scholis docerent; quin et ipse (ut saepenumero ego conspexi non mediocriter admirans) haereticos refellit, quos a suis relegare ovilibus Synodorum celebratione studuit, atque non parvis laboribus de ecclesiasticis dogmatibus et clericorum officiis librum quasi totius fidei summam edidit. Quo quidem studio suo non mediocriter profecit, neque destitit (quoad eius rei per tantas rerum turbationes atque calamitates fieri potest) impietatis tollere semina, et comprimere haereticorum furorem. Conscripseram vero, ipsius patrocinio et adhortatione adductus, ad huius afflicti Regni presbyteros de tota fide sermones, in quibus, quid sit de singulis catholice sentiendum, subinde vero, quo pacto adversus haereticos nostra confirmare et eorum obiectiones refutare oporteat, docui. Et quia primum videtur sortiri locum de Christi Ecclesia dinoscenda

quaestio, a nostratibus non paucis agitata, volui primo de materia eiusmodi verba facere. Legi autem, qui de Ecclesia contra haereticos in scriptis disputarunt, omnes, quos assequi potui, et ex eis, quae visa sunt maioris ponderis, brevius excepi. Vidi etiam haereticorum ea de re commentarios, cum illis quoque sum congressus frequenter, dum multis in huius Regni partibus versor. Ostendi, quae sunt a me de Ecclesia disputata, compluribus, et a me magnis petitionibus efflagitarunt; dedi etiam nonnullis librum ipsum describendum. In praesentia vero, cum tua contenderet Amplitudo, ut in lucem ederem, et sumptum, qui faciendus esset, offerret, calumniari ulterius nolui, editionemque differre; praesertim, quod erat mihi certissimum, in multorum iam manibus librum versari. Nolo autem, Praesul optime, te latere, quid mihi hoc in laboris genere contigerit. Anni sunt ferme quinque lapsi, quando libellum hunc de Ecclesia meum, a non paucis lectum atque probatum, amico cuidam meo postulanti perspiciendum dedi, qui editione dignum iudicavit, et ut typis excudendum darem, est adhortatus. Eius ego iudicium sententiamque complexus, chalcographo tradere constitui; sed amicum rogavi, ut quando esset mihi in Ecclesiam Strigoniensem redeundum, impressionis (quam vocamus) castigationi praeesset; recepit ipse, cui ego libri mei exemplaria duo tradidi. Cum Vienna essem digressus, et Cassoviae aliquamdiu egissem, domum rediens et tum Viennam, offendi amicum meum iter parare; qui cum multis esset excusationibus usus, quod librum calcographo nunquam dedisset, eius exemplaria reposcenti alterum restituit, pollicitus se alterum posthac redditurum. Credidi amico, cui non semel profueram officiosissime. Verum anno subinde tertio

accepi. Aliquot interlapsis mensibus Viennae agens, atque (ut soleo) in bibliotheca tum forte, ut novorum studiosus librorum sedens, in librum illius incidi, de Ecclesia Christi ab haereticorum conciliabulis dignoscenda. Pupugit me confestim titulus; coemi, et tum apud illum per litteras, et apud viros quosdam principes conquestus sum; tametsi doctissimi et gravissimi aliqui communes utriusque nostrum amici, ne factum dolerem, adhortati sunt; quoniam ille suo in volumine quidvis potius aliud pertractasset, quam de Ecclesiae notis. Evolvi accurate et ego librum, animadverti, sic rem habere, praeterquam quod loci quidam erant ieiune satis, multo tamen panno ab eo tractati, quos ego in libro meo fusius et dilucidius prosecutus fueram, ordinem eius tractationis, quam promittebat, neque tamen praestabat, inveni eundem fere, quem ego tenueram. Amplissimae dignitatis viris nonnullis, me librum editurum, pollicitus sum, ut constaret, num immerito expostulassem, ac judicarent, quid suspicandum esset. Edidit, quantum audio, et hoc anno multae et doctrinae et dignitatis vir Martinus Cromerus, Serenissimi Poloniae Regis apud Caesarem hoc tempore Orator, de Ecclesia dialogos, quos ego nequaquam adhuc vidi, cum sit ipse mihi antiqua familiaritate coniunctus. Itaque si de Ecclesia Christi ab haereticorum conciliabulis dignoscenda liber tuas in manus, doctissime Praesul, inciderit, judex mihi esse poteris, numquid in eo sit meum. Nam et potes de hoc studiorum genere optime judicare, perinde ac de aliis quoque doctrinis, in quibus multam operam posuisti semper, plurimis etiam amplissimisque ad hoc Hungariae inclitum Regnum pro eius confirmatione pertinentibus negotiis cum tuae quoque salutis periculo occupatus; cuius tan-

ta extiterit gerendis in rebus prudentia (quaecunque tibi fuissent partes et Principibus demandatae) ut summopere omnes admirentur legationem apud immanissimum tyrannum Christiani nominis hostem maxima cum laude obivisti. Unde nemo te salvum atque incolumem quasi postliminio rediturum sperabat; sed Divinum tibi adfuit nomen, qui invitum nunquam distituit. Magnificum est quidem nobilissimis ortum esse parentibus, praeclarum etiam maiores habuisse honoribus ornatos insignibus. Sed fortunae sunt bona ista, quibus et tu abundas: qui ex ea progenitus es familia, in qua praesules floruerunt, non apud huius modo Regni Principes, sed apud alios quoque Reges et apud Respublicas gratiosissimi honoratissimique, quorum tu similis eius etiam in juventute habitus es sapientiae, ut ad Reges et urbes maximarum rerum causa Legatus mittereris. Sunt haec quidam (ut dixi) illustria; sed illud omnibus praestat quod ingenti cum laude tui nominis apud Solimanum legatione functus es annis superioribus. Non mirandum est igitur, ad eam te fuisse fortunam evectum, ut Dei Ecclesiae praeficereris, et ei quidem, ad quam nonnisi longo praesulum ordine pervenitur. Tua hoc effecit virtus, tuaque religio; et cum deterrerentur alii Agriensis administrationis pondere, tantum in te fuit animi robur, ut non solum provinciam suscipere auderes, sed omnium in te oculis conversis haereticorum frequentes ibi turbas admiranda providentia compesceres, et tumultus sedares continuo cum Catholicae fidei depravatoribus et Christianae professionis hostibus, rationem et certamen habens, ut hinc tibi atque hinc negotium facesceretur. Deus bone! quantus fuit, estque adhuc tibi sollicitudinum molestiarumque cumulus, quantae rerum illic procellae.

Quid dici aut cogitari potest gravius? Cum Turcis, cum haereticis, et cum factiosis ad praedam exercitatis et crudelitatis amatoribus semper pugnare; et surgis tamen semper valentior a dextris et sinistris, ut nunquam adversis succumbas. Servet igitur Ecclesiae suae te Deus, donec possis plane tuam Ecclesiam tranquillare. Cui corona (postquam legitime certaveris) haud dubie parata est iustitiae. Tantorum ego meritorum magnitudine adductus, efflagitanti librum de Ecclesia meum denegare non potui; ut (si quid in eo sit, quod Catholicis prodesse possit) tua id opera consequantur, et tibi gratias magis agant, qui optimi ac doctissimi cuiusque patronum te praebes, et nulli parcis sumptui, ut Dei Ecclesia verum te pastorem esse sentiat. Excipe iam exiguum meae in te observantiae admonitorem alacriter, et oras solventi bene precemur. Vale felix. Tyrnaviae kalendis Januarii, anno a salutifero Domini nostri Jesu Christi natali MDLXI.

LXXI.

Maximilián cseh királynak Kassa város tanácsa.

Serenissima Regia Maiestas et domine domine noster semper clementissime. Humillime supplicamus Maiestati Vestrae tanquam domino nostro clementissimo, quatenus dignetur apud Sacratissimam Maiestatem Caesaream etc. dominum itidem ac patrem nostrum clementissimum pio patrocinio nobis, qui de tu- 1561. kezdetén.

multu nuper, cum Gallus Huszar concionator evasisset, facto graviter, sed immerito sumus accusati; adesse ac clementer prospicere, ut innocentiae nostrae, lenita Sacratissimae Caesareae Maiestatis indignatione, benigne consulatur. Nos enim Judex et Senatus nullam omnino causam illius tumultus praebuimus, nec malum hoc praescivimus; sed exortum, quantum in nobis fuit, compescuimus et sedavimus, eaque omnia fecimus, quae fideles et obedientes subditi facere et praestare debent. Dominus Franciscus Zay Capitaneus, interea dum Maiestati Vestrae per litteras nostras humillime supplicabamus de impetranda libertate dicto Gallo Huszar, nobis promiserat, se non missurum Agriam ipsum Gallum, nisi de sua voluntate biduo aut triduo prius nos reddidisset certiores. Hac spe firmati non credidimus, quod postea accidit, esse eventurnm. Nam si voluntatem suam, uti conveniebat, nobis aperuisset, Dei freti auxilio operam dedissemus maximam, ne res ita accidisset. Sed occasionem illius ebriosorum hominum et confusae multitudinis, cuius maxima pars milites et eorum servitores fuit, concursus ipsemet dominus Capitaneus praebuit; quod et die festo, et vespertino crepusculo rem tentavit, ac pedites a porta sine timpani sono abduci curavit Hungaricos, nostrisque concivibus itidem a porta remotis et domum ire iussis, et porta in tertiam fere noctis horam aperta servata. Unde suspicio est, causam habuisse aliquos, qui clamarent, concionatorem abductum iri; quod viderent tam inconsueta agi in civitate. Et bene actum est, quod ad hunc concursum concitandum nullus omnino campanae sonus factus est, et nullum homicidium commissum. Cuius autem hominis ope et auxilio Gallus Huszar evaserit, nos etiam diligenti facta inquisitione

ne hactenus quidem scire potuimus. Itaque Serenissima Maiestas Vestra dignetur nostram innocentiam defendere, et nunc vel hoc saltem impetrare, ut Commissarii huius negotii causa expediti, quos adhuc esse Posonii intelligimus, revocentur; quandoquidem per humillimam nostram supplicationem, totum processum dicti tumultus atque exitum Sacratissimae Caesareae Maiestati etc, domino nostro clementissimo copiose denuo exposuimus; provocantes ad testimonia dominorum Commissariorum, videlicet Francisci Thurszo, Gasparis Magochy, Sigismundus Torda etc., qui tunc Cassoviae fuerunt, et quid, ac quomodo acta res sit, viderunt. Ut igitur Serenissima Maiestas Vestra nostrae innocentiae pio et salutari suffragio pie dignetur patrocinari, devotissime supplicamus, optatum expectantes responsum.

Eiusdem Serenissimae Maiestatis Vestrae Regiae

fideles et humillimi subditi
Judex Juratique Cives
Civitatis Cassoviensis.

LXXII.

Osius Szaniszló ermelandi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Stanislaum Osium Episcopum Varmiensem et Legatum Pontificium.

febr. 12, Significatum est mihi, confirmationes dominorum electorum Regni ex Urbe allatas fuisse, suaque iam cuique eorum restituta; meam, nescio, apud Vestramne Reverendissimam Dominationem, an apud suum venerabilem dominum Auditorem esse detentam; nec prius me copiam eius habiturum, quam trecentos aureos pro redemptione illius deposuero. De quo quum adhuc nemo ad me exacte scripserit, quid sit mihi faciendum, quove nomine id redemptionis, et unde mihi sit impositum, quum a Sanctissimo domino nostro gratis eas fuisse concessas, dudum iam plane constiterit; scripsi pro ea et Caesareae Maiestati, et Reverendissimis meis domino domino Strigoniensi, Jauriensi et Quinqueecclesiensi, postulans, curarent, Maiestas Caesarea clementer, caeteri benevolenter, ut mecum mitius ageretur, et clarius de tota re edocerer, quo celerius ipse quoque consecrationem meam absolverem. Quare Vestram quoque Reverendissimam dominationem rogo diligenter, faveat in hoc ipsa etiam mihi, ac velit operam dare, ut eandem confirmationem quam minimo sumptu obtinere possim. Est enim impossibile, opulentum posse esse finitimum Episcopum praesertim qui

tantis munitionibus faciendis exhauritur, et eum militem alere cogitur, cui omnes proventus Agrienses non sufficerent, nisi Caesareae etiam Maiestatis suppetiae accederent. Quicquid igitur patrocinii huiusmodi Reverendissima dominatio Vestra in me pro ea vetere, et ea constantissima fiducia, quam in eiusdem habeo benevolentia, conferre non gravabitur, officiorum meorum gratitudine summo studio promereri contendam.

Ceterum quum mihi hoc tempore in Episcopatu meo gravissimae sint contentiones cum haereticis, eumque scopum praecipue urgendum mihi esse proposuerim, ut Ecclesiae Catholicae sacerdotiique sacrosancta authoritas ab iniuriis blasphemorum defendatur et conservatur, illud argumenti genus potissimum ad id perficiendum animadverti ex huiusmodi dimicationibus meis esse necessarium, quo seductis haereticorum doctrinae inconstantiam, et contrarietates tam multiplices, quibus omnes, quotquot fuerunt ab initio, semper inter sese mutuo de sacrarum litterarum sensibus contenderunt, contenduntque etiam modo, possemus non solum illis oratione explicare, sed etiam scriptis demonstrare. Unum siquidem universi docentes, et forensibus ac prope tragicis vociferationibus declamantes evangelium, singuli suos afferunt sensus, suas interpretationes alienis anteponunt, suisque et in dogmatibus Ecclesiam sibi confingunt, et Christum apud se ostentant. Quo maxime, quamquam imprudenter, illud de se in evangeliorum libris prophetice traditum mundo comprobant; futuros quippe pseudoprophetas, qui dicturi essent: „Ecce hic est Christus, ecce illic.“ Ne tamen illis crederetur, propterea, si forte de his impurorum mutuis contradictionibus quaepiam annotationes per Catholicos scriptores editae in lucem

prodiissent, Reverendissimam dominationem Vestram obnixe rogo, velit curare, ut earum copia ad me quoque pervenire possit; quum sperem, quod earum interventu meam plebeculam non mediocriter potero allevare ab haeretico lapsu. Ut enim sathanae regnum, quod dicebat Christus non esse staturum, si idem sathanas in se ipso fuisset divisus; ita sane haereticorum quoque vim collapsuram, ubi seductis populis constitisset, dogmata eorum privatis opinionibus, non publica veritate niti, mutuoque omnes inter sese dissentire, et sibi contradicere, nec eundem universos habere spiritum, quem Ecclesia habet Catholica. Huc addito, quod ea etiam tabella, Reverendissimo domino Gnesnensi dedicata, qua sectarum, quae e Lutheri fermenti prodierunt, expressa sunt nomina, magnopere mihi inserviat, vel potius seductis, quorum non pauci, ignorasse se huiusmodi, et ad stuporem usque non Calvini solum, sed etiam omnium aliorum inibi descriptorum blasphemias iam adversari videantur. Quare Vestra quoque Reverendissima dominatio plurimum benemerebitur de oviculis meis, si, quod postulo, ab eadem impetravero.

Aliud, quod impraesentia ad Reverendissimam dominationem Vestram scribere possim non occurrit; nisi ut eam rogem, ignoscat mihi, quod tam diu cum eadem tacuerim. Avocant enim me etiam a me ipso saepenumero curae hae finitimae, sic, ut et amicis et dominis meis frequenter minus satisfaciam, quam deberem, et interea cupiam quoque carere hac provincia tam laboriosa et molesta, quaeque vix ad Episcopum pertineat, nisi si in Hungaria pro maiorum nostrorum institutis. Verum oblatis meis officiis Reverendissimae dominationi Vestrae, et Reverendissimo domino Mar-

tino Cromero, oratori apud Caesaream Maiestatem dominum meum clementissimum dignissimo, ambobus nimirum patronis et fautoribus meis confidentissimos, eosdem quoque quam felicissime valere cupio. Agriae XII. Februarii anno Domini MDLXI.

LXXIII.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Caesaream Maiestatem.

Proximi zangzacchorum huius confinii primum mutui alterius ad alterum, postremo simul omnium apud Passam Budensem congressus, initio tandem quadragesimae dissoluti sunt; et bifariam ex Fylek ac Zolnok excursionem facere constituerant, sex zangzachorum gentibus inter hunc utrumque locum dispartitis, ut videlicet cuique eorum Praesidi cederet pars dimidia, et excurrerent, quo magis libuisset. Transegerant autem, ut uno tempore Fylekinus partes Muranienses; Zolnokensis Ultra-Tibiscanas depopularentur. Zolnokensis, dolo etiam instructus, finxerat, se Tibiscum traiecturum, ulteriora invasurus; verum, conversis signis sinistrorsum denuo, opinione celerius, erat amnem transmissurus, quo tractum arcis Onod, oppidi Mohy, pagorumque Chaath, Chaba et Gerembel ad usque oppidum Miskolcz in praedam verteret. 1561. mart. 1.

Nec defuere suo consilio; utrique enim eruperant; sed Fylekini in ipso primo vestigio subitis im-

bribus, nivium resolutione, et novo luto impediti, ab incoepto destiterunt; Zolnokenses vero, aggressi apud Varkon et Zolnok flumen transire, sub pristinis fractae sunt glacies, visoque quorumdam insperato naufragio, ipsi quoque resilierunt; nec quicquam postea attentarunt. Quamquam non omnino quieturos accipimus; ubi tempus hoc vernum solidius constiterit; nisi novo etiam omine absterrebuntur. Mox enim ubi sunt conatibus frustrati; maximo, et nocturno terrae motu Buda, Pesthum, et quicquid locorum ab utraquae parte Danubii, Strigonio. Vacia, Czegléd, Kechkemet, Raczkevy, et Albaregali includitur, concussum est et gravissime afflictum. Et licet non multos homines hic casus attigerit; domus tamen complures et Budae, et Pesthy corruerunt, in imaque et cellaria Budensia descenderunt, et ruina obstructa sunt: tantoque dicuntur Turcae perstricti esse metu, ut etiam nunc non solum publicis, sed etiam privatis religionibus vacent; rati, iram Dei eodem omine contra se portendi, memores terrae motuum nostri temporis, quibus Constantinopolis, et omnes Propontidis orae in horribiles ruinas exagitatae, biennio post consequutum est Turcae filiorum dissidium, eoque in hunc usque diem conflictati, nova iam pericula videntur formidare.

Ceterum de intelligentia recens mihi inita cum Hidaietto, Passae Budensis secretario, Sacratissimam Maiestatem Vestram Caesaream facio humillime certiorem. Est mihi sartor, Transsilvanus natione, patria vero Cibiniensis, nomine Martinus, qui antea Reverendissimo domino Varadiensi servivit. Is cum hoc Hidaietto, homine similiter Cibiniensi, ut cum suo conterraneo, amicitiam per litteras, me prorsus inscio

iniverat: quumque diebus proximis ad eum idem Hidaiettus dedisset litteras, et in eis monuerat, ut eum mihi commendaret; tunc primum, quid illi esset cum eo Turca commercii, intellexi, et eum coargui, quod me clam id fuisset ausus. Postea re eum duobus praefectis meis, et Caesareae Maiestatis Vestrae rationista communicata, ac diligentius examinata et excussa, communi sententia iudicavimus, hominis notitiam non solum non esse avertendam, sed amicitiam eius maxime etiam nobis expetendam atque amplectendam esse, postquam ultro offerretur. Magni enim referre publicis Regni nostri commodis, si eo loco secretiorem amicum, eumque rerum motuumque hostilium indicem haberemus, quales in Turcia Legati proximis annis existentes, magna etiam largitione aliquando coemimus. Sic ad me memorato sartore accersito, praesentibus iisdem praefectis meis, ac Caesareae Vestrae Maiestatis rationista, commisi illi: ut incoeptam notitiam cum eodem Hidaietto prosequeretur, et exhiberet (igy) me ac praefectos meos, quam maxime posset, informato etiam, quo artificio deberet uti ad inducendum eum, ut aliquando Turcica nova nobiscum communicare non gravaretur. Interim vero, quum idem sartor dimitti se in patriam, cognatos suos visendi gratia, postulasset; vixque eo dimisso, allatae sunt illi a memorato Hidaietto litterae, quibus lectis cognitoque eiusdem animo ad ea, quae ab illo videbamur desiderare; non intermisimus cetera quoque curare, ut propensius ei nos insinuaremus. Et quia horologium eiusmodi postulabat, quod pulsaret horas, et esset ex genere minutorum, quae a collo gestare consuevimus; mox illud, quod erat mihi satis elegans et novum, ad eumdem dono misi,

adiunctis etiam litteris meis paullo officiosioribus, rem postulare existimaveram. Et super his quicquid litterarum eius ac mearum intercessit, copias cum praesentibus meis ad Caesaream Maiestatem Vestram humillime destinavi, ut clementer cuncta intelligat, et quid nos in posterum etiam quod ad hanc intelligentiam pertinebit, agere voluerit, benigne nos edocere dignabitur. Cuius autem opera et fecimus, et servamus hominis huius commercium, Thomas Zabo est, civis Jazbrinensis, qui ad Caesaream Maiestatem Vestram propediem est venturus cum meis litteris, a quo coram etiam alia cognosci poterunt; quia est fidelis nobis homo.

Quod vero ad alia attinet nova Turcica; habemus ex Turcis captivis, omnino futuram hoc anno contra Zygeth expeditionem, cuius a Principe Turcarum collato ductu Arzlanbegho, cum XIIII Zangzacchis, qui sunt habituri exercitum XXX circiter millium equitum, et magnam summam instrumentorum hostilium servitiorumque eum numerum, qui tanto conatui necessarii fore videbuntur; venturum ad haec et Beglerbeghum ex Turcia cum LX millibus hominum, et Budensem Passam finitimos suos Begos expeditos in castris habiturum; sed nec eum Buda longius discessurum, nec Beglerbegum nimis alte ascensurum; nisi in quantum res et periculum Arzlanbeghi postulabit; eum hinc inde, quasi ex speculis, tutaturi, donec oppugnationi institerit. Ut autem maiorem expeditioni huic fidem adstruant, addunt praeterea; Persam Baiazettum intercepisse, eumque daturum patri, a quo proxime ingentia munera accepisset. Verum, si Hidaietti litteris habetur fides; et expeditionis apparatus figmentum est, et Baiazetti captivitas nondum plane

certa. Suntque etiam, qui dicunt: nihil minus Turcam modo cogitare, quam nos bello infestare; finitimorum tantummodo esse commentum, debita opera excogitatum, propter apparatum maritimum, quem Hispaniarum Regem Philippum moliri nuntiant. Quicquid tamen in utramque partem sit vel futurum, vel credendum, non est dubitandum, quin Vestrae Caesareae Maiestati certius constant omnia. Haec tamen de his ad nos perferuntur.

Ac ne illud quoque omittatur, quod est scitu necessarium: Passa Budensis hyeme proxima dicitur supra 90 currus kochy nuncupatos, fieri fecisse impensa sui Principis ad vehendos pedites, quo subiti excursionum usus postulabuut: habitoque ad eos equorum necessariorum delectu inter dedititios populos, et eorum singulo nonnisi decem, vel ad summum duodecim florenis persolutis, etiamsi XL valuissent, privatis tandem quibusdam et Christianis, et Turcis, Budae ac Pesthi, et in vicinia propinquiore commorantibus fovendos publico pabulo distribuisse, idque eo consilio, ut, quotiescumque quopiam populatum essent excursuri, nec celeritate sua fraudarentur, nec intellecti praescitique erumperent, quod hactenus currus huiusmodi semper dedititiis imperabant, eoque manifestare ipsimet videbantur, quod excursuri essent. Quae industria non est exigua. Atque utinam nos etiam simili studio bellicis artibus operam daremus, postquam et ab hostibus in dies propius premimur, et parum induciis, nihil pace convalescimus.

Reliqua erunt de statu Agriensi. Ad XXIII. diem Februarii, quum urgerer a militibus ad solutionem illis aliquam faciendam; lustravi omnes, adfueruntque quingenti et novem, exceptis quinquaginta

sex, qui iustum numerum, quo hic esse debent, explere debuissent. Sed abfuerunt alii alio, partim ob sua privata, partim ob publica loci huius negotia; positaque adhuc antea ratione cum ducentis meis equitibus, quicquid creditorum a triennio, mei nimirum temporis, habuerunt, simul et semel persolvi illis. Ducentis quoque aliis, qui tenentur Vestrae Caesareae Maiestatis nomine, quia rationista non poterat eis vel unum integrum stipendium exhibere, dimidium exhibuit; ego vero integrum, ne omnino deficerent, et cogerentur minui; sicque placavi nonnihil eorum querimonias, egestatemque refeci. Quid tamen haec inter tot? Ideo, ut pleniore manu illis mox denuo subvenire possim, hoc praesertim tempore, quo iam hostium et terriculis, et rebus ipsis quotidie exercebimur; Sacratissimae Maiestati Vestrae iterum humillime supplico, uti iam saepius supplicavi, dignetur pro innata sua clementia et summo studio, quo est, ut confinia Regni conserventur, serio mandare, ut mihi decimae persolvantur, quae sunt ad nomen Vestrae Caesareae Maiestatis collectae. Quia hactenus nec ex camera quicquam est mihi vel datum, vel scriptum. Et quum iam locandarum decimarum novum appetat tempus; Maiestas Vestra Caesarea dignetur clementer expendere, quomodo res Agriensium stabit, si, prioribus decimis non persolutis, pro novis quoque dominus Franciscus Pesthiensis verba nobis dabit, ut quotannis facit. Et quum omnia alia loca videtur suis temporibus citra contentionem contenta reddere; Agriam negligit, fitque hinc, clementissime Imperator, ut ego, qui nollem erubescere, dum tantae rei pondus sustentare contendo; egeam ipse non mediocriter. Spe tamen gratiae Vestrae Caesareae Maiestatis consolatus, ditis-

simum me putabo; si me eadem eius gratia non destituet. Deus Sacratissimam Vestram Caesaream Maiestatem incolumen et felicissime conservet. Agriae prima Martii 1561.

LXXIV.

Liszthi János veszprémi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Wesprimiensem.

Optime factum est, quod Maiestas Caesarea, do- 1561. mart. 12.
minus noster clementissimus, obaudire noluerit proximum tam dominorum militum, quam civium Cassoviensium insultum, temeritatem et inobedentiam, plus quam alienam et pergrinam a veris subditis et fidelibus. Excusationem enim nullam habent; quia res non est acta casu, nec fortuito, neque motu subitario, sed bene meditato et compositissimo. Immo, quod est enormius et damnabilius, me etiam per suos nuncios utrique territaverunt, rem sine armis non posse transigi, et effusionem sanguinis magnam futuram, antequam haereticus ille Cassovia Agriam vel quoquam alio educatur. Habere civitatem talia privilegia, quorum ea vis esset, quod ne ad Principis quoque petitionem eos homines foras datura esset, quos non voluisset; ceterum, nisi destitissem rem hanc pertinacius urgere, vereri mutationes animorum; aliaque idgenus non pauca, eaque sane indigna a fidelibus subditis. Quae autem mandata Suae Caesareae Maiestatis ad eos miserim, nec respicere voluerunt, et testis est

Magnificus dominus Capitaneus, ad quem destinaveram illa. Ideo dominato Vestra Reverendissima bene videat, quomodo et militibus et civibus istis hac in re creditura sit. Utrique enim armis arreptis eiusdem domini Capitanei hospitium invaserunt, et tumultu concitato plus quam tragico, gladiatorio atque hostili, ipsummet quoque impetere, impellereque simul non sunt veriti; quum illud quoque audiverim, quod ab eorum impetu in hospitium etiam sese subduxerit, adeo saeviter eruperant. Quod quidem facinus, si non est crimen laesae Maiestatis, quid esse poterit, nescio; sic in summum Eius Caesareae Maiestatis harum partium Capitaneum, et suum proprium praesidem ferocire et debachari.

Neque ea commemoro, quae in me perpetrarunt, servitores meos pulsantes, et vix iisdem non occisis. Verum ne meae quoque iniuriae tam parvi esse debent, ut a dominatione Vestra Reverendissima et collega suo non examinentur. Quem neque pro pastore suo agnoscunt, nedum illi obediant in his, quae ad religionem Catholicam pertinent; confidentia tanta elati, ut causa unius haeretici Caesareae etiam Maiestati peccare non dubitaverint, eodem sic erepto e potestate Magnifici domini Capitanei, et statim libero amandato; ut si illis impune tanta audacia praeteribit, quantae licentiae mox multis aliis seductis haeresum maledictionibus aperiretur occasio, videbit et Ipsa et nos; idque non ita multo post, qui his in locis versamur, in quibus quotidie exercemur huiusmodi contentionibus.

Ubi autem domini cives in Magnificum dominum Capitaneum culpa coniecta, excusant se, quod rem ille noctu agere voluerit, neque eos in consilium ad-

hibuerit; quid fabulantur, quando iam constat ex superioribus, quid et istic in faciem domini Capitanei loquuti et minati fuerint; mihi vero hic per nuntios? Et id quum ita sit, fuerintque etiam in mortem ire paratissimi, antequam educi eundem haereticum permisissent, an in consilium adhibere eos dominus Capitaneus debuerit, Reverendissima dominatio Vestra consideret, eosque una cum militibus hac in parte neque audiat. Quia dedita opera, et diu ante praeparati, hoc indignissimum facinus et aggressi sunt, et perpetraverunt, magna et Caesareae Maiestatis et religionis Catholicae iniuria.

Et quia dominationem Vestram Reverendissimam scio non egere consilio, praesertim quum sit istic habitura Magnificum dominum Capitaneum, et alios quospiam, qui hac ipsa et Principis sui, et Christianae Catholicaeque religionis iniuria commovebantur; mihi tamen videretur, ut primum omnium illi advocentur in medium, qui armati ex utroque ordine visi sunt hospitium domini Capitanei invasisse et obsedisse; deinde ab illis quaerantur sceleris consultores et authores. Hinc demum patafiet tota inquisitionis summa. Missis interim huc etiam aliquibus suis hominibus, qui a fratribus et servitoribus meis, qui tunc Cassoviae, et in facto ipso fuerunt, desumant aliquam cognitionem. Resque demum serio peragatur, exponaturque Caesareae Maiestati eo modo, quo sit perpetrata, punianturque ex eis aliqui, quod merito fiet, ne exemplum horum impunitate ab aliis quoque usurpetur; quando iam et plebei factiones movere apud nos non verentur. Illud postremo exigendum erit, ut ii, qui haereticum eripuerunt et salvarunt, reducant et reddant domino Capitaneo, amandatisque

Cassovia concionatoribus Alemanicis, Catholicos vel ipsimet cives reponant, mihi prius praesentatos ad examinandum eos, aut si mihi id curae permisserint, ut pastori suo, providere illis non differam. Quod quidem hactenus etiam sedulo perfecissem, si acquievissent meis consiliis. Et haec sunt, quae ad litteras Reverendissimae dominationis Vestrae respondenda mihi esse duxi. Quam una cum Magnifico collega suo feliciter valere cupio. Agriae XII. Martii 1561.

LXXV.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Caesaream Maiestatem.

1561. mart. 18. Alter ex praefectis meis Stephanus Zolthay habet amicum quemdam Turcum Budae, cum quo captivitatis suae tempore strictissimam necessitudinem contraxerat. Juxta quem habet alium quoque Christianum, non longe Pestho incolentem, Turcae huic coniunctissimum; cum quo, Turca videlicet, idem Zolthay eam in hodiernum usque diem amicitiam fovet, modo munusculis, modo aliis officiis, quemadmodum in huiusmodi fieri consvevit, ut, quicquid succissivis diebus consiliorum, apparatuum, rerumque suarum assequitur, id totum cum supramemorato Christiano communicet: a quo postea cuncta ad nos perferuntur. Heri itaque nuntiavit nobis; unum esse circiter mensem, quod ex Imperio tres Germani transfugerunt ad

Budensem Passam, eique retulerunt, tres magnos Principatus Imperii cum Caesarea Maiestate Vestra foedus percussisse, eosque cum illa maximos belli facere apparatus: examinatisque etiam de aliis Christianis rebus, eosdem Constantinopolim misisse, simulque his indiciis apparatuum horum permotum, addidit, eundem Passam mox duos exploratores, primum in Austriam, deinde in Imperium destinasse, qui essent homines Turcae, in mendicorum personas et habitu, et vestitu compositi: quique ambo ad Germanicam linguam, quam optime callent, scirent etiam complures alias: esse praeterea Polonum alterum, alterum vero Germanum: nec ita pridem utrumque captum; sed Polonum ad Giulam, cui nunc etiam apud Turcas nomen est Pogliak, homo annorum circiter triginta sex, corpore non obeso, procero tamen ad iustam formam; cetera facie oblonga, barba promissiore, et in acumen bifurcata coloris castanei. Alter primam fertur agere iuventutem, nondum omnino barbam assecutus; ingenua tamen et decenti facie, staturaque mediocri. Sic depicti sunt nobis. Nec omisit index praemii quoque significare genus, si probe iniuncto muneri satisfecerint: Passam nimirum utrique daturum aureos quingentos, equos duos primarios, et locum in ordine militari honestiorem multo, quam quo usi sunt ad hoc tempus.

Et quia non ubique (ut hoc etiam expressit) pergent simul, sed pro opportunitate locorum conveniunt modo hic, modo illic, quo una redire possint; aiunt, Polonum Passae dixisse, Viennam se non ingressurum, quod in ea esset notissimus; verum eodem collega suo dimisso, ipse in Bohemiam, aut quo ex consensu mutuo constituerint, promovebit. Hoc itaque,

quicquid sit, certius adhuc nihil scimus. Mature tamen Sacratissimae Vestrae Maiestati Caesareae humillime volui significare, ut ubique observentur: nec id solum in personis mendicorum, verum etiam in aliis, quod Caesareae Vestrae Maiestati sapientissimi erit consilii.

Proinde dominus Kerecheny pergit sollicite et potenter in vendicanda sibi ditione tota Ultratibiscana; in qua quum Maiores Cumani omnes sint, habeamque et ipse complures possessiones proprias, nobilesque etiam fere omnes, qui hic Agriae ultra ordinarios equites 400 suis militant stipendiis; Maiestas Vestra Caesarea dignetur clementer considerare, quanta confusio futura sit Agriae, quanta militum diminutio, si ea ditio tota Giulae applicabitur; cuius antea pars una dumtaxat inde pendebat, hinc vero alia, propter quum bona plurium nobilium supra memoratorum, hic stipendiis suis militantium, tum etiam propter mea. Unde servitia etiam ad munitiones suppeditabantur nobis. Nunc iam et servitia, et cetera omnia subsidia Giulam imperantur; a me interim nulla Vestrae Caesareae Maiestatis neque commissione, neque mandato transactionis novae viso, quod indignius contra me a domino Kerecheny fieri existimo: humillime ad hoc Vestra Caesarea Maiestate commonefacta, non ita multo post omnem hunc militum ordinem, suis stipendiis militantium, Agria decessurum et Giulam sese collaturum; quum eis constiterit, eam ditionem certo hinc fuisse avulsam, et adiunctam Giulae. Hoc autem quantum oberit Agriae. Maiestas Vestra, me etiam tacente, optime novit. Et tametsi non est mihi tutum, vel hiscere contra decreta Vestrae Caesareae Maiestatis, Agria tamen ex hoc

maxime patietur, cuius incolumitas multo maioris momenti est, quam Giulae; quamquam ne Giulam quoque consulo destitui; ditionem tamen Ultratibiscanam totam, cum parte etiam Agriensium, attribuere illi, est, clementissime Imperator, aquam mari addere, tanto numero dedititiorum potitur, atque instructa sit, modo habeat oeconomos, non sibi, sed patriae natos. Et (quod petita venia dico) videretur mihi aequitatio esse, ut in Comitatibus ultra Tibiscum existentibus, ea dumtaxat bona ad Giulam possideret, quae antecessores sui praefecti possederunt; quae vero ad Agriam, manerent intacta Agriae. Alioqui video iamiam Agriae miram militum mutationem; quandoquidem intra Tibiscum et Danubium, praeter Jaziges, quod habet Agria, profecto aut nihil est, aut valde parum, quum oppida Kechkemet, Keorews, Czegled et plura alia privatis hominibus Maiestas Vestra Caesarea restitui mandavit. Quibus ex locis iam nec servitiorum quoque subsidia habere possumus, omnibus sibi sua tuentibus. Ex quo facile patet, Agriam, praeter suos colonos, alios habere nullos; adeo istic apud Caesaream Maiestatem Vestram neminem pronum habere videatur, tamquam totum Regnum decimaret, exuberaretque opibus ad servandas X etiam arces sibi similes sufficientibus. Quod quum sit, clementissime Imperator, multo secus, Agriam Eidem humillime commendo. Nec rem et necessitates eius pluribus exagero. Si quid tamen ei non additur, iam semel clementer illi applicatum adimi nollet. Et in benignitate Maiestatis Vestrae Caesareae, quae est pientissima, firmissime confidit.

Adderem adhuc humillime supplicationem ratione mearum decimarum, pro quibus saepius iam sup-

plicavi; si non vererer commotionem animi Vestrae Caesareae Maiestatis. Verum, uti non ita pridem clementer dignata est ad me scribere, quod mecum de earum pretiis ex Camera ageretur et concluderetur; adhuc nec numum, nec verbum inde accepi ullum; et adhuc tam Giulenses de Zarand, quam quae datae sunt domino Francisco Pesthy, quasque Thelekessi cum gentibus Vestrae Caesareae Maiestatis occupavit, insolutae manent. Jamque dies Georgii prae foribus est, ut novae decimae exigantur; quarum sane insolutio defectus hoc in loco non paucos parit. Quapropter de hoc etiam humillime supplico, dignetur clementer mandare, ne ab administratoribus verbis teneamur.

Reliqua sunt, quae ad arcis opera spectant. Jam facio fieri portam, quae ducit ad exteriorem arcem ab interiore, eaque ponetur in fundum usque fossae; simulque molis, sive cavalerii partem eam, quae a septemtrione est, et superiori anno inperfecta remanserat, perficiendam curabo. Inde mox aggrediar murum veterem, qui est inter propugnaculum, Dobo vocatum, et aggerem, in angulo arcis erectum, e regione Capituli, occasum respicientem (quorum omnium Paulus architectus poterit reddere rationem), novo muro assecurabo, cui altiora ponenda sunt fundamonta, quod antiquus nulla habeat, eaque parte videtur Agria esse imbecillior. Si tamen constituetur firma aliqua ratio iam designatorum propugnaculorum aggrediendi aedificia; vellem, ad initium huius operis esset hic architectus, ut hic murus ita poneretur, ut reliquo operi convenire possit. Ceterum nec hiems otiosa nobis praeteriit. Molem illam, portae arcis adiacentem, terra explevi: iamque luto extrinsecus oblinetur; fe-

cique et in fossae altero capite puteum circiter 14 passuum, habetque aquam optimam et copiosam; quo perfecto, alium fieri faciam in fossae capite altero; qui putei securissimi et maximo usui futuri sunt, quoties arx obsidione (quam Deus avertat) premeretur. Et haec opera omnia ut felicius procedere possint, nec intermittantur; Maiestas Vestra Caesarea dignetur et futuri temporis clementer assecurare nobis decimas, et praeteriti persolvi mandare.

Quas autem litteras recens habui a Hidaietto Passae Budensis Secretario, quasque ego ad illum misi, earum exempla ad Caesaream Maiestatem Vestram misi. Hicque modo nihil aliud habentes novi, Deus Optimus Maximus Eandem incolumem et felicem diutissime conservet. Agriae 18. Martii 1561.

LXXVI.

Kerecseny László gyulai kapitánynak Verancsics Antal.

Ad Magnificum dominum Capitaneum Giulensem Ladislaum Kereczeny.

Nescio equidem, unde acciderit, quod quum hac- 1561 mart. 25
tenus, dum disiuncti ab invicem amicissime et coniunctissime vixerimus; nunc, quum nos vicinia propinquissima, idem confinium, par fortuna, et aequale ministerium coniunxit, dissidemus. Nec possum de hoc etiam non mirari, et iis precari male, quorum malignitate factum sit, ut in has dissensiones veniremus.

A quibus ego profecto ita etiamnum alienus sum, ac si nihil prorsus horum inter nos incidisset; quum tam firmiter, tamque constanter dominatione Vestra Magnifica mihi amatur, colitur, amplectitur, quam quivis alius singularissimus et vetustissimus. Et propterea nunquam dominatio Vestra Magnifica in animum inducat, me adeo vel elatum esse factum, vel etiam in observandis amicis morem, quem innatum habeam, exuisse et abiecisse Quandoquidem et ego ex illis unus sum, qui amicis carere non possum. Et praesertim qualem et habui, et adhuc habeo in dominatione Vestra Magnifica; utcunque amicitiarum bonarum et necessariarum turbatores, ambobus nobis ignorantibus, movent has inter nos scintillas, qui fortasse aliquando detegentur, et nobis, vel suae potius Nemesi, quam in nos stimulant, poenas dabunt. At ut ad eius litterarum omnes partes respondeam, non offendor, eos Comitatus, qui sunt ultra Tibiscum, una cum eorum jurisdictione Magnificae dominationi Vestrae esse collatos. Nam antea etiam possessa sunt ad Giulam. Verum eo offendor, quod Cumani, et quaedam in hisdem Comitatibus alia, quae ab initio jurisdictionis fuerunt Agriensis, mihi adimuntur, nullo Caesareae Maiestatis vel mandato, vel commissione visa.

Quod autem ego non miserim aliquem Giulam, qui commissionem et instructionem dominationi Vestrae Magnificae datam meo nomine inspexisset, meum crimen nullum est; quod quidem neque imposterum faciam. Parque erat, ut dominatio Vestra Magnifica recenti quopiam mandato occupatura aliqua bona de manu pacifici possessoris, prius eundem monuisset, mandato illi demonstrato, ut eisdem cederet bonis. Sed quia dominatio Vestra Magnifica mecum hoc

non fecit, aggressa iterum occupationem exequi, haud dubie ego sum ille, qui passus sum iniuriam.

Ubi autem contemni se arbitratur, quod ipse ad eam non scripserim, sed per alium scribere fecerim; profecto hac etiam culpa omnino vaco. Quia quum ego ad privatissimos etiam homines nomine meo, immo etiam manu mea scribere non dedignor, ut qui superbus nunquam fuerim; cur ad Vestram Magnificam dominationem, virum nobilem summum et praeclarum, ac magna virtute militari praeditum, mihique semper bene affectum, scribere fuissem dedignatus, non video. Rogoque, ut id culpae in me non coniiciat, quia studiose non est factum, sed simpliciter; quum provisori meo commisissem, ut ditionem mihi subditam tueretur. Alioqui de hoc etiam ipse deberem queri; quia proxime quum ad me istinc duo quidam amici mei de aliena re suo nomine scripsissent, tamquam ipsi essent a me offensi, de quo mihi non sum conscius; respondi illis satis et humaniter, et officiose; significavique in fine litterarum, animadvertisse me, quo fuissent vento agitati. Cuncta tamen citra omnem vel indignationem, vel bilem; qui prae multis hominibus auderem affirmare, solum me maxime esse natum ad colendas, observandasque constantissime amicitias. Et novit hoc non modo Regnum nostrum totum; sed fere totus mundus.

Quod vero Magnificae dominationi Vestrae subsidium gentium non miserim, quando Giulam descendebat, ne in hoc quoque quicquam a me commissum est, quo offendi debeat. Et Deus mihi testis est, quod etiam valde doluerim incidisse tunc temporis aut dominationis Vestrae Magnificae adventum, aut hostium motus illos, qui certissimi erant de excursione contra

nos facienda, uti postea etiam intelligere potuit, nisi me de industria intendat causa aliqua alia criminari, non ea, quae in me contorquetur. Nec est dubium, quod Vestra quoque dominatio, si tunc hoc fuisset loci, tam parvo praesidio instructa, ut eram ego, et sum etiam modo, idem facere fuisset coacta, tantis hinc, et inde incumbentibus hostilium apparatuum minis et ostentationibus, dans omnem operam, ut omnes gentes domi in omnem eventum praesto habere potuisset. Tametsi ne hoc etiam periculo prorsus considerato miserim eidem obviam equites centum, idque ad eum locum, per quem Magnificus dominus Zay scripserat, eandem transituram. Sed ea quum longe alium cursum tenuit, quam idem dominus Zay indicaverat, iidem milites nostri ex itinere redierunt. Quare hic etiam videor accusari minime debere.

Postremo ubi ait, Giulam arcem Suae Caesareae Maiestatis meruisse tunc, et nunc etiam mereri aliud, hoc est melius patrocinium, potest dominatio Vestra Magnifica lamentari de me, ut libet. Sed ego aeque Giulae bene volo, atque Agriae; quia haec quoque est eiusdem Maiestatis. Quumque utrique loco ego non sufficiam, ei est mihi invigilandum, qui est commissus mihi. Vestra tamen dominatio Magnifica potius hoc debebat cogitare, quae quum ultra bona, quae sunt Giulae propria, possideat ad eandem Giulam ad viginti quinque circiter millia colonorum dedititiorum, procul dubio ea, quae sunt dudum Agriae applicata, quod eidem adimi, et Giulae adiici curaverit: quam utrique loco consulere voluerit, ipsamet consideret. Sed haec omnia utcunque acciderunt, fortasse si ego tempore suae expeditionis fuissem Viennae, secus omnia Maiestas Sua Caesarea transegisset. Quod ta-

men quia fieri non potuit, litteris mihi fuit informanda. Estque iam utrique ab ea expectandum. Quia ego nihil exigo aliud, quam quod antea obtinui. Daturus interim operam, ne unquam dominationi Vestrae Magnificae desit mea amicitia, et officium- desideretur; Deus eandem Optimus Maximus incolumen conservet. Agriae 25. Martii 1561.

LXXVII.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Sacratissima Caesarea et Catholica Maiestas; 1561. mart. 30.
domine domine Imperator mihi semper clementissime.

Post fidelium et perpetuorum servitiorum in gratiam Vestrae Sacratissimae Caesareae Maiestatis humillimam commendationem. Heri quas Buda accepi litteras ab eo homine, quem iam novit Sacratissima Maiestas Vestra Caesarea, earum copiam cum his meis ad Eandem misi, usus celeritate, quanta maxima potui, ut tale novum quam citissime ad Eandem perveniret. Quod quia momenti, considerationis et occasionis maximae est; humillime putarem, utendum esse Divinitus oblatis. Et tametsi de obitu iuvenis huius aliunde etiam audiebamus circumferri, quia tamen certo non affirmabatur, scribere differebam, rei opperiens veritatem, quamquam ea ne his quidem literis omnino, ut videbit, affirmetur. Ceterum ut quoque Maiestati Vestrae Caesareae notum sit, (

videns earundem litterarum auctorem satis hic nobiscum agere sinceriter, petitioni suae non praetermisi satisfacere, misso illi thorace uno, et kochy cum duobus equis, sperans promeriturum ista eo officio non infideliter, quod ab eo desideramus. Non est, meo quidem iudicio, parum, exploratorem eo loco habere, quo pse potitur. Et licet Turcis tuto credendum ac fidendum nunquam sit, quemadmodum Maiestas Vestra clementer ad me proxime scripsit; tamen ab eis etiam illud non solum sedulo, sed cum artificio et cum impendio quoque accipiendum est, quod dant, quando, quod vellemus, non possimus. Et nos vel ex una significatione eorum plura solemus animadvertere et intelligere, quod experientia didici; quam ipsi etiam cogitare possint. Alioqui imposterum tantum his in rebus et amicitiis procedam, quantum Vestrae Caesareae Maiestati videbitur.

Ubi autem Eadem clementer mandavit, curem diligenter, ne Turcas ultro lacessere permittam propter inducias, sed lacessentibus non parcam, ita faciam et humillime obediam. Proximo tamen die Martii 28. bifariam excurrerunt; Zolnokienses ultra Tibiscum ad pagum Zobozlo, quem in praedam verterunt; et Filekini ad Tapolczan, quae possessio nobis est in quarto milliario, pertinens ad arcem Dydes. Quare videat Maiestas Vestra, an ipsi servent inducias. Et relatum illud quoque est ab hominibus certae fidei, proximis diebus sex Hamza begum personaliter fuisse Budae, commoratumque cum Passa spatio temporis brevissimo, cum eiusdem gentibus Albam Regalem in Zangzachatum suum rediisse, tamquam aliquo excursurum.

His, itaque hostium nobis vicinorum motibus

consideratis, immo etiam paucitate mearum gentium; vellem humillime, si modo Vestrae Caesareae Maiestati probaretur, mandaret clementer, ne quoquam ex hoc extimo confinio in intima Regni partem aliquam mearum gentium mittere cogerer, unde huc potius alienas venire oporteret, ubi in singulas horas parati esse debemus. Nam nunc etiam absentibus ducentis meis apud dominum Zay militibus, si quam fortunam hostes contra nos experiri voluissent, Maiestas Vestra Caesarea clementer dignetur expendere, quid praestare potuissemus; praesertim, quando iisdem hostibus nostris numquam hic desint exploratores.

Architectus autem Paulus heri Agriam appulit, curaboque, ut Giulam salvus pro nostris viribus, sicuti Maiestas Vestra Caesarea mandavit, deducatur: intellectaque etiam eius electione de modelis arcis huius muniendae, enitar in omnibus, quantum potero, ut et voluntati, et mandato Vestrae Caesareae Maiestatis morem geram, sed sine certis et accessoriis subsidiis nequaquam et operi tanto, et tot militibus conservandis Agria per sese sufficiet. Ego tamen contendam, vel saltem parti cuipiam satisfacere; si toti rei nequivero, fultus spe maxima, munificentiam Vestrae Caesareae Maiestatis non defuturam Agriae.

De domino Kerecheny denuo conqueror, et Maiestas Vestra Caesarea (quod humillime supplico), dignetur eius licentiae clementer occurrere; quia iam et Agrienses milites perturbari et commoveri coeperunt, quorum bona in dies subiicere, et Giulam attrahere vi magna pergit; non parcendo etiam his, quae iam ab octo etiam annis pacifice possidentur. Quam autem severiter coeperit eam praefecturam exercere, ex eius litterarum copia, quam ad Caesaream Maie-

statem Vestram misi, intelliget. Multi offenduntur, ego autem maxime; cui et Cumanos erepit et dimidiam etiam partem mei Hewesiensis Comitatus. quae est ultra Tibiscum; quum ad haec Zegedinum quoque oppidum, quod est cis Tibiscum, eodem, hoc est. Giulam arcescit. Neque est moris mihi sine necessitate lamentari; verum nequeo, clementissime Imperator, non commoveri his, quae agit in iurisdictionem Agriensem. Nam eorum Comitatuum, qui sunt sub eius potestate ultra Tibiscum, ego ius mihi nullum arrogo; sed eas dumtaxat partes. quas in eis sub meo iure habui tempore etiam antecessorum illius, nunc etiam quietas mihi permitti cupio; et aequitas suadet, ne sit mihi molestus; humillima his supplicatione adhibita, ut dignetur Maiestas Vestra Caesarea clementer illi mandare, abstineat et a Cumanis, et ab aliis omnibus, quae hactenus ad Agriam spectaverunt, quibus ipse inhiare non deberet, ditionem obtinens multo maiorem, quam quisquam credat, utcumque Vestrae Caesareae Maiestati referatur. Et quum ego nihil addi mihi praeterea laboro; supplico humillime dignetur clementer providere, ne id saltem eripiatur mihi, vel potius Agriae, quod hucusque ad eam pertinuit. Alia in praesentia non occurrunt. Deus Optimus Maximus Vestram Caesaream Maiestatem incolumem et felicem diuturne conservet. Agriae 30. Martii 1561.

LXXVIII.

Mehemet hatvan zancsaknak Verancsics Antal.

Ad Zangchaccum Hatwaniensem Mehmettum.

Azt olwassok zent irasban, hogi mikepen meny- 1561. april 14.
orzagban az apyath fia bewneerth, sem a fiath apyayerth nem bintetyk, azon modon ez vilagi teorwenben is nem zoktak sohwlt senkyt mas ember vetkeert es bewneert meg bewntetny. Azert ha teneked valamit vetet az vytezlew zemyl Kathay Ferencz, te twdod azt, mychoda dolgod wolt wele, es ewteth keresed, nem mynket, sem az mi kapitaninkath, kyk te neked my welewnk egyetembe semmyt nem veteotek.

Annak okaert mert az Hazon Oda Bassy zabadulasarol es sarczolasarol te neked eginehan vytezleo Agaydal my nalwnk hyt leweled wagion, kiwel keotelezted magadat azon Agaydal, hogi minden okvetetlen az napra mynekewnk az Hazon Oda Bassy sarczolasat epensegel meg hozza, jol meg lassad, hogi az hyteodet meg ne zepleosyched. Mert nem illik my raytwnk venned, az mywel Kathay Ferencz, vagi valaky mas ados te neked, kynek chak my welewnk zerzedese es hyt fogadassa vagion. Es az okaerth myth my nekeunk fogattal, minden igassag zeorinth tartozol minekewnk meg adny.

Az Kathay Ferencz penig mert Magiarorszagban jo, few, jambor, es nem zegeny nemes ember, soha ne hyggyed, hogi az jo newre, es tyztessegere gondot

ne viselne, es nem vigyazna az ew tekeletessegere, valakinek myt hyt nekewl is fogadoth, awagi fogad. Sewt inkab senky egieb oka minekewnk nem wolt, hogi az Hazon Oda Bassyth az te hytedre, es az te Agaydra ys el bochattok, hancm chak ew maga Kathay Ferencz. Mert my igen iol meg esmerwen az Teoreokeoknek termezethyt, erkewlchyt, teorwenyth, es minden okossagat, (meg bochasd minekewnk) de zalog nekewl semmikepen nem akaryok wala el bochatany. Vgian ezen Teorek forteltul felwen, a kybe ereolkeodel minket eyteny.

De mert my kezettewnk teob dolgokis eshetnek, nem chak az mastany, az Hazon Oda Bassyt, kerewnk tegedet mint ellyen few zemylth es zomzedwnkat, ne wech efele modal mynekewnk. Mert my kewes penz nekewl nem nyomorozwnk megh, de inkab te magadnak wethketh, es oly zemelnek karth tehecz, kyt az vtan nem vennyd feol eginehan ezeor forintert. Towaba ha megis azt mieled, a myt irtal, twgiad hogi it lewen minalwnk hytleweled mellet io zalagwnk, meg vehettyek az my karwnkath.

Vegezetre ha igi akarz ennek vtanna is mi velewnk chelekeodny, apadnak minket tewbe ne newez; mert mi es zep zoth twdwnk adny, de senkyt chalni nem zoktwnk. Isten keg. tarcha egessegbe. Kewlt Egerben 14. napyan Aprilisnak 1561.

LXXIX.

Verancius Antalnak Verancsics Faustus.

Faustus Verantius Antonio patruo suo.

Reverendissime et Amplissime Domine, domine pater et patrue mihi gratiosissime! Servitiorum meorum perpetuam et quam humillimam commendationem. Venit ad nos, Reverendissime et Amplissime domine Praesul, Andreas Dalmady, Vestrae Reverendissimae Celsitudinis famulus VII-o kalendas Aprilis, qui est 28. dies eiusdem mensis. Gaudebam non minimo gaudio, quod Vestra Reverendissima et ampliss ima Celsitudo valeat; secundo arbitrabar, me aliquas accepturum esse litteras. Sed miser ego spe frustratus, tamen adhuc spero in paucis diebus. Laborabam deinde ex corpore fere per decem hebdomadas. Quod autem Vestra Illustrissima et Reverendissima dominatio scripsit domino Casparo doctori, et animi mei institutori, ut mei curam habeant, id certe quantum ab eis possibile fuit, diligentem fecerunt. Et si praeceptor non fuisset, certe ignoro, an meas litteras legeret Reverendissima et Amplissima Celsitudo Vestra; cui ego pro beneficiis nunquam potero, nec pecunia ac ulla alia re, persolvi; quem ego cupio mecum, si Vestrae Reverendissimae dominationis voluntas fuerit; quia vellem, ut etiam meus germanus posset aliquid discere. Quare Deum semper orabo et petam, ut Vestram Reverendissimam et Amplissimam 1561. april. 29

Celsitudinem conservet ad multos annos, quod Vestra Reverendissima et Amplissima Celsitudo mihi talem praeceptorem constituerit, qui non solum animum, sed etiam animam curat. Valeat Vestra Reverendissima et Amplissima Celsitudo in multa saecula quaeque felicissima. Datum Posonii 29. die Aprilis anno 1561.

Haec ego solus composui nesciente praeceptore. Vestrae Reverendissimae et Amplissimae Celsitudinis

perpetuus famulus
Faustus Verantius.

LXXX.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacratissimam Caesaream Maiestatem.

1561. jun. 4. Opera huius arcis Agriensis, quantum per me fieri possit, non intermitto; iamque eam particulam, quae in mole anno superiore excitata restabat a septemtrione absolvenda, absolvi. Nunc fit porta in altera eiusdem molis parte, in exteriorem arcem ducens per fossam, cum qua simul antiquus quoque murus novo duplicabitur et educetur in eam altitudinem, qua alteri, quoad peterit, respondeat. Hoc opere perfecto, murum veterem et admodum inbecillem, qui occidentem spectat, iungitque propugnaculum domini Dobonis et aggerem, in angulo situm, novo similiter firmare aggrediar et curabo, ut adhuc hac aestate ab-

solvatur; si modo per messem et vindemiam fieri poterit. Ad haec alter quoque puteus in fossa perfectus est, et ambo optimam aquam et copiosam habent. Nec restat aliud illis, quam ut muro ab ipso fundo intrinsecus obducantur. Ad quod opus similiter iam est apposita manus: aggeri quoque eiusdem arcis angulari, de quo supra memini, novum vallum, sublato vetere, reposui, emuniturque meliore ratione, quam vetus fuerat. Quoniam praeterea Capitulum, quod oppido a septemtrionali parte adiacet, nudum erat, eique nocturnum potissimum metuebatur periculum; vallo cum suis portis et propugnaculis claudi feci. Posui etiam in aquis calidis novum molendinum ad tundendos pulveres tormentarios, cuius proventus et hyeme, et aestate percipietur; estque iam eo in statu, ut intra dies quindecim aut viginti agi incipiet. Nec interim alia quoque complura hic illic reparare praetermitto, ad quaecumque offertur possibilitas. Et si curruum copiam habere possemus pro vectura lapidum, qua difficultate sola laboramus; auderem multo maiora de hac servitute nostra polliceri, quam quae nunc praestamus. Haec autem omnia, si Domino adiuvante per hanc aestatem poterimus perficere, sic demum propugnaculum Pauli Mirandulae monti oppositum, nimis sane opus grande, sed aggrediar; quia his emunitis, quae iam recensui, a monte imprimis metuo, quod et muri et propugnacula, quae sunt in ea parte arcis, et depressi sunt nimis, et maxime veteres ac tenues. Cui operi etsi non confidam posse me sufficere sine clementi Vestrae Caesareae Maiestatis subsidio; ad omnia tamen contendam propensissimo studio et voluntate, nec quicquam pro meis viribus ex officio meo desiderari sinam, quod iam dudum Maiestas Vestra Caesarea sibi est de me pollicita.

De decimis autem meis adhuc humillime suggero. Nihildum dominus Franciscus Pesthiensis satisfecit mihi de restantiis; quumque dicit, se minus debere, quam debeat, ne ad rationem quoque ponendam nobiscum adduci potest; immo pro his quoque, quas ei ad praesentem annum duorum millium quingentorum quinquaginta septem florenorum assignavi, iubebatque Maiestas Vestra, ut solitis terminis pretia mihi deponeret, non solum non deposuit obolum; sed hac summa decimarum non contentus, eam exigit, et iam vi colligere coepit, quae fuit anni proximi, quatuor videlicet millium centum quinquaginta florenorum. Ego autem, quia nulli umquam restiti voluntati Eiusdem Vestrae Sacratissimae Caesareae Maiestatis, nec resistam, donec vixero, serviamque eidem in mortem etiam usque; paratus sum omnia facere, quaecumque iusserit in hoc Sacratissima Maiestas Vestra. Ista enim non sunt mea, sed Caesareae Maiestatis Vestrae. Interim tamen, consideratis operibus, sumptibus et innumeris huius loci aliis necessitatibus, distractioneque eius proventuum, quum ne adhuc a domino quoque Bebek de ereptis anni proximi decimis factus sum contentus; existimavi, non ingratam rem me Vestrae Maiestati facturum, si summam Cassoviae et Saaros dandam temperassem. Quapropter humillime supplico, dignetur clementer mandare eidem Francisco Pesthiensi, ut hac summa contentetur, mecumque et cum meo provisore personaliter tam de perceptis, quam de percipiendis hoc instanti anno posita ratione, cogitet etiam de satisfactione; quum pro illa quoque Comitatus Zarand, quam ad Giulam anno superiore dominus Gaspar Pechy percepit, vel de unico denario non sit mihi adhuc satisfactum. Neve prae-

terea omittam reliqua, dominus etiam Bebek adhuc imminet nobis suis violentiis. Nondum enim superioris, uti iam dixi, persolutis decimis, violenter sibi usurpatis, iam praesentis quoque anni incoepit usurpare. Et nisi serio Maiestas Vestra Caesarea huic suae audaciae rapinaeque modum imponere dignabitur; vix sine contentione permanebimus. Quamquam aggredi nihil audeo, mandato Eiusdem prohibitus. Operae tamen pretium est, ut Maiestas Vestra Caesarea dignetur clementer mihi et redditibus meis et eius parti prospicere, ne se sic mecum gerat.

De mutuo autem Vestrae Caesareae Maiestati ad munitiones Jaurini faciendo, de quo mihi proxime clementer dignata est significare, scripsi ad Reverendissimum dominum Strigoniensem, ut, quid de hoc erit faciendum, deliberet cum dominis, et me faciat certiorem. Quamquam interim adero etiam ipse, et curabo ferre, quicquid potero; esto, quod mihi nullum sit adhuc repositum, cui provisor vix etiam ad hoc praesens iter meum Viennense sumtus disponere potest. Quo factum quoque est, ut serius hinc movere potuerim; detentus insuper infinitis loci huius negotiis. Jam tamen abrupi omnes moras, et his octo diebus movebo.

Ceterum Jazbrinienses mirifice refugiunt iudicium de combusto monasterio, offerentes se ad eius reparationem, et ad aliud quodpiam onus, quod sustinere poterunt. In qua caussa, etsi ad reparationem monasterii essent daturi etiam aliquam pecuniam, quae vel in milites erogari, vel ad haec opera, aut quo Maiestas Vestra imperare dignaretur, converti possit; iudicium tamen omittere non audeo, donec ab Eadem Maiestas Vestra benigne edocear; quum eo

etiam adducendi erunt, ut redeant ad Catholicam religionem.

Postremo. quas litteras ad Lutheranum concionatorem Ungwariensem scripseram, qui dicebatur male de evangelio sentire. quasque ipse ad me rescripserat, misi copiam utrarumque ad Caesaream Vestram Maiestatem cum declaratione in libellum redacta, quid videlicet sentiat de ipso evangelio. Addidi etiam ternas alias litteras a suis commendatas. Nec de Turcis nunc quicquam habemus certi, nisi rumores quosdam de Beglerbego Graeciae; venisse nimirum illum propius Belgradum cum certo numero gentium, quod Princeps eorum bello filiali occuparetur; erantque ista prolata a quodam homine Christiano, qui a captivitate annorum ferme quindecim profugerat, affirmabatque plures se dies cum hisdem gentibus iter egisse. Cui rei certam fidem non habentes, mox iussi capitaneos meos peculiares exploratores nostros mitti ad usque Varadinum Petri. Vicini quoque, quia equos adhuc habent in pascuis, quieti sunt. Et Deus Optimus Maximus Sacratissimam Maiestatem Vestram Caesaream diu incolumem et felicem conservet. Agriae 4. Junii 1561.

LXXXI.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Caesaream Maiestatem.

Heri clementi mandato Sacratissimae Vestrae 1561. jun. 4.
Caesareae Maiestatis accepto, de concedendis Jazigum, Cumanorum, Debreceniensium et Zegediensium pro hoc dumtaxat anno servitiis Magnifico domino Ladislao Kerecheny, quo iuventur munitiones Giulensis arcis; hodie ad eosdem commissionibus meis expeditis, iuxta eiusdem Vestrae Caesareae Maiestatis benignam voluntatem, praecepi illis, ut deinceps operas suas Giulae accomodent, et domini Kerecheny faciant imperata. Quod autem hactenus eos ab hoc officio prohibuerim, munitiones Agrienses et plura mandata Vestrae Caesareae Maiestati fuerunt in causa, quibus curae et tutelae meae una cum servitiis suis committebantur, uti dudum adiuncti Agriae. Nec propterea sic eosdem inhibuerim, ut omnino nihil subsidii eidem arci exhiberent, tamquam munitionibus eius non foverem, quae sunt maxime necessariae. Quin potius aliquoties hortatus sum eos, et coram, et per litteras, ut ad ea servitia, quae exhibent Agriae, Giulae quoque, quantum per illos fieri potuisset, exhibere non omitterent. Poterat nihilominus dominus Kerecheny solis Cumanis, et aliis, qui sunt ultra Tibiscum, contentari; quod Jazigibus, qui sunt Agriae contigui, remotique a Giula, valde erit grave, tam

lege ad eos labores exercere: decedetque non parum etiam Agriensium munitionum progressibus: quod iis sublatis nobis nos admodum aliunde adiuvabimur. cogemurque minora hisdem munitionibus nostris adiicere incrementa. Quumque huiusmodi servitiorum munitiones nostrae nunquam adhuc uno tempore ducenta habere potuerint. Giulenses vero, ut refertur nobis. quotidie modo tria modo quatuor. modo quinque etiam millia habeant: Maiestas Vestra clementer videat, an etiam haec panca debebunt adimi Agriae. Sed quia iam Maiestati Vestrae Caesareae placuit, hoc ita fieri debere; humillime pareo, et supplico, dignetur mihi clementer veniam dare; si quid in hoc domino Kerecheny visus sum refragari. Nostra enim haec contentio non fuit mala neque patriae damnosa; quandoquidem nos etiam satagimus ita munitiones Agrienses promovere, et inservire huic confinio. ut apud Sacratissimam Maiestatem Vestram Caesaream et Serenissimos eius liberos, dominos nostros clementissimos, magis aliquando gloriari et gratiam eorumdem nobis augere possimus Male tamen sentiunt, Agriam bene esse munitam, aiuntque, ob id posse eam carere Jazigibus Cumanisque et eorum operis; immo pluribus aliis. quae in dies illi adimuntur. Sed haec omnia quomodo fiant, nescio; supplico tamen humillime, ut ea dignetur Maiestas Vestra Caesarea per sese etiam clementer expendere. Multi enim me variis modis occulte vexant; verum nemo privatim mihi hac via adversetur, qui et commodo Vestrae Caesareae Maiestatis, et patriae consulere studet. Quia ego solitae fidei, humilitati, obedientiae et probitati meae inhaereo; idque sane simpliciter, nemini curans probare meas actiones, quam soli Vestrae

Caesareae Maiestati et Serenissimis liberis suis, dominis meis clementissimis; quibus etiam humillime supplico, tueantur me solita sua gratia, ne odio, invidia et ambitione aliena opprimar: quum in vita mea aliud non ambigam, quam earumdem Maiestetum Vestrarum gratiam et clementem benevolentiam.

Et his ommissis, dum ad Caesareae Vestrae Maiestatis praesentiam advenero, munitiones nostrae quoque Agrienses satis, Dei beneficio, commode, quamquam pededentim, propter operariorum paucitatem, procedunt. Nunc circa portas, quae in exteriorem arcem transmittunt, occupamur. Quarum etiam causa fit, ut hinc serius moveam. Videre enim volui, quomodo earum ponentur fundamenta; quali testitudine sive scripta obducentur; et demum, quem sint ex toto habiturae statum. Nam per tres arcus aequalis magnitudinis sub instituta mole in fossam deducentur, et omnes ex aequo valvis, media clasthris etiam impendentibus, munientur, qui ferreis ab immo cuspidibus instructi, quotiescunque porta extima, quod Deus procul amoveat, adimeretur, et vis huic mediae, ut proximae, afferretur, impetus hostium irrumpentium, raptim demissa, inhiberetur et excluderetur. Ut autem portarum earumdem Caesarea Maiestas Vestra rationem et formam assequi possit, haec inclusa efficiet pictura. Maiore tamen amplitudine arcus earum non erunt, quam qui currum unum, in Hungaricum morem nostrum foeno oneratum, commode capere poterunt: duoque ultimi, fossae imminentes, omnino suberunt muro passuum duorum et quatuor pedum crassitudinis. Vetus enim, novo duplicatus, ut pars molis alia, quae iam est absoluta, hoc illis faciet spatium.

De Turcis autem iam rumores habemus crebrio-

intelligentias servemus; nihil prorsus nec tentatum, nec actum est a nobis. Ipse etiam hactenus omnino fuit in silentio. Quicquid alioqui initum fuit cum eo commercii, factum est primum casu, deinde ex occasione, consilio ad bonum finem, uti iam scripseram etiam Vestrae Caesareae Maiestati. Curabo tamen diligenter, nequid unquam hic per me committatur, quod eidem displicere possit. In eo enim loco et administratione sum gratia Vestrae Caesareae Maiestatis, ex qua honor est mihi reportandus, non ignominia, neque iactura iam acquisitae fortunae. Deus Optimus Maximus Sacratissimam Maiestatem Vestram Caesaream diu incolumem et felicem conservet. Agriae 4. Junii 1561.

LXXXII.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

1561. jun. 26. Sacratissima Caesarea et Catholica Maiestas, Domine, domine Imperator mihi semper clementissime. Post fidelium ac perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Vestrae Sacratissimae Caesareae Maiestatis humillimam commendationem. Proximis litteris meis ad Caesaream Maiestatem Vestram humillime scripsi, iam imposterum crebriores nos de hostibus rumores habituros, quod et equos quiete herbisque saginarunt, et stipendia nova acceperunt. Heri alius Buda explorator noster attulit, Passam omnes zang-

zacchos, quos apud se diutius tenuerat ad stationes suas dimisisse, et mandasse illis; ut omni celeritate adhibita expediant gentes suas, et sic sint ad rem gerendam praeparati, ut ad secundum mandatum equos inscendant, et sequantur se. Eo enim illum esse animo, ut omnino munitiones Giulae impediat. Quod ego, ubi primum intellexi, Magnifico domino Francisco Zay significavi, monuique, ut quicquid facto opus esse censebit, ne hostibus feliciter consilium succedat, mature et consulat, et provisione facta agat, quod agendum erit. Idipsum scripsi et Giulam ad dominum Kerecheny, ut, si haec non intellexisset ab aliis, a me intellectis, advigilet, ne inproviso hostes excipiat.

Ut autem nostrates milites, magno et audaci animo praediti, raro consilium admittant, et hostiles dolos celeritatemque et promtitudinem observent, quotidie cum illis concertando, quae tria praecipue oportet excursores attendere; ita pro una, aut pro duabus victoriis de hostibus adeptis, quinas et senas de sese hostibus praebent. Die enim huius mensis XVII. milites praesidiarii arcis Balassiorum Kykkew nuncupatae, cum praefecto suo, noctu Zeczenium profecti, lucano tempore in munitionem, vallo cinctam et subiectam illi arci, facto impetu, atque ea potiti, et caedem in hostibus, improviso oppressis, maximam ediderunt, et retulerunt praedam. Sed eo successu non diu laetati, dum se ad arcem suam fuga recipere incepissent; non ignari, quod se insequerentur hostes, triplo plures quam ipsi erant, ad pagum quemdam sub ipsa arce Kykkew positum, evadunt, immissaque in arcem incolumi praeda, ipsi pauxillum ex equis descendunt, gratia respirandi et reficiendi nonnihil sese ac equos suos, quasi iam in tuto constituti, quod

essent sub aspectum arcis. Verum interim supervenientes hinc et inde hostes, occupant miseros furibundi, eisque ut solutis ferme toto metu, ademta omni facultate equos inscendendi et seipsos defendendi, eodem in loco XXXIX interficiunt; abducunt vero LXIX.

Quarta die post iidem hostes, instructi ad equitatum etiam peditatu, spe ducti arcem quoque obtinendi, quod crediderant, in ea paucos homines remansisse, uti revera paucissimi remanserant, quando etiam praefectus exierat, ter eamdem vi magna tentaverunt; frustrati tamen conatu, cesserunt. Die similiter XXIIII. Turcae arcis Salygo struxerant insidias nostris, qui sunt in arce Lossoncinorum Somoskew, sibi non plus medio milliari vicina. Ad quas quum eosdem, paucis obiectis equitibus, excitos pertraxissent, occiderunt ex illis circiter XII; reliqui ad arcem ipsam fugati, aegre se intra vallum servaverunt. Sic et ii, et illi, magna existimationis nostrorum finium iactura, miseri perierunt, uti ferme omnes iam nostrates hac tempestate perire consueverunt. Qui magna ex parte disciplinae militaris negligentiores facti, impetu et casu plerumque cuncta gerunt; fitque ex hoc, ut in dies res nostrae in deterius vadant. Deus Optimus Maximus Sacratissimam Vestram Maiestatem diu incolumem et felicem conservet. Agriae XXVI. Junii. MDXI.

Kivül: Sacratissimae Caesareae et Catholicae Romanorum, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque etc. Regiae Maiestati etc. Domino domino Imperatori mihi semper clementissimo.

LXXXIII.

Pesti Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Joannem Pesthinum.

Egregie nobis dilecte, salutem. Accepi a te litteras, et ex eis plane uberrimeque intellexi, quanti me facias, et quanta etiam sis in me propensione animi, studeasque, ut quam diligentissime mihi inservias. Quod etsi pro re nova non habeam, tamen ad ea, quae iam dudum facto praestare incoeperis, rebusque nostris perquam graviter incumbas, placuit admodum litterarnm etiam tuarum testimonio cognovisse. 1561. jul. 26.

Ubi autem apud te gaudes, et mihi gratularis, salvum et sospitem me Viennam Posonio venisse, facis et hoc non minus officiose, quam amanter. Et eo animo istam gratulationem tuam accipio, quo et tua erga me meretur propensitas, et meus erga te affectus, quippe qui ab eo tempore, quo te mihi adiunxisti, et refrixit nunquam, et semper sumpsit sibi incrementum.

Ne autem valetudinis huius meae statum habeas sub dubio, et ex aliorum relatu. hae meae praesentes in hoc confirmabunt. Doctor enim Spinus Posoniensium medicus, ubi proxime in ea civitate curam sane tumultuariam, et quasi aliud agens, assumpsisset, multa medicis meis prioribus habita reverentia, ut est civilis et modestus, intra dies XV catharro meo me liberavit. Nec id aliis quidem remediis, quam paucis qui-

busdam fomentationibus. frictionibus, et quaterno tantummodo balneo. simplicium quorumdam mixto virtutibus. Quibus (uti iam dixi) per XV dies usus, non aliter eos dolores ex humero mihi detraxit, quam si manu abstersisset. Ex quo videas, quam sit praxis doctrina interdum potior et magis efficax. Apparetque plane, quod quidam medici, ubi primum viderint Galeni atque Hipocratis regulas non profecisse, nova non audent comminisci, relictoque aegroto in suspenso, laxant morbi vires, et aegrotos non tam curant, quam cruciant; ut ille nuper, qui me peregrini cuiusdam ligni radicisque succo quadraginta dies macera-vit, hunc meum oppugnans catharrum, eoque demum mine expugnato, cessit a cura, dicens, se non eo animo curationem mei assumpsisse, ut me sanaret, sed ut aemulis suis palpum obtrusisset, si quis casus felicior conatum eius promovisset. Laudetur itaque Dominus et Spini industria.

De praeconiis virtutum, quae in me congeris, non respondeo tibi, quum amore, quo es in me, deciperis. Ago tamen tibi gratias, ne meam gratitudinem desideres. Quod autem tranquillitate loca ista vestra nunc fruuntur, Transsilvaniaque inermis sedet, mirifice laetor. Doleo tamen, quod malam mentem et priorem animum contra nos cum transfugis intra pectus fovet. Nec ab eo quicquam mitius sperandum est nostris partibus. Juvat tamen utique, quod non tumultuatur.

Dolenter quoque parentis tui diuturniorem audivimus aegritudinem. Nec est, cur velimus tibi indignari, si serius reverteris, et illi navas operam. Quandoquidem recte facis et vere filialiter, quod patri morbo presso non desunt tua officia. Nihil itaque

sis de hoc sollicitus, quia quandocunque redieris, tempestivus et gratus eris.

Quod vero ad rhedales equos, et ad salarium tibi constituendum (ut petis) attinet; nunquam eo animo fui, ut te annua quappiam stipe noluissem providere: sed a patre tuo expectabam, qui quum te in familam meam collocari voluit, quaesitus a me, qua conditione solutionis velle me illum assumere; respondit, nulla solutione opus esse, sed tantum, ut sit sub ductu et disciplina mea.

Quum autem et Albertus Zylva, et Joannes Andreffy voluerunt sibi concedi, ut foverent instructum essedum, decreta illis annua aliqua stipe; non concessi, licet adeo antiquis et benemeritis meis necessariis, propter tenuem status mei fortunam, qua sum praesenti tempestate. Quam ob causam, ne tibi quoque, quod postulas, praestare possumus. Quod ut feras aequo animo, cupimus et te hortamur. Alioqui, si delectabit nostrum contubernium, non destituemus te sumptibus, etiam ex condicto. Reliquum est, ut et dominum parentem tuum, et te optime valere optamus. Viennae 26. Julii 1561.

LXXXIV.

Verancsics Antalnak Verancsics Faustus.

Faustus Verantius Antonio Verantio patruo suo.

1561. aug. 2. Salvete in Domino Jesu Christo, qui est salus omnium.

Reverendissime et Amplissime domine Princeps, domine et patrue mihi semper gratiosissime! Salutem et servitiorum meorum perpetuam commendationem.

Verissimum, Reverendissime et Amplissime Domine, est, quod vulgo prisci asserunt, necessitatem omnia homines cogere; quae quidem nos hoc tempore multa, imo maxima facere seu sufferre cogit. Nam cum in dies magis ac magis hoc malum cresceret, cogebamur, sicut Vestra Reverendissima dominatio nostro praeceptori praeceperat 8. die Maii discedere, discessimus. Cum autem perventum illuc, dominus Thomas de Nadasd, Regni Hungariae Palatinus, nihil nobis locutus, tamen, ut intellexi ab aliquibus, Francisco Senney Praefecto, quem non dubito Vestrae Reverendissimae et Illustrissimae dominationi notum esse, quo nos ad suas aedes deduceret, praeceperat. Illic mansimus fere per mensem, quousque Magnifica domina Ursula Kanizsai, eius coniux, veniret. Deinde cogebamur iterum ex illo loco discedere ad Nadasd, propter morbum, qui nunc in istis locis praecipuis grassatur; hinc vero nescimus, quo? nisi Vestra Reverendissima dominatione suadente, et Deo auxili-

ante. Nam a prudentibus et sapientibus semper discendum, consiliumque capiendum esse, ait Cato. Quod si Reverendissima dominatio Vestra voluerit mihi gratissimum, Agriam, aut in patriam meam dulcissimam, sin vero, Posonium etiam faciam. Sed certe malum; quia aliquando decem, nunc quinque, tum sex simul moriuntur. Ideo rogo Reverendissimum Principem et dominum gratiosissimum, ut ne obliviscatur nostri. Valeat Vestra Reverendissima dominatio quam felicissime, et me, ut vestrum, imposterum diligite. Datum ex Nadasd 2. die Augusti 1561.

Vestrae Reverendissimae Dominationis
servitor
Faustus Verantius m. p.
ibi vivit, ubi amat.

LXXXV.

Saracenus Mihály bibornoknak Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum et Illustrissimum Cardinalem Saracenum Mich.

Superioribus mensibus cum essem Agriae in Episcopatu meo, qui est in ultimis finibus, quos in ea parte Regni quam propinquissime habemus ad Turcas; redditae mihi sunt Reverendissimae Amplitudinis Vestrae litterae, quibus M. Ant. Bocchapaludium civem Romanum, et ingenuum iuvenem ac probum, quamquam hoc tempore apud nos incommode a for- 1561. okt. 7.

tuna exceptum, commendavit, occasioneque huiusmodi sic vicissim se ipsam quoque erga me dignata est declarare, ut id commendationis suae non in postremis lucris meis reposuerim; studio illo potissimum semper intentus, ut summorum ac principum virorum gratiam et favorem officiis mihi promereri possim, eorumque imprimis, quos in Ecclesia nostra Catholica patres et Praelatos nostros habeamus. Etsi itaque M. Ant. diu antea in notitiam meam pervenerat, feceramque illi omnem copiam meae familiaritatis et benevolentiae; ipse tamen pudorene, an alia quapiam inductus causa, nescio, sed mea nec familiaritate, nec opera usus est prius, quam in aegritudinem, qua nunc etiam bona adhuc ex parte detinetur, incidit, curavitque per Vestram Reverendissimam et Illustrissimam Amplitudinem apud me commendari. Qua commendatione tametsi non erat admodum opus, quum illi eius etiam ipsius nomine subvenisse, favoreque, imo etiam conturbernio meo adesse non praetermisissem, si ad me magis serio accurrisset; ea tamen ipsa commendatione (ut ingenue fatear) illud effectum est; ut sicut ipse M. Ant. me antea necessitati suae requirere debuerit, ita postea ego (lectis Reverendissimae et Illustrissimae Amplitudines Vestrae litteris) sedulo ipse conquaesiverim, iusserimque uti mea et ope, et opera, quo me omnino Vestrae Reverendissimae et Illustrissimae Amplitudini redderem obsequentem; paratus etiam imposterum sic voluntati eius inservire, ac mandatis morem gerere, ut, si quos hic in Hungaria habeat suos necessarios, persuadeat sibi, me quoque habere unum inter alios non postremum. Hisque paucis complexus, reliquam omnem officiorum et obsequiorum meorum insinuationem Reverendissimam et

Illustrimam Amplitudinem Vestram felicissime in Altissimi gratia valere cupio; hortatus quoque M. Ant., ut quum apud eandem Vestram Reverendissimam et Illustrissimam Amplitudinem constituetur, coram cetera et mea et Regni huius suppleat oretenus. Viennae VII. Octobris MDLXI.

LXXXVI.

Verancsics Antal mint egri püspöknek hűségeskűje.

Ego Antonius Verantius, Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Ecclesiae Agriensis etc. notifico ac testatum facio per praesentes meas, quod quum me a Sacratissima Caesarea Regia Maiestate Ferdinando Divina providentia Romanorum Imperatore Semper Augusto electum, nominatum, ac praesentatum ad Episcopatum memoratum, videlicet Agriensem, Sanctissimus Dominus noster Papa Pius felicis nominis Quartus de plenitudine suae potestatis iuxta ritum Sanctae Matris Ecclesiae Romanae Catholicae atque Apostolicae bullam provisionis et consecrationis meae mihi destinasset, Egoque a Reverendissimo domino domino Nicolao Olaho Archiepiscopo Strigoniensi Metropolitano meo etc. munus consecrationis Viennae Austriae in templo Divo Francisco dicato, die XXI. mensis Septembris, qui fuit Beato Matheo Apostolo et Evangelistae festus ac sacer, anno instanti, videlicet MDLXI., solitis omnibus ceremoniis adhibitis, 1561. oct. 14.

iuxta usitatam et laudabilem eiusdem praefatae Sanctae Catholicae ac Romanae Ecclesiae consuetudinem accepissem; tunc tempore talis consecrationis deposui corporale iuramentum, quod in ipsa bulla consecrationis expressum est in haec verba.

Ego Antonius Verantius Electus Agriensis, promitto, quod ab hac hora in antea fidelis, et obediens ero Beato Petro, Sanctaeque Apostolicae Romanae Ecclesiae, ac domino nostro domino Pio Quarto Papae, suisque successoribus canonice intrantibus; item quod non ero in consilio, vel consensu, vel facto, ut vitam perdant, aut membrum, seu captantur, aut in eos manus violenter quomodolibet ingerantur, vel iniuriae aliquae inferantur, quovis quaesito colore; item quod consilium, quod mihi crediturі sunt per se, aut per nuncios suos, seu litteras, ad eorum damnum, me sciente nemini pandam; item quod Papatum Romanum et Regalia Sancti Petri adiuvabo et defendam ad retinendum contra omnem hominem; item quod Legatum Apostolicae Sedis tam in eundo quam in redeundo honorifice tractabo, et in suis necessitatibus adiuvabo; item quod iura, honores, privilegia et authoritatem Romanae Ecclesiae, ac domini nostri Papae, et successorum praedictorum conservare, defendere, augere et promovere curabo; item quod Sanctorum Patrum regulas, decreta, ordinationes, sententias, dispositiones, reservationes, provisiones et mandata Apostolica totis viribus observabo et faciam ab aliis observari; item quod haereticos, scismaticos, et rebelles domino nostro et successoribus eius praedictis pro posse meo prosequar et impugnabo; item quod vocatus ad Synodum veniam, nisi praepeditus fuero canonica praepeditione. Item quod Apostolorum limina Ro-

mana Curia existente citra, singulis annis; ultra vero montes, singulis bienniis visitabo, aut per me, aut per meum nuncium; nisi Apostolica absolvar licentia. Demum possessiones quoque ad mensam meam pertinentes non vendam, neque donabo, neque impignorabo, neque de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum cŏnsensu Capituli Ecclesiae meae, inconsulto Romano Pontifice. Sic me Deus adiuvet, et haec Sancta Dei Evangelia.

In quorum omnium fidem et evidentiam has praesentes litteras manus meae subscriptione, ac sigilli mei impressione communitas edidi patentes. Datum Viennae XIIII. die mensis Octobris, anno Domini M. D. LXI.

LXXXVII.

Cromer Márton a lengyel király bécsi kŏvetének Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Martinum Çromerum Regis Poloniae Oratorem.

Non ita pridem intellexi, quod Lithvania 1561.
ultra uros et bisontes feros, alcen quoque animal ferinum, losc indigenis nuncupatum, produceret. Cuius ungulam anterioris ac dextrini, an posterioris et laevi pedis, nescio, sed aiunt, ea vi et virtute esse praeditam, ut et vertiginem tollat, et comitiali morbo medetur. Idque non aliter, quam contactu solo aegroti corporis. Quo fit, ut huiusmodi malo laborantes pro

quodam amuleto eiusdem ungulae laminulas collo ad nudam carnem, nimirum intra subuculam, vel in digitis annulos consueverunt gestare. Ac rei tanta fertur fides vel opinio potius esse attributa, ut audiam ex pluribus non levibus etiam hominibus, nihil aeque contra vertiginem facere magis, quam hanc ipsam ungulam. Propterea, etsi me hoc incommodo, memoratae scilicet vertiginis, tres superiores menses Iulio, Augusto et Septembre satis male habuerint, simque iam melius exceptus ab Octobre, adeo ut in spem etiam venerim, ea me omnino imposterum liberatum fore, metuo tamen adhuc, ne vel modica transgressione praeceptorum, quae mihi sunt a medicis imposita, identidem recurrat, et usum sibi constituat ac firmet. Vellem itaque omne genus remediorum mature experiri, et principiis occurrere, ne ipsum malum magis ac magis invalescat. Quare dominationem Vestram Reverendissimam obnixe et summa fiducia rogo, velit omni diligentia curare, ut primo quoque tempore vel integram, vel dimidiam alcis huius ungulam habere possim aut etiam quantumvis mediocre eius frustum, quod mihi ad medendum sufficere iudicabit Nec dubitet, hoc ab Ea mihi officium tam gratum et acceptum esse venturum, quam beneficium quodvis maximum. Aliud nunc de pari et futura mea gratitudine non loquutus; verum non committam unquam, ut quis me etiam pro levibus acceptis iure ingratum et immemorem dicere possit; quanto magis aestimaturus sum id Vestrae Reverendissimae dominationis in me voluntatis, quam non amo, colo, observoque tantummodo, sed etiam maxime veneror, si eius opera ungulam hanc obtinebo. Deus Reverendissimam dominationem Vestram incolumem et felicem conservet. Viennae 17. Octobris

LXXXVIII.

Verancsics Antalnak Zakariás pápai nuntius Bécsben.

Zacharias Dei et Apostolicae Sedis gratia Epis- 1561. oct. 27
copus Pharensis, ad Invictissimum Principem Ferdinandum Romanorum et Hungariae, ac Bohemiae Regem, in Imperatorem electum, Sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Pii Divina providentia Papae Quarti et Apostolicae Sedis Nuntius cum potestate Legati de Latere, Reverendissimo in Christo patri, domino domino Agriensi Episcopo salutem et sinceram in Domino charitatem.

Ut facilius et efficacius fidem tueri Catholicam, et eius defensioni adversus Lutheranos et alios haereticos, paratiores atque instructiores esse valeatis; Vobis, de cuius doctrina, fide, constantia, et integritate plurimum confidimus, ut libros Lutheranorum et aliorum quorumcunque haereticorum damnatos et lege prohibitos, habere, legere et interpretari, ac in eis contenta dammata refellere et impugnare, publice et privatim; nec non et nna cum uno aut duobus capellanis vel aliis familiaribus Vestris per vos pro tempore eligendis, horas canonicas, diurnas pariter et nocturnas iuxta ritum et usum breviarii noviter per bonae memoriae Franciscum Presbyterum Cardinalem tituli Sanctae Crucis de Hierusalem editi, et per Sedem Apostolicam approbati, dicere et recitare, ab alicuius censurae seu poenae ecclesiasticae inc

libere et licite possitis ac valeatis, auctoritate Apostolica nobis concessa et commissa, qua fungimur in hac parte, tenore praesentium plenam et liberam licentiam ac facultatem concedimus, non obstantibus quibusvis Apostolicis, ac in Provincialibus et Synodalibus Conciliis editis generalibus vel specialibus constitutionibus, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Pragae sexto idus Octobris anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo sexagesimo primo, Pontificatus eiusdem Sanctissimi domini nostri domini Pii Papae Quarti anno secundo.

Zacharias Episcopus Pharensis
Nuntius mp.
Visa. Antonius Cauchius Auditor.
Desiderius Labbe Abbas et Notarius.

LXXXIX.

Maximilian cseh királynak Verancsics Antal.

Ad Sacram Regiam Maiestatem Bohemiae.

1561 nov. 15. Mandatum Vestrae Sacrae Regiae Maiestatis, ne Posonio Agriam interim proficiscar, donec a Caesarea Maiestate nova de alterius Commissarii electione veniat constitutio, qui mecum eodem est descensurus, postquam dominus Ioannes Desewffy propter valetudinem suam minus hoc tempore ad id muneris atque itineris capessendum videatur esse idoneus; accepi

ea cum subiectione et reverentia, qua debui, pareboque illi obedientissime.

Verum, quia intellexi, proximam Sacratissimae Maiestatis Caesareae deliberationem super rem Agriensem vel ex toto, vel ex parte novis quibusdam de causis ac rationibus esse commutatam; humillime optassem, si de hoc mecum etiam aliquid, iuxta clementem gratiam Vestrae Regiae Maiestatis fuisset communicatum; praesertim, quum de me et de meo officio agatur. Utcunque tamen factum sit; ego, quoniam pro humili ac fideli mea subiectione semper Maiestatum Vestrarum acquievi mandatis, et, dum vivam, acquiescam; non mea fiat, sed earumdem Maiestatum Vestrarum voluntas, quicquid et de me, et de existimatione mea clementer constituerint.

Censerem tamen plurimum expedire, si Agriam mea profectio non impediretur; quam impediri eorum praxibus intelligo, qui me minus iustis ac veris criminationibus prosternere apud Maiestates Vestras Sacratissimas contendunt. De quo quum me nunc plura loqui non convenit, foro causae meae nondum concesso; supplico tantummodo humillime, dignetur Maiestas Vestra Sacra ita clementer curare omnia, ut quorumpiam iniuriis et commentitiis delationibus non deiiciar. Nam telis latentibus petor; et dum praecipue religionis causa multis sim odio, absurdissima mihi obiiciunt. meque apud Easdem subvertere conantur. Ne autem agam modo de aliis, simque intempestive Maiestati Vestrae Sacrae molestior; vel proxima mea supplicatione large potuit cognoscere. unde Agria tot laboret defectibus. quando ego ad necessitates eius meam etiam portionem erogare non omiserim. Et meum malum atque anxietas mea ex eo est, quod quum in

Maiestatum Vestrarum utrarumque sanctas aures varia huiusmodi de me quotidie illi potissimum instillent, quorum ego operibus contrarius sum, vellentque Episcopo excluso, solis dumtarat satellitibus Agriam administrari; Eaedem tamen ad me nec verbum proloquuntur, nec ad cognitionem rem transmittunt; ut partis alterutrius vel aequitas, vel iniquitas patefieret, et in hunc modum fideles ac probi servitores celerius ab huiusmodi calumniis liberarentur, confirmarenturque in gratia suorum Principum; non tenerentur penduli, tamquam dudum ab ea excidissent.

Sed his relictis prudentissimo iudicio et optimae voluntati Vestrae Regiae Maiestatis, cui cura est de suis; illud clementer dignetur scire: Agrienses adhuc obstinatissimo vestigio persistere in usurpata proxime licentia, fovereque etiam nunc pro suo arbitratu tam concionatorem, quam institutorem iuventutis prohibitum. Idque quam et Maiestatibus Vestris sit honorificum, et loco illi utile; Maiestatum Vestrarum novit censura. Verum mihi potius periclitandum etiam est, quam ut desim mihi commisso gregi; parum iam sollicitus de quibuscumque mundi dignitatibus atque splendoribus, quibus iam satis usus sum, et famae meae, et nomini meo. Haud dubie annos reliquos mea exposcit a me Ecclesia, cui tanto praesertim obessae malo, nisi ipsemet adero, Vestrarum etiam Maiestatum auctoritate et gratia subnixus; videbor et officio meo defuisse, et Maiestatibus Vestris parum pro debito servivisse.

Unde his causis atque hoc discrimine Ecclesiae meae sollicitus, Concilii quoque legationem abrogari mihi cuperem non invitus; si modo Sacratissimarum Maiestatum Vestrarum benigna venia fieri posset.

Neque id propterea, quod recusem Maiestatibus Vestris ad usque mortem ipsam inservire; sed quod maxime metuam, ne, me longius ab eadem Ecclesia mea profecto, maiora in illam audeant ii, qui non intrant per ostium in ovile dominicum, eamque prorsus fermento suo inficiant, et subiiciant sibi, ac iniiciant etiam Maiestatibus Vestris, totique Regno negotium, quando in tanta licentia diutius secure ac libere consistent, et radices altius figere pergent.

Ego nihilominus, ut servus obsequentissimus et subiectissimus, ita me semper omnibus, quae volent, accomodabo, ut in mea obedientia nihil desideretur; supplico tamen, ne patiantur me confundi, quando hactenus etiam nunquam quicquam meminerim me commisisse, in quo vel semel a Maiestatibus Vestris de imprudentia, de improbitate vel de temere actis, sive in Turcia, sive in hoc confinio fuissem reprehensus; quia semper eiusmodi vitavi summo et vigilantissimo studio, vitaturus sane etiam imposterum multo accuratius, ut Maiestates Vestrae, quantum per me fieri poterit, et iuvabor ex alto, nulla mea prorsus culpa perturbentur, nullum experiantur incommodum.

Tandem si fortasse his litteris videbor maiore affectus esse metu, quam sit periculum, excesserimque modum expostulationis, supplico, dignetur Maiestas Vestra Sacra clementer mihi veniam dare, idque excessus mei maximo meo zelo imputare, quo sum et gratiae Sacratissimarum Maiestatum Vestrarum retinendae, et integritatis meae defendendae; quum sciam apud optimos Principes improbis hominibus locum honestum esse non posse. Deus Altissimus Sacram Maiestatem Vestram incolumem et felicem diutissime conservet. Posonii XV. Novembris MDLXI.

XC.

Maximilián csch királynak János Zsigmond erdélyi fejedelem ügyében több királyi tanácsos, kik közt Verancsics Antal.

1561. nov. 30. Serenissima Regia Maiestas, domine domine nobis clementissime. Orationum in Domino devotarum ac fidelium perpetuorumque servitiorum nostrorum in gratiam Maiestatis Vestrae Serenissimae humillimam subiectionem. Contulimus hesterna die iuxta clementem Maiestatis Vestrae Serenissimae domino Palatino factam commissionem sententias de litteris filii Regis Joannis pariter et extracto litterarum domini Zay.

Ac tametsi litteras juvenis illius videremus multa continere et absurda, et manifeste falsa, satisque appareat, eum non solum ditionem Sacratissimae Caesareae Maiestatis domini nostri clementissimi, et Maiestatis Vestrae Serenissimae Hungaricam omnibus artibus et contentione diminuere conari; sed Principatum etiam ipsum animo meditari. Nihilominus explorata superinde secundum benignum Maiestatis Vestrae Serenissimae mandatum etiam domini Bathory opinione, simul autem et domini Jaurinensis, qui octo fere iam septimanas, ut dicit, ex asthmate gravissime laborans domo non est egressus, responsionis formulam, quoad eius fieri potuit, moderati sumus, et quid illi ad singulos epistolae suae articulos respondendum esse censeamus, exemplo praesentibus incluso comprehendimus.

Induciarum spem aut mentionem, quarum ille in calce litterarum suarum meminit, de industria tacite praetermisimus; eo quod eas Maiestatibus Vestris Serenissimis iuxta prius iudicium nostrum, et rationes abunde explicatas suadere non possumus. Nihilominus erit in gratioso arbitrio Sacratissimae Maiestatis Caesareae, et Maiestatis Vestrae Serenissimae, quid cum eo superinde statuere volent. Respondimus antea quoque humiliter, Maiestates Vestras Serenissimas cum puero negotium habere, ex Thurcico arbitrio, cuius ope nititur, dependente, cuius vel levissimum mandatum repudiare nunquam sit ausurus, etiamsi inducias cum Maiestatibus Vestris Serenissimis antea pactas centies repetito iureiurando sanctissime se observaturum promisisset, ideoque perinde sit, habere vel non habere cum eo inducias, quando earum cum violatio tum observatio ex solius Thurcae nutu dependeat; qui cum omnia ex suis usibus metiatur, evenire posset, eum expeditis aliis rebus suis eo tempore invasionem ditionis Maiestatum Vestrarum Serenissimarum filio Regis Joannis demandare, quo hinc ob spem induciarum omnia forent imparata, sicque periculum gravissimum ex inopinato publice contrahi posset. Maiestas nihilominus Vestra Serenissima opinionem hanc nostram pro solita sua erga nos clementia boni consulere dignetur, et adhibita lima perspicacissimi iudicii sui id faciat, quod e dignitate amplificationeque Imperii Maiestatum Vestrarum Serenissimarum, et salute ac permansione fidelium subditorum suorum putabit esse futurum.

Quod ad extractum litterarum domini Zay attinet, necessariam esse putamus conductionem quingentorum equitum, quorum ille meminit, praesertim si in-

duciae cum filio Regis Joannis non intercesserint, imo etiamsi (quod non probamus) forte intercedant, tamen etiam contra assiduos Thurcarum eas Regni Maiestatum Vestrarum Serenissimarum partes vastatium insultus reprimendos, suademus conduci oportere; et aliquam eius partem ad supplementa ordinum Capitaneorum Cassoviensium, aliquam Dominis de Homonna attribui, qui et vicini factiosis sunt, et castrum Unghwar possident, locum hoc tempore tanti momenti. ut ex eius permansione conservatio ditionis Maiestatum Vestrarum Serenissimarum Cassoviam usque fere dependeat. Quorum omnium, tam scilicet qui conducentur, quam qui nunc Cassoviae existunt, solutioni Maiestas Vestra Serenissima ea clementia providere dignetur, secundum supplicationem domini Zay, ne quo pacto dilabantur; qua re hoc praesertim tempore nihil periculosius ditioni Maiestatum Vestrarum Serenissimarum contingere posset.

Cataphracti quoque, si haberi possunt, videntur fore et utiles, et necessarii ad defendendam ditionem Maiestatum Vestrarum Serenissimarum, et alias occurrentes occasiones.

Castellorum adversus Thokay erectionem dicimus, non esse necessariam, si Maiestates Vestrae Serenissimae aperto Marte cum filio Regis Joannis agere nolunt; quia illi quoque ex adverso alia subito erigerent, et sic cum labor, tum sumptus ad eorum conservationem duplicarentnr. Ceterum si Maiestates Vestrae Serenissimae bello sua de manibus illius extorquere constituerunt, non necessaria tantum, ed est admodum utilia ad cohercendas hostium ex Thokay impressiones fore existimamus. Haec ad mandatum Maiestatis Vestrae Serenissimae pro debita fide no-

stra humiliter respondere voluimus. Quam Dominus Deus diu felicem et incolumem conservare dignetur ad Reipublicae Christianae incrementum. Posonii ultimo die Novembris 1561.

Eiusdem Maiestatis Vestrae Serenissimae devoti capellani ac fideles humilesque servitores

Strigoniensis etc. mp.
Tho. Nadasdy mp.
Agriensis manu sua.
Jaurinensis mp.
Quinque Ecclesiensis mp.
Wesprimiensis mp.
Michael de Mere mp.

Kivül. Serenissimae Regiae Maiestati Bohemiae etc. domino domino nobis clementissimo.

MELLÉKLET. Illustrissime Princeps etc. Litteras Illustritatis Vestrae, quibus ad nostras proxime ad se datas respondet, accepimus et intelleximus. Quarum principio Illustritas Vestra milites suos excusat, velle se asserendo, si aliquando causa partium ab integris et prudentibus viris cognosceretur, et innocentia militum Illustritatis Vestrae palam fieret. Scimus Sacratissimam Caesaream Maiestatem etc. dominum et genitorem nostrum colendissimum nunquam alienam a cognitione aerumnarum fidelium subditorum suorum Regni sui Hungariae fuisse, quin pro paterna sua erga suos pietate summis semper votis expetivisse, ut tam diuturnae miserae plebis in Regno suo oppressiones aliquando cessarent. Quod quo commodius perficeretur, delegisse certos fideles commissarios, qui Illustritate quoque Vestra in id consentiente, una cum

Commissariis Illustritatis Vestrae damna, iniurias et violentias omnes cognoscerent. Verum eam quoque rem, quominus finem sortiri potuerit, a delectis Illustritatis Vestrae hominibus adeo impeditam fuisse intelleximus, ut nedum nihil transigi potuerit, sed re infecta ita insuper discessum sit, ut homines Illustritatis Vestrae Commissariis Sacrae Caesareae Maiestatis palam dixisse ferantur, se Posonium usque potius, si possibile sit, progredi cupere, quam vel vestigium pedis de occupatis cedere.

De Gabriele Pereny manifestum est, ipsum accepisse prius iniuriam; quam cum vindicasset, et res ad aures Sacrae Caesareae Maiestatis pervenisset, Sua Sacra Maiestas eius factum adeo non probavit, ut restitutionem rerum ademptarum illi clementer demandare sit dignata; cui mandato cum ille pro debita fide sua parere humiliter studet, et pecora abacta, facta prius superinde solita denunciatione, iis quorum fuere reddidisset, illique se cum eis itineri commisissent, milites Illustritatis Vestrae barbarico impetu supervenientes, atrocissime in afflictum vulgus saeviisse, et cum direptione facultatum, tum verberibus, captivatione, ac aliis indignitatibus grassati esse dicuntur, usque adeo, ut damnificati tandem inviti eorum pecora, quibus restituta per Pereny fuerant, rursum pro suis in ipso itinere adimere sint coacti. Unde Illustritas Vestra colligere potest, quae qualisve sit ista commiseratio plebis, dum Sacra Caesarea Maiestate per suos prius lacessitos ablata clementer reddi committente, et Perenio etiam mandato Suae Sacrae Maiestatis humiliter obtemperante, milites Illustritatis Vestrae tanta immanitate in vulgus innoxium, et alioquin mille modis calamitosum debachantur.

Facta Antonii Zekel pleraque Suae Sacrae Maiestati non sunt probata, propter miserae plebis aerumnas, atque ideo loco illum movere est dignata; quamquam ille non privati emolumenti causa, sed necessitate temporum ferente, defendendae ditionis Maiestatis Suae Sacrae causa interdum liberius agere coactus esse dicatur.

Ubi Illustritas Vestra sua, et suorum bona a subditis Sacrae Caesareae Maiestatis haberi, et si ea remittereutur, facilius de oppido Lyzka transigi posse scribit. Nos credimus Suam Maiestatem Caesaream nulla alia bona, quam quae Suae Sacrae Maiestati tanquam legitimo Regi Hungariae sunt subiecta, similiter et subditos suos nonnisi propria quemlibet bona tenere et possidere; Lyzkam autem, utcunque Illustritas Vestra super eo est informata, sciat et ante et post obitum Seredii Capitulum Scepusiense possedisse, et recens duntaxat Franciscum Nemethy manus suas in oppidum illud intromisisse. Quod ut Illustritas Vestra ipsi Capitulo citra difficultatem remitti iubeat, diligenter petimus; factura eo ipso cum Deo obsequium gratum, tum Suae Caesareae Maiestati et nobis rem acceptam, erga Ecclesiam autem ipsam singularem pietatem declarabit.

Quod ad Comitatus Beregh et Ugocha attinet, quibus Illustritas Vestra propter rationes prioribus litteris suis explicatas cedere se non posse scribit. Quoniam tam hi duo Comitatus, quam reliqui omnes extra Transsilvaniam, quam Sacra Caesarea Maiestas in favorem Imperatoris Thurcarum solam sub certis conditionibus Illustritati Vestrae permisit, ab initio Suae Sacrae Maiestati tanquam legitimo et coronato Regi Hungariae fuerunt subiecti, et omnia fidelitatum

officia praestiterunt, et tam ad Comitia, quam Judicia Posonium venerunt, debitamque obedientiam et dicarum contributionem praestiterunt; arbitramur Suam quoque Maiestatem nec istis duobus, nec reliquis Regni Comitatibus, quicumque extra limites Transsilvaniae existunt, esse cessuram.

Quod ad castellum Zewlews et Sub-Mwnkach attinet. Non est dubium, quamdiu pugnatum inter milites utrinque est, aeditam (igy) esse caedem; ceterum, utcumque Illustritas Vestra ea de re est informata, milites Sacrae Caesareae Maiestatis per vim ex eis electi non fuerunt, sed ne maiores in dies caedes fierent, communi consensu et voluntate utriusque partis disiecta, et Zewlews ambobus exercitibus spectantibus dirutum fuisse sciat.

Quapropter aequum esse censemus, ut Illustritas Vestra hac Suae Sacrae Maiestatis benigna voluntate contenta esse velit, ac det modis omnibus operam, ne bello intestino et caedibus domesticis res Hungaricae magis labefactentur, et Regnum Suae Sacrae Maiestatis Hungariae ad maiores ruinas et vastitatem veniat. Quod si Illustritas Vestra fecerit, prout facturam pro suo erga rem Christianam studio confidimus, existimamus nos in favorem Illustritatis Vestrae a Sua Maiestate Caesarea ea, quae sine offensione dignitatis authoritatisque Suae Maiestatis Caesareae praestari poterunt, ad petita Illustritatis Vestrae consecuturos.

Strigoniensis etc. manupropria
Tho. Nadasdy mp.
Agriensis manu sua
Jaurinensis mp.
Quinque-Ecclesiensis manupropria.
Wesprimiensis etc.
Michael de Mere mp.

XCI.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal, és a királyi biztosok Thurzó Ferencz és Dersffy István.

Ad Caesaream Maiestatem.

Proxime, postquam a Maiestate Vestra Caesarea nos de componendis Agriae suscitatis motibus expediti fuissemus, diversa in his partibus singulorum nostrum intercessit occupatio, qua serius fortasse, quam clemens mandatum Vestrae Maiestatis Sacratissimae exigebat, et nostra quoque voluntas promptissima requirebat, iniunctum nobis negotium exequi potuerimus. 1561. végén.

Licet enim ego Turzo maturius hoc itinere Cassoviam attigerim; tamen partim domini Episcopi expectatione, qui sexta fere post hebdomada tardius ob itineris difficultatem assecutus est me, partim propter Magnifici domini Erancisci Zay praesentem occupationem, qui nunc etiam castrensi expeditione distinetur, moram in eadem urbe insperato diuturniorem facere debui, uti per alias litteras meas Maiestati Vestrae Sacratissimae humillime significaveram; et ego quoque Epicopus similiter, qui pedetentim meum iter post dominum Turzonem continuare iussus eram.

Quum itaque ego Episcopus ad 17. diem huius mensis Cassoviam appulissem, referreturque nobis ambobus, dominum Zay praesentem expeditionem propter alia negotia minime posse relinquere, et dominum quoque Stephanum Dersffy diutius immorari,

varios etiam deinde rumores ex parte Agriensium seminari, quibus quasi metuebatur, nos divisim huc accedere audere; ne longiori nostra cunctatione, et collegarum inani expectatione aliqua incommoda sequerentur, Agriam nobis properandum proposuimus; quo quum ad 24. diem venissemus, diligenti curae nobis fuit, imprimis singillatim primarios quosque milites alloqui, et de statu rerum praesentium a singulis intelligere; deinde convocatis et militaris, et nobilitaris status potioribus viris nostri in praesentiam, praesente etiam domino Modrusiensi Episcopo, aliisque ex Capitulo Canonicis, juxta instructionem nobis a Maiestate Vestra datam, sedulo eos eiusdem nomine hortari, nostroque etiam verbo impensius rogare non destitimus, ut concionatorem Lutheranum, quem citra scitum et voluntatem tam Vestrae Maiestatis Caesareae, quam Episcopi et Praesidis sui huc adduxissent, modoque contra eiusdem toties expressum mandatum, invito et gravissime reluctante Episcopo ipso, data omnes fide et coniuratione mutua accedente retinerent, quamprimum e medio ipsorum ablegandum modis omnibus deberent, vel ipsius Episcopi manibus discutiendum de sua professione traderent; nisi post indignationem Vestrae Maiestatis gravissimam, etiam severissimam eiusdem animadversionem expectare, experirique tanquam contumaces et inobedientis contenderent.

De quibus, clementissime Imperator, licet crebria, eaque diversa ultro citroque inter nos responsa intervenissent; ipsi tamen de sua innocentia omni excusatione usi, retulerunt, nihil eos tale nedum egisse, sed ne quidem cogitasse, quod contra Maiestatis Vestrae dignitatem, vel Episcopi authoritatem, aut denique contra publicum statum et suam fidem, illius coniura-

tionis nomine, quo gravissime apud Maiestatem Vestram accusati essent et notati, actum, rite a quopiam reputari possit, quum ipsi non minus imposterum quoque, quemadmodum antea semper, quae fidelitatis obsequia Maiestati Vestrae et Episcopo praestitissent, praestare essent parati; eo duntaxat excepto, quod concionatore, quem strictissima iam fide ac iureiurando retinendum sibi decrevissent, deinceps nulla ratione carere vellent, neque fidem abnegare, quam quieta sua conscientia recepissent; pro qua neque Maiestati Vestrae Caesareae, neque ulli suo Principi vel terrestri domino cederent, utpote qui praeter temporalia nihil iuris in animam haberent, sed se potius omnes malle paratosque esse, prout conventum inter eos esset, cum concionatore suo et omnibus rebus sublatis secum alio migrare, Agriamque hoc praesidio penitus destituere, postquam Maiestas Vestra clementer, vel Episcopus favorabiliter eos cum suo concionatore hoc in loco pati nollet.

His dictis litteras tandem Vestrae Sacratissimae Maiestatis singulas singulo ordini exhibuimus, diligentiusque eos singulos admonuimus, ut seria Vestrae Caesareae Maiestatis voluntate penitius ex ipsis litteris cognita, a proposito animum suum plane rebellem deberent avocare, cogitarentque tandem, omni tumultu suppresso, ad ea sese accomodare, quae et Maiestatis Vestrae mandatum ab ipsis serio exigeret, et eorum fides, integritas, debitaque obedientia expetere merito omnibus videretur, ne alioqui tam sollicitae et frequenti suorum Principum exhortationi mandatoque, satis aeque iusto ac clementi, manifeste reluctantibus, nec satis caute successui huiusce rei providentibus, deterius quicpiam demum experirentur, quod

propriae negligentiae et indurato animo ipsorum digne ipsimet imputare possint. Praeterea cogitarent etiam, diximus, quo animo ipsi essent a suis servitoribus laturi, si quempiam hospitem moribus et tota religione discordantem, suisque dominis exosum in aedes ipsorum praeter scitum et voluntatem eorundem admitterent. Siquidem ingrato et malo animo, quemadmodum nobis responderunt, laturi essent; perpenderent, inquam, quanto magis Vestra Maiestas Caesarea, qua in toto Christiano orbe non est maior Princeps, indigne ab ipsis feret, hunc concionatorem contra Vestrae Maiestatis et domini terrestris voluntatem suo in conspectu retineri. Quem nisi edicto Maiestatis Vestrae quamprimum dimittendum curarent, non me prius ad Maiestatem Vestram recursurum ego Turzo dixi. Sed his et talibus admonitionibus frustra consuluimus; illi enim non minus, quam antea, pertinaciter suam sententiam urgere ac tueri occeperunt, causantes iuramentum communi voto factum eos minime decere rescindere, et prius quam id committerent, malle se extrema quaeque pati, et Agriam relinquere.

Quare iterum nos alia via eos tentandos esse duximus, atque proposuimis illis de alio concionatore nos bene esse provisuros, quem antea quoque in docendo idoneum, rectum, omnibusque ipsis placentem experti fuissemus, quo ad se recepto non modo non sacris concionibus deficerent, sed ne iusiurandi (így) quidem naufragium paterentur; immo si recte animadverterent, eo facta et Maiestatis Vestrae voluntati suis obsequiis abunde satisfacerent, et fidem datam rite servarent. Quod si tam iustis oblatis acquiescere recusarent, manifeste eos sibi ipsis crimen inducere, quo non concionatoris gratia, sed alicuius gravioris,

nec suspicione carentis rei causa, eos has turbas movisse, et in hanc coniurationem conspirasse, certum esset. Ob idque etiam atque etiam perpenderent, quem novissime ea obstinatio successum et finem esset habitura, quamque laudem et honorem ob haec tam egregie gesta facinora apud omnes homines promererentur.

Sed nec his quicquam perficere potuimus; ii enim adhuc in proposito persistentes, se omnes, cum suo praedicatore, miris modis deierantes, abhinc recedere dixerunt; quo se nihil tale contra Maiestatem Vestram molitos esse in ipsa coniuratione, quod notam aliquam ipsis inferre posset, essent bene comprobaturi. Quare dilato ipsis in aliam horam novo responso, quibus interim rationibus eorum pertinaciam infringere, et ad officium revocare possemus, diligentissime inter nos laboravimus, nullum plane lapidem inmotum relinquentes, quo eorum duritiam sedare, in meliusque redigere praetermisissemus. Illi tamen nec monitis nostris, nec ullis rationibus adducti, identidem repetiverunt, se omnes a sententia semel admissa nunquam recessuros, et nisi concionatore ipsorum uti permitterentur, se universos statim ad discedendum paratos esse, sicque etiam omni rerum suarum iactura posthabita, iuramenti praestiti bene memores semper fore. Eamque ob rem pensantes nos quoque, si Agria hoc praesidio vacua deseratur, quantum periculum et ipsa et reliqua ditio Maiestatis Vestrae in his partibus subire possit, quum iam cunctos milites abituros pro certo intelligeremus; mox ego Turzo facta coram praefato Capitulo et coram cunctis praesentibus protestatione, interdixi illis, ne sub perpetuae infidelitatis nota quippiam eorum hac ratione Agria quopiam recedere praesumeret, sed ho-

noris, humanitatis, fideique ipsorum ratione prae oculis habita, tamdiu in officio quilibet suo persistere deberet, donec Maiestas Sua superinde edocta, aliud super his omnibus rebus statueret. Quos considerare etiam ego admonui, si Agriam ita tumultuarie deserere, et manifesto periculo exponere decrevissent, qua infamia se ipsos afficerent, quamque ignominiam posteris suis atque calamitatem ubique gentium inducerent, quum desertores huiusmodi finitimarum arcium sine Principis mandato legum decretis non tantum infidelitatis notam, sed turpissimam quoque mortem sibi ipsis comparaturos noverint, ac ipsimet non ignorent, quam longas Reges habeant manus, de talibus manifestis noxiis ubique terrarum meritas poenas luere.

Ad haec similiter ipsi quoque milites protestatione facta responderunt, paratos se esse ad obsequium, ut usque ulteriorem deliberationem Vestrae Caesareae Maiestatis in loco suo quilibet Agriae permaneat; ita tamen, ut interim concionatorem ipsum a se non dimittant: quod si consentire eis non nollemus, nihil aliud ab ipsis responsi restare, nisi ut hinc abituros eos pro certo sciremus.

Hic quoque, clementissime Imperator, quantum potuimus, vehementer illis reluctavimus; ac renunciavimus, ut etiam atque etiam desinerent mandato et voluntati Vestrae Caesareae Maiestatis resistere. Sed illi quasi tot precibus et admonitionibus nostris magis inflati et veluti in rabiem versi, per certos nuncios retulerunt nobis cum juramento, esse se paratos educere Agria concionatorem, quemadmodum a nobis esset satis superque postulatum; non aliter tamen, nisi ut in aliquo propinquo Agriae pago illum deducere liberum sit, ubi eius concionibus interesse possint.

Nos quidem post tantas contentiones, ubi nihil officere nos posse videremus, longius ab Agria uno Hungarico milliari locum concionatori designavimus; sed illi causantes, metu Turcarum tam remote eos cum uxoribus et liberis non audere Agria exire, quod hostes facile eos omnes ab Agria excludere et intercipere possent, contenderunt tandem apud nos, pagum Thihemer ad duo milliaria Italica ab Agria distantem ipsis concedi, qui pagus est Capituli huius Agriensis; quod si id demum ipsis denegaremus, nulli aliae conditioni locum dare, sed omnino in oppido Agriensi concionatorem retinere omnibus nobis invitis vellent. Id quod nos a fidedignis hominibus intellexeramus, unanimi consensu hoc eos deliberasse.

Quare, clementissime Imperator, tametsi nos nulla ratione adducebamur, neque persuaderi nobis patiebamur, ut animis et sententiis militum quicquam cederemus; visa tamen huius arcis summa, et fere extrema necessitate, quae propter militum recessum illi impendebat, consulte nos facturos credidimus, si inter duo mala minus malum eligeremus, ac potius aliquid militibus iis ita obstinatis indulgeremus, quam Agriam ab eis destitui pateremur; quae quum in extremis finibus et hostium faucibus sit sita, facile non tantum ipsa, sed magna pars Regni Vestrae Maiestatis tanquam ex valido quopiam propugnaculo possit periclitari, si suo praesidio destitueretur. Quod ne fieret, nostro iudicio, quamvis certe coacti, et ipsa summa necessitate impellente, visum est nobis potius dexteritate uti, quam etiam Vestra Maiestas Caesarea nobis iniunxit, quam severitate et summo iure, et eorum concionatori praefatum locum concedere tantisper, donec Vestra Maiestas dignabitur aliam deliberationem

hac de re huc Agriam expedire. Ego enim quum pro fide mea et Summo Pontifici et Vestrae Caesareae Maiestati exhibita, huiusmodi haeresibus propagandis locum in bonis Ecclesiae meae minime concedere valeam; Vestra Maiestas Sacratissima suo prudenti indicio clementer deliberabit, statuetque, quibus rationibus hoc malum coercere opus sit, negotiumque religionis et huius loci statum stabilire. Id quod mature faciendum esse censemus, ne exemplo horum reliqui etiam eiusdem subditi libertatem a vera religione apostatandi sibi ipsis capiant atque usurpent.

Ceterum quod ad mutationem praefectorum Agriensium attinet, de quibus Maiestas Vestra ad nos clementer scripsit, illud hoc tempore tentandum valde incommodum esse iudicamus. Quum enim Joannes Zaberdinus, nunc in expeditione cum domino Zay cum certo equitum numero existat, si eum huc revocare vellemus, id non sine diminutione exercitus, et expeditionis illius incommodo faceremus. Aliud est, quod Stephanus quoque Zolthay nunc subinde a domino Zay cum equitibus et peditibus Agriensibus in castra dimitti sollicitatur, quem his diebus cum equitibus centum et totidem peditibus eo expediemus. Porro ad ea etiam, quae de Francisco Horwath scripseram ego Episcopus, expectarem humillime a Caesarea Maiestate Vestra edoceri, quid in eius negotio fieri clementer velit. Quae omnia cum ita sese habeant, differendum nobis esse duximus, quum huiusmodi novos praefectos tam cito in promptu habere non possimus. Reliqua, quae mihi domi manenti agenda erunt, a clementi deliberatione et informatione Vestrae Maiestatis ego Episcopus humillime expectabo. Et Deus Optimus Maximus etc.

Praeterea, clementissime Imperator, quum iam totum hoc negotium tumultuum Agriensium cum ipsis militibus transegissemus eo modo, quo superius Maiestati Vestrae Caesareae declaravimus, litterasque nostras ad Eandem confecissemus, supervenit Egregius dominus Stephanus Dersfy, a Sacra Regia Maiestate Bohemiae, domino nostro clementissimo, loco Magnifici domini Zay delegatus nobiscum Commissarius, cui totam seriem huius transactionis exponentes; ex insperato aliud novum negotium iidem milites coram nobis produxerunt, magnopere instantes, ut quemadmodum ipsis facultatem retinendi concionatorem locumque concionandi concessissemus inviti et coacti eo usque, donec Maiestas Vestra aliter ea de re deliberabit; ita etiam colonis Episcopi libertatem concederemus, neque interdiceremus easdem conciones libere audire; deinde ut ipse Episcopus dictos suos colonos propter coniurationis participationem punire et castigare praetermitteret, ac eos in gratia retineret. Nos, qui iam ab hisce turbis componendis soluti et expediti esse videbamur, non in exiguam curam et sollicitudinem denuo incidimus, quibusnam rationibus his postulationibus rite satisfacere possemus. Quum quidem difficile nobis aliis esse videbatur, rebus alieni iuris, et quae ad nos non pertinerent, contra Episcopum ingerere, ipseque etiam Episcopus suo episcopali muneri et Catholicae professioni adversum esse diceret, id licentiae suis colonis ac subditis concedere, qua et ipsi in maiores errores prolaberentur, et alieni eorum exemplo inficerentur.

Et propterea idem Episcopus, memor sui iuramenti, quod Vestrae Caesareae Maiestati in auceptione sui Episcopatus fecit, et similiter Sanctae Sedi Apo-

stolicae in ipsius consecratione. minime quicquam alienum ab officio suo facere voluit. quo ipse iuribus suis et functioni ecclesiasticae quippiam derogaret. Neque ulla ratione persuaderi potuit, ut in praeiudicium suorum iurium et libertatis in colonos suos hanc indebitam militum petitionem admitteret. quibus de alienis colonis nec ius ullum. nec aliqua cura deberet esse: nihilominus illud ipsis non denegavit, eosdem colonos neque nunc neque in posterum molestare et affligere, donec obedientes obsequentesque et subiecti esse suo domino terrestri voluerint. Sicque his iustis rationibus milites per nos alios inducti. tanquam illicita petentes. satis difficili animo cessere.

Nos tandem humillime supplicamus Maiestati Vestrae, dignetur de statu omnium harum rerum, quae hic modo geruntur, mature providere et decernere, propter multa pericula avertenda, quae circum Agriam sunt, et ob evitandas simultates. quae a militibus tam in Episcopum, quam in hanc arcem finitimam suboriri possunt.

Demum quia rogati sumus ab iisdem militibus, ut compositis negotiis certam instructionem eis praescribercmus, quam super hac praesenti nostra transactione tenere et observare debeant; ideo nos id aequum, commodumque et necessarium fore putantes, certos articulos edidimus, quibus se accomodare debebunt, usque dum Maiestas Vestra Caesarea suam deliberationem sumittere dignabitur, quorum articulorum exemplum ad Eandem cum praesentibus misimus.

XCII.

Maximilián cseh királynak ugyanazok.

Ad Serenissimam Regiam Maiestatem Bohemiae.

Quum ad 24. diem mensis instantis duo nos, 1561. végén. Episcopus et Turzo, Agriam venire festinassemus, moti causis, quas in litteris ad Caesaream Maiestatem datis expressimus; ibi, quia et dominus Zay omnino nobiscum esse non poterat, et rem Agriensem invenimus ita turbatam, ut expectationem domini Dersfy non patiebatur, aggressi, citra omnem moram eam negotiorum partem, cui maturius medendum erat propter periculum, quod vehebat secum, initium omnium summo studio et moderatione, postea contentione etiam ac variis modis adhibitis, nihil omnino reliquimus intentatum, quo praefatis turbis ac tumultibus ea ratione mederi potuissemus, quam imprimis Sacratissimae Vestrae Maiestates mandabant, deinde Catholici huius loci conditio exigebat, volebatque Episcopus. Milites enim inexpugnabili pervicacia in eum cardinem tota eorum conspirationis coniurationisque deducta re, in eo ad finem usque perstiterunt, quod, nisi is concionator sectarius concederetur illis, una omnes cum eo essent secessuri; adiicientes illud quoque idemtidem, exteriore sese duntaxat homine Principibus suis et suo domino esse obnoxios, interiore nemini, praeterquam Deo, et similia multa, quae attigimus in memoratis litteris ad Caesaream Maiestatem

datis, quarum copiam ad Vestram quoque misimus Maiestatem. Res autem ipsa. quia est difficultatis maximae et maximi periculi; censeremus humili nostro iudicio, serio, celerrime et valide huic tam enormi pessimique exempli licentiae temeritatique esse occurrendum. Quia hoc, quod iidem milites agunt contra et Maiestatum Vestrarum voluntatem in finitimo loco, et contra Episcopi iura ac decorem, non aliud videtur esse, quam quaedam artificiosa defectio, sive rebellio. Proinde ad postremum, me quoque, Stefano Dersfi adveniente, rebus iam prope conclusis ceteris, iidem milites non erubuerunt illud etiam pertinacissime exigere, ut Episcopus non prohiberet colonos suos conciones eorum frequentare, neque etiam in eos religionis causa animadverteret; innuentes nonnihil, quod eos etiam contra ipsum Episcopum essent tutaturi. Res sane magnae et audaciae, et insolutae cuiusdam violentiae! Diutiusque hac contentione conflictati, nec Episcopo id iuris sui cuipiam concedente, nec nobis aliis permittentibus, ut quod esset maxime iniquum et indignum; tandem cesserunt milites. Et sic huius tantummodo negotii finem assequuti, reliqua in aliud tempus distulimus; quum et Turzonem privata quaedam negotia domum revocarent. De quibus postea Vestrae Sacratissimae Maiestates, levatae nonnihil praesentium tot novarum rerum curis, provisionem fieri commodius mandabunt. Quod similiter erit maturandum; quia res et status Agriensis, qui nunc est, magnopore instaurationem desiderat. Et Deus etc.

XCIII.

Verancsics Antal és birótársainak törvénykezési itélete.

Nos Anthonius Verantius Divina miseratione 1562. febr. 25.
Episcopus Ecclesiae Agriensis, Comes Perpetuus Comitatus Hevesiensis, Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius, memoriae commendamus per praesentes: quod nobis feria tertia proxima post Dominicam Reminescere proxime praeteritam una cum Venerabilibus dominis Francisco Pankothano Vicario in Spiritualibus nostro Agriensi, et Petro Krychylyth Praeposito Orodiensi, Canonicis et Archidiaconis dictae Ecclesiae nostrae Agriensis; nec non Egregiis et Nobilibus Stephano Zoltay Capitaneo nostro Agriensi, Valentino de Pelin, Thoma Baxay, Francisco Kathay, Andrea, Ladislao et Joanne Horvath, Alberto Belleny, Martino Zeolewssy, Laurentio Wiczay, Gabriele Ghodoczy, Petro Zekel, Andrea Bay, Michaele Balogh, et Alberto Zylwa, familiaribus Arcis et Curiae nostrae Agriensis sedentibus pro tribunali; Nobilis Joannes Czyko, Officialis et procurator Venerabilis domini Stephani Szakalynczy, Episcopi Scopiensis, et Suffraganei Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis, ac Commandatarii Abbatiae Beatorum Petri et Pauli Apostolorum de Thapolcza, nomine et in persona eiusdem domini sui, nostram personaliter veniens in praesentiam, exhibuit et praesentavit nobis in judicio litteras Serenissimi Principis et Domini,

phani et Andreae Baryws haereditariae sint, hisque disturbiorum temporibus per Magnificum quondam dominum Sigismundum Balassa occupatae, et post mortem eiusdem ad preces Nobilium Comitatus Borsodiensis per Magnificam dominam Barbaram Fanchy, relictam eiusdem, praefatis Stephano et Andreae Baryws remissae et resignatae extiterint; in quarum pacifico dominio et usu iidem Stephanus et Andreas Baryws continuis et integris annis duobus perstitissent. Et quoniam idem dominus Episcopus Scopiensis, Abbasque de Thapolcza praevia ratione eosdem Stephanum et Andream Baryws in Curiam Regiam evocasset, et in causam convenisset, essentque in processu, prout hoc certis etiam litteris suis causalibus superinde confectis comprobare praesto esset; nihilominus tamen etiam vigore praesentis mandati dicti domini Maximiliani Regis praenotatas terras Nalay de manibus ipsorum Stephani et Andreae Baryws eripere et excipere vellet atque niteretur, per quod ipse dominus Episcopus et Abbas causam ipsam duplici via prosequeretur; et in praemissis judicium sibi a nobis elargiri postulabat. Quo audito praefatus Joannes Czyko replicavit eo modo: Quod memoratus dominus Episcopus Scopiensis et Abbas de Thapolcza eosdem Stephanum et Andream Baryws non de proprietate earundem terrarum, sed ratione quorumdam actuum potentiariorum, seminaturarumque vernalium per depastiones et distractiones metarum terris in eisdem per praenominatos Stephanum et Andream Baryws perpetratorum in dicta Curia Regia in causam convenisset, neque iidem Stephanus et Andreas Baryws per integram unius anni revolutionem in dominio dictarum terrarum pacifice perstitissent; ex quo

ei de oportuno remedio gratiose providere dignaremur. Cuius supplicatione clementer exaudita, cum nolumus quempiam fidelium Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, domini et genitoris nostri observandissimi, bonis suis violenter et qualicunque sub colore, praeter ius et aequum, privari; hortamur vos, et nihilominus auctoritate Caesareae et Regiae Maiestatis praefatae vobis committimus et mandamus, quatenus acceptis praessentibus, et praemisis sic ut praefertur stantibus et sic se habentibus, praefatas terras et metas ad praedictam Abbatiam pertinentes, a praemissis Nobilibus Stephano et Andrea Baryws, si et in quantum annuum in illis dominium nondum compleverunt, statim et de facto recuperare, et colonis ipsius exponentis assignare, et eosdem in illis tueri, protegere et defendere debeatis; si quid actionis autem praefati Stephanus et Andreas Baryws cum praefato exponente ratione dictarum terrarum habuerint, id iuris ordine et via contra eum prosequantur. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Linczii 16. Januarii anno Domini 1562.

Post quarum quidem litterarum dicti domini Maximiliani Regis exhibitionem et praesentationem Nobilis Michael Pelyny pro praefatis Nobilibus Stephano et Andrea Baryws de Banffalwa nostram similiter exsurgens in praesentiam, ad contenta ipsarum litterarum coram nobis respondit hoc modo: Quod memoratus dominus Stephanus Szakalynczy exponens praefatae Maiestati Suae Serenissimae ex parte praefatarum terrarum Nalay indebitam ac minus iustam querimoniam, in iisdem litteris Suae Maiestatis denotatam, porrexisset, sinistreque Suam Maiestatem informasset; quandoquidem eaedem terrae eorundem Ste-

dictum ab orientali, ac silvam similiter Inke vocatam a meridionali, ab occidentali vero fluvium Sayo dictum, a septemtrionali siquidem partibus silvam possessionis Petthry similiter Petthry nominatam, ac intra veras metas eiusdem possessionis eiusdem Abbatiae, et per consequens iam fati domini exponentis Nolay vocatae, in Comitatu Borsodiensi existentis adjacentes per jobagiones et incolas eiusdem possessionis Nolay seminibus vernalibus, utputa hordeo, avena, lentibus et peponibus inseminatas, ad numerum 150 iugerum se extendentes, cum iumentis et pecoribus ipsorum per eosdem illac impulsis, partim depasci, partim vero deculcari et in nihilum redigi fecissent. His non contenti iidem Stephanus et Andreas Baryws circa idem festum Beatorum Viti et Modesti similiter proxime praeteritum pecora et iumenta jobagionum et incolarum praescriptae possessionis praefati domini exponentis Nolay vocatae ab aquatione in dicto flurio Sayo in contigua vicinitate praefatae possessionis Nolay defluenti, nec non et ab usu et pastione liberae terrae nyomas vocatae praedictos colonos atque incolas praedeclaratae possessionis Nolay pohibere coepissent, prohiberentque etiam modo. In quibus omnibus praemissis iidem Stephanus et Andreas Baryws, dempta violentiae poena, miseris jobagionibus et incolis ipsius domini exponentis plus quam in valore quadringentorum florenorum damni intulissent, inferrique fecissent potentia mediante, in grave praeiudicium et damnun ipsius domini exponentis et praefatorum jobagionum suorum valde magnum. Et quia huiusmodi novi actus potentiarii per quoscunque patrati et commissi per nos ceterosque Judices Regni Hungariae Ordinarios in Curia Regia pro quintadecima die con-

tinue, etiam extra terminos octavales discuti debent et adiudicari; pro eo vos hortamur, et nihilominus auctoritate Regia, qua fungimur, serio vobis committimus et mandamus, quatenus praesentes litteras nostras memoratis Stephano et Andreae Baryws per vestrum hominem pro testimonio fidedignum exhiberi et praesentari faciatis; qui si personaliter reperiri poterunt, bene quidem; alioqui de domibus habitationum sive solitis eorum residentiis idem homo vester admoneat eosdem, dicatque et committat eisdem verbo nostro Palatinali, ut ipsi quinto decimo die a die exhibitionis praesentium, et admonitionis exhinc ipsis fiendae computando, personaliter vel per procuratores eorum legitimos coram nobis in dicta Curia Regia comparere modis omnibus debeant et teneantur, rationem de praemissis reddituri efficacem; certifica eosdem ibidem, ut sive ipsi termino in praescripto coram nobis in dicta Curia Regia compareant, sive non, nos ad partis comparentis instantiam id faciemus in praemissis, qnod dictaverit ordo juris; et post haec huiusmodi exhibitionis, admonitionis et certificationis seriem, cum admonitorum certificatorumque nominibus terminoque assignato, ut fuerit expediens, nobis suo modo amicabiliter rescribatis. Secus non facturi. Datum Viennae die Dominico proximo post festum Visitationis Beatae Mariae Virginis anno Domini 1560.

Nos itaque mandatis et amicabilibus requisitionibus Vestrae Spectabilis et Magnificae Dominationis in omnibus, ut tenemur, obedire volentes, nostrum hominem, videlicet Magistrum Andream de Kurest, Rectorem Altaris Beati Andreae Apostoli in hac Ecclesia nostra Agriensi fundati, ad praemissa suo modo fideliter exequenda nostro pro testimonio fided

duximus transmittendum; qui tandem exinde ad nos reversus, nobis sub juramento retulit in hunc modum: Quomodo ipse feria sexta proxima post festum Decollationis Beati Joannis Baptistae noviter transactum praeterita, ad faciem possessionis Soleza vocatae consequenterque curiae et domus nobilitaris dictorum Stephani et Andreae Baryws ibidem in Comitatu Borsodiensi existentis habitae accessisset, dictumque Andream Baryws ibidem personaliter reperisset, eidemque ibidem personaliter, Stephano vero Baryws absenti ut praesenti, medio eiusdem Andreae Baryws, litteras praefatas Vestrae Spectabilis et Magnificae Dominationis exhibitorias, admonitorias et certificatorias exhibuisset et praesentasset admonuissetque eosdem ibidem, dixissetque et commisisset eisdem ibidem verbo Vestrae Spectabilis et Magnificae Dominationis Palatinali, ut ipsi quintodecimo die a die exhibitionis praesentium ipsis modo praemisso factae, computando personaliter, vel per procuratores suos legitimos, in Curia Regia coram Vestra Spectabili et Magnifica Dominatione comparere debeant et teneantur, rationem de praemissis reddituri efficacem; certificando nihilominus eosdem ibidem, ut sive ipsi termino in praescripto coram Vestra Spectabili et Magnifica Dominatione compareant, sive non, eadem ad partis comparentis instantiam id faciet in praemissis, quod juris dictaverit ordo. Seriem itaque huiusmodi exhibitionis, admonitionis et certificationis cum admonitorum et certificatorum nominibus, terminoque assignato, ut est expediens, Vestrae Spectabili et Magnificae Dominationi suo modo amicabiliter duximus rescribendam. Datum tertio die diei exhibitionis

admonitionis et certificationis praenotatarum, anno Domini supradicto.

Unde nos auditis procuratorum ambarum partium praenotatarum propositionibus, allegationibus et responsis hinc inde coram nobis factis, litterisque tam praefati domini Maximiliani Regis praeceptoriis, quam videlicet praefati Capituli Agriensis exhibitoriis, admonitoriis et certificatoriis, nobis modo praemisso in judicio praesentatis, lectis et sane intellectis; quoniam ex tenoribus earundem litterarum dicti Capituli Agriensis praefatum dominum Stephanum Szakalynczy Abbatem de Thapolcza annotatos Stephanum et Andream Baryws ratione et praetextu dictarum terrarum ad praefatam possessionem Abbatiae praedictae Nolay vocatam pertinentem in Curiam Regiam vocasse, et in causam traxisse, sufficienter informabamur; quod autem dictus dominus exponens suique officiales intra unius anni spatium per exmissionem dicti unius aratri ab usu et dominio earundem terrarum litigiosarum dictos Stephanum et Andream Baryws prohibuisset, nec ipsos annum integrum in earum dominio explevisse permisisset, prout dictus Joannes Czyko officialis dicti domini Abbatis exponendo coram nobis referebat, id nobis non pro sufficienti evictione et exclusione de terris ipsis facta, quandoquidem terrae ipsae etiam ad praesens prae manibus dictorum Stephani et Andreae Baryws haberentur, reputandum videbatur, litteraeque praefati domini Maximiliani Regis Nathay, et non Nalay, prout scribi debuisset, continebant; quo solo vitio commisso praesentis causae revisio et processus invalidari potuisset. Ideo causis et rationibus ex praemissis nos causam ipsam per dictas partes in praefata Curia Regia motam et in-

choatam, in eadem Curia Regia prosequi et terminar debere decernimus jure mediante. Datum in dicta arce nostra Agriensi secundo die termini praenotati anno Domini 1562.

LXXXXIV.

Ferdinánd császárnak Veranesics Antal.

Ad Sacratissimam Caesaream Maiestatem.

Heri quum ad Maiestatem Vestram Caesaream instituissem scribere de praesentibus Turcarum motibus, redditae mihi sunt eiusdem litterae XII. die mensis Februarii Praga datae, fuereque admodum opportunae, quod inter alia clementissime ad me perscripta illud etiam attulerunt, quod de Francisco Horwath scire cupiebam. Nam quum res Agriensis iam omnino praefectos et procuratores expetat novos, aggredi nihil poteram, donec de eodem Francisco cognovissem quod volebam. Et quia Joannes quoque Zaberdinus moratur me, quod sit in castris cum domino Zay, adhuc est mihi nonnihil differendum; non tamen interim omittendum, quin per internuntios fidei secretioris utriusque animum explorem, et cum illis transigam omnem rationem, qua assumi et promoveri mihi debebunt ad hoc officium; ne postea, ubi erunt collocandi, quicquam morae committatur.

Quoniam autem plurimum expedit, ut illi quoque ducenti equites, qui a Camera pendent, habeant duos

duntaxat capitaneos, viros Catholicos, qui mihi cum iis aliis duobus et a consilio essent, et religio maiore praesidio saepiretur, sicque validius cohiberentur temerarii, quando iidem capitanei omnes mecum tam de religione, quam de aliis rebus idem sentirent, neque curarent esse populares, ut praesentes curaverunt; consensum Vestrae Sacratissimae Maiestratis vellem mihi clementer concedi. Quia ii quinque, qui modo illis, inquam, ducentis equitibus praesunt, et religione sunt depravata; et tam parvus numerus equitum tot capitaneorum ductu rectus, nihil fere ad propositum facit, quia nullus eorum suo fastu et voluntate caret.

Ad provisorem autem quod attinet, nequaquam utile est, ut in hoc loco ex duobus praefectis posset alter et rei militari, et administrationi proventuum rite satisfacere; quod utrumque officium exigat totum hominem, provisoratus autem et tricipitem; adeo res familiaris Agriensis magna sit et magnae curae. Quapropter de hoc etiam erit cogitandum, curandumque, ut huic quoque officio qui praeficietur, homo sit Catholicus, neque alio fungatur officio, quam provisoratus solo, videlicet in percipiendis et dispensandis proventibus. Ex quatuor autem equitum quadringentorum capitaneis duo habeant in oppido mansionem, ibique assidue pro officio suo excubent; duo vero reliqui in arce sint, et alter interiorem, alter exteriorem inhabitet, quod factu summe erit necessarium. Nec omnes aliud curent, quam arcis custodiam, et ditionis eius tutelam. Quae distinctio si Maiestati Vestrae Caesareae probabitur, de eo quoque clementer edocere me dignabitur.

Ceterum opportune quidem et cataphracti cum peditibus Germanis decreti sunt, qui suppetias ferant

domino Zay contra Transilvanum; et in Slavonia, in Croatia, atque apud Danubium ratio constituta est, qua Passa Budensis detineatur, quominus ipsi domino Zay ultra Tibiscum molestus esse possit. Res tamen nunc maxime postularet, si iam et delectus isti adessent, et Magnificus dominus Palatinus prodiret. Hostes enim diebus proximis, quum diutius fuissent in quodam apparatu, congregarenturque apud Zolnok, et diceretur, quod Passa quoque esset cum eis profecturus, nec ideo sciri posset, quonam cogitarent, et interim saepius etiam fingerent, digredi sese ad praesidia sua, currus coactos remittendo, et eiusmodi alia rei gerendae necessaria negligendo, quae prius magna sollicitudine expediebant; die tandem XXIII. et XXIV. mensis proxime praeteriti pluribus ex locis apud idem Zolnok subito concursu aucti, XXV. cum ducentis curribus plebeis, tegetibus intectis, Tibiscum transierunt, constiteruntque apud castellum Bala Zenth Myklos, maiores copias, uti dicunt, expectantes cum X Zangzacchis et ipso Passa, qui XXXV tormenta bellica secum esset habiturus. Et licet afferunt exploratores nostri, Passam Pesto moturum; omnino tamen non affirmant, expeditioni huic interfuturum, sed a Tibisco rediturum.

Nos hic tanto apparatu solliciti, non parum metuimus his nostris partibus, quum de Chaat, Zixo, et de quibusdam aliis locis intra Agriam, Dyosgier, Zenderew et Tokay percontarentur; praesertim absentibus domino Zay, et domino Bebek, Cassoviensique praesidio. Jamque in excubiis eramus, eo instructi apparatu, quo potuimus; admonitis etiam vicinis omnibus, ut ubique vigilaretur, quia in Zolnok, loco sterili et sine incolis, tantum numerum equitum diu

manere nequaquam posse constabat; esseque necesse, ut in partem aliquam signa moverent. Verum postquam Tibiscum traiecerunt, etiam faciliore coniectura sumus, quid sint molituri, quando Transilvani quoque dicantur non cum contemnendo numero exivisse timendum est domino Zay, et qui ad fidem Vestrae Caesareae Maiestatis redierunt. Ideo maturandae essent omni celeritate cataphractorum et peditum supramemoratorum suppetiae, ne post successus tam felices iidem domini Zay et Balassa cogantur succumbere. Quum etiam illud est valde metuendum, ne Turcae Debrecinii erigant castellum, quod diu aiunt eos meditari, affirmantque etiam exploratores nostri, magnos de hoc inter eos circumferri sermones. De quo quum iam ipsum dominum Zay bis fecerim certiorem, et monuerim, ut circumspiciat, quid facto opus erit, dum si Vestrae imprimis Caesareae Maiestatis fuerit iussus imperio, ut praeripiat hostium consilium, praeclare admodum cum eiusdem rebus hac expeditione agetur. Quia si quo casu hostes eo oppido potientur, imposito illi castello, hac unica occasione actum erit et de Giula, de de Transsilvania, et de Maramorusio, ac de toto reliquo Tibisci tractu, hisque nostris partibus. Res itaque quum sit momenti maximi, quae nunc versetur in medio, quaeque omnia in Vestrae Caesareae Miestatis par sunt redundatura commodum, si potius eius auspiciis emuniatur et occupetur Debrecinum, quam hostium; Maiestas Vestra Caesarea dignetur clementer supramemorata auxilia iubere maturare, serioque his incoeptis felicissimis operam dari, ne si cessabitur in tam cursu prospero, paulo post inclementiores adversarios unacum Turcis habeamus.

Ne autem illud quoque Maiestas Vestra ignoret, quid hic agatur mecum, post discessum dominorum meorum collegarum, apud hos seductos de tragoedia a iqua nihil est, quod metuat magnopere; verum excepta praesentia concionatoris haeretici, et coniuratione militum vel in minima parte nondum dissoluta. Sic et ego me rebus, loco, et tempori accomodo, cum dexteritate quanta maxima et ingeniosissima possim; et existimationem et auctoritatem retinendo, tantumque premendo et figendo vestigio, quantum videar cum decore me et cum dignitate mea consistere posse; ut et milites, et ceteri omnes metas sŭi officii non excedentes, ipsi quoque pari artificio videntur sese huic modo accomodare, idque revera, donec secus Maiestas Vestra Caesarea de re deliberet. Et tametsi cor adversum me non habeant sincerum, vel solius religionis causa; quum neque meam, hoc est Catholicam admittere velint, neque eam ipse illis concedam, quam ingressi sunt, et cuius causa peccare Maiestati Vestrae non dubitaverint: simulant tamen ac dissimulant mecum, ut cum ipsis ego. Verum summotis, vel saltem emendatis nonnullis paucis, uti aliis meis proxime indicavi, non admodum laboraremus cum ceteris. Quamquam vix sperem possibile futurum, ut revocentur; quo et maiore et celeriore cura Vestrae Caesareae Maiestatis succurrendum est huic et loco et Ecclesiae, quia populi huius corruptio non est parva, neque parvo negotio ad sanitatem reduci poterit. Estque opus solius Vestrae Caesareae Maiestatis manu, quando non alio nituntur praetextu ad permanendum in obstinatione hausti dogmatis, quam destitutione huius confinii; quasi non Deus custodiret civitatem, sed ii, qui advigilant illi.

De Blasio Kewn iam ad plenum habeo, veniamque humillime peto, quod diligentius pro eo institerim; ignarus omnino, quid tegeret sub cortice. Sperabam tamen, non inutilem fore, quum sit Catholicus, et cognatus domini Thurzonis, vel in oppido alterum gerere capitaneum. Sed Vestrae Caesareae Maiestatis fiat voluntas; quae ut de rebus et ministris suis plura sciat, ita et melius iudicare possit. De Ryma quoque Zombot Turcae siluerunt, ad alias occasiones conversi. Monendus tamen erit dominus Bebek, ne miseros illos oppidanos vexet, damnisque afficiat: quum proximi etiam rumores, qui de muniendo illo oppido fuerunt sparsi, non aliunde causam Turcae sumpserant, quam ex eo, quod dominus Bebek in eosdem oppidanos durius quiddam perpetraverit. Eamque causam etiam in posterum haud dubie prosequentur, nisi idem conquieverit a miserorum iniuriis. Locus autem ille quantum sit opportunus ad eum tractum a fli endum, qui in Scepusium, et Cassoviam usque distenditur, non desunt istic, qui Maiestatem Vestram Caesaream commode poterunt informare. Quam Deus Optimus Maximus diu incolumem et felicem conservet. Datum 2. Martii 1562.

Humillimus Agriensis.

LXXXXV.

Maxmilián cseh királynak Verancsics Antal.

561. mart. 14. Sacra ac Serenissima Maiestas Regia, domine domine Rex et Princeps mihi semper clementissime. Post fidelium et perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis hummillimam commendationem. Nuntii Jo. filii *), qui sollicitant Passae Budensis auxilia, tres sunt, Paulus Baky, Volphgangus Bornemizza et Matthaeus Nagy. Qui dicuntur etiam XX millia florenorum eidem Passae attulisse, quo facilius ad succurrendum illi induci possit, habentque in mandato, ut si Passa moveri voluerit, ii tres viri sint ei itineris ductores.

Ceterum quum post hos cursorem quoque idem Jo. filius, nomine Radicz Bosyth ad Passam cum litteris duntaxat destinasset, quas in specie cum interpretatione sua ad Maiestatem Vestram misi, hunc nostri quidam milites XII. huius mensis ultra Tibiscum in pago Cumanorum Karczal Wyzalaas interceperunt, et huc hodie adduxrunt. Quo diligentissime examinato de omnibus, quae visa sunt ad hos praesentes motus pertinere, in mandatis aliud nihil habuit, quam quod litteris est comprehensum.

Retulit praeterea, Jo. filium apud Coloswarium cum quinque circiter millibus hominum reliquisse, quos missurus erat post eos, qui sunt profligati. Verum

*) Értetik Zsigmond János erdélyi fejedelem, Zápolyai János királynak fia.

audita eorum clade, desiisse eundem ab ea sententia; et iam novum comparare exercitum, auxilioque Turcas sollicitare.

Ad hos autem, qui fuerunt caesi, quod attinet, ait octo millia hominum fuisse ducibus Stephano Bathori a Somlio et Francisco Nemeth; nostros ad quatuor millia non accessisse, plures tamen tribus. Quumque ad castellum Hadad, quod iam hostes expugnaverant, in acie utrique ad conserendas manus ordinibus dispositis constitissent, iidem hostes plebeorum copias in fronte directas primo nostrorum incursui obiecerant, ipsi qui militares erant, iis in tergo se collocaverant, iudicio, ut aiunt, parum militari; quia ubi concurrerunt, plebei vim et virtutem nostrorum, qui contraria ratione cohortes suas instituerant, non sustinuerunt, sed ea victi ac fusi, subito primoque impetu fugerunt. Ibi duces, et qui militari numero erant, frustra hos a fuga, et clamoribus, et hortatibus, minisque inhibentes revocantesque in hostes, ipsi quoque aeque suis ac nostris sibi imminentibus moti, et protrusi loco, fugam capessere, victoriamque nostris dare coacti sunt.

Hanc rationem huius conflictus retulit nobis is tabellarius, addiditque, et caesorum fuisse numerum maiorem multo, quam pro utriusque exercitus magnitudine, et ex suis supra millesexcentos captos, vulneratisque et ducibus ambobus, et prope magna ex parte reliqua multitudine, quam ad duo milliaria Hungarica insecuti sunt. Revocatis tandem lassitudine ad conflictus locum cum captivis, vexillis, tubisque ac timpanis, castris quoque fuere potiti. In quibus praeter tentoria adhuc stantia, et bombardas supra viginti maiores, minores vero, quas vocamus manuales, ma-

gno numero, suppellectilem etiam et commeatus non exiguos invenerunt, cunctaque redegere in praedam. Nec interim vel hora quieti data, ea adhuc ipsa die directis in castellum iam dupplicatis machinis bellicis, citra negotium deditione illud acceperunt. Victoria sane memorabilis, et digna cui maiores, immo reliqui omnes, qui magna spe concepti sunt, successus dentur, tantaque Maiestatum Vestrarum fortuna is cursu suo tam felici non suffocetur, quando pro his etiam primis initiis Turca commovebitur, si commoveri voluerit. Ideo pro summa rei commoveatur, modo illi nos non desimus. Sed haec ego humiliter et cum venia, desiderio magnitudinis felicitatisque Maiestatum Vestrarum, et recuperationis ac salutis nostrae patriae.

Nec alia ab hoc ipso tabellario, ut ab homine ordinis gregarii, et lanuginis primae, ac Rasciani generis, assequuti sumus, quam quod pars Transsilvanorum maior ac melior intra se mussaret, quod nequaquam essent in provinciam Turcas admissuri; esto quod quidam contrarium molirentur, utque eos accerserent, dissidio magno inter sese contendentes, quodque id tam perniciosi consilii de imploranda Turcarum ope in Michaelem Chaky, qui superiore anno ad Maiestes Vestras orator venerat, potissimum torqueretur, publiceque de eo iactarentur querimoniae, et protestationes fierent ab omnibus, quicquid adversi ex hoc accidisset ei provinciae, id ipsi soli authori impingeretur.

Quae tametsi, clementissime Rex, videantur nonnihil exercitui nostro suffragari; quia tamen multi pudore etiam ac metu ducti cogentur adesse illi iuveni, verendum est, ne denuo maiore numero consurgant, praesertim si Turcae quoque accesserint, et bifariam

nostri tam pauci, a fronte Transsilvanis, a tergo Turcis obsideri, arctari, oppugnarique incipient. Ideo amore Dei, clementissime Rex, maturentur domino Zay et Balassae decreta iam Germanorum et Bohemorum auxilia. Quibus si plures Hungari quoqe summittentur, quod momentum praesentis occasionis de Transsilvania et ea parte Hungariae recuperanda, quae Tibisco clauditur, magnopere videtur postulare, admodum sane praeclare cum Maiestatum Vestrarum rebus agetur. Id quod eo magis Easdem sedulo facere putandum est, quando et de Magni Turcae obitu, ac de Regno Zelimi eius filii, rumor quidam apud nos, nescio unde ortus. circumferri, et Passa maiore studio apparatui operam dare inceperit, credo, motum partim eius provinciae periculo iam non mediocriter manifesto, partim etiam territum triplici munere, quod ei aiunt a Principe suo recens esse missum Constantinopoli; tres nimirum hastae, tres mucrones, et tres sagittae, cum eo nuntio, ut maturet Jo. filio succurrere; cumque una cum Transsilvania, nisi protexerit eam et defenderit, sciat se his telis confossum iri. Haec a nostris exploratoribus habuimus. Quae verane an ficta sint, nescio; affirmarunt tamen, Passam propidiem promoturum signa, proditurumque, et in castris concessurum. Quare et istic Passa serio distinendus erit, et dominis Zay et Balassae succurrendum. Res enim eo iam provectae sunt, ut nisi ad finem usque cum dignitate et virtute producantur, honestius cessurum erat, auspicatas non fuisse. Et quia late iam omnium fidelium Maiestatum Vestrarum videntur palam erecti esse animi ad omnia maxima, omnino prosequenda est victoria.

Ut autem nos etiam hic tutiores simus, dominus

Bebek, nescio an meus, sed certe decimarum mearum vicinus, supplico expediatur bene et cito, quia eius confinium sine ipso periclitatur. Nos etiam alii magis animi habebimus, si ipse aderit; quando praeter illum, absente domino Zay, alium quem haberemus pollentem studio militari, non video.

Reliquum est de hoc Jo. filii tabellario. De quo quid Maiestas Vestra Sacra fieri iusserit, mandatum exspecto; vinctum enim ferreo compede custodiri facio. Et quia dominus etiam Zay inter capitivos, quos retinuisse dicitur, habet ad quinque vel sex viros primariae conditionis et existimationis, humillime putarem, significandum illi esse, ut eos ad aliam Maiestatum Vestrarum deliberationem haberet apud se sub firma custodia, aut Viennam mitteret; quandoquidem poterint fortasse quaeppian arces eorum liberatione recuperari. Nec praetermitto creberrimis litteris dominum Zay edocere, quaecunque de Passae apperatu motuque quotidie ferme ad nos perferuntur, quo circumspectius rem gerat, consulatque et Maiestatum Vestrarum dignitati, et saluti tum suae, tum exercitus sibi demandati. Deus Optimus Maximus Sacram Vestram Regiam Maiestatem diustissime incolumem et felicem servet. Agriae XIIII. Martii MDLXII.

Eiusdem Vestrae Sacrae Regiae Maiestatis

servitor subiectus et obedientissimus

Agriensis.

Kviii. Sacrae ac Serenissimae Regiae Maiestati Boemiae etc. domino Regi et Principi mihi semper clementissimo.

LXXXXVI.

Kassa varos községének Veranesics Antal.

Prudentes et circumspecti, domini et amici no- 1562. mart. 20.
bis honorandi, salutem et nostri commendationem. Recordamini vos illius transactionis, quam anno praeterito ex mandato Sacrae Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, una cum Magnifico domino Joanne Pethew de collatione auxiliarium copiarum pro ratione urgentis necessitatis arcis huius Agriensis vobiscum feceramus; id quod nunc tanta necessitate non instante a vobis non exigimus. Verum quia hac ipsa hora ex variis locis per fidos exploratores nostros accepimus, quod Passa Budensis cum valido exercitu se ex statione sua, in qua per hos dies commoratus erat, omnino movisset, non tamen Tibiscum traiiceret, sed relictis bombardis et gravioribus sarcinis, cum levi tantummodo armatura iter esset ingressus, eo nimirum animo, ut expeditionem istam, aut verius castellum Csat, nobis valde vicinum, aut versus Fülek, quo penitius partes istas superiores, vel has nostras inferiores permeare poterit, in gravissima depopulatione consumet; ideo scientes nos omnes, quod in praesentia nullae expeditae copiae, in his partibus Suae Maiestatis in promptu sint, quibus hostium multitudini resisti posset, et haec imminentia pericula evitari, vos magnopere petimus et hortamur, ut pro communi reipublicae salute defendenda et conservanda, velitis universos familiares et subditos vestros

ad capessenda arma cogere, et sine omni cunctatione vestras cum aliarum civitatum viribus coniungendo, et in ordinem redigendo, celeri itinere versus hostem imminentem producere, ac quo propriuquius licebit, ad has partes progressus suos facere, ut ubi urgens necessitas postulaverit, communibus viribus, Deo Altissimo duce, parati valeamus conatibus hostium obstare. Dubium quidem non est, si Turcae nostros in armis esse cognoverint, adversamque sibi ipsis aciem intentatam esse, senserint, quin ab incoepto sese contineant et desistant. Ne itaque vos huic tam necessariae expeditioni publico bono vestris viribus deesse velitis, iterum vos hortamur, et bene valere cupimus. Agriae 20. Martii 1562.

Antonius Verantiu
Episcopus Agriensis, Comes perpetuus
Borsodiensis et Hewessiensis mp.

LXXXXVII.

Maxmilián cseh királynak Verancsics Antal.

1562. mart. 26. Sacra et Serenissima Maiestas Regia, domine Rex et Princeps mihi semper clementissime. Post fidelium et perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis humillimam commendationem. Passa Budensis die mensis huius 22. Tibiscum traiecit, quum ante biduo gentes, quas ducit secum, transmitti diu noctuque vado non cessante curavisset, castrisque ultra Tibiscum ad ipsam fere ripam inter Zolnok et Zonda pagum positis, ibidem

triduum, postea apud Fegyvernek biduum commoratus, iam Debrecenium versus progreditur. Idque tam lente, ut nequeat cognosci facile, quo omnino ire intendat. Quamquam rumores sint constantes, tempus illum simili mora extrahere, dum et Transsilvani prodeant, et Themeswariensis Passa cum adiacentibus sibi Zangzacchis consequatur, quum adhuc vix habeat secum tria millia hominum, praeter agrestem turbam, quam cum curribus magno numero trahit; hisque dum incedit, latera copiarum stipat, castraque communit, quum in stativis tum diurnis tum nocturnis agit. Nec interim ulla ratione verum firmumque eius consilium assequimur. Plures tamen aiunt, quod initio omnium quaeret nostrum exercitum, quodque Giulam potissimum secundo loco ab hac pugna tentabit, si eam vicerit. Haec de Passa et de conatu eius nunc habemus. Budae vero, Pesthii, Filekii, Hathwani, Zechyeni et Zolnokii perexiguum admodum ubique praesiduum reliquit. Quo magis iam tempus esset istinc agendi aliquid, quo et citra et ultra Tibiscum eidem Passae negotium daretur, iniicereturque sollicitudo, praesertim si delectus quoque Germanici ac Bohemici vires maiores maturarent in castra, animique domini Zay et domini Balassae erigerentur, possentque etiam non quaesiti a Passa ipsi Passae occurrere.

De nobis hoc possum scribere, quod quia omnes nos, qui his praesimus finibus, viros militares paucissimos habeamus, Comitatus et agrestem plebem, una cum Blasio Keun exivimus ad vigilandum, quantum poterimus invigilaturi rebus nostris, ne quid adversi inopinato in nos incurrat. Alioqui etiam experturi aliquem hostilem locum, communicato consilio etiam cum domino Jo. Balassa, si occasio tale quid osten-

derit, quod sine periculo experiri possimus. Quoniam tamen in plebeis armis nec vires sunt, nec spes multa victoriae; humillime supplico, dignentur Vestrae Sacratissimae Maiestates huc ad nos etiam respicere clementer, et quidem mature, quum ita Agria propinqua sit periculo, atque Giula, et quivis alius finitimus locus, periclitemurque eo etiam magis, quod et pecunias habemus nullas, et contributio horum Comitatuum recens huc addicta parum succedat, praesentibus motibus impedita. Dignetur itaque Maiestas Vestra Sacra clementer ista altius expendere, etiamsi ego modestius insto. Quoniam profecto egena Agria est, nec decimae ad rationem Maiestatum Vestrarum adhuc ab administratoribus suis persolvuntur. Quicquid aliud de progressu hostium consequetur, mature suis temporibus ad Sacram Maiestatem Vestram scribere non praetermittam.

Passa autem quum ad Tibiscum versatur, quas litteras dedit ad alterum praefectum meum Stephanum Zoltay, quasque ipse illi rescripsit authore me, misi eas cum his ad Maiestatem Vestram Sacram, ut clementer ex eo intelligat gentis vafriciem. Putoque eodem exemplo ad Maiestatem quoque Vestram illum scripsisse. Sed non est fides ei adhibenda. Militaris dolus est, quum quis duos hostes habet, pacem et amicitiam cum altero pacisci, dum oppugnat alterum; illi tamen non parsurus, ubi hunc vicisset. Ne itaque desint Maiestates Vestrae huic exercitui suo. Qui si de Passa triumphabit, quod faxit Deus, ut de Transsilvanis; vix potest eloqui, quanta accessione res Maiestatum Vestrarum non in Hungaria solum, sed etiam in toto orbe, potissimum apud eos in Germania, qui Maiestatibus Vestris nonnihil videantur esse

inofficiosi atque contrarii, cumulabuntur et efferentur. Sin quid secus acciderit, haud dubie maxima atque fortassis etiam ultima clade res nostrae prosternentur, existimatioque etiam Maiestatum Vestrarum minuetur. Quod humillime et cum venia, immo etiam ex ingenti amore dico, quo pro fide et affectu meo felicitatibus Maiestatum Vestrarum afficior. Quas Deus Optimus Maximus perpetuo gratia sua complectatur et incolumes servet. Agriae 26. Martii 1862.

Eiusdem Vestrae Sacrae Regiae Maiestatis
servitor subiectus et obedientissimus
Agriensis mp.

Kviii!. Sacrae ac Serenissimae Regiae Maiestati Boemiae etc. domino Regi et Principi mihi semper clementissimo.

XCVIII.

Kassa város tanácsának Verancsics Antal.*)

Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Credimus dominationibus Vestris constare, quanto cum exercitu Passa Budensis cum Temesvariensi Passa, contra gentes Suae Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, ultra Tibiscum profectus sit, et cuiusmodi successum Magnifici quoque domini Joannis 1562. április 2.

*) Ugyanazon tartalmu leveleket irt Verancsics Antal ugyanazon napon Eperjes. Bártfa és Kis-Szeben városoknak is.

Balassa expeditio apud Zerenium per has dies habuerit, de quo magis prospera evenisse optassemus quidem ab altissimo Deo, illi tamen in omnibus gratias agere debemus. Quia vero bellorum exitus varii sunt et dubii, si hostibus, quod ex animo omnes desideramus, et Deum precari debemus. praesens expeditio infeliciter succedat, non tantum illis partibus ultra Tibiscanis bene sperare poterimus eventuram, sed his quoque nostris in proximo constitutis. Sin autem secus acciderit et hostes victoria potiti regressi fuerint, quae pericula totus hic noster tractus sentire poterit, dominationes Vestrae per se cogitare possunt. Unde nos non mediocriter solliciti de incolumi statu huius arcis Agriensis, quae in ipso hostium vestigio posita est, et pro hoc tempore periculoso satis exili praesidio munita, subticendum esse vobis minime censuimus, quin dominationes Vestras superioris transactionis de submissione gentium ad subitas et contingentes huius loci necessitates, ex parte ipsorum deputata, diligenter et tempestive recordari faceremus. Quare rogamus easdem magnopere, ut illum 200 peditum numerum, quos Vestrae dominationes unanimiter huc expedituros praefatae Caesareae Maiestati obtulerunt, velint iuxta illius limitationis seriem bene instructos, sine longiori mora, antequam urgens exitus praesentis belli procedat, huc Agriam mittere, ut quando hostem ab ea expeditione utcunque reverti contingat, ne locum hunc necessario praesidio improvisum offendere sentiat, minusque aliquid adversi in nos moliri audeat. Alioqui enim, si Agria dominationum Vestrarum ope et illorum negligatur, qui necessitatis tempore eam iuvare spoponderint, bene perpendere debeant, quibus auxiliis contra ini-

micorum vires hic secure resistere possimus, Agriamque salvam conservare. Ubi autem, quantum de dominationibus Vestris confidimus, iuvare nos gentibus suis promissis maturaverint, optime de salute patriae consuluisse, et Sacrae Caesareae Maiestati gratissimum obsequium praestitisse se noverint. Responsum itaque ab eisdem cito expectamus, et feliciter valere cupimus. Agriae 8. Aprilis 1562.

Antonius Verantius,
Episcopus Agriensis, Comes perpetuus Hewesiensis et Borsodiensis mp.

XCIX.

Kassa város tanácsának Verancsics Antal.

Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Litteris dominationum Vestrarum cognitis, quantum et pro aequitate communi, et in favorem earundem facere debuimus, non praetermisimus, in negotio honestae matronae dominae Annae Bodog Janosnee, sororis Reverendissimi olim domini Episcopi Vaciensis. Nam praesentibus et Capituli huius testimonio, et Egregio Ladislao Petzely, collega utpote ipsius Demetrii Matyus in ipso Episcopatus officiolatu, iussimus omnium rerum inventarum rationem iustam haberi, quae hoc in loco ab ipso Demetrio Matyus compertae fuerint, easque reservari integre ad hoc faciendum debitum; quemadmodum de hoc negotio dominationes Vestrae

1562. apr. 21.

plenius intelligent ab Egregio domino Joanne Suka. Quas et bene valere cupimus. Agriae 21 Aprilis 1562.

Antonius Verantius,
Episcopus Agriensis, Comes perpetuus
Hewesiensis et Borsodiensis mp.

C.

Kassa város tanácsának Verancsics Antal.

1562. apr. 25. Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Quandoquidem dominationes Vestrae nobis auxilia, quae ab eisdem propter reditum Passae Budensis postulavimus, submittere nequeunt, habemus dominationes Vestras excusatas, nosque eisdem commendamus et easdem bene valere cupimus. Agriae die 25. Aprilis 1562.

Antonius Verantius,
Episcopus Agriensis, Comes perpetuus
Borsodiensis et Hewesiensis mp.

CI.

Kassa város tanácsának Verancsics Antal.

1562. apr. 26. Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Litte-

ras dominationum Vestrarum pro parte Michaelis Szabo, concivis earundem, in illius causa, quam cum Szegediensibus habet, ad nos datas accepimus. Qui pro aequitate communi, quam in omnibus iudiciis nostris observare solemus, quantum fieri potuit, non defuimus. Quodsi tamen ea ipsa causa necdum ad finem perduci potuerit, periculosi huius temporis, et praesentium tumultuum ratio obstitit; propter quod ipsi Szegedienses culpandi non sunt, si ob evitanda graviora pericula, eorum huius causae revisio ulterius differi necessario debuerit. De qua re Vestrae dominationes plenius ab ipso Michaele Szabo intelligent. Quas bene valere optamus. Agriae die 26. Aprilis 1562.

Antonius Verantius
Episcopus Agriensis, Comes perpetuus
Hewesiensis mp.

CII.

Kassa város tanácsának Verancsics Antal.

Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Superioribus diebus petieramus a vobis 200 illos pedites, quos obtuleratis ad requisitionem Sacrae Caesareae Maiestatis Agriae, in subitis et fortuitis eius periculis; eosque ipsos pedites, quia tunc suppeditare huc nobis nequivistis, propter auxilia, quae nuper in castra Magnifici domini Zay, Passae viribus obsessi, 1562. máj. 24.

miseratis; nunc quod iam Passa videtur arci huic nostrae Agriensi, quae est totius Regni clypeus et propugnaculum, imminere, hortamur vos et nihilominus etiam vehementer rogamus, velitis eosdem pedites praefato numero, statim his nostris litteris visis, huc Agriam sic expedire, ut tunc temporis inter vos et Commissarios Sacrae Caesareae Maiestatis, Magnificum dominum Joannem Pethew et Agriensem Episcopum, commemoratum erat, utque, quoad hic nobiscum erunt, necessaria sua sustentatione non destituantur. Neque id praetereatis, nec obaudiatis, petimus diligenter, si reipsa saluti propriae consulere velitis; maxime hoc tempore, quo ex hac parte videtur illi non obscurum impendere periculum. Passa enim Budensis traiecto Tibisco, dimissisque ab eo nonnullis janitsaris, qui stativa sua ultra Danubium, et ab illis locis paulo habent longius, ipse cum quatuor circiter millibus equitum, ut refertur, prope quotidie nobis inter Szolnok et Jasz-Berenyum, in sexto ab arce Agriensi milliari, iuxta amnem Zagyva consedit, ibique equis ad gramina depascenda expositis, et currus magno numero dedititiis subditis imperavit, et vim maximam materiae sulphuris partim in castra, partim ad Szolnok comportari fecit; quod utrumque manifesto est indicio, eum conatus aliquos meditari contra partem aliquam horum nostrorum finium; iamque circumfertur, quod aut Tibiscum ponte coniunget, ut facilius excursibus ultra Tibiscum vacare possit, postquam tractus illos hac obsidione Szathmariensi latissime exploraverit et praecognoverit; aut castellum aliquod loco, rebus suis opportuno, opponet Agriae; praesertim hoc suo eventu proximo elatus, quo neminem prope in tanto excursu viderit, qui sese illi obie-

cisset proeliique fecisset facultatem, ideoque sic molitur secure. Quicquid vult, cum nobis prope sub oculis obversetur, ut insolens hostis; non immerito cogimur esse solliciti de incolumitate loci huius, quum omnino sine aliqua magna causa is hostis tam prope nos non consederit. Quapropter nunc maxime, existimamus, opus est Agriae isto ipso vestro auxilio peditum ducentorum, quod ut nobis sine mora submittatis, quove volente Sua Caesarea et Regia Maiestate provideamur et instruamur, etiam atque etiam efflagitamus, rogamusque summo studio, ne quid in hoc morae ac negligentiae committatis propter Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis indignationem, quum necessitas loci huius urgentissima sit, estque illi celerrime succurrendum. Bene valeatis. Agriae 24. Maii 1562.

Antonius Verantius,
Episcopus Agriensis, Comes perpetuus
Hewesiensis et Borsodiensis mp.

CIII.

Maximilián cseh királynak Verancsics Antal.

Sacra ac Serenissima Regia Maiestas, Domine, 1562. má
domine Rex et Princeps mihi semper clementissime. Post fidelium et perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis humillimam commendationem. Ad diem mensis huius XXI. accepi litteras Vestrae Maiestatis, quibus clementer mandabat, ut praefectos, qui petitam ex hoc loco mis-

sionem iam habuerant, hic tantisper in officio detinerem, donec reposuissem novos. Quod quia nec me facere praeterierat, tenui utrumque apud me, quousque et provisorem nominavi, et transegi cum novis capitaneis, nimirum cum Francisco Horwat et Joanne Zaberdino, dimissoque interim Clemente Reghy correpto subita aegritudine, antequam memoratas litteras Vestrae Sacrae Maiestatis recepissem, sumptoque etiam iuramento a Francisco die mensis huius XIII., a Joanne vero XXIII, utrumque domum dimisi, diemque illis praefixi decimum, ut cum toto suo bellico apparatu Agriam sese conferant; Stephanum Zolthay omnino per hos dies mecum habiturus, ut cum Valentino Peliny provisore omnibus rebus arcis intendat, quoad et Franciscus et Joannes novi redibunt Capitanei.

Clemens autem Reghy utinam hinc annum ante excidisset, fortasse non tot turbis laborassemus. Si ullus alius unquam me mortalium decepit, is ille unicus est, cui incautius et simplicius tantum credideram. Nec sunt plura litteris modo committenda; sed horrescet Maiestas Vestra Sacra, quum audiet quaedam et huius et quorundam aliorum; profuitque non parum iucolumitati loci huius, quod et ego tempestive Agriam redierim, et res Joannis filii proximam clademacceperit. Quas ob causas ne ego quoque ab eo die, quo veni Agriam, non semel fuerim extra arcem, adeo me coniurationis huius tam speciosi corticis, zelo religionis colorati, medulla terret etiam modo. Sed de his hactenus.

De Turcis nihil habemus tutiora. Hic enim nos magnopere sollicitos tenent. Nam Passa Themeswariensis Crisio et Mariso fluminibus traiectis, apud

Chanadinum dicitur cum omnibus suis gentibus constitisse; Budensis vero ad Zagyvam amnem inter Zolnok et oppidum Jaazbrin in septimo a nobis milliario cum tribus (ut habet fama verior) millibus equitum custodit, Zangzaccho Albae Regalis et Strigoniensi aliisque nonnullis, qui loca cis et citra*) Danubium habent, domum dimissis. Sed sic, ut Bariano domi celebrato, quilibet eorum denuo in castra eius revertatur. Nec adhuc plane cognoscimus, quare hic in hunc modum haeserit, quidque animo moliatur.

Verum illud habemus ex homine quodam Zegediensi fide huic loco obstricto, Passam eundem XX. huius mensis nuntios via Zegedini destinasse in Mysiam ad Beglerbegum Graeciae, illique nuntiasse, quae et quot loca Regni hac sua proxima expeditione peragraverit, et cognoverit, eadem quam debilibus praesidiis tenerentur. Quumque ad haec ubique commeatibus etiam laboretur, quod annus proximus nulla ferme frumenta produxisset, venire maturaret, curarentque una messem his omnibus finibus adimere, sicque fore, ut magni momenti locis atque arcibus parvo negotio, nec ratione alia, quam obsidione sola potiantur. Dicebatque consilium quoque rei gerendae significasse illi, nimirum ab Agria esse incipiendum, quae tractura esset secum reliqua omnia, si illa in eorum venisset potestatem. Idque potissimum esse in causa, quod ii ambo Passae foris commorentur, nec suas copias dissolverent.

Budensis autem et currus denuo plebeis deditiis magno numero imperavit, et robora fere innumera ad Zolnok convehi, eaque fabrefieri facit; que hoc etiam, iu quem finem. Esse tamen

*) Tollhiba, olvasandó „ultra.“

quod aut castellum loco aliquo rebus suis opportuno Agriae obiiciat, aut Tibisco pontem imponat, quo facilius, quae sunt ultra, percurrat, eaque Joannis filio tueatur. Quamquam etiam aiunt Debrecenium velle castello et praesidio validiore emunire, ut transitum Giulam intercludat, opponatque etiam Transsilvaniae pedicas, in cuius casum maxime incubuisset, postquam cognovisset excursu proximo, quam vilem populum haberet ad belligerandum.

Haec et similia de his multo plura referuntur fere quotidie, quae tamen cuncta qualia sint, Maiestas Vestra Sacra videt. Et quia quorsum sint ad postremum eruptura, non omnino, ut vellemus, perspicimus. Me tamen maxime terret, quod Passa non dissolvat exercitum, nec regrediatur Budam, et in hac mea vicinia tamdiu obversetur. Propterea, clementissime Rex, diu iam novit Maiestas Vestra Sacra omnes necessitates arcis et praesidii huius. Cuius ut iam curam aliquam serio ac primo quoque tempore clementer dignetur ac velit gerere, sedulo et suppliciter postulo. Pecunias enim habemus nullas, militem perexiguum, triticum non ad sufficientiam; idque propter anni proximi sterilitatem. Et ea, quae sunt in milites elargita, consumantur etiam a familia arcis, quae quotidie magno numero alitur.

Tametsi autem de aduentu Beglerbeghi nihil adhuc certi habeater, si quo tamen casu adveniet, quum etiam Passae huius Budensis proxima expeditio poterit ad veniendum invitare, qui tam libere tamque secure penitissima Regni inoffensus peragraverit, atque ingentem et hominum et rerum aliarum praedam retulerit, omniaque qua perrexit igne vastaverit, idque sub oculis nostri exercitus; certum est, et spiritus

maiores sumpturum, et fiduciam initurum, et quaevis alia multo maiora experturum loca, quam Zathmarnemethy fuerit. Ne quid igitur conatu repentino effundat in hanc arcem Agriensem, nosque spe adventus Beglerbeghi intercludat, antequam necessariis rebus ad resistendum instruamur; iterum Maiestati Vestrae Sacrae humillime supplico, dignetur clementer constituere et iubere, ut mature nobis de omnibus necessariis provisionibus succurratur, et tempestive praeparentur omnia ad excipiendam perferendamque obsidionem tanquam certam; quorum multa pacatioris temporis statu freti, prohibitique magna horum proventuum (uti iam dudum loquor) distractione et consumptione tot edentium, insolutioneque decimarum, praeparare hactenus minime potuerimus; quando neque ex contributione huc proxime deputata multum adiumenti habuerimus. Ea enim, sicut initio Passae motu maxime fuit impedita, quod coloni ex suis sedibus huc illuc diffugerant in solitudines; ita nunc multo magis et impeditur et inhibetur, foris eodem ipso Passa in medio eorundem colonorum sedente cum exercitu, et premente miseros assidua servitute, ut ei soli et suis rebus vacent. Quo factum est, ut ea vix adhuc duo millia florenorum nobis attulerint, hisque hactenus et pedites domi fovimus solvimusque, opificibus curantibus auspicatum aedificium, et in eos tum equites tum pedites erogavimus, quos circiter quadringentos in castra domini Zay expediveram.

Sic igitur hic sese res nostrae habent, quas humillime Vestrae Regiae Maiestati et exhibeo et commendo, petoque quam maxime possum, dignetur clementer illis prospicere, ne quid in nos incurrat improviso cum maximo loci huius periculo. Quum inte-

rim, quod ad me attinet, ego sim hic cum meo capite satis intrepidus, quicquid mihi struxerint fata. Revero huic tantae provinciae, tamque magnis et difficillimis eius oneribus, partim rerum bellicarum, partim familiarium, non sufficio, uti antea etiam apud Sacratissimas Maiestates Vestras humillime commemoraverim, et petierim novas aliquas de his fieri rationes, salva mea dignitate, authoritate, et portione tertia. Quia hic praesens Agriensis status, quo tot milites fovere debeat, totum sane hominem, et eum quidem expetit, qui non multis aliis muneribus occupetur, quique non sacerdos et Episcopus, sed et miles et oeconomus, duriusque sciat imperare, et hoc effrene atque indomitum ac plenum licentia hominum genus cohercere, saepeque etiam vi ad officium adigere possit, quam conveniat Episcopo. Cuius quidem ex professo sit, esse in omnes pium ac mitem, tum peculiariter sacris, non prophanis occupari debet. Vellem haud dubie, clementissime Rex, ut iam vel hoc tempore, quo in arma hostes excivimus, serioque iam ipsi nobis inspectantibus coepta prosequi velle videantur, ita mature consulatur conservationi huius loci, ut ei nihil eorum desit, neque decidat, quae militaris ratio postulat; neve vel Maiestates Vestrae Sacratissimae, vel domini Magnates, vel quicumque alii in me etiam exiguam culpam coniicere possint, si quid ei praeter opinionem incideret periculi ex multis defectibus, quos assidue iam ferme a biennio in mentem Maiestatis Vestrae humillime revoco, quique profecto non ex me (iam enim ultima loqui cogit necessitas, quum faedari quovis excessu in mortem nolo), sed ex ministris Vestrarum Maiestatum prodeunt et causantur, qui deglubentes Agriam, fructusque eius alio transferentes,

nec eos nobis a tot annis persolventes, Maiestatem Vestram Sacram per Deum etiam immortalem supplico et obtestor, dignetur expendere, imo diligentissime etiam pervidere, quam hic locus rite hactenus haberi, et ad obsidionem sustinendam (quam Deus amoveat) instrui rebus necessariis potuerit, exceptis munitionum aedificiis, in quae promovenda ita incumbo incessanter, ut nihil habeam, quod agam iucundius. Ne ad haec illud quoque commemorem, quod Episcopatus huius quae sunt reliqua, cuncta et milites, et tantus praebendiariorum grex absumant, meam me portionem in tam multorum voragine vix reperiente. Idque non alibi, quam in his, quae et ego cum ceteris distractoribus corripio, et esu potuque consumo.

Ne tamen longioribus litteris molestus sim Vestrae Sacrae Maiestati, iterum supplico paucis, dignetur in hoc me clementer iam exaudire, locoque huic de securiore atque utiliore satu ordineque providere (si ita sapientissimo Earundem Maiestatum Vestrarum iudicio videbitur), eam meam opinionem, quam postremo Vestrae Sacrae Maiestati exhibuernm. Postquam enim hic ego iam ad illam normam et capitaneos duos, et tertium provisorem, viros (uti arbitror) fideles ac sufficientes, eosque quos mihi Vestrae Sacratissimae Maiestates benigne praesentarunt, instituerim, quid aliud restat praeterea ad enndem huiusmodi statum instaurandum, non video; quam ut destinentur huc Commissarii dignitate et authoritate praediti, qui rem tractent et transigant. Supplico tamen, ut tales eis cnmmissiones iniungantur, quae rationibus meis non derogent. Sic alioqui et custodiae arcis huius consulatur, et statuatur de administratione pro-

ventuum, ac de solutionibus et cura militum, ut et arcis ipsius, et Maiestatum Vestrarum commoda postulabant.

Qui vero his administrandis esset praeficiendus, Valentinum Peligny, iam factum provisorem, in administratorem facile commutandum, putarem fore satis idoneum. De cuius fidelitate quum Sacratissimas Maiestates Vestras bene persuasas esse non dubitem, tum de eius industria ego quoque polliceri ea non vereor, quae ad satisfaciendum huic officio requiruntur. Habet enim et litterarum peritiam, et legum Regni; nec destitutus est his rationibus, quibus sciet se et militibus accomodare, et curare ea in hoc loco, quae e re, e quiete, et e voluntate Maiestatum Vestrarum erunt; nisi de alio Ipsae iam providissent, quem putabunt magis ad Earum propositum futurum. Quod totum in arbitrio Maiestatum Vestrarum consistit, idque optimum et consultissimum erit, quod Heaedem decreverint.

Ut autem Maiestas Vestra Sacra tempestive intelligat, quomodo cum iis novis praefectis omnem rem transegerim, misi ad Eam instructionem capitaneorum cum iuramentis et suis et provisoris, missurus paulo post instructionem quoque provisoris, quam adhuc non absolvi praesentibus tumultibus occupatus, quodque ea et maior, et pluribus articulis referta erit; speroque, quod haec ipsa iuramenta Maiestatibus Vestris probabuntur. In quibus et ad mores hominum praesentium respexerim, et obycem licentiae quorundam ponere (si quid profecere) cogitaverim. Haec autem transegi gratia Dei pacatissime omnia, sic ut ne nunc quoque prorsus quicquam hic turbarum domesticarum habeamus, nisi si quae lateant in animis.

De quo non est omnino dubitandum. Quia utcunque osores mei sileant ac simulent, me tamen non amant, etiamsi ferunt, quod agentes perperam semper reprehensoribus suis adversentur, et occasiones remordendi frenum opperiantur. Ego tamen modis aliis omnibus, quibus mihi essent subiugandi, omissis, modo dexteritate atque officio delinio, etiam qui non mereantur, ut iuxta Paulum, insipientes quoque sufferam prudenter, consulamque Reipublicae non furore, sed ratione omnium rerum, suo tempore expectato.

Ubi autem attigi superius de mea insufficientia ad gerendam curam militum, reddituum, et custodiae huius arcis, humillime supplico, ne Sacratissimae Vestrae Maiestates offendautur. Ultra enim, quod et aetas mea iam sexagenaria, proximaque valetudo facit me imbecilliorem, quae sollicitudine rerum tantarum potius mihi ingravescit, quam convalescit; laboro etiam oeconomicae artis imperitia; fitque hinc, ut nec Maiestatibus Vestris, nec huic loco, nec mihi ipsi utilis sim. Quum interim nec industriam eorum necessariam, quae et percipiuntur, et dispensantur, habere possim, aliis exercitatus et imbutus studiis, humillime censerem, tempestive de his esse providendum. Quia profecto in meis oculis tot distractiones, imo furta committuntur, quod enumerari vix possent, miserorque Episcopatus et loci huius conditionem, utcunque irascar, perturber et identidem ministros mutem. Adeo tota res eius meliore erit statu, si a praesenti in eum, quem ostendi, traducetur. Nec propterea sic me omnino a negotiis, quibus suf
cabo, ut otiose vivam; sed id tuntax
saltem lever oneribus, quibus
aptus, et utilis; non defatu

et moderari cetera, pro authoritate mihi clementer a Maiestatibus Vestris concessa, ut cognoscam et videam, quomodo se quisquam in officio suo pro Earundem et loci huius commodo geret.

Restet, ut supplicem Vestrae Sacrae Maiestati, dignetur clementer mandare, ut quo citius fieri poterit, mittantur nobis tres aut quatuor bombardarii, quum hic vix tres idoneos habeamus; et duos carpentarios peritos fabrifaciendi rotas et alias bombardarum attinentias, quod is, quem unicum generis Alemanici habuimus, gravissima et prope mortali aegritudine oppressus sit, nec spes est, quod eius opera uti diu poterimus, etiamsi convalescet. Urget autem tempus praesens, ut et carpentariis, et bombardariis provisi simus. Deus Optimus Maximus Sacram Maiestatem Vestram diu incolumem et felicem conservet. Agriae 25. Maii 1562.

Eiusdem Vestrae Sacrae Regiae Maiestatis
servitor subiectus et obedientissimus
Agriensis mp.

K víül. Sacrae et Serenissimae Regiae Maiestati Bohemiae, Archiduci Austriae etc. Domino domino Regi et Principi mihi semper clementissimo.

Linczii.

CIV.

Maximilián cseh királynak Verancsics Antal.

562. máj. 29. Sacra et Serenissima Regia Maiestas, domine domine et Princeps mihi semper clementissime. Post

fidelium et perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis humillimam commendationem. Passa Budensis apud Zolnok est, et iam incoepit pontem ponere sub ipso castello iuxta hostium Zagywae amnis, firmo (ut aiunt) admodum opere, et ea latitudine, ut duos currus recipiat, parsque iam eius ferme quarta est absoluta. Ceterum de Beglerbego in dies magis rumores increbescunt, et venturum nunciant cum uno Passa Vesirio, magnusque inter Turcas Passae Budensis sermo est, quod audito motu contra Jo. filium, et domini Zay ac domini Balassae, nescio quo tractatu cum eisdem (ut aiunt), Transsilvani cogitent denuo ad Zathmar redire eo consilio, ut si oppido eo potiri poterunt, valido illud firment praesidio, eaque ex parte Jo. filium teneant, quod ad id ultra Tibiscum expeditione proxima nullum locum viderint opportuniorem illo, quum ad arcendos Maiestatum Vestrarum exercitus a Transsilvania, tum etiam ad illam sibi occupandam occasione quavis ablata. Atque utinam hoc non succedat illis consilium, quia si Zathmario potientur (quod avertat Deus), certe ammisimus et Transsilvaniam, et quicquid est Tibiscum ultra.

Sed ad haec nostri quoque exploratores nos terrent, minari Passam huic valli Agriensi populationem. Quidam vero ex dedititiis etiam nuntiant, non solum populationem vallis, sed arcis quoque obsidionem futuram, ubi primum advenerit Beglerbegus. Quare non parum ego tantis novis sollicitus, misi iam ad has civitates liberas, et ad Comitatus Szen[illegible] rosiensem, Wywariensem et Bo[illegible] tes, quos superiori anno ar[illegible] subitum eius obsidionis

mum velint. Ad quos supplico, dignetur Maiestas Vestra quoque mandata dare, ne id facere praetermittant, agantque celeriter, quicquid agere voluerint.

Quoniam vero multi sunt, qui nunc in Anthonium Zekel, nescio quonam odio, quave vel invidia, vel demeritis eius, conspirarunt, nec salvum velint; valde cuperem, eum mihi huc cum aliquo militum Cassoviensium ordine gratiose concedi, si modo de fidelitate eius nihil dubitetur, quum sit Transsilvanus. Quia enim miles est non instrenuus, aiuntque illum in obsidioionibus esse acerrimum et vigilantissimum, imo etiam perquam providum ad omnes subitos hostium impetus; putarem dignum esse defensione gratiae Vestrae Regiae Maiestatis, quando nec eam copiam virorum talium habeamus, concedaturque etiam privatis odiis, ut tollantur milites similes.

Sunt autem et alia quaedam nobis necessaria, ut pulveres, et pecuniae, ad sustendandos militum animos obsidionis tempore, de quibus etsi saepius iam obtundo, supplico tamen humillime, dignetur et de his, et de pluribus aliis iuxta sapientissimmum suum iudicium clementer et tempestive nobis providere, ne qua angustia improviso praeoccupemur. Haec in praesens habuimus. Quicquid deinceps emerserit, scribere maturabo. Deus Optimus Maximus Sacram Maiestatem Vestram diu incolumem et felicem servet. Agriae 29. Maii anno 1562.

Eiusdem Vestrae Sacrae Regiae Maiestatis
servitor subiectus et obedientissimus
Agriensis mp.

Kiviil. Sacrae et Serenissimae Regiae Maiestati Bohemiae, Archiduci Austriae etc. Domino,

Domino Regi et Principi mihi semper clementissimo.

Cito
Cito
Lyncii · Citissime.

CV.

Maximilián cseh királynak Ferdinánd császár.

Ferdinandus Divina favente clementia Electus 1562. jun. 2.
Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germanicae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavonicae etc. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc. Serenissimo Principi domino Maximiliano Secundo Romanorum et Bohemie Regi etc. et filio nostro carissimo salutem et paterni amoris, omnisque felicitatis continuum ac perpetuum incrementum. Serenissime Princeps, fili carissime. Acceptis litteris Dilectionis Vestrae die XVIII. praeteriti mensis datis, una cum opinione fidelium Consiliariorum nostrorum Hungarorum, ac discursu Consiliarii nostri Augerii a Busbeck super negotio Turcico, quod ad praesens prae manibus habemus, animadvertimus: Dilectionem Vestram omnia tam accurate et prudenter discussisse, ut nihil nobis occurrat, quod mutandum videatu-
silio ac sententiae Dilectionis
scripsimus, ac jussimus
et litteras, quas ad rem

duximus, easque Dilectioni Vestrae his litteris transmitti, ut Egregio fideli nobis dilecto Paulo de Palyna reddantur Constantinopolim ad Albertum de Wyss perferendae. Quem quidem Albertum licet arbitramur hoc onus obeundae posthac legationis in Porta Principis Turcarum non esse detrectaturum; tamen nostro iudicio non abs re futurum erit, quod Dilectio Vestra eum, tanquam suum servitorem, idoneis et appositis argumentis, ac praesertim oblatione utriusque nostrum gratiae ac benignitatis, specialibus litteris ad id clementer cohortetur. Et si fortassis memoratae litterae nostrae non ex omni parte satisfacerent menti ac voluntati Dilectionis Vestrae, seu praesenti rerum Hungaricarum et Turcicarum statui; Dilectioni Vestrae integrum erit, suas quoque adiungere litteras, per quas defectus, si quis in nostris apparebit, suppleatur, ne opus sit scripturas illas omnes ad nos remittere, et expeditioni Pauli de Palyna longiorem moram interponere; quandoquidem iam nimium profecto temporis in hac expeditione insumptum est. Nam quod ad pecunias Principi Turcarum offerendas, et munera Passis distribuenda attinet; ea de re Dilectio Vestra mentem ex Aulica nostra Camera cognoscet. Porro licet supervacaneum censemus, Dilectioni Vestrae ad singula litterarum suarum memoratarum capita singillatim respondere, hoc tamen dissimulare nequaquam possumus, quod dicti nostri Consiliarii Hungari paene transgressi sint limites debitae modestiae, dum non obscure conqueruntur, se in hisce tractatibus Turcicis praeteritos esse; ostendentes, si prius, hoc est tunc, quando litterae pacis confirmatoriae mitti debebant, et cum oratori Turcico Ibrahimo responsum fuit, ipsis haec negotia et capita pacis,

quae iam habeantur pro conclusis, deliberanda fuissent proposita; ea in plerisque consuluissent, quae et dignitate nostra, tum vero Regni ipsius nostri, atque ipsorum et aliorum fidelium nostrorum utilitate pariter et securitate, ac minore cum periculo consulta esse censeri potuissent. Ubi quidem ab iisdem fidelibus Consiliariis nostris Hungaris praeter rationem et aequitatem perstringimur. Siquidem illis (ut praetereamus superiores quinquennales inducias,) in hoc pacis negotio, quod ante decem ferme annos initium habuit, semper (et merito) adhibuimus in consilium, nec fuit unquam magni aliquid tractatum vel conclusum, de quo illi non dixissent suam sententiam, praeterquam eo tempore, quo novissimas litteras nostras confirmatorias pacis ad Turcarum Principem misimus, scilicet in mense Iunio superioris anni sexagesimi secundi, et postea Francofordiae, quando illuc venit Ebrahimus; etsi maxime voluissemus hisce duabus posterioribus etiam vicibus illorum sententiam rursus audire, sicuti factum esset, si habuissemus illorum aliquos ad manum; temporis tamen angustia, et locorum distantia nobis impedimento extitissent, quominus rem ad illos quoque secundum consuetudinem nostram referre potuissemus. Et profecto, si Consiliarii isti nostri fideles rem recte perpendent, facile intelligent, aliter fieri nec potuisse, neque debuisse; eisi forte putent tam chiausium illum, qui superiore anno Pragam venerat, ardente in partibus Regni istius nostri trans Tibiscum bello, rebusque nostris in summum periculum adductis, diutius detinendum, adeoque Principem Turcarum detentione ipsius magis irritandum et exasperandum fuisse; et postremo Ebrahimum quoque per multas Germaniae provincias

taculi circumduci debuisse; donec videlicet allata ex Hungaria usque consultatione, de expeditione utriusque iuxta votum illorum decernere licuisset, praesertim in re clara, de qua iidem fideles nostri Consiliarii sententiam suam dudum ante dixissent. Tum pleraque ista capita pacis per Augerium a Busbeck desumpta fuerint e prioribus instructionibus et litteris nostris, quarum consultationi fideles nostri Consiliarii semper adhiberi consueverunt. Quare Dilectionem Vestram paterne hortamur, ut captata aliqua bona occasione illis curet nomine nostro significari, praeter expectationem nostram accidisse, quod videantur non maiorem habere rationem tot gravissimorum sumptuum, laborum, curarum et molestiarum, quas pro defensione et incolumitate illorum, et aliorum fidelium regnicolarum nostrorum indesinenter sustinemus, quam ut actiones nostras taxent, et in deteriorem partem capiant; ideoque nos postulare, ut posthac sese intra debitos modestiae fines contineant, cum mens nostra nequaquam fuerit, neque nunc sit, illos a consultationibus rerum ad statum Regni nostri Hungariae pertinentium excludere.

Praeterea illud quoque non immerito miramur, quod iidem fideles Consilarii Hungari de negotio deputandorum Commissiarorum ad componendas controversias finitimas inter nostros, et filii quondam Regis Joannis subditos existentes, sic in scripto suo agant, quasi id illis prorsus novum esset, neque hactenus cum illis communicatum fuisset. Existimamus autem consultum esse, quod instructio iuxta illorum consilium concepta in hac, qua descripta est, forma permaneat; et quod ad causam illam Director quoque Causarum, et Protonotarius adhibeatur. De quo qui-

dem negotio quae in dies emerserint, nos cum illis quoquo tempore conferre, et desuper fidele ipsorum consilium et sententiam audire non gravabimur.

Quod attinet ad Commissarios deputatandos ad loca finitima pro inhibendis excursionibus, et liberorum haydonum intertentionibus, ulteriorem Dilectionis Vestrae deliberationem et informationem, quam pollicetur, paterne expectabimus.

Postremo, quod non sit nimis confidendum praesenti paci, id nobis quoque videtur non modo consultum, sed summo quoque necessarium.

Quod vero ad reliqua capita litterarum Dilectionis Vestrae attinet, non videtur opus, hic quicquam attingere; siquidem Dilectio Vestra resolutionem nostram ex ipsa instructione percipere potest, et nos iam antea in principio praesentium ostendimus, nobis sententiam et consilium Dilectionis Vestrae in omnibus probari. Quae quidem omnia voluimus Dilectioni Vestrae ad memoratas eius litteras rescribere, eandemque Dilectionem Vestram rectissime valere optantes. Datum in oppido nostro Insprugg die secunda mensis Junii, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, Regnorum nostrorum Romani trigesimo tertio, aliorum vero trigesimo septimo.

Ferdinandus mp.

V. Seld mp.
W. Singkhmoser mp.

Kívül. Serenissimo Principi domino Maximiliano II. Romanorum et Bohemiae Regi, Archiduci Austriae, Duci Burgundiae et Silesiae, Marchioni Moraviae ac Lusatiae, Comiti Tyrolis etc. filio nostro cariss[illegible]

CVI.

Kassa város községének Verancsics Antal.

1562. jun. 20. Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutnm et nostri commendationem. Quare tanta instantia nuper subsidium vestrorum peditum a vobis petierimus, ne miremini, nec gravi animo feratis. Quia enim Passa Budensis non contemnendo cum exercitu valde vicinus nobis consedisset. positoque super Tibiscum ponte, aliquid contra Agriam attentaturum eum intelligeremus; non potuimus non esse satis valde solliciti, verentes ne incauti et quasi negligentes, a tanto hoste aliquid insperati adversi, et hic locus et omnes accepissemus. Postquam tamen cognoscimus, in patria cum Joannis Regis filio inducias esse factas, intelligimusque ipsum et Passam solvere suum exercitum, et Budam redire; minus nunc de eo habemus sollicitudinis et timoris. Nihilominus subsidium vestrum, quantumcunque fuerit, fuit nobis et peropportunum, et summe gratum; de quo nunc vobis magnas habemus grates, et olim referre nostram gratitudinem non praetermittemus. Vosque cum his bene valere cupimus. Agriae die 20. Junii 1562.

Antonius Verantius
Episcopus Agriensis, Perpetuus Comes
Hewesiensis et Borsodiensis mp.

CVII.

Kassa város községének Verancsics Antal.

Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Scire volumus dominationes Vestras, quod in causa illa Michaelis Szabo, civis istius civitatis, quam habet cum Szegediensibus, omiserimus plane nihil, quod ad summam aequitatem et iustum iudicium pertinere visum est vel nobis, vel ipsis Assessoribus Sedis nostrae, qui omnes viri nobiles probi et iustitiae amatores fuerunt; sed secundum allegationes et responsa utriusque partis, et Dei iustitiam intuentes, hactenus in illa causa processimus, quod et imposterum facturi sumus semper. At quam indignis verbis et opprobriis idem Michael Szabo afficiat nos, quominus causa eius hactenus rite exequi potuerit, intelligent Vestrae dominationes ex exemplo suarum litterarum ad nos datarum. Quas rogamus, velint intemperantiam huius viri coercere, eique edicere, ut magis sobrie et honestius noverit nobiscum in scribendo, vel loquendo uti. Nisi enim se temperaverit, tam ignominiose nobis obloqui, eius immodestiam minime sane feremus, quin se male de nobis sensisse erubescat. Nos enim adhuc ne cxiguum quidem munus a S diensibus accepimus, cuius gratia magis illi quam aequitati ipsius Michaelis defuisse

1562. jun. 29.

mus. Bene valeant Vestrae Dominationes. Agriae penultima Junii 1562.

Antonius Verantius
Episcopus Agriensis, Comes perpetuus
Hewesiensis et Borsodiensis mp.

MELLÉKLET.

Eoreokke walo zolgalatomat írom Nagisagodnak. Towabba Nagisagod ertette minden dolgomat Eo Feolsege mybe hagita, hogi ha a Zegediek woltanak, az en marhamat a kik el wettek, Nagisagod megh elegetessen feleole, hogi ha ez igy wagion, hogi ha zegedy zolgak myveltek. Azirt Nagisagod adig hwzza halaztia, hogi en karos maragyak miata; az kyt eztendeiglen wegre mehetet wolna, ha Nagisaga akaratia wolt wona rajta. Tudia Nagisaga, hogi zenth Giwrgi napra hagiot wala Nagisaga teorweni napot ebe a dologhba, es en rea mentem wala egiz kezwletet, hogi weg legien benne; de semmi nem telik benne. Mert azok nem jeottek wolt feol a teorwenire; azirt az rab elzaladasanak is nem en wagiok oka, hanem Nagisagod; mert ot hordoztatta en welem, en ala mentemben megh oltalmaztam. A zegedieknek semmi filelmeok nem volt a teorwenire walo jeowesre; mert Nagisaga nem kynzeritette ewket rea, hanem az aiandek mind el halaztotta, es hwzza az en dolgomat ugi anyira, hogi semmi nem telik benne, kit nyilwan erteok immar. Mert Nagisagodnak kitsini, a wagi semmi gondia nem wolt rea, sem az feolseges kiral parancholatiara. Azirt bizoniara en Eo Feolsegenek panazlok Nagisagodra, ha Nagisaga gongiat nem akaria wyselni. Mert Nagisaga lwn az oka ennek a dologhnak, en welem nagi hiaba walo

faratsagot es hiaba walo kwltseget tetete. Quod superest, valeat Vestra Magnifica dominatio, desidero. Datum Cassoviae die 22. Junii 1562.

A zegediek annak wtana is eginehanizor woltanak it fen; de Nagisaga semi gongiat nem akara wyselni, handm chak elhalazta es hwzza.'

Michael Zabo
Cassoviensis.

CVIII.

Verancsics Antalnak Maximilián cseh király.

Maximilianus secundus Divina favente clementia Romanorum Rex semper Augustus stb.

Reverende fidelis nobis dilecte! Accepimus ter- 1562. jul. 2.
nas litteras tuas de 15. et ultima praeteriti mensis Maii, alias vero de 4. Junii; et quantum ad primas, commisimus illico Ladislao Szerecsenyi, ut Szigethienses, qui sunt Agriae applicati, suis mandatis aliisque molestationibus non urgeat, verum ipsos quiete Agriae servire sinat.

Deinde, quae de cive quodam Hatwaniensi, et Turcarum conatibus scribis, clementer intelleximus, tuamque in scribendo operam approbamus; committentes, ut etiam inposterum, si quid tale intellexeris, nobis perscribas. Et quoniam brevi Commissarios nostros Agriam missuri sumus, qui rebus Agriensibus tam his, quam aliis prospicient atque dirigent; ideo

tibi Sacratissimae Caesareae Maiestatis, domini ac genitoris nostri colendissimi nomine firmiter mandamus, ut interea temporis pro tuo candore et industria sedulo advigiles, cumque militibus Agriensibus agas, ut excubias et officia sua militaria diligenter, sicque praestent, ne de periculo aliquo timendum sit.

Praeterea quoque, quae de Turca Szolnokiensi, uqi Franciscum Szatkay in duellum et certamen singulare provocavit, scribis, intelleximus. Attamen tibi peroptime constat, apud Maiestatem Caesaream iam antea deliberatum et conclusum fuisse, ut huiusmodi duella amplius non concedantur; cui deliberationi etiam nos inhaeremus. Quare eidem Francisco Szatkay interdicas, ne se cum hoc vel alio Turca intromittat. Quod tibi ad praefatas litteras rescribere voluimus, tibique gratia nostra Regia inclinati sumus Datae in civitate Viennae secunda die Iulii anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, Regnorum nostrorum Romani primo, Bohemiae vero domino quinto.

Maximilianus mp.

(P. H.)

Ad mandatum domini Regis proprium
Gebhart Welltzer mp.

H. Pieringer mp.

CIX.

Kassa város községének Verancsics Antal.

Prudentes et circumspecti, amici nobis honoran- 1562 jul.
di, salutem et nostri commendationem. Ez el mult napokba irth wolth kegyelmetek az mi kapitanuknak az gyalog feleol, hogi hazza bochyatna, de myerth hogy megh az frigynek semy mogiat nem twttwk, es hogi az my drabantink ky aratokual, ky egimasnal kywwl forgolotak, azert eokot tartoztattwk megh, most pedig ennek ellotte nygi wagi eot napal walamy kewes pinzt attunk nekyk, melyeknek hawok ha ky telik haza bochatywk, hogy pedig kegyelmetek illyen Eo Feolsege wighazanak enny segytsegwl lettetek mys keozeonywk kegyelmeteknek. Towaba mostansagal keztunk valamy eoreg ablakokat eoteot wagy hatot chynaltattny, kyknek chynaltatasara zeokeoseok wagiwnk eoweg ablak giarto nekwl. Azert keriwk kegyelmeteket, mint baratinkat, hogi kwlgitek alla az ty eoweg ablak gyartotokat mindjarast, ki minden zerzamawal ewegel bywen es onnal, kinek munkaiat es marhait jol megh fwzetywk, es kegyelmetektul jo newen weziwk feler. Valere vos optamus. Agriae in festo Divi Jacobi 1562.

Antonius Verantius
Episcopus Agriensis, Comes perpetuas
Hewesiensis et Borsodiensis mp.

CX.

Kassa város községének Verancsics Antal.

1562. jul. 27. Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Proxime ad Vestras dominationes scripseramus, ut artificum eorum aliquem, qui in vestra civitate vitreis fenestris disponendis experti sunt, huc ad nos mittendum curarent, cuius opera nos quoque aliquot similibus fenestris praeparandis uteremur. Ideo, qnod adhuc eo magistro careamus, denuo Vestras dominationes petimus, velint eum ad nos quamprimum expedire, qui et orbes vitreos, et plumbum huic rei conveniens, in copia secum adferat, aliisque instrumentis suis necessariis instructus adveniat. Fenestrae enim maiores sex aut septem erunt illi reparandae; nos vero de mercnde sua debita bene illum contentum reddere conabimur, et de dominationibus Vestris gratiam habebimus; rem enim valde gratam in hoc nobis facient; quas bene valere cupimus. Agriae die 27. Iulii 1562.

Antonius Verantius
Episcopus Agriensis, Comes perpetuus
Hewesiensis et Borsodiensis mp.

Kassa város községének Verancsics Antal.

Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Nuper de mittendo huc ad nos vitriario magistro, cuius hic opera in parandis aliquot fenestris amplioribus uteremur, dominationibus Vestris scripseramus; rogamus et nunc easdem, ut aliquem eorum magistrorum velint quamprimum ad nos mittere, una cum instrumentis suis et rebus ad id necessariis, cuius et laborem et reliqua omnia, quae hic consumet, nos ipsi persoluturi sumus, eumque salvum reduci domum curabimus. Erit igitur nobis tanto gratius, quanto citius eum habebimus. 1562. Aug. 1.

Ceterum Sacratissima Caesarea Maiestas anno superiori aliquot centenarios cupri pro fundendis bombardis huc ad Agriam contulerat, et ut magister Brictius, fusor bombardarum, unam nobis isthic Cassoviae conficeret, ad duos circites centenarios cuprum illi submiseramus, nec tamen in hunc diem rem eam aggressus est, neque, ut aggrederetur, aliquot nostris petitionibus illum a Gyula evocare potuimus, sed manet isthic Cassoviae totum cuprum in infecto opere. Quia autem commisimus curam disponendae huius ipsius bombardae magistro Francisco, qui ibidem Cassoviae manet, dominationes Vestras diligenter rogamus, velint in hoc ita nobis gratificari, ut duos ex concivibus suis una cum homine nostro, Egregio Adalberto Szilva, magistro nostrae curiae expediant

eo, ubi cuprum ipsum ipse magister Brictius reliquit, praesentibusqae iisdem concivibus curent eximendum ea mensura, qua illi traditum fuit, ut magister Franciscus, fusorque bombardarum, illud ad suas manus recipiat, nobisque ex ea materia dictam bombardam hoc tempestivo tempore conficiat, ne alioqui damnum et defectum ea in re et nos et hic locus patiatur; in quo Vestrae dominationes gratum nobis facient. Plura eisdem referet dictus noster magister curiae, cuius verbis Vestrae dominationes credere velint, et felicissime valeant. Agriae die 13. Augusti 1562.

Antonius Verantius,
Episcopus Agriensis,
Comes perpetuus Hewesiensis mp.

CXII.

Forgách Ferencz nagyváradi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Waradiensem.

1562. aug. 25. Jam ad ternas ferme litteras dominationis Vestrae Reverendissimae non respondi. In causa fuerunt ingentes, profecto, et assiduae negotiorum molestiae, quibus non in dies solum, sed in omnes horas distrahor atque distineor; sic ut interdum viribus quoque tum corporis, tum mentis destituor. Ne interim de aliis curis faciam mentionem, de quibus me etiam tacente certus sum, dominationi Vestrae Reverendissimae esse persuasum; quare rogo, velit mihi ignoscere, meque etiam habere aliquando excusatum, quum interea nihil eorum officiorum praetermitto, quaecunque hic a

me eiusdem interdum res et commoda postulant. Quamquam secus eandem hinc a suis edoceri, cognovi hodie ex suis litteris, quas mihi reddidit Gabriel Nagy officialis eius. Nec possum aliud facere, quam intra me magnopere sane dolere et macerari, quod tam iniuste indigneque apud eandem traducor, cui, aeternus Deus scit, tam bene volo, tamque omnia feliciter succedere cupiam, quam ipsi mihi; fateorque, et testatum etiam facio apud Altissimum, de nulla me offensione sua sollicitari, vel esse mihi conscium. Quocirca illud quoque sequitur, me omnino hic nihil agere seu moliri eo animo, ut ulcisci vellem, quod in extrema parte suarum litterarum perspexi, Reverendissimam dominationem Vestram suspicari. At absit a me et dupplex animus, et ingenium dolosum. Sed utcunque de his est eadem persuasa, ego nequeo, nisi et iis delatoribus male imprecari, et rogare, vel potius orare atque obsecrare Reverendissimam dominationem Vestram, credat iam tandem et mihi aliquando, meliusque de integritate mea opinetur, deque etiam benevolentia sibi polliceatur. Quae quidem dominationi Vestrae Reverendissimae tam est obvia, et presto, quam ea ipsa, quae in eius est potestate. Nec scio illi me insinuare diligentius, quando cor etiam e visceribus meis, si possibile esset, eruerem, et sic demum testarer, quanti et faciam, et amem Reverendissimam dominationem Vestram, vicissimque ab ea quoque amari cupiam.

Ceterum quod de colonis sui oppidi Kerekes conqueritur mecum, si ego in judiciis meis aut privatis servirem affectibus, aut peregrinis, non propriis, legibus judicarem, profecto essem improbus, nec locum ac dignitatem mererer apud tantum Caesarem, quam obtineo. Neque ad hoc pluribus respondeo, quum

non ignorem, notissimae esse me integritatis apud omnes, quamquam iam vel eo studiosissimus aequitatis et veritatis esse debeam, postquam et senuerim, et ambire desierim. Eius autem judicii ratio, quia litteris unis complecti nequeat, intra paucos dies totum eius processum ad Reverendissimam dominationem Vestram curabo brevi perferendum: quamquam id mearum non esset partium. Ut tamen hoc etiam officio iam mihi placare; deque mea innocentia instruere melius possim, quam ab aliis instruitur; ne hoc quoque alienum a me putabo; tantum Reverendissimae dominationi Vestrae et placere et gratific ri cupiam. Nec existimet me vel solum, vel cum aliquibus obscurioribus seu privatis meis nominibus vacare judiciis, idque in occulto tribunali. Publice enim et meliore nobilitate, cum peritis jurium ac decretorum Regni, notario assistente, mihi celebrantur. Unde, si quis judiciis Agriensibus offenditur, non de me solo, sed de meis quoque assessoribus conqueratur, necesse sit. In hac tamen causa Reverendissimae dominationis Vestrae coloni, habet nonnihil culpae etiam Galkerta officialis eius, qui utinam non esset tantus intricator, Regnique jura et iustis, et iniustis suis causis accomodari aequa lance non contenderet. Sed de hoc quoque parcius; quum propediem processus ipse tam molestae litis utrumque, spero, nostrum tanto negotio liberabit.

Ubi vero attigit de hac muliere, dicens eam esse Dalmatam; profecto ad id tempus nihil minus de hoc intellexi, putoque esse Poseganam. Si tamen esset mater mea, nequaquam illi faverem contra aequitatem, quum ipse etiam habere me spiritum Dei existimaverim. Haec facessant, obsecro, omnia, deque me sibi

aequiora polliceatur velim. Iam enim desii ineptire, et spes novas mihi instituere; attigi enim scopum eius temporis, quo iam a terrenis ad coelestia avocor. Nova vero alia non habemus, quam quod aegerrime finitimorum licentia ad has novas inducias assuescit. Adhuc nonnihil utrimque tumultuantur. Hostes tamen, etsi equites suos, quantum fieri possit, nonnihil domi premant, pedites tamen, quos vocant martolozzos, tam late magnoque numero per nostros fines disperserunt, ut iustis cohortibus divagentur, perque pagos non solum caedibus et captivitatibus saeviunt, sed etiam cruciatibus a miseris pecunias extorquent. Sic ut iam ne in suis quoque domibus audeant plebei, et qui foris degunt, nobiles commorari. Mitto etiam dominationi Vestrae Reverendissimae schedam proprii stili, cuiusdam Petri Illosway scholastici Wittenbergensis, et Debreciniensis operarii, qui non ita pridem in villa Chaholy prope Eched arcem suspendio vitam finivit, anxietate praedestinationis cognoscendae sollicitus. Hocque prodigium huiusmodi desperatorum iam quartum est in his finibus nostris ab eo tempore, quo ego Episcopatum inii Agriensem; nec adhuc temerarii resipiscunt, moniti etiam aliis exemplis, quae in dies hic apud nos alia aliis succedunt. Nos, carissime domine et frater observandissime, perseveremus in doctrina nostrae matris, ut fideles servi Domini, et filii ancillae eius. Tumultuentur fidei ac religionis novatores, ut velint; nos priora opera in Domino faciamus, caveamusque nimis alte rimari ea Divina, quae non sunt concessa carni, ne a gloria incauti opprimamur. Deus Reverendissimam dominationem Vestram sospitet et felicitet semper. Agriae 25. Augusti 1562.

CXIII.

Kassa város tanácsának Verancsics Antal.

62. sept. 13. Egregii Domini, amici honorandi, salutem et nostri commendationem. Nunciavimus quaedam dominationibus Vestris per Egregium dominum Joannem Horwath, Capitaneum nostrum Agriensem; quare easdem petimus, velint verbis illius fidem adhibere indubiam, et bene valere cupimus. Agriae die 13. Septembris 1562.

Antonius Verantius,
Episcopus Agriensis,
Comes perpetuus Hewesiensis
et Borsodiensis. mp.

CXIV.

Hruztán budai pasának Verancsis Antal.

Ad Hruztanem Passam Budensem.

1562. sept. 26. Quod ad me scripsit dominatio Vestra de observatione induciarum, et quod haedem ex parte nostra non servarentur, intellexi. Ut autem melius dominatio Vestra cognoscat, utra pars, videlicet num per nostrates, an per vestrates haedem induciae turbentur; puto, non ignorat, qualem excursionem decima die huius mensis in ditionem Sacrae Caesareae Maiesta-

tis, domini mei clementissimi, Zangzacchus Filekiensis fecit cum magno numero equitum. Ubi quum non longe a Zenderew tres pagos. Precopam, Zalannam et Jablanzam exussisset, totum etiam eorum populum abduxit.

Kara etiam Gziaffer, miles Hatvaniensis, proxima septimana ex pago meo Papy abduxit quatuor pueros et unum equum, cogitque et hunc pagum, et Ostoros ad deditionem, quemadmodum et Zangzacchus D. Haszan villas prope innumerabiles urget assidue subdi sibi, de quo ad me etiam bis iam scripsit, depopulationemque minatur; nisi iussero eas illi deditionem facere. Quum autem sub induciis possessiones nondum deditas ad deditionem cogi non liceat; dominatio Vestra videat, et per sese iuducet, estne hoc inducias servare.

Praeterea Sacratissimi Prineipes, domini mei clementissimi, die tertia mensis Julii dederunt ad me litteras de induciis conclusis, mandaveruntque diligenter, ut eas servarem; custodirem tamen nostros fines, ne quid subiti periculi aut damni ditiones hae Suarum Maiestatum acciperent per vestros clamcularie excursantes. Die vero vigesima octava eiusdem mensis Julii domini Bebek, Magochy et Sarkewzy cum tot aliis capti per Filekienses, idque manifeste sub induciis; si recte dominatio Vestra diiudicabit diem, quo ego per meos Principes factus sum certior de iisdem induciis conclusis et observandis. Idem tamen dominus Bebek cum suis aliis nobis non restituitur.

Ubi autem facit mentionem de Paulo Sambok, quod nimirum sub induciis in excursione fuerit captus, quodque dixerit, a me fuisse missum; in hoc omnino verum non dixit. Illud tamen non negaverim, quod

militibus meis permiserim, mitti homines sive cathonas suos per officia sua ad proventus suos, tum dominorum nostrorum Principum, qui ad hanc arcem administrari solent, percipiendos. Ideo frustra hinc dominatio Vestra caussam sibi constituit criminandi nos, quod non servamus inducias. Quum insuper ex eo etiam maxime illas vos perturbatis et violatis, dum istam ditionem deditiam, quae est inter Tibiscum et Danubium, vobis dumtaxat ipsis occasione induciarum usurpatis et vendicatis; quarum pars dimidia, ut fuit hactenus semper, in potestate dominorum suorum naturalium et nostrorum Principum, interveniente etiam fide Vestri Caesaris, et Passarum, qui pro tempore Budae praefuerunt; ita et ratio, et aequitas postulat, ut in posterum quoque aequaliter memoratis possessionibus potiamur; donec de praesentibus temporibus Deus aliter constituat et transigat. Quumque haec sic sese pro veritate habeant; aequum est, ut nostros milites non prohibeatis ad praefata sua commeare officia, sed dumtaxat propter proventus supra memoratos; non laturi aegre, si in eos animadverteritis, quando eos in depraedatione aliqua deprehendetis.

Sunt etiam quidam ex vestris, qui ferme singulis tribus aut quatuor diebus penetrant nostrorum finium terminos, et sese modo hic, modo illic ostentant, sic, ut aliquoties non difficile a nostris affligi potuissent; nisi ego obstitissem induciarum caussa. Martolozzi quoque vestri quid furtorum paene quotidie apud nos in villis nostris, sub oculis nobis constitutis, non committant; idque non quidem seni aut viceni, sed iustis centuriis per fines nostros latissime grassantur; vixque praeterit nobis dies unus, quo aliquid praedae, et hominum, et iumentorum non faciant. Quod similiter

an sit ex parte vestra inducias servare, dominatio Vestra consideret, et begis praecipiat magis serio, ne talia permittant suis perpetrare; quando nos etiam habemns et oculos, et ingenium, beneque cernimus et adnotamus, quid quotidie a vestris contra nos fiat; esto quod dominatio Vestra Budae in dignitate sua resideudo, non omnia, nec semper videt, quid finitimi sui begi contra nos agunt, ditanturque quotidie non solum spoliando exhauriendoque colonos miseros, subinde alias atque alias exactiones adinveniendo super illos; sed etiam intestina excoriando prope ad usque viscera, sic ut iam neque anima in ipsis subsistere possit, quique alias cogitationes animo non iam versant, quam ut ad alias aliquas Regni partes migrare possint, durissimum vestrum et ferreum fugientes imperium.

Nec id quidem immerito; quia ultra servitutem perpetuam, qua illos quotidianis apud vos premitis et frangitis operis, una cum iumentis suis, census quoque ac tributa, quae illis deditionis initio per vestri Caesaris et Dei maximi fidem imposuistis, quotannis partim ipsi Caesari, partim Zpahiae suo pendenda, toties successivis temporibus, pro vestrae avaritiae cupiditate. minimis ac levissimis etiam criminibus intervenientibus, ea illis superimponitis et additis, quoties vultis. Quod quantum ab humanitate est alienum, tantum sane etiam crudelitatis in se habet.

Sed ad haec captivorum quoque, quos pinguiores esse agnoscitis, semel iam pactam deliberatamque redemptionem non erubescunt quidam ex vestris pro suo arbitratu adaugere; quemadmodum et cum Michaele Serieny, et cum Gaspare Magocchy actum esse intelligo; novique etiam cum aliis saepe antea fuisse factitatum.

Quod certe apud Christianos impium esset atque iniustum: nisi si apud muszulmanos summa sit pietas atque iustitia. Quantum autem et Magochy. et Serieny opum habeant. privati et communes dumtaxat nobiles: dominatio Vestra certa sit. et mihi credat. ut Magochy. quicquid a puero modo hic modo illic serviendo acquisivit. nullis praeditus bonis aviticis. totum simul et semel de manibus effudit. quando nuper arcem Torna emit Serieny vero tantum habet domi cum una sola matre. quantum ipse stipendiis militaribus. mater vero tenuissima agricolatione in dies acquirant vitam traducunt. Nec possibile est. ut suo ambo sese redimere possint: nisi aliunde iuvabuntur. Sed si respicimus ad tempora praesentia. tot malorum periculorumque plena: quis. quaeso. hos captivos duos. alterum valde parum domi habentem. alterum nihil, tanta pecunia iuvabit. quantum utrique. non sine offensione Dei atque eius iustitiae. summae priori superaddidistis? Propterea dignum est tua dignitate. ut misereatur tam mediocrium horum duorum hominum. Et licet plura huiusmodi commemorare possem. quae quotidie vestri de nostris et contra nostros faciunt: sed puto haec pro nunc dominationi Vestrae Magnificae sufficetura: non dubitans eandem meis quoque rationibus locum daturam. quam ut iustam, piam et summa humanitate pollentem intelligam: ita etiam spero. quod et suos a tot exactionibus miserorum subditorum inhibebit. et a tanta reprimet excurrendi licentia, militumque nostrorum ministris non praecludet iter ad visenda et procuranda sua officia.

Quod vero meminit de kadia Colocensi meo captivo; credo dominationem Vestram male fuisse informatam, quod idem kadia sub induciis fuisset captus:

quum hac ratione dominatio Vestra quoque inducias violasse probaretur; quae, ut oppidum Zathmar die Aprilis mensis 13. obsedit, ita et is kadia meus in Foktew die eiusdem mensis 26. captus est. Tunc autem, si iam habuerimus inducias; stabo iudicio Vestrae Magnificae dóminationis. Alioqui non secus dominatio Vestra omnes captivos, quos oppugnatione Zathmariensi obtinuit, una cum Bebek, Magochy et Sarkewzy, qui sunt multo post capti, debebit nobis restituere, quam ego kadiam cum suis sociis, si revera tunc temporis habuerimus dictas inducias.

Quia autem nullas omnino fuisse scimus; ut dominatio Vestra eosdem captivos suos nobis reddere non cogitat; ita neque ego kadiam ipsum cum suis quattuor sociis reddam; nisi quando se pacta iam pecunia redemerint. Quod autem scribit de Paulo Zambok, homine pauperrimo et conditionis valde tenuis; nec dominatio Vestra, nec ipse cogitet, aut speret, quod pro eo kadiam concedam. Non est enim tanti (salvando Christianam religionem, quam profitetur), ut tanta se possit redimere pecunia, quanta kadia; quum numquam aliud quicquam habuit, quam quod tunc, quando est captus; nimirum arma, vestes, equum. Igitur Paulus Zambok agat sui curam alio modo; kadia vero redimat se non captivis aut tapetibus, seu rebus aliis similibus, corruptioni obnoxiis; sed pecunia, quam est pactus mecum.

Ceterum scit dominatio Vestra Magnifica, homines similes mercaturae deditos, mundi esse hirudines. Ut enim illae numquam corporis humoribus satiantur; ita et mercatores pecunia; eamque dum assidue congregant, non ea fruuntur, sicuti viri militares, qui non solum armis gloriam, sed etiam liberalitate quae-

rentes, omnia etiam inter sese mutuo communicant. quaecumque fortuna per virtutem assequuntur.

Quapropter dominatio Vestra Magnifica quoque, quum sit ex ordine hominum militarium; decet eam maxime, ut militarium etiam virorum captivitatibus compatiatur, nec permittat eos gravioribus redemptionibus onerare, qui et Regna Principibus acquirunt, et tuentur; mercatores verò solvant, et utentibus erogent. Ac demum, ut omisso Paulo Zambok, qui est unus valde parvae conditionis; vestra lingua loquendo, vlufegzia seu karipigit, de kadia concludam. Indignum sane est, ut idem kadia, qui legum scientiam profitetur, et aliorum crimina iudicat; ipse fidem et promissa non servet. Habitus enim apud me cum sodalibus suis, non ut captivus, sed ut hospes, quem etiam meis propriis indusiis vestivi, aluique eodem pane, hisdemque epulis, quibus meipsum : ita quoque dimissus est, fide sua et sponsoribus apud me relictis. pro redemptione sua et sodalium suorum disponenda. ut in termino trium mensium aut eamdem redemptionem mihi sine omni defectu remittat, aut ad captivitatem redeat iuxta omnium et nostrorum, et vestrorum captivorum morem usitatum. Nunc vero, quia iam quintum etiam mensem abest, nec vel redit, vel redemptionem pactam promissamque mittit, et insuper ita silet, ut nec scribit, nec nunciat quequam; ex quo non parvam mihi et sponsoribus suis suspicionem movet, quod subterfugiat, ne fidei ac promissis suis satisfaciat. Quum tales homines a praesidibus suis cogi etiam cum punitione debeant ad sacramenta fidei observanda; dominationem Vestram Magnificam rogo. velit sic eundem kadiam admonere suae fidei, mihi magnis iuramentis obligatae, ut primo quoque tempore

aut redeat Agriam, aut redemptionem mittat, cuius causa referendae dimissus est ad praescriptum terminum. In quo si mihi pro aequitate dominatio Vestra gratificabitur, pari officio per occasionem eidem gratificari conabor. Alioqui si idem kadia secus sese, quam sua fides postulat, egerit, in magnis aerumnis sponsores suos destituet; ut quos iam etiam sic astringi feci, ut in horas maledicere kadiam non cessant. Et verendum est, ne redemptio quoque augeatur illis, si kadia in fide vitium fecerit; quemadmodum Michaeli Scrieny et Gaspari Magochy aucta est. Quamquam nollem id facere, quod adhuc apud nos nemo fecit; si tamen fecero, kadia accusetur, et ii, a quibus huiusmodi exempla porriguntur. Vestra Magnifica dominatio bene et feliciter valeat. Agriae 26. Septembris 1562.

CXV.

Velibegh szolnoki zancsáknak Verancsics Antal.

Ad Velibegum Zolnokensem Zangziacchum.

Ea quae mihi dominatio Vestra scripsit hesternis litteris, intellexi; ceterum sciat Paulum Zambok non esse militem Agriensem, nec meum servitorem, sed Clementis Rhegi, quem iam ex hoc Capitaneatu summovi. Unde etiam dominatio Vestra plane potest cognoscere, quod ego illum non miserim praedatum. Cuius itaque servus ac miles est, ille eum redimat. 1562. sept. 28.

Kadia autem Colocensis, meus captivus, dimissus est non solum pro sua, sed etiam pro sponsorum et sociorum suorum redemptione. Estque ita inter me et eos fide mediante conventum, ut non captivis, aut quibusvis aliis rebus sese redimant, sed parata pecunia. Ideo dignum et iustum est, ut kadia, vir probus, legum peritus, et alienorum delictorum iudex, fidei ac iuramento suo non desit.

Mirari autem dominatio Vestra non debet, quod socios et sponsores eius strictius teneri, et peius nutriri feci, postquam cognovi, kadiam minus meminisse suorum promissorum. Cui quum dedissem tempus redeundi cum redemptione sua et sponsorum eius, quod ipsemet postulaverat, nempe tres menses; iam quinque sunt elapsi, nec adhuc promissis suis satisfecit. Et quaerit interim nescio quas technas, quo se ipsum uno miserrimo homine eliberet, sociis vero ac mihi imponat. Qua fide nondum in his confiniis usi inter nos sumus; nisi si iam unus kadia, multarum litterarum peritus, normam nobis exhibebit. Quod nequaquam fieri debet propter multos alios, et kadia, et Paulo Zambok meliores, quos imposterum poterit fortuna in captivitatem coniicere.

Ubi vero scribit, quod sponsores kadiae facio cruciari, credat mihi, hunc morem meum non esse, nec adhuc vel in minimo fuisse cruciatos. Sed tantummodo una in domo tenentur clausi, et pane, ciboque non eo nutriuntur, quo prius; ut intelligat kadia, id sua culpa fieri, citiusque expediat redemptionem tam suam, quam suorum sociorum et sponsorum. Id quod nisi primo quoque tempore perfecerit, ii miseri non ita multo post et peius tractabuntur, et aut morientur in carcere, aut pro se ipsis

et pro kadia satisfacient mihi, iuxta pactum inter nos transactum.

Nec minetur dominatio Vestra quicquam mihi, si hos non tractavero melius; quum ipse habeam meum dominum, quem timeam. Et ut dominatio Vestra libere de captivis suis agere possit, uti vult; ita et ego id de meis agam, quod videbitur mihi. Neque propterea extinguam illos, dummodo sincerius sese gerunt, qui pro reportandis redemptionibus exeunt.

Paulum autem Zambok si mutilabit auribus et naso; poterit etiam capite, habet enim illum in manibus. Sciat tamen, quod si quid huius crudelitatis vel in illum, vel in Agrienses quospiam perpetrabit, idipsum nos quoque mox de illis Turcis facturos, quos habebimus meliores. Restatque, ut hoc etiam intelligat, kadiam me pro viginti Paulis Zambok non daturum. Et dominatio Vestra, ut vir prudens, militaris et iustus, dimissa cura Pauli Zambok domino suo, hortetur kadiam, ut satisfaciat suae fidei, et ut primo quoque tempore mittat mihi redemptionem integre tam suam, quam suorum sociorum, aut redeat Agriam. Tuaque dominatio non agat mecum minis, aut iniuriis, quum a me nec verbo, nec facto laeditur, sed honoratur pro modestia mea non aliter, quam vicinus bonus. Bene valeat. Agriae 28. Septembris 1562.

CXVI.

Verancsics Antalnak az árokszállási bíró.

1562. oct. 9. Magnifice dominé, Domine nobis sincere dilecte. Post servitiorum meorum perpetuam commendationem. Kegelmes n. wram. Ilyen dologh twrtynth, mostan raytwnk ez zeghyn nyomorodoth falwn, hogh az gonoz poghanok, az dwlo rachyok, mynd el dwltak koborlattak ez zeghyn nyomorodoth falwth az felsyges kyral yobagyth. Az nymelyeth az gherendaban fel kevtettek, es harmon nyghyen hozza allottak, wgh wertek zekercekel; nymelyketh gertyawal csepegettek; nymelyit twzzel kynzzottak, az twzeth teknevwel hortak reayayok, ketten harmon tartottak; es towaba az byro anyath, ydes zwleit, ygh kynzottak, az labayth megh hasogattak kessel, es az thwzeth az kwrtw wasawal hortak rea, es wgh wallatak kynzottak, wgh anyra, hogh holt zamuban hattak. Sokan az borbylnal wanak bennek, azokban is sokan meghalnak. Es toba az eghaz marhayath mynd el wyttek, feltwrtek az eghazat, mynden yozagat elwyttek, es nymelyik az zemyrem testynel fogwa hordoztak, es az gerendaban fel kwtettek; wgh kynzottak Kantor Yanost begyk megh kynzoltak twzel is, es wygre wgyan feyth werttek wghanyra, hogh az belys ky esett az nagh kynzasnak myatta. Ex Arokzallas Sabato post festum Dionisij anno 1562.

Anthonius Torla
Judex de Arokzallas sk

Kívül. Magnifico Domino, domino Anthonio Wranchy, Episcopo Agriensi, domino nobis semper observando praesentetur.

CXVII.

Mehemet hatvani zancsáknak Verancics Antal.

Ad Mehmettum zangzacchum Hatvaniensem.

De novis rebus vestris, quas ad me dominatio 1562. oct. 11.
Tua perscripsit, habeo gratiam. Quanquam orator etiam noster litteras ad me dederit ex itinere reversus Constantinopoli, meque de huiusmodi omnibus aeque edocuerit satis abunde, et aliquanto etiam particularius ac diversius. Et quod ais de janizeris, Budam eorum duo millia quingentos appulisse, possibile est. Quoniam tanta est apud vos copia panni penulacei, ut vel ex Bulgaris ac Rascianis ab aratro et ligone sumptis tot potestis vobis fingere, quot velitis; esto quod de minore numero fiam aliunde certior. Ubi vero de induciis octo annorum, et de tributis eorum scribit, sic nimirum esse pactas, ut tributa omnium annorum octo intra primos sex menses pendantur vestro Principi, ita demum easdem constaturas inducias; hoc quoque est possibile, sed quia a memoria hominum non est auditum, id consuetudinis extitisse, non credo sic esse pactas; quum tributa singillatim cum annorum cu pendi, hactenus apud omnes nationes solitum fi

Quod vero iam kadia, meus captiv me rediturus iuxta fidem datam, qu

mihi utilitas sit proventura; haec quoque ita esse possunt, ut Tua dominatio scribit. Quia talis est vestra fides, qualis est kadiae. Isque sane pudor non noster est, sed vester, si secum dominatio Tua bene recteque expendat acta kadiae, et eorum, qui eius huiusmodi perfidiam virtuti integritatique adscribunt. Nec multa de hac utilitate loquar, quam mihi ex eo nuncias esse desperandam. Sunt enim in medio sponsores, qui non solum pro sua, sed etiam pro kadiae redemptione fidem fecerunt, si idem kadia fecisset vitium promissi sui, meque et eos fefelisset. Verum kadia utcunque verset tantum negotium, et movet cuncta, quo se et sponsores suos pacta redemptione liberet, credat mihi Tua dominatio, quod eo hamo, quem iecit, et dimisit rete, piscem non capiet. Quia ego etiam huiusmodi, clavo talem alium opposui, qualem frustratum iri non spero; quandoquidem ea pro re non deerunt nobis captivi minoris generis. Interim vero kadia solvat, si sponsores suos nolit prodere et perdere.

Ubi autem monet nos induciarum observationis; res est evidentissima, quod eas nos firmissime servamus, sed vos non servatis. Dedititios enim, qui sunt intra vestros fines, summa vi, summisque minis prohibetis, ne in nobis Principum nostrorum jus atque imperium agnoscant, neve nobis servitia, redditus, censusque suppeditent, uti fecerunt hactenus, estque ab initio deditionum huiusmodi inter nos et vos transactione mutua constitutum. Unde fit, quod ministros nostros, quos per huiusmodi dedititios interdum memoratorum servitiorum, reddituum, censuumque emittimus, omnes per dispositas in circuitu nostrorum finium cohortes aggredimini, insequimini, capitisque et interficitis, moxque nos apud Caesarem ac Regem nostrum

multiplicibus criminationibus defertis, ccusatis et peragitis reos, quasi nos excurreremus, praedaremur, nec servaremus inducias. Quum vos interea omni studio et sollicitudine non solum urgetis dedititios, qui sunt intra nostros fines, ut in omnibus vobis sint obsequentes, nec vel in pilo deditionis suae officiis desint; sed etiam nondum deditos deditionem facere cogitis, et ferro, igne, populationeque deterretis, ut sese vestris imperiis accomodent. Quod an conveniat cum induciis, vel Tuae dominationis iudicio permitto. Quando iam dudum Sacratissimas quoque Maiestates meorum Principum et de his diligenter edocuerim, et miserim illis etiam nomina possessionem earum, vix nobis quoque cognitarum, quas Tu tibi ex tui Principis libro rationum dedi ac subdi per me nuper contenderas, speremque eas, meis etiam tum dictis tum scriptis locum daturas. Quoniam si ego vos bene cognoverim, verissimum est, quod aeque ex pace, atque ex induciis lucra referre vultis, quae refertis ex bello. Idque inter nos, qui non cernant, iudico esse valde caecos.

Quod vero ex censu colonis meis pagi Pispek vocati dominatio Tua florenos XX condonavit, ago gratias. Si tamen Ei est liberum, ex libro rationum Vestri Principis simile quiddam demere, quem adeo religiosum in rapiendo observatis; credo, quod miseris reliquum etiam relaxare possit, cui sunt in officium traditi. Quapropter peto, velit solito eorum censu contentari, qui est ab initio illis impositus florenorum LX, utaturque in eos et pietate et liberalitate; quo ex profugio redire ad pagum memoratum, eoque non solum nostro et vestro, sed suo etiam commodo frui possint.

Praeterea quum has iam litteras essem obsignaturus, duas simul excursiones vestrorum in nostris

finibus accepi; alteram equitum XVI ad usque pagum Puztazixo, alteram equitum quinque ad pagum Bathor, quae loca aequaliter nonnisi uno et dimidio milliari distant ab Agria; subitaque contra utrosque manu militum missa egi, ut eis potiremur. Verum quia ii, qui sese in Puztazixo ostenderant, mature cognito periculo non diu ibidem mora habita fuga incolumes evaserunt; qui vero in Bathor fuerant, poenas et suae et aliorum temeritatis dederunt. Per noctem enim in sylva sine equis dum prostrati cibo se reficiunt, casuque deprehensi subito, duo mox relictis equis beneficio tenebrarum effugiunt, tres deditionem facere recusantes, pugnantesque non instrenui, victi sunt omnes et occisi, eorumque capitibus equisque duobus ad arcem meam Zarwaskew relatis, nuntiarunt tertium Tui esse Karagzaffer, qui iam ab aliquot diebus his nostris locis nimis vicinis Agriae, cum pancis quibusdam sibi similibus latrunculis (quod antea etiam scripseram), sine ulla induciarum reverentia, insidiatur, et sui metum late divulgat. De quo tum, ubi veriora cognovero, scribam ad Te magis perspicue.

Ad haec hoc ipso ferme tempore, quam crudelitatem pedites vestri Rasciani 125 die mensis huius octava in pago Cumanorum Arokzalaas nuncupato ediderunt, qui peculiariter ad Coronam Caesaris et Regis nostri pertinet, horrendum est etiam auditu, nedum factu. Quod scelus ut clarius intelligas, misi ad Te exemplum litterarum, quas ad me dederunt eiusdem coloni pagi*). Nec praetermisi meos quoque de hoc Principes summa celeritate edocere, ut intelligant, nosne an vos inducias violatis, quamve praeclaram veritatem habeant accusationes, quibus me assidue

*) Mellékelve volt a CXVI. sz. a. levélnek másolata.

apud eosdem meos Principes suggillare non cessatis. Frustra in effugio etiam huiusmodi confisi, latrones et subsessores non teneri induciarum vinculo, nec eos inhiberi posse ullis imperiis, quod grassentur furtim et clancularie. Quod nos quoque de haydonibus nostris facile dicere et tueri possemus, si vellemus paribus uti calumniis; quum ut ii Christiani sunt, quos fovere nobis prohibetis, ita et isti vestri Rasciani, qui Christianos populantur, aeque sunt Turcae atque vos, neque tam latrones duntaxat appellari debent, quam conscripti milites, qui catervatim, et iustis centuriis conglobati incedentes, palam et in oculis vestris latissime depraedentur, aguntque in nos cuncta hostilia. Quod vobis fieri insciis atque nolentibus, quis quaeso credat? Quum praeterea non dubitem, talia eos vestro mandato perpetrare, ut quod vobis equitibus tam fortasse manifeste non liceat per inducias, liceat iis per latrocinia. Qui vobis hactenus omnes vestras victorias pepererunt, vastantes ante vos et infesta reddentes omnia, quo signa vestra direxistis. Idque ad Tuam dominationem ne ignoranter scribere dicar; animadverte et perspice, ut ii ipsi, sive sint Rasciani, sive martolozzy, penetrant maledicti etiam ad extrema Regni. Vos alioqui sedetis per finitima loca, et nobiscum de induciarum observatione litigatis. Vale. Agriae XI. Octobris 1562.

CXVIII.

Ugyanannak Verancsics Antal.

Ad Mehmettum zandgzacchum Hatwaniensem.

1562. oct. 11. Ad alia, quae tibi superioribus litteris scripsi, habeas etiam haec. Socii enim et sponsores kadiae, captivi mei, hac nocte proxima omnes, dissectis lima conpedibus, muroque effracto carceris, iamque per foramen erupturi, cui patefaciendo non multum restabat operis, destituti sunt a fortuna. Exaudita enim fossione a vigile, qui supra carcerem excubabat, proclamavit: „captivos fugere“; motique ad hanc vocem pedites, qui erant in statione arcis areae, accurrunt, et scelestos comprehendunt fugaeque eripiunt. Accidit hoc ex eo, quod mitiore illos habuerim; solis enim ferreis compedibus tenebantur. Verum iam quidem additae sunt et manicae manibus, et catenae collis, iunctaque maior et oculatior custodia. Quem eventum si kadia forte fortuna expectavit, iam ex hoc non est, quod speret; eisque redemptione consulat. Quia sic haberi coepti sunt, ut nec moveri possint, nec facile spirent. Bene valeas. Agriae, XI. Octobris, 1562.

CXIX.

Pongrácz János és Mátyásnak Verancsics Antal.

Egregii Domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Twttara agyok ezth my kegyelmeteknek, hogy az Nagy Michaly dezmath my senkynek egyebnek nem adtwnk arendaban ez eztendeoben, hanem chak kygielmeteknek az teob attyatokfyaywjal es az Horwath Ferentzel my kapytanwnkal egyetemben. Azerth walahonnan walamy bantasok wagyon feleole, hyszem kegyelmetek patronus az yoszagban, es kegyelmetek twgya, myt kel rwla mywelny, ha penigh walaky mongya, hogy masnak is attok, megh techyk az arendatoriabol, de my wgyan ha törvjnben wolnankys, nem mondhatwnk masth, ha nem kegyelmeteknek wagyon adwa. Ingyen ha törwenynnek kel rola lenny, nem akaryok, hogy egyebwth lygyen benne törwjn, hanem my eleottwnk, wagy az my vicarywswnk zekje, merth ez dezma dolga az my egyhazy szekewnketh yllethy. Mely okaerth ym erthy kygyelmetek, myhez tarchak magokat. Isten tarcha meg kegyelmeteketh. Agriae 30. Octobris 1562. 1562. oct. 30.

Antonius Verantius,
Episcopus Agriensis,
Comes perpetuus Hewesiensis
ac Borsodiensis mp.

CXX.

Ferdinánd császárnak Veranesics Antal*).

1552. nov. 5. Sacratissima Caesarea et Catholica Maiestas. Domine, domine Imperator nostri semper clementissime. Post fidelium ac perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Vestrae Sacratissimae Caesareae Maiestatis humillimam commendationem. Intellexi, Passam Budensem magnas accusationes et querimonias fecisse de me apud Sacratissimas Maiestates Vestras, quod non servarem inducias, quotidie excursiones emittendo, et fines Principis sui infestando. De quo, quod serius ad Caesaream Maiestatem Vestram scribo, idipsum ad me quoque serius est perlatum. Quumque etiam existimarem, Maiestates Vestras his finitimis rebus interea temporis, dum ex Imperio feliciter rediissent, non esse mihi molestandas, incertus ad hoc etiam, quod Serenissimum Principem Carolum Archiducem Austriae, dominum meum clementissimum, designassent ad curandas res bellicas Hungariae; distuli id officii non parum scitu necessarii in hunc usque diem. Verum ne quid solidioris fidei Passae adhiberetur, quam par esset, si ego forte tacuissem; nunc iam tandem profero meas rationes, ut clementer illis quoque intellectis, clarius etiam Maiestas Vestra percipiat, ipsine hostes, an nos de his verius criminari debeamus. Mitto autem imprimis duo exempla littera-

*) Mellékelve vannak az ugyanazonévi september 26-ki, s october 9-ki, és 11-ki levelek, mint feljebb CXIV. CXVI. és CXVII. sz. a.

rum mearum, quas de hisdem controversiis ad Passam, et ad Hathwanensem Zangzacchum mihi ceteris propius adiacentem, non ita pridem scripseram, utrumque edocens, quanto et nos et alii subditi Maiestatum Vestrarum indigniora ab ipsorum hominibus sub his induciis perpeteremur, quam ipsorum a nostris.

Deinde ut et haec, et alia plura distinctius suoque ordine, quam brevissime fieri poterit, recenseam, quum excurrere, praedari ac populari intra nostros fines non desinunt; VIII. die huius mensis CXXV Rasciani sive martolozzii pagum Cumanicum Arokzalaas nuncupatum, pertinentemque ad peculium Coronae, noctu invaserunt, et in eo quantum qualemque crudelitatem rapinamque et vastitatem ediderunt, ex propriis litteris eiusdem pagi colonorum ad me datis, quas cum sua versione misi, Maiestas Vestra Caesarea clementer cognoscere dignabitur.

Alia quoque huiusmodi latronum manus, hac saevitia et numero non inferior, simili crudelitate, ac die mensis eiusdem XV. et XVI. pagos Koka et Bagna prope funditus everterunt, inibique mercatores locorum diversorum, Vacia ad has partes venientes, sic depraedati sunt, ut occissis ex eis ad XXII circiter, super XII millia florenorum pecuniae abstulerunt, praeter pannos et varias alias merces.

In oppido quoque Zechw, quod est dominorum de Bathor nobis vicinum, in mense Septembri paria ediderunt, passimque edunt etiam nunc quotidie, sic ut plebs misera, in mediocribus villis parum secura, per oppida, perque loca alia populo frequentiore habitata iam diffugere coeperit, magno sane horum finium detrimento atque incommodo.

Sed et equites corum non desinunt molesti esse

nobis: pluribus enim locis circum hos fines nostros per turmas dispositi, nulla adeo occulta nostris est relicta via, qua ad visendos causa proventuum et servitiorum dedititios uti securi possent, quin subito vel in primo, vel in secundo milliario omnes corripiantur; hincque nos accusant, quod excurrimus, et praedas agimus. Faciunt autem hoc, ut prorsus dedititios nobis adimant et quicquid est inter Tibiscum et Danubium, tanquam iam terrae domini totum sine obstaculo aliquo sibi vendicant atque subiiciunt. Uti Passa etiam ad me nuper expressissime scripserit, abstineremus nos ab illo tractu, neque in medium dedititiorum illorum homines nostros mitteremus, quum iam pars illa Regni nullius esset alterius, quam sui Principis. Quod quanti momenti sit habendum, quia iam saepissime et absens scripsi, et loquutus sum praesens, rem urgentuis non audeo toties proponere. Id tamen si hostibus concedetur per has inducias, maximum rebus eorum in hoc Regno accedet incrementum, nostris vero detrimentum: atque utinam non omnino etiam reliquiarum eius victoriam obtineant, quod prohibeat Deus, quum in hoc, postquam ab expeditione Zathmariensi sunt reversi, potissimum omnia sua consilia, omnesque vires manifeste intendisse videantur.

Unde die quoque XI. eiusdem mensis equites XVI praesidii Hathwaniensis venerant ad pagum meum Puztazyxo vocatum, qui non longius distat ab Agria, quam uno et dimidio milliari, ibique in insidiis positi militem quemdam alias nostratem gregarium, qui non ita pridem sponte ad hostes transierat et abiuraverat, mittunt specie transfugae ad alium pagum meum Talya, propinguiorem Agriae, ut curet aliquos inde eliciendos contra se, ex quibus praedae

quippiam habere possint. Is vero Talyam perveniens, fictene an vere nescio, extemplo nunciat Agriam Capitaneis, denuo sese domum rediisse; ceterum maturarent, quia illis praedam non plurium quam XVI equitum adduxisset, qui essent conditionis non postremae. Conticinio itaque noctis re ad me per Capitaneos delata, cognitoque quod intra nostros fines irrupissent; concessi, ut in eos fieret eruptio, idque ubi iam coepisset illucescere, praemissis tamen exploratoribus, qui perlustrarent circum omnia, ne quid insidiarum subesset maioris militis; dato insuper mandato, ut idem transfuga bene custoditus educeretur in plebeo equo, eisque ostenderet, quonam loco iidem equites constitissent. Hisque iuxta voluntatem meam peractis, Turcas in loco non assequuntur; quia ubi viderunt hunc ipsum transfugam ad tempus datum non rediisse, dolum eiusdem veriti, mature sese subduxerunt; nostri quoque spe frustrati Agriam redierunt. Postea colloquutus cum transfuga, eique nulla fide habita, quod bis iam Turca fuerit, quando etiam his in locis finitimis latissime regnet perfidia, multumque valent et moliuntur studia Turcica, eum vinctum compedibus mandavi coniici in carcerem, ut judicio res eius discuteretur, ne similem serpentem in sinu nostro foveremus, qualis fuit ille qui Georgium Bebek pessumdedit. Nam ipse etiam fuerat transfuga.

Praeterea hoc ipso die alia etiam in parte arcis huius equites hostium quinque in ipsum usque agrum sive territorium Agriense excurrerant, ibique tribus plebeis hominibus correptis per adiacentem sylvam revertebantur, idque ad praefectum arcis meae Zarwaskew delatum per quosdam pedites suos, qui ab iisdem Turcis quadamtenus fugati fuerant, misit mox,

qui illos insequerentur, quia sub ipsa etiam ferme arce grassati fuerant, transeundo in villa quadam nomine Bathor; eosque non longe in sylva quadam discumbentes et sumentes cibum assequuti, armisque aggressi, occidunt tres praecipuos, capitaque eorum cum duorum equorum praeda ad memoratam arcem referunt, fuga salvatis reliquis.

Die quoque XIV. eiusdem mensis perpetraverunt maius facinus. Erat mihi decimator in oppido Kaza, miles unus Agriensis, cum peditibus X et equitibus XII, qui illi tutelae causa adiuncti fuerant propter Fylek arcis Turcicae propinquitatem. Unde templum quoque, quod est inibi, emuniverat nonnihil opere tumultuario, in quo noctes secure exigere posset. Turcae vero Fylekienses, quidnam ex hoc suspicati ignoramus, equites tamen ducenti et centum pedites excurrunt eo animo, ut meum militem ex emunito templo abducant. Verum hoc interim cohors una peditum castelli Putnok, missa Gedew arcem versus causa decimarum Archiepiscopatus Strigoniensis, accidit, ut in cursu medio mutuo sibi occurrerent, ibique omni facultate fugae nostris adempta, coacti sunt manus conserere et pugnare. Et quia multo pauciores fuerant hostibus, succumbunt, capiunturque LII. Sic hostes tunc etiam praeda potiti maiore quam speraverant, Fylekinum redierunt, meusque conservatur decimator.

Plures alias hostium excursiones huiusmodi intra fines nostros factas, non casu sed consilio, possem Maiestati Vestrae Caesareae recensere, sed non convenit me prolixioribus litteris Eandem, tantis nunc rebus occupatam, molestare. Spero tamen in praesentia haec etiam suffectura, ad nos contra accusationes

Passae excusandos. Eritque interim pro clementi Vestrae Caesareae Maiestatis voluntate primo quoque tempore in eo incumbendum, ut haedem induciae non careant eo articulo; videlicet quod si Turcae dedititios, qui sunt intra nostros fines, sibi subesse, et servitia censusque ac proventus administrari sine contradictione volunt, haec ipsa pari ratione a deditititiis, qui sunt intra eorum fines, Maiestatibus Vestris, et suis dominis naturalibus, atque his locis finitimis pendantur, uti factum est hactenus.

Quamquam autem videtur nonnihil esse periculosum, fines, de quibus adeo frequenter fit mentio, distinguere, et cum hostibus tam potentibus metas eorum intra Regnum Maiestatum Vestrarum ponere, censeamque pro humili meo iudicio, id omnino nunc satius esse subticendum quam attingendum, ne quid ultro hostibus concessisse videamur, in eam maxime spem erecti, quod Maiestatibus Vestris ad eundum eisdem obviam in dies ab Altissimo expectatur; esset tamen interim ratio aliqua invenienda et constituenda, ne iidem hostes per ditiones Maiestatum Vestrarum, et inter has arces suas finitimas libere divagentur, misceanturque nobiscum. Ceterum ut, quemadmodum nos hinc illis administrari sinimus omnia, ita ipsi quoque illinc erga nos fieri nullos prohibeant. Sic demum existimarem, has inducias quietiorem cursum statumque habituros.

Verum ad haec operae pretium est, ut ea etiam de re Sacratissimae Maiestates Vestrae informatae sint. In his enim locis, cum Agria prae omnibus ceteris sola sit, qua Turcarum animi sollicitantur et aestuant, ad eamque potissimum omni ex parte haydonum et aliorum huiusmodi hominum liberorum turba

confluat belli tempore, propter cum loci amplitudinem et satis annonae commodam ubertatem, tum etiam propter militum et populi maiorem frequentiam, ii ipsi, quos dixi haydones et liberos homines, aeque omnes hoc induciarum et belli tempore vellent pro suo arbitratu excurrere praedatum. Sed quia a me sub maximis poenis mandato Vestrarum Maiestatum prohibiti sunt et in dies prohibentur, dilapsi sunt per arces circum vicinas nobis Onod, Cherep, Diosgewr, Dides, Syrok, Orozlankew, Aynachkew, Somoskew, Gedew, Balog et Putnok, ex hisque late, quum volunt, praefectis consciis excurrunt, eorumque quicunque capti per hostes fuerint, Agriensium nomen profitentur, adduntque insuper, quod Episcopus eos emisisset. Quod quo animo, quave causa faciant, nondum plane intelligo. Sic tamen res habet, et suspicor, praefectorum earundem arcium commento fieri, ut ipsi temeritatis et licentiae huius immunes, tota culpa in me et in Agrienses, cum apud hostes, tum apud Vestras quoque Maiestates contorqueatur; quum interim illi etiam omnes, qui incolumes et cum praeda revertuntur, esto quod hinc etiam nonnulli occulte cum eis fuerant, non tamen Agriam, sed per supramemoratas arces cuncta comportant, quaecunque adipiscuntur, scientes quod Passa in me et in Agrienses declamat.

Verum etsi difficillimum sit colluviei hominum huiusmodi froenum imponere, quantum tamen fieri poterit, domini locorum praefatorum admonendi et adigendi erunt Maiestatum Vestrarum imperio, ut huiusmodi licentiam ministris suis prohibeant, et si conveniet, illud etiam clementer iniungant, ut Agriae quoad res bellicas, et ad observationem induciarum, obediant, neque similes homines vagos ad se admittant. Quia

MONUMENTA HUNGARIAE

OCT 2 9 19

A MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK ÁTNÉZETE.

ELSŐ OSZTÁLY : OKMÁNYTÁRAK.

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR [illegible] — Magyar Diplom. [illegible]

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR [illegible] — Monum. Diplom. [illegible]

ÁRPÁDKORI ÚJ OKMÁNYTÁR [illegible] — Monum. Diplom. [illegible]

[illegible]

MÁSODIK OSZTÁLY : ÍRÓK.

[illegible]

[illegible]

35. sz.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

MÁSODIK OSZTÁLY: IRÓK.

HUSZÁLIK SÖTÉT.

PEST. [illegible]

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XX.

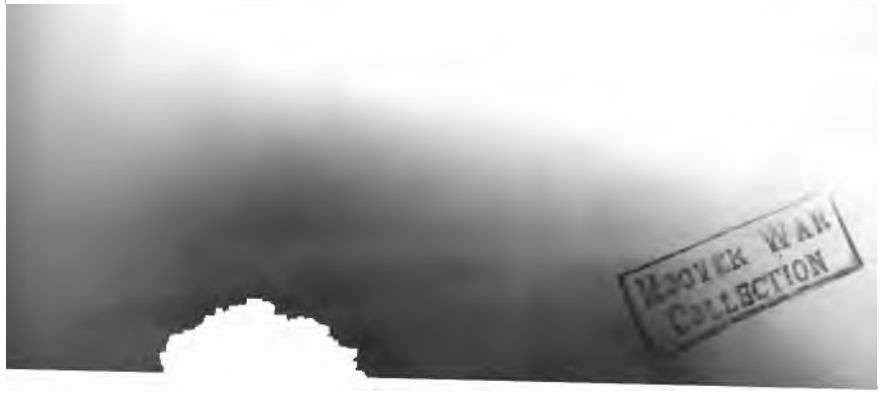

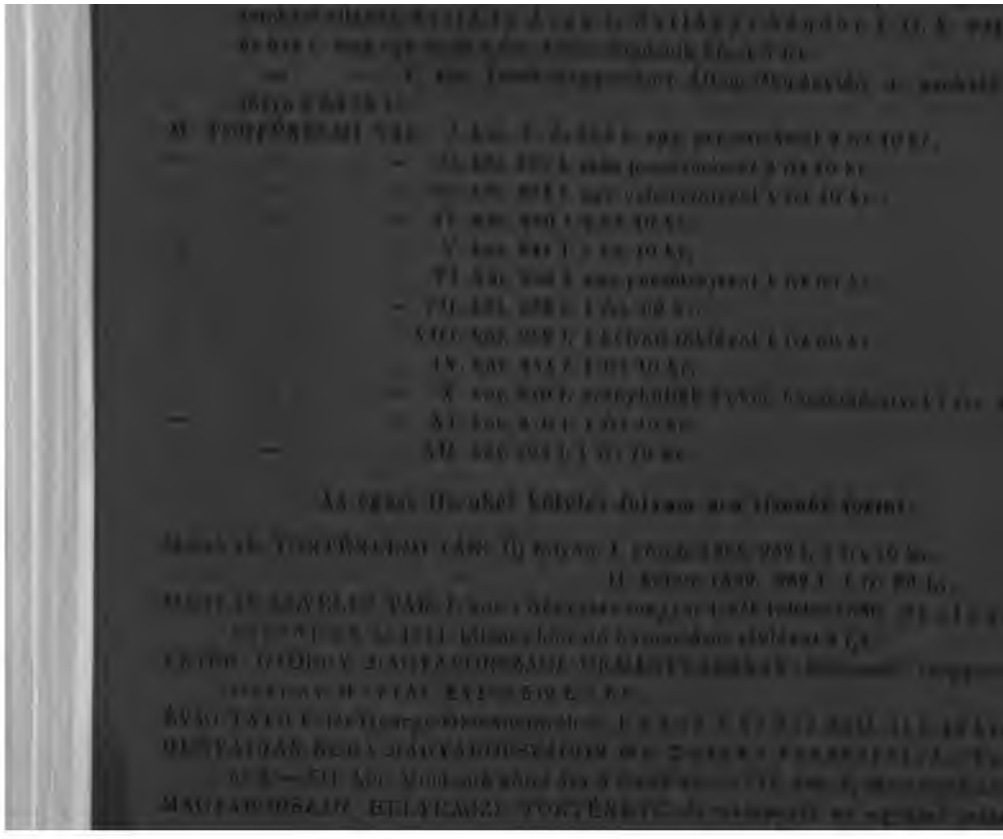

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XX.

MOOTER MAN COLLECTION

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

HUSZADIK KÖTET.

PEST, 1870.
EGGENBERGER FERDINÁND M. AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

VERANCSICS ANTAL

M. KIR. HELYTARTÓ, ESZTERGOMI ÉRSEK

ÖSSZES MUNKÁI.

KÖZLIK

SZALAY LÁSZLÓ ÉS WENZEL GUSZTÁV,

M. AKAD. R. TAGOK.

KILENCZEDIK KÖTET.

VEGYES LEVELEK.

1563—1569.

PEST, 1870.

EGGENBERGER FERDINÁND MAGYAR

DB 932
M64
v. 20

Nyomatott az „Athenaeum" nyomdájában. Pesten, 1850.

TARTALOM.

1563.

Lap.

I. Kassa város tanácsának, jan. 9. 3
II. Kassa város tanácsának, jan. 13. 4
III. Kassa város tanácsának, mart. 1. 5
IV. *Maximilián római királynak Piopius Dénes modrusi püspök* mart. 6
V. *A római királynak válasza,* apr. 15. 17
VI. *Piopius Dénesnek visszonválasza,* máj. 19
VII. *Verancsics Antalnak Maximilián római király,* jun. 25. . 24
VIII. *Verancsics Antalnak Maximilián római király,* jun. 27. . 25
IX. Kassa város tanácsának, jul. 6. 26
X. Az egri püspökök sírjairól, jul. 27
XI. *Verancsics Antal Eger várának parancsnokságától lelépvén, eziránt Ferdinánd császártól felmentést nyer,* dec. 1. . 28
XII. Ferdinánd császárnak, dec. 4. 35
XIII. Ferdinánd császárnak, dec. 8. 36
XIV. *Magócsy Gáspár mint Eger vára ujonnan kinevezett parancsnokának utasitása,* dec. 10. 40
XV. *Verancsics Antalnak a túróczi prépostság adományoztatik,* dec. 13. 47
XVI. Károly főherczegnek, dec. 19. 49

1564.

XVII. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály,* jan. 25. 50
XIX. De Andreis Jeromosnak, febr. 2. 54
XX. *Verancsics Antalnak Hobordánszky Kristóf,* febr. 10. . . 56
XXI. Ferdinánd császárnak, febr. 13. 59
XXII. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály,* febr. 16. 62
XXIII. Ferdinánd császárnak tanácsosai, kiknek egyike Verancsics Antal, márt. 1. 64
XXIV. *Ferdinánd császár intézkedéséről Verancsics Antalnak kérésére* máj. 4. 66
XXV. Andronicus Tranquillusnak. jun. 16. 68
XXVI. Bornemisza Pál erdélyi püspöknek, jun. 17. . . . 68
XXVII. Oláh Miklós esztergami érseknek, jun. 20. . . . 70
XXVIII. Gróf a Salmis Eckiusnak, jun. 24. . . . .
XXIX. Dudics Sbardelatus Endrének, jun. 26. . . .
XXX. Magóchy Gáspárnak, jun. 28. . . . .
XXXI. Hevesvármegye közönségének, jun. 28. . . .

Lap.
XXXII. Pankotai Ferencz egri vicáriusának jul. 6. . . . 79
XXIII. Az egri káptalannak, jul. 10. 81
XXXIV. Tisztjének Palásthy Mártonnak, jul. 10. . . . 82
XXXV. Piopius Dénes modrusi püspök és egri nagyprépostnak, jul. 14. 84
XXXVI. Triumszlécsi jobbágyainak, jul. 25. 91
XXXVII. Uszaly Péternek, sept. 23. 92
XXXVIII. Domitius Jeromosnak, sept. 29. 94
XXXIX. Zniováralja lakosainak, sept. 29. 96
XL. Piopius Dénes modrusi püspöknek, okt. 10. . . . 97

1565.

XLI. Maximilián királynak négy királyi tanácsos, kik közt Verancsics Antal, január kezdetén. 104
XLII. Maximilián királynak magyar tanácsosai, kik közt Verancsis Antal, mart. 25. 108
XLIII. *Verancsics Antalnak Hermolao Jeromos*, nov. 28. . 114

1566.

XLIV. Osius bibornoknak, jan. 10. 115
XLV. Staroyrzensky culmi püspöknek, mart. 12. . . . 118
XLVI. Konyczky Jánosnak, mart. 12. 120
XLVII. Testvére Péternek, mart. 12. 121
XLVIII. Doctor Ermolao Jeromosnak, mart. 12. . . . 125
XLIX. Camulius Jakabnak, mart. 15. 127
L. Károly főherczegnek, mart. 21. 129
LI. Thelegdi Miklósnak, apr. 16. 130
LII. Thurzó Erzsébet özvegy Ungnad Ádámnénak, apr. 22. 131
LIII. Dudics Endrének, apr. 28. 132
LIV. Károly főherczegnek, máj. 22. 134
LV. A triumszlécsieknek, máj. 31. 138
LVI. Kubinyi Kristófnak, máj. 31. 140
LVII. Dolfino bibornoknak, jun. 3. 142
LVIII. Keresztély Bálint minorita tartomány-főnöknek, jun. 4. 143
LIX. Graussupolo Antalnak, jun. 4. 144
LX. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály*, jun. 5. 146
LXI. Divék Endrének, jun. 10. 148
LXII. Uszalyi Péternek, jun. 12. 151
LXIII. *Verancsics Antalnak Camuglia Jakab*, jun. 16. . . 154
LXIV. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály*, jun. 19. 157
LXV. De Andreis Ferencz felhévvizi prépostnak, jul 12. . 158
LXVI. Pernessy Istvánnak, jul. 14. 160
LXVII. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály*, jul. 16. 162
LXVIII. Konicki Jánosnak, jul. 18. 163

Lap.
LXIX. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály*, jul. 25. 167
LXX. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály*, jul. 28. 168
LXXI. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mikály*, aug. 4. 171
LXXII. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály*, aug. 15. 175
LXXIII. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály*, aug. 17. 176
LXXIV. *Verancsics Antalnak Grosutto Antal*, aug. 21. . . 178
LXXV. *Verancsics Antalnak Grosutto Antal*, sept. 22. . . 179
LXXVI. Grosutto Antalnak, okt. 8. 181
LXXVII. Testvérének Mihálynak, okt. 14. 188
LXXVIII. *Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály*, okt. 26. 190
LXXIX. Maximilián királynak, dec. 27. 193
LXXX. Oláh Miklós esztergami érseknek, dec. 28. . . 197
LXXXI. Cromer Márton ermelandi püspöknek, dec. 61. . 198
LXXXII. Maximilián királynak, dec. végén. 199

1567.

LXXXIII. *Verancsics Antalnak Piopius Dénes modrusi püspök*, mart. 6. 201
LXXXIV. *Verancsics Antalnak Piopius Dénes modrusi püspök*, mart. végén. 202
LXXXV. Oláh Miklósnak, apr. 1. 204
LXXXVI. Dessewfy Jánosnak, apr. 18. 205
LXXXVII. Piopius Dénes modrusi püspöknek, apr. 22. . 207
LXXXVIII. Oláh Miklósnak, apr. 26. 209
LXXXIX. Forgách Ferencz váradi püspöknek, máj. 22 . 213
XC. Melegh Boldizsárnak, máj 24. 215
XCI. Dévi Jánosnak, máj 26. 217
XCII. Zay Ferenczneк, jun. 12. 218
XCIII. Comenduno bibornoknak, jun. 20. 219
XCIV. *Verancsics Antalnak Maximilián király* jun. 30. . 220
(Verancsics második konstantinápolyi követsége.)

1568.

XCV. Zsámboki Jánosnak, máj. 12. 220
XCVI. *Verancsics Antalnak Szerdahelyi Máté myszlai prépost*, máj. 24. 223
XCVII. Az udvari kamarának Verancsics Antal és Teuffenbach Kristóf, máj. 28. 224
XCVIII. Forgách Simonnak, jun. 11. . . . . .
XCIX. V. Pius pápának, jul. 12. . . . .
C. Szerdahelyi Máté prépostnak, jul. 26. . .
CI. *Verancsics Antalnak Radetius István váradi pü*
CII. Draskovics György zágrábi püspöknek, au

Lap.

CIII. Bernát sz. györgyi apátnak Velenczében, sept. 3. . 239
CIV. *Verancsics Antalnak Dolfino bibornok*, sept. 4. . . 242
CV. *Verancsics Antalnak Amulio bibornok*, sept. 4. . . . 243
CVI. Radetius Istvánnak, sept. 5. 245
CVII. Diotalevi Ferenczneknek, sept. 17. 248
CVIII. *Verancsics Antalnak az alessandriai bibornok*, sept. 22. 249
CIX. Diotalevi Ferenczneknek, sept. 24. 250
CX. Fascolo Jánosnak, okt. 1. 252
CXI. *Verancsics Antalnak Draskovics György zágrábi püspök*, okt. 8. 253
CXII. *Verancsics Antalnak Farnese bibornok*, okt. 19. . . 257
CXIII. Draskovics György zágrábi püspöknek, nov. 10. . 258

1569.

CXIV. Testvérének Mihálynak, jan. 7. 266
CXV. Stekelius Anzelmnek, jan. 16. 268
CXVI. Wis Albertnek, jan. 19. 269
CXVII. Az egri káptalannak, jan. 31. 273
CXVIII. De Andreis Jeromosnak, febr. 27. 275
CXIX. *Verancsics Antal bibornoknak felajánltatik*, mart 1. . 277
CXX. Maximilián császárnak, máj. 15. 278
CXXI. Gróf a Salmisnak, máj. 18. 280
CXXII. Unokaöcscsének Faustusnak, jun. 1. 281
CXXIII. Testvérének Mihálynak, jun. 10. 284
CXXIV. *Verancsics Antalnak Maximilián császár*, jun. 17. . 289
CXXV. Maximilián császárnak, jun. 19. . . . . —
CXXVI. Maximilián császárnak, jun. 24. 292
CXXVII. *Verancsics Antalnak Maximilián császár*, jun. 24. 294
CXXVIII. *Verancsics Antalnak Maximilián császár*, jun 25. 295
CXXIX. Maximilián császárnak, jun. 25. . . . . —
CXXX. Diotalevi Ferenczneknek, jul. 6. 296
CXXXI. Testvérének Mihálynak, jul. 16. 299
CXXXII. Testvérének Mihálynak, jul. 22. 300
CXXXIII. Pankotai Ferenczneknek egri vicariusának, jul. 26. 393
CXXXIV. Faseolo Jánosnak, aug. 4. 306
CXXXV. *Verancsics Antalnak Rust Jeromos*, sept. 16. . . 308
CXXXVI. *Verancsics Antalnak Amulio bibornok*, sept. 17. . 309
CXXXVII. *Verancsics Antalnak az alessandriai bibornok*, sept. 17. 310
CXXXVIII. *Verancsics Antalnak Dolfino bibornok*, sept. 18. 311
CXXXIX. Verancsics Antal esztergami érsek, okt. 17. 312
CXL. Verancsics Antal mint esztergami érsek nyeri az esztergami egyház kegyúri jegát, okt. 17. 314

ANTONII VERANCII EPISTOLAE.

IV.

II.

Kassa város tanácsának Verancsics Antal.

jan. 13. Prudentes et circumspecti, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Minthogi ennek eleote ayanlottak magwkat kegelmetek my nekewnk, es barathsagal is woltak kegelmetek mynekewnk, kyre nezwe my sem akaronk meghfeleotkezni, hanem issmeg az kegelmetek barathsagat meghakaryok wjtani. A mychoda agiwth ot Kassan ewntettwnk a Ferentz mesterel, kynek mwnkaiaerth fizettwnk is imar walamy 105 forinthot; de ha meghis wegre nem wjhetne az agiw dolgath, es a my wdvar byrank is ha megh kesneek az commissariusoknal, hogi oda nem mehetnek Kassara, keeriewk kegelmeteket azon elewbby barathsagerth es ayanlaserth, hogi ha walamybwl megh talalia a mester, legienek segitsegwl neky; ha pinz zwkseghes nekye, agyanak kegelmetek, es mi mint az elobenit es mint azt, kyt mostan adnok kegelmetek nekye, meghakaryok elegiteni kegelmeteknek. Annak felewtte az kegelmetek barathsaagat megwytyok, myvel nem akarwnk haaladatlanok lenny; hanem ismeg baratsagal akarwnk lenny kegelmeteknek. Isten tartcha megh kegelmeteket. Agriae die 13. Januarii 1563.

Antonius Verantius
Episcopus Agriensis,
Comes perpetuus Hewesiensis
et Borsodiensis mp.

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XX.

et debito praesidio destitutus, ab hoste imminente discrimen quodpiam periculosum subeat. Ad haec celerem dominationum Vestrarum gentium praefatarum expeditionem expectamus, vosque bene valere cupimus. Agriae die 1. Martii 1563.

Antonius Verantius,
Episcopus Agriensis,
Comes perpetuus Hewesiensis mp.

IV.

Maximilián római királynak Piopius Dénes modrusi püspök.

1563. martius. Sacra Regia Maiestas, Domine, domine mihi clementissime. Duo sunt potissimum, quae conservationi et reparationi rerum Agriensium spectare videntur, quibus nisi citissimum adsit per Sacratissimas Vestras Maiestates remedium, sequentur procul dubio tot damna et incommoda, quot forte vix postea reparari poterunt.

Primum est; quoniam iam locus ille destitutus est fere omni militum praesidio ex solutionum differentia, petit humiliter Reverendissimus dominus Agriensis Episcopus, ut Vestrae Sacratissimae Maiestates efficiant, infrascriptas has pecuniarum solutiones arci Agriensi de iure et de facto debitas, ut persolvant ii, quorum interest. Emericus enim quondam Thelekessy una cum gentibus Vestrarum Maiestatum, dum Capitaneus Cassoviensis existeret, percepit et consumpsit decimas Agrienses ex districtibus Helmecz,

Zemplin, Kyswarda, Kallo, Kazon et Vary in valore 3390 florenorum, uti patet ex cartulis eidem assignatis.

Anno quoque 1562. die 21. Junii Agriae facta et inita ratione cum domino Francisco Pestiensi de et super decimis arendatis ad rationem Vestrarum Maiestatum, praesentibus dominis Gregorio Bornemizza Scepusiensi Praeposito, Benedicto Bacchy contrascriba, Joanne Swkan et Matthia Litterato rationista domini Clementis Regy tum provisoris, remansit debitor ad 4000 florenos. Idem quoque eodem anno habuit decimas Agrienses ad rationem Vestrarum Maiestatum 2703 (florenorum), uti patet ex cartula arendationis eidem assignata. Annis etiam 1560. 1561. et 1562. omnes decimae Comitatus Zarand de mandato Camerae perceptae sunt ad Giulam, quae quotannis arendantur florenis 1200 aureis, quorum trium annorum summa faceret aureos 3600, monetae vero Hungaricae florenos 5400. Tota autem summa faceret 15,493.

Hic autem sciendum est, quod praeter totam praedictam summam, remanent et aliquot millia florenorum, quae erogata sunt ad intertenendos milites Agrienses, et ad alias arcis necessitates per provisores horum quatuor annorum proxime elapsorum; quae quidem pertinebant ad tertiam domini Episcopi Agriensis partem. De quibus postea erit cum eodem Reverendissimo Episcopo alias transigendum.

Et quoniam certo certius novit saepedictus dominus Episcopus, nullo posse fieri pacto, ut dominus Franciscus Pestiensis praedictam partem suam pecuniarum debitarum deponat; quippe qui ad tot sumptus, quos per haec confinia facere cogitur, vix sufficere potest; humiliter petit id

ut Sacratissimae Vestrae

fieri solutionem a Camera. Quae quidem et summam illam ad Giulam perceptam de iure deponere, aut per Capitaneum Giuliensem deponi facere deberet. Eadem quoque submissione petit, ut haeredibus praedicti quondam Thelekessy praeciperet, ut vel illi summam ab eo debitam persolvere debeant, vel ex stipendiis eidem debitis (si quae tamen eidem deberentur) Camera iam dicta satisfaciat.

Ad haec accedit, quod et Magnifici domini Nicolaus Bathory, et Melchior Balassa, decimas haud contemnendas ad Agriam pertinentes perceperunt absque ulla arendatione aut solutione, pro quarum pretio humiliter idem dominus Episcopus petit, ut Vestrae Sacratissimae Maiestates praecipiant, ut vel ipsi domini Magnifici praefati satisfaciant, vel ex eorum stipendiis Camera Agriensis pretium arendae in integrum restituat.

Quae quidem totalis summa praedicta, si simul hoc tempore suppeditaretur, maximae procul dubio esset rebus Agriensibus utilitati; in omnibus tamen idem dominus Episcopus in omnem eventum sese Vestrarum Maiestatum voluntati accomodare intendit.

Sunt praeterea, quae publicum Agriae statum conturbant. Militum ac nobilium loci illius incolarum coniuratio propter religionis causam tantum; quae quidem quam publicae tranquillitati obesse possit cum tempore, moderna Gallorum exempla, et antiqua Arianorum ac Donatistarum facta nos facile edocent. Est et militum deficientia, quae propter carentiam solutionum, tum propter non admissum illorum arbitrio concionatorem in dies etiam fit maior; adeo ut vix ducenti aut paulo plures Agriae inveniantur equites, pedites vero in tam exiguo reperiantur numero, ut

dedecus sit recensere. Quibus rebus Vestrarum Maiestatum prudentissimum sanissimumque iudicium requireret, ut provideretur in tempore, modum vero huius perquam necessariae provisionis non proponit dominus Episcopus, quia id totum prudentiae, voluntatique Sacratissimarum Vestrarum Maiestatum committit. Hoc tamen per me Eisdem Vestris humiliter nunciat, Maiestatibus, satis scilicet esse, ob Turcas, ab altera vero factiosos et rebelles timere absque eo, quod domi etiam tales sustineantur turbationes, quae ut plurimum talia parturiri solent incommoda, quibus nisi in tempore illis provideatur, nihil prorsus boni expectandum aut sperandum esse, non est qui ambigat. Neminem accusat dominus Episcopus, nemini detrahit; verum pro sua in Vestras Sacratissimas Maiestates fidelitate harum rerum tantum mentionem facit, quae commodo Regni, honori Vestrarum Maiestatum, et Christianae Reipublicae utilitati necessaria esse videntur. Humiliter etiam petit idem Reverendissimus dominus Episcopus, ut Vestrae Sacratissimae Maiestates dent mandata ad Comitatus Hewesiensem, Borsodiensem et Pestiensem; quatenus pro munitione arcis Agriensis dare teneantur currus et colonos; quandoquidem minuta ista servitia coloni Episcopatus, qui sunt perpauci, nequaquam possunt praestare omnia. Nobiles enim horum Comitatuum parum, Magnates vero nihil iuvant; quibus quidem Magnatibus, si Vestris Maiestatibus videretur, essent et peculiaria super his danda mandata.

Egregii quoque Ladislaus Zelemiry et Clemens Regy, qui quatuor annis elapsis fuerunt domini Episcopi provisores, annis inquam 1558. 1559. 1560. et 1561., multa habere dicuntur in suis regestris, quae

difficulter admitti possent et deberent, quare humiliter petit idem dominus Episcopus, ut Vestrae Sacratissimae Maiestates committerent viris aliquibus peritis et sinceris, qui Agriae ab illis rationem suae administrationis acciperent. Quod procul dubio non absque et Vestrarum Maiestatum, et loci illius Agriensis esset utilitate. Danda insuper essent ambobus praedictis mandata, ut vocati statim atque sine ulla tergiversatione Agriam ad dandam praedictae administrationis rationem venire haud recusarent.

Solent etiam per decimatores et iudices possessionum et officiales tam Dominorum quam Nobilium in decimis frugum, vinorum et bladorum multae fieri distractiones et dissipationes; quare idem dominus Episcopus humiliter proponit, ut Vestrae Sacratissimae Maiestatis dignentur Comitatibus Abawywar, Zemplin, Borsod, Beregh, Zabolch et Hewess per litteras serio committere, ut tam Domini, quam Nobiles ceterique Status et Ordines debeant ac teneantur colonos suos cogere ad haec, ut dum et quando unus notarius iuratus eiusdem domini Episcopi, ac rationista Vestrarum Maiestatum cum uno Canonico Capituli Agriensis ad perlustrandos praedictos dissipatores exierint, sub iuramento coloni eorum veritatem dicere teneantur, videlicet quot gelinias frugum et bladorum ac aliorum decimari solitorum, et quot cubulos vini eisdem decimatoribus unusquisque colonus dedit, et postea ad quem locum, et in cuius sive quorum usum expositae sunt vel conversae.

Eisdem etiam Comitatibus bonum esset, si per Maiestates Vestras Sacratissimas clementer praeciperetur, ut colonos suos praestare vellent in auxilium pro inducendis vinis ad Agriam pertinentibus; quae

quidem si pecuniis inducere vellent Agrienses, superflui satis et infiniti fere fierent sumptus. Quod quidem mandatum et alias dicit dominus Episcopus emanatum fuisse; nec id quidem immerito, maxime cum Episcopatus coloni in inferendis et lignis et lapidibus pro arcis munitione sint fere semper occupatissimi.

Essent et quae sequuntur (iudicio quidem Reverendissimi domini Agriensis) haud inutilia utrique arci, Agriensi videlicet et Giulensi. Ex quo enim Giula indigere videtur subsidio decimarum in Comitatu Zarand ad Agriam spectantium; non esset inconsultum, si Vestrae Sacratissimae Maiestates iuberent dominis de Camera, ut cum Reverendissimo domino Episcopo Vaciensi transigerent, ut applicatis praedictis decimis ad Giulam, per haec impacata tempora idem dominus Vaciensis concederet ad Agriam dari decimas in Comitatibus Kys Novograd, Pesth, Solth et Zolnok etc. possessionum, sicque Dominus Agriensis illas decimas in Zarand Giulae, Dominus vero Vaciensis praedictorum Comitatuum ac possessionum Agriae cederet. Qui quidem Dominus Vaciensis pretium suarum decimarum a Camera quotannis accipere posset iuxta transactionem, quam Vestrae Sacratissimae Maiestates cum eodem domino Vaciensi concluderent, hocque modo et Giulae necessitati prospicerent, et Agria subsidio debito non privaretur.

Exponit etiam saepedictus Dominus Agriensis omni in submissione Vestris Sacratissimis Maiestatibus, ipsum graviter tulisse, se fuisse apud Eas delatum, quod maiorem et meliorem partem vinorum decimalium vindemiae proximae tempore sibi ipsemet fecerit, et ea non in arce, sed in oppido collocaverit pro sua tertia parte cum iactura arcis. Scient igitur

Vestrae Sacratissimae Maiestates, quod cum provisor eiusdem domini Episcopi videret, non posse paratam pecuniam ad rationem partis suae suppeditare, vini attribuit decimalis cubulos 2993, quae vix vendi possit florenis 1500; eaque ut sua et suae partis tertiae deputata sub ipsa arce, extra tamen, in cellariis collocavit, ut vendantur suo tempore, et habeat sumptus, quando et ibi manebit, et in curiam accersetur. Quare humiliter supplicat Vestris Sacratissimis Maiestatibus, ne permittant tales sibi delatores insultare.

Addit quoque praeter haec omnia supradicta idem Reverendissimus Dominus Agriensis, quod hoc tempus maxime expeteret, ut Vestrae Sacratissimae Maiestates ad illum dare mandatum dignarentur, et ad milites ac nobiles Agriam inhabitantes, ut eodem domino Episcopo eos requirente primo quoque tempore ad praefatum dominum Episcopum conveniant, idemque per iuramentum cognoscat ab illis, an in arce Agriensi fideliter permanebunt obsidione ingruente, quam alioqui Deus summoveat; quo sic in tanto inquilinorum loci illius numero sciat, quinam sint paenes eius fortunam permansuri.

Aliud quod valde ad arcis Agriensis, imo totius illius confinii conservationem conduceret, esset, ut aliquem finem tandem sortiretur tractatus per Sacratissimam Vestram Maiestatem cum Reverendissimo domino Agriensi incoeptus, quandoquidem sic stantibus rebus, nullus ex illius arcis capitaneus aut officialis novit, quid sit facturus, quod ad loci illius utilitatem spectat, suspensi sunt omnes animo, ignorantque, quid sequi ex hoc tractatu debeat. Sicque res Agrienses maximum patiuntur in dies detrimentum.

Quare cum hoc videat apertissime, dominus idem

Episcopus humiliter supplicat, ut pro confinii illius commodo dignetur Sacratissima Vestra Maiestas ab eo proposita in bonam partem accipere, quo et ipse a tot tragoediis liberetur, et loco illi melius consulatur.

Proponit igitur humiliter idem Reverendissimus dominus Episcopus, quod cum tot videat inutiles fieri proventuum Agriensium distractiones, milites quoque difficulter solutionum tarditatem sustinere, obque religionis causam adeo sibi infensos, ut nihil supra; adeo ut quacunque eos humanitate prosequatur, nihil ipsis fecisse arbitrentur, cum aut concionatores iuxta eorum voluntatem eis non concedat, aut si eis permittit, quum in civitatem ingredi non patitur libenter, pessimis eundem dominum Episcopum intuentur oculis. Videt praeterea locum illum esse inter omnia finitima longe observandum, neque consultum esse, leges ibi ecclesiasticas hoc praecipue tempore inter armorum strepitus vindicare, quandoquidem adeo subrepserunt novae istae opiniones, ut et pueri ipsi ac mulieres potius mortem subirent, quam ne digitum quidem ab institutis novatorum horum averterent pedem. Quae res si reprimi (aboleri enim facile nequit) a domino Episcopo temptatur, statim discessum minantur, illico se locum deserturos, atque ad alium illis benevolum dominum abituros palam ac publice profitentur. Quare haec omnia timens idem Reverendissimus, seque ad tantam vim retundendam satis cognoscat absque suppremo Sacratissimarum Vestrarum Maiestatum auxilio impotentem, humiliter supplicat, ut habita honoris ac dignitatis suae ratione Sacratissimae Vestrae Maiestates dignentur clementer Agriensibus rebus in eo providere, quod maxime videbitur proficere, et loco et confinio illi; quo amisso nulli est du-

bium, quin reliquum quoque Hungariae in maximo vertatur periculo.

Hinc est, quod idem Reverendissimus dominus Episcopus cuperet ex animo, ut Agriam a Vestris Sacratissimis Maiestatibus duae mitterentur principales personae; altera quarum esset tum nobilitate tum militia praestans, isque esset, qui et alibi haberet, quod in omnem, quem Deus avertat, malum eventum amittere posset. Hic autem omnibus praeesset militibus, arcem custodiret perpetuo, vice-capitaneum in civitate haberet, si non parem, saltem sibi similem. Altera vero is esset, qui omnium arcis aut Episcopatus proventuum curam haberet, quibus statutis temporibus stipendia tam peditibus, quam equitibus suppeditare, fruges ac vina in depositis pro quacunque ingruente necessitate, imo et aliquam summam pecuniarum quotannis servaret. Vellet idem dominus Episcopus, ut capitaneus, quem missurae erunt Sacratissimae Vestrae Maiestatas, una cum castellanis, esset ipsi domino Episcopo iuratus, et ipse illi, et omnes simul Vestris Sacratissimis Maiestatibus.

Et quoniam nunc iam in senectute sua cuperet aliquam quietem, humiliter supplicat, ut clementer Vestrae Sacratissimae Maiestates de loco aliquo particulari pro residentia sua providerent, ne post tot labores et servitia exiens Agria, fieret ex domino inquilinus, aut alicuius alterius, praeterquam Vestrarum Sacratissimarum Maiestatum, quibus perpetuam dedicavit servitutem, subditus.

Petit etiam humiliter, ut praeter summam illam, quae illi ratione tertiae suae partis a Vestris Sacratissimis Maiestatibus ordinabitur, numerandam, permitterent eidem clementer, ut et iurisdictionem super

colonos Episcopatus haberet, et census ordinarios, una cum reliquis proventibus possessionariis, sibi et ibi commorari ad tempus, prout sibi videbitur expedire, clementer concederent; his, ut putat, legitimis de causis; ut scilicet cum contingeret, eundem Agriam reverti ad visitandam Ecclesiam suam, haberet et fruges, et vina, et alia victui suo necessaria; et ut etiam aliqua sibi restaret alicuius temporalis dominii species. Quod quidem a Vestris Sacratissimis Maiestatibus prius sibi intuitu servitiorum suorum clementissime fuerat et plene concessum, et ut tandem non videatur ob aliquod eius demeritum exclusus a dominio et administratione illius Episcopatus, hincque aemuli ipsius sumant occasionem, honori et existimationi eius detrahendi. Census siquidem ordinarius colonorum non excedit summam 500 florenorum, proventus vero frugum, vinorum, et aliarum rerum decimari solitarum, cum non sint omnes anni eiusdem aut fertilitatis, aut sterilitatis, sunt incerti.

Praeterea petit idem Reverendissimus dominus Agriensis omni cum humilitate, ut Vestrae Sacratissimae Maiestates aliquem certum locum clementer ordinent, unde octo illa millia florenorum Hungaricalium sibi per Easdem Vestras Maiestates designata, annuatim, aut singulis statutis temporibus accipere seu habere posset, ne postea prae deficientia illius provisionis incommoda patiatur, et ex eadem nequeat Vestris Sacratissimis Maiestatibus, prout ipse perpetuo optat, in aliis negotiis inservire.

Ut autem aliqua ex parte Vestrae Sacratissimae Maiestates cognoscant id, quod in principio dictum est de distractionibus Agriensium proventuum, humiliter Eisdem significat ipse dominus Episcopus, quod cum

superfluis rationistarum, contrascribae, clavigerorum et capitaneorum stipendiis aliquot centena peditum, aut forte equitum possent interteneri. De reliquisque pro nunc tacendo, hoc tantum de capitaneis dicit, quod singuli annuatim habent ratione stipendiorum suorum mille et ducentos florenos in pecuniis, frumenti sectilia 150, ordei totidem, agnos totidem, vini cubulos 248. Quid vero ceteri habeant a Camera, facile poterunt Vestrae Sacratissimae Maiestates intelligere.

Humiliter tandem Vestris Sacratissimis Maiestatibus supplicat, ut ad obturanda malignorum ora, velint clementer per patentes litteras suas omnibus significare, quatenus ipse Reverendissimus dominus Agriensis non pro demeritis, aut alia illicita ratione compulsus fuerit, ad arcis custodiam, militum gubernationem, et administrationem proventuum relinquendam; verum quietis propriae gratia ad Vestrarum Sacratissimarum Maiestatum manus ea omnia sponte et libere dedisse; nec ideo tamen sua eundem esse aut fuisse per Maiestates Vestras privatum dignitate. Haec autem meliori aut favorabiliori eo fiant modo, quo Sacratissimis videbitur Maiestatibus.

In reliquis omnibus omne studium ac diligentiam pro fideli erga Sacratissimas Vestras Maiestates suaque perpetua servitute offert, et exhibet sese ad omnes nutus, non tantum mandata Vestrarum Sacratissimarum Maiestatum promptissimum.

V.

A római királynak válasza.

Regiae Romanorum etc. Maiestatis responsum.

Sacra Romanorum ac Bohemiae Regia Maiestas, dominus noster clementissimus, benigne intellexit petitiones nomine Reverendissimi domini Episcopi Agriensis per Reverendissimum Episcopum Modrusiensem sibi nuper exhibitas. 1563. apr. 16.

Et primo quidem loco, quod ad caput principale rerum, videlicet Agriensem mutationem attinet, recordatur Sacra Regia Maiestas, per Sacratissimam Maiestatem, dum novissime Pragae ageret, hanc rem, et similes fere Episcopi Agriensis petitiones, se praesente propositas fuisse. Quibus auditis Maiestas Sua Caesarea, ut sequitur, benigne deliberavit; quae quidem Regia Maiestas ipsi domino Modrusiensi proponi voluit.

Videlicet, ut dictus Reverendissimus Agriensis pro sua sustentatione octo millibus florenorum Hungaricalium nomine pensionis annuae contentus, in posterum omnibus proventibus Agriensibus et iurisdictione temporali prorsus abstineat. Hoc saltem concesso, quod coloni Episcopatus operas suas in colendis domini Episcopi vineis gratis praestare teneantur. Quae quidem pensionis summa vel e proventibus Agriensibus, vel — si hoc domino Episcopo minus consultum videbitur — e pecuniis, quae alioqui Agriam in supplementum mittendae sunt, certo et

domino Episcopo numerari, atque eâ de re certa assignatio fieri debebit.

Deinde ut praefatus Reverendissimus Episcopus Agria relicta Posonium se recipere, et illic habitare velit, donec aliqua in Regno Hungariae Praepositura vacaret, tunc enim ipsius rationem benigne esset habitura; ubi ipse Episcopus extra omne periculum, tot curis liberatus, Maiestatibus suis eo commodius inservire, suisque dandis consiliis praesto usui esse possit. Neque Maiestas Sua Caesarea intermissura est, quin litteris suis hanc mutationem Agriensem nullo ipsius domini Episcopi demerito institutam esse, declaratura sit.

Quod iuramentum, quo capitanei seu praefecti domino Episcopo, et ipse vicissim illis obstrictus esse debeat, concernit; si id eum sensum habeat, ut capitanei ipsum dominum Episcopum in rebus ecclesiasticis pro Episcopo agnoscere, Episcopus vero in temporalibus illos nequaquam turbare debeat, Maiestas Sua Caesarea ei utrinque praestando acquiescit.

Quod si itaque dictus Modrusiensis a Reverendissimo Agriensi hoc nomine quid ulterius agendi seu concludendi in mandatis habeat, id ut aperiat, seseque huic Maiestatis Suae Caesareae benignissimae voluntati et oblationi accomodare velit, Maiestas Sua Regia perquam benignissime requirit.

Ceterum ad solutionem decimarum per Franciscum Pestiensem et alios arendatores quod spectat Maiestas Sua Regia hoc nomine a Camerae Hungaricae Consiliariis informationem petivit. Qua allata de praestanda competenti solutione clementer decernet.

Articuli petitionis exhibitae duo, de raritate militum Agriensium, et iuramento eorum, qui tempore

obsidionis permansuri essent, per Consiliarios Bellicos tractabuntur; tres vero de convectione frugum, vinorum etc. in Cancellaria expedientur Hungarica.

Decretum per Sacram,
Romanorum Regiam Maiestatem.
XV. Aprilis anno LXIII.

VI.

Piopius Dénesnek viszonválasza.

Replicatio Modrusiensis.

Responsurus humiliter iis, quae clementissime proposuit mihi Sacra Romanorum etc. Regia Maiestas in negotiis mutationis rerum Agriensium; primo quidem illud omni cum submissione praetermittendum non existimavi, quod forte ad hucusque Suae Regiae Maiestati non innotuit. Id autem est, ut quicquid egi, aut sum deinceps in hoc negotio acturus, non intuitu tantum Reverendissimi Agriensis Episcopi, verum publici confiniorum illorum, et privati loci illius Agriensis commodi gratia feci et tractavi. Novi siquidem, (quod) pendente hoc tractatu, nullus ex officialibus per Reverendissimum Agriensem constitutis scit, quidnam in arcis aut loci illius utilitatem perficere queat. Sunt etenim animo suppresso, et semper exitum huius tractatus expectantes, ad propria potius quam publica curanda propensi. Quod ego cum viderim non modicum rebus Agriensibus adferre damnum, nolui itineris 1563. május.

et aliorum incommodorum laborem recusare, certo certius sciens, finem huius negotii haud posse inutilem fore et Sacrae Regiae Maiestati, et Regno ipsi. Non possum tamen non ea Sacrae Regiae Maiestati proponere, quae mihi oratenus Reverendissimus Agriensis mandavit. Qnorum praecipuum et singulare est, ut dominio temporali nequaquam cedere vellet; dominio inquam colonorum saltem; videtur namque sibi cum huiusmodi abdicatione honori suo adeo male satisfactum, ut facile crediderim, si Sacra Regia Maiestas omnino hoc iuberet, ut a jurisdictione temporali prorsus abstineret, eundem non diu supervicturum; tanti facit existimationis suae, ut ipse cogitat, detrimentum.

Quare humiliter Sacrae Regiae Maiestati supplico, ne mihi hoc adscribere velit, ut nempe videar nolle voluntati Sacrae Regiae Maiestatis condescendere, sicut Eadem a me clementer requirit. Quandoquidem etiamsi omnimoda mihi ab ipso Reverendissimo Agriensi data sit in hoc tractatu concludendi facultas; hoc tamen semper excepit, ut dignitas sibi Episcopalis una cum temporali super colonos jurisdictione servaretur intacta. Hoc quidem possum Sacrae Maiestati praestare, ut tres modos, quibus et Sacrae Regiae Maiestatis voluntatis, et loci, et Reverendissimi etiam ratio non contemnenda haberetur, proponerem; quorum unum, si Sacrae Regiae Maiestati probabitur, non dubito, quin et Reverendissimus Agriensis amplectatur; sed simpliciter temporali dominio cedere nomine eiusdem Agriensis non possum. Non enim ego sum in hac causa principalis, sed me oportet iuxta mihi praescriptam formulam incedere. Ipse enim Reverendissimus Agriensis sic Sacrae Regiae Maiestati scripsit.

„Verum ii, de quibus ante memini, nulli id mihi laudi tribuentes, in eo potius videntur omnes conspirasse, ut excedam hoc Episcopatu toto, et ab omni jurisdictione eius me abdicem, quasi mente captus; perque pudorem et indignitatem meam cuncta transigam, quaecunque nunc mihi sunt cum Maiestatibus Vestris in tractatu. Quae qualia quamque sint honesta, quamque etiam fieri debeant ab homine sano, Maiestati Vestrae remitto judicanda; quum eiusmodi nec ego unquam cogitaverim, nedum optaverim, nec Maiestates Vestras putem etiam nunc velle.“

Ubi apertissime potest Sacra Regia Maiestas ultimam in hoc negotio ipsius Reverendissimi Agriensis intentionem videre, quam ego non sequi nomine suo non possum, nec debeo; cum ipsemet manifestissimis id quoque reprimat verbis, prout in litteris ad Sacram Regiam Maiestatem facile est videre.

Mutatio igitur rerum Agriensium in hoc maxime consistere videtur, ut et Reverendissimo Agriensi non tantum de annuali satisfaciat pensione; verum etiam, qui praeficiendus loco illi erit, sit cum eodem Reverendissimo Agriensi concors et unanimis. Hoc autem non admodum facile esse videtur ut contingat, praesertim si ex Magnificis erit, qui arci Agriensi praeficiendus est. Verum tres modi, de quibus superius memineram, mihi occurrunt; unus ex quibus, judicio quidem meo, rebus Agriensibus valde prodesse poterit. Id quidem dixerim, praesupponendo semper Maiestatis Sacrae Regiae clementem voluntatem et assensum.

Primo namque oportunum mihi videretur (si tamen Sacra Regia Maiestas in hoc esset, ut Reverendissimo Agriensi locum residentiae extra Agriam

assignare vellet): quod saltem medietatem colonorum sibi concederet. Et hoc per litteras conabor ab eodem Reverendissimo Agriensi impetrare; quandoquidem nullo pacto, cum ego illinc discederem, ostendebat, se se aliter velle, nisi ut super omnibus jurisdictionem haberet, huius quoque rei rationem adducens, contradictionem nempe juramenti sui praestiti. de non alienandis scilicet Ecclesiae illius bonis. Cum autem ego videam, quod pro maiori bono, conservatione videlicet loci ac confinii, quae quidem universo Regno Hungariae, et adiacentibus etiam locis valde proderit; hoc fieri absque periurii incursione posse laborabo, ut per litteras ea, quae iam proposui, ipsi Reverendissimo Agriensi persuadeam, nec dubito, quin tandem assenciat. Hic autem primus modus praesupponit, praefectum Agriam mittendum unum ex Regni Baronibus futurum.

Secundo posset Maiestas Sacra Regia, dominus noster clementissimus, committere dominationibus Vestris Magnificis, ut certam quandam limitationem super proventibus colonorum Episcopatus illius, de quibus iam tenent regestrum, facerent, eamque summam, quam limitaverint, ex summa octo millium florenorum sibi promissorum exciperent, sicque relictis ipsi Reverendissimo Agriensi proventibus saepedictis, tanto minus in paratis pecuniis recipere teneretur.

Posset ultimo denique loco Sacra Regia Maiestas praeficere Agriae alium capitaneum, strenuum in militia, nobilem quidem, sed non ex Magnificis, et ibidem Reverendissimum Agriensem cum solito super colonos Episcopatu omnino, et octo illis millibus florenorum relinquere; qui et militum gubernationi, et proventuum ceterorum administrationi omnino cederet, maiorem-

que ac diligentiorem Ecclesiae illius curam praesens haberet, quam absens ei; loco etiam illi finitimo magis podesset duos consules, quam unicum habere dictatorem; alter quorum tanquam propria bona, alter vero tanquam sibi a Principe commendata illa omnia curaret, sicque utriusque virtute ac diligentia, quasi certatim, et Ecclesia et confinium servaretur, Reverendissimus quoque Agriensis ibidem absque alicuius alterius loci assignatione residens, posset etiam futuris temporibus, nec pigre quidem, Suis inservire Maiestatibus.

Hic autem tertius modus mihi magis probaretur; quandoquidem certo certius novi, quod absente Reverendissimo Episcopo Agriensi Capitulum vix consistere poterit. Non enim idem tempus est armorum et legum; et cum illic Capitulum periclitaretur, magnum profecto detrimentum rebus adferret Agriensibus, non tantum propter ecclesiasticam observantiam, quae Capitulo adempto procul dubio ibi periret, verum etiam propter continua subsidia, quae in omnibus confiniorum illorum et Regni necessitatibus a Capitularibus indefesse conferuntur, quae cum ego oculis propriis viderim, possum tuto Sacrae Regiae Maiestati affirmare.

Ad haec accedit etiam, quod hoc modo clementer a Sacra Regia Maiestate concesso, latrandi et murmurandi adversus Suae Regiae Maiestatis benignitatem et munificentiam, omnino tolleretur occasio. Non enim posset se forte continere Reverendissimus, quin cum aliis sui ordinis ecclesiasticis personis conquereretur, si quasi invitus ex Episcopatu, prius sibi a Maiestatibus suis donato, eiiceretur, hincque procul dubio occasio detrahendi tantae Maiestati oriretur.

Quod quidem etsi parum, imo nihil esset Serenissimo eius nomini derogaturum, non esset tamen sine aliquorum scandalo, et eorum maxime, qui de magnis maxima iudicare aut opinari consueverunt. Haec quoque non proponere, nisi fidelitas, qua perpetuo Sacris Maiestatibus teneor, me urgeret ad ea omnia in hoc negotio proponenda, quae et publicae utilitati, et particulari Sacrae Regiae Maiestatis honori et existimationi consulere videntur. Quomodocunque —

— — — — — — —

VII.

Verancsics Antalnak Maximilián római király.

Maximilianus Secundus Divina faverile clementia Romanorum Rex Semper Augustus etc.

1563. máj. 25. Reverende fidelis nobis dilecte. Exposuit nobis Generosa et Magnifica nobis grata Sophia Patoczy, Magnifici Georgii Bebeci consors, quod quidam miles Agriensis, Thomas Baxay nuncupatus, indesinenter molestaret eam in bonis Gagy et eius pertinentiis, per Sacram Romanorum Caesaream Maiestatem dominum et genitorem nobis observandissimum superiore tempore eidem Bebeco ex gratia collatis; petens humillime, ut ei rei providere dignaremur. Quam eius petitionem aequitati consentaneam existimantes, tibi clementer mandamus, ut authoritate tua efficias, ne posthac dictus Baxay in bona illa sese violenter ingerat; sed si quid iuris in eis se habere praetendit, iuxta consuetudinem Regni id prosequatur, alioquin

gravem indignationem Caesareae Maiestatis incursurus sit. Datum in civitate Viennae die 25. mensis Maii anno millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, Regnorum nostrorum Romanorum primo, Bohemiae vero decimo quinto.

Maximilianus mp.

(P. H.)

Ad mandatum domini Regis proprium.

Gebhart Welltzer mp.

H. Pieringer mp.

VIII.

Verancsics Antalnak Maximilián római király.

Maximilianus Secundus Divina favente clementia Romanorum Rex Semper Augustus etc.

Reverende fidelis nobis dilecte. Questus est apud 1563.
nos Franciscus Török de Ennyug, Transylvanum, filium quondam Regis Joannis, a se et orphanis quondam fratris sui, oppidum Debreczen, tanquam quod iure haereditario ad se pertineat, redimere et alienare velle; quod quidem ab adposito ipsius Transylvani litterarum exemplo clarius cognosces. Eapropter Sacratissimae Caesareae Maiestatis etc. domini ac genitoris nobis observandissimi nomine tibi benigne praecipimus, ut nos, an oppidum illud ab ipso Transylvano tanquam haereditarium superioribus annis inscriptum, seu an Fisci Regii peculium sit? informes; et num, seu quo pacto haec, quam insituit, redemptio impediri possit seu debeat, diligenter deliberes, et nobis deinceps sententiam opinionemque tuam hac de re diserte

idque mature rescribas; exsecuturus Eiusdem Maiestatis Caesareae et nostram perquam benignam voluntatem. Datae in civitate Viennae die vigesima septima mensis Junii anno a nato Christo millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, Regnorum nostrorum Romanorum primo, Bohemiae vero decimo quinto.
Maximilianus mp.

(P. H.)

Ad mandatum domini Regis proprium,
L. Puchler de Veittenes mp.

IX.

Kassa város tanácsának Verancsics Antal.

1563. jul. 6. Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem. Quoniam denuo indigemus opera vitrarii concivis dominationum Vestrarum ad conficiendas novas fenestras ecclesiae nostrae; rogamus itaque easdem, velint praefato vitrario potestatem huc veniendi facere, eumque cum instrumentis suis in isto curru nostro ad nos expedire; facturae in eo nobis rem pergratam, quam vicissim amicitia nostra recompensare volumus. Habet autem iam hic in promptu plumbum et vitra. Quod restat, optamus easdem bene valere. Agriae die 6. Julii 1563.

Antonius Verantius
Episcopis Agriensis,
Comes perpetuus Hewesiensis,
et Borsodiensis Comitatuum mp.

X.

Az egri püspökök sírjairól Verancsics Antal.

Forte fortuna, quum haec Agriensis Ecclesia vitio pulverum bombardicorum, qui iuxta servabantur, ut fit in arcibus finitimis, bis fuisset passa incendium; anno primum M. D. XL. II., quo vacante eius sede Joannis et Ferdinandi Regum seditiosis temporibus Spectabilis et Magnifici domini Petri Perenny cura et auspiciis tenebatur; deinde M. D. L. II., quo iam Joanne Rege mortuo, Reverendissimi domini Nicolai Olahi Episcopi, ac Stephani Dobo provisoris eius tempore obsidebatur a Turcis, totus sepulchri huius Reverendissimi quondam domini Petri de Rozgon Episcopi Agriensis quintidecimi ab Episcopatu eiusdem Ecclesiae instituto, anno vero M. CCCC. XXX. VIII. mortui, lapis marmoreus, quo idem sepulchrum tegebatur, igne corruptus fuerat. 1563. julius.

Postea anno M. D. LX. III., quum ego Antonius Verancius, natione Dalmata, patria Sibenicensis, eiusdem Loci miseratione Divina Episcopus, zelotes domus Dei Altissimi, eandem Ecclesiam Agriensem, Turcis Budam sub Solimano Magno eorum Tyranno obtinentibus, et undique eidem viribus suis imminentibus, reparassem, non quidem in formam pristinam, sed in eam, quae extrema et plena omnium malorum Regni tempora permiserunt, hoc sepulchrum quoque restitui, et ossa tanti Episcopi, antecessoris mei, Christianae pietatis ergo collegi, exosculataque vene-

rabundo ore, hoc lapideo exiguoque conditorio clausi, et eidem sepulchro reddidi.

Sancta itaque ossa, requiescite in Domino, et resurrectionem laeta expectate. Est enim veracissimus, cui et vos olim credidistis, et nos modo credimus. Mihi vero ignoscite, si qua vos inquiete perturbavi. Non hoc malitia, sed pietate factum est. Deus Aeternus, et Christus eius filius, Dominus ac Redemptor noster benignissimus, in aeternum laudetur et glorificetur. Amen. Anno M. D. LX. III. mense Junio.

XI.

Verancsics Antal Eger várának parancsnokságától lelépvén, eziránt Ferdinánd császártól felmentést nyer.

Nos Ferdinandus Divina favente clementia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus etc.

1563. dec. 1. Fatemur et recognoscimus his litteris nostris memoriae commendantes universorum et singulorum: Quod nos praesentis temporis perturbatione et periculis a vicino hoste, eoque formidolosissimo imminentibus moti, quum nostri sit muneris et officii, tum huius afflicti Regni nostri Hungariae saluti, tum ceterarum Christiani Imperii partium securitati consulere, plurimumque momenti in Agriae incolumitate situm intelligamus, tam ad dicti Regni nostri Hungariae conservationem, quam ad vicinorum Regnorum ac provinciarum Christianarum tranquillitatem, ac proinde

statum Agriae in aliam, quam quae hactenus fuit formam, reipsa et necessitate publica requirente, restaurandum adducendumque rati, cum fideli nobis dilecto Reverendo Antonio Verantio Episcopo Agriensi Consiliario nostro, in tractatum venimus, quo ipse Agria ad tempus cederet, eamque nostrae curae, providentiae atque tutelae concrederet atque commendaret, praefectura imposita, praesidioque militum ad praesentes opportunitatis contra hostium insidias atque improvisas impressiones ordinandam; etiam ipsius ad hoc consilio petitioneque accedente, qua non multo ante tempore hortabatur nos non minus pie, quam prudenter, ut ei arci atque oppido aliter et meliore quidem modo prospiceremus, quam ad hoc usque tempus prospectum fuerat, atque ut sibi alium locum pro sua residentia tribueremus, postulabat; ac in has infrascriptas tractatus conditiones benignum illi assensum tribuimus.

Primum: Ut dictus Reverendus Episcopus omnes et singulos Episcopatus proventus, deinde arces duas, Agriam et Zarwaskew cum colonis, eorumque servitiis; quo earundem arcium conservationi commodius et liberius valeamus consulere, totamque rerum Agriensium administrationem, tutelam, curam ac providentiam nobis ad tempus credat et commendet, propter praesentium temporum pericula.

(2). Retineat autem sibi omnimodam jurisdictionem spiritualem et ecclesiasticam, cum jure Patronatus, quod habet a nobis donatum, super omnia beneficia ecclesiastica, et bona ac jura possessionaria dicti Episcopatus Agriensis, ne praefecti et moderatores Agrienses, vel donationibus, vel libertationibus, vel relaxationibus, vel similibus aliis titulis

bona et jura distrahant, in eius et Ecclesiae suae praeiudicium

(3). Ut nos mandemus expresse Praefecto, ne miseram plebem insolitis exactionibus et laboribus gravet, sed contentus sit ordinariis et consuetis, neve Episcopatus possessiones militibus in officia distribuat, unde vexatio colonorum, et desolatio memoratorum bonorum Episcopatus sequeretur, sed iuxta antiquam consuetudinem officiales adhibeat.

(4.) Ut mandemus eidem Praefecto, ut ad retinenda et tuenda ea jura supradicta, et existimationem in ipso Episcopatu, dicto Episcopo Agriensi omnino auxilio sit et protectioni.

(5.) Quod ad privilegia Episcopatus attinet, quum homines sint mortales, et incerta sit hora fati supremi, et successoribus eius, indemnitatique Ecclesiae consulere nos oporteat, privilegia Episcopatus apud Capitulum Posoniense pro secura custodia reponantur asserventurque.

(6.) Porro, ut pro illa Sede habeat receptum et locum residentiae commodum et securum, et proventuum pro sua portione cedentium certam conpensationem, conferimus eidem Praeposituram Twrociensem cum omnibus eius pertinentiis et utilitatibus, libere et pro suo arbitrio integre sine ulla pensione cuipiam ex ea praestanda possidendam tamdiu, donec Agria commode ei restitui poterit; et praeterea paratae pecuniae in monetis florenorum Rhenensium octo millia, quotannis eidem in tricesima nostra Zempciensi numeranda, et intra anni exitum persolvenda; atque initium a principio messis praesentis anni, calendis videlicet Augusti, sumendum decrevimus.

(7.) Praeterea, quum idem Episcopus non inten-

dat se abdicare praefato Episcopatui suo, et jurisdictionibus, arcibusque et colonis, ceterisque huiusmodi juribus suis, ne in quampiam diminutionem dignitatis suae Episcopalis, et rerum suarum aliarum iacturam decidat; annuimus ei ad eius humillimam petitionem, ut quoscunque capitaneos seu officiales successivis temporibus sumus constituturi in arcibus Episcopatus dicti, Agriensi et Zarwaskew, in eis deligendis et constituendis eius quoque opinionem et consilium clementer intelligamus, et ut eidem pro Episcopalis dignitatis respectu Praefectus sit iuratus, quod illum Episcopum et Patronum loci agnoscet, et si quando iusserimus, ei arcem resignabit, nec contra eius iura quicquam molietur, salvo nobis corporali dominio ad tempus; eundemque honorifice habebit, et ubi erit necesse, tuebitur a proteget.

(8.) Praeterea ut eo maiorem gratiae nostrae in se inclinationem memoratus Episcopus agnoscat, concessum ei etiam esto, ut coloni in pertinentiis Episcopatus ipsum dominum terrestrem et Episcopum agnoscant; modo ne in proventus et servitia arcis se ingerat. Licebit ei etiam vineas suas colere, quemadmodum ipsemet postulat, suo sumptu, suoque modo, absque arcis detrimento. Si quae porro vineae ab antiquo ad arcem pertinuisse compertae fuerint, eas ad arcem possidendas permittat.

(9.) Ubi autem Capitaneus noster Agriae collocandus ita, ut praemissum est, iuraverit; Reverendus Episcopus Agriensis Antonius Verantius illi administrationem Honoris Comitatuum, quorum ipse Com est, Hewesiensis, et Borsodiensis, committat, ipsius loco ea authoritate fungatur, et judicia stret, et iurium eius possessionariorum proc

obeat, et quaecunque controversiae et negotia colonorum inciderint, discernat, iuxta id, quod idem Episcopus sese obtulit facturum; ne multiplici gubernatione status loci perturbetur.

(10.) Liceat etiam ei de quartis statuere, quae jurisdictionem decimarum episcopalium sequuntur; ita tamen, ut parochis, et altaristis, et ceteris ecclesiasticis personis liberae eorum quartae relinquantur, ut habeant, unde sese sustentent; ne Ecclesiae subtractis beneficiis, parochis et ministris destituantur. Ac si quae essent quartae vel vineae Ecclesiarum aut altaristium, ubi illae parochis aut altaristis vacarent, curam adhibeat dictus Episcopus, ut personas idoneas substituat, eisque eiusmodi vineas, et quartas, atque beneficia conferat. Si tamen Catholici tales ministri non invenientur, Episcopus eorum pro suo arbitratu, qui Ecclesiae Agriensi serviunt, curam habeat; nec tamen easdem, sive parochias sive altaria, sectariis et alienis a dogmate Ecclesiae Catholicae conferat.

(11.) Quod ad habitationes attinet, concessae sunto ei habitationes solitae in arce Agriensi, cum Agriae fuerit, et alia domicilia eius usibus necessaria; ita tamen, ut eo absente Praefecto et officialibus eisdem habitationibus et repositoriis uti liceat.

(12.) Magister Scholae, Fiscalis, quatuor Capellani Praelati, nec non Procurator Episcopatus, Vicecomites duo Hewesiensis et Borsodiensis, Campanator et Subcustos de redditibus Episcopatus conserventur, si ab antiquo iis de redditibus sustentatio est suppeditata, pro veteri eius Ecclesiae consuetudine.

(13.) Sciat autem Reverendus Episcopus, demandatum esse Praefecto, et eius instructioni insertum, ut Clerum totius sui Episcopatus Agriensis p

Dioecesim existentem, specialiter vero Capitulum suum Agriense una secum, et Ecclesiam suam, et religionem Catholicam pro suis viribus tueatur et protegat, cum omnibus bonis et iuribus possessionariis eorundem, et in arce, et in oppido nullo modo, neque in pagis totius vallis Agriensis, et in villis eidem contiguis, quantum fieri poterit, concionateres et magistros scholarum haereticos teneri, foverique etc. patiatur, neve statum eundem Agriensem, quem reperit, deteriorem faciat, sed potius meliorem reddendum curet.

(14.) Quum porro frumentis et vinis ex huius anni messe atque vindemia collectis, Agriam toto anni decursu usque ad futuram messem, tam solutionibus, quam commeatibus provideri ac sustentari oporteat; frumenta proinde ac vina tum ex decimis Episcopatus, tum ex nonis aut aliis quibuscunque colonorum contributionibus consuetis ac legitimis contracta, et ceteros etiam proventus integre ac in universum, ac citra omnem divisionem necessitatibus Agriae cedat et relinquat. Nec secus reputet in ea parte. quam si haec transactio ante messis praeteritae exordia secum sit inita, cum tractatus inter nos et ipsum dudum antea fuerit institutus. Si quae vero ex superiorum annorum divisionibus, pro sua rata, frumenta et vina adhuc supersunt, illa salva ipsi sunto, et liberae eius dispositioni relinquuntor. Itidem etiam vina, quae ex eius vineis propriis provenerint, aut ipsius aere fuerint comparata, seu vina seu frumenta, aut aliter ipsi proprie obvenerint, relinquuntor.

(15.) Quantum ad decimas superiori
pro necessitate nostra ad
ceterorumque finium pero

dicto Episcopo subductis, id quod pro tertia parte deberi liquebit, ei sine difficultate praestetur.

(16.) Ubi autem Episcopus postulat, ne decimae per dispartitionem progressu temporis ab Episcopatu alienentur; sciat, non esse animum nostrum, ut illae aliis distribuantur, vel in diversa distrahantur; verum ut ad solutiones et necessitates Agriae conferantur, et imposterum iuri Episcopatus integre conserventur, etiamsi pro servitiis collatae quibuspiam fuerint decimae aliquae, qui eas pro tempore percipient. Cautum tamen esto, ne per hoc successivis temporibus tanquam haereditario iure ab eisdem usurpentur.

(17.) Si quid Episcopus comperietur de sua propria portione tertia ad necessitates Agrienses exposuisse, aequum censemus, ut id illi reponatur, idque clementer fieri demandabimus.

(18.) Quod spectat ad officialium rationes, si ii subductis calculis convicti fuerint, facturi sumus id, quod aequitas et justitia postulabit.

Atque haec praescripta omnia testamur et promittimus nos rata, grata et firma habituros et observaturos; harum nostrarum vigore et testimonio litterarum, quas pro maiori robore manu nostra propria signavimus, sigillique nostri secreti appensione communivimus. Datum in civitate nostra Viennae Austriae calendis Decembris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo tertio; Regnorum nostrorum Romanorum tricesimo tertio, aliorum vero tricesimo septimo.

Ferdinandus mp.

Ad mandatum domini Electi
Imperatoris proprium,
Leon. Puchler de Weittenegg mp.
Erasmus Haidenreich mp.

XII.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Sacratissima Caesarea et Catholica Maiestas, 1563. dec. 4
Domine, domine Imperator mihi semper clementissime. Post fidelium ac perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Sacratissimae Maiestatis Vestrae humillimam commendationem. Egregius Franciscus Horwath de Petropolya alter Capitaneorum meorum Agriensium, quem mihi Sacratissima Maiestas Vestra clementer commendare dignata est, egestate et necessitate, qua nihil est importunius, impulsus, denuo accessit ad Sacratissimam Maiestatem Vestram, ut eidem quam humillime supplicet, quatenus eidem Sacratissima Maiestas Vestra iam tandem stipendia, quae de superioribus servitiis restant insoluta, benigne reddi mandaret, ac in servitio suo locum aliquem rursus e ordinem tribuere dignaretur. Quia vero a me vehementer contendit, ut supplicationem suam intercessione mea apud Maiestatem Vestram Sacratissimam adiuvarem, officium ei hoc minime denegare potui. Dignetur itaque, quaeso Sacratissimam Maiestatem Vestram, pro sua erga omnes benemeritos servitores Imperiali et Regia inclinatione eius personae et supplicationum gratiosam habere rationem, easque clementer exaudire; daturus sine dubio operam, ut fidem, diligen
et industriam suam Sacratissimae Maie
magis ac magis approbare pos
Maximus Maiestatem Vestram Sac

columem et felicem conservet. Posonii IIII. Decembris 1563.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae
Caesareae et Catholicae Maiestatis
servitor subiectus et obedientissimus,
Agriensis mp.

Kívül : Sacratissimae Caesareae et Catholicae Romanorum ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestati etc. Domino, domino Imperatori mihi semper clementissimo.

XIII.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Ad Caesaream Maiestatem Agriensis.

1563. dec. 8. Quum semper ab initio summo studio contenderim voluntati ac mandatis Sacratissimae Maiestatis Vestrae subesse et obtemperare; ne hoc quoque tempore, quo de meis maximis rebus agitur, committam, ut ab Eadem notari atque argui possim, meo me verbo non stetisse. Et, si forte debito diutius pro aliquibus transactionis, mecum constituendae partibus institerim; non feci hoc, clementissime Imperator, quod voluissem Sacratissimam Maiestatem Vestram cogere contumacius ad aliquid, quod ipsa nolle se decrevisset; sed ut ostenderem, quantum habeam repositum in sua erga me clementia; speraremque, quod, quae mihi antea ultro, non petenti, duos etiam Episcopatus

clementer contulerat, nunc iam petenti adeo summulam exiguam non esset negatura. Semper enim ab initio tractatus ductus sum ab iis, qui mecum etiam Agriae tractaverunt, spe et promissione octo millium florenorum Hungaricalium, de quo decretum quoque Serenissimi Regis fuit ad me transmissum. Verum, quia id gratiae mihi ab Eadem, nescio, quo malo meo fato, impetrari non liceat; illud saltem supplico, dignetur clementer exorari, ut pro florenis 8000 Hungaricalibus septem millia Hungaricalium mihi in tricesima, uti iam dictum est, Zempciensi pendantur, humillime etiam contentus, ut, iuxta Sacratissimae Maiestatis Vestrae clementem deliberationem haec ipsa quoque annua pensio habeat exordium a prima die Augusti praesentis anni, sicque pendatur mihi pacifice, ne in ea assequenda molestiarum et impedimentorum aliquid sufferre cogar.

Hisque iam tandem ad finem perductis, humillime supplico, dignetur Maiestas Vestra clementer mandare, ut necessariae litterae et mandata, quae huc videntur facere, citra aliquam longam longiorem dilationem expediantur, possessioque eiusdem Praeposiurae assignetur mihi; quia, ut sum modo, commode esse minime possum.

Praeterea dignetur etiam clementnr Maiestas Vestra expresse Camerae suae Hungaricae committere, ut praefatam summam septem millium florenorum Hungaricalium praesentis anni primo quoque tempore curet mihi integre, et sine dilationibus numerandam et persolvendam, quo de sustentatione mea anni ineuntis disponenda mihi provideam. Quia Praepositu- nuda omnibus fructibus suis relinquetur, su huc longissime fructus novi.

Supplico etiam humillime, dignetur clementer Maiestas Vestra annuere, et praefatae Camerae suae in mandatis dare, quatenus iuxta modum et consuetudinem aliis quoque hactenus in eiusmodi deputationibus solitam, liceat mihi hominem meum proprium in dicta tricesima penes ipsos tricesimatores tamdiu tenere, donec summa ipsa septem millium florenorum Hungaricalium plenarie in meam rationem exigatur.

Quoniam vero missae sunt ad me quaedam tres appendices nomine Maiestates Vestrae, antea numquam a me auditae, neque intellectae; ut scilicet inprimis Conventum Praeposituraе memoratae restaurem, exequutionesque ex eo juridicas fieri faciam, monachos et concionatores ac scholae magistros, aliaque in eo similia pro ecclesiastico more servem; deinde, ut Jesuitis quotannis florenos 400 pendam; postremo ut ex oppido Selye peditum ordinem, quoties usus periculosi temporis postulaverit, in arcem Vywar tenear transmittere : clementissime Imperator, quum mihi ab initio per Reverendissimum dominum Transsilvaniensem verbo Vestrae Caesareae Maiestatis Praepositura Turocensis oblata sit libera et immunis ab omni et pensione, et a quorumvis onerum obligamine; supplico Vestrae Caesareae Maiestati, dignetur etiam sic illam ad postremum mihi conferre. Quum indignissimum esset; si ego, permisso toto Episcopatu meo Agriensi commodis et tutelae totius Regni, quod non video ullum adhuc privatum hominem in hoc Regno fecisse, cogerer ex tam tenui beneficio Reverendissimi etiam domini Strigoniensis, qui tanta bona possideat, arcem defendere et sustentare; ceterum Jesuitis quoque esse tributarium.

Quae omnia quum Maiestas Vestra pro sua sapientia bene considerat; quum etiam mirer, ad quae redigar quorumdam suggestionibus; illa humillime polliceor: curam me fidelissime habiturum, ne quid Praepositurae Turocensi ecclesiastici muneris deficiat; habiturus etiam studium, ut reparetur, et exequutiones juridicae ex ea petantur; etiamsi de his non fuissem monitus.

Oppidani vero de Selye non sunt, clementissime Imperator, obligandi servituti arcis Vywar; quia hac ratione non essent futuri mei; nec ex eis ulla mihi utilitas proveniret. Alioqui Maiestas Vestra dignetur clementer meminisse, quod in proxima diaeta constitutum sit, quantum quaelibet bona vicinis arcibus finitimis servire et auxilio esse debeant. Igitur, si ad hanc publicam constitutionem privato etiam iugo alicna bona oporteret premere; Maiestas Vestra clementer videat, an hoc non esset contra et Deum, et omnem aequitatem; supplicoque, ut dignetur eos liberos mihi cum reliquis eiusdem Praepositurae colonis relinquere. Alioqui, quum ego non sim alienus ab incolumitate publica; id officii et discretionis remittant mihi, qui huiusmodi absurda suggerunt in medium; quum non solum Selye, sed etiam totus ille Comitatus teneatur arci Vywar adesse, periculo ingruente.

Jesuitis autem ut sim tributarius, obsecro Sacratissimam Maiestatem Vestram per Omnipotentem Deum, immo etiam per incolumitatem suam et omnium suorum, ne me gravet hoc onere. Alioqui, si quid talis indignitatis subire ac ferre commeruerim; mori ero paratior, quam huic rei subjici etvivere. I
humillime, dignetur mihi Maiest
et in hoc, et in aliis rebus, eas

suis Serenissimis liberis, dominis meis clementissimis etiam imposterum non obscurus serviam. Quas Deus etc. Posonii 8. Decembris 1563.

XIV.

Magócsy Gáspár mint Eger vára ujonan kinevezett parancsnokának utasítása.

1563. dec. 10. Instructio Magnifico fideli nobis dilecto Casparo Magochy Comiti Comitatuum Bekes et Torna, et in praesentiarum Agriae designato Capitaneo nostro, data super negotiis in hoc officio summa fide et diligentia expediendis.

Ferdinandus etc : Primum est, quod idem Magochy propter eius dexteritatem reique militaris peritiam, et infracti animi constantiam, in Capitaneum nostrum Agriensem hisce creatus, constitutus et deputatus, in hoc suo officio, Agriam ipsam plurimum importantem, nec non Turcis et aliis adversariis nostris diu iam exosam, cum omnibus eius attinentiis integram et incolumem nobis, atque Regni nostri Hungarici Coronae conservare studeat, et in hac parte spei nostrae de eo conceptae respondeat.

Secundo. Hanc ipsam arcem, eiusque pertinentias et redditus absque speciali permissione nostra nemini quovis modo cedat; quam nobis vel Serenissimis liberis nostris, in hoc nostro Hungariae Regno nobis legitime successuris. Qui cum eam quandocunque repetierimus, sibi non sit integrum seu licitum, in cessione

vel resignatione ullam difficultatem aut tergiversationem facere.

Tertio. In hac nostra arce vel eius oppido, ordinarie praesidium quadringentorum equitum et trecentorum peditum alat. Et ex his centum et quinquaginta equites sub eiusmet, centum item sub vicegerentis sui vexillum, reliquos autem equites sub tres aut plures, si ita sibi videbitur, primarios, militari scientia et gravitate pollentes, de quorum fide, dexteritate et integritate non sit dubitandum, distribuat. Singulis item centenis peditum suos waywodas idoneos et probatae fidei homines praeficiat; adhibitis timpanistis, tubicinibus et vexilliferis pro more militari ad tantum equitum et peditum numerum necessariis. Et sub hoc ordine atque apparatu tam equites quam pedites a primordio officii sui, quamdiu in eo manserit, singulis tribus mensibus lustrandos exhibeat commissariis nostris, quibus huius rei munus pro varietate temporis demandaverimus.

Quarto. Concionatores amovendo vel introducendo, sive vero Ecclesiae ritus et ceremonias abolendo aut mutando, in religionis negotium sese non ingerat, militibusve aut aliis eius jurisdictioni subiectis eandem potestatem non faciat. Quin imo hanc curam iis relinquat, quibus ex officio incumbit; hos etiam tueatur et defendat, quando eos alii in eiusmodi eorum officiis offendere, impedire aut perturbare conabuntur. Insuper blasphematores, violentos, et aliis his similibus vitiis notatos, inter milites, cives, seu inquilinos non ferat; sed debito modo in exemplum aliorum tales puniat, ut simul honos Divinus et bona disciplina foveatur. In bona item Capituli Arensis, seu aliorum ecclesiasticorum vel nobilium

Agriam residentium sese non ingerat, hisque iniuriam aut vim non inferat, nec a suis inferri patiatur. Cives denique oppidorum ad Agriam pertinentium juribus, privilegiis et libertatibus, praeter id, quod pro ipsorummet conservatione ad arcis sustentationem praestare debebunt, non deroget. Sed his omnibus pro more boni Christiani patrocinetur; tunc Divina sua Maiestas contra nominis sui hostes, ipsius et militum conatibus sine dubio successus felicissimos largietur.

Quinto. Inducias, quas cum Principe Turcarum inivimus, candide observet, eruptionibusve aut ullis aliis mediis, hostibus infringendi eas materiam non praebeat; pedites item vagabundos et praeda viventes, non foveat; quinimo mutuae tranquillitati studeat. Et ut milites, cives, et reliqui suae potestati subditi idem faciant, sui officii authoritate omnino efficiat, in eos graviter animadvertendo, qui hoc nostrum edictum excesserint; de reliquis vero finium nostrorum praefectis et inhabitatoribus inducias quovis modo violantibus, nos edoceat, et in eos animadvertendi curam nobis relinquat. Sin autem Turcae his omnibus non consideratis in ditione nostra milites seu subditos nostros opprimere, aut novis et a die firmataram inducirum inconsuetis contributionibus seu servitiis onerare conabuntur; tunc eos hostili modo persequi, capere et interficere poterit. Et si hoc modo praedam aliquam obtinebit, levata pro se eius praedae ad summum tertia parte, residuum militibus de more et consuetudine ipsorum distribuendum relinquat; signanter vero passas, zanczakos, et begos, si qui caperentur, nobis retineat atque transmittat.

Sexto. Agriae fortificationem colonorum opera absque nimia tamen eorum gravamine, summo studio

prosequatur, et citra eam aedificia principaliora et plus necessaria semper primo absolvat; nova vero absque praecedente deliberatione architecturae peritorum per nos illuc mittendorum, quotiescunque de his moniti fuerimus, non aggrediatur; horum item sententiam postea in aedificatione recta imitetur. Et quia eiusmodi fabrica absque paratis pecuniis, quibus opificibus, lapicidis, fabris, carpentariis et his similibus solvatur, nec non instrumenta fossoria, funes, ferrum, et reliqua materia ematur, continuari prorsus nequeat; ideo ipse Magochy ad hos usus eam pecuniarum summam singulis annis fideliter impendat, de qua Commissarii nostri eo ablegandi, visa aedificiorum absolvendorum qualitate, cum eo convenient; de his etiam pecuniis singulis annis rationes reddat; et, si erit opus, exhibeat, quid quolibet anno aedificarit, numquid facti labores pecuniis impensis respondeant.

Septimo. Ad eventum inopinatae obsidionis in arce reponat, atque assidue in promptu habeat, eam omnis generis victualium copiam, quae justo eius praesidio, si non ultra, ad minus tamen sex integros menses sufficiat. Et si ea interdum propter vetustatem divendenda, aut recentibus commutanda erunt; iis temporibus id faciat, quando sibi nullum obsidionis periculum incumbere videbit.

Octavo. Procuret sedulo, ut bombardae, globi, pulveres et reliqua instrumenta bellica, non hinc inde in arce disiecta iaceant, sed in idoneo, et quoad eius fieri potest, ab ignis periculo remoto loco existant. Praefectus etiam eiusmodi nervorum bellicorum, et reliqui bombardarii, in conficiendis ignitis confortandisque pulveribus, et [illegible] ipsorum faciant. Et si in globis

mentis fossoriis, et huiusmodi rebus defectus reperietur, ipse eum istic resarciat ex proventibus arcis, cum ei non desit in Districtu Scepusiensi rerum istarum comparandarum copia; signanter vero salnitrum ab illorum locorum incolis, qui illud contribuendi occasionem habent, inter quos praecipue Debreczenienses commemoramus, potius quam pecuniam exigat, et eius competentem quantitatem in Agria ad futuros belli usus reponat; et si quid erit residuum, nobis ad reliquorum finium nostrorum usus impendat, quemadmodum hisce nostris eius rei exigendae potestatem sibi dedimus.

Et quia manifestum est, Agriam in eum statum devenisse, ut semper idoneo et sollicito capitaneo summopere egeat; ideo ipse continue, maxime vero obsidionis tempore in ea manere, neque insciis nobis inde quopiam discedere debeat.

De sumptibus vero ad praescripta omnia et singula praestanda, ut se praestiturum promisit, et reversalibus suis litteris confirmavit, necessariis, Consiliarii Camerae nostrae Aulicae cum eo conveniant. Cuius tamen conventionis articulos itidem manu et sigillo nostro roborabimus.

Ceterum ipsi hanc quoque facultatem dedimus, quod in primordio sui officii equites et pedites praescriptos, eorumque capitaneos, ipsemet assumere, et qui ei in rebus ad nostri et Regni emolumentum spectantibus non obediunt, vel quovis alio modo excedant officium, sive primarii viri fuerint, sive gregarii milites, ex sententia bonorum et legis peritorum virorum primarios viros iuxta qualitatem delicti punire et exauthorare possit; dummodo quod quos dimiserit, et propter quod delictum id fecerit, quem denique in

dimissi locum substituere velit, nobis qualibet vice significet.

In constituendis etiam et perquirendis equitibus atque peditibus veteranorum militum nostrorum imprimis rationem habeat, extraneosque et ignotos, vel adversae parti faventes non recipiat, ne haec sibi data facultas irrita fiat.

Ad haec Supremis Capitaneis nostris, in Scepusio et ante Montanas Civitates constitutis, cum quibus mutuo correspondere debebit, commisimus, ut sibi auxilium ferant, quandocunque solus iis resistere non poterit, qui forte sibi proventus seu decimas eripere conabuntur.

Comitatus, item Magnates et nobiles Regni, quorum interest, interpellabimus, ut iuxta publicas Regni Hungariae constitutiones operarios ad Agriae fortificationem expediant, in eaque oblatos de singulis centenis subditis ternos equites continue alant, et in utroque puncto reipsa praestent, quod in Conventu Posonii proxime celebrato in se receperunt.

Quam denique limitationem certis quibusdam Magnatibus, Comitatibusque et Civitatibus Superiorum Regni Partium de maturo subsidio Agriae in obsidionis periculo ferendo, superioribus annis transmisimus, nunc quoque iisdem Magnatibus, Comitatibus et Civitatibus mediantibus Commissariis nostris ipsum Magochy investituris iterum ad memoriam revocabimus, mandabimusque ipsis, ut in eo periculo quisque designatum suum numerum in Agriam mittat, ibidemque tamdiu relinquat, donec auxiliares copiae n
eo pervenerint.

De obsidione item, quam for
versarios Agriae meditari ab e

intelligemus, ipsum tempestive edocebimus, et quae in hoc casu ad eius loci, totiusque Regni nostri conservationem et incolumitatem spectabunt, haud dubie suscipimus. E converso ipsemet quoque sibi fidos et idoneos exploratores constituere debebit, ne nobis propter fortuitos quoslibet rumores frustraneos sumptus faciat.

Postremo liberum erit nobis, quandocunque ipsum ab hoc officio amovere voluerimus, dummodo ipsum de hac nostra voluntate duobus mensibus antea certum reddiderimus; quod et ipse facere debebit, si in eo permanere noluerit.

Quia vero sibi de omnibus rebus et negotiis in tali loco finitimo plerumque emergentibus certus modus et ordo praescribi non potest, confidimus iccirco, ipsum Casparem Magochy pro sua summa erga nos fide, non solum praemissa, verum etiam cuncta alia negotia ad loci saepe dicti conservationem spectantia indefesso studio curaturum, et tam maturo consilio, quam opere et re ipsa praestiturum, quae a fidele et solicito capitaneo fieri et praestari possunt.

Et si ei graviora quaedam negotia occurrent, quam ingenii sui vires sufferre possunt, ad nos, vel nobis absentibus Serenissimos liberos nostros, et quos pro varietate temporis Supremos Capitaneos constituerimus, recurrat.

In quibus omnibus expressam gratioseque recognoscendam voluntatem nostram faciet. Datum Viennae 10. Decembris MDLXIII.

XV.

Verancsics Antalnak a turóczi prépostság adományoztatik.

Nos Ferdinandus etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis; quod nos attentis praeclaris virtutibus et meritis fidelis nostri Reverendi Anthonii Verantii Episcopi Ecclesiae Agriensis, Comitis perpetui Comitatus Hewesiensis et Consiliarii nostri, quibus eum nostra propria experientia praeditum esse cognovimus, et nihilominus pensantes eximiam devotionis et fidelitatis sinceritatem, qua idem honori et commodis Maiestatis Nostrae servire non cessat; eidem Praeposituram Conventus Ecclesiae Beatissimae Virginis Mariae in Comitatu Thurociensi existentem et habitam, per mortem fidelis nostri Reverendi quondam fratris Joannis Colosuariensis, Episcopi Ecclesiae Chanadiensis, eiusdem Praepositurae ultimi veri et legitimi possessoris, nunc de iure et de facto vacantem, authoritate juris Patronatus Regii, quod generaliter in omnibus Regni nostri Hungariae Ecclesiis more praedecessorum nostrorum, eiusdem Regni Hungariae Regum, felicis recordationis habemus, simul cum totalibus castris Znyo, nec non oppidis, villis etc. tam in dicto Comitatu Thurociensi, quam in aliis quibusvis Regni nostri Hungariae Comitatibus existentibus et habitis, ad eandem Praeposituram Thurociensem de jure et ab antiquo spectantibus pertinereque debenti- 1563. dec. 13.

bus, in commendam duximus dandam et conferendam. Ita tamen et istis sub conditionibus, ut idem Conventum Ecclesiae istius restauret, et in pristinum statum redigendo in integrum restituat; religionem eiusdem Conventus secundum regulam illius ordinis reformet; item ut in Conventum personas regulares et idoneas more aliorum Conventuum, prout scilicet ibidem ab antiquo consuetum, sed praeteritis hisce disturbiorum et bellorum temporibus intermissum fuit, intertenere, et per easdem executiones juridicas in Comitatibus eidem Praepositurae in faciendis executionibus ab antiquo subiectis, fieri curare; Divina officia, verbique Divini et sacramentorum administrationem debite peragi et obiri facere; doctum item et Catholicum ludimagistrum, quo iuventus in litteris et vera religione recte erudiri et institui possit, intertenere debeat et teneatur. Et quum praeterea. fidelis nobis sincere dilectus Reverendus in Christo pater Nicolaus Olahus Archiepiscopus Strigoniensis, Primas Hungariae, Legatus Natus, Summus et Sacretarius Cancellarius ac in Hungaria Locumtenens noster etc. in eiusdem Praepositurae oppido Sellye, hactenus usquedum Praeposituram illam tenuit, certum ordinem instituerit, secundum quem pedites et eorum decuriones tempore necessitatis arcem Wywar armati cum banderio et tympano militari praesidii causa intrare et ibi manere fuerant soliti; idem quoque secundum eandem ordinationem imposterum memorati oppidi Sellye inhabitatoribus committat, ut postulante necessitate ad mandatum provisoris et Capitanei in dicta arce Wywar pro tempore constitutorum, armati, ut dictum est, more militari pro praesidio in eandem arcem venire, ibique tamdiu, donec necessitas postulaverit, manere

et perseverare, ac Capitaneo ipsi in rebus bellicis omnem obedientiam praestare debeant et teneantur; imo eligimus et nominamus, damusque et conferimus, harum nostrarum tenore et testimonio mediante. Quocirca vos fidelem nostrum memoratum nobis syncere dilectum dominum Archiepiscopum Strigoniensem etc. praesentibus clementer hortamur, quatenus praefatum Anthonium Verantium in dicta Praepositura Thwroczensi ordinaria vestra authoritate canonice instituere, investire et confirmare non omittatis; praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Wiennae XIII. die mensis Decembris anno Domini M° D° LX° III°.

XVI.

Károly főherczegnek Verancsics Antal.

Ad Serenissimum Archiducem Carolum.

Reverendissimus dominus Strigoniensis maxime instat apud Suam Maiestatem Caesaream, ne mihi Praepositura Turocensis libera, uti est promissa, conferatur; sed ut oppidum eius Selye obligetur servituti arcis suae Vywar. Quasi et arx ipsa Vywar, et Archiepiscopatus Strigoniensis colonos non haberet, et quidem multo plures, quam Praepositura illa. Et quia non facit hoc, quod admodum egeret opera illius miserae et tenuis plebeculae; sed tantummodo, ut indignationi suae, quam in me contraxit ob memoratam Praeposituram, satisfaciat: ad clementissimum Ser- 1563. dec. 19.

tatis Vestrae praesidium confugio, supplicoque quam summisse, dignetur benigniter favere mihi apud suam Maiestatem Caesaream, ut id ipsum oppidum immune mihi relinquatur ab hoc vinculo. Quia sine dubio nulla bona diu salva permanere possunt, quibus a duabus partibus dominatur et praecipitur. Alioqui bene norunt Maiestates Vestrae, quanto studio ego semper fuerim, ut confinia vicinorum auxiliis non destituantur. Quo studio certae sint Maiestates Vestrae, quod arci quoque Vywar non sum defuturus; postquam incipiam eius esse accola; tantummodo non imponatur mihi hoc vinculum, scripto expressum, quod non solum me, sed etiam totum illum Comitatum concernit. Si autem ad publicam Comitiorum proximorum constitutionem de ferendis auxiliis finitimis locis, privatum etiam onus accesserit; videat clementer Vestra Serenitas, quo animo etiam illi miseri subditi erunt; quando intelligent, meo tempore sic se esse pressos. Supplico itaque humillime Serenitati Vestrae, dignetur mihi hoc favoris sui clementer impertiri et efficere, ne frustrer hac prima mea supplici petitione, quam ad eamdem detuli summa certe et spe, et fiducia, exoratorem me futurum. Deum interim etc. Posonii 19. Decembris 1563.

XVII.

Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály.

1564. jan. 25. Salutem opto et felicitatem. Litterae, quas per dominum Petrum Cippium missas accepi, magnum

mihi non solum gaudium, sed etiam consolationem exhibuerunt; imo eas ut quasi cuiusdam reconciliationis symbolum amplexus sum. Nam cum nullas habuissem ab anno et amplius, non sine ulla alienati a me animi suspicione degebam. Quas tamen cum perlegissem, solito suae benignitatis humanitatisque stilo plenas, moreque solito ad me scriptas, plane, crede mihi, serio consolatus sum. Quod enim aliud, quam Deum et dominationem Vestram Reverendissimam habeo vitae et familiae meae refugium? Certe nullum.

Porro, ut breviter ad praecipua eius epistolae capita respondeam. Quod mihi dominam Angelicam matrem nostram ita commendat, placet mihi; quin in eadem opinione sumus. Nam ego coram decedenti patri, et ipsi postea eadem promisi, et praestabo adiuvante Domino; modo ipsi a me id amoris et charitatis voluerint acceptare. Habeo enim curam honoris et existimationis domus nostrae, et habebo, donec vixero; utcunque a me accipietur, quia mirabilis gens est.

Quod autem scire cupit, si quae moriens pater mihi secreto mandata dedit; sciat, quod nulla, nisi ea quae in litteris per Joannem Crisanich missis, perscripseram.

Quod vero de migratione mea in domum paternam scribit, intellexi. An ego exul ab avitico habitaculo ulterius degam? Certe non faciam; nostram namque illam domum esse existimo. Et sicut per proximos nostros seniores eam collapsam vidimus; ita spero per novam hanc prolem iterum erigi, et in splendidiorem statum fundari brevi videbimus. Quod autem nunc ad aedificationem attinet; fient sedulo, quae fieri poterunt. Primo tamen loco cisterna perfici debet; qu

non tam ad commodum, quam ad existimationem et opinionem hominum attinet.

Ceterum quod eos homines, quos ad dominationem Vestram Reverendissimam misi, charos habeat ob meam commendationem, habeo gratias; quodque eos una cum nato et fratre mittere ad nos brevi promittat, cum ingenti desiderio expecto. Tardationis autem aliam causam non puto, nisi nimbum a Tragurio, qui concussit fruges nostras. Semper enim ex transverso occurrunt, qui panem filiorum praeripiunt. Atque utinam saltem gratitudinem praestarent. Nam voces quasdam hic sparserunt, parum nobis honorificas, licet mentientes.

Intellexi praeterea ex litteris puerorum, quod dominatio Vestra Reverendissima cum Fausto missura est etiam suum praeceptorem. Quod mihi superfluum esse videtur. Nos enim hic neque forum rerum venalium, neque coquinam habemus. Nam saepe nos solae cimulae caulium in lectum componunt. Quousque tamen hic fuerit, non deerit illi praeceptor. Fiat tamen ut dominationi Vestrae Reverendissimae placebit.

Ad eius posteriores litteras, quas per Ludovicum Celium missas accepi; aliud respondere non attinet, nisi quod mirum in modum probo compositionem illam cum Caesarea Maiestate, et credo, quod ad illam vivendi vitam, iam olim desideratam, nunc venire incipiet, omissa illa sanguinaria et carceraria, quae solis trasonibus conveniens est. Vere Regium opus est, tueri fines, et curare militiam; Praelati autem longe diversam administrationem exercent.

Ex hoc spero, quod dominatio Vestra Reverendissima iam soluta illis curis multiplicibus, facile impetrare poterit duos aut tres menses invisendi nostri

gratia; quod profecto et necesse est. O utinam illum diem saltim ego videre possim! si pater non potuit Reverendissimae dominationis. Ut autem sciat; emi in Cernice, quae villa est in suburbio, duas domunculas lapideas, quae sunt in curia pallacii eorum de Lignitit, et partem hortus, quae nondum solvi. Et haec pro tenendis animalibus minutis et vaccis loco certe valde commodo et propinquo; quem non ignorat dominus Joannes presbiter. Emi etiam totam possessionem Lucocich in insula Pernich; his de causis, quod scilicet erat nostrae contigua; sed hoc nihil esset, magis autem, quod olivetum et ficetum habeat egregium; potissimum vero, quod est possessio nostra olim avitica, et quod in ea domo parens noster natus sit. Sunt gognalia 16 in domo lapidea. Erit, si Deus voluerit, uni ex filiis satis commoda habitatio.

Quod reliquum est, opto dominationem Vestram Reverendissimam optime et feliciter valere, una cum omnibus nostris, quos si nunc commode ad nos expedire non poterit, saltim Gregorium dignetur expedire. Salutem dico omnibus ibi, qui me cognoscunt. Ex Sibenico 25. die Januarii 1564.

Michael Verantius
frater et servitor.

Kívül. Reverendissimo domino, domino Antonio Verantio Episcopo Agriensi, Perpetuo Comiti Hewesiensi, Sacratissimae Caesareae Maiestatis Consiliario, domino suo observandissimo.

Redditae 8. Mar. Pos. 1564.

XIX.

De Andreis Jeromosnak Verancsics Antal.

Ad Hieronymum de Andreis.

1564. febr. 2. Etsi nemo est mortalium, Hieronyme vir clarissime, qui non laudari desideret, quamvis etiam nulla sit laude dignus, nec in ordine laude dignorum hominum stationem obtineat; ea tamen sola laudatio honesta est et vera, quae a summis, a praestantibus, et a laudatis viris proveniat. Ut enim et ii non alios, quam similes sibi et laudare, et commendare consueverunt; ita et ab illis laudari, qui cum laude nihil commune habent, vituperium potius quam laus percipitur. Quod discrimen praecipue discemus, si nobiscum reputaverimus, qualesnam ii fuerint, a quibus laudamur.

Ego itaque laudatus proxime abs te una epistola, et epigrammate uno, de honoribus, de eloquentia, et de rara quadam, ut aiebas, rerum gerendarum industria atque peritia, placuit sane mihi plurimum, sed humano more, laudibus huiusmodi amplificari. Non id tamen propterea, quod ipsemet mihi placuissem, sed quod potius tibi placuerim in eo genere muneris, quod me tot legationibus summorum orbis Principum gessisse accidit, quodque a te et docto, et prudenti, et multis nominibus laudato, inque ista tua civitate Traguriense primariae nobilitatis viro fuerim laudatus.

Hac igitur ratione sis de his tuis partibus securus, quibus es erga me tam officiose functus. Nihil

enim eorum ommisisti, quae hoc argumento laude dignus amicus tuus desiderare abs te potuisset.

At videas, mi Hieronyme, ne ex ista tua laudatione, qua me tantopere amplificas, plus accedat tibi, quam mihi. Quum enim et tu, quod ego minime dubito, mirifice me veteris consuetudinis nostrae gratia diligas, et mea adhuc tota laus in cursu sit, necdum sudare ipse desierim, habens etiamnum in hoc senili statu, quibuscum contendam atque conflicter, illud eveniat, ut dicatur tibi, quod me valde amaveris, quodque intempestivus ea mihi tribueris, quae adhuc casui subiaceant, et successu carere possint. Nam et amore saepissime decipimur, et „laudandus est navigans, ubi in portum pervenerit," ait Beatus Gregorius.

Summa tamen rei haec est. Ut enim nulla laus ingrata est mortalibus, ita et nos, qui paulo a vulgo segregati sumus, tunc applaudemus laudibus huiusmodi, quum immortales esse coeperimus, ne quid haec aura temporalis, dum ea fruimur, aeternitati gloriae nobis adimat. Tuo tamen erga me amori ac studio responsurus, ita me et epistola tua, et epigramma affecit, ut utrumque opus saepius in manus sumpserim, et perlegerim, veterique tuo ingenio mirifice delectatus, qui iam nonnihil ultra senium in annis evagatus, etiamnum Musas suaviores colas, nec intermittis, dum vires suppetant, revisere Parnassi iuga.

Unde gratulatus tibi hunc optimum animi tui statum, precor etiam Deum immortalem, ut te in eo plurimos annos conservare velit. Interim vero amabis me, ut amas, et mei memineris, donec una esse poterimus, ubi tumultus Regni huius conquieverint. Reliquum est, ut me generosae dominae
affini meae commendes, et in

versibus tibi non responderim. Dudum enim Reipublicae muneribus inauthorati et addicti studia põetices reliquimus. Valeas incolumis, et felix. Posonii 2. Februarii 1564.

XX.

Verancsics Antalnak Hobordánszki Kristóf.

1564. febr. 10. Reverendissime Domine etc. Volui de his Vestram dominationem Reverendissimam certiorem reddere, quae die huius mensis nona Egregius Simon Forgach cum misero sene, socro meo, eiusque filio in domo sua propria in possessione Nagitalia egerit, et quam enormia contra Vestram quoque dominationem Reverendissimam eidem Simoni Forgach primum Franciscus Kathay et Blasius Kamothy. duo eius precipui consiliarii ad omnia illicita eum irritantes et incitantes, proclamaverunt; deinde ipsemet Forgach ad Sacram Caesaream Regiamque Maiestatem perscribit. Quae qualianam sint, ego in praesentia literis significare non audeo; sed ubi Dominus Deus Vestram dominationem Reverendissimam reduxerit, personaliter eidem referam, et ab aliis quoque intelliget.

Quod igitur nunc ad priora attinet, praefatus Simon Forgach die memorata cum sexaginta equitibus, inter quos et dicti duo eius consiliarii fuerunt. summo adhuc mane existente, venit ad possessionem Vestrae Reverendissimae dominationis Nagitalia, ibique per totam diem commessationibus et compotatio-

nibus vacans, vina miserorum colonorum plenis sca, phys et hidriis violenter auferri fecit.

Inter eos autem praefatum quoque socrum meum, virum nobilem, non praeteriens, sed in eius domum servitoribus suis missis, ac eius cellarii perfractis hostiis, simili violentia illius vina auferri facere voluit. Verum filius dicti socri mei id illis concedere recusans, subito eum ad purgamenta domus extractum, tam diris verborum plagis fecit affici, ut donec hae litterae ad Vestram dominationem Reverendissimam perveniant, illum moriturum esse omnino credam.

Haec autem pater prae oculis suis fieri cernens, paternis visceribus super carissimi filii sui crudeli nece permotus, eius vitam non armis, sed precibus, et intercessionibus defendere voluit. At in eum praeatus Forgach ex temulentia sua irruens, adeo severe verberibus tractavit, ut tres dentes imbecilli et decrepito seni excusserit; similiter alios etiam quatuor colonos Vestrae dominationis Reverendissimae, qui tum sequestratum, et deprecatum eo confugerant, in tantum fecit vapulari, ut moribundi in stratis suis decumbant.

Et sic peractis his malis, circa noctem mediam Agriam est reversus, interim arcis porta, quod saepe iam in hoc finitimo loco contigit fieri, per castellanos et reliquos custodes aperta ei asservata.

Quoniam vero Reverendissima dominatio Vestra bene novit, ipsum Simonem Forgach a Sua Maiestate non in eum finem huc esse missum, ut miseros subditos destruat, sed ut potius defendat; quod ipse plane non facit, sed magis in singulis villis cum copiis suis destruit, et eorum ca . in quibus Vestra domi illos

quotidie versari propter intollerabilem servitutem et solutionem, quam Turcis impendere coguntur.

Sed nec his contentus Simon Forgach, die sequenti proprium suum currum cum peditibus pixidariis misit in domum dicti miseri soceri mei, ac unum vas vini, quod melius habuit, violenter ex aedibus illius auferri fecit.

Ad haec, Reverendissimae domine, idem Simon Forgach proximis diebus in praesentia multorum militum iactabundus dixit, quod Episcopus Agriensis multa damna sibi fecerit, et capitaneatum, quo Agriensis ei prodiderit „nunc tamen et ipse (inquit) profecto nasturtium eius naribus contundam."

Quamobrem Vestram dominationem Reverendissimam propter Deum rogo, velit de huiusmodi enormitatibus Sacram Caesaream Maiestatem informare, supplicareque, ut Sua Sacra Maiestas, tum communis justitiae intuitu, tum ob merita fidelium servitiorum meorum, et antecessorum meorum, proximorum ac parentum, qui etiam crudelissima morte fidelitatem suam Maiestati Suae Sacrae testatam fecerunt, dignetur tam serium mandatum dare ad dominos Commissarios, qui cum Vestra dominatione Reverendissima Agriam sunt venturi, ut hanc indignissimam rem jure mediante hic Agriae, et non alibi, revideant, et iustitiam de ipso Simone Forgach mihi meoque afflicto socero administrent; ex quo ille iam senex et pauper existens, vel octavas, vel alia judicia longinqua sequi non potest. Mandabit etiam Sua Maiestas valde serio ipsi Simoni Forgach, ut super suis perpetratis violentiis his coram Commissariis Suae Maiestatis iure stare debeat.

Alioqui si Vestra dominatio Reverendissima de

his curam non gesserit, brevi et Tallia, et Maklar, et tota ista vallis desolabitur; credat enim Vestra dominatio Reverendissima, quod haec omnia in iniuriam eiusdem facit. Datum Agriae 10. Februarii 1564.

Christophorus Hobordansky
miles Agriensis.

XXI.

Ferdinánd császárnak Verancsics Antal.

Sacratissima Caesarea et Catholica Maiestas, 1564. febr. 13
Domine, domine Imperator mihi semper clementissime. Post fidelium ac perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Sacratissimae Maiestatis Vestrae humillimam commendationem. Litteras Sacratissimae Maiestatis Vestrae datas die ultima Januarii, undecima accepi Februarii; quibus Eadem Maiestas Vestra Caesarea clementer dignata est significare mihi, quod magna dissipatio victualium fieret Agriae per homines et servitores meos; immo etiam quod ipse ego his paucis diebus hinc inde ultra centum et quinquaginta acervos frumenti distribuissem, vina vero partim vasis integris, partim minutim, quotidie educillari facerem. Monet postremo benigniter, ut transactionis mecum initae recordari debeam, et abstineam imposterum ab eiusmodi eorundem victualium alienatione, curemque arci Agriensi restitui, quicquid ex ea esset ne mihi deputata

Ad quae, clementissime Imperator, summisse respondendo :

(1.) Quoniam et pensio memorata, et alia, quaecunque mihi sunt in fortunis, a Maiestate Vestra sunt: eadem quoque semper non mea, sed Vestrae Caesareae Maiestatis agnosco. Unde peroptime transactionis mecum initae memor, ubi primum factus sum certior de eiusdem transactionis tota et serie et forma, mox provisori meo misi articulum de ratione proventuum anni 1563., eique praecepi firmitur et serio; ut omnes et singulos redditus episcopales anni memorati sciat esse Vestrae Caesareae Maiestatis, neque ex illis quicquam ad partem meam tertiam desumat, pro qua Camera Hungarica esset quotannis imposterum mihi responsura, quoad praesens transactio duraverit. Praeterea, ut satageret totis viribus eosdem redditus universos summa diligentia et fide colligere, reponere et conservare, ne quid ambo reprehensionis subeamus. Nec praetermisi simile mandatum etiam ad meos alios homines, quos habeo Agriae, dare, expresse ea particula adiecta, ut si quid aut vinorum, aut tritici et similium aliorum nomine partis meae tertiae percepissent, subito in provisoris manus restituere.

(2.) Quod vero ad acervos attinet; clementissime Imperator, totus Episcopatus vix tot acervos facit. Si tamen ego iusserim unum, aut centum et quinquaginta dumtaxat grana vendere vel erogare mea causa; nullam poenam refugio, quam mihi Maiestas Vestra inflixerit. Verum est, quod quattuor aut circiter quinque milites Agrienses, bene meriti de arce Agriensi, rogaverant me per litteras, ut curarem victualibus aliquibus eis subveniendum, postquam non essent pecuniae, scripseramque ad meum provisorem, ut talibus sub-

veniret, sed quantum fieri posset, et citra arcis commeatuum diminutionem. Quicquid alioqui ultra hoc post discessum meum Agria in his commiserit sive egerit, ego certe nescio. Verum quoniam nihil tale facere possit, quod contrascriba nesciat, qui illi semper adhaeret, tota eius administratio cognoscetur, quum officii sui rationem reddet.

De vinis vero, quae mihi sunt Agriae extra partem tertiam; certe admodum pauca sunt. Nec eorum venditio, de qua inimici mei non palam, sed occulte loquuntur, tanti est, ut Maiestatem Vestram Caesaream molestare, me vero criminari debuissent, tanquam hominem Agriae alienum. Idque tam cito, et adhuc in re viridi; quippe qui etiam absentem insectari non desinunt. Sed parcat illis Deus, quem credo benigne habiturum causae meae rationem.

(3.) Interim tamen Vestra Maiestas Caesarea dignetur clementer habere persuasum, nunquam me etiam in maxima mea necessitate manus meas ingessurum in episcopales redditus, donec — ut iam praemissum est — praesens stabit transactio. Supplico tantummodo humillime, ut Maiestas Vestra Sacratissima dignetur pro sua clementia et pietate benigne ministris suis mandare, ne in reliquis tam meam, quam Cleri mei jurisdictionem pro transactionis continentia molestare velint. Ut autem meus quoque provisor clementem hanc admonitionem a Caesarea Maiestate Vestra mihi factam intelligat; scripsi denuo ad illum, ut bene videat, quid agat, quia iam illi non cum Episcopo, sed cum Vestra Caesarea Maiestate erit negotium. Quam Deus Opt lumem et felicem sei
D° LX° IIII°.

XXII.

Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály.

1564. febr 16. Opto salutem et felicitatem. Exhibitor praesentium vocatur Stephanus filius cuiusdam Milan civis huius civitatis, frater autem Antonii, qui in castello festo coronationis combustus est. Profectus est autem eo pro quibusdam reculis dicti fratris sui. Optat favore dominationis Vestrae Reverendissimae eas consequi posse, si quae difficultas ei nasceretur, et noluit sine litteris meis discedere. Quoniam autem nostras est, dominatio Vestra Reverendissima, pro sua clementia illi, puto, non deerit.

Quod reliquum est, cum per dominum Michaelem Nardinum abunde scripserim, nunc quod addo, non habeo; nisi nos omnes bene valere, excepta domina Angelica, quae ex quodam apostemate nonnihil aegrotat; et cum summo desiderio expectari Gregorium nostrum, ita rebus nostris difficilibus exigentibus. etc.

Unum hoc ommiseram in litteris prioribus, quod hic adscribere putavi oportere; filius strenui capitanei domini Michaelis Lucich nomine Joannes, duxit uxorem Spaleti; filiam domini Francisci Giurminich, et adducturus est post festum Paschalium. Conveniens est, si dominatio Vestra Reverendissima aliquo honesto munusculo eam dignaretur, quod muz time esset locatum. Quia idem dominus

cum hoc eius filio ita nos amant, dico ex corde, ac si eadem matre nati essemus; mihi praesertim in plurimis meis negotiis maximo usui sunt hic. Quod ut facias, rogo.

Mitto dominationi Vestrae Reverendissimae semina archichiocorum ex nostro horto proviano pro horto suo Posoniensi novo. Qui nunc ubique fructus est acceptissimus, et apud me magna in copia seminatur in terra humida et fimata. Post tertium annum divisa radice in plurimas plantas, totum hortum replere posset; hieme sub terra latet, et apud vos stramine cooperiri debet. Opto dominationem Vestrum Reverendissimam optime valere; qui pueros nostros, et alios salute meo nomine impertietur. Ex Sibenico 16. die Februarii 1564.

Michael Verantius mp.
frater et servitor.

Kíviil. Reverendissimo Domino domino Antonio Verantio Episcopo Agriensi, perpetuo Comiti Hewesiensi, Sacratissimae Caesareae Maiestatis Consiliario, domino suo semper observandissimo.

Redditae Viennae 30. Martii 1564.

Responsum est eis.

XXIII.

Ferdinánd császárnak tanácsosai, kiknek egyike Verancsics Antal.

1564. mart. 1. Sacratissima Caesarea Maiestas, domine clementissime. Orationum et fidelium servitiorum nostrorum in gratiam Vestrae Sacratissimae Maiestatis Caesareae humillimam commendationem. Vestra Sacratissima Maiestas Caesarea benigne recordari potest, quomodo fideles Ordines et Status Regni huius sui Hungariae in aliquot diaetis, et etiam in proxime praeteritis Comitiis Vestrae Sacratissimae Maiestati humillime supplicaverint de negotio redimendorum castrorum ad Austriam impignoratorum. *) Ad quam eorum supplicationem Vestra Sacratissima Maiestas clementer respondere dignata est, se cum dominis Austriacis in eorum diaeta tractaturum. Cum vero intelligamus eosdem dominos Austriacos iussu Maiestatis Vestrae generalem conventum isthic Viennae nunc habere hoc negotium voluimus Maiestati Vestrae Caesareae humillime in memoriam revocare, et eidem supplicare dignetur cum ipsis dominis Austriacis superinde tractare, et pro castris illis ad Hungariam remittendis auctoritatem suam gratiose interponere, atque hanc nostram et totius Hungariae humilem supplicationem ut iam tandem exaudiatur, bonumque finem sortiatur benigne curare. Quod nos unacum toto hoc Vestrae

*) Értetnek Kismarton, Fraknó, Kabold, Szarvkő, Robonecz, Kőszeg és Borostyánkő, melyek az 1491-ki békekötés által Ausztriánál hagyattak, és csak II. Ferdinánd alatt kapcsoltattak vissza Magyarországhoz.

Sacratissimae Maiestatis Regno Hungariae ab Eadem servitiis nostris perpetuis et fidelibus promerebimur. Quod reliquum est, Deus Optimus Maximus Vestram Sacratissimam Maiestatem Caesaream, una cum Serenissimis Principibus liberis suis charissimis, dominis nostris clementissimis, felicissime et diutissime conservare dignetur. In cuius gratiam nos et fidelia servitia nostra iterum humiliter commendamus. Posonii prima Martii anno Domini 1564.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis Caesareae
fideles et humiles sevitores et capellani
Strigoniensis mp.
Agriensis mp.
Zagrabiensis mp.
Quinque-Ecclesiensis mp.
Wesprimiensis mp.

Mellékelve :

Memoriale pro Sacratissima Caesarea Maiestate.

Sacratissime Imperator, domine et domine clementissime. Cum fideles Sacrae Maiestatis Vestrae subditi Status et Ordines Regni Hungariae in proxime praeterito eorum Conventu Generali Sacratissimae Maiestati Vestrae humiliter supplicassent, quo clementer admittere dignaretur, ut arces illae, quae ad Austriam tenentur impignoratae, iuxta continentias contractus illius cum Serenissimis condam Friderico et Maximiliano Imperatoribus facti aequalia cum ipsis Hungariae regnicolis ferrent onera, tam in s
dica, quam in aliis publicis Regni
sese clementer Sacratissima M

dummodo in primo Australium conventu ea de re humiliter admoneretur, velit haec postulata fidelium suorum Hungarorum ad provinciales suos Austriacos referre, et inspectis litteris quoque inscriptionis et oppignorationis id facere, quod aequitati et tenori contractus consonum fore iudicabit.

Similiter benigne sese obtulit Sacratissima Maiestas Vestra fidelibus suis Hungaris de revisione metarum inter Hungariam et Austriam, ac etiam permittenda redemptione arcium praedictarum ad Austriam impignoratarum supplicantibus, quod super hac eorum petitione per primam commoditatem cum dictis fidelibus suis Austriacis tractare velit. Ad quam quidem metarum revisionem Commissarii etiam sunt ex parte Hungarorum nominati : Dominus Episcopus Varadiensis Joannes Petew, Magister Matthaeus Protonotarius, et Emericus Hassagy.

Super his praedictis articulis, ut Sacratissima Maiestas Vestra Caesarea in hoc praesenti Australium Conventu clementer memor esse dignetur, supplicatur humillime omnium Regni Hungariae Statuum et Ordinum nomine.

XXIV.

Ferdinánd császár intézkedéséről Verancsics Antalnak kérésére.

(Jegyzőkönyvi kivonat)

1564. máj. 4. Sacra Romanorum Caesarea Maiestas, visa Reverendi domini Verantii, Agriensis Episcopi, suppli-

catione, de impartiendo sibi exemplo instructionis, quae data est Magnifico Caspari Magochy moderno Agriae Capitaneo, Eius Caesareae Maiestati exhibita, clementer decrevit, quod idem dominus Reverendus iustum peteret : eiusque instructionis copiam sibi fieri iussit, in iis scilicet articulis, qui eius personam atque administrationem concernunt. Hos itaque articulos idem dominus Episcopus cum praesentibus accipiet; atque inde optime noverit, quae ei partes a Capitaneo erunt expectandae; quae vicissim ipsi ab illo.

Ad praedam Turcicam quod attinet, quam Egregius Simon Forgach consecutus est, quando Agriam subrogatus est; donec eius loco novus stabiliretur capitaneus : Quandoquidem res ita se habet, quod idem Forgacius eo tempore potestatem in milites habuit, ut custodiret una cum illis arcem Agriensem et eius pertinentias, eademque ipse potestate et armis praedam illam obtinuit; nulla interim ex parte impedita provisorum domini Episcopi functione, seu quibuscumque eius ordinariis redditibus, qui absque dubio attenuabantur, nisi Forgachius in eadem sua potestate sese tam strenue gessisset; Maiestas Caesarea exiguam illam praedam eidem relinquendam decrevit. Quae etiamsi alia de ea ferretur sententia; non tamen integra cederet domino Episcopo : siquidem nova eius transactio multo ante inchoata fuit, quam Forgachio potestatem suam in milites assignaret.

H. Fieringer mp.
Decretum per Maiestatem,
Caesaream et Regiam
4. Maii anno 64.

XXV.

Andronicus Tranquillusnak Verancsics Antal.

Ad Tranquillum Andronicum.

1564. jul. 16. Venisse te ex Dalmatia, laetor; et voluissem tua causa, si nunc istic esse possem, ut consuetudine mutua frueremur. Sed quoniam superioribus diebus Posonium non magno meo cum solatio diutius incoluerim; in Turocium meum secessi nonnihil, idque eo potissimum, ut statum loci huius constituam, et prospiciam rei familiari eius. Quo si excurreris, venies gratissimus hospes. Sin gravabere, propter incommoda, de quibus scripsisti; utere istic nostra domo tuo arbitratu, dum rediero. Quoniam ego etiam ad kalendas Augusti debebo esse Posonii, iussu Caesareae Maiestatis. Vale. Et oppido nostro Varallya sub Znio, arce Turociensi. 16. Junii 1564.

XXVI.

Bornemisza Pál erdélyi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Transsilvaniensem Paulum Bornemissam.

1564. jun. 17. Quod Reverendissima dominatio Vestra serius ad meas litteras responderit die 13. mensis instantis,

causa mihi constitit. Nam quum iussissem currum expediri in eius diei crastinum, ut eandem inviserem gratia officii, forte fortuna hospes quidam intervenit, qui dixit, eam esse Tirnaviae, et agere ibidem in judicio de controversia, quam habet cum Magnifico domino Bathory. Sic et Reverendissimae dominationis Vestrae serius responsum, et officium meum intermissum, satis est, puto, ex his excusatum.

De profectione sua cum Caesareis et Regiis commissionibus ad montanas civitates, et condoleo, et compatior illi, et vellem in robustiores id laborum reiici, immo etiam periculorum, quum iam ea loca latissime pervagentur a praedonibus Turcicis. Sed quoniam viris opus est in magnis et difficilibus rebus, praesertim hoc nostro praesenti saeculo, quo adeo virorum penuria laboremus, Reverendissima dominatio Vestrà caute et bono milite comitata ambulet, ne quis insperatus sese casus iniiciat.

De Selye oppido meo recte iudicat. Est enim dignus locus habitatione, habeoque magnas gratias Reverendissimae dominationi Vestrae, quae me consolatione sua praeparat ad haec difficiliora principia tolleranda. Quae haud dubie non exiguam etiam spem mihi faciunt, ita futurum, ut ipsa scribit. Quoniam heri obequitaverim et recognoverim totum circuitum territorii Selye, Pered, et Kyralfalwa, reperique partes agrorum eorum aliquas, quae agricolationi meae desumptae, nihil est colonorum commodis decessurum, accommodaturus mihi praedia aliqua extra terminos quatuor locorum horum.

De suis aedificiis valde laetor; et Caesareo more facit, quae uti scriptum est de Augusto Caesare, quod qui Romam inventam latericiam, marmoream re

derat; ita et Reverendissima dominatio Vestra ex Nitria prope lignea, faciet lapideam. Quod ut feliciter et ex sua sententia absolvat incolumis, et in diuturnum etiam aevum tam praeclaro opere perfruatur, Deum oro altissimum. Quum autem et ego iam Turocium cogito intra paucos dies proficisci, statu loci huius constituto, et Reverendissima dominatio Vestra publico negotio praepeditur; in aliud tempus differamus congressum nostrum, quem volo fieri Nitriae, donec etiam ego domum hanc Selyensem ita adornem et commodem, ut personae Vestrae dominationis Reverendissimae excipiendae et habendae sit digna et idonea. Advocatis vero iis utamur necesse est, quorum est facultas; mihi tamen omnino aliquis quaerendus et comparandus est, quem potero ceteris praestantiorem; quia mihi non deerunt lites propter metarum interceptionem. De novis rebus nec mihi quicquam est. Deus Reverendissimam Dominationem Vestram diu incolumem servet. In Selye 17. Junii 1564.

XXVII.

Oláh Miklós esztergami érseknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Strigoniensem Nicolaum Olahum.

1564. jun. 20. Quod ad me de instauratione Conventus Praepositurae Turociensis Reverendissima dominatio Vestra scripsit, intellexi; eique habeo maximas gratias de

admonitione huiusmodi, qua curat tantopere, ut Ecclesiis Dei consulatur. Equidem nihil nunc ago diligentius, quam ut hoc ipsum ad finem perducam, disposito imprimis plebano, concionatore et magistro scholae in oppido nostro Selye, in quo tamdiu ministri similes defuernnt. Quod ubi primum Domino adiuvante expedivero, Conventus curam aggrediar. In his autem me non esse somnolentum et immemorem, mitto exemplum dominationi Vestrae Reverendissimae earum litterarum, quas proxime cuidam amico dederam, super huiusmodi personis, ut videat fide oculata; curare me non segniter munera Episcopi, esto quod nullo etiam vinculo aut mandato obligarer, quia iam in Selye et ecclesiae, et cemiterii sordes mundantur, ac ruinae reparantur. Certa sit dominatio Vestra Reverendissima, quod Conventus quoque Turociensis claustri restitutio die noctuque me sollicitat. Nec terret ratio sumptuum, modo hominibus ad id idoneis non careremus. Quanto autem studio simus, ut domus Dei omni in loco, cui praesimus, debito honore et decore servetur, iam ex Agriense templo vel a suis propriis hominibus Reverendissima dominatio Vestra cognovit. Spero me pari modo Turociensi etiam non defuturum. Verum difficillime omnino est mihi, eos tot annorum defectus primo anno reparare, qui a me in hac Praepositura non solum hos, sed etiam complures alios exigant sumptus. Dabo tamen operam, ut Reverendissima dominatio Vestra in me semper habeat filium et suffraganeum obsequentem. Quod reliquum est, rogo eandem, ut fautorem et patronum meum singularem et confidentissimum, velit non gravate in omnibus his patrocinari mihi, tam apud Suas Maiestates, et in consiliis Dominorum, quam etiam in aliis, quaecun-

que aliunde contra me emergere continget. Quum enim praeter eiusdem Reverendissimae dominationis Vestrae nullum alium praeconium mihi constituerim, par etiam est, ut haec mea fiducia sentiat suos fructus evidenter. Deus Reverendissimam dominationem Vestram incolumem et felicem servet. Tyrnaviae 20. Junii 1564.

XXVIII.

Gróf a Salmis Eckiusnak Verancsics Antal.

Ad dominum Comitem a Salmis, dominum Eckium.

1564. jun. 24. Quoniam ad Magnificam dominationem Vestram diebus quoque superioribus satis abunde scripseramus de ratione teloniorum, quae sunt in hoc Regno Hungariae, quibusque etiam iuribus eorum immunitates servantur, et quae vel civitates, vel personae ab eorum solutionibus eximantur publicis Regni ac Principum decretis, attigique etiam de hoc nostro oppidi nostri Sellye, ne nunc quoque aliud scimus Magnificae dominationi Vestrae ad suas litteras rescribere, quam quae dudum eam a nobis intellexisse putemus. Nec existimamus, indigna nos postulare, ut originalia privilegia similium exceptionum, tam de quibus agunt cives Samariani, quam complures alii privatorum oppidorum, producantur, ut intelligere possimus, quibus de causis proventus nostrae huius Ecclesiae telonei translati sint in alios, jusque eius fuerit illi imminutum.

Et quamquam Sacratissimorum Principum nostrorum clementissimorum tam praesentium, quam qui eos praecesserunt, habeamus diplomata omni cum honore et reverentia; quia tamen ea conferre semper sunt soliti salvo iure alieno, quae nimirum tam ab antecessoribus suis, quam ab se ipsis iam antea quibuspiam fuere collata, ne nobis quoque ulla imputanda est contumacia, si jus nostrae Ecclesiae aequitate tueri velimus, donaque Principum chara, et summo loco habere apud nos contendamus. Quare Magnificam dominationem Vestram rogamus, velit ipsa etiam sic ad haec animum suum appellere, ut de his inter nos sancta aequitate modoque amicabili transigatur. Agitur enim de juribus haereditariis, quo ut uterque nostrum rite et constanter sua tueri debeat, ita neutri ab aequitate est recedendum, ne tandem iniuriae locus detur. Quod autem iidem Samariani cives ab aliis Praepositurae huius possessoribus non fuerint impediti, noverunt ipsi, quare hoc fecerunt; verum nos, si aeque non facimus, nullius propterea laedimus libertatem, quum nostram laedi non patiamur, et aequitati nos committamus, iuxta Regni Hungariae leges. Parati alioqui omnibus nostris officiis Magnificae dominationi Vestrae et gratificari et inservire solita et singulari nostra erga eandem observantia; tantummodo ne offendamur his in invicem, quae utrique nostrum defendenda sunt, ut haereditaria mea ecclesia, sua vero suis. In quibus alioqui, si Maiestates Suas Magnifica dominatio Vestra requisiverit, uti scribit in nomine Domini, eo hoc et nobis erit gratius. Quia unde legum promanat sanctitas, praerogativaeque jurium statuu tur; inde etiam aequitati huius nostrae Ecc randa est iusta judicii admini

Cui Magnificam quoque dominationem Vestram optimum fautorem fore non dubitamus, quae Ecclesias Dei semper et habuit, et habet commendatas. Deus Optimus Maximus eandem sospitet et felicitet in omne aevum, nosque amet, et iubeat nobis pro suo arbitratu. Ex Sellye 24. Junii 1564.

XXIX.

Dudics Sbardelatus Endrének Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Quinqueecclesiensem.

1564. jun. 26. Ego veni ad hoc oppidum meum Sellye, et credidi venisse me in ea omnia, quae mihi sunt a Caesarea Maiestate, domino nostro clementissimo, collata in litteris donationalibus, et in transactione mecum facta: verum longe secus cuncta reperi. Etenim Uriel quidam Magliny, Praepositurae huius olim Praepositus, sic cum iis unius oppidi magni, et trium villarum colonis transactionem fecit, ut sibi quotannis ducentos tantummodo florenos numeratae pecuniae penderent; reliquis omnibus utilitatibus et dominio ipso potirentur immunes a servitiis. Deus bone, quae insania, quae iactura! quae etiam indignitas! Tot terras, tot reditus, tot etiam utilitates, servitia, juraque Ecclesiae ducentis florenis quotannis vendere, et demum a perpetua eorundem bonorum alienatione quotidie vereri ac metuere!

Propterea quum huic alienationi bonorum Ecclesiae jure etiam legitimo mihi sit occurrendum, cum antecessores in ecclesiasticis bonis successorum infirmare et labefactare iura minime possunt, quicquid quisque in vita de suo fecerit, successores tamen in plena et integra jura succedunt; transactionem istam non laturus, edixi colonis, ut ad veteres consuetudines revertantur, et illis juribus ac modis mihi post Suas Maiestates subsint, quibus fuerunt sub Praepositis priorum temporum; ad quod quia aegre videntur esse reverturi, arbitrorque, quod etiam edocebunt de his Suas Maiestates, cupientes salvam sibi relinqui huiusmodi libertatem ab Uriele habitam, Reverendissimam dominationem Vestram rogo, velit id negotii mei habere apud Suas Maiestates, et ubi fuerit opus, commendatum; esset enim in maximum huius Ecclesiae praejudicium, si sic haec tanta bona alienantur in alienos, et eos quidem plebeos homines, cum et canones Sacri, et jura omnia Regni Hungariae clament, jus Ecclesiae bonorum non posse per antecessores successoribus adimi et infringi.

Et super hoc vellem, ut Reverendissima dominatio Vestra obtineret mihi a Suis Sacratissimis Maiestatibus ad hos colonos mandatum, ut non obstantibus quibuscumque cum praefato Uriele transactionibus, subsint et pareant mihi ac jurisdictioni meae, idque illis omnibus juribus et modis, quibus subiecti et obedientes fuere prisci temporis Praepositis. Ne omnino haec bona alienari contingat, quae etiam Reverendissimae dominationis Vestrae, et plurium aliorum, qui sunt nobis in Ecclesia Dei successuri, esse possint. Quod reliquum est, nova quae hic habere potui, a Reverendissimo et Illustrissimo domino nostro intelliget.

in cuius etiam gratia non gravabitur me conservare. Felix et incolumis diutissime valeat. Ex Sellye 26-ta Junii 1564.

XXX.

Magóchy Gáspárnak Verancsics Antal.

Ad Magnificum Dominum Casparem Magochy.

1564. jun. 28. Conquestum est nobis Capitulum nostrum, quod Magnifica dominatio Vestra limites quarundam terrarum suarum, tanquam ad nos pertinentes, fecisset noviter occupari; videlicet supra Wadkert, praedii Rewtewrhaza, inter Demyend ac Zalok et Roch, inter Zalok et Bakta, et supra Amagyery, quod est in suburbio oppidi nostri Agriensis. De quibus limitibus quoniam nobis sunt privilegia, et iam ab aliquo tempore in eo sumus, ut revisione ordinaria de hisdem limitibus inter nos et Capitulum nostrum revideatur, et transigatur; non est opus, ut ante tempus et praeter rationem aequitatemque communem de dictis limitibus vi usurpandis constituamus, quum ad haec etiam cum ipso Capitulo nostro conclusimus, ut eisdem limitibus, tam a nostris, quam ab eius subditis. ministrisque quies permittatur, donec nos Agriam veniemus, et dictam revisionem ordinariam exequamur.

Vestram itaque Magnificam dominationem volentes de his facere certiorem, postulamus, ut velit pro nunc supersedere ab huiusmodi novis occupationibus,

et quae iam curavit occupanda, remitti facere. Quia alioqui cum nostra bona cum bonis Capituli eadem sint et eiusdem Ecclesiae, non decet nos, quantum fieri possit, ita inter nos litigare, ut qui sunt inter sese alieni. Quapropter dominatio Vestra Magnifica potius ipsum Capitulum, qui sunt nostri fratres, et bona eius, aeque studere velit defendere, atque nostra; quum aequaliter Magnificae dominationi Vestrae sunt commendata. Nec id eidem pluribus suggerimus, quod sciamus eandem plurimum aequitatis esse studiosam, et natam esse magis ad benefaciendum, quam ad cuivis nocendum. Deus eandem servet diu incolumem. Ex oppido nostro Sellye 28. Junii 1564.

XXXI.

Heves vármegye közönségének Veranesics Antal.

Ad Comitatum Hewessiensem.

Aegerrime intelleximus vituperia, quibus Egre- 1564. jun. 28.
gius Ladislaus Zenthgiergy Venerabilem Magistrum Franciscum Pesthiensem, Canonicum, Archidiaconum et Decanum Ecclesiae nostrae tam indigne, enormiter et contra omnia Divina atque humana iura superioribus diebus afflixerit; hocque eo magis offensi sumus, quod cum adhuc Regni judicia cum justitia sua non sint extincta, idem Ladislaus sua ipsemet manu, sibi per indebitam potentiam judicium administrare et satisfacere voluerit, contra omnes Regni leges; quic

idem Archidiaconus noster illi commiserit, si commisit; parum etiam memor quod in Magistratu existens non vi et sua manu, sed jure et legibus contra eundem agere debuerit, si quid in illum actionis habuisset.

Quocirca cum Capitulum nostrum idem esse reputamus, quod sumus nos, una in fraternitate et uno in corpore communi, cuius etiam Divina ordinatione et Maiestatum Suarum munificentia caput simus: sciant dominationes Vestrae Egregiae, non secus nos quoque ab eodem Egregio Ladislao esse offensos, atque ipsum meum Capitulum et frater noster affectus indignissimis vituperiis et alapis caesus.

Proquerea nos etiam una cum ipso Capitulo nostro, ut supremus Comes Comitatus Hewessiensis, electioni eiusdem Ladislai Zenthgiergi ad officium Vice-Comitatus nostri, quem etiam sine scitu nostro eligere non conveniebat, contradicimus, et reclamamus cum protestatione, nequaquam illum fungi debere officio sibi collato, donec eidem Capitulo nostro, et nobis, et percusso etiam fratri nostro, judicium super hoc fuerit administratum eo in loco, in quo, et per quos judices Sacratissima Caesarea et Regia Maiestates, domini nostri clementissimi, benigne decreverint. Reliquum est, Egregias dominationes Vestras bene valere optamus. Ex oppido nostro Sellye 28. Junii 1564.

XXXII.

Pankotai Ferencz egri vicariusához Verancsics Antal.

Ad Franciscum Pankotanum Vicarium nostrum Agriensem.

Nosti cum aliis fratribus et concanonicis tuis, nos Reverendissimum Hieronymum Domitium Berislavum, sic eius exigentibus meritis et virtutibus, ad Praeposituram capellae Beatae Mariae Virginis ad latus ipsius Ecclesiae nostrae Agriensis fundatae, de Praepositura Sancti Petri in eadem Ecclesia nostra existente, transtulisse, tam jure Ordinarii, quod omnibus Episcopis in Ecclesiae suae beneficiis competit, quam vigore juris patronatus, quod semper in hoc Regno Hungariae a Regia Maiestate in eos transfertur, quamprimum electi, et confirmati fuerint. Quum autem fratres nostri eidem Reverendissimo Hieronymo a nobis praefata Praepositura donato, de quodam jure patronatus suo mentionem fecissent, seque collationi nostrae opposuissent, et te praetenso suo jure ad eandem Praeposituram Beatae Mariae Virginis nobis praesentassent instituendum, voluimus hactenus praefati Hieronymi institutionem differre, ut nostrorum eorundem fratrum privilegia cognosceremus; quemadmodum jura volunt, Fisco, et Ecclesiae praesidi ab omnibus sua demonstrari iura, quorum vigore res ecclesiasticas possideant. Nunc quando rem diligenter et iuste expendimus, aperteque cognovimus, priv nobis a Capitulo nostro edita nulla in par 1564. jul. 6.

patronatus praetensum fovere; scientes etiam secundum decretales sanctiones, nullo modo posse privilegio jus patronatus in Ecclesiis constitui, quae patronatae fuerunt, ut universae sunt in hoc eodem Hungariae Regno Ecclesiae, et earum dignitates; eundem Reverendissimum Hieronymum nostrae donationis iam factae litteris munivimus. Mandamus ergo tibi, ut nullo modo te pro Praeposito memoratae Praepositurae Beatae Mariae Virginis geras, neque saepedictum Hieronymum ea in re molestes, silentium tibi superinde perpetuum imponentes, et nihilominus etiam praecipientes, ut tu vel subrogatus tuus eundem Hieronymum in persona nostra instituas et investias, recepto tamen prius ab eo solito iuramento, de non alienandis rebus Ecclesiae, et de aliis, quae in litteris donationalibus nostris continentur, rite obeundis ac perficiendis, et superinde in possessionem quoque induci atque installari facias, quantumcunque fratres nostri reclamaverint. Si autem nec tu, nec subrogatus tuus his litteris nostris obtemperare volueritis, nos ad ea juris remedia deveniemus, quae nobis competere adversus contumaces non ignoramus. Si praeterea iidem fratres nostri gravatos se idcirco fuerint arbitrati, nos, quae sacris canonibus praescribuntur in huiusmodi casibus, praestari illis non recusamus. Intelligent autem, nos nihil temere, aut per iniuriam fecisse; si voluerint vel a nobis, vel a jurisperitis informationem accipere, et poterunt rationes cognoscere; quia quomodocunque putaverint rem successuram, praedictus tamen Hieronymus nullo modo potest aut debet ea sibi iam collata Praepositura carere. Interim te certiorem paterne facientes, quod sicuti semper tibi faverimus, et bene voluerimus, ita tui etiam pro-

movendi atque ornandi curam nos non neglecturos, si te, prout opportunum fuerit, obedientiae nostrae subieceris. Secus ne feceris. Vale etc. Ex Varallya Znio arcis Turociensis 6. Julii 1564.

XXXIII.

Az egri káptalannak Verancsics Antal.

Ad Suum Capitulum.

Reverendi ac venerabiles fratres in Christo nobis dilecti, salutem et omne bonum. Edocti sumus de his a Reverendo Vicario nostro, quae vobis essent in praesentia controversiae cum Magnifico domino Gaspare Magochy, et cum Egregio Ladislao Zenthgierghy; maximeque doluimus de iniuriis utrinque illatis vobis. De quibus quidem non aliter sentimus, quam si in personam nostram accidissent. Propterea quales litteras et ad dominum Magochy et ad Comitatum de eodem domino Ladislao scripserimus, volentes adesse rebus vestris pro officio nostro, ex his earundem litterarum copiis cognoscetis; et litteras etiam ipsas, quas in vestras manus direximus, ita exhibebitis, ut videbitur vobis. De negotio autem Praepositurae hortamur vos, ne ita perturbemini, ut [illegible] datis metas. Alioqui quam conveniens est, [illegible] vos iura vestra aeque contra nos atque con[illegible] tuemini, quo nos non offendimur propte[illegible] aequitatem; ita ne vos quoque offe[illegible]

1564. jul. 10.

etiam nostra tueri non intermittimus. Quaecunque autem in his fieri debeant, si non vultis nobis cedere, quod fortasse esset vobis consultius, ne cum omnibus deinceps futuris Episcopis litigetis; at saltem agatis. quae acturi sitis, citra strepitum et turbulentum motum. Praesertim quum illud ipsum nos agimus, quod in hoc antecessores quoque nostri ferme omnes egerunt, incipiendo ab ipso Ladislao Hederwary, immediato successore Petri de Rozgon, praefatae Praepositurae institutoris. Dolentes fortasse, non admodum rite ademptum sibi fuisse jus patronatus Archidiaconatus Zempliniensis, et in alios collatum. Super quo quia plura intervenient, si res judicio transigetur, non est nunc opus pluribus, vosque in Domino bene valere cupimus. Ex oppido nostro Waralya sub Znio arce Turocense 10. Julii 1564.

Antonius Verancius,
Episcopus Agriensis, Comes
perpetuus Comitatuum
Hewes et Borsod etc.

XXXIV.

Palásthy Márton tisztjének Verancsics Antal.

Ad Martinum Palasthy officialem de Sellye.

1564. jul. 10. Scis, quod decreverimus adhuc istic existentes, idque una tecum, ut Benedictum Pograny servitorem nostrum, praesentium exhibitorem, teneamus apud Magnificum dominum Capitaneum Dersffy Nitriae no-

mine continui, ea pecunia, quae ex contributione bonorum nostrorum Sellye, Pered, Kyralfalwa et Hozzufalwa ad hoc facta. Ideo committimus tibi, ut statim visis praesentibus cognoscas portas omnes, quae censum pendent Suae Maiestati, et ex eis collecta contributione memorata, connumeres eam per tres florenos ad singulos equites, desque illam ipsi Benedicto Pograny ratione trium equitum, in quibus serviet, atque expedias eum ad Magnificum dominum Capitaneum, nosque edoceas per litteras, quod ipsum expediveris, quantam quoque pecuniam, et ad quot menses illi dederis, ut nos etiam eius rei memoriam habeamus. Nec secus in hoc et tu, et coloni nostri faciatis, curesque, ut iidem coloni habeant ex te litteras quietationis, ne postea molestentur.

Praeterea quum nos sumus sine equo sessorio, da omnem operam, et quidem diligentissimam, ut nobis in proximis nundinis, undecunque poteris, emas duos equos sessorios pulchros, non valde magnos, nec valde parvos, sed mediocres, non gradarios, sed lepew, pulchri pili, et colli non stricti, latique et pectoris et podicis. Super autem omnia sint sani et iuvenes, edocti ad omnia, quae desiderantur in equis. Et quia iam imminet dies quoque Julii 25., cures ut statim vina habeamus in taberna. Mittas etiam ad Barathy aliquem propter nostra vina montis Sakorew, ne usum rei intermittere iudicemur. Et de hoc edocearis a colonis nostris, quomodo rem tractabis, quia non erit omnino sine utilitate. Vale. Ex oppido nostro Warallya sub Znio arce Turocense 10. Julii 1564.

XXXV.

Plopius Dénes modrusi püspök és egri nagyprépostnak Veranesics Antal.

Ad dominum Modrusiensem.

1564. jul. 14. Habeo a Reverendissima dominatione Vestra litteras primum binas de 2. et de 5. Junii datas, ad quas hactenus non respondi, quod medicus Cassoviensis affirmantissime ad me scripserat, eandem huc venire cum Vicario meo. Atque interim profectus Posonio in hanc Praeposituram meam, dum rem familiarem partim in oppido Sellye, partim etiam hic in Turocz recognosco et constituo, coactus sum idem responsum magis differre, quo, factus ab itineratione et cura huiusmodi liberior et quietior, non tumultuanti, sed sedato animo responderim ad easdem litteras suas, quibus videbam illam adeo esse perturbatam, ut solida et fraterna responsione putarem mihi esse consolandam et confirmandam in opinione et fiducia de mea erga eam benevolentia. Quumque totus essem in hac cogitatione, et hunc hominem meum Agriam expedirem, tertias eiusdem accepi 19. Junii datas, et sic demum, quasi novo calcare ictus ad respondendum, celerius hunc ipsum hominem expedivi.

Igitur ad postremas eius initio, et necessario responsurus, ut ei molestiam, quam ex Myslensi rumore concepit, eximam, sciat et credat quam verissime, Sacram Maiestatem Caesaream dominum Nostrum clementissimum adhuc vivere, et fungi tum Regiis,

tum Caesareis suis officiis, quantum tamen aegroto, et decumbenti liceat. Mittoque Reverendissimae dominationi Vestrae litteras Eius Maiestatis ad me 28. Junii datas, et acceptas heri. Quarum subscriptio haud dubiam omnibus de vita eius fidem facile facit. Quod autem non prodit in publicum, et se lecto contineat, medicorum fit consilio ex imbecillitate, ad quam redacta est propter diuturniorem aegritudinem. Quare nihil est minus verum, quam quod de his quidam istic divulgent et circumferant.

De negotio quartarum suarum, placet plurimum secus esse, quam quidam id rei moverunt, et omnino sic mihi de hoc persuadeo, uti ipsa scribit. Palam tamen est quam late, quamque passim ubique locorum susurronum, detractorum et delatorum virus serpat.

De Vicario multis opus non est. Nunquam enim credidissem in ea humilitate et modestia locum habuisse tam ingentem ambitionem, tamque mordentes furias. Sed spero visurum brevi, quis sit Antonius Verancius, et an ipse, an ego sim Episcopus Agriensis. Debrei etiam me non fallit. Miror tamen, quod bonus senex, tantae prudentiae et iudicii, nondum perspectam habeat bonitatem et facilitatem meam plusquam paternam, et prope angelicam (absit iactantia), inter quorundam mores, qui severiori et trutina et regimine essent compescendi. Sed tumultuetur et ipse quantum velit, et seditiones moveat inter simplices. Erit tamen mihi curae, ut ab eo etiam melius cognosci possim.

Ad Romanam Maiestatem Regiam de homine illo, non consulo, ut quicunque scribat, mea maxime causa. Saepe enim fit, ut dum quospiam apud Principes deferimus, satis et per se et per suos consiliarios sapientes, ipsi nosmet ipsos apud eosdem suspectos

variis de rebus reddamus. Multa enim interdum iidem Principes ommittunt curare et dirigere, immo etiam vendicare, seu ulcisci alienis suggestionibus, ne suis commodis aliquid detrahant, quodque non facile cuncta credant. Atque id, sicuti ego novi mea aliquando, ita etiam dominationem Vestram Reverendissimam sua experientia cognovisse non dubito, ne interim, quot in locis historiarum legerimus exempla commemorem. Tantum autem ille idem cognitus est apud Eandem Maiestatem, ut novas informationes addendas illi esse non existimem; quamquam ipsa Reverendissima dominatio Vestra poterit, quod volet, facere.

De domino Bebeck hic etiam indentidem hidem ipsi recurrunt rumores, qui etiam istic, quod sit liberatus ex captivitate Turcica. Nondum tamen certos habemus authores. De communione utriusque speciei nihil intellixeram. Heri tamen scripsit quidam ad me Posonio in haec verba : Viennae VII. kalendas Julii, authore Urbano Episcopo Viennensi, nomine Papae, Imperatoris, et Regis, in templo Divi Stephani de administratione corporis et sanguinis Christi sub utraque specie omnibus petentibus proclamatum esse, cives et nobiles applausu dictitant.

Sunt etiam alii, qui id affirmant. Ego tamen nondum quicquam aliud habeo de hoc, quod certo audeam affirmare.

Brevius ad priores respondebo, postquam iam habet de Vicarii tragoedia, et tametsi ipsa nimis omnino prolixa oratione egit de suis detractoribus et de sui erga me animi sinceritate; ego tamen ut parum, aut prorsus nihil iisdem detractoribus crediderim, ita ad singula respondere, quibus tam anxie prosequuta est similes malevolorum hominum calumnias, non

esse opus. Ceterum ut etiam ex breviore sincerius habeat de mea et firma et vetere evolentia testimonium, sciat, nec Adamum, onem, nec Domitium, nec Jacobum reos fuisse smodi delationis; Zilwa autem etiam amplo encomio eandem mihi laudavit, quod nimirum acerrime res, et dignitatem, et iura mea ubique non solum publice, sed etiam privatim tutaretur, et promoveret. Et licet nemo est mihi de his nominandus, qui in disquirendis et diiudicandis alienis negotiis, actionibus, sermonibus, unam duntaxat habeant in vita curam; ii tamen potissimum disperserunt talia, qui fuerint maiores Adamo, Zabone, Domitio, Jacobo et Zilwa; quum interim hic etiam non desunt aurium mearum verberones, qui deblaterant Italorum consilia statum meum labefactasse. Videat igitur, quibuscum conversandum est, si ii maxime traducant nos, quibus maxime credimus, et maxime nobis coniungimus. Super quo quid responderim, dicere modo nihil attinet. Salvato tamen Reverendissimae dominationis Vestrae erga me et in meis rebus fidelissimo officio et constanti studio, aliis rationibus ora eorum obstruxi, non tamen usque ad silentium; quum necesse sit etiam fatorum necessitate, ut qui maligne vitam agunt, nunquam etiam desinant vexare bonos, ut ipsi quoque moleste vivant. Iis tamen Dominus Deus male faciat et in hac et in alia vita, Vestra vero Reverendissima dominatio de me et de animo erga se meo omnia illa polliceatur sibi, non solum quae ex me audit, sed etiam ea, quae ipsamet desiderat. Nec de litteris, quas ei proxime scripseram paulo duriores, aliud existimet et iudicet, quam quod fuerint conciliatrices maioris et certioris nostrae mutuae necessitudinis, ex rationibus, quibus uterque no-

strum conatus est probare, quanta sinceritate et veritate mutuo complectamur. Et quia etiam (quod ultro fateor) plane videam, quam habeat dignitatem et honorem meum istic commendatum, eam illi spem facio de mea gratitudine, quae suo tempore etiam existimationi eius afferet aliquid in Ecclesia mea, quo et dominatio Vestra Reverendissima, et multi alii intelligent, vinci me officiis et amicitiae studiis non facile pati.

De particulari statu Ecclesiae meae et de Lectoris casu, quod scribit; habet et Ecclesia, et Lector noster, quod a me desideret. Sed et Lectori expectanda est sua opportunitas, et ad Ecclesiam meam prius ipse redire nequeo, quam et per valetudinem Caesareae Maiestatis mihi liceat, et cognitio decretorum Regni transigatur, cui totum Consilium et omnium Ordinum peculiares personae debebunt interesse, uti ex his litteris Maiestatis Suae Caesareae ad me datis perspiciet. Alioqui nihil magis ego cupio, quam ut ipsam meam Ecclesiam revisam. Sed videt retinacula mihi etiam maxime molesta.

Quod se Reverendissima dominatio Vestra tam fortiter et merito opposuerit licentiae et insolentiae istorum militum, qui Thihemirium iterum repetabant, non possum nisi maxime laudare; rogoque, ut aeque etiam in aliis intemperiis eorum conetur sese opponere, si quas denuo moliri vellent. Et necesse est, ut imperitorum temeritas peritorum authoritate et iudicio reprimatur. Maxime ubi vulgus assumit cornua, et usurpat sibi, quod ad se non pertinet.

De Canonicis scirem, quod ait. Sed si hoc tempore Augustinos, Ambrosios, Cyprianos, Platonesque et Aristoteles habere non possimus, hos habendos

esse existimo, quos possumus. Unde ad Michaelem Sisianum, si etiam Fabianum habere poterimus, probarem, neque committam moram in mittendis litteris. Sed videat, ne ludamus in eo operam sicuti antea. Propterea Reverendissima dominatio Vestra perficiat cum eo, ut ordines accipiat, et fidem faciat, quod residebit, et nostrae Ecclesiae serviet. De nepote domini Illicini satis adhuc est temporis. Lucam et succentorem dudum tradidi Reverendissimae dominationis Vestrae pectini, sed vereor quod annosas pectet arbores. Alteri enim nihil unquam potest esse satis; alteri si impune concedetur, quoties vult, ut ex manica bibat, etiam id multum erit, quod habet. Igitur dominatio Vestra Reverendissima utrumque expoliat dolabris, quibus volet, licebit; dummodo excolat vel saltem ad id, quod etiam mediocriter in eis velimus.

De rebus Romanis nec mihi, nec Pasqualino admodum multa sunt. Et saltem hoc nuper intellexi a domino Illicino, scriptum ei fuisse ex Italia, Consistorium Sanctitatem Suam proxime habuisse de iis, qui per omnia Regna essent et haberentur viri idonei et digni apice Cardinalitio, quodque inter alios Reverendus dominus Dolphinus, et dominus Zagrabiensis fuissent nominati. Quicquid tamen cognovero, imposterum scribam.

Quod vero istic iam non multum de meo Agriam reditu creditur, praecipue ob vina vendita, et quod minus prudenter eadem vina venui sint exposita, quae secretius divendi poterant; mirarer de his, si et Agrienses spiritus ignorarem, et illa vina non mea, sed aliorum fuissent. Verum cum et reditus meus situs est in mea potestate, et quae istic habeam non furto acquisita habeam; curet eiusmodi populus, ut velit. A quo

quia ego non pendeo, non est cur quicquam occulte agere velim. Unde nec dominatio Vestra Reverendissima moveatur eiusmodi, quae et mores novit vulgi, et scit, quod sicut etiam de Sanctissimis Principibus varie multi consueverunt sentire et loqui, nec propterea corripiuntur febribus, aut minus quiete somnos capiunt. ita et nos, qui proxime Principibus haeremus, novum non est, si vanitate vulgi traducamur interdum et perstringamur. Ubi vero Zilwa offenditur commissione data Blasio de vendendis vinis meis, a se non a me offenditur. Nec enim illi Blasium praetuli, si quid commissionis eidem iniunxi peculiariter; nisi si sic domini pendere debeant a suis necessariis, ut quod cuique privatim etiam in aurem dixerint, cuncta cum uno communicare teneantur, nec quicquam sine suo nutu agant. In quem modum ego adhuc nemini eorundem necessariorum meorum manus dedi. Quoniam autem et ipse Zilwa habet istic quod agat meo nomine, et Blasio agendum fuit, quod iniunctum fuit; nimirum ut Agriae Zilwa sedeat, non parvae rei meae cuiusdam causa; hic vero cursitet, quod Blasius multo potest facilius, quam Zilwa; nollem omnino in huiusmodi livorem Zilwam impingere, et conari suis me accomodare opinionibus; quem etiam apud me tanti inter alios meos facio, quantum abunde sat illi esse potest.

Quod autem de Syrcz, et de aliis rebus meis egit cum domino Capitaneo, intellexi, et ei habeo gratias. Nec esset opus sic de his agi, si sit vera amicitia; sed quoniam secus nequit fieri, aggrediemur viam, de qua consuluit. Ceterum, etsi iam desieram de Vicario, tamen quia postremo in suis litteris attigit de quodam molendino, cuius causa movere calumniam mihi inten-

dit; ego etiam claudam hanc epistolam molendini huius negotio. De quo, et de quibusdem aliis, si idem Vicarius vult scire plura, provisores meos examinet. Verum si ego etiam rem magis serio aggrediar, efficiam Domino adiuvante, ut melius deinceps et se et nos cognoscet, neque contra illum sitiat rabiem, quem revereri debet. Nec plura, modo Deus Reverendissimam dominationem Vestram incolumen et felicem servet. Ex oppido nostro Warallya sub Znio arce Turocensi die 14. Julii 1564.

XXXVI.

Triumszlécsi jobbágyainak Verancsics Antal.

Ad colonos trium Zlecze.

Quae nobis scripsistis de quibusdam roboribus ad strues Reverendissimi domini Strigoniensis pertinentibus, intellexim us. Et licet nos crederemus vobis, ita sese hoc habere, ut vos scribitis; sed quia Egregius dominus Nicolaus Benyzky aliter loquitur, et plane omnia contraria, sic ut omnem in vos videatur culpam conferre velle; ambigui sumus, utrinam parti credere debeamus. Propterea ne fiat undecunque aliqua iniuria Reverendissimo domino Strigoniensi; committimus vobis harum serie strictissime, ut his litteris nostris acceptis, statim mittatis huc ad nos duos aut tres, aut quot placuerit ex vobis, cum vera et plena super hoc informatione, ut coram eodem 1564. jul. 25.

domino Nicolao hanc vestram causam loquantur. cognitaque sic huius rei veritate, sciamus tandem inire rationem, quidnam de his statuere debebimus. Ex Warallya 25. Julii 1564.

XXXVII.

Usalynak Verancsics Antal.

Ad dominum Usaly

1564. sept. 28. Egregie Domine, amice nobis honorande. salutem, et officiorum nostrorum commendationem. Quos hinc dominatio Vestra Egregia pedites armatos, et operarios cum curribus ac instrumentis servilibus postulavit per litteras, quas ad colonos nostros dedit heri adhuc, ubi primum easdem litteras legimus, continuo strictissime iussimus, ut sine mora, et pedites et operarios expediant. Ac tametsi incommodissimo tempore illis id servitii imponitur, propter seminationem, cuius iam in dies opportunitas elabitur: nequaquam tamen voluimus, ut hoc ipsum servitium praetereant, quo celerius munitionibus arcis istius, proxima ventorum tempestate labefactatis, succurratur. Nec detractant miseri homines, serviles operas eidem isti arci impertiri, quoties usus postulabit (quod eius incolumitate omnes, qui has Regni partes incolimus, stamus); dummodo in ea non cogerentur militare: quod officium (aiunt) fuisse antea Vayvodarum nostrarum distarum, quibus hic propterea et sedes datae erant

et agri cum stipendiis pecuniariis. Nunc non existentibus in hoc ipso loco pluribus huiusmodi Vayvodis quam tribus, iisque nulla solutione consueta provisis; maxime iidem coloni conqueruntur, quod in eos id oneris citra omnem (uti dicunt) aequitatem reciderit; nimirum in homines plebeios, militiae inexpertos. et solam agricolationem ac pecuniam profitentes. Sed utcunque transactum est de miseris, ferant quoad poterunt. Ad nos tamen quod attinet, volumus, ut sicut nos Reverendissimae Dominationi Suae inservimus summo studio, ita et nostri omnes non gravate serviant. Si tamen fieri poterit, ut immunes sint a militia, non a servitute, rogamus velit apud Reverendissimum dominum nostrum communem curare, ut aliquid huiusmodi levamenti consequantur. Alioqui et de nobis, et de nostris, quicquid fieri voluerit, semper illud fiet, quod volet et mandabit. Quoniam autem iam cum colonis nostris transegimus, ut ad intermissa officia Praepositi sui revertantur, et cedant libertati, quam urgebant, indebite et datam et usurpatam; Egregia dominatio Vestra quum imposterum requiret abhinc servitia, aut aliquid aliud, scribet ad officialem nostrum, qui Reverendissimo domino nostro aeque parebit, atque nos, quoniam sic ei est mandatum. Deus eandem incolumem conservet, et utatur nostra amicitia. Ex Sellye 27. Septembris 1564.

XXXVIII.

Domitius Jeromosnak Veranesics Antal.

Ad Hieronymum Domitium.

1561. sept. 29. Hic homo tuus appulit ad me die 26. huius mensis, per quem quaecunque scripsisti, intellexi. Et optime fecisti, quod me mature edocueris de violenta et indebita occupatione domus ac rerum magistri Orossy iam defuncti; subito enim expedivi ad Caesaream Maiestatem, et gessi curam, ut huiusmodi eius actibus potentiariis authoritate Caesarea occurratur. Indeque quicquid responsi habuero, citra moram et tibi, et Vicario meo significari curabo; interim eodem domino Magochy commonito, ut hoc me et fratres meos amicitiae genere non prosequatur, velitque tam domum quam res omnes interceptas in integrum restituere et eas domini Vicarii ac caeterorum meorum tradere potestati; quum id officii in instructione sua non habet sibi praescriptum, quin potius mandatum est ei ut ab hac jurisdictione rerum ecclesiasticarum omnino abstineat, et in ea tam me, quam fratres meos tueatur atque defendat.

De captivis quod urget, laudo tuam sollicitudinem; et iam quid fieri velim, binis te litteris eiusdem exempli edocui, quarum alteras Egregio Francisco Paztohy, alteras Martino sartori meo dederam. Nec dubito dudum te utrasque recepisse. Sed quod ad ea videtur restans, esque mihi affatim instruendus, ne

quid poenitudinis incurramus, si prius, quod agendum est nobis, certo consilio cauti et firmis rationibus non transigemus, procul habita omni praecipitatione, eaque potissimum imprudentiae, et quae lenitati nostrae postea obiici posset, facta iactura. Igitur, si quod est periculum in mora (uti scribis); ad eam voluntatem meam, quam ex proximis litteris meis cognovisti, hoc unicum addo; ut si duo ista oppida, Jawzbrin et Zeghed, nolunt statim eam summam mihi numerare pro captivis memoratis, aliis istis in locis eorum nomine sponsoribus acceptis, quo ipsi a fortunae casu pependissent, non nos, sed in eo sunt, ut haec pecunia depositio eorum sponsione et fideiussione mihi differatur, poterit et hoc fieri; sed hoc modo et hac ratione, ut eadem oppida mittant huc ed me Waralliam Turoczium quatuor aut sex viros ex potioribus, cum pleno mandato fideiubendi et spondendi mihi pro memorata summa coram authenticis personis, et in publico ad constitutum tempus deponenda. Idque cum cautione huiusmodi, quod si forte illi non deponerent, liceret mihi in posterum omnes eos eorum cives, cum rebus et bonis suis arestare et arestari facere, ubicunque meis hominibus opportune occurrissent; ibique tamdiu in potestate mea detinere, donec integre contentum reddere curassent. Animadverte tamen, ut priorem modum initio urgeas, hoc interim presso silentio; ubi vero ille succedere nequivisset, ad hunc devenias, edoctisque dictis civibus de tota eius serie, accipias ab eisdem consensum, et moneas, ut huc ad me veniant cum pleno mandato, uti iam dixi superius. Nec aliud istic de hoc facias, quoniam hic rem omnem vellem concludi; quod res est nobis non de parvo, neque de summa pecunia comtemnenda. Hoc tamen interim

vincti sint captivi, nec ulla ratione emittantur ad conclusionem negotii.

De miseriis tuis frustra quereris, postquam tibi Deus non parca manu dedit, quo miseriam facile reiicere possis, si agnoscis, quod habes. Ceterum scire debes, nullum vitae genus carere suis molestiis; illa tamen levius ferri debent, quae veniunt cum opibus, et cum facultate illas contemnendi et superandi. Unde ne illud quoque moleste feras, quod stans cum Petro extra atrium, calefaciebas te ad prunas, postquam habeas beneficio Dei, quo te ipsum commode in tuo calefacere possis. De Reverendissimo domino Modrusiense placet; et si venturus est, uti scribis vocatus, vellem, curares mecum constitui ante quam promoveat Viennam. Vale, et sine intermissione, de captivorum negotio quae agitabitis, me edoceas. Vale. Ex Sellye 29. Septembris 1564.

XXXIX.

Znio váralja lakosainak Verancsics Antal.

Ad oppidanos Varallienses.

1564. sept 29 Abunde intelleximus querimonias vestras contra Mathiam de Chaktornya, capellanum et substitutum officialem nostrum istic pro tempore. Qui quicquid in vos commiserit, indebite, male, et contra nostram voluntatem fecit; quum nullo pacto volumus, vos ab hominibus nostris indebite et inhumaniter tractari. Et

quum Deo volente brevi nos etiam istuc veniemus, conquiescite interim. Quia nos id controversiae vestrae cognoscemus, et aequitatem neutri parti denegabimus. Quandoquidem, ut subditos nostros in officio permanere volumus; ita etiam nolumus, ut officiales nostri suum excedant. Verum significandum vobis per praesentes nostras duximus, hos Sellyenses oppidanos nostros desiisse urgere eam libertatem, quam ab Uriele, olim Praeposito, acceperant, et subdidisse se nostris iuribus, coepisseque etiam veteribus officiis simul ac servitiis nos agnoscere, iuxta et aequitatem publicam Regni, et Sacratissimae Maiestatis, domini nostri clementissimi, mandatum, super hoc ipsum nunc recens impetratum. Quod vobis etiam loquitur. Quare hortamur vos paterne, uti iam dudum facimus, velitis etiam vos deliberare tandem, et id ipsum facere aggredi; ne cum maiori vestro incommodo, et cum nostra displicentia, coacti postea faciatis. Quia quod nostrum est, nemo vobis potuit dare, nisi quamdiu is idem praefuit vobis, a quo id iuris habuistis; meo tamen salvo, qui sum eius successor. Hoc sciatis, et bene valeatis. Ex Sellye 29. Septembris 1564.

XL.

Piopius Dénes modrusi püspöknek Verancsics Antal.

Ad dominum Modrussiensem pro exemplo.

Ad binas litteras Reverendissimae dominationis Vestrae, quas 17. et 28. Septembris dedit, respondeo. 1561. oct. 10.

Porro ubi gessit curam, quo de rebus Benedicti Orossi Archidiaconi et Canonici mei nunc defuncti, pacifice cum domino Magochy transigeretur, bene quidem fecit. Sed quonam pacto idem debeat sese gerere mecum, cum Capitulo meo, et circa iura mea ecclesiastica, dudum ei in instructione sua a Caesarea Maiestate praescriptum et mandatum est; unde si nobiscum sinceriter, amice et pro aequitate, citra vim, atque iniurias, velit agere, auscultet Principibus, et ex eadem instructione sua discat, neque trahat identidem in controversiam, de quo dudum est satis clare modus, ordo et ratio instituta.

In eadem igitur instructione eius, ac in transactione mea, non est, ut ei liceat haereditates ecclesiasticorum hominum arestare et intercipere fisco nomine Principum; inhibitus etiam ibidem est ab usurpatione quartarum altarium et parochiarum, quae sunt mei juris patronatus, nec sequuntur proventus episcopales. de quibus solis transactum est; similiter de vineis, quae coluntur meo nomine, in eadem ipsa instructione eius expressum est appertissimis verbis, nimirum ut si aliquam ego obtinerem, quae ad Episcopatum peculiariter pertineret, ea ego carerem, et ipsius Episcopatus proventibus relinqueretur. Sed quum hactenus Episcopatus Agriensis nullam huiusmodi peculiarem vineam habuerit, aequum est, ut has, quae coluntur. mihi dominus Magochy non attingat. Mandatum quoque illi est proxime, ut, si pagus Syrez non est de corpore bonorum episcopalium, abstineat ab eo sese dominus Magochy, et illum mihi cedat; cuius ratio quomodo habeatur, Reverendissima dominatio Vestra optime novit; quam, ut illi edisserat, operae pretium erit.

Jubetur quoque in eadem ipsa instructione sua satis rigide, ut omnino se non ingerat in officia Episcopi; sed curet duntaxat militaria, et quae spectant ad custodiam arcis; unde manifeste constat, non eius esse muneris, neque studii, constituendorum parochorum et praedicatorum per Episcopatum meum, nisi si loca et hospitia velimus in eo dare haereticis, quibus ipse iam et arcem istam afflictissimam fecerit perviam et familiarem. Idque etiam contra eiusdem instructionis suae et transactionis meae vigorem, sic ut non possit dicere, falsis me querimoniis de huiusmodi excessibus eius sollicitasse Caesaream Maiestatem. Quae quidem non solum Agriae, sed toti Regno manifesta sunt, perscribunturque ad me, non ab iis de quibus ipse suspicatur, sed certe ab iis, quos habet proximos, et a quibus nihil metuat, quique etiam publice audent obloqui mihi, et iniuriis me afficere, ut statui et rebus suis consulant. De quo, ut ego non doleo, ita et Reverendissima dominatio Vestra id sciat sola, parcatque bonis viris a periculo; quia tales, tametsi sint Nicodemi, conservandi tamen sunt, etiamsi nos in occulto ament, dum ament, et studeant nostris rebus vel solis animis.

At Magnificus dominus Magochy estne immunis ab his, de quibus ego conqueror, Reverendissima dominatio Vestra ex his intelligat, quae sunt illi quotidie in oculis, mihi vero in auribus; nec propterea falsa esse dici debent, quia non sunt visa, quodque auditus saepenumero falli soleat. Verum cum ultra aedes meas, et quartas, et vina, et dolia vacua, et triticum, et foenum, et pecora, et quicquid demum istic in victualibus habui, sibi usurpaverit; homo amicus, de quo tanta mihi, meaeque Ecclesiae, et fratribus

meis pollicebar, praeteritis quorumdam virorum magna necessitudine mihi coniunctorum personis, quos competitores habebat istius officii, omnibus illum praetuli, etiam tot de illo apud utrumque Caesarem dictis laudibus, quot adhuc de nullo homine feci tanta diligentia, nec tanto studio, aliis officiis meis in eum collatis, in aliud tempus ad commemorandum dilatis: quaeso, frater mi, quid excusationum possit in medium afferre, ut sit satis excusatus, suamque erga me quum amicitiam tum etiam gratitudinem merito commendare et comprobare valeat?

Sed ne omnia intentata relinquamus, Reverendissima dominatio Vestra petat, ut ei eandem instructionem suam producat, totumque contextum eius conferat cum querimoniis meis; postea videat et iudicet an falso fuerim conquestus; tandem rebus bene omnibus cognitis et excussis, ac etiam ob oculos ei propositis, experiatur, si induci poterit, ut aequi rem habeamus; si minus, sciat, me cum illo non pugnaturum, acturum tamen cum Caesarea Maiestate, a qua omnes pendemus cum transactionibus et instructionibus nostris, praesertim qui illi obedientes simus.

Nihilominus dominus Magochy non debet indignari, quod questus de illo fuerim; qua quidem querimonia ipse potius excusatur, gravanturque domini Commissarii, quorum mandato coactus fuerit eiusmodi in me committere. Et meminerit, quoties dixerit hominibus meis, et scripserit etiam mihi, se non usurpasse mea, imo ne transactionem quoque meam servare omisisse motu suo proprio, et sua causa, sed commissione eorundem dominorum Commissariorum; verum si illi vel unicum mandatum a suis Maiestatibus dari curavissem, subito eo mandato lecto de omnibus

ita mihi responsurus esset, ut in posterum tam de restitutione ablatorum, quam de observatione transactionis nullam conquerendi causam essem habiturus. Ideo si revera amicus est nobis, verbo suo stet, parte sua contentetur, et sit nobiscum in bona amicitia, concordia, charitate. Quia si scivissim haec mihi, imo nobis de eo eventura, profecto alius Agriae praesideret. Sed iacta est alea; fieri tamen consuevit, ut qui hospites aegrius, molestiori animo, vultuque minus lepido excipiunt interdum, eosdem postea melius habent. Utinam sic et de domino Magochy videamus. Quod si citra strepitum poterit confieri, gratum erit; si vero nequiverit, certum est, non defuturum me mihi. Verum ubi de inventario rerum Orossij meminit, quod accepi a Jacobo; credat, me non esse sollicitum de bonis Orossij, ut qui haereditates fratrum decedentium ex hac vita nunquam captaverim; sed de incolumitate jurisdictionis et juris patronatus mei, immunitatumque Ecclesiae meae. Ideo Reverendissima dominatio Vestra curet adhuc tentandum, si commode poterit de his transigere, et ab eodem domino Magochy responsum serium obtinere. Neque sileat, rogo; quia plerumque tacentes et suffugientes succumbunt, fiantque praeda hostibus. Unde si dominus Magochy nullo pacto voluerit redire nobiscum ad officium suum, qui tantopere nostro honoratur; significet mature, ut ego etiam magis serio incipiam succurrere nostris rebus, et statui nostrae Ecclesiae.

Perinde, ut ad illud quoque domino Magochy aliquid respondeam iocose, ut iocose ab eo est propositum; in quo de concionatore suo agit, et dicit, ut potius velim tres Comitatus ultra Tibiscum amis recuperandos curare, quam dolere, domum illi in

XLI.

Maximilián királynak négy királyi tanácsos, kik közt Verancsics Antal.

Opinio quatuor Consiliariorum Hungariae,

1565. kezdetén. Sacra Maiestas Caesarea et Domine, domine clementissime. Articulos conditionum pacis cum Duce Transsilvano initae, quos Sacra Maiestas Vestra nobis quatuor fidelibus suis Consiliariis seorsim pro declaranda in illis opinione nostra revidendos dedit, revidimus; de quibus haec, quae sequuntur, nobis humillime videntur.

Secundus articulus, qui continet; quod Transsilvanus et sui successores Transilvaniam a Maiestate Vestra Sacra et futuris Hungariae Regibus recognoscent, tanquam obedientes et subiecti Coronae Principes, fidelitatis etiam et subiectionis iuramentum praestando, nobis per omnia tanquam bene et pro rei exigentia conclusus probatur. Illud quoque, quod in omnibus Regni necessitatibus pro eiusdem defensione Sacrae Maiestati Vestrae assistet, utque viceversa Maiestas quoque Vestra et eiusdem successores ipsi Transsilvano et provinciae illi, tanquam Regni membro defensione atque protectione assint, summe necessarium esse videtur. Ille enim si a Turca invaderetur, ad resistendum ei propriis viribus non est sufficiens; si vero, quod Deus avertat, contingeret illum cum Transsilvania periclitari et perire, idem periculum Hungariae quoque Regnum maneret;

quandoquidem pereunte Transsilvania Hungaria quoque in periculoso admodum statu esset futura.

Sextus quoque articulus nobis per omnia probatur.

Septimus etiam placet tanquam valde necessarius. Sed quum istae pacis conclusiones debeant esse secretae, ne perveniant ad notitiam Turcae; non videmus, qua ratione possint in occulto esse, si cum Statibus et Ordinibus Transsilvaniae ratificationis et approbationis causa erunt communicandi. Admonendus itaque hac in parte Dux erit, ut cum de suo agatur periculo, caute valde agat, et fortasse novit ille modum, quo hoc totum negotium secrete perficiat. Hoc unum tamen isto in articulo mutandum, si fieri posset, videretur; quod, ubi positum est, quod Transsilvani recognoscant Sacram Maiestatem Vestram et eius successores Hungariae Reges pro superiore domino et capite in Hungaria, loco superioris domini et capitis poneretur, quod pro Rege Maiestatem Vestram Sacram et eius successores recognoscent. Tutius enim hoc videtur, ne quis cum tempore circa vocabula illa cavillari queat.

Octavus totus videtur.

Nonus quoque de collatione bonorum et judiciis, postquam semel est concessus et mutari non posse videtur, placet. Nisi quod addendum videretur, ne bona ecclesiastica, quae in Transsilvania ipsa diversa et non parva sunt, ac ad aliqua millia colonorum sese extendunt, Dux ipse aliquibus perpetuo iure donet. Bonum etiam videretur, si fieri posset, ut quemadmodum ab antiquo semper appellationes in
ciis ex Transsilvania factae sunt ad S
dem Judiciariam Sacrae Maiestatis

et deinceps quoque fieret. Multum enim momenti hoc afferet ad id, ut Transsilvani a Maiestate Vestra Sacra tanquam Rege Hungariae pendere sese agnoscant. Si tamen fieri non posset, curandum omnino nostra opinione videretur, ut id saltem in Comitatu Bihoriensi, qui extra Transsilvaniam est, observaretur, atque ut bonorum quoque collatio in hoc Comitatu vacantium soli Sacrae Maiestati Vestrae et eius successoribus Regibus Hungariae reservaretur.

Postremo, ubi Stephanus Bathori in propositione Maiestati Vestrae Sacrae oblata petit, ut tractatus istius pacificationis ab Ordinibus quoque Sacrae Maiestatis Vestrae confirmentur; iustum quidem hoc videretur, quum id idem futurum sit ex parte Statuum Transsilvaniae; sed cum id secreto fieri nequeat, summopere verendum est nostro iudicio, ne tota isthaec res palam fiat Imperatori Turcarum, eoque facto nihil de generali cum illo pace sequatur, et Transsilvanus quoque ipse grande subeat periculum. Declarandum itaque hoc oratori ipsius videretur et respondendum, quod cum et alioquin in articulis ipsius pacificationis de hac confirmatione Ordinum Regni nulla sit facta mentio, Maiestati Vestrae Sacrae videri, hanc confirmationem esse differendam in aliud magis idoneum tempus, quo postea Maiestas Vestra Sacra curatura sit, ut ille hac quoque in parte securus esse possit. Vel si adhuc instare pergeret, Maiestas Vestra Sacra ab ipso modum quaerat, quomodo et apud Transsilvanos et Hungariae Status, casu quo confirmatio ista iam nunc fieri debeat, articuli conclusae huius pacis manere possint secreti. Ubi vero nomine domini sui id quoque petit, ut Maiestas Vestra Sacra sese fidei vinculo astringat, de ferendo

necessitatis tempore auxilio, quo ingruentes hostes depellere, et sua tempestive tueri queat, id quoque iustum nobis videtur, tanquam et alioquin in ipsis articulis conditionum pacis comprehensum. Quod vero in fine addit, dominum suum fore contentum sola Transsilvania, modis et conditionibus iam antea per Maiestatem Vestram Sacram oratori Regis Poloniae datis, de his conditionibus, quales sint, nihil nobis constat.

Hoc quoque minime praetereundum duximus, ut restitutioni arcium Mwnkach et Hwzth certus dies, et is quo brevior fieri posset, praefigeretur; quicquid enim caret termino, vadit in infinitum.

Et haec sunt, domine clementissime, quae nobis quatuor in praemissis humillime videntur, quae omnia quidem pro Sacrae Maiestatis Vestrae mandato curabimus, ut teneantur per nos secreta, nec a nobis quoquam emanent.

Eiusdem Sacrae Maiestatis Vestrae

fideles et humiles
Capellani et servitores
Strigoniensis mp.
Agriensis mp.
Transsilvanus mp.
Franciscus Batthianj mp.

XLII.

Maximilián királynak magyar tanácsosai, kik közt Verancsics Antal.

Opinio Consiliariorum Hungarorum hic nunc praesentium.

1565. mart. 25. Sacra Maiestas Caesarea et Domine, domine clementissime. Postquam exempla litterarum, quae nunc postremo Edouardus tulit, perlegimus; animadvertimus, summam negotiorum in hoc fere verti, quod Imperator Turcarum ita demum ratam habere et servare velit pacem cum quondam Sacra Maiestate Caesarea piae memoriae, domino nostro clementissimo, initam, si Maiestas Vestra Sacra exercitum suum reducat, et receptis, uno tantum Rivulo Dominarum excepto, iis quae filius quondam Regis Joannis hoc proxime elapso authumno iniuste occuparat, reliqua omnia, quae sub hac Sacrae Maiestatis Vestrae expeditione in manus eiusdem devenere, restituat.

Difficilis itaque huius rei videtur consultatio in utramque partem. Nam ut occupata restituantur, consulere non possumus propterea; quod iuste videantur occupata, et Maiestas Vestra Sacra religiose prohibeatur, ut aliquid ditionis ipsa sponte in manus infidelium tradat. Idem enim esse arbitramur, dum filio Regis Joannis aliquid conceditur, ac si Thurcis, qui omnia illius sua esse profitentur, concederetur. Si vero non restituuntur, pro pace in promptu videtur esse bellum, uti ex litteris Principis ipsius Thurcarum ad Michaelem Chernowyth datis manifeste apparet. Quia tamen Imperator ipse Thurcharum responsum a Sacra Maiestate Vestra expectat, responderi

ei posse in hanc sententiam videretur. Quod scilicet Magnitudo illius certa sit, Maiestatem Vestram Sacram a toto eo tempore, quo statim defuncta olim Maiestate Caesarea, domino genitore suo colendissimo, de pace cum ipso tractare coepit, omni conatu atque diligentia curasse, ut ex sua et subditorum suorum parte pax ipsa synceriter citraque violentiam servaretur, prouti etiam servata fuerit; ita ut neminem suorum iuste in contrarium conqueri posse arbitretur. In hoc proposito atque voluntate Maiestatem Vestram Sacram adhuc constanter persistere; si ex parte ipsius et suorum pax similiter servetur. Quia tamen Maiestas Vestra Sacra intelligat ex iis, quae Nuncii Maiestatis Vestrae ex itinere, quo iam in reditu erant, revocati scripseruut, Magnitudinem Suam arbitrari, pacem ipsam expeditione proxima contra Transsilvanum facta esse laesam; sciat eius expeditionis magnam et iustam sibi causam a Transsilvano esse datam. Non eo tamen animo copias Maiestatis Vestrae expeditas fuisse, ut pax ista rumperetur; sed ut manifesta vis atque iniuriae, quas Transsilvanus contra pacis foedera et inducias, sibi a Maiestate Vestra Sacra seorsim etiam concessas, intulit, propellerentur. Nam dum Sacra Maiestas Vestra servandae firmiter paci studuit; dum munera honoraria ad ipsum dimittit, et in obitu Serenissimi, colendissimique parentis sui, luctu et moerore plena, nihil minus cogitat, quam ut bellum et turbas aliquas concitaret; ille non valens quiescere, tumultuarium militem subito congregavit, primoque omnium oppidum Zathm insperato invaserit atque occuparit
secum ex Transsilvania pluribus
in auxilium suum Passa Themes

bus, ut fertur, Thurcarum ulterius sit progressus, non paucas arces, castella et fortalicia invaserit ac expugnarit, eorumque nonnulla praesidio firmarit, nonnula vero funditus everterit, sequente illum ubique Passa Themessiensi cum Magnitudinis Suae militibus Thurcis, qui nonnula etiam fortalicia cum militibus Transsilvanis mixtim et indifferenter oppugnarint. Quod utique fieri non decuisset pro foederis pacto, quo pax ex parte Magnitudinis quoque Suae, et Praefectorum militumque suorum firmiter observari, neque Transsilvanus ipse in temerariis illis ausis suis iuvari debuisset.

Quare fieri aliud non potuisse, quam ut Maiestas Vestra violentis et iniustis illius coeptis pari ratione contraveniret, pace tamen cum Sua Magnitudine inita permanente firma et illaesa. Neque in hoc responsum Suae Magnitudinis expectari potuisse, quum ille suas violentias ita ulterius prosequi videretur, ut nisi ea interea, donec a Sua Magnitudine responsum venit, Maiestas Vestra Sacra restitisset, actum fuisset de tota illa Maiestatis Vestrae Sacrae ditione; Transsilvaniam autem ipsam nulla ex parte esse ab exercitu Sacrae Maiestatis Vestrae inpeditam, utpote quam Maiestas Vestra Sacra non ignoret a quondam felicis memoriae parente suo ipsi Transsilvano in gratiam Magnitudinis Suae esse concessam. Recuperata tantum esse ea, quae filius Regis Joannis inique ademerat, et nonnula, quae cum antea quoque semper Maiestatis Vestrae Sacrae fuerint, perfidia tamen et improbitate nonnullorum suorum non ita pridem a se abalienata erant. Quae cum ita peracta essent, et interea supervenissent litterae Nunciorum quoque, qui munus honorarium detulerant, cum significatione eo-

rum, quae Magnitudo illius Maiestati Vestrae Sacrae nunciari iussit, Maiestatem Vestram, ut se pacis initae observantem hac quoque in re declararet, exercitum suum ab ulteriori progressu continuisse, mandasseque illi, ut ab armis abstineant, et quieti degant; sicuti etiam hoc Maiestatis Vestrae Sacrae mandato accepto quiescant. Cupere itaque, et paratam esse Maiestatem Vestram Sacram, pacem cum quondam domino genitore suo initam servare, postulareque vicissim, ut Magnitudo quoque Sua illam servet, eamque servandam suis committat, neque credat eam hactenus quoque a Maiestate Vestra Sacra ulla in re violatam esse, quando eorum, quae contra filium Regis Joannis acta sunt, iustam causam et aequas rationes iam intellexit.

Ceterum quoniam ex litteris Oratoris Alberti de Wyss animadvertimus, quod Imperator Thurcarum allegat, sibi per occupationem eorum, quae extra Transsilvaniam sunt, aliquid ex tributo decedere, quod filius Regis Joannis illi pendit; Dominus vero Agriensis asserit eo temporn, quo ipse legatione in Thurcia fungeretur, cum Principe Thurcarum ita conclusum fuisse, ut relicta filio Regis Joannis sola Transsilvania, pro omnibus illis, quae extra Transsilvaniam sunt, ac cis et ultra Danubium adiacent quae scilicet in potestate Maiestatis Vestrae Sacrae essent (sicut etiam tunc temporis quondam Maiestas Caesarea omnibus illis potiebatur) triginta millia ducatorum singulis annis numerarentur; allegantibus hoc forte deinceps Thurcis, transactionem istam per Oratorem Sacrae Maiestatis Vestrae e contra all posse putaremus. Per litteras autem illas, quas S Maiestas Vestra ad Principem Thurcarum praemisso, si id Maiestati Vestrae Sacrae

datura est, si nihil aliud efficietur, tempus tamen aliquod interea, donec illae perferantur, et responsum veniat, extrahetur, et interea sciet sese Maiestas Vestra Sacra rebus suis pro tempore et occasione accomodare.

Porro pro ea, quae post adventum Edouardi domini Andreas de Bathor et Lazarus de Schwendy ad Sacram Maiestatem Vestram, de tractatibus et articulis inter ipsos et Oratores filii quondam Regis Joannis conclusis scripseruut, non aliud in praesentiarum videtur magis necessarium, quam ut Oratores ipsius Transsilvani, qui iuxta factam conclusionem huc ad Maiestatem Vestram pro confirmatione articulorum, et tractandis aliis rebus ad illos spectantibus expediri debent, quamprimum, et nulla interposita mora venirent. Verendum enim est, ne, si tardent, sub ea mora aliquid evenire possit, quod conclusam istam pacem interturbet. Nam pax et concordia ista Thurcis, postquam ad scitum illorum pervenerit, nequaquam erit grata, et certo scire non possumus, an Transsilvanus quoque in iis, quae iam inter ipsum et Maiestatem Vestram Sacram conclusa videntur, synceriter et bona fide agat, vel ad extrahendum solummodo tempus simulet.

Propterea, cum credamus Maiestatem Vestram Sacram ipsis dominis Bathory et Schwendy iam mandasse, ut, quod illos forte alioquin etiam non monitos fecisse credimus, Transsilvanum sollicite urgeant, quo, si Oratores suos nondum huc versus expedivisset, eos quamprimum expediret; scribendum ad illos adhuc ea de re videretur et committendum, ut postquam illi iam in itinere erunt, id Maiestati Vestrae Sacrae subito perscriberent, ut hoc cognito

possit Maiestas Vestra Sacra reliquos quoque suos Consiliarios ad illorum adventum mature convocare. Nam cum res sit ardua, utpote cuius finalis conclusio non solum Consilium Sacrae Maiestatis Vestrae, sed totum Regnum concernere videatur, necessario reliquos quoque Consiliarios adesse debere iudicavimus.

De Serenissima sorore Sacrae Maiestatis Vestrae, quam idem Transsilvanus in matrimonium petit; si verum est, quod fama fertur, illam scilicet alteri esse promissam, non deerit forte Maiestati Vestrae Sacrae modus, ut si ille uxorem ducere, et ea in re auxilio et promotione Maiestatis Vestrae Sacrae uti velit, alteram illi sponsam Sacra Maiestas Vestra vel ex affinibus suis, vel aliunde ordinare possit.

Postquam autem Oratores illius advenerint, tunc Maiestati Vestrae Sacrae occurrent multa ardua, quae ad huiusce pacis tractatum pertinebunt, et maturo valde, magnoque cum iudicio tractanda et consultanda erunt. De quibus postea nos Maiestatem Vestram Sacram, cum reliquis Eiusdem fidelibus Consiliariis admonere non omittemus.

In his omnibus nihil tractandum esse videretur. Nam nisi conclusis prius cum Transsilvano certo et firmo fine rebus, Imperatori Thurcarum certum ex fundamento responsum Sacra Maiestas Vestra dare non posse videtur.

Eiusdem Sacrae Maiestatis Vestrae

humiles atque fideles
Capellani et servitores
Strigoniensis mp.
Agriensis mp.
Transsilvaniensis mp
Desewffy mp.

XLIII.

Veranesics Antalnak Hermolao Jeromos.

.5 5 nov. 28. Reverendissimo et Illustrissimo Monsignor. Ms. Pietro di Vostra Signoria fratello, ha desiderio, come mi parlo, d'havere una mia figliola per moglie, et attendeva da me risoluta risposta; pure di suo consenso havemo differito il tutto, fino che Vostra Signoria Illustrissima fosse avisata: perche senza 'l voler et gratia di quella, et del Magnifico ms. Michiele non si farà cosa alcuna. Et è ben conveniente, che havendo lui l'uno et l' altro in vece di padre, et Vostra Signoria Illustrissima per suo unico signore, et appresso honorando Io il suo gran nome et le singolarissime sue qualitadi, il tutto sia riposto al beneplacito suo. Ella dunque sara contenta à comandare quello, che far si deve intorno à questo negotio; et mi conservi nel numero degli altri suoi amorevoli servitori.

Sibenico à 28. Novembrio 1565.

Di Vostra Signoria Reverendissima et Illustrissima
servitore
Hieronimo Hermolao dottore.

Kívül : Al Reverendissimo et Illustrissimo Antonio Verancio, Vescovo Agriense, Perpetuo Conte Hevesiense et Borsodiense, Consigliero della Sacra Cesarea Maestà, mio signore osservandissimo.

XLIV.

Osius biborneknak Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum et Illustrissimum Cardinalem Varmiensem Hosium.

Is Egregius dominus Stanislaus Ghebultowzki 1566. jan. 10.
nobilis Polonus peregrinatis Italiae, Germaniae, Galliae ac Hispaniae omnibus fere Carthusianicis monasteriis studio religionis eius ineundae, nec in ullo eorum sanctissimi huius voti sui factus compos, in patriam revertitur, magnis et sumptibus exhaustus, et laboribus fatigatus.

Cupiens autem id conatus sui apud suos iri comprobatum, ad ea testimonia, quae est ex sese habiturus, his etiam uti voluit, quae potuit obtinere ab amicis, in quibus quum etiam me ex insinuatione Reverendi domini Francisci Crassinii Canonici Cracoviensis et hic apud Caesaream Maiestatem, dominum nostrum clementissimum oratoris, fuissst assequutus, accidit, ut non solum huiusmodi animum eius cognovissem, atque essem tum voluntatis tum conatus testis; sed etiam, utut in partem huius ipsius curae, qua flagrare prope videbatur, concessissem, eumque omnibus modis iuvissem, quos putavi fore opportunos ad collocandum in monasterio Morbacensi, quod eiusdem religionis habetur in ditione civitatis huius.

Verum ut antea Illustrissimus dominus Cardinalis Delphinus diutissime in hoc negotio frustra laboravit, ita ego quoque mihil omnino effeci; idemque

dominus Stanislaus, ut non fuit a memorati monasterii Priore admissus; ita et cum iniuriis ab eodem indignissimis reiectus est. Nec attingam rei tam illaudatae causas (quum a religione pii ac devoti homines, etiam ad senectutem iam vergentes, non essent arcendi), de quibus idem plura referet dominus Stanislaus; quippe quod res mihi quidem aliae constiterunt, quam quas ab eodem intellexi.

Quia tamen in hoc ipso monasterio pecunias quoque certo numero, et diplomata quaedam (ut ait) ob subitam et praecipitem sui exturbationem reliquerit, eique sint ab eodem Priore simul eum pecuniis denegata, videtur maiore iniuriarum affectus esse cumulo, posteaquam eidem damnum etiam inferre non dubitaverit.

Quare facta fide Reverendissimae ac Illustrissimae dominationi Vestrae de eiusdem domini Stanislai sollicitudine, qua fuit sane maxima ad exsolvendum votum et propositum animi sui in hoc memorato monasterio, testibus et me et Reverendissimo Cardinale Delphino, iisdemque praecipuis etiam adiutoribus eandem Reverendissimam dominationem Vestram summopere rogo, dignetur pro authoritate et bonitate sua virum hunc, sic mea etiam veterani servitoris accommendatione habere apud se commendatum, ut ei et intercepta per hunc Priorem restituantur, et a suis credatur, quod per eum non defuerit, omnem movisse lapidem, ut voto suo satisfacere potuisset.

Ceterum his etiam rationibus dirigatur inposterum, ut institutum voti cursum repetendo, cura et studio non frustretur. Quandoquidem si eiusdem Reverendissimae dominationis Vestrae authoritatis solidiore praesidio instruetur, dubium non est, quod et

felicius perget in proposito, et facilius in optatum portum perveniet.

Ad me vero quod attinet, etsi nullis litteris meis soleam vel interdum saltem Reverendissimae dominationi Vestrae declarare, quantopere charam habeam Eius erga me benevolentiam, quam quod mea quoque erga Eundem officia nondum omnino senuisse persuasum esse Illi cupiam. Est tamen, quo hoc ipsum omissum a me negligentiae dilui, (uti puto) non inepte possit. Nimirum quod quicquid mihi tanta tot Regnorum Provinciarumque intercapedo, qua distinguimur, praesentis adimit Eius consuetudinis, id frequens, et ea certe reponit viva memoria, quam Reverendissimae dominationis Vestrae, quum privatis quibusdam causis, ut eorum solemus ex humanitate communi, quos aliquando novimus, medullitenus retineam; tum eo sane maxime, quod hic apud nos virtutes eius ita omnium animis inhaeserunt, fixereque veluti radices quasdam clasissimae suae famae ac nominis, ut non aliter absentem, quam praesentem memoria nostrum multorum colit, observat, praedicat. Atque inter hos quum ego quoque unum me non postremum esse profitear, Reverendissimam dominationem Vestram rogo, velit et cessationem meam huius officii habere excusatam, et persuadere sibi, me non secus Reverendissimam dominationem Vestram amare, et Eius assidue summa cum celebritate recordari, quam et Episcopi omnibus numeris veteribus comparandi, et Cardinalis hac tempestate nostra rasissimi.

Sed hic his fine posito; restat, ut si in his regionibus nostris cuipiam eiusdem usui sufficiens et necessarius esse possim, velit id mei erga se studii, p pensionisque secure exercere, utendo scilicet opera

famulatu meo, qui, ut iam dudum Reverendissimae dominationis Vestrae addictissimus et devotissimus sim, ita certe gratius nihil in me conferret, quam si me asuescet imperiis suis, seque devinci officiis meis patietur. Deus Optimus Maximus Eandem diutissime servet incolumen, et hoc iam auspicato anno novo felicem faciat. Viennae 10. Januarii 1566.

XLV.

Staroyrzepsky culmi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Staroyrzepský Episcopum Helmensem.

1566. mart. 12. Daturus rationem Reverendissimae dominationi Vestrae de nepote suo Felice Covalovio, quem mihi Reverendus dominus Franciscus Crassinius, nuper hic Orator existens, commendavit; ea quidem commendatio non de meliore eius nota facta est mihi; quam quod idem Cavalovius esset sane de bene nobile prosapia oriundus (quod ex virtutibus et amplitudine Reverendissimae dominationis Vestrae, quae est illi patruus, intelligimus); natura tamen admodum agresti, non parum contumaci, et plane rigida, ingenioque magis castrensi, quam politico praeditus est. Ita a cultu quoque alienus, et in omnibus rebus sui est negligens, ut munditiem, ac sorditiem iuxta habeat, tamque est ad famulandum et ad serviendum paratus omnibus, a quibuscunque eius opera expetitur, ut mirari satis non sufficiam, quorsum tandem evasurus

sit, ubi ex ephebis exierit, et incipiet fieri paulo maturior; arbitrorque quod eo, quo consueverunt boni viri; quum adhuc nihil prorsus eorum vitiorum in eo deprehendi, propter quae et ipsi pueri verberari et eorum familiae erubescere soleant. His tantum vilitatibus nonnihil nimio plus videtur esse obnoxius, de quibus dixi iam superius.

Verum habeo spem non infirmam, futurum adhuc pertinaciore disciplina, quem velimus. Quando nec Mercurius ex materia quavis una die absolvitur; quod de homine quoque est cogitandum, modo institutore, custodeque non careat, idque donec in lubrico adolescentiae et iuventutis versetur.

Qualem itaque nepotem Reverendissimae dominationis Vestrae habeam, ex his cognoscit. Nolo tamen Eandem de optato eius eventu desperare. Quia nunc etiam, si illum Reverendus Crassinius videret et alloqueretur, haud dubie longe alium animandverteret, quam erat tunc, quum eum mihi commendavit. Quid iam inposterum de illo polliccar, non est obscurum; postquam sic adhuc tenellus coeperit disciplinam retinere. Si quid aliud ex officio meo Reverendissima dominatio Vestra desideraverit, iubeat mihi jure suo; meque animo et favore suo complecti non gravetur. Valeat incolumis et felix. Posonni 12. Martii 1566.

XLVI.

Konyeczky Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Magnificum Dominum Joannem Konyeczky.

1566, mart. 12 Posteaquam ad eas Magnificae dominationis Vestrae litteras respondi, quas Eadem ad me 20. Junii superioris anni dedit, nec ego ad eam scripsi alias litteras, nec ipsa ad me. Quum autem solus Jachimovius nepos Eius videtur conciliasse nos in mutuam et notitiam et amicitiam, nolui diutius hoc silentio premi, ut saltem vel de Eiusdem nepotis sui statu ac rationibus Eandem edocerem, si aliud mihi non occurreret scribendi argumentum; pluribus interim et publicis et privatis negotiis intentus, ne nunc quicquam de sollicitudine rumorum commemorem, qui nobis quotidie iam de novis Turcarum apparatibus obstrepere, et belli curas iniicerc inceperunt,

Igitur quod attinet ad Jachimovium, prospera valentudine fruitur, adolescitque quotidie in optimum non solum Hungarum, sed etiam in optimae spei virum. Nec video, quid apud me didicerit vel de bonis moribus, vel etiam de reliquis eiusmodis, quae reddunt hominem frugi; quum qualem excepi, eundem in hodiernum usque diem semper agnosco, et experior; nempe summa et rara praeditum modestia, studioque inserviendi quum hero suo, tum etiam decori atque honori proprio, maxime memorem, esse se nobilem et eum quidem Polonum, quorum semper fuit peculiare

et genuinum, eo semper niti, quo nobilitatem humanitate praeclarisque gestis illustrare possint.

Haec itaque Magnifica dominatio Vestra habeat de suo Jachimovio. De mea vero cura, quam in illum confero, eumque ad maturitatem et virtutem excolo, nihil ipse dicam, nisi quod ei nihil indulgeo, tam saepe autem obiurgo, et pro rite ac recte etiam factis eundem, tanquam egisset perperam, reum facio, ne ardore iuvenili insolesceret, et in licentiam frena sibi laxaret, ut aliquando perturbatior a me recedat. Ac propterea, quomodocunque id institutionis meae Magnifica dominatio Vestra et alii sui accipient, in ipsorum est arbitrio. Ego tamen sedulo in hoc incoepto pergam, speroque, quod etiam meliore fide, quum in patriam revocabitur, reddam depositum, quam qui Balthasarem fratrem suum exceperat. Quicquid postremo officiorum meorum fuerit, id Magnificae dominationi Vestrae praesto semper erit. Quam Deus Optimus Maximus sospitet et felicitet. Posonii 12. Martii 1566.

XLVII.

Testvére Péternek Verancsics Antal.

Ad Petrum fratrem.

Ex tuis litteris, quas ad me XIX. Novembris superioris anni dederas, qui quod in maximas dif quod communis 1566. mart. 12.

quodque uxorem velles ducere, et ea tibi ex filiabus eximii doctoris Hieronymi Hermolai Arbensis promitteretur; petebasque postremo, ut id coniugii liceret tibi per me contrahi. Summis insuper et conditionem laudibus extuleras, et adieceras, quod hoc ipsum coniugium omnia abunde comitarentur, quaecunque requiri soleant in huiusmodi contractibus.

Igitur ut paucis tibi ad omnia respondeam, ne adhuc etiam pietas mea tibi deesse videatur, addamque novos quoque stimulos ad persistendum in disciplina, ad quam te diu iam necquicquam non solum educo atque imbuo, sed etiam studiosissime excolo; memineris, quod instanter hortabar te, ne intempestivo illo tempore concederes in patriam, atque hoc maxime, quod praevideram ex ingenio tuo, te haud dubie cum cognata nostra concitaturum iurgia, quod tibi minime licebat absente marito eius; quodque in varias rerum tuarum angustias esses deventurus, propter quum sumptuum tenuitatem, quos tibi recedenti de industria perexiguos dederam, quo te sic etiam ab ea voluntate avocarem, tum etiam, quod omnino re familiari nulla pollebas. Esto quod iam dudum ex me cognoveras, quanam ratione totum tuum statum promovere et commodare instituceram, ubi primum hoc tempore Michaelem fratrem nostrum expedivissem in patriam. Quae omnia, quum meum erga te et pium et paternum animum declarent, poterasque etiam ex aliis non obscuris argumentis de meo erga te animo et munificentia esse certissimus, quum te et honeste et liberaliter habebam; cur mihi non parueris? cur non meis, sed tuis non consulueris commodis, honori, existimationi? At quia sequutus, me invito, insaniam, immo et inscitiam tuam, potius iuvenili levitati tuae,

quam monitis atque hortamentis meis gerere morem volueris, quicquid malorum ac aerumnarum domi incurreris, tibi ipsi adscribas; et feras, quod quaesieras. Omnia enim praedixi tibi. Quare, si non caveris, aut mature saltem animadverteris, ratem tuam cursum tenere in scopulos, eoque illum converteris, unde solveras; tua culpa est, quod in obvium incideris naufragium.

De cognatae autem nostrae iniuriis falso quoque lamentaris; et potius tu es criminandus, immo etiam damnandus omnibus calculis, qui nec mei, nec mariti eius, qui aberat, ratione habita, impudentissime et magna cum utriusque nostrum, ac totius cognationis et domus nostrae offensione, per judiciorum fora circumduxeris illam, et adigere conatus es, ut ea tibi de haereditate bonorum partem tuam demonstraret, et facultatem eius faceret. Qui quam amentis et vesani nominis conatus fuerit absente Michaele, sine quo id nundinarum peragi minime poterat; credo, quod iam ute etiam bene cognovisti, sed nonnisi tandem reprehensus de errore ineptissime perpetrato. Ac tibi it clarius etiam eloquar, quod huc facit, expeditque, it intelligas. Nonne dixeram tibi, ut eiusmodi camerilam ante tempus non moveres, et caveres diligentisime, ne quid manifestae simultatis cum Michaele nires, quodque ita me eundem esses habiturus successivo dehinc tempore, quem hactenus habuit ipse Michael. Et praeterea, quod ego essem et lites vestras irempturus, et compositurus omnia (in utrumque estrum liberalitate mea derivata, atque etiam beneicio Dei effusa), quaecunque dirimenda et componenda inter vos incidissent. Itaque quum hoc etiam ncommodum, ut praemonitus, evitare facile poteras,

quis tui miserabitur, ubi coeperis frustra recuperare velle, quod prudens volensque amiseris? Quapropter cesses imposterum molestus esse domui Michaelis teque sic omnibus diebus erga illam geras, ut te ne alienum, sed suum agnoscat, meque magis ac magis contra te non commoveas, neque eo intemperiis tuis impellas, ubi in me poteris patrem et benefactorem amittere.

De cura vero tui connubii, quod alioqui valde intempestive urges, non offendor. Nec enim video te ad aliud esse comparatum, quam ad genus propagandum. Sic tamen illud te propagare vellem, ut prius ingenium, mores et vitam tuam in meliorem frugem dirigeres, quo tales nepotes ex te susciperemus, cum quibus, ut tecum, non laboraremus. Verum quae mihi de tanti viri filia recensueris, admodum placuerunt et assentior tuae in ea re, quam desideras voluntati, laetatusque affinitate domus eius, et nostrae gratulatus non mediocriter, ubi nimirum in eam talis generis nurum videro successisse; omnino tamen volo interim, ut a sponsalitiis tamdiu supersedeas, donec omni ex parte rem familiarem tuam, de qua multa a me iam dudum audisti, sic instituero et expedivero, ut quum ad te sponsa ipsa deducetur, neuter vestrum erubescat, et modum habeas, ut potius tu uxorem tuam nutrias, quam ipsa te. Sed haec conditio, de qua me tam ampliter imbuisti, quam sit nobis futura constans, nondum plane intelligo. Quando litterae quoque aliorum nuncient mihi, alio te induxisse animum; meque et hae et tuae ita distinent, ut omnino ignorem quid credam, et interim de soliditate genii tui dubitem maxime etiam metuam, ne, ubi et mihi, et doctori Hermolao, viro a me magni habito, verba dederis

illud tandem tuo solius arbitratu arripias, quod nec nobis arridebit, nec succedet tibi; et tu falleris imprimis, ubi me tuis istis ineptiis, quas ego flagitii nomine appellabo, perturbaveris, atque etiam offenderis. Vide igitur, quid agas, et in his ita procedas, ut quicquid debebit fieri, a iudicio et deliberatione mea opperiare. Nec vel in hanc, vel in illam partem, quantumvis honestam, decoram atque optimam, accedas, nisi me consulto, et consensu meo expectato, quem tantopere et postulasti a me, et pollicitus es, nihil te ante ingressurum, quam ipsum meum consensum impetraveris. Secus si feceris, scias te eam facturum rerum tuarum iacturam, quam, quoad vives, deplorabis. Vale, et consiliis utere non poenitendis. Posonii XII. Martii 1566.

XLVIII.

Doctor Ermolao Jeromosnak Verancsics Antal.

À ms. Girolamo Ermolao dottore.

Che la Eccelenza Vostra à contemplatione mia, 1566. mart. 12.
e de Michele mio fratello, senza molti riguardi delle circonstanze, che si sogliono considerare nelli contrattamenti di maridazzi, ha dato grata risposta à Pietro mio fratello sopra il dessiderio, che ha de hauere una sua figliuola per moglie, lasciando perhò il tutto beneplacito mio, laudo summamente il giud consiglio suo. Perche le cose simili, che n piu che una uolta, debbansi anchora fa

rita, è con assentimento dellj maggiorj, per non cadere poi in alcun tempo ne quel diffetto, ch' è non pensauo.

La ringratio parimente con tutte quelle affettionj, che sono debbite à tanto rara e cusi fatta cortesia, laquale hauete usato uerso uno giouene, non da douero, quanto per fina adesso, proueduto di faculta à poter dar commodo ricapito ad una figliuola de simil patre. E sappian Io chiaramente, tutto questo esser stato fatto per rispetto mio, e de Michele mio fratello, quantunque la bona et honoreuole conditione ui è gratissima; non di meno piu colmamente mj godo, e quasi piacio à me istesso, che da uoj, e dallj parj uostri siamo amatj.

E perche la casata dellj Ermolai gia da buon numero d' annj delle passate mie età m' è stata notissima, ne ciò suol per la sua anticha nobilità e ualore, m' anchora per lj honoratissimj personaggi, che da lei di tempo in tempo sempre successiuamente sono riuscitj e passatj per nostri gradi honoreuolj; non è da dubitar punto, ch' Io hoggi di anchora faccio di lej grandissima stima e conto, tanto piu, quanto ne questi anchora nostri anni uedendola fiorire e godersi del antico suo splendore, per li soggettj, ch' alla giornata produce, nominati e riputati, non solamente in Arbe nobilissima sua cità, ma per tutta la Dalmatia, e di fuorj anchora l' hauemo abbiacciato, che, s' il detto nostro Pietro non farà qualche fallo contro il mio uolere, e di Michele parimente mio fratello, si come certi altri auisj mi scorrono tutta uia l' orechia, non con trauaglio picciolo, gli respondero nel fatto, di che si ragiona, con simigliante raguaglio d' amore e di cortesia. Ne passeranno molti giorni, che

del tutto da esso Michele sara informata. Lo quale con Idio gratia spedirò à casa subbito, doppo San Zorzi, quando le strade serrano piu asciutte e compianate per li uiaggi delli podagrici.

Ben uorei tra questo mezzo, che Vostra Eccellenza qualche uolta facesse admonitione ad esso Pietro, che non precipitasse troppo giouenilmente li suoi appetitj, e che s'accomodasse allj expedientj mej, liquali si come sono stati di beneficio a Michele, cosj, con bonta del Signore, potranno essere anchora à lui. Perche proueduto gia esso Michele, in quanto è piacciuto à Idio, hora seguitarebbe la serie di Pietro. Pur che facesse à mio modo, come ancho ha fatto Michele, ne tenesse costi il stile di poco honor mio e di utilita sua nulla. Ne occorendomj altro per hora, habbiatelo raccomandato, in quantum recipere uoluerit disciplinam; e state sano. Da Possonio alli XII. di Marzo 1566.

XLIX.

Camulius Jakabnak Verancsics Antal.

Ad Jacobum Camulium.

Quod proxime, quum te hinc absolvimus, praeteriit nos tibi committere, id ex his praesentibus litteris 1566. mart. 15.

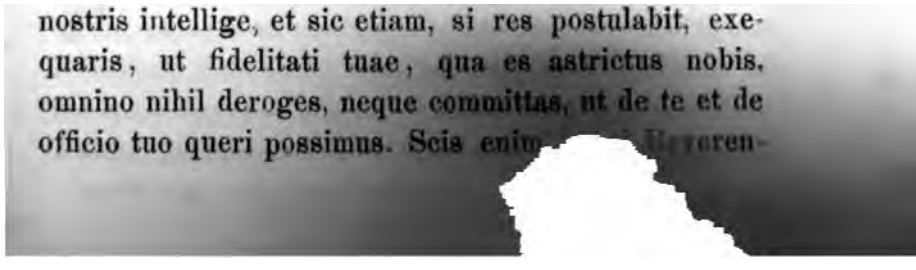
nostris intellige, et sic etiam, si res postulabit, exequaris, ut fidelitati tuae, qua es astrictus nobis, omnino nihil deroges, neque committas, ut de te et de officio tuo queri possimus. Scis enim [illegible] Reveren-

do Francisco Pankotano, Vicario nostro, Praeposit
ram Beatae Virginis per mortem Reverendi quond
Hieronimi Domitii Berislaui nepotis nostri contule
mus vigore juris Patronatus nostri, et monueris illu
ut non alio, quam hoc ipso jure nostro installetur
utatur. Ad quod omnino etiam obtulit sese factur
usurumque non alia, quam nostra et electione et
natione. Quare quum fratres ad installationem ei
convenerint, committimus et mandamus tibi stric
sime, ut cum aliquibus personis honestae conditio
eidem installationi intersis. Ceterum si videris do
num Cantorem, cui hoc eiusdem installationis mu
demandavimus, secundum tenorem donationis nost
fungi recte suo officio, utcunque alicunde protesta
tur, sileas, nec agas quicquam. Verum si deprehend
fieri ipsam installationem pro voluntate et electi
Capituli, mox in medium prodeas cum iis viris, q
habueris tecum, et contradicas huiusmodi installat
cum protestatione publica; nimirum fieri hoc in d
gamen dignitatis nostrae, et juris Patronatus nos
Postea subito occupes nostro nomine memoratae Pr
positurae et domum, et possessiones, et quaecunq
alia ad eandem pertinebunt, illamque authoritate n
stra administres, donec aliud super his constitui
nos ex nostris cognosces litteris. Nec secus omni
facias. Vale. Posonii 15. Martii 1566.

L.

Károly főherczegnek Verancsics Antal.

Ad Serenissimum Archiducem Carolum.

Ii duo Archidiaconi et Canonici Ecclesiae meae Agriensis praesentium mearum exhibitores, delegati fuerunt a Capitulo meo ad praesentem diaetam. Qui quum ad alia, quae habuerunt apud Serenitatem Vestram expedienda, desideratum responsum acceperint; unius adhuc de causa negotii, quod expediendum illis restat, coacti sunt Viennam ascendere, et pro eodem denuo Serenitati Vestrae supplicare. Hoc autem est tale : Idem Capitulum, Agriense videlicet, habet villam Kysfalud vocatam, in citeriore ripa Tibisci, infra arcem Tokay quinque circiter milliaribus sitam. Quo in loco idem Capitulum ab antiquissimis temporibus semper habuit vadum ad transmittendos omnes, qui ultro citroque soleant commeare. Nunc, postquam eadem arx Tokay in Maiestatum Vestrarum, beneficio domini Dei, pervenit potestatem, officiales et praefecti eius, considerata utilitate ipsius vadi, contendunt illud ab eodem Capitulo meo alienare, et ad villam Taryan vocatam, quae est arcis Tokay, milliari uno infra Kysfalud sita, transferre, contra omnem aequitatem, iuraque et privilegia eiusdem Capituli. Quare humillime Serenitati Vestrae supplico, dignetur ad eiusdem Capituli, hoc est fratrum meorum supplicationem huiusmodi clementer respicere, mandareque,

1566. mart. 21.

pro communi aequitate, eiusdem arcis Tokay officialibus atque praefectis, ne idipsum Capitulum Agriense in bonis et iuribus suis molestent; praecipue autem in eiusdem vadi occupatione. Quicquid autem cognoverint de iure ad eandem arcem pertinere, non vi, neque iniuria, sed judicio et justitia mediante id requirant. Reliquum est, Dominus Deus Optimus Maximus Serenitatem Vestram diutissime incolumem et felicem servet. Posonii 21. Martii 1566.

LI.

Thelegdi Miklósnak Verancsics Antal.

Ad venerabilem dominum Nicolaum Thelegdinum Lectorem et Canonicum Ecclesiae Strigoniensis.

1566. apr. 16. Intelleximus Dominationem Vestram interventu istius Vestrae Synodi impediri, quominus huic cognitioni causae, quae est nobis cum colonis nostris Strigoniensibus, interesse possit. Quod nos magnopere perturbat. Nec id tamen sic, ut quippiam de suo erga nos animo dubitaremus; sed quia revera nequeat sine expresso assensu Reverendissimi et Illustrissimi domini nostri communis, quod Eandem propter personam et dignitatem, quam in isto Capitulo gerit, eidem synodali celebritati pro sua etiam existimatione interesse velint. In quo quum Dominationem Vestram habeamus excultissimam, tum ut omnia experiamur, qui Eandem assequi possimus; eundem Reverendissimum

et Illustrissimum dominum nostrum diligentissime rogavimus, velit Illam nobis concedere; quum et eidem celebritati synodali non sint defuturi, quorum praesentia decoretur. Et maximo detrimento afficeretur haec Turociensis nostra Ecclesia, si propter Eius absentiam diutius haec ipsius causae cognitio differretur. Rogamus itaque Dominationem etiam Vestram, ut Ipsa quoque sic se huic nostrae petitioni apud eundem Reverendissimum et Illustrissimum Dominum accomodet, ut, quod velimus, impetremus. Idque gratiae si obtinebimus, veniet una cum domino doctore Salatheo in curru nostro, quem istuc misimus cum sumptibus hac de causa; ne qua cura huiusmodi remorari possint. Et bene valeat. Ex Sellye 16. Aprilis 1566.

LII.

Turzó Erzsébet özvegy Ungnad Ádámnénak Verancsics Antal.

Ad Generosam et Magnificam dominam Elysabetham Turzonem, Magnifici quondam domini Adami Ungnad relictam.

Ubi subditi Generosae et Magnificae dominatio- 1566
nis Vestrae possessionis suae Kewrth conquesti sunt Eidem, quod officialis noster Selliensis coegerit eos ad solutionem nostri thelonii, aliud, quod respondeamus, non habemus, quam quod hoc ipsum nostrum thelonium institutum est simul cum hac ipsa Praepo-

situra nostra Thurociensi a Serenissimo felicis memoriae Bela Rege Hungariae. Cuius institutionis annus iam prope quadringentesimus agitur, fuitque semper per hoc tempus in usu, neque constat, quo iure, quibusve de causis Reges, eiusdem Belae successores hoc ipsum institutum infregerint, vel voluerint infringere; quum huiusmodi libertatum et confirmationum donationes non alia soleant conferri ratione, quam salvo iure alieno. Ideo Generosam et Magnificam dominationem Vestram rogamus, ne velit nobis indignari, si iura nostra tuemur. Alioqui si quid Eiusdem subditorum huiusmodi iura super hoc valeant contra iura nostra, iure revideri optamus. Nec possumus interim simplicibus cartis, quas variorum dominorum subditi circumferunt, firmiter credere, et ab ea privilegiorum nostrorum recedere; aliis in rebus ipsi eidem Generosae et Magnificae dominationi Vestrae inservire parati, ut dominae et vicinae nostrae observandissimae. Quam bene et feliciter valere cupimus. Ex Sellie 22. Aprilis 1566.

LIII.

Dudics Endrének Verancsics Antal.

Ad Episcopum Quinqueecclesiensem Andream Duditium.

1566. apr. 28. Quum appulissem huc heri circiter vesperam casu, ut ex litteris ad Praepositum Felhevizien[sem] datis intelliges, accepi, te Augusta Viennam ex-

risse. De cuius reditu eam voluptatem cepi, quam soleo ex amicorum meorum commodis; non ignarus, te iam taedere tam et longinquae, et longae, immo et molestae legationis, discursuumque, quos hactenus parum proficuos habueris, ob difficultatem rei, cuius provinciam subiisti. Unde etiam ex animo tibi compatior, metuens, ne quid adversae valetudinis contrahas ex tam itineribus gravibus. Quamquam alioqui deberem tibi potius gratulari, quod istiusmodi curis, laboribus atque periculis non solum bene merearis de tuo Principe; sed etiam incrementa quum fortunae tuae cumulas, tum virtutibus quoque tuis, tam illustribus atque praeclaris, famam nomenque dilates magisque constituas. Tibi itaque et de his, et quod optata valetudine fueris, plurimum certe gratulor, precorque ab immortali Deo omnia optima atque prosperrima, sive iam memorata legatione defunctus sis, sive adhuc eam diutius urgebis. Ego, quod fraterni animi mei est officium, libenter te viderem et amplecterer. Sed si id forte ob curam negotiorum Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, fieri non poterit; feram, ut potero : tibique interim affectu solito omnia aeque propensissima mea officia defero; et rogo, ut me, quemadmodum amas, ames. Et bene valeas. Tyrnaviae XXVIII. Aprilis, 1566.

LIV.

Károly főherczegnek Verancsics Antal.

1566. maj. 22. Serenissime Princeps, Domine, domine mihi semper clementissime. Post fidelium ac perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Serenitatis Vestrae humillimam commendationem. Benignas litteras Serenitatis Vestrae Vienna die XII. mensis instantis datas heri accepi: et quod attinet ad eum tractatum, quem proximis annis cum dominis Magnatibus, cum quibusdam Comitatibus, et cum Liberis partium superiorum Civitatibus Agriae adiacentibus, ratione subsidii militaris Agriam in eventu subiti cuiuspiam apparatus hostium submittendi, donec iustum praesidium a Maiestatibus Vestris fuisset expeditum, habueram: ego iam, (ut ingenue et humillime fatear) vix omnino limitationis eius subsidii sufficienter meminerim. Quod ut in exequutionem non est deductum, occasione necessitatis non interveniente; ita demum omissum est et ferme neglectum. Quum etiam nec libenter fuerant ei assensi, a quibus erat postulatum, nec potuissent nisi admodum gravate conferre illud, quandocunque fuissent requisiti. Eius tamen ratio, quoad eius recordari possum, sic se habet.

Passa enim Budensis quum Zathmarium oppidum et in eo Franciscum Zay ac Melchiorem Balassam obsederat subita vi; accidit, ut frustratus illo conatu in reditu, antequam exercitum solvisset, in campis Agriae non magno tractu oppositis, diutius sedit

Quare nos, qui eramus Agriae, ignari quum consilii, tum etiam voluntatis eiusdem Passae, non mediocri sollicitudine fuimus, utpote parum commode instructi viribus ad excipiendum hostem non minus validum, quam subitum; si quid contra nos attentare et experiri voluisset.

Tunc igitur primum cepimus consilium de eiusmodi subsidio procurando; si modo defunctae felicis recordationis Maiestati Caesareae, domino nostro clementissimo probaretur. Quod valde in subitis hostium conatibus proficuum fore, sperabamus. Atque eadem Maiestate per me coram diligenter edocta et informata, placuit rei tota ratio; mihique adjuncto Magnifico domino Joanne Petew, profecti Eperiessium, cum titulo et munere Commissariorum, omnia pro clementi Caesareae Suae Maiestatis voluntate effecimus; quamquam satis difficulter et cum contentione non exigua.

Civitates enim Cassovia, Eperiessium, Barthffa Cibinium et Leuchovia, pedites;

Magnates vero, dominus Perinyi, Bebek, Homonensis, Nagymihaliensis, Alaghy, et similes plerique alii, equites dare se promiserant; et quidem alii plures alii pauciores, quique eorum iuxta suas facultates.

Comitatus quoque Hewessiensis, Borsodieusis. Wywariensis, Sarosiensis, Gewmeriensis et Tornensis similiter.

Nec de his possum distinctius meminisse. Et facile Clemens Reghy, tunc temporis provisor et capitaneus meus, huius ipsius subsidii praecipuus inventor, poterit eiusdem trans[illegible] copiam. Ad quem etsi ego ia copiam, si apud s

quamprimum mittat; si tamen ipsa etiam Serenita Vestra eidem clementer mandare dignabitur; crede rem, omnia celerius facturum.

Praeterea est quidam Demetrius, cognomen Kypiro, civis oppidi Raaczkewy, quod est in insu Cheppel, infra Budam posita; qui quum tempore leg tionis domini Francisci Zay, domini Augerii Busbech et meae, quam in Turcia habuimus, ita sese in man pium Magno Turcae dedidisset, ut ab eodem pluri etiam bonorum in Comitatu Pesthiensi administratio et usufructu, quoad vixisset, obtento, perpetuum q que illi se exploratorem de Christianis fore obtulit devovit.

Quare, quantum etiam nobis, dum eramus Am siae in Cappadocia, apud eundem Turcam et Pass eius, non occulte solum, sed etiam coram, admodu insolenti et aperta contentione fecerit negotium: s ut ego illum ibidem duobus Turcae internunciis intue tibus, qui ad nos missi fuerant de publicis rebus gradibus, ad quos iam hominem adegeram, praeci tare voluerim, Vestra Serenitas ab eodem domi Augerio et Zay informetur; Sacratissima Caesar Maiestate felicis recordationis defuncta, domino nost clementissimo, coram Turcis tali convicio prosci quod nos videlicet Hungari non Ferdinandum, s Nicolaum Olahum Regem haberemus; per conte ptum usus metaphora, quae tollerari nobis minu potuit.

Nunc hunc ipsum Demetrium, hominem prav seditiosum, et nulla fide constanti praeditum, ab dem Magno Turca ad Maiestates Vestras defeci et ab eisdem gratiam ac etiam donativum obtinui intellexi. In cuiusmodi rebus, etsi Maiestatum Vest

rum clementia vix in toto mundo habeat parem, nec debeat, nisi summe extolli admirarique ab omnibus gentibus; putarem tamen, non esse illi confidendum, et eo etiam minus credendum, quod cum duobus filiis dicatur transfugisse. Fallaces enim homines, ut facilius, quos captant, fallant, consueverunt omnes modos ac partes applausibiles sceleri suo adhibere, ut ab se remota omni suspicione facinoris meditati, fidem acquirant, ac tandem interea temporis pergant secure in officio hostibus pollicito.

Quapropter morum actionumque huius hominis priorum non ignarus, audita mutatione eius instituti, quod apud Turcas habuit, visum est mihi, debere me obiter Serenitati Vestrae humillime significare, quisnam sit hic homo, et quantum hoc tempore, quo tanti motus hinc inde intenduntur, aut credi, aut committi illi debeat. Qui quum sit audax et sagaci ingenio, diuque iam versetur in officio, limites Regni Maiestatum Vestrarum pessumdandi ac prodendi, suspicandum etiam maxime est, Magnum quoque Turcam non alicui rudi ac simplici, sed vafro, et in diuturnis flagitiis versato id explorationis demandasse. Ipse itaque modis suis (si quid meo iudicio tribuitur) observetur, nec habeatur omni ex parte liber. Ego autem, si quid in hoc non interrogatus opinionis meae minus fortasse opportunae attulerim, Vestra Serenitas clementer mihi ignoscere dignabitur. Quam Deus Optimus Maximus felicissimam conservet. Ex Sellie XXII. Maii M. D. LXVI.

Kivül : Serenissimo Principi ac Domino, domino Carolo Archiduci Austriae, Duci Burgundiae, Tirolisque Comiti etc. domino et Principi mihi semper clementissimo.

LV.

A triumszlécsieknek Verancsics Antal.

Ad Zleczenses colonos.

1566. máj. 31. Affici vos apud Egregium dominum Christoph rum Cubiny magnis incommodis, de quibus nobis p hunc vestrum nuntium conquesti sitis, abunde intell ximus; vellemusque, ut eius optimi, ac nobis amic simi viri procuratione status vestri, quae ad br tempus commodo vestro illi est commendata, propet sioribus officiis vestris eniteremini agnoscere et co plecti. Quippe qui quum vobis saepissime antea apud me, et in Comitatu isto Lyptoviensi potroci tus fuerit, defenderit etiam, quoad potuit, a multorum qui vos interdum variis iniuriis affligere voluerun miramur non mediocriter, quomodo iam duriorem se erga vos exhiberet, postquam et utilitatem ex vob percipiat, et in tutelam suam, rogatus a nobis, v acceperit. Nam quum videremus gravari vos, debi nobis servitia vestra Varalliae apud Turoczien claustrum exhibere, iuxta aliorum nostrorum subdit rum leges, assidueque in his contumacia vestra, supplicibus libellis vestris, quibus fere omnimodam nobis immunitatem sollicite petebatis, vexaremu huiusmodi via experiri vos voluimus, quam grat pretiosumque imperium nostrum habere debuisset Quod et vobis, et aliis Comitatuum istorum omnib subditis nostris, consortibus vestris, fuit semper indu gentissimum et moderatissimum.

Verum quia omnino vos parum perspicitis commoda vestra, et, quidnam eorum velletis magis, quae aptatis, parum et iudicio solido; committimus vobis, t desinatis pro nunc huic nostrae cum Egregio omino Cubiny transactioni commendatitiae contraire, osque sic eius voluntati accomodetis, ut et officia et bsequia vestra illi non desint; habentes respectum tiam ad futurum tempus, quo, ut antea saepenumero obis fuit beneficus, ita et postea, quum in pristinum edieritis, esse non recuset.

Ut autem, si quae ab eius Egregia dominatione ifficiliora sustinetis (quod adhuc non credimus), le-iora vobis fiant, scripsimus ad dominationem eius, et onfidimus, quod respectu nostrae amicitiae nihil tale obiscum est acturus, quod sufferre nequeatis. Tanummodo non detis aliquibus quorumpiam susurationiius apud vos locum, qui fortasse odio domini Cubiny erturbant vos, ut ipse perturbetur. Sed hac ratione, uum vos magis turbabimini; cavete, ne vos similes omines fallant, et amicum amittatis magna cum iacura vestra, quem postea, ubi vos subierit poenitudo, x errore sero agnito, frustra recuperare contendatis t laboretis. Valete. Ex Sellie ultima Maii 1566.

LVI.

Kubinyi Kristófnak Veranesics Antal.

Ad Christophorum Cubiny.

1566. máj. 31. Zlecenses mei (uti ego video), dum omnino lib
esse volunt, nec naturalem dominum, nec temporariu
cui sunt commendati, aequo animo ferre possunt. I
sic produnt suam (nescio) simplicitatemne, an ma
tiam, magisque incidunt in id, quod refugiunt. Qua
ingenium semper peculiare fuit huiusmodi plebecul
Nimirum maxime tunc desipere et impingere, qu
se melius commoda sua perspicere arbitrantur, qu
eos, quorum potestati ac iuri subiecti sunt; ad
magis, quae appetunt, respicientes, quam intellige
tes, quod revera illis conduceret. Sed quid? Comp
tiendum est conditioni humili, et parum provida
quando et ipsi homines sint, et careant, ut liberta
sic et iudicio et consilio. Questi sunt enim apud
quod ab Egregia dominatione Vestra maiore servitu
rum laborumque impositione premerentur, quam le
eorum postularent; essetque illis propterea admod
grave subesse domino alieno; petitione adiuncta
eos huiusmodi commendationi subducerem, et ad
reciperem. Quod ego etsi futurum bene praevidera
non ignarus similis plebeculae studiorum ac moru
quia tamen commune est omnibus hominibus
habere servitutem, non est mirum, si iam Vestr
quoque dominationis imperium, cuius mihi et huma
tatem, et mansuetudinem, et patrocinium saepe an

commendarunt, detrectare modo videantur; quum neque meum, quod habuerunt semper indulgentissimum, sustinere potuerunt. Sed in omnibus, quae aut probantur illis, aut improbantur, audiendi non sunt. Neque subito eundum est, quo commentis suis dominos suos, qui pariter et pietate, et prudentia magis, quam ipsi pollent, neque ignorant, quanam regula, quave ratione moderari ac regi debeant, astutius abducere tentant.

Propterea scripsi ad illos, ne tam repente in Egregiam dominationem Vestram, immo et in se ipsos, et in me tumultuari velint; sed officio suo propensius insistant, Egregiaeque dominationi Vestrae obsequentes sint, donec apud eandem erunt. Neque putent usquam se ita, uti cuperent, liberos et immunes ab operis dominorum fore, etiamsi quotidie experirentur decem. Quantoque ad maiores essent migraturi, tanto graviore exercerentur servitute. Speroque assensuros huic meae admonitioni; tantummodo dominatio Vestra Egregia dexterius aliquod et speciosius in regendis artificium adhibeat; quo utique ex officiis eorum potius, quam ex otio et contumacia capiat utilitatem debitam, cum qua etiam fuerunt a me commendati.

Ceterum quia iam Nicolao Jaiczay satisfactum est, domum etiam, quam novit, solvi ab eius vinculo, quae in chyrographum, Egregiae dominationi Vestrae expectatum, ascribi debeat; ubi primum rediero Posonium, id ipsum chyrographum expediendum mittendumque curabo. Bene valeat, et nostra familiariter utatur opera. Ex Sellye ultima Maii 1566.

LVII.

Dolfinus bibornoknak Verancsics Antal.

All' Illustrissimo Cardinale Dolfino.

1566. jun. 3. Al' arrivar di qua del signor dottor Francesco Spadari, secretario suo, Io ero in Hongheria ne cerci beni mei. È molto harei voiuto, se non quelli giorni m' havesse ritrovate in Vienna, acio più tosto la Reverendissima et Illustrissima Signoria Vostra fusse stata servita da quel pocho, che vaglio alli commodi soi. Ringratiandola summamente, che con la solita soa verso à me amorevelezza, i habbia degnata di visitarmi con le soe benignissime lettere, è valersi anchora della mia servitu, ò grande, ò piccola. La quale tutta, senza alcuna exceptione sempre è prontissima alli soi voleri. Per tanto non vogliando dar induggio alchuno à fare tutto quello, che commette nelle soe cose gia ben à me intese per le lettere di esso signor secretario suo, questi otto giorni alla venuta de Soa Maestà. Io anchora con il restante delli signori conseglieri Onghari saro in Vienna, et sforzeromi di fare tutto quello nel servitio dell Illustrissima e Reverendissima Signoria Vostra, che potro, e sapero. Pregando la bonta Divina, che la conservi à longissima vita, e siali propitia in tutte le soe cose à suo piacere e desiderio. Dal oppido di Sellie alli 3. de Zugno 1566.

LVIII.

Keresztély Bálint minorita tartományfónöknek.

Ad Rererendum Valentinum Christianum Provinciae Minoritarum Austriae.

Reverende domine Pater, et amice honorandissime. Egregium virum dominum Antonium Hugi Justinopolitanum, ut amavi, huncque semper antea commendatum, ductus virtutibus eius, ita et nunc, et imposterum paratissimus sum promotioni ipsius adesse, ubicunque causa eius postulaverit. Et quia non minore observantia Reverendam quoque paternitatem Vestram prosequor, faciam etiam sua gratia propensius, quicquid sciero eidem domino Antonio fore commodo. Quum autem brevi ad felicem appulsum Sacratissimae Caesareae Maiestatis, domini nostri clementissimi, ego etiam futurus sum Viennae Domino adiuvante; non id litteris, sed praesentia obire studebo, ut omnia solidius ei praestent ab officio meo, quaecunque ad rem illius spectare videbuntur. Reliquum est, Reverendissimam paternitatem Vestram optime valere et me amare cupio. Ex Sellie 4. Junii 1566. 1566. jun. 4.

LIX.

Graussupolo Antalnak Verancsics Antal.

Ad Reverendum Patrem Antonium Grossuplum.

1566. jun. 4. Alle vostre del XVIII. d' Aprile non ho potu
prima responder per non esser stato tutta via in u
locho de queste nostre parti, et havendo havuto occ
patione de più negocij mei particolari molto imp
tanti. Hora ch' li rispondo, non solamente tardi, m
anchora in brevita, si dignara d' havermi iscusa
Perch' essendo io anchora per venire à Vienna, ne
arrivata de Soa Maestà nostro Signor, mi riserve
alla presenza, per raggionare con essa lei piu à lon
sopra i tre articoli di confessionisti, porretti à S
Maestà nella Dieta Imperiale, ch' da me most
desiderare.

Pur tra questo, lasciando adesso i particolari
del primo, come delli dua seguenti, diro un pocho
ultimo; cioè ch' Io vorrei ch' il celibato nostro, qu
tumque pericoloso e difficile, restasse nel stato
et che ali appetiti della carne nostra non cerchessi
remedij dalla carne, ma piu tosto dalla mortificati
d' essa, è combatessimo legitimamente, è da vero
essa lei, per pigliar pei corona, fatti trionfanti
nemicho, quantunque con molto e spesse ferite, in
anchora con percosse molto gravi dal aversario ri
vute.

Ma vorrei anchora, ch' li concubinari, scorta
fornicatori, e simil altre puzze piu brutte, et inde

etiam Dio del nome, non si tolerassero nella Santa Chiesa. E ch' non si pensasse mai, di voler congionger li Catholici con li confessionisti. Perche si metterebe al giocho delli delegiatori nostri tutta la disciplina nostra Apostolica; la quale deve essere fermissima, e non si leggiera, ch' agli appetiti d' ogni novo spirito, si butti ne tanti, e tanti. Interim

Perche se la Santa Chiesa e religione nostra Catholica è corona di verita, come certamente è, perche di tempo in tempo farla foglia di vento? e non tenirla solamente in soa reputatione, lasciando andar gl' heretici arbitratu suo per praecipitia adinventionum suarum, non autem indulgentia et pietate Matris Ecclesiae? La quale fu sempre vincitrice nella soa constanza, d' uno et de istesso sembiante, e trionfo de tanti e tanti prodigij cussi fatti del mondo e violatori del vero Cristiano evangelio. Cussi anche adesso è da sperare, ch' li succedera, se non si smarira, ne condurassi à dar voce alli nemici della fortezza soa. Brigino pure, quanto vioglino e possino. Emanuel enim nobiscum est, nel qual puotremo il tutto, si non haesitabimus.

Ne più per adesso; perch' presto saremo insieme. Signor Iddio l' ami, e lei à me, come fa sempre. Da Sellie il 4. di zugno 1566.

LX.

Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály.

1556. jun. 5. Salutem et omnia felicia. Ex litteris dominationis Vestrae Reverendissimae, quas a Valentino accepi, consideravi Eam varie affectam, cum propter varia et quotidiana, et longe insperata temporum incidentia, tum etiam praecipue mei causa. Quid igitur? Vimne fatis inferemus? aut in impossibilibus excruciabimur? Absit. Quod ad me meamque expeditionem attinet; non ignorat, me semper in eius potestate fuisse, semperque me accomodasse suis temporibus, proinde et nunc; fiant quae fieri possint, impossibilia valeant, et laudetur Dominus. Impedimenta autem, de quibus Jacobus scribit; ea non adscribo alteri, nisi tantum sorti domus nostrae. Ceterum quod Caesarea Maiestas iubet secum in expeditionem proficisci; dominatio Vestra Reverendissima cum sola sua curia consueta ire poterit libere sine exercitu; noster ille Agriam custodit nunc, ubi Suae Maiestati est maiori usui Quodcunque animal unam tantum habet pellem. Interim in nunc dominationi Vestrae Reverendissimae nescio quid rei ibi est; Ea pro sua prudentia iudicabit, et pro voluntate accipiet. Dudum cogit auersa ut dominatio Vestra Reverendissima, donec capti illi redimerentur, aggrederetur Reverendissimum dominum Strigoniensem pro reliquo nostro subsidio hoc est mutuo petere, aut saltem ad mensem Augustum. Sed quoniam facile invenire posset excusationem

videat si commodum esset, commodare se hoc pretio vinorum suorum, quae in Selye venduntur; alioqui etiam vix per totum Augustum educilabuntur. Tente autem, ut mox Selienses cum aliis eam summam deponant. Quis scit? forsan facient, vel cum aliquot parvo emolumento, aut promissione educilandi eis aliquot acones vini. Interim aut captivorum, aut Cathay promissio, aut pensio ex Camera accedet; tamen non urgeo, nec si non faciet, aegre feram. Et si cogor esse aliquanto molestior, ignoscat mihi; nam tempus meum breve est. Et vereor, ne hoc munus sit mihi ultimum a dominatione Vestra Reverendissima; non ex parte Eius, quae nunquam non vere germanam liberalitatem in me profudit, sed ex mea. Haec enim mea aegritudo eo iam deduxit vires mei corporis (ut videt); ut iam non post multum temporis cogar in cruciatibus vitam ponere; nisi Dominus Deus illius minutae adhuc familiae misertus fuerit. Licet autem sciam, quod dominatio Vestra Reverendissima de hoc sit sollicita plus quam vellem, et se circumagit per omnia: ideo et ego ausus sum ista, quae superius innui, in medium adferre. Credo namque, quod et dominus Archiepiscopus, velit nolit, facile assentietur, et contentus erit ex Camera accipere; quod illi longe facilius est, quam dominationi Vestrae Reverendissimae; quam Dominus Deus diu feliciter conservet. Ex Posonio 5. die Junii 1566.

Michael Verantius mp.
frater et servitor.

Mitto dominationi Vestrae Reverendissimae litteras Focassi, et Reverendissimi domini Cardinalis Augustani, quas mihi servitor Domini Varadiensis consignavit.

Kívül: Reverendissimo Domino Antonio Verantio Episcopo Agriensi. Perpetuo Comiti Hevesiensi et Borsodiensi. Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliario, Domino meo colendissimo.

In Selye.

LXI.

Divék Endrének Veranesics Antal.

Ad Andream Divecum praefectum suum.

1566. jun. 10. Bene meminimus, quod tibi de loco minerae Klek vocato in montanis nostris inquirendo superioribus mensibus commiseramus. In quo, ut sollicitus sis etiam imposterum, scito te perquam gratissimum nobis officium servitutis tuae praestiturum. si eundem locum pro desiderio et voluntate nostra assequeris. Quod autem attinet ad homines Egregii domini Joannis Rakowsky, nostri amici et vicini subditos, quos ais, te in ipsis locis montium nostrorum, in quibus esse mineram suspicio est, cum instrumentis opificii mineralis deprehendisse, et detinuisse; probe et ex officio fidelitatis tuae fecisti. Ceterum, ubi a nobis edocere postulasti, quid in eorum causa agere te oporteat, res eiusmodi est, quae non debeat negligi. Et quamquam ad amicum nostrum sit respiciendum nobis, sic tamen etiam jura nostra sunt tuenda, ut parcendo alienis, protegendis et conservandis nostris non desimus.

Quare accedas dominum Gasparem a Benycz, amicum et vicinum nostrum, eumque consulas, quomodo tibi in hoc procedendum erit, ususque eius consilio, sic de iisdem agas hominibus, ut ipse suadebit. Instrumenta tamen mineralia omnia apud te reserves ad adventum nostrum; inque vel unico eorum defectum fuisse factum, cave intelligam. Sed illud quoque non committas, ut eundem dominum Joannem, quem habemus amicum, reddas nobis inimicum.

Et satis tibi sit (quo nos etiam contentabimur), ut dimissis domino suo hominibus sine offensa liberis, cures ab eisdem vel palam, vel secreto locum memoratae minerae assequi; quo sic et amicitia viri, certe nobis charissimi, salva remaneat, et in montanis nostris notitiam quaesiti loci obtineamus; non interim redditis instrumentis, donec nobis videatur, et cum eodem domino Joanne coram colloquamur. Haec tibi super his duximus esse respondenda.

De Martino Litterato id habeas, quod unam domum recte duo patresfamilias domini commode regere et procurare minine possunt. Ideo si oblata conditio, quae offerri in praesentia potuit, ei non arridet, expectemus aliam occasionem. Est enim mihi curae; sed istud tuum officium non partiar in duos, quando et tu non ignores litteras, et non praesis tantae provinciae, cui ob eius magnitudinem sufficere nequeas.

Ad Magnificum dominum Joannem Balassa scripsi, ne colonos nostros Zelnicenses vexet. Tu litteras nostras mitte ad eum, non per subditum nostrum, sed per Judicem Nobilium, et per aliquem Procuratorem causarum amicum nostrum. Et in exhibitione earundem, si quid responderit, quod aequitati non erit consonum, protestentur juridice; quo sic tandem princi-

pium exordiamur nostrae causae, cum illo brevi ineundae. Cui quidem nequaquam deesse intendimus.

Postremo habeas de apparatu bellico, quem nunc Maiestas Caesarea et Regia, dominus noster clementissimus, omnibus Regni Ordinibus imperavit. Tu vero instrui desideras, quo modo eum, qui nos ratione istorum bonorum nostrorum concernit, expedire debeas. Nam quum et ipsi nos etiam simile mandatum Maiestatis Eius habeamus, quod tibi ad videndum misimus; et cuique viritim sui apparatus gerenda cura est pro ratione et numero colonorum, quotquot quisque habuerit: non dupplicem apparatum expedire debebimus, alterum videlicet penes Comitatum, alterum personam nostram; sed unum duntaxat, cum quo etiam iubemur mandato eiusdem Caesareae Maiestatis, ut illi in castris nos, quocunque ea loco habebit praesentemus. Postremo tandem, quum in aciem erit omnibus prodeundum, nostrae quoque copiolae iungentur Comitatui, et rem una, si oportebit, geremus. De quo, uti putamus, bene iam edoctus, scis quae et Comitatui respondebis, et eniteris facere, ut in hoc eodem apparatu nostrarum partium expediendo nulla mora commitatur.

Quum itaque de quolibet colonorum nostrorum centenario numero decem equites et decem pedites habere nos iuxta articulos anni 1556. debeamus, convoces omnes judices et juratos, et nostro nomine proponas illis, ut statim pecuniam expediant pro bimestri tempore. Tu vero seligas ex iisdem nostris subditis tot iuvenes aetatis firmioris pro pedestri ordine, quot ex numero eorundem bonorum nostrorum scis fieri oportere, eisque mandes, ut cum pixidibus suis, ceterisque armis necessariis, ac vestitu militari sint instructi et para-

sic, ut quum iusserimus illos venire ad nos, praesto sint, dignosque esse iudicemus, quibus stipendia debita impendamus. De equitibus nos gerimus curam, iamque bonam eorum partem habemus; et quotidie instruendos, conducendosque, qui desunt, reliquos curamus. Tuque interim da operam primo quoque tempore, ut vestito Georgio Poldrusio Castellano arcis nostrae Znyho, quemadmodum proxime tibi iusseramus, de eiusdem arcis firmiori statu, et custodia sic provideas, tam de munitionibus pulverum, victualium, hominum praesidiariorum fidelium, quam etiam de omnibus aliis rebus, quas eius securitas et conservatio requirit; mandesque diligenter, ut et die et nocte multo vigilantius et circumspectius eius arcis custodiae incumbant, quam huc usque; quia turbulentiora in dies ingruunt tempora, et quotidie emergit aliquid in nostris finibus, quo debeamus magis de rebus, de bonis, ac etiam domibus nostris esse solliciti. Vale. Ex Sellie 10. Junii anno Domini 1566.

LXII.

Uszalyi Péternek Veranesics Antal.

Ad Petrum Usalinum.

Ante quinque circiter dies scripsit dominus Vice- 1566. jun. 12.
comes Comitatus Posoniensis litteras ad Perediense nostros, eisque sub gravissima poena commisit, ut unum currum cum hominibus aliquot et instrumentis

Jaurinum ad servitia quaedam subitanea obeunda ex pediant. Quibus intellectis; grave et nobis et ipsis colonis nostris admodum fuit, quod quum in articulis publicis Regni conclusum sit, ut subditi Praepositurae nostrae Thurociensis, et praecipue Sellienses ac reliqui huc pertinenses, in arcem Wywar militent, et iidem labores quoque ac servitia sua praestent; difficillimum haud dubie est, ut bifariam serviant. Jusseramus autem officialem nostrum ad eum scribere, eundemque de hoc articulo edocere. Sed frustra; quia denuo respondit, ita fieri oportere; nec nunc res huiusmodi secundum articulorum ordinem admittere propter obsidionem Palothanam. Ne itaque pauperes illi aliquo afficerentur damno, obtemperatum est Comiti. Ne tamen hoc in posterum quoque fiat, et res usum accipiat; scripsimus ad Reverendissimum et Illustrissimum dominum Strigoniensem, ut, si erit aliqua via, provideat, ne ii miseri bifariam ad huiusmodi servitutem redigantur. De quo Egregiam quoque dominationem Vestram edocere voluimus, ut sciret, curaretque ipsa etiam, si quo modo poterit, ut a tali gravissimo onere immunes fiant, ac servitiis duntaxat istius arcis Wywar reserventur. Quam etiam felicissime valere cupimus. Ex Sellie XII. (Junii) anno 1566.

Quum iam praesentes litteras nostras essemus clausuri, responsum ad alias nostras ab eadem accepimus. Nec putamus, opus esse ad priorem partem suarum quicquam subiungere, nisi ut eiusdem monitis, atque consilio, immo etiam benevolentia utamur. De negotio decimae tantummodo nonnihil agemus. Cuius si arendationem concessibilem, immo et promulgationem suo tempore intellexissemus, credimus quod eam, et quidem totam, nemo praeripuisset nobis. Et par

(uti existimamus) erat, ut Sellie, et officialis eius eandem promulgationem accepisset. Sed quia vix octo dies sunt, quod memoratam decimam (uti iam diximus) concessibilem esse audivimus, experiri voluimus, si vel hanc saltem nostrorum bonorum partem obtinere possemus, quae provenit in territorio Sellie et Kyralfalwa.

Cur autem rei nos advigilare non potuerimus, causa est, quod; quia elapsis aliquot annis in usus domini sui colligebatur, negabaturque palam omnibus; ne nos quoque desiderio eius frustra sollicitari voluimus. Nunc itaque, quoniam iam concessibilem factam esse videmus, etsi pro tota loqui nequeamus, si tota nobis non conceditur, at saltem pro ea eius parte (arbitramur) loqui nos posse, ut cuius terrestris dominus sumus, et excusamur in reliquo, quod memoratam promulgationem illius arendationis suo tempore non intellexerimus; Egregiam dominationem Vestram diligentissime rogamus, velit amicitiae et officiorum nostrorum gratia impensius aliquanto curare, ut dominus provisor Comaromiensis, et Jaurienses Capitanei concedant nobis hanc ipsam eiusdem decimae partem, quae est in ipsis bonorum nostrorum duobus locis supramemoratis. In quo quum et dominatio Vestra Egregia, et memorati domini amici nostri declarabunt erga vos benevolentiam suam; tum et nos dominationi Vestrae pretium citra moram deponemus, et ipsis dominis amicis nostris iam supramemoratis gratificari pro eorum commodis maioribus non praetermittemus, ubicunque et quandocunque operam nostram usui suo accommodare voluerint.

LXIII.

Verancsics Antalnak Camuglia Jakab.

1566. jun. 16. Reverendissimo bon Signor, Signor mio sempre gratiosissimo. Questi zorni passati hebi doi mandi litere dala Signoria Vostra Reverendissima; m· scrite ali 15. di Mazo, et l' altre per Bodi deli 4. d Zugno. Ale qual prime za ho dato resposta per Zab· Tomas de Berin; il qual chredo le abia mandato pe· il suo homo; secondo chel mi a inpromesso. Niente d· mancho adesso anchora non resto di scriver il tut· et dar resposta a tute dui.

Primamente quanto al stato de li captivi; Io n· ho potuto concliuder altramente con Zabo Tomas · no me in questo modo; che oltra li 609 fl., che za · Signoria Vostra Reverendissima ha nele mani, dara· 2500 fl. de danari contadi subito, et inter mene · zorni 15 quella li avera fidelmente nele mani o· Selie, overo dove che quela si ritrovera; ma con q· sto, se la Signoria Vostra Reverendissima si conte· tera. Perche Zabo Tomas dice, che quel Turcho, c· vol reschatar il Chelebia con li altri captivi, non v· dar piu un quatrino; dove chè Io li o dato ques· resposta, che no volio mancho un quatrino de q· che la Signoria Vostra Reverendissima ha scrit· commesso. Perho se la Signoria Vostra Reverendiss· sara contenta, di lasarli per quel, che inprometè· bene; se non, sta a quela. Et circha cio la Sign· Vostra Reverendissima, quanto presto sara possi· quela mi scriva, et dia relatione. A me certo pare·

de la sarli, perche vedi, che Magochj fa quel, che vol per despeto de la Signoria Vostra Reverendissima, come fina adesso, che 'l per forca fa esser piezo il Chelebia, et poi ben bastonato, et tenuto in cepi, lo fa pagar a lui solo la piezaria de li 600 fl., benche sono stati 7 piezi, et il pilya la roba dal Chelebia, la qual have portato il Ebreo per vender, et per dar il danaro nele mie mane per nome de quela; ma Io non so che fare. Se li parlo qualche cosa sulamente, il sene ride, et per questo diche, che se para ala Signoria Vostra Reverendissima di lasarli, veda; perche o paura che un zorno non averemo ne un ne l' altro, se 'l Magochj fara quel, che za a comencato; et poi sara dificile litigar con lui; et per questo la Signoria Vostra Revcrendissima faca il suo parere, non il mio.

Quanto al negotio de Sircz con Catai, anchora non ho parlato, perche non e stato mezo; ne o trovato il tempo de venir al Preposito di questo; ma subito vedero di conchluder con lui, et quel, che avero conchluso, subito avisaro la Signoria Vostra Reverendissima per il primo.

Circha ali prati dela Prepositura Mazore; io non li posso cavar utilita nesuna, perche Corlat Cristopf l' a fato segar tuto il prato de Koch, dove che io aveva mandato per falcharlo; et quando andai, trovo, che za lo falchano. Po subito parlai al signor Magochj, dicendo, che 'l non lasase ter per forca li prati de la Signoria Vostra Reverendissima. Il qual mi rispose, che non pol far di mancho, perche besognia, che li soldati abiano con che mantegnir li soi; et besognia che 'l tenga soldati; niente di manco diceva, che li cometera. Ma no vedo [illegible] comesso; perche za le messo in M[illegible]

Parl'ai con il dito Corlat, che 'l non debesse molestar, ne tior li feni di quella; ma lui mi rispose, che Magochj ge l' abia dato. Cussi anchora il prato grande de Zyhalom lo fato io falchar.

Et e andato Magochj, et se l' a dato a uno, che si dimanda Chapy Cristopf; il qual di matina lo vol far menare via. Niente di mancha adesso andaro da Magochy, et li parlaro circha cio non altro. Perora se nome, che la Signoria Vostra Reverendissima, quanto presto sara possibile, del tuto mi scriva, et dia resposta. Ma al Magochy, se quela scriva, scriva con qualche bel modo, overo non scriva niente; perche subito il fara qualche oltrazo a me, come a signor Adam et altri. Et con questo ala Signoria Vostra Reverendissima per sempre mi a richomando, et prego Idio, che za faca venir al fine questo efeto, et conduchila de qui a salvamento.

Datum Agriae 16. Junii 1566.

Dela Signoria Vostra Reverendissima
minimo servitor
Jacomo Camuglia Dalmata mp.

Kivül: Reverendissimo Domino, domino Antonio Verantio, Episcopo Agriensi, Comiti perpetuo Comitatuum Borsodiensis et Hevesiensis, hac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc. Domino mihi semper gratiosissimo.

LXIV.

Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály.

Salutem et omnia felicia. Accepi a domino Vicario Agriensi litteras dominationis Vestrae Reverendissimae, in quibus illud tantummodo erat, quod Eam haec praesentium temporum facies nimium conturbaret; cuius rei causa solum est expensarum penuria, bellum enim magno sumptu indiget. Tamen dominatio Vestra Reverendissima non ita indulgeat sollicitudinibus tanquam rebus subitaneis; restat adhuc aliquantum temporis, quibus dirigere huc negotia poterit. Jam enim valida pars exercitus hostibus opposita est, et quotidie augetur; Maiestas vero Caesarea, etiamsi personaliter rebus adesse voluerit, non ante movebit, quam adversarium Budae esse cognoverit, quod in Augustum aut Septembrem protrahetur. Forsan, uti et credo, dominatio Vestra Reverendissima mei, quam sui sollicitior est; et eorum, qui ad domum et nomen nostrum pertinent. Sed haec quoque curare velim omittat. Non sum subitae voluntatis, non intemperans, denique non impius; ut qui Eius pietatem et benignitatem cogere aut impellere praesumam. Dabo locum tempori, accomodabo me fortunae et casibus; et si hac aestate denegatum erit domum abire, primum ver non deerit; modo interim nos conservare ab hac tempestate instanti possimus alicubi locorum extra telum et timorem. 1566. jun. 19.

Doctor Illicinus hodie hinc Tyrnaviam est pro-

fectus, futurus alia die (apud) dominationem Vestram Reverendissimam. Ex eo intelliget multa, tam de exercitibus, quam de aliis variis rebus. Haec sunt igitur, quae mihi hoc tempore scribenda erant; si quid occurrerit, scribam deinceps.

Interim Dominus Deus conservet Eam incolumem ad multos annos. Ex Posonio 18. die Junii ad vesperum, qua advenit Sebastianus 1566.

Michael Verantius
frater et servitor.

XLV.

De Andreis Ferencz felhévvizi prépostnak Verancsics Antal.

A messer Francesco d' Andreis Preposito Felheviziense.

1566. jul. 12. Per la risposta delle vostre di XII. de Mazzo datemi alli VI. di Zugno in Sellie, non occorreva iscusarvi, che nella partita sua da Vienna, non mi havea rescritto segondo il suo volere, essendo Io stato di soverchio anchora sodisfatto cò quelle, et dio si breve che mi mando nella detta sua partita. Quando l'amore è la benevolenza fra gli amici non tanto consiste nelle demonstrazioni apparenti, quanto nel archano di cori, è nelli schietti officii. Il che persuadendomi Io del amore è della benevolenza vostra, che me portate da molti anni constantissimamente, sarò

sempre sodisfatissimo delle vostre, quantunque altro nò hauessero in si, che „Si vales bene est, ego quidem valeo, et te ut soleo amo.“

Il restante del uostro credito, che havevate cò quondam mio Belgramonio, vi mandai in XX ducati d' oro portugalesi per il nostro Vsaly. Loglie credo, che gia hauete rizevuto.

Delli vostri vini ero per far tutto quello, che pensavo essere al commodo vostro, è che soglio prestare ad ogni amicho mio di somiglianza vostra. Ma quando venni à Possonio, è gustai li detti vini, ch' erino da sei botte in cercha, gli trouai tutti pendoli, et in tal maniera destrutti, che veramente nò mi basto animo di torli vedendo, che ne per danari, ne per il uso della fameglia erino boni, come intenderete da pre Nicolo di Varasdino, procuratore d' essi vini, in presenza del quale gli uolse vedere è gustare tutti in casa mia. E li dette conseglio, che, per no farui danno vendendoli al presente, alla noua vendemia li reservasse, e reparasse con le vue è mosti novi. Quello mo fara, Io non so. Ma saria bono, che voi anchora li deste tal commissione. Perche forse si repararanno, e saranovi d' utilita, della quale adesso no sono.

Al Monsignore Arciuescovo nostro non resto di fare ufficio amicheuolissimamente per voi ogn' hora, che mi occorre. Ma ni occorre molto raro. Pur si fa quello, che si couiene alla amicitia nostra.

Che il Reverendissimo Monsignore de Cinque Chiese mi è bon amicho, Io anchora mai nò ho dubitato. Ma ben voi mostrate hauer nò so che puocho di dubbio, tanto spesso scriuendomi di ciò, è lo giuramento anchora, senza da me esser richiesta. Quare edissera ad hanc parabolam. E se qui auc qual cosa,

che per voi possiamo, adoperatine sen-a ogni rispetto. Perche vi amo al solito è senza ogni colore. Al Reverendissimo N. Cinque Chiese offerite gli mei ufficii. e sappiate fermamente, che li desidero tutti l' honori è grandezze, che si conuengono alle soe vertu, è cortesia, honorata da molti è da me tanto, quanto nò ciedo à nissuno nel amarlo è volerli bene.

Di novo altra qui nò habbiamo cha li apparati di guerra è la espettazione di Turchi, li quali vengono, come si raggiona, cò grande moltitudine, e con il suo Prencipe. Iddio sia con voi, e voi state sano. Da Vienna alli XII. di Luio 1566.

LXVI.

Pernessy Istvánnak Verancsics Antal.

Ad Stephanum Pernessy.

1566. jul. 14. Heri cum Egregio domino Andrea Pernezzy fratre germano Egregiae dominationis Vestrae colloquuti sumus de controversia, quae est cuidam Gabrieli colono suo cum Mattheo Somogyj subdito nostro satis abunde cupientes, si quo pacto fieri posset, ut iam tandem eadem controversia finem suum sortiretur. Sed quum nulla prope in parte videntur ea simul convenire, quae hinc frater dominationis Vestrae asserit. inde Mattheus Somogyi subditus noster loquitur. de quibus alios etiam jurium nostrorum peritos consulere non praetermisimus, viam aliam non reperimus, qua

haec eadem controversia bono modo terminari possit, quam via juris et justiciae. Dominationem Vestram Egregiam rogamus, velit ipsa etiam ad hoc accedere, et quoniam de eodem subdito nostro nos judicium Eidem administrare in loco suo minime recusamus, quicquid idem colonus eius contra eum habuerit; non gravabitur mittere, qui in possessione nostra Pered id revisionis obeant, nosque curabimus, ut secundum Deum et justitiam eius utrique parti judicium rite administretur.

Ceterum quia detentionem quoque eiusdem subditi nostri non satis legitime fuisse factam intelligimus, quum idem non sui sed nostri juris sit, qua ratione fideiussio etiam ab Egregio domino Clemente Zalay expetita pro eo fuerit, nec praeceptoriae litterae domini Judicis Curiae Regiae Maiestatis redditae illi fuerunt; constabit postea ex judicio, quod adhuc non est factum legitimum. Ideo rogamus Eandem, ut interim, donec serio et legitimo judicio haec ipsa causa tota revidebitur, velit supersedere a vexatione tam domini fidejussoris, quam etiam eiusdem nostri subditi, quem, quum judicii tempus aderit, ita coram sistemus, ut aequitas et causae ratio postulabit. Reliquum est, Egregiam dominationem Vestram bene valere optamus. Viennae 14. Julii 1566.

LXVII.

Verancsics Anlalnak testvére Verancsics Mihály.

1566. jul. 16. Salutem et felicitatem. Misi ad dominationem Vestram Reverendissimam equos decem, quos petiit cum kochy. Mitto etiam litteras Blasii Buday, quas voluit cito perferri ad Eam. Quod reliquum est, det operam dominatio Vestra Reverendissima, ut emat navim pro vado, quia damnum quotidie patitur. Timuimus etiam his nundinis de naufragio; tamen laudetur Deus, quod nemo periit. Porro quod dominatio Vestra Reverendissima scripserat circa emptionem quatuor equorum pro domino Theobaldo; sciat, nullos fuisse, et qui erant, viles et macilenti, et inutiles fuerunt. Nam non audent conductores bouum nunc bonos equos huc adducere; quoniam multi spoliantur ab equis a militibus sub praetextu belli huius. Dant nimirum illis iuramentum, ut dicant, quanti ipsi emerint; et tantum illis numerant, et equos accipiunt. Coloni vero isti censum persolvere, ut video, non cogitant; tempus prorogant, et paupertatem obiiciunt. Ego iussi, ut cras omnes conveniant judices et jurati, ad quos verba ad eam rem apta aliquot faciam. Videbo, quid respondebunt. Oppidi nihilominus judex venit ad me, faciens excusationem, non posse exigere praeter duos florenos; et petiit consilium, quid sit facturus, seque velle facere omnia, quae iussero. Respondi me velle prius admonere eos; deinde quid facto fuerit opus, iussurum. Sed neque judici credo, quia unus est ex illis.

Nova alia non habemus, nisi quod fama sit, quod Turcae ex Strigonia res suas pretiosiores Budam exportant; item quod Julam oppugnant, sed vili milite, exceptis non multis melioris notae limitaneis. Nundinae fuerunt mediocres, bouum tamen tanta copia, quanta nunquam fuit, idque ob metum Turcarum et belli huius. Opto dominationem Vestram Reverendissimam optime valere. Ex Selye 16. Julii 1566.

Michael Verantius mp.
frater et servitor.

Kivül: Reverendissimo Domino, domino Antonio Verantio, Epicopo Agriensi, perpetuo Comiti Hewesiensi ac Borsodiensi, Sacrae Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliario etc. Domino meo observandissimo.

Viennae.

LXVIII.

Konichi Jánosnak Verancsics Antal.

Ad Magnificum Joannen Koniczky Serenissimae Annae Infantis Polonorum Thesaurarium.

Quum ego iampridem operam meam Magnificae dominationi Vestrae non obscure promiseram, quod Balthassarem adolescentem, germanum fratrem suum, qui apud nos putatur esse amissus, quaerendum inveniendumque, quoad eius fieri potuisset, diligentissime essem curaturus; nec desunt mihi bonae fidei quo- 1566. jul. 18

rundam amicorum communium testimonia, institisse me huic officio non segniter, neque perfunctorie, sed certe summo studio et voluntate, omnes sumptus quoque faciendi, adhibendique labores, si res ita postulasset, ut vel tenui aliqua significatione scisse potuissem, vivitne, an obierit? et si omnino esset adhuc incolumis, ubinam ageret gentium? idque eo potissimum desiderio, ut tanta charitate in utrumque fratrem, in alterum ferme iam amissum, diu iam in alterum macrentem collata, dolorem etiam Magnificae dominationis Vestrae abstersissem, dato ad eam nuncio, inventum esse adolescentem, eundemque vivere, aut saltem desiisse vivere; ut Ipsa quoque sollicitudine huiusmodi ambigna desiisset angi.

Propterea non erat opus (ut arbitror) litteris etiam Sacrae Reginalis Maiestatis Polonorum currenti calcar subiicere, ne tanta Princeps hoc molestiae genere mihi scribendi incommodaretur. Quippe, quae si tantummodo voluntatem suam vel ministrorum opera iussisset ad me de hoc perferendam; aeque me sane obsequentissimum sibi invenisset, ac eiusdem benignissimis litteris intervenientibus.

Sed haud dubie fuit mihi perquam gratissimum, requiri meum a Sacratissima Eius Maiestate officium; daboque operam multo diligentius, ut plane intelligat, hanc suam voluntatem sic a me acceptam, exequutamque fuisse, ut et dignitas, et authoritas illius postulat, ac etiam ut Magnifica dominatio Vestra opinione sua, quum de mea erga se, quod putaverit oportere ad me benignissimas litteras tantae Maiestatis dari, quo mihi persuaderetur diligentius, ut rem, de qua agimus, propensius amplecterer, non fallatur. Quod quidem et Magnifica dominatio Vestra, sicuti

debere fieri iudicavit, consequuta est, et ego iam extra omnem moram aggrediar novum studium, ut et Reginali Maiestati obtemperem, et Magnificae dominationi Vestrae vel hoc saltem conatu, qui a me requiritur, gratificer. Quandoquidem amissi huius adolescentis casus, quo et ego non mediocriter perturbor, eo etiam videtur esse infelicior, si vivat, ignoretur, et si iam obierit, pariter cognosci nequeat; quo magis mirari quoque non desino, quod Magnificus Andreas Balassius, cui commendatus fuerat, et ea quidem nota concreditus, qua nobilium filii etiam apud nos alienae disciplinae subiiciuntur, ne domestica, quae est liberior et indulgentior, abuterentur per licentiam, privarenturque eo profectu ac beneficio, de quo proditus est Horatianus ille versiculus: „Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit,“

Sed quid dicam! Vereor equidem non eam illius curam fuisse habitam, quam adolescens, vel ipso genere suo merebatur; quod complures ex nobis, qui huiusmodi filios amicorum ad maturitatem virorum excolendos accipimus, neglectus quidam haberi interdum consuevit. Qui alioqui committi, maxime in externos, non deberet, propter multa, quae nunc non est attigendi locus. Et propterea bene est ante perspiciendum, adolescentes huiusmodi, qui sunt adhuc aetate immatura et rerum imperiti, cuiusmodinam hominum curae, ductuique committi debeant.

Verum de his cum Magnifica dominatione Vestra fusius fortasse egi, quam exigebat; egi tamen propterea, ut uberius fidem mihi adhiberet, me nec hactenus defuisse huic officio, quod a me exposcit, nec deinceps defuturum, curaturumque sedulo, ut quicquid de eodem adolescente fratre suo, sive de vivente

adhuc, sive iam de dudum mortuo intelligere potero, quamprimum et Maiestatem Reginalem, dominam meam clementissimam, et Magnificam dominationem Vestram, amicum meum observandum, edocere non praetermittam.

Ad litterarum autem suarum reliqua, non est, quod multis respondeam. Quae quum ad amicitiae nostrae officia pertineant, quae iam inter nos firmissime est constituta (esto, quod nondum mutuo nos de facie cognoverimus), satis erit utrique nostrum, ut ipse hic, istic vero Ipsa, quaecunque alterutrius negotiorum usus postulabit, ea omnia studiose amanterque obire non praetermittemus. Maxime legis etiam eius memores, ut quae absentibus amicis coram praestare nequeamus, eisdem corda non denegemus.

Ad Jachimovium vero nepotem suum quod attinet, ipse quum in dies pleniore iam vestigio ad patrias virtutes pergens, satis affatim sese commendat, loquantur de illo alii. Mihi tamen curae erit, ut quoad utetur meo contubernio et mea disciplina, non negligatur, quum eius incolumitas, tum etiam indoles ad omnia honesta comparata. Nec dubito in optimum etiam ac prudentem virum, si supervixerit, evasurum, testaturumque virtutibus suis, quum in patriam redierit, quod apud eum hominem egerit iuventutem, qui prae multis aliis nationibus et Polonicam semper magni fecit, et Magnificae dominationi Vestrae gratificari plurimum desiderat; Eidemque a domino Deo precatur omnia optima atque felicia. Viennae 18. Julii 1566.

LXIX.

Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály.

Salutem et felicitatem. Litteras, quas ad me de- 1566. jul. 25.
dit dominatio Vestra Reverendissima pro Balicza, optime intellexi; sed miratus sum, quod ad binas meas ad Eam scriptas ante, nihil responderit, nisi si redditae adhuc non fuerunt. Florenos 60, quos petiit, misi ad Dalmadinum hodie per nostrum Body, ex pretio vinorum, quia aliunde non habui. Nam illis paucis pecuniis, quae ex vado et thelonio proveniunt, utor ad sustentationem meam et familiae, quae hic est nunc. Nec aliter vivimus hic, quam si Viennae aut Posonii essemus. Censum coloni neque in somnis viderunt, ut conferant, quin etiam ad servitia aegre compelluntur; faciunt tamen utcunque. Vina Reverendissimi domini Strigoniensis iam defecerunt. Coactus sum mittere florenos 100 et decem pro aliis vinis ad Sempte; ubi empti sunt acones primo 40. Pro reliquis hodie misi Martinum Palasthy; quia alium hominem ad talia non habeo; licet intelligam de eo, quid ad me scripserit. Sed aliter fieri nequit, ne vinum deficiat. Emitur autem iam urna florenis 5 denariis 72. Navis vadi iam omnino dissolvitur; nec credo, dominationem Vestram Reverendissimam superius nunc posse emere navem. Sed si erit voluntas Eius, mittam ad Comaron aut Jaurinum talem navem emere; quia quae illhuc dilabuntur, non revertuntur sursum. Vizkelethy venit huc cum tribus equis, et expectat dominationem Vestram Reverendissimam. Reli-

qua intelliget ex meis prioribus. Nova certiora et citius Viennae audiuntur quam hic; licet toto hesterno die audivimus hucusque bombardarum tonitrua. Aiunt oppugnari Vytan et Gesthe. Dictum est etiam, quod Ferthal Bassa in oppugnatione Gywlae pixide occisus est, et copiae eius facta eruptione a nostris omnino profligatae. Quod si verum est, Dominus Deus pugnat pro nobis et Caesare nostro. Opto dominationem Vestram Reverendissimam optime et diu bene valere. Ex Selye 25. Julii 1566.

Frater et servitor
Michael Verantius mp.

Pepones habebimus brevi multos et bonos; sed adhuc non maturescunt, incipiunt tamen. Ad dominum Tranquillum amicum nostrum nil habeo, quod scriberem. Jubeo tamen salvere. Quem quidem rogo, ut adhibitis omnibus coloribus rhetoricis et philosophicis, quibus egregie peritus est, det operam in reditu ut persuadeat uxori meae, aequo animo velle ferre spatium adhuc huius futurae hiemis. Quod si effectum dabit, tunc vere magnum et rhetorem, et philosophum vocabo.

LXX.

Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály.

1566. jul. 28. Salutem et omne bonum. Hodie vesperi, quae dies est 28. Julii, accepi litteras dominationis Vestrae Reverendissimae a Blasio Buday missas; ad eas

paucis est respondendum. Quod de emptione nova vinorum scribit; sciat, me in scribendo pretio deceptum esse currente calamo; nam non emimus aconem in Sempte florenis 5 denariis 72.; sed uno floreno et denariis 32; atque utinam tot emere potuissemus eo pretio, quot adhuc opus habemus pro duobus mensibus, sed tantummodo 40 acones habere potuimus cum magna difficultate, qui triduo epoti sunt; tanta est nunc potatorum copia. Et adhuc ad finem Septembris vix sufficient 200 acones. Vina autem non reperiuntur; nam et illa, quae sunt alicubi, omnia pro castris occupata devehuntur, cum litteris et strictis mandatis Regiis. Misi heri ad quaedam loca pro vino, de quo iam conventio pridem facta fuerat; cum currus advenerunt, mutata sententia negata sunt; aegre acones 20 habuimus pretio florenorum 2. Sed quid hoc est? Et aliud etiam est, quod sine parata pecunia moveri cellario non sinuntur. In metu sum, ut nos vina deficiant, tamen quanto cariori pretio ementur, eo carius vendentur. Et iam denariis 8 educilantur. Sufficiet, si quod ebibemus, lucremur; modo vina inveniamus. Illa unica utilitas et commoditas est, quod habeo paratam pecuniam, qua emuntur; proinde si dominatio Vestra Reverendissima officialibus Reverendissimi Strigoniensis partem persolvet; relinquat penes me vel solum florenos 150, quibus vina emi queant. Ego posteą dabo operam, ut de die in diem illis fiat satis. Aliter angustiabimur; et consultius erit, ut ex luero eorum pecunia illis persolvatur, quod hucusque deest. Ceterum dominatio Vestra Reverendissima non arbitretur, me esse tam sinistrum, ut mihi imponi ita crasse permittam, nec a Martino, nec quoquam, praesertim in magnis; parva autem ferenda

sunt temporum gratia, praesertim hoc tempore Sed de his satis.

Quod autem quidam ex Vayuodis his contempse- rint domini Pograny iuventutem, inique indicant; qu- niam profecto, ut ego iam animadverti, senilem hab- animum. Et nisi ego eum reprehensissem; aliquoties intellexissent, eum virilem habere animum; praese- tim quando unum peditem vi acceperunt. Sed eg- moderavi negotium; nam ad arma iam parati erant Habent enim nunc magnam potestatem, nec ullibi s- dicti Vayuodae modestius gesserunt, quam hic: nam ex aliorum bonis aperta vi homines ad remum dux- runt, tam ex nobilium, quam Praelatorum; nam et e- Episcopatu Nitriensi multos vi extraxerunt. Magn- comitatu armati incedunt, parati sanguinem effunde- omnibus, qui obstant. Hanc a Principe habent pot- statem.

Quod reliquum est, dominatio Vestra Rever- dissima committat Dalmadino, ut Posonii, si pote- disponat vina aliqua ad 150 acones, quandocunq- duobus florenis habere poterit, eo maius luchrum er- Nuper quidam Kys Peter, apud quem sunt centu aurei in pignore, offerebat sua vina. Aut apud illu- aut apud alium quaepiam quaerat, et significet mi- ego mittam statim pro illis, quia alibi vix reperient licet dabitur per me opera diligens, ut non defici- vina in cellario. Hoc autem fiat non mature, sed m- turissime.

Porro pertransierunt isthac quidam equites: s- scilicet, qui quaerebant stipendia; sed singuli flore- 5 menstruos habere volebant. Ego dare nolui; n- et isti, qui hic sunt, tantundem postea voluisse- Ambrosius etiam, qui fuerat servitor Palasthii pri-

cuius iam mensis elapsus est, noluit florenos 3 accipere ad mensem, sed vult 5. Ego expecto (responsum) a dominatione Vestra Reverendissima.

Isti etiam, qui hic sunt Eius servitores, tam equites quam pedites, iam eos taedet hic sessionis, licet non egeant. Vellent esse iam in castris.

Interim nova de Jula confirmantur. Et dicunt illi, qui ex illis partibus veniunt huc, quod triduo Swendi obsidebit Hathwan. Rustici omnes undique relictis omnibus suis, solum cum uxoribus et liberis, confugerunt ad Wywar, et sunt fere cum mille curribus. Nam eos Turcae ad muniendas arces inducere cogitabant, et primo impetu hostibus obiicere. Infideles ubique sunt in magno metu et confusione; immittat illis Dominus angelum sui timoris. Ex Selye 28. Julii 1566.

frater et servitor
Mich. Verantius mp.

Kívül: Reverendissimo Domino, domino Anthonio Verantio, Episcopo Agriensi, perpetuo Comiti Hevesiensi ac Borsodiensi, Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliario: Domino meo observandissimo.

Viennae.

LXXI.

Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály.

Salutem et omnia bona. Hodie, quae 3. dies est Augusti, advenit Kery. Quas litteras attulit intellexi, 1566. aug. 4.

praesertim quae respondet de vini penuria. Sciat, il ubique locorum sic esse; nam in aliquot locis miss pecunia et facta conventione decepti sumus. Ultim. loco hodie misi florenos 200 pro vinis Thyrnaviae quae si apportabuntur, spero, quod non deficiemus et lucrum habebimus, quia octo denariis instam faci iam vendere. Miro modo nunc vina hic ebibuntur. maximum damnum pateremur, si deficerent. Quae autem vina promisit Kys Peter, si bona sunt, non essent superflua. Nam huc domesticis equis advehe rentur; ut coloni fruges et foenum nunc importe impossibile est eos cogere.

De summa autem pretii vinorum Reverendissimi domini Strigoniensis, quam scire desiderat; scia quod cum illa pecunia, quae adhuc hic in vinis es ac quam hodie pro vino Thyrnaviam misi, una cu luchro, et quae apud me parata est, puto excedet flo renos 600. Vina autem cito ebibentur, et solvemu Supplere autem ad integram summam, ignoro, nis id fieri possit, cogitatis omnibus industriis; tame quid deerit, paulo post poterimus satisfacere. Qua si aliquo pacto dominatio Vestra Reverendissima hu summam ad tempus a domino Archiepiscopo mutu posset, ad praesentem necessitatem commodum ess quia undique angustiae sunt.

Jubet etiam, ut equites isti solvantur, et n conducantur; utque pedites retineantur, aurigis pa lum et victualia dentur. Ego nescio, unde haec f possint. Praeter vadum et thelonium non habem quae utcunque nunc reddunt plusculum. Ex vado v cum familia, convivae plena mensa est; curia au omnino nihil habet sine pecunia, usque ad ova e mus. Thelonei autem totam summam misi ad dom

tionem Vestram Reverendissimam, exceptis florenis 6 denariis 40, quos Kery pro stipendio duorum equorum inde dedi. Quod autem etiam subsidium pecuniarium petit, libenter, si esset, mitterem; sed non est, quia a colonis ne obolum quidem nunc habebimus. Si tamen tanta necessitas Eam urgeat, accipiat reliquum illorum centum aureorum, qui sunt in pignore apud Kys Peter; sciat tamen, me emisse illos aureos singulos 156 et 158 nummis, et 160; aliud nunc fieri nequit. Dominatio Vestra Reverendissima faciat quod potest; ad impossibile nemo cogitur. De censu colonorum et nona ne cogitet quidem; parati sunt etiam vi resistere; nec verba nec minae prosunt. Ego autem nollem victima fieri pro tam parva summa horum rusticorum, qui fere cruciatam expectant. Nos autem nec decet vi agere ad nova vectigalia; nec possumus, si velimus. Alia via reperienda est suo tempore. Ea mihi ignoscet, si contra opinionem Eius scribo; magna est iniuria eorum, et sunt fortes et parati animis et viribus ad resistendum. Fiet tamen quod fieri poterit.

Ceterum quod attinet ad captivos; intelliget dominatio Vestra Reverendissima, quomodo tenentur, ex ipsius Andreae litteris. Quod si diffidet custodibus illis, ut est diffidendum; aliud consilium dare dominationi Vestrae Reverendissimae ignoro, nisi ut Judicem Posoniensem roget, ut in eius civitatis publico carcere ad tempus custodiri eos permitteret, ubi tutissime teneri possent. Nam vereor, ne adhuc longius differatur eorum redemptio horum disturbiorum gratia. Interim si qui occurrerent Jyazberinienses, memor ero Zabo Thamas nunciandi. Tamen dominatio Vestra Reverendissima scribat Andreae, ut quotidie dormitum in arcem mittat Andream Kezeghmet secundum.

Quod autem foenum eo deferri iubet, id fac
fieri posset, si sine damno fieret. Primo totum foen
in tam longo itinere defluueret, et sylvae diriperen
Secundo, antequam Posonium attingerent, milites
ciperent, qui ubique in viis ad hoc excubant. Nec
lum de foeno esset timendum, sed et de equis; om
namque in praedam vertuntur, praesertim rusticor
Vereor, ut iste kochy tuto cum pabulo et pepo
eo perveniat.

Sed ut tandem finem faciam; dominatio Ves
Reverendissima iubet, ut et conducam milites, et is
persolvam; deinde subventionem pro sumptibus op
Ego malui suppeditare nunc sumptus dilata c
militum, ne cum illa familia deficere contingeret. H
igitur ex proventu thelonei ad hanc diem ab adv
meo huc collecto florenos 45 denarios — sub sig
Ex vado autem nuper dedi istis 8 peditibus mei
stipendium, florenos scilicet 12; Pograny auten
tione suorum stipendiorum florenos 4; Petro aur
florenum 1 den. —. Reliquis vivimus, prout di
possumus, quia magnae sunt expensae; praes
in carnibus. Fruges ex seminatura importatae s
et decima in Hozwffalw; quarta Selyensis a
extra est. Sed et foenum importatur. Et de aliis
agetur.

Misi pepones per Kery bonos numero 51:
alterius generis, angurias scilicet numero 12:
hodie mecz numero 32.

Nova nulla habemus. Et dominationem Ves
Reverendissimam diu bene valere optamus. Ex
4. Augusti 1566.

Michael Verantius m
frater et servitor.

Kívül : Reverendissimo Domino, domino Anthonio Verantio Episcopo Agriensi, perpetuo Comiti Hewesiensi ac Borsodiensi, Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliario etc. Domino meo observandissimo.

Posonii.

LXXII.

Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály.

Salutem et felicitatem. Haec etiam cura accedat hoc tempore ad alia. Heri miseram sciscitatum ad Wywar de Tartaris; responderunt, esse eorum magnam multitudinem circa Jazberyn, et meditari praedas et ignes usque ad montes istos; tunc etiam expectari, donec isthinc ad castra defluant omnes reliquae copiae cum Caesarea Maiestate. Unde ego nullo pacto hic tuto esse possum; scimus enim, quanta est velocitas illorum barbarorum, quibus neque nulla flumina obstare queant; praesertim nunc, cum Vagus tenui unda fluat. 1566. aug. 15.

Cogitandum est etiam aliud. Quis scit fortunam belli, et quo vergat. Si, quod avertat Deus, aliquid adversi accideret, nemo usque tutus erit; imo etiam in victoriae insolentia. Quia impossibile est, quod non divertat huc etiam aliqua pars exercituum. Tunc neque domus, neque viae erunt sine magno discrimine, ut fit in furoribus bellicis. Hic omnia sunt in horreis; nunc cura nulla est, nisi sola tritura, quam iam disposui. Parvo propterea usui hoc semestri tempore

hic esse possum; maius damnum esset, si quid ac deret, quod in proclive est, et quod reparare non p semus. Rogo itaque, ut mihi liceat Posonii vel u hoc mense esse cum hoc puero; interim rerum sta apparebit. Nam nec somnum capere possum. Frus est elabere, cum undique hostes ingruunt. Expect dominatione Vestra Reverendissima gratum et ma rum responsum; instat enim periculum, et ignos huic meae sollicitudini, non enim in parvo vertit Jam quis hic interim futurus est, disquirendum. E tibus pro uno mense stipendium dedi, et etiam pe bus Turociensibus, Misi etiam hominem ad Tyr ut victualia inde disponantur. Mitto pepones num 37; sed pauci sunt boni, ii erant meliores. Ex Se 15. Augusti 1566.

Michael Verantius mp.
frater et servitor.

Kívül: Reverendissimo Domino, domino An nio Verantio Episcope Agriensi, perpetuo Comit wesiensi et Borsodiensi, Sacrae Caesareae Maies Consiliario etc. Domino meo observandissimo.

Posonii.

LXXIII.

Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály

1866, aug. 17. Salutem et felicitatem. Equites et pedites habuimus, expedivi. Solutio peditum, quos coloni

magna cum difficultate exigitur, non sine captivitate judicum, prout a Pogranio intelliget. Summa sunt homines contumacia. Acervi satis bono loco sunt extructi, nec alibi starent melius; tamen puto, quod non diu ibi permanebunt, cum ad multa tritico opus erit. Feria quinta proxime praeterita transivit isthac Magnificus dominus Stephanus Dobo cum suis gentibus, et dormivit in Dyaky. Obtuli ei domum hanc; sed parcere volens huic loco, illhuc se contulit. Tamen cum ibi non haberet bonum vinum, misi ei dono vinum uno cellario lagenario. Egit gratias, nam et pisces feria 6. ad prandium misi; et se commendat dominationi Vestrae Reverendissimae. Hodie expecto hic Reverendissimum dominum Transsilvaniensem; nam et Sua Reverendissima dominatio hac ad Owar transibit, et ut potero, melius excipiam. Heri vesperi venerat huc etiam Magnificus dominus Stephanus Dersffy, qui properabat ad Caesaream Maiestatem cum duobus kochy. Illi quoque misi pisces, panes, vinum, pepones et avenam. Egit gratias, et se dominationi Vestrae Reverendissimae commendat. Petii decem peditos Turocienses pro dominatione Vestra Reverendissima; detulit rem integram ad dominationem Vestram Reverendissimam. Quare dabit operam, ut eos secum habere possit; puto non negabit. Opto dominationem Vestram Reverendissimam optime et diu bene valere. Ex Selye 17. Augusti 1566.

Michael Verantius mp.
frater et servitor.

Kívül: Ad manus proprias [illegible]
mini Episcopi Agriensis.

LXXIV.

Verancsics Antalnak Grosutto Antal.

1566. aug. 21. Illustre et Reverendissimo Monsignor mio osset vandissimo. Poi che le corti si sono ritirate, a bass noi non intendi, se non lamenti quasi de le nostr donne, quali temendo, che li mariti non morino i campo, ne rompane il ceruelo permesse di buon ve tura, si accora de li soldati ventureri, quali ritu nando dal campo si duogliono, che non si posso sco ter la fame. Per mia fè, che se Vostra Signoria R verendissima, quale è il mio unico patron, non fosse casa sua, gli tenerei gran conpassione, che la n morisse di fame in quello essercito, ma senza passi ne non sto, che per sua innata cortisia, volendo s disfar alli bisogni de chi, se gli raccommanderà V stra Signoria Reverendissima, doversi dela compag di Madrusa. Il quale facendo professione di lassa ambitione insieme con la corte, certo tanto è divent leggiadro, sottille, et spirituale, ch' io temo, o uscissa di cervelo, o faccia qualche mirabil novit al verde veramente non trova più chi incantar, ne prieghi, ne lassa la sua corte.

In secreto, se Vostra Signoria Reverendiss intendessa, che Soa Santita havesse in cominci rivocare la concessione del uso del calice, non si ravigla molto, ma s' allegri, che se si ritira, qu non s' andera piu oltra. Nel resto, e buone per sioni l'inducono, che s'io fusse accosto ad un ore

di Vostra Signoria Reverendissima, che gran nuovacita gli direi. Ma poi che alla guerra siamo; voi con arme, et noi con orationi attendiamo a questa hora, et se quella non è stata indovina questa volta de la presenza del Turco al essercito, non si turbi, perche l' astrologia vera non voleva, chel venisse, come speriamo, si dimostrerà in effetto chi violenta il celo pigliassi percossa. Fra facil cosa, che il prossimo sabbato habbiasse l' essercito intiero, che li Ferraresi corrono a tutta briglia. È opinione in Roma, che questa guerra non sera perfetta, se qualche delfino non sopragionge. Si dice, che l' armata Turchesia si spalma sopra Lesina ventura fu la mia, che non hebbi quel vescovato promesso a tanti. Prego Vostra Sinoria Reverendissima, si guardi dal male di le fritze, perche quest' autunno minaccia, che non syno buone. E noi pregaremo, che 'l Signor Dio vi manterighi sani. Vienna il 21. del Agosto (15.)66.

Di Vostra Signoria Reverendissima

fr. Antonio Grosutto mp.

LXXV.

Verancsics Antalnak Grosutto Antal.

Illustre et osservandissime patrone. Non per dar nova a Vostra Signoria scrivo, perche il Reverendissimo Seminulla, tenente di Modrusa le narrera, sono le carotte, quali ne mandate dal campo, e sono 1566. sept. 22.

le genti, che qui sono, spoglino il tutto per li contorni de poveri nostri contadini, à cio nescium trattenimento de le vittuaglie trovino i nemici, se venissero Cosa però, che non faranno, fino che si impadronischino di tutto il restante di questo nostro paese à loro piacere, per non haver contrasto da nascuna parte, li venturieri non si sappiano prevalere de li granfi, et de le ratte loro, salvo se fossero da Catholici per convertir à miglior fede le infinite turme di heretici, che qui adesso sono concorsi; non sò, se a dar le pene, ò per riconoscersi. Il che pur adesso dovrebbono fare parte per li danni, puoco fà da li Turchi ricevuti; parte per il fuoco d' altro giorno che fù prodigioso, et abrugiò tutta questa città di Jaurino, et parte del campo nostro Ongaro, del quale liberamente potemo dire con il Propheta: „Exarsit ignis in sinagoga haereticorum, flamma combussit peccatores."

Io per insino à qui stò assai commodamente. sia in casa mia, ò di fuori; et penso, che se adesso io vero fussi in casa mia, starci piu sollecito, che qui sono

Ne trà questo mezo aiutando tutti li bisognosi li quali mi si riccommandino, e d' havermi compassione che non rieschi de la compagnia del Modrussa nostro insino a tanto, che io possa dare. Et lui essendo già pervenuto al verde, come dite, credo che hormai arivato al fine dele sue ambitioni, poi che passati secchi de li bisogni, che per adietro lo premevano adesso andando a Roma con reputatione di certi nuovi favori di Soa Santità nostro Signore, et maneggi di la Maestà Cesarea, pare, che la sua verdura gli sia porterà frutti di luce, di honore, et di facultà, et facilo il Signore, acio li ci possiamo congratulare

vedere, che tanti suoi prothei alfine sieno stati redutti, et fermati ne l' uno desiato.

Ne del voler, che ha Soa Santità, di rivocare l' uso heretico del calice in pristinum Catholicum, mi meraviglio, anzi summamente mi rallegro, et Signor Dio havesse voluto, che la Santità del passato nostro Signore fusse stata di mente del presente sopra di ciò. Et penso vi raccordate, che piu volte vi hò ragionato, che con le santissimi dogmi, et con le lodatissime traditioni Catholiche, non si lasciassero al giuoco d' huomini senza spirito, et che curano le private cosene pensino più de le Divine, che tanto, quanto faccino al profitto de le ambitioni et graudezze loro. Ne è bisogno, che la mia orecchia vi fusse adesso piu appresso. Sò, quello vorreste dirmi de le novaccie di alcuni, de quali, quando semo insieme, spesso ragioniamo. Ma Iddio pardoni à tutti diagli miglior spirito; cessentque professionem Catholicam cum haeretica iuxta habere; nec gestent pallium hypocrisis à danni de la Santa Chiesa d' Iddio, et al suo puoco honore, et menor giovamento.

De la presenza de Turco, ho gia creduto, benche qui si ragiona in dui modi; chi ch' e partito per Constantinopoli, et chi ch' egli e morto. Di che noi ci rallegramo et pensamo, non sò che, se la stagion del tempo ne servirà. Pure Iddio Signore ci liberi dal suo flagello. Perche noi non siamo bastanti contra la sua mano con le nostre tanto impure. Et perche esso nostro nemico violenta i cieli, diagli Signor Dio la percossa, et castighi anchora quelli, che hanno dato causa, si come à tante sue vi
nostri danni.

Di che Delfino m'

sufficienza. Ma qui siamo persuasi, che il nostro
partito da Roma, et viene à rivedere noi altri su
servidori. Signor Iddio gli dia buon viaggio, et l
conduchi salvo.

Le gallere Turchesche, spalmate in Lesina, te
tata l' isola de tremidi, et fatto paura à Ragusei
à certi luoghi Venetiani, dicesi, che erano tornate
li suoi mari; ma hora si hà fresca nuova, che torn
per castigare gli Albanesi. Cosa, ch' io non cred
perche non e piu da trescare co 'l mare, et l' aspre
za dela Cimera vuole altri ucelli, che quelli, vola
per le onde.

Del vescovato promesso à tanti, e tanti insi
questo tempo, quando intesi, assai mi meravig
perche la persona Vostra merita molto maggior
tale, che per luoco anchora le fusse stato al pr
sito. Lasciatelo dunque andare, et preghiamo Dio
la vita longa de la Santita del presente nostro
gnore. Ne dubitamo, che harra presto cura di V
Benche posso ben mervigliarmi, che fin' a qu
tempo non l' habbia havuta, per esser tutti mer
et meritando la servitù Vostra, quale da tanti
fate à la Santa Chiesa, sine improperatione tard
remunerationis.

De le frezze non hò paura, perche tengo
riparo à la sicurtà mia, che nesciuno di questi
quali siamo venuti à questi frontiere, tiene cor
andar tentare il suo signore. Pure Voi, Pa
Reverendo, non tralasciate di pregar per noi. P
veramente havendo noi di qua posposto la invoca
di Maria, et gridiamo Giesu à meza bocca, e
lingua molto languida; considerate, quanto s
bastandi à pregare per noi stessi. Ma Dio vo

che prima havessimo cura del Regno suo, et poi ci armassi contra questo tiranno et inimico commune de la gente et fede nostra, sentendo et dicendo tutti il medesimo nela professione Catholica. Et questo habbiate à la Vostra prima.

À l'ultima, vorrei molto prontamente, di potervi dare il desiderato ragguaglio, ma essendo tanto misteriose, che di gran lunga passino l'altre, penso far meglio, se le risponderò in brevità. Ne bisogna parlare de le carote del amico, ma ben conoscer quelle, et schifare l'assagio di esse. Et se cosi fatte vi andiamo costa da questo campo; dovreste contentarvi de la sentenza comica, quando facciamo, quello potemo, non potendo, quanto vorriamo.

Ne del pronostico d'Agria dubitate punto, se il presente suo maggiordomo l'harrà in cura piu à lungo. Il quale non emendato per il caso di Giula et di Ziget, dale heresie et impietà horrendissime, de quali tenevano professione i loro tutelari, corre à tutta briglia di fare il peggio, et di acrescere il sdegno d'Iddio contro à danni di quella Chiesa.

Scrivono di li i miei, che havendo la occasione di estinguervi il culto Divino, non solamente ha empiuto la detta Chiesa de diverse sorti de vittuaglie et munitioni, ma rovinati appresso gli altari, tagliate in pezzi le imagini de loro, destrutti i libri de graduali et antiphonari con gli altri insieme, rubati anchora i vessilli et li picchi de le campane, ha etiamdio escluso tutti gli preti dal santo choro, et vietato, che ne anche venghino à vedere tanto obrobrio del sacro tempio di Dio, et de la casa di oratione. Aggiuntovi appresso biastemme, et inaudite scorni contro à la messa, ch'ella puzzasse di maniera, che non volesse

esser frequentata che fusse, che fusse castrata per certe cagioni, che non si potrebbono mentovare, et al fine, ch' ella fusse incatenata, ne le restasse altro che la sentenza de l' ultimo suplicio.

Per tanto vediate, padre mio, come la matematica di alcuni non debbia riuscire al suo effetto. Quando gia Tokai anchora è assediato dal Transsilvano in compagnia de Turchi et di Tartari. Lo quale conservi Iddio. Ma se li accaderà caso alcuno, series vexabit Agriam et Cassoviam, et vi si haveranno nuovi travagli, questi de qua non ben anchor' assettati.

La superstitione di voler celebrare le mie primitia ne la mia chiesa, non è supertitione, ma devotione da li nostri padri à noi emanata et scesa. Pure in buona parte accetto questo passo de la Vostra secretta, con promessa di contentar subito li sollecitati miei di questo mio debito, che sarò al ritorno da intrico di questa guerra.

Ma di quella donna lagrimosa, non di palazzo da palazzo, veramente non intendo niente; salvo qualcuno si facesse matematico, et non fusse; cosa che accade spesso à li vantatori. Et di ciò mi rimetto.

De li colombi miei, tanto manincolici, et de uova loro mangate da li ratti, è un stroligare molto difficile. Penso però, che vi sodisfaro, se dirò, che sperate de la gratitudine di coloro, ali quali sogliate fare di appiaceri. Ma sia quello, che vogliate, pur che li mali ratti del Solimano non ci ingombrino il nido d' Agria, et le uove sue.

Di haver tralasciato il titolo mio del Reverendissimo et del' armato vescovo in vece di conte, è da dire, se io fussi fatto miles gloriosus; ma che havete buon tempo, giudicando dal porto il cor-

le navi d' altrui, nel' alto mare. Et io che con questi nostri altri monsignori siamo venuti in qua, non per spander sangue de mortali, ma che salviamo il nostro gia imbianchito et raffredato per la strenuità, che dimostrassimo questi di passati sotto Alba Regale; non restamo però di tenere il modo, lasciando i fatti, chi di noi meglio sono armati, et basti, che ancho le nostre arme si veggono nel tropheo sotto li nostri padiglioni, non sopra noi, quali puochi mesi fa, facessimo la confessione, non per morir in guerva à cavallo, ma nele case et nostri letti.

Il che Signor Iddio ne concieda, et Voi salutate da parte mia il Signor Cesare di euoli, se sarà costa, perche anchora qui non l'ho veduto. Et quando verrà per appiacer Vostro et contento mio, stroligherò molto volontiere con essolui, di quanto mi havete ricercato. È singolare et virtuoso, et nobilissimo gentil' huomo, e tanto piu gli sono affettionato, quanto è instruttissimo de li miei, et de la casa mia.

Ne al presente vi scrivo novelle, perche dopo molt' altri, forse la nostra etiamdio compagnia si sbanderà, et di curto saremo insieme, ove ragionaremo à nostro piacere. Et se mi dimandate, che animo hò di ritornare da questo mare? — sappiate, che homai vorrei esser con Voi, per non aspettare qui il resto dei flagelli di Dio, dopo quelli di spada et di fuoco. State sano. Dal campo Cesareo sotto Jaurino ali 8. di Ottobre del 1566.

LXXVII.

Testvérének Mihálynak Veranesics Antal.

Ad Michaelem fratrem.

1566. oct. 14. Ad binas litteras vestras 23. Septembris et 2. Octobris datas serius respondeo propter angorem animi, quo maxime turbor ob statum praesentium rerum huius Regni minime laetum, et tam tristem, quam prope iam deploratum: nisi adhuc aliquam Deus misericordiam nobis reservaverit, velitque ultimis aerumnis atque angustiis nostris miraculose succurrere, ut qui solus sit qui percutit, et sanat, deducitque ad inferos, et reducit, necnon humiliat et sublevat.

Giula enim ac Zigeto cum XII Comitatibus, qui tertiam ferme partem reliquiarum huius Regni complebant, erantque nostrae potestatis, amisso, depopulatoque ex hac parte Danubii, respiciente Noricum, toto eo tractu, qui ab arce Babocia ad Papam usque, in superioribus vero partibus, quicquid amnes Zagyva, Beregh, Hernandusque, et Muranienses saltus silvaeque includunt, supra LXXX millia animarum (uti nunc loquimur) in captivitatem abegerunt; nobis autem etiam nunc in his castris ad Jaurinum positis, inaniter tempus terentibus, et nescio, quas opportunitates expectantibus, quas vix iam ingruente hyeme, tot incommoditatibus comitata, nobis concedent. In dies interim omni genere militum ex his castris dilabente, iam Joannis quoque filius cum Transsylvanorum circiter V, Turcarum vero et Tartarorum

XXIIII millibus arcem Tokay obsedisse dicitur. Quae quanto praesidio instructa sit, non credo admodum sufficienti, ac necessario. Sed quum Lazarus etiam Sfenda aegrotet Cassoviae, et vix habeat apud sua signa IIII millia Germanorum, Hungarorumque nostrorum simul; videatis, quam sit suffecturus, et arci Tokaynae succurrere, et inibi tueri reliqua. Unde quantum metuam etiam Agriae et civitatibus illis liberis, ac Gabrieli Perennio, consideretis.

Quare merito, et istic omnium (uti scribitis) animi conciderunt, et maeror, tristitia, timorque universos occupavit. Quia in toto etiam Regno nulli mortales sunt nostri generis, qui non a spe et a fiducia, ad quam initio expeditionis huius erecti fuerant, iam adesse tempus resurgendi a tot malis, exciderint. Nec tamen ulla succurrit ratio cuiuspiam remedii, nisi deiecto capite spirituque Deo commendato, casum atque interitum expectare, quicunque et undecunque ille inferatur. Haec ad priores vestras succinctius, paulo post prolixius, aut cum cornucopia, quando una fuerimus.

Vos tamen interim diligentius attendatis ad obsidionem Tokaynam; quae si (quod evertat Deus) cesserit hostibus prosperior, metuendum erit mox et civitatibus illis Cassoviae, Eperiessio, Barthvae, Cibino, Leucioviae, ac Sepusso, et consequentibus Comitatibus ad Turocium nostrum in pedemontanis Carpatisitis. Ideo tempestive hoc casu et Petrum, et captivos nostros Posonium curabitis deducendos, si forte hic me diutius trahere moram contingeret.

De excessu Nicolai Zriny honoratissimo, deque Ladislai Kerecseny deditione turpissima, Giulae Zigeti obsidione, oppugnationeque potentissim-

post, quum rei totius perspectius successum fuer assequutus, scribam ad vos solita mea diligentia.

Ceterum ne hoc quoque ignoretis, allatum est a castra, Lazarum Sfendam potitum fuisse arce Zard vaar, quae Emerico Bebeccho unica fuerat fact reliqua; ipse vero ad Joannis filium, ad Turcasq profectus adhuc fuerat tempore, coniuge quoque i relicta, cui Zard cessisset. Et ita eam etiam dicunt potestatem venisse Sfendae. Sic adhuc mirabili m Regni huius fortuna agitatur, totque in locis premit ut putem, hoc tandem tempore, aut omnino collap ram, aut rara quadam Dei providentia novum qu dam ortum sibi facturam. Faxitque Altissimus, ut ficiente virtute nostra, Divinam sentiamus, et resurg mus. Bene valete. Ex castris Caesareis ad Jauri positis 14. Octobris 1366.

LXXVIII.

Verancsics Antalnak testvére Verancsics Mihály.

1566. oct. 26. Salutem et omne bonum. Heri accepi litteras minationis Vestrae Reverendissimae per Blasium tas, in quibus aperte intellexi magnum animi ang et cordis dolorem, ex rebus huius temporis deplo Domine Reverendissime; quid opus est angi e ciari in rebus a Deo mirabili mysterio ordinatis tatne Deum suam Ecclesiam deseruisse ideo. hostos exultent? Minime; sed mortificat, ut viv Qui namque negligunt eius mandata in libe

Christiana; complent ea in captivitate Turcica : adeo ut doceantur etiam inimicos diligere, ut vi tracti salventur. Turcae crescunt in numero, non in merito; nos non in numero, sed in merito, sicut stellae coeli et arena maris. Nulla secta tamdiu, cum tanta astutia diaboli, duravit, ut ista; nec ulla tam copiose coelum replet, sicut ista. Nam astutiae daemonis semper Divina sapientia in suam perniciem retortae sunt.

Proinde dominatio Vestra Reverendissima accipiat res, ut accidunt; accommodet se Dei voluntati, nec tamquam terrena solum sapiat; sed miretur Dei iudicia; cuncta nihilominus ad fidelium salutem faciat, et dicat, ut fiat eius voluntas. Ea iam aetate sumus, ut diu vivere nequeamus; et terrena cogitamus? Absit; sed semper parati simus ire ad Dominum. Sit terra vel tota infidelium; nos aliam civitatem habemus, Sanctam Hierusalem.

Sed de iis satis, et multo plura, quam mihi competat ad Episcopum.

Ubi autem Turocio suo timere videatur; puto, frustra timeri hoc anno; neque adhuc eo processerunt hostes, nec processuri sunt iam instante hieme. Aiunt, eos esse occupatos in obsidione castri Thokay una cum Transsylvano, quem narrant esse deploratissimae valetudinis ex morbo colicho. Si quid autem periculi intellexero, admonebo Petrum, ut recurrat huc. Certe mallem, ut illi captivi essent hic, quam ibi, et non deest locus ad custodiam in tam munita civitate; quia sunt in manibus hominum pauperum.

De arce Zardurat recepta nulla talia nova habemus; quam aiunt inexpugnabilem, nisi sola proditione, quoad nos dico.

Fracassum habeo, ut iubet dominatio Vestra Reverendissima, qui ... et vestivit se rubea

carisia; de pellicia vulpina curabo, si fieri poterit; sed qpotidiani sumptus hic me exhauriunt. Vestivi istos duos pueros, qui nudi erant. Et ego indigerem nonnullis, sed tempus expecto, et transeo, ut melius possim.

Fructus praeter nuces nulli omnino sunt. Semella mittere saepius curabimus. Pocula tamen duo christallina misimus. Bullae aureae nec habui, nec habeo copiam. Et profecto esset nunc commodum inquirere de illis vineis. Sed pereunte Regno, pereunt et omnia alia.

Porro Leo et Martellus bene valent.

Interim accersitis equis meis visitabo Selve. et videbo seminaturam et alia; mox redibo, si adhuc mendum fuerit; verum si fluvius ille intumuerit, et diutior ibi. Eget enim cura locus ille; vita tamen hominis pluris est, atque adeo propinqui. Dominatio Vestra Reverendissima curam habeat valetudinis in tali loco ante omnia frigus non admittat autumnus nec aerem, si fieri poterit; nocent haec inexpertis certe satius esset, ut Praelati cum suis sacerdotibus instarent potius orationibus et sacrificiis in suis ecclesiis, quam in castris desides et inutiles; oratio utique gladio fortior est. Dominatio Vestra Reverendissima diu bene valeat una cum omnibus suis. Ex Sonio 26. Octobris 1566.

Michael Verantius mp.
frater et servitor.

Kívül: Reverendissimo Domino, domino Antonio Verantio, Episcopo Agriensi, Perpetuo Comiti Hewesiensi ac Borsodiensi, Sacrae Caesareae Majestatis Consiliario etc.

Domino meo observandissimo.
In castris.

LXXIX.

Maximilián királynak Verancsics Antal.

Ad Sacram Caesaream Maiestatem.

De calamitatibus Ecclesiae et Cleri Agriensis.

Litteras Capituli mei Agriensis de calamitatibus suis sane iam extremis et diutius vix toleratu possibilibus, quas ad me recens dedit, Sacrae Caesareae Maiestati Vestrae, in hoc suplici meo libello descriptas humillime exhibeo, ut clementer videat, quo et quam misero statu ea nunc Ecclesia gubernatur. 1566. dec. 27.

Nec video rationem, cur velim, aut debeam longiore oratione tam horrendam prophanationem ipsius meae Ecclesiae Agriensis, ministrorumque illius, ac meam, et Catholicae, religionis oppressionem apud Caesaream Maiestatem Vestram exaggerare, postquam a triennio iam assidue queror et supplico, nec tamen exaudior, putemque nunquam illum Ministrum Maiestatis Vestrae Caesareae tanta fuisse ausurum, nisi inde et andaciam et licentiam usurpasset, unde tamdiu sustinetur, dudumque cohiberi debuisset; ut, qui et in Divina vim suam sacrilegam extenderit, et diploma defunctae Maiestatis Caesareae, optimi et sanctissimi Principis, temerare, violareque praesumpserit.

Quare quum haec res sic sese habeat, omnisque eius potestas in manu Vestrae Caesareae Maiestatis est, ne fiant huiusmodi, eiusdem benignitati omnia committo; humillime supplicans, dignetur, ut Impe-

rator optimus et maximus. immo et quo tanta etia Christianitas allevari sperat. sic eidem Ecclesiae me iam a Magochy conculcatae, adesse auxilio. ut malu eius longius non procedat. et Divinus cultus in ea restituatur. clementerque et hae sequentes litter fratrum meorum intelligantur. et mihi. ipsisque sim gratiosum responsum detur.

Mellikel: Reverendissime Domine etc. Qua quam summa observantia. et obedientia debita. fidelitas hortabatur nos. ut tandem aliquando litter nostras ad Eam de variis oppressionibus nostris. de violentia rerum nostrarum. ac etiam de religio cultusque Divini sublato ministerio daremus: tam frequentes Tartarorum excursiones. depopulation caedes. incendia. ac demum instantis vindemiae cu et servitii nostri pensum remoraverunt. inque die praesentem reiecerunt.

Nunc igitur aliquanto liberiores facti, et omis loci huius ancipiti fortuna, rerumque nostrarum reptione, et de sacris locis plus quam ethnice proph natis, extinctoque Divino cultu, quod solum face possumus, lamentamur. Quum in hoc populo non s qui vicem cultus Divini accendat, doleat, sive cure tantus est hominum aversorum stupor, immo impieta quasi nullus esset Deus, qui ab hominibus in illu finem conditis, iam coli velit. Erepta et clausa su hic templa Domino dicata; sacrificii pro humano g nere peracti celebratio interdicta; laudum Divinaru continuatio intercepta, sacramentorum canonica a ministratio sublata; campanae mutilae et mutae re ditae; altaria in ecclesia cathedrali et Sancti Micha lis perfracta; reliquiae altarium extantium effossae

imagines Crucifixi, Beatae Virginis et Sancti Joannis in summo altari ferro vulneratae; libri Ecclesiae dilacerati et disiecti; vexillum furto ablatum; suggestus concionatorius, locus fontis, et aquae benedictae lapis excisus, confractusque, et disiectus in ingressu templi; insigne quoque Reverendissimae dominationis Vestrae ex cathedra sua derasum; consistorium Capitulare clausum; breviter unius cervicosi amentia et perfidia adeo sunt omnia perturbata, deformata et destructa, ut iam hic populus non habeat, quo se Christianum iactet, nisi verba vana. Pii Catholici odio habentur, et damnis ex levi etiam ac iniqua occasione vexantur, et tota adversariorum tragoedia in paucis sacerdotibus, Reverendissimae dominationis Vestrae capellanis terminatur. Quos (Deum immortalem) et quot excogitatis commentis, et compositis rumoribus ac terroribus, fugare tentaverunt, ut suae nequissimae persuasionis fraudes et rapinae melius procederent.

Sed quum iam vident terraculamentis non proficere, et hostem retrocessisse ab oppugnatione arcis Thokay, dilapsum ab Giula exercitum; iam sunt quietiores, et praesertim antesignanus ipsorum, qui vina sacerdotum vindemiata velle se eis refundere, si quis vilia pro generosis accipere velit, praedicat. Nam in specie, sive eadem, quot de nostris vineis collegit, nec dat, nec offert; modos tamen quaerit, quibus iniurias et damna sacerdotibus illata integrare possit. Verum interim fiunt ista, Reverendissime domine, et in templum Domini, et in Capitulum Reverendissimae dominationis Vestrae; quia non est fides in hominibus; alias non laboraremus. Et talia non sustinentes, omnem spem nostram et expectationem in Eius patrocinio collocavimus, per quod etiam (Deo Omnipo-

tente adiuvante) liberari postulamus. Agriae VI Novembris 1566.

Copia trium articulorum transactionis cum Episcopo Agriensi factae, qui domino etiam Magochy ad observandum iniuncti sunt, nec eos tamen adhuc vel in parte observavit.

3. Imprimis autem cautum esse volumus, ne ullo pacto in ecclesiastica et spiritualia negotia, religionem ritus ac ceremonias se ingerat; sed eas partes tamquam a se longe alienas iis relinquat, quibus ex officio et cura incumbit. Ipse defensioni tantum et custodiae Agriae, reique militari, ac gubernationi sibi commissae sit intentus, intraque sui muneris metas se contineat.

4. Notum itaque esse volumus Magochio, nec omnimodam jurisdictionem spiritualem et ecclesiasticam cum jure Patronatus, sicuti iam antea a nobis donatam habuit, Reverendissimo fideli nobis dilecto Antonio Verantio Episcopo Agriensi, super omnia bona ecclesiastica, ac bona et jura possessionaria dicti Episcopatus Agriensis, integram eidem reliquisse. Volumus igitur, ne Praefectus noster vel donationibus, vel libertationibus, vel relaxationibus, vel similibus aliis quibuslibet titulis, praedicta bona et jura ecclesiastica distrahat in illius et Ecclesiae suae praeiudicium.

13. Commissam sibi praeterea putet Magochi defensionem Episcopi et totius Cleri Agriensis; totam Dioecesim Agriensem, ac religionis Catholicae juriumque et bonorum possessionariorum eiusdem Episcopi et Capituli; edictumque itidem, ne in opp

ipso Agriensi, neve in pagis totius vallis Agriensis, villisque Agriae contiguis, in quantum id fieri poterit, concionatores et magistros scholarum haereticos teneri foverique patiatur, neve statum Agriensem, quam receperit, deteriorem faciat, sed potius meliorem reddendum curet.

Porrectus est hic libellus 27. decembris 1566.

LXXX.

Oláh Miklós esztergami érseknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Strigoniensem.

Miras novitates exitus anni proximi 1565. (így) attulit nobis; primum enim ad subitas mortes Summi Pontificis; deinde trium Supremorum Cancellariorum Bohemiae, Archiducumque Ferdinandi et Caroli supervenit, et de Cardinalis Delphini obitu non infrequens, quamquam nondum etiam certus rumor. Ceterum ne minorum hominum casus maiorum non comitarentur praecipitia, noster quoque frater Augustinus Lelesziensis Praepositus heri circiter noctem hora quinta epilepsia ictus repente est exanimatus, et sepultus hodie. Ego similiter correptus die insequenti natalem Domini, inflammatione renum, nunquam alias simili cognita, adeo viribus corporis redditus sum impotens, ut pedum etiam destitutus officio lectum assidue urgere cogar. Idque solum causae de insperato mihi accidit quod hactenus me hinc recipere 1566. dec. 28.

nequiverim. De his autem, quae Summus Pontifex dicitur egisse in extremo excessu suo, Reverendissimae et Illustrissimae dominationi Vestrae inclusae litterae Roma allatae declarabunt. Reliquum est, precor Eidem annum hunc novum felicissimum, et incolumitatem quam diutissimam. Viennae 28. Decembris 1566.

LXXXI.

Cromer Márton ermelandi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominun Martinum Cromerum.

1566, dec. 31. Misi Reverendae dominationi Vestrae litteras domini Zagrabiensis, qui quoniam pestis grassatur Zagrabiae, penitius dicitur in Croatiam recessisse. Idque erit in causa, si haedem litterae serius redditae et mihi et dominationi Vestrae Reverendae fuerint.

Ego posteaquam rescripsi ad Suas, quas ad me dederat Cracovia Septembri 28., nihil omnino ab Eadem litterarum accepi. Cogitoque interdum aut eas-dem litteras meas intercidisse, aut Eandem tam longe a Cracoviensi urbe discessisse, ut serius etiam nomina nostra ad Eam pervenire possint. Et sane cupio mirifice aliquid iam tandem intelligere tam de statu, quam etiam de incolumitate Sua. Hinc autem quod nunc ad Reverendam dominationem Vestram novarum rerum scribere possim, non admodum occurrunt multa, sed insignia. Sublato enim ex hac vita Summo Pontifice Pio IIII.; tres quoque Cancellarii Bohemiae.

Archiducumque Ferdinandi et Caroli, clementissimorum nostrorum Principum, dignissimi viri, Joachimus de Nova Domo, Erasmus Haydenreich, et Leonhardus Pylerus, uno atque eodem ferme tempore, et subitis casibus decesserunt. Habemus rumores et de Cardinale Delphino interfecto; sed incertis authoribus, ideo nondum est eis creditum. Nos ad kalendas Februarii Comitia Posonii habebimus. Nec nunc occurrens aliud, Reverendae dominationi Vestrae precor hoc novo anno omnia felicia, incolumitatemque quam diutissimam. Viennae ultima Decembris 1566.

LXXXII.

Maximilián királynak Verancsics Antal.

Humillima opinio Agriensis de officiis distribuendis.

Sacratissima Caesarea et Catholica Maiestas, Domine domine clementissime. Difficile est, hac penuria virorum in Hungaria, statuere, quinam ex iis Magnatibus, qui nunc supersunt, primum in Supremum Capitaneum Cis-Danubialem; deinde in Judicem Curiae Regiae; postremo in Magistrum Tavernicorum, in Capitaneum et Comitem Comaromiensem assumi et idonei haberi possent. Nam quum alios graves aegritudines reddunt imbecilles, alios aetas iuvenilis non admittit, pluresque intenti studio et sollicitudine rei familiaris ac privatae curam Reipublicae aversantur; vix ulla certa ratione ac secure de hoc delectu pronunciare queo. 1566. végén.

Verum necessitati inserviendo, dominum Comitem Ecchium et dominum Franciscum Tahy, hoc est alterum ex eis, pro clementi Caesareae Maiestatis Vestrae voluntate Supremo Capitaneatu dignum esse censerem. Uterque enim diu iam cum laude exercet studia rei militaris.

Ad officium Judicis Curiae Regiae dominus Merey aptus mihi esse videretur, propter et legum Regni peritiam, et iudicii, consilii aetatisque maturitatem; si modo Locumtenentia Palatinali carere voluerit.

Interim tamen dominum Gabrielem Perennium existimarem esse requirendum, ne se neglectum fuisse lamentari posset. Et si quaedam defectionum suarum notae illi non obstarent, velletque crebrius esse in curia, peridoneum fore arbitrarer, quod et genere et opibus et authoritate polleat.

Si vero dominus Perennius hoc officium recusaret, et dominus Merey assumeret, Locumtenentia Palatinalis commode conferretur in Magistrum Dominum Prothonotarium, boni nominis et sufficientis legum peritiae virum.

Neve dominorum Baronum veteres familiae praeterirentur, ad officium Tavernicorum Magistri dominum Stephanum Banffy censerem esse promovendum. Verum si is id honoris ac muneris subire nollet, domino Stephano Doboni dandum esse iudicarem.

Honore autem Comitatus Comaromiensis semper hactenus, uti audio, potitus est ille, qui fuit Supremus etiam Capitaneus Comaromiensis, ut non ita pridem Joannes Paxy. De cuius honoris collatione quid debeam dicere, non satis scio; postquam dominus Chylimanus eo nunc fungitur.

In Capitaneum vero Nazadistarum probarem

eligi dominum Simonem Forgach; quamquam probaretur et dominus Jo. Balassa; et dominus Zay, si Cassovienst vellet cedere, cum alias etiam praefuit huic officio, et didicerit modum in cognoscendis technis Turcicis, servandisque exploratoribus.

Haec modo de his visa sunt pro conscientia.

Humillimus Agriensis mp.

LXXXIII.

Veranchics Antalnak Piopius Dénes modrusi püspök.

Quicquid in me contulerit dominatis Vestra Reverendissima, immortalitati suae conferet; ego interim curabo, ut perpetua seruitute mea me tantorum beneficiorum indignum haud praebeam. 1567. mart. 6.

Semioppositio Lunae ad Martem, qui prope septemtrionem versabatur in figura oblationis factae, id praesagire videbatur, quod scripseram. Sed ad noctem formari feci figuram, et inveni in ipso oriente Jovem cum capite draconis, qui in revolutione legationem et honorata itinera promittebat; Mercurium et Venerem prope nonam domum, quae ad itinera spectat, coniunctos in ipsius Mercurii domicilio, qui et solem recipit. Quibus aspectibus gratiam maximam, cum armigeris principibus ac delicatis personis, dominationi Vestrae Reverendissimae promitti non ambigo. Cauda tamen draconis in septima ostendit contradictiones non modicas in actionibus dominationis Vestrae Reverendissimae affuturas; sed caput cum

Jove omnia impedimenta tollet. A collera maxime caveat dominatio Vestra Reverendissima, quae unica sibi in hoc itinere nocere poterit; felicissimi tamen successus omnino sperandi. Ego cras purgationem sumam; et crediderim Deo auxiliante convaliturum. Interim me dominatio Vestra Reverendissima commendatum uti et semper velim et opto.

Eiusdem dominationis Vestrae Reverendissimae
deditissimus servus
Modrusiensis mp.

LXXXIV.

Verancsics Antalnak Piopius Dénes modrusi püspök.

Reverendissimo Monsignor, signor mio observandissimo!

1567. martius végén.

Non so da che spirito mosso M. Pasqualino nostro mi habbia scritto l' inclusa letera; ne so quello ch' io m' habbia da risponderli: perho la mando a Vostra Signoria Reverendissima, accioche la vegga et si contenti di farmi intender, quanto ho da far.

Quanto a le difficolta de l' attioni di Vostra Signoria Reverendissima di quest' anno, de quali parlaua hieri, quel signore sappra, che non tutti che sanno calcolare, sanno giudicare. Quell' opposition nele Natiuita significarebbono in universale, quanto diceva egli; ma bisogna avertire a gli altri aspetti aiutanti, che ne le rivolutioni altramente significano

non solo i pianeti, ma ancho i segni et siti celesti. Come per essempio vediamo di Saturno, il quale in una Nativita risposto in stettimana, mostra nemicitie de potenti et religiosi, et nella rivolutione significa prosperità ne matrimonij. Cossi la Luna nelle Nativita posta in quinta significa copia de figlioli, et nelle rivolutioni mostra legatione utile. Hora guardi Vostra Signoria Reverendissima quello, che li possono nuocere; quelli aspetti de quali si parlo, massime havendo Venere con Mercurio congionti in casa delli amici, ricevuti da Giove nella sua essaltatione, et essendo egli parimente ricevuto nella propria casa da Venere, et essendo Saturno guardato di sestile da Mercurio, il quale lo riceve in propria casa. Significa bene questa oppositione quello, ch' io disse et scrissi gia a Vostra Signoria Reverendissima. Male cio è a gli occhj, ne puo essere, che non habbia qualche difficolta con l' operationi sue, ma per le sudette cause tutte fieno superate, percioche finalmente i luminari non nocciono l' uno a l' altro; et le receptioni de pianeti fanno tanto, quanto si ciascheduno fosse in sua casa propria. Ne mancho da temere il pericolo de la caduta d' alto; perche Marte e recevuto da Venere in casa, et dalla Luna nell' essaltatione, et da amendue guardato di sosta; il qual aspetto è tanto benigno, che mitiga et atorra ogni altra mala dispositione de cieli. Et vegga Vostra Signoria Reverendissima, ch' 'l mio giuditio è vero; poi che per propria virtu, et non per altrui, promotione vien mandata in questa legatione; et vegga, che difficolta gli ha fatta quella oppositione tanto temuta da questo signore, ch' altra non è stata, che 'l darle collega, ilqual sarà poi tutto pendente da lei, et finalmente uscira in tutto et per

tutto il mio ginditio vero. Cosi Dio feliciti Vostra Signoria Reverendissima; a la cui buona gratia mi racomando

servitor obligatissimo
Il Vescovo di Modrusa mp.

Kívül: Al Reverendissimo Monsignor Illustre Vescovo di Agria etc., mio signor osservandissimo.

LXXXV.

Oláh Miklósnak Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Strigoniensem Nicolaum Olahum.

1567 apr. 1. Ab adventu meo Pragam, quod Reverendissimae dominationi Vestrae nihil scripsi; ea causa intercessit, quod nihil tale scribere potui, quod Eius dignum fuisset auribus. Tanto enim omnia hic geruntur silentio, ut raro aliquid ad privatos rerum perveniat. Illud duntaxat his diebus allatum esse, Regem Scotiae una cum patre sublatum fuisse, regia sua subditis ignibus conflagrata. Nec adhuc certum est de authoribus. Quum alij rumores de Regina, alij de quibusdam proceribus suspicantur, ob iniurias gravissimas, quas et in hos, et in Reginam dicitur contorsisse.

Belgium etiam magnopere laborat gravibus tumultibus ob religionem concitatis. Adeo ut Bruxellis templum Divi Francisci, quod amplissimum et pulcherrimum, simulque ditissimum fuisse aiunt, die

XVII. mensis Februarij subito et validissimo arserit incendio a nocte media ad ortum solis; non sine et dolore et terrore universae multitudinis civicae. Quid contra haec Philippus Rex meditetur? Notissimum est, quod vindictam sumendam de Dei hostibus; quum iam per totam Italiam, et per omnes ditiones delectus conscribant. Dominus Deus sit cum illo, et juvet illum sua dextera; postquam non patitur opprimi Catholicam Ecclesiam.

Hic prope dominicam vel septimanam Sanctam diaeta dilata fuit ad dominicam „Quasi Modo"; speroque, quod brevi finient, idque pro voto Caesareae Maiestatis.

Quid de me agatur; Caesar adhuc silet, vulgus maxime garrit, ego trepido et metuo a provincia expectans, quid velit Dominus, qui imperat.

Reliquum est; dominus Lysthius a triduo nonnihil aegrotat. Et ego peto, ut meo silentio parcat, et feliciter valeat. Pragae prima Aprilis 1567.

LXXXVI.

Dessewffy Jánosnak Veranesiesics Antal.

Ad Magnificum Jo. Desewffy.

Postquam huc ad Caesaream Maiestatem veni, non dedi ad Eandem ullas litteras, quod nihil tale novarum rerum occurebat, quod esset tanti, ut sollicitor (igy) in scribendo esse debuissem. Nunc iam 1567. apr. 18.

Magnifica dominatio Vestra sciat, Comitia Bohemica hoc biduo finem ultimum sentitura, et Caesaream Maiestatem ad octavum diem Viennam versus hinc feliciter moturam; nec uspiam moram facturam, quae triduum Znoajmae Moravici cuiusdam negotii causa De aliis rebus, quae vel pacem vel bellum tangeren nihil omnino est, quod certo scribi possit; quod adhu hoc utrumque pendeat, nec scitur, quorsum aut pacis aut belli prolapsura sit anni huius alea. Esto quo et hic bellicae curae non torpescant, et Turcae iam latius finibus nostris insultent, spargantque rumores bellicos. Quum interea et novus Turcarum Princeps quieti dicitur inbiasse, et finitimi non desinunt quidam innuere de voluntate pacis. Sic expectemus adhuc, donec intelligamus clarius, ubi propius belli tempus appropinquare coeperit, et maturuerint utriusque partis vel de pace vel de bello caussae.

Tumultus Belgici subsidere coeperunt Valentianae civitatis deditione, et videntur plures aliae ad gratiam festinare, ac recantare tantae licentiae palinodiam; Philippus tamen Hispaniarum Rex ac earum dominus, pergit instituto apparatu ad sumendas de illis poenas, curabitque haud dubie, ut gratia tanto sceleri facta, infructuosa illi non cedat.

Ceterum cursor quoque ab Electore Augusto heri ad Caesaream Maiestatem venit, qui attulit, cives civitatis Gottes (Gotha), interceptis Crompaccho et Friderico Saxonum Duce, cum complicibus aliis, volentes esse Imperio Imperatorique rebelles eos 13. die mensis huius eidem Electori, qui ipsam civitatem obsidebat, tradidisse. Sic finito eo bello, quo Maiestas Caesarea non mediocriter sollicitabatur, beneficio publico cives Gottenses assequuti sunt gratiam et lar

dem non vulgarem. Jamque etiam ex hoc omnes Catholici in spem venerunt ampliorem, sedditiosos quoque Belgas cornua cum animis demissuros.

Quia vero haec Friderici Ducis, filii quondam Friderici Ducis Saxoniae, accidit in dominica, quae vocatur Misericordia; non sine mysterio illa accidisse quidam arbitrantur, quod eadem dominica pater etiam eius cum Lantgravio in Caroli Quinti Caesaris Augusti potestatem olim venerat, similis seditionis caussa. Ideo Magnifica dominatio Vestra videat prodigius et bene valeat. Pragae XVIII. Aprilis anno M. D. LXVII.

LXXXVII.

Piopius Dénes modrusi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Episcopum Modrusiensem Dyonisium Piopium.

Quum anno superiori ex fenetis Reverendissimae 1567. apr. 22
dominationis Vestrae vallis Agriensis, quas mihi elocaverat, nullos omnino fructus perceperim, Turcicarum Tartaricarumque procursionum causa; id ipsum quoque hoc praesenti futurum metuens, nisi ex alto benignitas minentibus malis occurrerit; Eidem bis meis memoratis locutionem resigno, et adm volo, nolle me imposterum earundem quar bere curam; redditurus etiam contra primum Viennam rediero. Quia s cio gratificari vellem, et me i

tio neutri nostrum utili; quando hae eaedem quartae neque a praefectorum, neque a militum nostrorum Agriensium licentia tutae esse possint.

Igitur curet, ut imposterum huic suae rei alia via subveniat, putaremque eam opportunissimam et commodissimam fore, si cum Capitulo transigeret: recusante vero Capitulo, cum Praeposito, aut cum provisore iuxta novam rationem deinceps Agriam gubernandi, quod iam tractatur. Nec ulla alia occurreret Reverendissimae dominationi Vestrae securior conditio ad assequendum aliquid fructuum, si utetur ex his altera.

A me vero non accipiat in malam partem, si eadem locatione nolim ulterius potiri. Nam cum videam Agriae ea et hostium et nostrorum rapinis esse exposita; nolo posthac huius officij cura onerari, et aestuare, ne mihi ipsi debitum contraham inaniter. simul et prudens Vestram Reverendissimam dominationem illud quoque refugiens, ne utriusque amicus noster fallatur expectatione sine fructu. Quum ad haec ministros etiam meos iusserim illinc recedere. et huc venire; distributis in privatos, quae ibidem mihi reservavi. Nos iam hic. collegimus sarcinas. et instrati equi in horas expectant sessores. Credo, quod 28-a huius movebimus. Prava, volebam dicere Praga. totum me cum substantia fere mea devoravit. Ideo curetis, oro, ut in appulsu meo Viennam iam tandem Illustrissimi domini nostri communis facta mihi, non verba de illo reliquo succurrant. Et feliciter valeat. Pragae 22. Aprilis 1567.

LXXXVIII.

Oláh Miklósnak Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Strigoniensem.

Binas litteras Reverendissimae dominationis Ve- 1567. apr. 26
strae uno fere tempore, videlicet die 12. et 18. huius mensis datas accepi. Ad quas nunc respondeo. Caesarea Maiestas hoc mane pulsante hora sexta movit hinc Viennam versus felicibus auspiciis. Ego et dominus Lyzthius perendie, comite Domino, sequemur; interim omni studio et fraterna benevolentia curaturus, ut saltem societate bona levem eius aegritudinem, tametsi beneficio Dei incipit iam melius valere, et convaliturum omnino spero, ubi in apertum prodierit, et novo utetur coelo.

Quod autem Reverendissima dominatio Vestra scire desiderat, ad pacemne, an ad bellum res anni huius spectent; pro ratione tot Comitiorum, quae Maiestas Eius habuit in his regionibus, ego quoque hoc idipsum summa diligentia vestigavi; sed ingenue fateor, nihil me omnino de utroque hactenus assequi potuisse, quod haberem pro comperto. Verum si coniecturis fides sit adhibenda, ita geritur belli cura, ut et eius usus in promptu sit causa postulante, et pax nichilominus amplectatur, si hostis gesserit se non dolose, sed sinceriter. Hoc tamen belli pacisque discrimen liquidius constabit, ubi tabellarius Maiestatis Eius Constantinopoli redierit. Oratori Regis Poloniae commendavi Reverendissimae dominationis Vestrae

amicitiam eo studio, quo decuit. Nec aliud de statu Regni eius retulit mihi, quam quod agebatur de induciis cum Mosco, eisque brevibus. Caeterum quod et magnates et nobiles et plebei eorum non pauci coepissent haereticorum fallacias, suos vero errores agnoscere et resipiscere, redireque ad Catholicam Sanctae Romanae Ecclesiae confessionem. Idque potissimum ex tam multiplici varietate sensuum Sanctarum Scripturarum, dum eos identidem pro libidine sua, spirituque, quo sunt vertiginis ac diabolico, mutare et remutare non erubescant; quin etiam insolentissime hanc ipsorum inconstantiam fidei tueantur. Dicebaturque fieri hoc, nulla patrum Ordinis Ecclesiastici contentione, sed prorsus Divina providentia, ex dissidiis intestinis, quibus invicem exarserunt, seque sperare, non ita multo post futurum, ut furiae illorum plane debilitentur, et respiret Catholica professio.

Ex Belgio quoque habemus, Antverpienses desiisse ab insania, receptoque Regis sui praesidio, et Catholicos ritus in Ecclesiam suam resumpsisse, et concionatores haereticos urbe sua exegisse. Sperarique haud dubie, ut tota ea provincia redeat in pristinum religionis statum.

Rebelles vero Imperatoris et Imperii, qui Gottes (Gotha) civitatem insederant, iam qui fuerunt nocentiores, poenas dederunt. Dux Fridericus Drezna tenetur in custodia, duciturque ad Caesarem Viennam vinctus. Grumpak cum tribus aliis vivus quadrifariam sectus est. Alii, qui truncati capitibus, qui in furcas acti; pauci adhuc detinentur, nec novi causam. Elector ipse suo iure civitate potiturus, donec sumptus ei ad bellum facti reponantur.

Ad Themesiensem Passam quod attinet, nisi fallimur hostium perfidia, iam provisum est, ut desistat, gentesque reducat e ditione Caesarea. Dydesque quod exustum sit et deiectum, servatumque praesidium eius, bene factum est; quod fieri de Putanok etiam erit melius, si melius muniri non posset, quam hucusque fuit. Sed haec cura erit Sfendae.

De mutatione praefecti Agriensis Reverendissima dominatio Vestra nihil vereatur, etiam si maior hostium vis illud confinium pulsaret; dummodo illa pestis, qua hactenus vexata ac depasta est infelix Agria, facessat ex ea, et in mille malas cruces abeat. Quam vir militaris ille fuerit, nunc tandem constitit, quando viso lupi adventu, subduxit se mercenarius et publicanus cum suis loculis. Deus inter ipsum et Ecclesiam meam, quam celerrime fieri possit, iudicet, detque illi talem alium, qui honorabit et tuebitur cultum eius, religionemque Catholicem promovebit, neque me ac meos fratres et gregem opprimet dominicum. Quanquam intelligam, nondum esse decretum de praefecto novo, designatisque eo commissariis, non aliud, quam inquisitionem fuisse demadatam eorum, quae ad statum eius Episcopatus totum pentinere videbitur. Utcunque tamen successurum sit, abeat illine tantummodo Magocziana crudelitas et incivilitas.

Cum Reverendissimo domino Nuncio Apostolico egi omnia, quae voluit, reperique hominem de Reverendissima dominatione Vestra optime sentire, Eidemque in omnibus deferre, uti Antistiti, quemadmodum decebat, qui omni honore, dignitate commendationeque dignissimus. Proinde retexuit coram me omnia illa, quae in Illiani doctoris causa cum Reverendissima dominatione Vestra, imo et cum illo egerit, ut se

accommodaret menti meliori, seque etiam Praelato suo subiiceret, et sic tandem eiusdem reconciliatione, venia, gratiaque promerita, coleret Ecclesiam, in qua benedictionem Domini assequutus est, ut bonus sacerdos et minister Dei, et plura huiusmodi. His etiam non praetermissis, quibus eidem insultaverit, tanquam Reverendissima dominatio Vestra non illi, neque communi aequitati faverit. Quo quantopere offendat? longum esset narrare. Quum illud et adiecerit, iam se plane hominem perspexisse, vidisse oculis, manuque palpasse, non eum esse mentis integrae; videreque, Reverendissimam dominationem Vestram nihil in hac ipsa causa egisse, aut agere, quod cum sacris canonibus non conveniret, deceretque facere in sananda Ecclesiae suae ovicula; esse praeterea illud verissimum, delinquentes sacerdates oportere humiliari, et poenitere de admissis, sicque demum non perfunctorie et ostentative, sed cum vera cordis contritione submittere sese Antistiti suo, et veniam, remissionemque, et absolutionem peccatorum suorum ab eo implorare. Pluraque in hanc sententiam, eoque affectu, ut Reverendissimam dominationem Vestram vellet esse bono animo; se vero nihil acturum, quod in utroque non esset futurum aequitati consonum. Quamquam solent excommunicatis conditionalem quandam absolutionem dare Canonistae, donec ad officium redeant, et in causa sua dicant, si quid ad dicendum habuerint. Sed et de hoc distulit ad mutuum congressum, quem est cum Reverendissima dominatione Vestra brevi Viennae habiturus. Et de Illicino satis. Dominus Nuncius Eandem salvum esse cupit, et se valide commendat.

De incendio Tyrnaviensi iam rescripsi; salutavique hic omnes eius nomine, uti iussit. Nec desum

etiam apud Maiestatem Caesaream dignitati suae per occasiones. Alioqui quum et Maiestas Sua Reverendissimae dominationi Vestrae sit gratiosissima, et ego instrumentum valde tenue ad praestandam ei aliquid beneficiorum huius generis. Non desum tamen hoc facere quod ipsa vult, et ego possim. Deus Omnipotens Reverendissimam et Illustrissimam dominationem Vestram servet incolumem. Pragae 26. Aprilis 1567.

LXXXIX.

Forgách Ferencz váradi püspöknek Verancsics Mihály.

Ad Reverendissimum dominum Varadiensem Franciscum Forgach.

Nimis diligenter, ne dicam et anxie, Reveren- 1567. máj. 2?.
dissima dominatio Vestra videtur mihi commendare Raphaelem Vianucium, affinem potius quam nepotem meum; qui quum me collateralibus et remotioribus gradibus consanguinitatis contingat per foemineum sexum, sine sane etiam sacrorum canonum examinatione ac scrupulo, facile iam inter nos, si liberos haberemus, coniugia miscere possemus. Verum enimuero quicquid in eum nominis ac tituli nepotis mei contuli, feci pietate, ut qui etiam in alienos, quum possim, beneficia ex me derivare non negligam. Sed id utcunque tituli, minime me invito, usurpavit sibi, indulsi ei, ut si se etiam fratrem meum nominet, dummodo his moribus polleat, atque ornatus sit, quibus ego non erubescam, neque toties in indignationem contra illum

exardeam. Non destiti saepissime necessitatibus atque aerumnis eius succurrere, et plane prostratum (igy) egestate, pluribusque fracto exiliis, allevare. Semper tamen ad ingenium rediit, quotiescunque ope mea refectus est, mihique et curas molestiores cumulavit, et pudorem incussit. Neve hic referam clariora caetera. Haud dubie, si Reverendissima dominatio Vestra intus et incute novisset hominem, longe aliter de illo commendationem suam instituisset. Cesso tamen nunc alia eiusmodi attingere, meque plurimum eidem debere profiteor, et magnas habeo gratias quicquid honoris, subsidiique in illum contulit Pontificii, nomini meo dederit, ut consuevit mea causa omnia maiora facere, et ea omnia dignitati meae suae cum humanitate (quod est singularis suae erga me benevolentiae argumentum) tribuere, quibus ornatam suam tuetur. Itaque, ut plane perspiciat, quantum apud me voluntas eius ponderis, petitio reverentiaeque aestimationisque commendatio, quibuscunque eam impartita fuerit, Raphaelem recepi in gratiam, et desperabit a me meliora, quam sperare diu certe non potuisset, si non incidisset in tantum commendatorem et patronum; qui mihi semper habitus est magis charus, et sane quam dignissimus, cui et animus et omnes motus mei sese subiiciant ac pareant, irae indignationesque mitescant et leniantur.

Quod vero reliquum est, Reverendissimam dominationem Vestram facio certiorem, me iam destinatum esse in Turciam de pace Oratorem. spemque illa dari maximam, quod ab hostibus sic expectetur eam sitire prope videantur. Faxit pater coelestis succedat, et flagellum suum inhibeat, nosque ipse net, ut cum nobis reconciliemus.

De sua autem re, quod his possim adiicere, aliud nunc non habeo, quam quod communes litterae nostri Consilii ad Reverendissimam dominationem Vestram perferent. Rogo, cogitet adhuc nonnihil de sententia commutanda, donec res haeret in initiis, neque cum tanto Caesare dimicet animi sui passionibus. Quum consuetum sit vel exprimentis antiquissimis, facilius a Principibus obtineri solere honorum, ornamentorumque incrementa aequanimitate et patientia, quam pro cuiusque viri etiam maximi arbitratu extorqueri, necessitate eis opposita. Nam et ipsi, ut reliqui mortales, non semper possunt, quae volunt, celeriusque in eos effundunt beneficia, a quibus prudentius eorum possibilitas expenditur et sustinetur. Reliqua propediem de hoc in Comitiis. Nunc valeat feliciter, et me amet. Viennae 22. Maii 1567.

XC.

Melegh Boldizsárnak Verancsics Antal.

Ad Balthasarem Melegum.

Accepi litteras vestras VIII. die huius mensis da- 1567. máj. 24.
tas, eisque intellectis agnovi, nondum animum Eius erga me refrixisse. Quin potius ita studia quoque Illius, quibus me complectitur, perspexi esse adaucta, ut mihi hoc tempore his hijsdem vestris litteris nihil fuerit gratius. Quarum quot quot fuere dictiones, tot prope magni amoris vestri agnovi argumenta, quibus

quanti me faciat, clarissime demonstravit. Habeo itaque Vobis gratias, et fidem facio, ita Vos quoque a me vicissim amari, ut par est amantes redamari.

Ad laudes autem, quas mihi tribuit, meritaque mea in communem patriam collocata extollit, Ipsa quoque amanter et officiose facit. Verum non est, quod ego vel tantillum earum mihi arrogem. Propterea nec respondendum mihi quicquam esse puto. Quid enim omnes mortales habeamus, quod non acceperimus? Unde mihi quoque quicquid est vel virtutum, vel meritorum; dona sane sunt et Dei. Et ne quid in nobis sit, quod velimus nostrum esse dicere, id quoque attributum nobis est Divinitus; quia ex alto omnia. Et sufficientia nostra non ex nobis est; sed eius qui nos fecit et confortat. Igitur quicunque gloriari velit, in Domino et in cruce eius glorietur.

De incendio istius civitatis, et de iactura multorum tam vestri ordinis, quam afflictae plebis, equidem mirifice et manifeste video, omnes iras Dei in nos esse effusas propter peccata nostra, et quod tot flagellis eius castigati, nec adhuc vel dolere, nedum emendari velimus. Sed de his alias.

Et ad vestram operam quod attinet, quam mihi offertis, et est mihi notissima; nec in alia re uti illa volo, quam in amore, quem se mihi dedicasse testatur. Vale. Viennae 24. Maii 1567.

XCI.

Dévi Jánosnak Verancsics Anlal.

Ad Joannem Devinum.

Uxor coloni nostri Pauli Kwn de Sellie prae- 1567. máj. 26.
sentium exhibitrix venerat ad nos, et supplicavit, ut adhuc eius causam, quam habuit cum Caspare Faczan similiter colono nostro in eodem loco, committeremus iterum revideri. Quod an fieri possit? nescimus; maxime si in eodem causa iam habuerit novum iudicium. Ideo ne ulla in causa alienae aequitati desimus, colloquere cum egregiis aliquot dominis nobilibus, vicinis nostris, cum bonorum nostrorum judicibus et juratis civibus, et etiam cum aliis aliquibus vicinarum possessionum incolis; captoque ab omnibus maturo consilio, sic procedas in dicta causa, ut juris erit, demumque quicquid ab iis decretum fuerit, mature cures exequendum. Quia ut ab aequitate et iustitia neminem vestrum, qui geritis nostra officia, volumus recedere; ita omnino malefactores impunitos, habita criminum et judiciorum ratione, non deferremus. Nec secus facias. Vale. Viennae 26. Maii 1567.

XCII.

Zay Ferenczuek Veranesics Antal.

Ad Franciscum Zay.

1567. jun. 12. Sic Deo, et Caesarea Maiestate, ac fatis meis volentibus ego iterum eo in Turciam cum legatione de pace. Quod felix ac faustum sit, quum Caesareae Maiestati, domino nostro clementissimo, optimoque Principi, tum et Regno afflictissimo Hungariae et toti Christianitati. Mihique sic ubique et in tota actione idem dominus Deus adsit, ut omnibus ex alto donis instructus redeam exorator, et cuncta peragam, quaecunque publica complexa est expectatio.

Legi autem quasdam litteras Magnificae dominationis Vestrae ad amicum quemdam utrique nostrum communem, quibus disuadebat mihi tantae provinciae molem. De qua eius pietate ego quidem Magnificae dominationi Vestrae magnas gratias habeo. Verum quia et Caesaris et patriae pietas istam eius longissimo tractu superat; voluissetne, ut et Caesaris preces expectassem, et necessitati patriae defuissem, meamque vitam, meumque bonum pluris fecissem quam Patriae, quam tanti Caesaris? cui subditorum ac servorum qui non gratificari atque obedire student impii sane sunt, et omnis tum civilitatis, tum humanitatis expertes, ignarique officii.

Jacta itaque est alea; experiarque adhuc semel an sexagenarius etiam possim Patriae ostendere quantum pro incolumitate eius et hactemus voluerim.

et imposterum velim. Reliqua mea Dei curae commisi. Cupidus ab Eadem scire, ut si quod Constantinopoli velit, mihi jubeat; idque per veredarium. Et bene valeat. Viennae 12. Junii 1567.

XCIII.

Comenduno bibornoknak Veranesics Antal.

Al cardinal Comenduno.

Io hebbi le lettere di Vostra Illustrissima e Re- 1567. jun. 20.
verendissima Signoria, e per raguaglio di quelle il dottor Illicino questi giorni passati depose al Arcivescovo nostro tutti li soi beneficij, et assolto dalla escommunicatione non senza grandi intercessori, et humel dimanda di perdono, sene resto semplice sacerdote, non con altra spence di vivere, cha de avoccare, se cio anchora li sara concesso dalli sacri canoni. Gli amici non li sono manchati. Ma chi saputamente vol manchar à se stesso, à che gl' ufficij delli amici?

Gli novi servitori del gia di Monsignor Andrea Duditio Sbardellato vescovo di Cinquechiese gieri arrivorno qui da Polonia. Ne ci è piu logo di non credere, che non fusse fatto marito; chosa, che li soi amici mai volevano haver per certo. Ma gia l' esento à tutti il dubio tale, non senza dispiacere, si del caso d' un homo giovene di si rara espettacione, qual ogn' uno haveva da lui; come del scandalo, ch' ha dato alla Catholica Chiesa, et à tutto l' ordene, loquale

con noi altri haveva commune. Signor Iddio gli dia miglior anchora sentimento, se ci sara modo di ricantare.

Io, come gia deliberatissimo di servire la Signoria Vostra Illustrissima, vo a Constantinopoli per ambasciatore, e parto da qui infra diece giorni. Se La mi vol commetter qualche cosa, che Li aggradisse in quelle parti; prego, mi commetta e commandi. Non manchero di fare tutto quello vorra, quanto la Sua benevolenza e gratia desidero. Signor Iddio La prosperi sempre. Da Vienna alli 20. di Zugno 1567.

XCIV.

Maximilián király Verancsics Antalnak.

1567. jun. 30. Nos Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Quod nos debitum habentes respectum ad servitia fidelia et merita fidelis nostri Anthonii Verantii Episcopi Ecclesiae Agriensis et Consiliarii nostri, quae ipse nobis et Regno nostro Hungariae cum alias saepe, tum in legatione sua ad Solymanum Turcarum Principem praestitit; considerantes etiam id, quod rebus Regni nostri Hungariae ita exigentibus, nunc quoque ex commissione nostra ad novum Turcarum Principem Selymum oratoris nomine pro

ficisci debeat; quae legatio cum anceps et periculi plena sit, ei praesertim qui senio gravatus esse videtur; de Regiae nostrae potestatis plenitudine id eidem annuendum duximus et concedendum, ut ipse de omnibus rebus et bonis suis, mobilibus et immobilibus, per se qualitercunque acquisitis, exceptis tamen rebus et bonis ecclesiasticis, ad eas videlicet Ecclesias, quibus nunc praeest, pertinentibus, testamentum rite et legitime condere, et illa sive fratribus, sive neposibus, et aliis, quibus voluerit, fidelibus tamen nostris, legare et relinquere possit. Quod eius testamentum nunc prout extunc, et tunc prout exnunc auctoritate nostra Regia benigne confirmandum duximus; promittentes, quod illud tam per nos observabimus, quam per alios quoscunque subditos nostros observari faciemus; immo annuimus et concedimus, approbamusque et confirmamus, ac promittimus harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut Rex Hungariae utimur, est appensum, vigore et testimonio litterarum. Datum Posonii ultima die Junii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo.

Maximilianus mp.

(P. H.)

Nicolaus Olahus
Strigoniensis mp.
Gergius Bochkay mp.

(Az 1567. és 1568-ki, Verancsics második konstantinápolyi követségének éveiből fennmaradt levelek jelen gyüjtemény V. kötetét képezik).

XCV.

Zsámboki Jánosnak Verancsics Antal.

Ad dominum Sambucum.

Magnifice domine et frater charissime.

1568. máj. 12. Carmina tua de incolumi reditu meo gratulatoria, et plena etiam laudis, qua industriam meam obtenta pace extollis, fuere mihi quidem gratissima ut alia tua solent omnia, quae ad multorum utilitatem successivis temporibus excudis; maxime autem, qui primus omnium veteri officio comprobare maturaveris quam me constanter ames, et quanti etiam facias Cuius erga me tam praeclaram voluntatem quam ipse quoque faciam; ne vivam, si non pluris, quam multorum aliorum, qui se amici mihi profitentur. Delector enim ex eruditione tua, et ingenio tuo; quae quidem certe dignum esse iudico, ut illud gens nostra et ornet praemiis, et honoribus cumulet. Atque ego ut et simpliciter et sinceriter profero de te hanc sententiam, ita etiam velim, me omnes in te amando ornando sequantur, qui in te agnoscunt, quod ego Ut autem retineas apud te mnemosinon, fuisse me Turcia, et ibi tui meminisse, misi tibi tapetem, Bezarem vero ipsemet manu mea exhibebo. Vale et felix. Viennae XII. Maij 1568.

XCVI.

Verancsics Antalnak Szerdahelyi Máté myszlai prépost.

Reverendissime in Christo pater, domine ac pa- 1568. máj. 24.
trone perpetuo colendissime. Orationum ac servitiorum meorum deditissimam commendationem. Si diu absentis hominis patrisfamilias reditus charis liberis gaudio unquam esse potest, certe Reverendissimae dominationis Vestrae desideratissimus reditus summum omnibus nobis Eam sincere expectantibus gaudium attulit. Cui et propter itineris longinquitatem, et populi ethnici crudelitatem, non potuimus non timere. Vicit hos timores in Reverendissima dominatione Vestra, antequam periculosae legationis iter aggrederetur, pietas et verus in patriam amor; quae res suo tempore in litteras referri merebitur. Aeneae pietatem, licet celebratissimam, pietas, quae in Reverendissima dominatione Vestra vere Christiana ac summa conspicitur, longo intervallo excedit; de quo nunc disserere longum esset et taediosum. Restat igitur, ut, si pietati merces debetur, debetur autem summa, iam bravio pietatis Reverendissima dominatio Vestra illustretur, et ab Agriensi amplitudine ad eum sacerdotii gradum sublimetur, qui est in Ungaria omnium summus.

Gratulor ex animo reditui Reverendissimae dominationis Vestrae, et gratias Altissimo ago, qui me toties id petentem exaudivit, et inter Scyllas et Carybdas servatam mihi incolumem reduxit; precor, ut

idem Reverendissimae dominationi Vestrae longam vitam, atque semper felicem largiatur; regat suo veraci spiritu, ut eiusdem heroicis virtutibus, stupenda authoritate, multaque rerum experientia, res Ungaricae ter adflictae, diu feliciter gubernentur, et ad posteros cursu secundiore dimanarent. Me Reverendissimae dominationi Vestrae deditissimum facio, et in omnibus officia humiliter offero. Ex Misle 24. Maii 1568.

Eiusdem Reverendissimae dominationis Vestrae
veteranus servus
Matthaeus Zerdahelj mp

CXVII.

Az udvari kamarának Verancsics Antal és Teuffenbach Kristóf.

Ad Cameram Aulicam

1568. máj. 28. Generosi ac Magnifici Domini. Litteras Magnifici domini Alberti de Vys, Oratoris Sacrae Caesareae Maiestatis, collegae nostri, qui apud Principem Turcorum remansit in pristino officio, legimus et intelleximus. Et ubi informationem de pecuniis, quarum mentionem facit, a nobis requirunt, de his nos, qui habuit ante adventum nostrum Constantinopolim, nihil loqui possumus; quod eam pecuniarum rationem omnino non cognoverimus. Verum quum idem dominus Albertus quinquies mille talleros, quos a nobi

acceperat, subito in creditores suos distribuerat, et nos quoque consumptis pecuniis, quae nobis Posonio solventibus datae fuerant, simul omnes tres egere coeperamus.

Ac post multam sollicitudinem, quam habuimus causa sumptuum, quod rebus nostris nullus ordo constitutus fuerat de pecunia assequenda necessitatis tempore, tandem subvenit nobis Benedictus de Gagliano, civis Galatanus, mille quingentis coronatis, quibus divisis inter nos omnes et expositis, alias pecunias quaerere agressi sumus, aegreque admodum duo millia aureorum Turcicorum a Don Josepho Nassy, Gian Myques antea nominato, mutuo levavimus. Atque his etiam inter nos omnes aequiso portionibus distributis et expositis, postremo Hadrianopoli a supremo Passa Mehmet, quod privati nulli offerebantur, qui nos vellent iuvare mutuo sine valde excessivo foenore, levavimus aureos Hungaricos, non Turcicos (ut scribit dominus Albertus) ter mille et quingentos. Quibus pari ratione inter nos distributis, domino Alberto cesserunt mille, Christophoro a Theuffenpach mille, Agriensi vero mille quingenti. Restitutisque ex hac summa Don Josepho Nassy duobus millibus Turcicis, reliquis ad postremum viximus, ac dominus Albertus cum sua portione remansit Constantinopoli, nos duo cum nostris Viennam rediimus.

Ne tamen et illud praetereamus, quod ad hanc informationem attinet; proxime hic iam Viennae dominus Vitus de Dorimberg, qui Venetiis agit Oratorem Maiestatis Caesareae, dedit ad nos litteras, quibus, scribit, submissos fuisse nobis per eam viam de mandato Maiestatis Eius mille quingentos coronatos, ultra illos priores 1900, quibus primum mutuum per-

solutum est Benedicto et Dominico de Gagliano fratribus, altero Venetiis altero Galatae habitantibus. De quibus 1500 coronatis nos nihil accepimus, neque intelleximus, quia iam inde moveramus, arbitramurque, in manus domini Alberti perventuros; qui relinquunturne sustentationi ipsius, hoc solae Magnificae dominationes Vestrae sciunt.

Nos tamen omnes tres ita Passae promisimus, et cum eo convenimus, quod praefata tria millia aureorum Hungarorum et quingentos, sine ullo foenore remittemus illi per praesentem Oratorem infallibiter: rogamusque Magnificas dominationes Vestras, ut id non graventur Caesareae Maiestati Suae ad scitum dare, et curare, ne idem Passa fallatur, et promissis nostris, et expectatione sua.

Ubi autem dominus Albertus fecit mentionem de hac pecunia convertenda ad eliberationem Beghi Zeczieniensis, id nos non omnino fatemur pro re autentica; etiamsi hoc a Ministris tantum audiverimus obiter dictum. Nec putamus e decore Maiestatis Caesareae fore, si id fieri mandabit; quod et pecunia parva sit, et quum res sit ei cum magno Principe, qui dono captivum postulat. Generosius Maiestati Suae esset de hoc deliberandum, ne aliquo pacto a barbaris traduceretur, utque magnitudo Eius Maiestatis in summo remaneret. Quod nos Oratores omnibus viribus nostris curavimus. Viennae 28. Maii 156

CXVIII.

Forgách Simonnak Verancsics Antal.

Ad Magnificum dominum Simonem Forgach.

Egregius Baltasar Ziny reddidit mihi unas lit- 1568. jun. 11.
teras Magnificae dominationis Vestrae, alias vero Stephanus Barius; is credentiae, ille pluribus rebus refertas. Et has itaque intellexi, et quae Barius retulit percepi; meamque in eo omnem operam, quam a me desiderat Magnifica dominatio Vestra, promptissimam et propensissimam polliceor, ubi primum ea de re sermo erit. Nec id quidem semel, sed quoties opus erit, et ratio postulabit. Quamquam (renui meo iudicio) non esset hoc tempore de hoc captivo cum Sua Maiestate contendendum, propter pacem, cui omnibus viis ac modis Maiestas Sua suffragandum curat. Non complacere autem Principibus in huiusmodi rerum momentis, o quantam saepenumero quam plures homines de gratia eorundem Principum iacturam faciunt! Ne itaque pro parva utilitate aliqua maximas afferat in discrimen; et ne Magnificae dominationi Vestrae exemplum desit: simile negotium mihi, Stephano Zolthay, Francisco Gemes, et quibusdam aliis militibus contigerat annis elapsis, idque ob Judaeos, qui in captivitatem Agriae inciderant. Quorum quum pa
tertia cessisset mihi, omnium portiones una
ptivis Maiestas Sua postulavit. Subterfu
bis hoc facere, et varia allegantibu
nihil profecimus; dilapsisque m

cum suis portionibus, et Caesareae Maiestatis crescente indignatione, ad postremum nullo loco excusationibus et precibus nostris dato, ne ea molestia vexaremur: tandem Maiestas Sua praecepit, ut quae pecuniae redemptionales eorumdem captivorum in promptu essent, mitterentur ad Suam Maiestatem: quicquid vero deesset toti summae ob eorum militum, qui sese subduxerunt (ratas), ego de meo supplerem. Coactus itaque obedire, mille talleros ad eos, quos acceperam, adieci, et per Zolthay misi. Sic demum placavi mihi Caesarem. Ne igitur dominatio Vestra ad haec veniat, tempestive et cum iudicio deliberet quid ei sit agendum cum Principe. Ego alioquin non deero tentare omnia, ut Magnificae dominationi Vestrae gratificer; in eo etiam, ut aliquando Agriam revisam. Quo desiderio non certe sum ipse minus quam dominatio Vestra Magnifica, modo extricare me possem ex aulae retinaculis, quibus in dies magis ac magis irretimur, quanto magis eam frequentemus. Spero tamen brevi futurum, quod ego et amici mei cupiunt.

Pacis negotia (uti video) non est opus pluribus me describere; quum ita de eis Magnifica dominatio Vestra et ad me, et ad Reverendissimum dominum Transsylvanum perscripsit, ut nihil sit praeterea quod eis adiici possit. Nec ulla erit in illis difficultas, si modo de deditiis bene transigetur. Quorum res non alia causa videtur in discrimen venisse, quam pace cum Persa facta, ne in bellum nos, vel hoc ipso anno incidissemus, quo fortasse cum sicco etiam viridia amisissemus. Alioqui puto. omnium conclusionem eos quoque cognituros, ad quos maxime Hungariae incolumitas pertineat.

Litterae autem Magnificae dominationis Vestrae in Turciam ad me datae, redditae sunt fideliter; sed ad eas responsum nullum dedi, quod tunc maxime tractatus noster flagrabat, occupabamurque summa rei pacis, et conservationis duarum arcium, Vesprimii et Tattae, quas utique etiam conservavimus, ne diruerentur. Utinam tamen sic vos etiam istic non permisissetis Jazbrinium erigere sub induciis.

Quantum vero nobis Oratoribus licuit, admonuimus de omnibus Maiestatem Caesaream, quae ad commodiorem statum pertineant nostri populi ac nostrae gentis. Sed quum haec non sint authoritatis unius vel duorum hominum; dominationes etiam Vestrae, quum tempus erit, loquantur. Ego inter alios non ero postremus, qui rempublicam nostram salvam esse velim.

De equis meis non est bene informata Vestra dominatio Magnifica; quia vix quatuor eduxi de eo genere, qui parypi nominantur, et tantummodo apti ad gestandum me in curiam. De quibus quum Magnifica dominatio Vestra habeat copiam, non est opus vel verbum de meis facere. Alioqui ego certe militares non quaesivi; nec facultatem habuimus emendi, quos voluissemus; adeo Turcae nobis equos suos invideant simul et prohibeant.

Postremo quicquid mihi significavit oretemus, intellexi, curaboque, (ut) ei nullo tempore desint officia. Tantummodo oro, ut ipsi quoque sit commendata mea Ecclesia, nec fratres molestentur, labefactareturque Agriae Catholica religio. Quae si videro dominationi Vestrae Magnificae serio esse commendata, et me, et mea habebit semper ut sua.

Quum autem sumptibus nonnihil carco, Scipio familiaris meus vendet quosdam redditus meos; rog

exhibeat sese illi favorabilem, maxime in divendendis vinis. Quod eius erga me officium, erit mihi certe cumulatissimum; dabitque causam, ut eidem magis ac magis debeam. Valeat optime et feliciter. Viennae 11. Junii 1568.

XCIX.

V. Pius pápának Veranesics Antal.

Ad Summum Pontificem Pium V.

Sanctissime et Beatissime Pater!

1568. jul. 12. Post oscula Sanctitatis Vestrae pedum beatorum. Profectus anno superiore in Turciam nomine Imperatoriae Maiestatis de pace Legatus, non putavi eam provinciam feliciter mihi successuram, nisi benedictione Sanctitatis Vestrae fuissem communitus. Res enim tantae molis apud superbissimum et Christiano nomini infensissimum hostem tractare, tenues sane et imbecilles essent humanae vires, nisi ope Divina fulcirentur. Quae mihi quum per benedictionem Sanctitatis Vestrae abundatissime affuit; illud est consequutum, ut, quicquid in eiusdem pacis negotio confectum sit ex sententia, id inprimis Sanctitati Vestrae deferendum est. Per cuius vicariam authoritatem suam Dominus Deus tantum gratiae mihi et collegis meis, viris summa industria curandae Reipublicae praeditis, concesserit, ut maximis duobus Orbis Im-

peratoribus in amicitiam et pacem deductis, id in quam plurima Christianitatis Regna redundavit beneficii, quod diu desideratum et expetitum fuerat.

Haec autem pax magna Legatorum contentione conatuque obtenta, ut praecipue nostris regnis ac provinciis opportunissimo tempore venerit, desperatis nimirum interim ad gerendum bellum auxiliis omnium fere Christianorum Principum ob intestinas eorum discordias, quibus et se ipsos et thesauros suos inanissime, parumque Christiane consumunt atque conficiunt, ita certe iis serio amplectendam conservandamque esse arbitror, quorum maxime interest, ne labefactetur, et in se bellum attrahant, quod maximis Caesaris sumptibus, Legatorum vero laboribus atque industria summotum est. Idque eo tempore, quo facta etiam cum Persa pace, arma nobis insolentissimus et potentissimus hostis secure intentabat, pace ac bello, veluti quodam sinu coram nobis effuso, utrum malemus, eligeremus.

Nimis superbe ac ferociter usus Turca eminenti sua fortuna, nostram nos tempori accomodavimus, et conditionibus etiam nonnihil incommodioribus contenti, bellum, quod in praesentia futurum fuerat nobis vale intempestivum, avertendum curavimus. Reliqua Divinae Providentiae commendavimus, et in meliores occasiones distulimus.

Ego vero interea temporis, etsi iam bis etiam ab inita Episcopatus mei Agriensis possessione, pro iuramento meo in consecratione mea Sanctae Sedi Apostolicae et Summis Pontificibus exhibito, Sanctissima Divorum Apostolorum Petri et Pauli limina visere debuerim · id tamen subiectionis et obedientiae vel nunc m erat mihi obeundum, ut reddito devotionis ac

officio Sanctissimis Apostolis, quod debebam illis. Vestram quoque Beatudinem uberius coram de Turcicis rebus, ac de toto cursu legationis nostrae edocuissem, quam per litteras licuerit.

Verum assiduis Sacrae Caesareae Maiestatis occupatus negotiis, ubi animadverti, hoc mihi nunc non concedi; ne utique vel partem aliquam muneris ac debiti mei negligentius intermitterem, nobilem Franciscum Diatalevi, natione Fanensem, Secretarium vero et Magistrum Domus meae delegi, destinavique istuc, ut loco mei utroque hoc officio defungatur. Fuit enim mecum in Turcia; et quum sit mihi familiaris intimus et veteranus, nec desideretur in illo Principes adeundi modus; demisse supplico, dignetur Beatudo Vestra dignum facere, ut ad Sanctissimos eiusdem pedes in persona mea clementer admittatur. eosque osculo oris mei devotissime et subiectissime veneratus, cetera quoque pro Sanctitatis Vestrae benigna indulgentia exequatur, quaecunque ipse debuissem, si praesens esse potuissem.

Donec autem id facultatis mihi obvenerit, non desinam precari Dominum, ut Sanctitatem Vestram Sanctae Romanae Matri Ecclesiae quam diutissime servet incolumem, fundamentaque reformationum praesentium cleri, quae ipsa Sanctitas Vestra felicissime iecit, ita eiusdem instituta atque exempla in omnium patrum mentes immigrent, ibique occupent firmissimas sedes, ut imposterum quamplurimi Summi Pontifices Sanctitati Vestrae similes longissima serie succedant in Ecclesia; nec raritas bonorum admiretur, sed copia eorum tanta suppetat omnibus futuris saeculis, quanta ex radice optima nasci debuerit. Deus Optimus

Maximus Sanctitatem Vestram in sua gratia quam diutissime et quam prosperrime conservet. Viennae die 12. Julii M. D. LXVIII.

C.

Szerdahelyi Máté prépostnak Verancsics Antal.

Ad Mattheum Zerdahely Praepositum Myslensem.

De tam accurata gratulatione, quod salvus ex Turcica legatione redierim, idque cum optata pace, mihique plurimis laudibus attributis, maxime pietatis in patriam Aeneae me aequantis, habeo vobis singulares gratias; agnoscens veterem vestram erga me voluntatem, et studia, quibus semper mihi non obscure declarastis, quantopere et amaveritis me, et honoribus meis consultum esse velletis. Verum, etsi laudes istae, quas in me congeritis, longe superant mea merita, virtutes vero multo etiam longius; quum tamen in huiusmodi rerum momentis plura amicis concedantur, quam par esset alias, quod haud dubie beatissimi esse videantur, qui promovent ac sublevant publica commoda; non tam, mi Praeposite, istam vestram gratulationem ex laudibus, quam ex animo et benevolentia vestra metior, qua me sincerissime semper prosequuti estis, et nunc etiam eadem vos adduxit, ut me in tam raris mortalibus collocaveritis, et supra multos extuleritis. Sit itaque hoc, quicquid sit, amicitiae nostrae mutuae; reliqua donemus Divinae gra- 1568. jul. 26.

tiae, quae nos confortavit, fecitque nobiscum, quo cum multis non fecit aliis; ut nimirum et pacis auth fierim, et tot Scyllas atque Carybdes evitarem. I quo et Altissimus laudetur, et fortuna Caesaris pra dicetur, cuius auspiciis omnes meae et virtutes, e felicitates, et honores omnia imprimis debentur. Qua coelitum recta gubernataque beneficiis, in nos quoqu qui illi adhaerescimus, derivat illustres suos radi et in orbe claros facit. Atque haec ad vestram grat lationem.

De privilegio autem, quod habere cupitis, scripsi ad meum Capitulum, ut illud vobis inquirant et exh beant, ne libertas Ecclesiae vestrae Myslensis labe factetur, eiusque iuribus succurratur. Nam hoc fratre mei poterunt etiam me absente vobis praestare. Alio qui, quandocunque Camera ista Cassoviensis videb illud privilegium, mox Praepositura vestra controver sia ista liberabitur, et in coenobium Heremitarum de Laad transferetur propter possessionem Kewres cuius alienationis ab Episcopatu meo veram causam nunquam hactemus sum assequutus. Hac autem via si vobis minus succurretur a fratribus meis, ego no deero, ubi primum paulo liberior a curia effectus fuero et mea etiam potero percurrere privilegia. Et cum his optime vos valere cupio. Viennae 26. Julii 156

CI.

Verancsics Antalnak Radetius István váradi püspök.

Ad Antonium Verantium Episcopum Agriensem.

Reverendissime domine et patrone colendissime, salutem et servitiorum meorum deditissimam commendationem. Scriberem ad dominationem Vestram libentissime, si quid scribendum mihi esset; sed in hoc eremo nihil habeo quod scribam aliud, praeterquam quod in hac solitudine, procul a publicis negotiis, vitam in morem heremitae duco; Reverendissimumque dominum Locumtenentem prestolar, communicato enim inter nos consilis decrevimus termas ambo inire; ille ut sua curet edemata, quae patitur in pedibus, ego meam schiaticam. Aderit, ut spero, hisce diebus. Aliud, quod scribam, id habeo, quod bubonum noctuarumque ululatu, cum libet, plurimo fruor. Cum autem huius ululatus me cepit taedium, intercinunt aviculae cantus dulciores, quibus informes bubonum cantus repelluntur. Haec in his rupibus vastis prima mea est delectatio. Quod reliquum est, dominationi Vestrae Reverendissimae me meaque servitia deditissime commendo. Deus Optimus Maximus dominationem Vestram Reverendissimam servet quam felicissimam ad annos plurimos. Datum in Sancto Benedicto de Rupibus die 17. Augusti anno Domini 1568. 1568. aug. 17.

Eiusdem Reverendissimae dominationis Vestrae
deditissimus servitor et capellanus
Electus Varadiensis sk.

CII.

Draskovics György zágrábi püspöknek Veranesics Antal

Ad Reverendissimum dominum Zagrabiensem.

1568. aug. 30. Proximis diebus viguerunt apud nos rumores quidam non satis lecti de istis partibus, et de persona Reverendissimae dominationis Vestrae. Nimirum quod Turcae Bosnenses obsessuri essent arcem Hraztowiczam, minarenturque etiam castello Sisiano; ceterum quod, quum personaliter quoque Reverendissima dominatio Vestra impositura praesidium maius in eandem arcem Hraztowiczam, proficisceretur eodem cum milite non exiguo, et iacturam fecisset in quibusdam militibus antesignanis ab insidiis hostium exceptis, et ipsa quoque met, subito suorum casu percussa, non sine difficultate effugii sese servasset. Qui rumores verine, an falsi fuerint, ego adhuc nescio; plures tamen hic, qui eandem amamus, doluimus. Ego autem nunc etiam doleo, et vereor, ne mea vaticinia eidem vel saltem tunc in mentem veniant, quum intercipietur (quod alioqui avertat Deus) insperato; parato alioqui quopiam periculo, quum ad obeundam tantam provinciam firmo ac sufficienti robore nullus, aut valde tenuis suppeditatur ei nervus contra tam populosae hostilis provinciae praesidem; ne nunc odiosius eloquar aliquid de professione nostra, cuius spiritualis gladius nullum admittit temporalem. Et sint exempli nobis Petrus Berislaus, Paulus Tomoreus, Augusti-

nus Sbardellatus, et alii vetustiores, immo et recentiores complures, qui non Martis et Bellonae, sed Dei viventis ac Jesu Christi sacerdotes, ubi primum milites quoque utrorumque esse inceperunt, prius sublati sunt hac vita, quam quisquam credidisset, et virtus eorum fuisset cognita. Quod a me ut fraterne accipiat, rogo; nec mihi vertat vitio, quod ex amore dico. Quandoquidem paucis senibus inter nos connumeratis et plane iam capularibus, quanti tandem ordo noster fieret, si quid Episcopo Zagrabiensi, ac Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae Bano, vel (ut familiarius loquar) Georgio Drascovitio accidissent? Sed quia iam suscripsit oneri, et est in cursu administratio, caveat saltem a periculorum causis, neque se cum gregariis contra callidos et potentes hostes educi patiatur. Cura alioqui gubernandi non desideretur.

.De rebus novis, quum hic nunc nihil habeamus, praeterquam quod et in Galliis, et in Belgio, prospere audimus Catholicis succedere. Non tamen omino sine quodam apparatu nonnullorum Principum Imperii in Belgium contra Ducem Alvam, qui dominationem inter se Hispanorum aversantur, nec ferre vellent, si qua ratione possent illos excludere. Gallus etiam manifeste iam Ugonitis obsistit; ex quibus proxime non paucos dicitur furcarum supplicio fecisse affici. Faxit Altissimus, ut ii saltem duo Principes a Deo Optimo Maximo nobis quam diutissime serventur sospites, qui soli Sanctae Ecclesiae nostrae Catholicae videntur restare protectores.

Ex Hispaniis quoque recenter tabellarii attulerunt, Principem Carolum, eius Regni Regis filium, qui captivus tenebatur, diem suum obiisse Julii proximi die 21. Noster autem summa sollicitudine parat

eo abitum, putoque sexta futuri Septembris iter ingressurum.

Classis Turcica, liberato Hadriatico Mari et eius accolis metu, in Aphricam cursum direxit. Nostra ex Hispanicis, Pontificiis, Melitinis, Florentinisque et Genuensium triremibus confecta, opportuno quodam loco ad inhibendos hostes, si quid in littoribus nostris attentare vellent, constitisse dicitur. Nec tamen ian vim aliquam experturos hostes nonnulli putant, propinquitate hyemis; nisi si extra Propontidem animum haberent hibernandi.

Maiestas autem Caesarea, dominus noster clementissimus, habet nunc hic cum Austriacis suis conventum, nec adhuc quicquam conclusum est certi. Sed et Maiestas Eius magnam ab illis exigit pecuniam. et ipsi ab eo confessionem Augustanam. Quid tandem consequiter de hoc utroque nodo, variae sunt coniecturae; quibus ego nunc ommissis, expectabo rei veritatem, et illam perscribam, ubi palam constiterit.

De conventu nostro magnum est silentium; credo alioqui futurum post Moravicum et Silesiacum. A Bohemico lues pestilens arcet Eius Maiestatem, quae eo Regno latissime grassatur.

Ego vero cum Reverendissimo domino Vesprimiensi sustinemus hic Regni Hungariae Consilium Reverendissimi Locumtenens et Varadiensis in thermis Trinciniensibus curant suas quasdam aegritudines, et fortasse judiciorum etiam sudores ac molestias detergunt atque excutiant. De statu reliquorum nihil habeo, Vestramque interim Reverendissimum dominationem optime valere cupio. Viennae 30. Augusti 1568.

CIII.

Bernát sz.-györgyi apátnak Velenczében Verancsics Antal.

Ad Reverendum Patrem Bernhardum, Abbatem Sancti Georgii Maioris in portu Veneto.

Antevertisti, Reverende Pater, meum officium charitate tua, et complevisti illud Apostoli ad Romanos honorem invicem praevenientes. Quod certe, ut est rarum et optabile in fraternitate et vera amicitia, ita sane iam potes tu hanc perfectionis partem peculiariter tibi ipsi omni iure attribuere. Ego vero ut homo iam prae senectute tardior, quicquid in satisfaciendo promissis meis de scribendo ad te saepius, et mihi ipse defui, et tuam expectationem fefelli, amando, inquam, te, veniamque commissi postulando supplebo. Daturus operam studiosius, ut imposterum hoc a me officium non desideres, et vel saltem illud crebrius ad te scribam, bene me valere, tui semper memorem, et cupidum omnium quum felicium tuorum successuum incrementa optatissima, tum contimae incolumitatis tuae suavissimum cursum. 1568. sept. 3.

De gratulatione autem reditus mei cum desiderata pace ex legatione Turcica, deque Sacratissimi Imperatoris mei erga me gratia singulari, quam declaravit plurimis argumentis; quantopere illi placuisset mea industria, qua in demandata mihi provincia gesserim me apud tantum, tamquam superbum ac potentem barbarum, et perfecerim, quod multi quidem optabant, sperabant admodum pauci, propter partim bel-

atque honoribus illustratur, mecumque simul et sustentare, et propagare nomen eius contendis. Quamquam ego, etsi diu iam in hac palestra vires meas exerceam, levius tamen omnia illius gratia deinceps sustinebo, postquam talem collegam coelitus mihi adiunctum esse videam. Perge itaque constanti animo in incoeptis, diligenterque incumbe tuae valetudini: curemusque ambo pari sollicitudine, ut nec fortuna nostra desit illi, neque in nobis Divinam gratiam negligamus, quo et ipsa nostra patria gratos alumnos nos agnoscat, et sic in nobis operentur Dei beneficia, ut eius bonitas magis ac magis elucescat apud homines. Valeque optime et quam felicissime in Domino semper. Viennae 3. Septembris 1568.

CIV.

Verancsics Antalnak Dolfino biboroknak.

1568. sept. 4. Reverendissimo Monsignor come fratello honorando. Io udij con gran piacere il ritorno de Vostra Signoria con salute della sua persona; e molto mi rallegrai del prospero successo della sua legatione per servigio particolare della Maesta dell Imperatore nostro Signore, e per universale benefitio della Republica Cristiana, come ella haverà veduto dalle congratulatione, ch' à mio nome ne fecero seco gl' agenti miei. Mi son poi doppiamente rallegrato con la venuta qui del Diotalevi, havendo da lui inteso à pieno dell' esser di Vostra Signoria Reverendissima

essendomi da lui data l' amorevolissima lettera, che à lei è piaciuto di scrivermi. Io son qui con desiderio ardente di poter far qualche cosa per Vostra Signoria, et ogni occasione, che mi se ne porga, mi verrà sempre cara et accetta. Pregola à conservar memoria di questa mia buona volontà, et à valersene dove lo giudichi espediente. Che Dio Nostro Signore lungamente la prosperi et essalti. Di Roma à IIII. di settembre 1568.

Di Vostra Signoria Reverendissima

come fratello

il Cardinal Dolfino sk.

Kviil: Al Reverendissimo Monsigner come fratello honorando, Monsignor il Vescovo d' Agria etc.

In Corte Cesarea

Redditae Viennae 21. Septembris 1568.

CV.

Veraucsics Antalnak Amuliol bibornok.

Reverendissimo Monsignore come fratello. Non risposi alle lettere ch' io hebbi da Vostra Signoria alla partita sua per Constantinopoli; perche conossi, che ella non poteva havere la risposta avanti la partita; hora ho ricevuto l' altre sue delli XII. luglio in racione di ms. Francesco Diotalevi Fanese suo gentilhomo. Pero in risposta dell' una et l' altra mi rallegro con Vostra Signoria, di quanto ella ha felice- 1569. sept. 4.

mente operato con la bonta et con il valore suo nelli negoci in Constantinopoli, dalla quale opera ne può reuscire molto benefitio alla Cristianita. A ms. Francesco ho offerto la casa et tutta l' opera mia à favore suo, poi che mi viene molto strettamente racommandato da Vostra Signoria mio antiquo amico, et che può disponere di me come di se stessa; ho fatto più anchora diligenza di rivederlo, ma fino hora, forse per l' occupationi sue, non si è trovato. Di qua non ho che dire a Vostra Signoria se non, che Dio gratia sto sano da vecchio, et tengo memoria dell' amicitia nostra, et desiderio di fare per le ogni servicio; però Vostra Signoria si vaglia di questo mio desiderio, et diami occasione di mostrarlo con veri effetti del amore che le porto. Et Nostro Signor Dio la contenti sempre.

Di Roma di IIII. settembre de LXVIII.

Saprea volentiera, se Vostra Signoria ha finita la sua historia, overo fin a che tempo sia arrivata. Il resto. Tengo per fermo, chio conservo amorevole et honorata memoria della sua amorevolissima persona et della amicitia nostra.

Di Vostra Signoria

buon fratello

il Cardinal Amulio s.

Kivül: Al Reverendissimo Signor come fratello Monsignor Vescovo d'Agria etc.

alla corte Cesarea.

Redditae Viennae 18. Septembris 1568.

CVI.

Radetius István váradi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Episcopum Varadiensem Stephanum Radecium.

Vacationem Reverendissimae dominationis Ve- 1568. sept. 5.
strae praesentem a negotiis publicis ita cupio eidem succedere et laetam esse, ut non obscure illi invideam, ac me quidem certe si quis Jupiter eadem vacatione secessuque dignaretur! Equidem omni vitae ac frequentiae urbanae eremum istum suum cavernarum et rupium montis Carpathi anteponerem, bubonumque ac noctuarum ululatum pro suavissimis lusciniarum, carduorumque concentibus iucundissimum haberem. Quid enim homini variis animi dotibus praedito iucundius ac felicius queat contingere, quam, quum in seipso habeat omnia, quaecunque aut urbanus, aut aulicus status suppeditat, nunquam tamen adeo solus in quavis vasta ac remota solitudine esse potest, in qua ne bubones quoque ac noctuae reperiantur; ut eorum suavissimam societatem non habeat, quorum virtutibus atque aeterno nomini neque mors, quae omnia delet, obesse potuit, et ex sese in dies tale aliquod pariat, quod eum oblectet longe magis, quam ullae opes, ullum bonum fluxile, ulla dominia, urbanaeque deliciae, aut splendores aulici. Ac mihi quidem iam seni, quam exoptata instiusmodi veniret solitudo etiam apud meum Znionem, in summis alpibus eiusdem montis Carpathi situm, et latissimis silvis obsitum,

obsessumque perpetuo horrore nubium. Si veniret Deus immortalis, quanta cum voluptate hos postremos aetatis meae annos, qui restant mihi, exigerem, satur iam terrenis honoribus, et aspirans ad coelestes. Ad quos certe pluribus nominibus invitamur, delapsi iam in senium defectu virium, oculorum caligatione, surditate aurium, imbecillitate stomachi, morbis denique plurimis, et quam multis similibus. Praesertim quod deliri a iuventute appellemur, qui eorum absurdissimas morum ac voluntatum actionumque novitates non probemus, semperque vetera illis ingerimus, urgemusque, ut sint frugi, maiorumque suorum disciplinam potius conservare adaugereque contendant, quam negligere et immutare studeant. Quam itaque dispari animo simus, abhorrente Reverendissima dominatione Vestra ab eremo, me vero illum exoptante, ipsa videt. Nec alioqui seiungit nos aliud in hoc discrimine, quam quod, ubi ego iam incipio dèsinere, Reverendissima dominatio Vestra occupat feliciter initium.

Quapropter et ipsa me, ut iam senem curis temporalibus, et munerum Reipublicae administratione, vitaque prope fatigatum, habeat excusatum, et optatem statum solicitarium non condemnet eadem, interim et monita et rogata, ne patriae, statim in limine honorum suorum, tam felicia fortunae suae primordia, hoc statu eius turbulentissimo, denegare ac subtrahere velit. Educavit enim eandem a parvulo, ut optima parens; nunc iam in viro, eoque sane apud eam non postremo, et opem, et operam suam desiderat. Hoc maiores nostri praestiterunt illi; hoc et nos hortatur illius pietas, et successionis ordo cogit; ut qui iam in functionem eorum successimus, succedamus etiam

in procurandae salutis eius curas. Quibus cum iam ego ab annis ferne XL navo operam, Reverendissima dominatio Vestra, mi Radeci, quae nunc incipit, capessat partes sibi a Principe impositas, nec Divinae vocationi desit, quae est, ut patriae casus atque pericula sublevare pergat; neque desistat, antequam ad senium accesserit. Sic demum ipsa chara superis conscendet aethera, et in terris nomen relinquet gloriosum et immortale, patriae vero, dum stabit frueturque incolumitate, semper erit desiderabilis.

Bubonum autem et noctuarum ubi lugubres cantus ac feralem ululatum pertaesa fuerit, relinquat istas Carpathi montis rupes atque cavernas cum suo amne Vago, cum sua sycera, cumque suis noctuis atque bubonibus, seque Pernonem ad Noricorum montium ferreum recipiat promontorium, ubi pro cavernis ac rupibus amoenissimos colles et campos, pro tristibus inauspicatisque bubonum ac noctuarum sonis habebit aviculas laetissimi concentus, proque Vaghi lymphis et amara sycera amnem Pinquam et vina suavissima, melioraque phalernis potabit, frueturque aperto coelo, nec includetur nivosis montibus, nec hyemes tolerabit longiores, quam Tyberis ac Padi tolerat accola. Velit tantummodo bonis suis frui. Valeat quam optime, et quam diutissime. Viennae 5. Septembris 1568.

CVII.

Diotalevi Ferencznek Verancsics Antal.

A ms. Francesco Diotalevi.

Le vostre del 23. d' agosto, che furon prime
1568. sept. 17. doppo la giunta vostra a Roma alli 11. del instante mi sono state appresentate. Ne vi posso dir altro in risposta, suol che ho preso grande contentezza d' animo, poi che prima da Soa Signoria nostro Signore, e poi dalli altri Illustrissimi e Reverendissimi signori Cardinali Alexandrino, Farnese, Morone, Amulio, et etiamdio dal Reverendissimo et honoratissimo mio fautore Rusticucci siate stato benignamente veduto. Faccia Iddio Signore, ch'io anchora habbia da sua Divina Maesta qualche occasione di poter con la effettiva gratitudine mia remeritar tanta benignita di Soa Santita, e benevolenza de si rari et eccellenti Prelati dela Santa Chiesia. E se con altro no, almeno con le mie orationi, e con tutta quella servita, che sapranno poter esser in me per i loro contenti e sodisfattioni. E voi, che costa, sete la mente, il volere e la lingua mia, suplirete il resto, dechiarando primieramente questo mio bono et humel animo, che tengo sempre al commodo della Santa Sede Apostolica, et honore del Summo suo Sacerdote e deli santi padri, che sostengono quella con la loro prudenza, sapienza e vita, che et Iddio odora sempre con grandissima soa contentezza, et il mondo alla giornata prende sume dello etterno albergo, farete, ovunque bisognara li debbiti

miei ringratiamenti et oblatione, che si convenga. Di resto non ho che scrivervi altro, se non, che tutto 'l successo delle commissioni a voi date, havete negotiato con tutti li debbiti modi, e con piena nostra sodisfatione; esortandovi anchora, che principalmente vi sforzate di mantenermi in buona gratia del Illustrissimo e Reverendissimo mio signore colendissimo Alexandrino, e signor Rusticuci. Ne occorendomi altro per hora, state sano, e scriveteme spesso. Da Vienna alli 17. di settembre 1568.

CVIII.

Verancsics Antalnak az alessandriai bibornok.

Molto Reverendo Signore come fratello. Ho letta la lettera di Vostra Signoria de XII. di luglio con molto mio piacere, et ascoltato volontieri ms. Francesco suo nella relatione, che mi hà fatta del viaggio, et del negotio trattato dallei in Constantinopoli felicemente in servitio di Soa Maesta Cesarea, et in benefitio universale di tutta la Cristianità. Laquale ragionevolmente dovra haverglieno altrettanto obligo, quanta è stata veramente la consolatione, che ne hà presa Nostro Signore, sicome havrà facilmente potuto comprendere il medesimo ms. Francesco dalle parole di Soa Santita. Il quale, per esser molto ben informato dell' animo mio verso di lei, et della memoria ch' io intendo havere dei molti meriti di Vostra Signoria, et in spetie dell' amorevolezza usata dallei 1568. sept. 22.

verso di me con si rare et belle cose donatemi a nome suo, non dovra mancare di darglieno conto particolare in nome mio. Onde rimettendomi in questa parte alle parole sue, le renderò quelle gratie maggiori ch' io potrò di questo suo cortese offitio, offerendomi pronto ad ogni commodo et benefitio suo, et pregandola intanto a valersi di me, et à tener conto del prefato ms. Francesco. Il quale e stato giudicato da Soa Santita et da me degno suggetto d' esser amato, et stimato dallei. La quale il Signor Dio conservi et consoli di cioche desidera. Di Roma à 22. di settembre 1568.

Di Vostra Signoria molto Reverenda

come fratell

il Cardinale Alessandrino

Kívül: Al molto Reverendo Signore come fratello, Monsignor il Vescovo di Agria, Consiliere di Soa Maesta Cesarea etc.

CIX.

Diotalevi Ferenczuek Verancsics Antal.

A ms. Francesco Diotalevi.

1568. sept. 24. Questa mia presente vi sara per aviso, che per la posta prossima rescrisse alle prime vostre, che mi deste doppo la vostra giunta a Roma, et havuta l' audienza de Soa Santita nostro Signore, e delli Illustrissimi signori Cardinali miei padroni e padri tutelari.

Delle altre cose de qui non ho a scrivervi, suol che parte degli conseglieri Hongari chiamati da Soa Maesta, sono arrivati, e penso, si trattara de piu cose pertinente ala nostra Repubblica.

Io lasciati il signor Leporino Propertio physico, e Pietro chyrurgo, m' ho dato nelle mani del signore Allegrio, e gia mi sento vie piu megliorare in quindeci giorni dela sua cura, che di tre mesi di quello faxit dominus Benedictus, ut respondeant ultima primis.

Ne penso, siate ieiuno delle dicerie de qui di molti, et di nostri oltra ogni dovero. Perho non havendo voi havuto da me commissione alchuna sopra le dicerie, che si fanno dalli emuli, ezzetto di visitare la chiesa delli Santi Apostoli, e basciare li santi piedi de Soa Beatitudine, con fare la humile reverenza a certi Illustrissimi signori Cardinali. Avertite bene, di non mover alchuna cosa, per la quale io potrei esser giudicato veramente ambitioso di gradi, che non si convengono alla mia piccolezza, e li quali bisogna espettare da Iddio; il quale conosce molto meglio, che sorte d' homini fa per la soa Santa Chiesia, e per il suo eccelso altare, cha noi alchuno bassissimo gregge siamo degni di presumere et usurpare a guisa di core, tanta alta funtione e ministerio della Divina Soa Maesta. Piu vi potrai raggionare sopra cio. Ma sapendo voi ogni mio intrinseco, e qualche mi schifo sempre di persuadermi troppo di me stesso, cesso dir altro, e lascio 'l tutto alla prudenza vostra. State sano. Da Vienna alli 24. di settembre 1568.

CX.

Faseolo Jánosnak Veranesics Antal.

Ad Io. Faseolum.

1568. okt. 1. Excellentissime Doctor, domine et amice mihi honorandissime. Ut magna fiducia proximis diebus cupieramus, nepotem nostrum in tuum contubernium inque scholam virtutum tuarum collocare, ut aliquando cum summa nominis ac famae tuae gloria potuisset in luce hominum commemorare, quod potissimum sub te praeceptore bonis litteris profecisset; ita sane primum tui senii, deinde multorum etiam plane diuturnorum laborum ac vigiliarum, quas ad splendorem tanti gymnasii per omnem aetatem tuam conferre studeas, aequo animo excusationes tuas accepi; teque rogo, ut ignoscas mihi, si qua in hoc a me importunitate affectus fueris. Nec enim urgeo imprudenter quod nequit fieri; nec propterea ita desinam te et amare, et virtutes tuas magni facere, ut amicitiam quae inter nos causa huius negotii sumpsit exordium nolim perpetuo apud me in usu conservare. Habeas itaque persuasum, te mihi esse charissimum, nihilque etiam me occasionum praetermissurum, quaecunque mihi offerentur ad benemerendum semper de tuo optimo nomine, et de eruditionis tuae celeberrima fama. Ne autem omnino curam nepotis mei intermittam. Magnificus vir Zacharias Scaramellus, civis Venetus, venturus est Pataviam, ut eidem nepoti meo alia via prospiciat. Qui si aliquo casu te quoque conveni-

consilii petendi gratia: te rogo, ut illi adsis tuo et consilio et auxilio, ut quod quaerimus, vel inprimis ope tua assequamur, et habeamus aliquid, quo tibi jure et merito debeamus. Bene valeas, et sis diutissime felix. Viennae prima Octobris 1858.

CXI.

Verancsics Antalnak Draskovics György zágrábi püspök.

Reverendissime Domine, frater observandissime, salutem et servitiorum meorum commendationem. Redditae mihi sunt binae litterae dominationis Vestrae Reverendissimae, quarum unae datae fuerunt 12., alterae 30. die praeteriti mensis Augusti. Quae non potuerunt mihi non esse multis nominibus gratissimae, maxime tamen ob amicam et fraternam sollicitudinem dominationis Vestrae Reverendissimae, qua me et res meas prosequitur. Ut autem breviter ad easdem dominationis Vestrae Reverendissimae litteras respondeam; noverit eos rumores, quos scribit eo perlatos fuisse falsos. Hoc quidem verum fuit, me una cum collega meo et aliis dominis regnicolis, mense Augusto, cum octo millibus (vel circiter) hominum peditum et equitum, in castra descendisse, ad hoc persuasi, tum quia metuebamus obsessionem Hraztoviczae vel Sisij; tum quia flumina ita eo tum decreverant, ut hostes facile transire potuissent; tum quia milites nostri non pauci in finitimis locis peste sublati erant. Ita si hostes animadvertissent, nos re- 1568. okt. 8.

bus nostris minus advigilare, procul dubio aliqui tentassent. Sed cum paratos nos viderunt, nihil tentarunt; neque iacturam in militibus fecimus, neque ego in fugam versus sum, neque aliquis me aut meos in iis locis atque eo tempore persecutus est. Nihilominus Vestrae dominationi Reverendissimae pro eo dolore, quem ex huiusmodi rumoribus conceperat, habeo maximas gratias. Hoc negare non possum, quendam iuvenem capitaneum meum iam antea in confiniis Sclavonicis prope Dombro interceptum fuisse, et ad Portam Caesaris Turcarum abductum: sed Deo sit gratia, huius unius loco simul quinque agas apud me in compendibus vidi sedentes, quales nunc quoque carcer meus habet. Id quidem, quod dominatio Vestra Reverendissima mihi iam antea consuluit, et nunc quoque suis litteris consulit, ne incautus per silvas oberrem, nt quondam fecit Petrus Berislans et alii, quos nominat dominatio Vestra Reverendissima grato accipio animo; et me diligenter cavebo, ne me periculis manifestis exponam imprudens. Quamvis fieri non potest, ut ab omnibus periculis et vitae discrimine liber sit, qui in confiniis versatur. Hoc tamen agam, ne videar me vel meos, hasque reliquias ultro in apertum coniecisse periculum. Novi eos, qui pericula amant, frequenter in iis perire. Quod si horum confiniorum res, et Caesareae Maiestatis voluntas pateretur, libenter me ab huiusmodi curis et sollicitudinibus ac periculorum metu liberarem, atque in otio et securitate viverem. Neque etiam pretio aut precibus meis mihi Banatus officium contigit; quod Reverendissima Vestra dominatio certius cognovisset, si sibi Constantinopolim properandum non fuisset. Sed frequenter a dominatione quoque Vestra Reverendis

sima audivi, non esse reluctandum Principibus, et non expectandum, ut servitores ab ipsis rogentur. Ego vero non solum expectavi Principis petitionem, sed etiam quodammodo indignationem Suae Maiestatis mihi meis iustis et honestis excusationibus paraveram. Itaque quamdiu potero, et Deus volet, officium judicis, quod ad Episcopum proprie pertinet, (geram), et defensionis pauperum curam habebo. Nihilominus tamen admonitionem dominationis Vestrae Reverendissimae fraterno et grato accipio animo, tanquam ab amico et rerum experto ac prudente viro profectam. Vicissimque dominatio Vestra Reverendissima fraterno et benevolo animo accipere velit, quod eam admoneam, ut visa paucitate Episcoporum Hungariae sacrificantium, aliaque officia episcopalia obeuntium (nam praeter Reverendissimum dominum Locumtenentem et me nullus est), velit iam tandem et sacrificare, et sacerdotes ordinare, qui in Hungaria paucissimi sunt, et alia ad episcopale officium spectantia perficere, quod eandem et velle et posse non dubito. Id si intellexero, nihil gratius mihi accidere poterit. Et hoc non ideo scribo, quod Banatum meum excusem, a quo amicorum, et inprimis dominationis Vestrae Reverendissimae opera me, Deo volente, expleto anno liberum fore spero; sed ut fraterno officio et conscientiae meae satisfaciam. Video enim negotium Agriense, et in spiritualibus, et in temporalibus, longe rectius processurum, si dominatio Vestra Reverendissima episcopale munus exerceret, et Agriae potius residentiam faceret quam Viennae. Nam vix crediderim, ullum esse vel inveniri posse ullibi, qui et mores Turcarum rectius nosset, et loci illius defensioni commodius prospicere posset. Sed haec, ut dixi, valde

confidenter et fraterno animo scribo. Vestra dominatio Reverendissima ipsa pro sua prudentia consideret quid honestius et utilius sit futurum, et esse possit.

Pro novitatibus Vestrae dominationi Reverendissimae ago gratias; atque eandem obnixe rogo, ut dum in aula fuerit, dignetur saltem de rebus communibus ad me scribere.

Hinc scribi nihil potest, quam quod satis pacifice vivimus. Nullibi apparet exercitus hostium. Plagiarii tamen suum faciunt officium, et miseros homines in confiniis, ubi possunt, abripiunt et abducunt. Vini hoc anno non habemus magnam copiam, sed milio abundamus; unde in annum futurum famem non timemus.

Hisce diebus ordinavi subdiaconos, diaconos et presbyteros, et habeo plebem satis obedientem et religiosam. Tum etiam, quae ad defensionem confinium pertinent, mihi et curae et cordi sunt; hocque studio summo efficere conor, ut omnes meae fidei crediti, et haec confinia, et adiacentes provinciae, quiete et pace gaudere possint.

Deus conservet dominationem Vestram Reverendissimam diutissime incolumem. Datum Zagrabiae 8 Octobris 1568.

Reverendissimae dominationis Vestrae

servitor et frater

Zagrabiensis mp.

Kivül: Reverendissimo Domino Antonio Veratio Episcopo Agriensi, ac Sacrae Caesareae Regiaque Maiestatis Consiliario, domino et fratri observandissimo.

CXII.

Verancsics Antalnak Farnese bibornok.

Molto Reverendo Signor come fratello. L' affet- 1568. okt. 19.
tione che Vostra Signoria si è compiaciuta di portarmi gia tanti anni, come per la sua humanissima lettera, et insieme la bocca di ms. Francesco Diotalevi suo agente mi vien significato, mi obbliga tanto maggiormente alla debita corrispondentia verso di lei, quanto io meno la posso haver meritato seco fra questo tempo, non essendo stato tra noi comercio alcuno, ne io haveva havuto di lei altra notitia, che quella, chel suo buon nome alcuna volte mi ha portato alle orecchie. Ma se per lo avenire mi si presenterà occasione, con la quale io possa in qualche parte meritar quello, che per l' adietro non ho potuto meritare; non mancherò di far conoscere à Vostra Signoria, ch'ella non s' inganna punto nel giudicio et nella confiidentia, che mostra haver di me in questa parte. Et perche dal suo medesimo agente ella potra essere pienamente ragguagliata di quanto è passato sopra cio tra lui et me, non mi distenderò in altro per hora, che in offerirmi pronto ad ogni commodo et honor suo. Cosi Nostro Signor Dio la conservi. Di Roma a XIX. d' ottobre M.D.LXXVIII.

Di Vostra Signoria

come fratello

il Cardinal Farnese s. k.

CXIII.

Draskovics György zágrábi püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Georgium Drascovitium Zagrabiensem Episcopum.

1568. nov. 10. Superiores litteras dederam ad Reverendissimam dominationem Vestram, non, ut eam ab officio strenue gerendi Banatum deterrerem; sed ut periculi duntaxat familiariter admonerem, de quo tanti apud nos rumores ferebantur. Monebarque ad hoc genus officii singulari amore, quo eam prosequor, et summo studio, quo vellem et honori et incolumitati eius esse consultum. Praefecturam autem istam, ut apud nos elapsis saeculis clarissimi praesules tenuerunt, gesseruntque magna cum gloria, ita certe hoc tempore neminem video, cui dignius conferri debuerit. Probavique magnopere et iudicium et consilium, immo et decretum Caesareae Maiestatis de hac ipsa electione eius; de qua bene etiam contentam esse intelligo, quod in dies aliquid argumenti capiat, quo virtus Reverendae dominationis Vestrae iudicio Maiestatis Eius semper quodpiam de se addit incrementum. Quod quidem Divinum beneficium, ut perpetuo illi prosperet, etiam atque etiam percupio: laetus admodum, eos numeros non solum fuisse falsos; sed etiam quod hostibus frontem, non terga verterit, eosdemque castris partim tanto numero virorum fortium frequentibus, partim praesentia sua terruerit. Pergat itaque feliciter, et sublevet patriam, toto iam flore virorum orbs-

tam, et labentem ad extrema. Nec antiquae gentis nostrae gloriam virtute ac fortitudine sua, quoad eius fieri poterit, sustentare ac tueri desinat. Mundo quoque ostendat, eos summos viros esse, quibus ultimis rerum necessitatibus salus tutelaque reipublicae commendatur.

De meis autem sacrificiis, deque meo sacerdotio non attinebat (uti arbitror) commemorare, si ego quoque nec sacerdotium meum otio transigo, nec inutiliter sacrifico; ut qui vel hac legatione Turcica et incolumitate et vita mea (haud quamquam LXIV annorum aetate retardatus) devota patriae etiam litaverim, pace toti genti nostrae, ac plurimis Christianis relata, mihi vero ipsi gravissima aegritudine comparata. Cuius, inquam, pacis causa, nisi ego periclitari constituissem, abnegato sane etiam me ipso pro Dei populis; heu, quot hucusque Christiani et caedem pertulissent, et in captivitatem devenissent. Immo ne ista quoque Reverendae dominationis Vestrae confinia quiete ac securitate, de qua scribit, fruerentur.

Quod quidem an sit sacrificare nec ne, iudicent, qui affectibus carent. Si tamen mea et Reverendae dominationis Vestrae sacrificia aequa lance librabuntur, haud dubie cognoscetur, non eius sacrificiis, sed meis, omnem quietem ac securitatem tam multorum populorum esse deferendam. Minus tamen aliena merita hoc tempore (uti video) aestimationis habent, dum quique mortales extollunt sua, et frequenter meminerunt, quoties singulis sabbatis ieiunent, quot elemosinas erogent; supputantes insuper etiam talentorum suorum exercitia. Ego interim intra sinum, et summisse intentus rebus meis, non sugillans alienos, satis contentor pro hoc ipso tempore, quod mea quoque

non sunt talenta mihi otiosa, et tantum in suo genere conferunt nostrae reipublicae (nisi etiam me fallit mea opinio), quantum cuiusque sua. Juxta illud Salvatoris qui insignitis, et instructis diversis gratiarum, ministrationum, operationumque donis spiritualibus ministris Ecclesiae suae, non certe fecit omnes Apostolos non omnes Prophetas, non Doctores; non item omnibus dedit virtutes curationum, opitulationum, gubernationum, linguarum genera, et interpretationes sermonum. Quando et divus Paulus scribens ad Corinthios palam professus fuerit, non esse se ad baptizandum missum. Num propterea non fuerit Apostolorum cum aliis Apostolis de eodem spiritu non participaverit?

Evangelizent itaque alii in populos verbum Domini; alii ordinent acolytos, subdiaconos, diaconos, presbyteros, cleroque augeant Dei Ecclesiam, et intentur, quod habeant plebem religiosam, piam, pacificam, obedientemque et perfectam in Domino. Quod profecto et laudabile valde est, et maxime expetendum esse affirmo. Verum vicissim debent in iis et alii aliqui, qui praediti alio talenti genere, cum industria sua, quo haec in otio et in pace ab iis. domi manent, obiri possint, necesse est. Si ita duobus nobis diversae proprietatis ac muneris dona sunt talenta, eaque uno atque eodem spiritus affluxu ad reipublicae nostrae commoda conferimus, equidem nescio, in quo inter nos discrepemus.

Quare suadeo, ut sedulo et sacrificent et communentur, et presbyteros pariant omnes illi, quibus opportunius datum est tempus suum ad haec obeunda. Mihi si nondum concessit mihi Dominus, quod interim me ministeriis suis exercere voluerit, ut omnipo-

et cuius consilia nemo novit, ipse pro me loquatur, measque partes tueatur. Qui forte fortuna noluerit me eodem tempore, et sacris suis operari, et prophanis, seu Mamonae operam dare; quum et Christus dixerit, sacerdotes non posse duobus Dominis inservire, alterumque omnino esse deserendum, ut commodius alteri mos geratur.

Verum, arbitror, brevi me iam liberatum iri ab hoc opprobrio, nisi me et opinio et desiderium meum fallat. Nam hinc senio, hinc aegritudine redditus ad profana munia imbecillior, quae fortasse una erit mihi e postremis, recidemus tandem ad peculiarem professionem nostram, incipiemusque gratificari amicis nostris hoc officii genere, postquam tantopere genuina nostra functio desideretur ab illis in Ecclesia. Quo tempore ad Agriae quoque curam vela convertemus Caesare permittente. Quam ut nos sumus eius voluntate, ita et Reverendam dominationem Vestram putamus esse in Banatu. Quod et litterae eius ad me datae testantur, et plane videmus, non ecclesiastica temporalibus, sed temporalia ecclesiasticis hoc depravatissimo saeculo sarciri, et contineri ab extremis malis. Idque certe praepostere et licentia, praesumptioneque Divinas ordinationes nimis habendo familiariter. Quod qui faciunt, ipsi viderint. Ego tamen ab Episcopatu meo non refugio, et redire in eum sane percupio, modo is velit, qui iam de hoc a me interpellatus aliquoties, nec ipse adhuc vel ipso nutu, nedum verbo significavit, quidnam velit, nec ego ad eloquendum intempestivius urgeo, ne imprudens habear, et infensum mihi reddam. Quum saepenumero difficilius sit veteres Principum gratias recuperare, quam obtinere novas. Atque haec de sacerdotio et sacrificiis.

De novis vero rebus, Maiestas Caesarea ad XXIII. instantis mensis proficiscetur Lincium, denuo Viennam reditura ad Natalis festa, et nostra Comitia quae habebimus circiter Epiphania Domini. Imperatrix peperit filiam Leonoram. Regina Hispaniae in partu obiit. Cardinalis Commendunus saepius est cum Caesare, neque adhuc scitur, quid rerum tractet. Nostra iudicia fervent. Noster quoque Franciscus Forgach nuper ad Transylvanum transiit, spe quam optima, nescio; nota tamen tali, qua parum certe illustrabitur. Sed de eo ulteriora expectemus, postquam dubium nobis patefecit de discessu suo a fide Caesaris. Similes enim mutationes status nequeunt subito venire hominibus ex sententia. Et interim saepenumero subrepit nequicquam paenitudo, nota etiam inflicta fronti et minora nacti, quam sibi vana cupiditate promiserant. Sbardellatus soli iam uxori cognitus, latet Cracoviae in obscuritate non praevisa.

De bello Belgico et Gallico tam multa et varia ad nos etiam perferuntur, ut uberius de illo scribere non audeam. Concurrerunt (uti nunciatur) Germani Principes sub Orangis signa contra Ducem Alvam ad XXXVIII, nituntur que Germani copiis multo maioribus, quam Hispanus. Tantummodo dispares sunt animis et facultate nervi bellici; quod utrumque Hispano abunde suppetit. Germanus quoque pressus penuria commeatuum, Mosellam amnem, qui exercitus dirimebat, de improviso, magis necessitate famis, quam belli ratione ductus, transmisit, effususque per quasdam obvias civitates minus emunitas, magnas in illis praedas egit, et sic sustentavit copias. Putantque quod hac rerum penuria, et offensione civitatum, pr quibus arma sumpsit, coactus celerius, aut in acies

ad pugnandum descendet, aut desistet a conatu, urgente iam etiam bruma militum nuditatem. Hispanus caute agit omnia, speratque, quod mora hostes franget; quum et in campo robur habeat virtute quam magnitudine validius, et potitur munitissimis civitatibus, virorum armis instructis. Nec hostis, sed suo pugnabit arbitratu.

In Galliis aeque tumultus bellici recrudescunt. Rex proscripsit omnes haereticos prementes Gallias, iussitque toto Regno suo excedere, quicunque ad Ecclesiae Romanae confessionem, et ad ipsius Regis obedientiam non reverterentur. Habet (uti afferunt tabellarii) XXX millia peditum, equitum vero cataphractorum XX. In quibus eum quoque in persona affuturum, et fortissimo animo incoeptum bellum prosecuturum affirmant, nisi rebelles resipuerint.

Conde multa apud Pictones molitur, ac movet, ut contra Regem novas vires reparet, sollicitata etiam Regina Angliae pro suppetiis; sed nondum attolli potest. Nec vel in tantum conatus suos promovet, ut castra habere queat; maiorem turbam vagorum hominum, quam virorum militarium secum trahens.

Praeclarum quoque incidit hoc tempore et Tolosatum facinus in Aquitania; palam testati, qua fide essent cum erga suum Regem, tum in Catholicam Romanam Ecclesiam constantia. Effuderant sese in eorum populorum ditionem magnae Ugonotorum copiae, eamque urbem captantes, quo in illa sibi arcem belli constituerent, late viciniam ferro flammaque vastarant; impositis quoque per opportuna Catholicorum municipia praesidiis; pedicis etiam constringere incoeperant. Tolosates mature occursuri subito peri-

culo, in cruciatam (simile quoddam maiorum suorum vetus exemplum imitati, qui eius temporis haereticis hunc in modum restiterant) concurrunt, signa Regia erigunt, armatique Ugonotis declarant, omnia se prius in mortem tentaturos, quam ut ipsis sese adiungant Sic delusi, ac prope territi perditissimi sectarii destiterunt et a consilio et a conatu. Nec alia de his postea sunt allata.

Quorsum autem iam hoc earum partium bellum sit postremo evasurum, varie homines opinantur. Faxit Omnipotens, ut Catholicis victoria cedat. Turpe tamen est illis Principibus, adeo feroces esse in invicem, in Turcas nec armari se scire; quumque praesens opportunitas maxime suaderet in eos conspirare et insurgere, in seipsos et iras, et tela convertunt. Nam Turca nunc occupato rebus novis Persae, quem dicunt cum Hyrcanis, Parthis, Curtis, hoc est Mesopotamis, et Arabibus Rubri Maris accolis, percusso foedere, contra Ottomanum arma sumpsisse; nostri quidem Principes, quasi Deus has illis oportunitates in sese saeviendi obtulisset, nihil minus cogitant, quam de communi hoste insequendo. Et ad haec, quum solos duos Principes, inter sese patrueles de domo Austriae habeat orbis Christianus, veluti duo numina sua tutelaria, quorum alter terra, alter mari statum, libertatemque Christianam tuetur a tyrannide Turcica: tantum abest, ut ii, de quibus sermo est, hos eorum tam pios conatus iuvare cogitarent, privata duntaxat sua curantes; ut etiam hoc tam ardenti atque ultroneo studio, Christianas iniurias ab acerrimis hostibus illatas vindicandi, offendi videantur. Quantum praeterea alteri nulla suppeditare volunt auxilia, invidi eius virtuti ac potentiae adversantes, ne fortius

invalescat et inclarescat latius; tantum alteri propriae facultatis detrahunt ad prosequendam publicae omnium salutis propugnationem, distinendo illum partim a gerendo bello contra Turcas, partim in Christianos lacescendo, ne ipse quoque de memoratis hostibus triumphando, religionemque Catholicam ab haeresibus defendendo, magis illustretur et fiat gloriosior.

Sed, o quorundam similium caecitatem nimis sane crassam! si sit modo caecitas, et non potius meditata malignitas. Qui coacto Philippo arma a Turcis avertere, in Christianos vero convertere, et in eorumdem perniciem, dum a rebellibus suis defendit sua, opes suas prodigere, triumphum sese retulisse arbitrantur; quum interim imperio maris in potestate hostium relicto, Hungariaque cum provinciis suis magis ac magis in casum destituta, et hos Christianitatis unicos defensores imbecilliores omnino ad tutelam publicam reddunt, et ipsi ineptientes inter sese inaniter, non prius discere et scire belli gerendi rationes contra Turcas inibunt curam, et studium amplectentur, quam in medias usque Germanias iidem (quod Deus avertat) illapsi hostes, e stratis eos excitare incipient. Magno equidem cum dolore ista scribo. Sed valde falluntur meo iudicio, qui tanta rerum suarum felicitate hausti, cogitent de his meliora, nisi ad salubriora consilia mentes suas revocabunt. Et vaticinium non est difficile, si ad Evangelium attendimus. Quippe quod iam nulla natio in Christianis est, quae non sit intra se divisa, quae intestinis armis non deflagret, non mutuis seditionibus conflictetur.

Verum ne sim prolixior, postquam et de novis rebus Reverendae dominationi Vestrae satisfeci, et de sacrificiis meis reddidi in parte rationem; precor

eidem a Divina Maiestate omnia optima atque felicia immo et eam gratiam, ut quod aliis dixit impossibile esse, ipsi faciat possibile. Nimirum, ut in utraque functione spirituali ac temporali aeque illi cuncta succedant ex sententia. Valeat quam optime et quam felicissime. Viennae 10. Novembris 1568.

CXIV.

Testvérének Mihálynak Verancsics Antal.

Ad Michaelem fratrem.

1569. jan. 7. Quid in causa sit, quod actenus Faustum ad non miseris, plane nescio; sed arbitror, quod ab eme peperceris teneri eius aetati. Quod et ego pro quia hic etiam tanta frigora et tam fortia saevier per Decembrem totum, ut plures homines occide in itineribus. Sed iam spero remissiorem futur vosque curetis, ut quam primum huc mittatur. iam honestissimum, et bene natum ac doctum juve Hungarum disposui, quem adiungam illi propter spectus meliores. Nos iam in apparatu sumus de dendi Posonium ad Comitia, in quibus quicquid debebit de summo Regni huius sacerdotio, ea Diaeta demonstrabit, mihique tanta spes undique citur de accessione eius, ut iam mihi ubique pul et palam gratulantur. Sed quum adhuc ego nil Caesare intelligo, solitum silentium et expectatio urgeo. De fistula mea hoc est, quod gesto illam

pudore sine molestia. Cauterium etiam, quod mihi aperuerunt medici propter tumorem quendam catharricum in clavicula pectoris iuxta iugulum, iam positum extra periculum, post multam ulceris purgationem consolidatur, et ad finem deducitur. Sed fortasse adhuc haerebant aliquae reliquiae catharri in artubus meis, quas ex toto salsae parigliae potus non exaequat, in pedes mihi descenderunt sub podagrae nomine, dextrum imprimis pedem torserunt mihi ferme per octo dies, iam sinistrum torquent occupato calcaneo, perstricto etiam genu dextero. Has etiam ex lecto ad vos dedi, superatis doloribus, et expectando, ut vestigia figere possim. Vobiscum vestra quomodo egerit per hanc hyemem, postquam in aestate habuerit propitiam, scire cupio. Quod ad Petrum et Magdalenam attinet; recte valent, nec eos domum mittere ausus sum brumae duritie; ubi primum tamen mitescent frigora, expediam illos. De novis nostris aliud scribere nequeo, quam quod maiorum nostrorum nepotes seniorum suorum transitiones in parte Transilvani facere egressi sunt. Nam Andrea Duditio Sbardellato permutato Episcopatu in coniugium puellae cuiusdam Polonicae, et in tenebris luce sibi collocata; Franciscus Forgach olim Varadiensis cum Vladislao Julaffy ad Transilvanum relicta fide Caesaris transierunt. Fac sit Deus, ne apud nos novae turbae, similes tamen veteribus exoriantur. Perditissima gentis nostrae ingenia nequeunt conquiescere, etiam tot maiorum suorum recentibus exemplis edocta, adeo in praeceps ruit, et extrema rerum suarum sibi invitat Quod reliquum est, bene vos valere optamus. Viennae 7. Januarii 1569.

CXV.

Stekelius Anzelmnek Verancsics Antal.

Ad Anselmum Stechelium.

1569. jan. 16. Magnam mihi voluptatem attulerunt tuae litterae, quibus plane perspexi, quantopere me et amares et coleres. Et licet nullum unquam me dubium subierat, quod essem apud te imprimis, quos observare et Musis tuis laudare consuesti; tamen his tuis litteris, nescio quo pacto, sed clariore quodam testimonio fidem fecisti mihi, me tibi prae multis amicis tuis esse charissimum. Quo ego et delectatus sum mirifice, et multo etiam vehementius adductus, ut te vicissim sic complectar, et in intimis meis habeam, ut aliquando certis intelligas argumentis, non frustra te amasse, coluisse et observasse Verancium. Sis itaque firmissime persuasus, nunquam tibi hunc animum meum defuturum.

Ubi autem obligatum te mihi esse ais, propter liberalitatem meam, quam in te quandoque conferre non recusavi; mecum te haud quaquam volo uti hoc vocabulo. Quia quicquid in te beneficiorum meorum contuli, id tuae datum est eruditioni et virtuti. Et quia dotes animi praecipue regunt res humanas, et ex illis plurima commoda in mortales diffunduntur et derivantur; vos potius, in quibus huiusmodi naturae bona et dona Altissimi elucescunt, ceteris et honoratiores esse, et nominibus multo clarioribus dignari appellarique debetis. Tu itaque et eruditioni et virtuti tuae

hisque etiam animi dotibus, quarum iam magno passu limina penetrasti, non segniter, sed sedulo incumbe, et enitere totis viribus, ut superatis liminibus summa conscendas, summaque teneas subsellia. Nec interim, ut polliceris, amplificationem panegyrici mei intermitte. Laudata sunt haec plurimum eius carmina a doctissimis viris; quo fit, ut ardentius mihi desideratur, eumque etiam expeto, sed sic amplificatum, ut spe me imbuisti. Quis enim laudes suas non habeat gratas? non etiam cupiat ut laudetur, et adhuc vivens degustet suas gloriolas. Hinc triumphi, hinc statuae, hinc coronae civicae, murales et pleraeque aliae cum titulis, et variis ac diversis aliis insignibus originem habuerunt, plurimique etiam curarunt, ut in historias referrentur, decantarenturque in poetis. Sed ne id magis efflagitare abs te, quam a multis etiam aliis promeruisse videar, hic desino; et tua ultronea, non demandata, neque imposita promissa exigo. Vale. Viennae 16. Januarii 1569.

CXVI.

Wis Albertnek Verancsics Antal.

Ad Magnificum dominum Albertum de Wis, oratorem Caesareum apud Turcarum Principem.

Ad VII. diem Novembris accepi a Magnifica dominatione Vestra litteras plenas et officii singularis, et amoris erga me fraterni, hisque de causis suaves, iucundas et gratissimas. Nec enim quicquam optabi- 1569. jan. 19.

lius mihi evenisse potuisset hoc tempore, quam manus suae testimonio cognovisse, quod esset et statu optimo valetudinis, et mei tam amanter, tamque constanter meminisset; nec praetermisisset prior ad me ad scribendum provocare, quum id mearum omnino erat partium, ut enavigata istius pelagi vastitate portuque arrepto, iam decennali exilio in eodem pelago agitatum solari debuissem. Quod quidem officium, etsi me haud quaquam fugerat, quin etiam assidue in mente sane mihi versabatur; tamen quia nec tabellariorum tuta certaque facultas occurrebat, nec ea eram firmitudine valetudinis, potu salse parili ob catharrum, quem contraxeram Hadrianopoli, occupatus, imo et pressus, ut vacare calamo potuissem, nullas dedi ad Eandem litteras. De quo et dolui vehementer, et peto maxime veniam.

Ceterum Ibraim Beghus potuit affatim de statu et de mea erga se quum voluntate, tum etiam officiis istic depraedicare. Nam quum ipse legationem illam gereret summa cum dignitate sui Principis, et suo cum honore; tum ego etiam memor officiorum eius quae in nos fere quotidie conferebat, et sua solabatur consuetudine, haud quaquam passus sum, illum vices meas desiderare. Quum interim et apud Caesaream Maiestatem saepissime egerim, ut eum clementius habere dignaretur; tametsi et sua dexteritate hoc assequebatur, et Magnitudo Imperatoris eius, ac Magnifici domini Supremi Passae Mehmet benevolentia qua est erga Suam Maiestatem, conciliabat illi, sic ut certe multo cumulatioribus habebatur honoribus, quam multi credidissent. Quicquid itaque et ego amoris hic in illum contuli, et istic in me ipse; cupio, ut et ille boni consulat meum officium, et pro suo ego habeo

eidem magnas gratias. Maxime si me in gratia Magnifici domini Supremi Passae Mehmet conservare non desistit. Quem ego quidem certe tanti semper feci et facio, quanti nullum a remotissimis saeculis passam, quorum nunc ipse locum tenet, authoritateque potitur, unquam fecerim. Non desinens etiam nunc per omnes occasiones magnitudinem ingenii, judicii et dexteritatis eius in regendo tanti principis regna atque imperia, apud Caesaream Maiestatem Dominum nostrum Clementissimum laudare et extollere. Cui ut officia mea velit commendare, rogareque meo nomine, ut eidem Domino nostro Clementissimo favere pergat, Magnificam dominationem Vestram etiam atque etiam peto.

Quanto autem studio una cum collega nostro gerim apud Maiestatem Caesaream, ut iam tandem letur Illi successor, et revocetur ex Aegypto, decenalique Eius exilio finis imponatur; non desunt mihi estimonia. Speroque, quod brevi cognoscet utriusque nostri hanc Illi operam non defuisse. Quamquam alioqui diu Maiestas Eius nihil difficilius egit, atque hoc; nimirum, ut istic Magnificae dominationis Vestrae ministerio careat; adeo pro voto illi inservit. nducta tamen est, ut Eam exaudiat, et patriae suae estituat.

De galero purpureo, quem precatur mihi, non st opus Eam esse sollicitam. Nondum est postulatus; ultro autem ut conferatur ignotis, et quos nulla ervitus, nulla merita commendant Summo Sacerdoti, Christi Vicario, nescio equidem, quo jure, quave ratione fieri possit, ne ad credendum adduci queam. Non cesso alioqui et Caesareae Maiestati inservire, t Christianis populis esse commodo, quam diligen-

tissime possim; cetera curet, dirigat atque perficiat omnium Dominus. Haec ad Suas litteras rescripsisse placuit; cupidus de Saurero nostro aliquid intelligere. num fuerit sanitati pristinae restitutus. Quem etiam salvum esse iubeo.

Hic autem apud nos in Hungaria coeptum est nonnihil maiorum rebelliones repetere. Quibus dederunt initia Franciscus Forgach olim Varadiensis Episcopus, et Wladislaus Gyulaffy; non tanti momenti ambo, ut vel exilem lacunam (így) turbare possint. Erant rumores et de quibusdam aliis, sed nondum de quodam alio constitit.

Nostra Comitia, quae debebant haberi sexti mensis instantis, Caesarea Maiestas distulit ob varias rerum aliarum causas, quibus per hoc tempus vacare cogetur, quaeque sine magna sua iactura nunc omitti non poterant. Brevi tamen nova eorum ratio inibitur.

Maiestas vero Caesarea, cum Sacratissima Imperatrice, et Serenissimis liberis optime valet. Ego itidem, excussa Turcici itineris lassitudine, et contractis infirmitatibus bene curatis, iam idem esse incipio, qui fueram; et servio Eius Maiestati iam omnino firmus et compos priorum virium.

Quod reliquum est, non gravabitur R. P. Zeffal Ibraim Beghum, Mahmut Beghum, cum aliis amicis nostris nomine meo salutare; sibique persuadere facile, esse me sui deditissimum cupidissimumque, felicissime valeat. Viennae 19. Januarii 1569.

CXVII.

Az egri káptalannak Verancsics Antal.

Reverendi et venerabiles Domini, fratres in Christo nobis dilecti, salutem et paternam benevolentiam. Etsi clare edocti simus, ac nimis quidem displicenter accepimus de conversatione Magistri Lucae Bala Zenthmiklossii, qua ille inter vos minus concorditer et convenienter aliquot iam vicibus sese gesserit, propter quod proxime etiam in tantam et nostri, et vestri justam indignationem incurrerit, ut non absre per censuras et constitutiones Ecclesiae nostrae in eum iure animadvertendo, a nobis quidem officio et beneficio privatus, a vobis vero tanquam membrum dispar exclusus, fuerit condemnatus: tamen consideratus pia animi ratione, non illum tantum, sed nosmet ipsos, quotquot sumus, ea humana fragilitate, et corruptae naturae imbecillitate sic esse circumdatos, ut etiam iusti septies in die cadant, et qui se stare putant, quandoque lapsus graviores accipiant. Quos tamen Christus ipse, salvator noster, non illico tanquam aeternis poenis addictos censuit a se repellendos, vel ab Ecclesiae sinu arcendos, quominus, si poenitentia ducti convertantur, in consortium fratrum recipi possint; sed et septuagesies etiam septies, hoc est quotiescunque resipuerint, errata illis condonentur, et in gremium Ecclesiae rursus recipiantur. Propterea nos eiusdem salvatoris nostri piam et salutarem institutionem prae oculis observantes, studioseque, quantum in nobis est, imitari volentes; viso hoc etiam, quod 1569. jan. 31.

idem Magister Lucas pro suo demerito satis a nobis correptus et castigatus existens, ad suimet emendationem se devote inclinasset; inducti sumus, eidem super huiuscemodi excessibus suis, pro hac vice gratiam facere, ac eundem omnium beneficiorum, officiorum, et proinde jurium suorum, quibus antea in ista Ecclesia nostra Agriensi usus est, capacem reddere. Propterea dignum et iustum censentes, exemplo nostri salvatoris, vos quoque, quemadmodum et nos fecimus cum praefato fratre vestro, agnoscente sua peccata et veniam deprecante, reconciliari, eique de commissis contra vos ex corde vestro remittere; hortamur vos in virtute salutaris obedientiae, et etiam authoritate nostra vobis committimus, quatenus dum et quando memoratus Magister Lucas cum praesentibus vos requisiverit, gratiamque et pacem a vobis postulaverit, omni rancore, odio atque vindictae cupiditate semota fraterne illi sua errata condonetis, ipsumque in gratiam et consortium vestrum fraterna dilectione, qua erga inimicum esse debetis, assumatis et recipiatis, quin etiam omnium proventuum suorum, quos a exclusionis suae tempore inter vos percepisse, vel posthac percipere de iure deberet, participem et capacem, nulla difficultate et contentione adhibita, velitis reddere; paternam nostram requisitionem, et vestram debitam obedientiam in eo recognituri et exequuturi. Bene in Domino valéte. Viennae ultima Januarii 1569.

Kivül: Reverendis ac venerabilibus Dominis Capitulo Ecclesiae nostrae Agriensis, fratribus Christo nobis dilectis.

CXVII.

De Andreis Jeromosnak Verancsics Antal.

Ad Hieronymum de Andreis.

Excepi Joannem Ferrum eo animo, quo et tu, cum patre eius, et complures alii petierunt, qui de mea voluntate erga se fiduciam habuerunt. Utinam autem sic sese ipsemet commendatum apud me efficiat, ut commendatus est partim a parente suo, et a te, quibus ego plurimum defero; partim ab amicis fere communibus, quibus pari assensu gratificari volui, ne fiducia fuissent frustrati, quam de meo erga se animo fecerunt sibi. Nam nisi his dotibus homines praediti fuerint, quae prius eos reddant commendationibus huiusmodi dignos, haud quaquam (mihi credas Hieronyme) rite et cum fructu commendantur. Si itaque Joannes Ferrus eam frugem de se ad me retulerit, post tam diuturnam peregrinationem, quam tua et aliorum exigit commendatio, facile una commorabimur. Alioqui omnes laterem lavabimus; nimirum ego, vos et ipse. Habet enim etiam nunc nonnihil de priori ingenio. Sed fortasse nondum maturuit. Ideo necessum habeo iterum tironem facere et disciplina imbuere, quod peregrinatione proxima nimiam licentiam imbiberit. Ceterum vir quoque iam ad haec factus, existimationem duntaxat sibi vendicat, ad disciplinam aegre revertitur, grandiore iam aetate prohibitus. Sic magna pars iuventutis per universum orbem decipitur, quando sine custode et sine institutore annos per- 1569. feb. 27.

currit adolescentiae. Ego tamen in Joanne conabor experiri, quod agricolae in adultis iam arboribus solent, quae plurium annorum cultura destitutae, et inutilibus ramis condensatae, putantur ferro, et luxu illo liberantur. Resecatis itaque pari modo in eodem Joanne multis, quae ipse licere sibi arbitratur, tanquam adhuc liber et paternae domus illecebris fretus, omni vento appetitus circumfertur. Videbo tandem, quid ex his in illo emendare potero; eam interim ipsius curam habiturus, quam de pluribus Regni huius nobilium filiis, quos foveo in meo famulitio, meisque imbuo documentis. Quibus si se ipse etiam submiserit, et ea ad usum suum accomodaverit, extra vulgi turbam erit. Sin secus, ipse viderit. Ego vero munere meo expleto nec patri, nec affinibus, neque etiam amicis eius debebo quicquam praeterea.

De tuo autem epigrammate exasticho, quo me tantopere celebrasti, habeo tibi magnas gratias; mirorque, quod adhuc habeas Musas tibi faventes et familiares; quum me iam et Musae et Apollo ipse dudum reliquerint, postquam me sibi hinc senectus, inde Reipublicae negotia vendicarunt. Nec aliud mihi restat de poesi, aut de poetico studio, quam quod libenter lego carmen; tam tardus vero sum ad carmen faciendum, quam qui nunquam ea facere sciverit. O te felicem itaque! cuius senectutem prope iam extremam Musarum chori comitantur, Apollo lyra sua solatur sustentat otium domesticum, nec anxior cura Reipublicae, quae omnis hoc saeculo miserrime affecta est, distineat a suis studiis. Ad quae si tibi reliqua bene respondeant, optime tecum agi censeo. Ego hic, quanto in maiore dignitate sum et honore constitutus, tanto sane minus sum meus. Ne huc adscribam aerumnas

Regni Hungariae, consequenterque nostra incommoda, qui in eo ad summa loca gradusque conscendimus. Sed quum res humanae universae alternas vices ferre cogantur, infelices nos, qui in hanc ultimam memorati Regni aetatem incidimus, desperantesque omnino reparationem eius nostris annis, solitudinem optamus. Vale. Viennae 27. Februarii 1569.

CIX.

Verancsics Antal a római egyház bibornokának felajánltatik.

Summo Pontifici Pio V.

Antonius Verantius, Sanctissime Pater Piissime Pie, Agriensis Praelatus Reverendissimus, et Maximiliani Caesaris a Consiliis illustrissimus, qui nuper periculosissimum bellum a barbaris Pannoniae illatum, utilissimis induciis eiusdem Caesaris Legatus dispulit, et Tuae Sanctitati, et universo fere orbi Christiano integerrimus, maxima rerum experientia, ac eximia prudentia et facundia vir cognitus est. Is a Tua benignitate et ob eius praeclara merita, et in Caesaris certe, vel petentis vel non petentis, honorem ornandus est; is idem Tuo lateri, qui coelum potestate reserans terris praesides, adiungendus; atque hoc demum viro Sacrum Cardinalium Collegium, quibus illud fulgere decet, et quibus fulget virtutibus adaugendum est. *Hoc* Ecclesiae, hoc totius fidelium Rei- 1569. mart. 1.

publicae utilitas postulat, Catholicus orbis cupit, pr
cipue vero Dalmata natio, quae perpetuo fidelissi
atque huic Apostolicae Sedi devotissima perseve
quaeque quartum lumen Ecclesiae, Divum Hiero
mum, quae hunc ipsum Verantium dedit, humillim
Te petit; hoc denique posteritas a Te factum i
prudentissima Tua atque optima gesta recensebit,
vero nobis diu vale.

Ex Venetiis kalendis Martiis

Tuae Sanctitatis

pedes osculans

Antonius Proculeianus.

CXX.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Sacratissima Caesarea et Catholica Maiesta
Domine, domine mihi clementissime!

1569. máj. 15. Post fidelium ac perpetuorum servitiorum n
rum in gratiam Vestrae Caesareae Maiestatis hu
limam commendationem. Causa Telegdini et civ
Tyrnaviensium currit per varias et multas faedita
nec aliud actum est hactenus, quam quod per
proximos disputatum est magna contentione doctor
Impactum postremo est in eo: quod Telegdinus
vult de iniuriis sibi illatis diffamatione civium, c
autem in eo solo instant, se nec authores, nec acc
tores esse infamiae Telegdini. Quumque manda

Vestrae Maiestatis solis civibus videtur suffragari, dicendo, ut illud tantum iudicio domini Locumtenentis revideatur, an ipsi cives authores infamiae sint Telegdini, de iniuriis vero Telegdini nulla in eo fit mentio; nec dominus Locumtenens, nec nos alii scimus in eadem causa procedere, nisi ambarum partium propositiones in considerationem et iudicium adducantur. Cuius rei causa supplicatum est Maiestati Vestrae a tota Sede, alias hoc iudicium nequit procedere.

Ceterum, clementissime Imperator, miseris meis fratribus Capituli Agriensis nondum sunt domus liberatae a militibus; possessio etiam arci vicina nomine Felnymeth variis et indignissimis modis opprimitur, eiusque colonis imposito per dominum Forgach concionatore haeretico, et parochus eorum, et altaristae exclusi sunt ex principali sua ecclesia; usurpata etiam dimidia parte eorum proventuum. Et quia haec sola possessio ab initio semper fuit Catholica, omnibus aliis infectis haeresum maledictionibus, hoc dolore omnes et Capitanei, et alii in eorum eversionem coniurarunt et incubuerunt. De quibus oppressionibus suis quum habeant apud Reverendissimum dominum Vesprimiensem libellos supplices, demisse supplices, dignetur Maiestas Vestra et his miseris, et Capitularibus succurrere, ne desolentur, neque transactio mecum facta violetur. Alioqui omnia ibunt pessum, nec tardioribus remediis convalescere poterunt! Et Deus Optimus Maximus Vestram Sacram Maiestatem Caesaream servet incolumem et quam felicissimam. Posonii 15. Maii 1569.

CXXI.

A Salmis Gyula grófnak Veranesics Antal.

Ad Magnificum dominum Julium Comitem a Salmis.

1569. máj. 18. Litteras Magnificae dominationis Vestrae super querimonia colonorum suorum de Wyzkewz, quod videlicet officialis meus Selliensis exactione telonii eosdem molestet; idque (uti scribit) in praeiudicium antiquae eorum libertatis et immunitatis ab huiusmodi onere solutionum, intellexi, vellemque omnino, si posset fieri, non id inter nos controversionis incidere. Sed ut Magnifica dominatio Vestra secure agit pro conservatione suorum privilegiorum, nec propterea offendit animos amicorum; ita sane et ego arbitror, vitio mihi verti non debere, si similiter privilegia mea tueri volo. Paratus alioqui semper, omni propensione et studio meo eidem inservire et gratificari.

Quod igitur ad rem attinet: nolo uti prolixioribus verbis; sed Magnifica dominatio Vestra non gravetur perlegere aliquot titulos in Tripartito legum nostrarum opere de privilegiis. Et cognoscet omnem rationem et distinctionem privilegiorum huiusmodi, et an liceat Regum antecessorum successoribus Regibus infringere privilegia. Quum autem Bela Rex Turociensem Praeposituram instituit, dotavit, et privilegio telonei ad amnem Vagum oppidum Sellie alluentem, commendavit. Quod quale est, quod habet Magnifica dominatio Vestra? a quonam rege sit collatum? quave ratione meum debeat infirmare, tam antiquum, et sigillo

aureo emunitum? nondum scio. Et sane scire cupio, petoque, ut illud mihi demonstrari, mandare non gravetur. Quod quidem si tale erit, cui meum debebit cedere, sine contentione illi deferam. Si secus, spero, Magnificam etiam dominationem Vestram non oppugnaturam mea iura. Alioqui, ut ego annis prioribus semper summa observantia parentem Magnificae dominationis Vestrae colui, ita certe pari animo erga Eandem, eius nobilissimum filium, semper esse volo. Nec deero vicinitati nostrae ullo officio, dummodo istinc a ministris suis aeque rei huius cura habeatur. Quamquam nuper etiam rates quaedam meae ex Turocz missae cum silvestri materia erant, officialesque Eiusdem ad Galgocz omnes asseres, quas vehebant, nobis ademerunt, non sine et damno nostro, et colonorum nostrorum, qui eas vehebant, iniuriis. Ne igitur talia contra nos deinceps fiant, rogamus. Et utatur nobis, ut vicino non molesto, paratoque ad omnia, quae amicitiam nostram mutuam conservabunt. Valeat incolumis et felix. Posonii 18. Maii 1869.

CXXII.

Unokaöcscsének Faustusnak Verancsics Antal.

Ad Faustum Verantium nepotem suum.

Ternis tuis, quas omnes die mensis huius III. IX. et XVI. ad me dedisti Patavio, responsurus; scito, eas mihi placuisse multis nominibus; sed his potissimum, quod iam nonnihil et purgatius scribas, et moni- 1569. jun. 1.

tiones meas ad virtutes amplectendas non gravate accipias, ceterumque sic etiam istic te gerere coeperis, ut etiam praeceptoris tui Faseoli, doctissimi et gravissimi viri, laudem de bonis moribus tuis promerueris. Incumbe itaque toto animo, totisque tuis viribus, ut in istis studiorum tuorum principiis tam praeclaris, de quorum etiam mihi maximam expectationem concitasti, sic pergas atque emices, ut eo demum evadas, ubi laureae Doctorum sortiantur. Neque enim satis est bene incipere, nisi etiam perficiatur optime. Quia ex fine omnium rerum omnis laus metitur. Memineris itaque sic ad optatum et propositum studiorum tuorum finem contendere, ut spem, quam de te et ego et parentes tui concepimus, non destituamur; tu vero temetipsum exponas risui, si oleum et operam, quod est in proverbio, perdideris.

Ad studium autem musices, quod scribit Joannes Jovius, affectare te mirifice, laudo desiderium tuum; quum ea scientia valde olim apud Graecos floruerit et summa in veneratione fuerit. Quapropter et Themistocles habitus est indoctior, quod eius fuisset imperitus. Et quia eius partes dicantur esse tres: prima, quae confingit cantus, secunda quae modulatur, tertia quae agit instrumentis: tu quod sis aptus ad cantus componendos et ad modulandum, haud quaquam adhuc perspexi. Scire vero talem scientiam, quae iucunditate afficit utique aliqua homines, fructibus autem nullis; haereo equidem, quidnam facturus es de tertio eius genere, perpetuo digitos fidibus atterendo, et aures dumtaxat stridulis sonis recreando. Nec habeo aliud, quod dicam tibi, quam me nihil posse solidioribus commodis tuis polliceri. Nolo tamen, ut omnino cesses ab eius desiderio, teque nunquam illi applices.

Quin potius volo, ut eam discas et ediscas, sciasque omnino testudinis, sive, ut nunc vocamus, luthinae peritiam, qua possis interdum et aliorum studiorum tuorum vigilias sublevare, et senectutem meam recreare. Quod instrumentum quum omnibus ingenuis tuto conceditur, tum etiam ne magnatibus quidem interdicitur; eius tu studium paulo tardius, meo certo iudicio, aggrederis. Cavebisque diligenter, ne te sic dedices ac devoveas illi, ut non orator, non philosophus, non physicus, non jurisperitus, sed coraules, utricularius et cytharedus in patriam revertere, tibique illud obiiciatur domi a conterraneis: „Scytha Patavium, Scytha Patavio.“ Horum itaque sedulo memineris.

Quod vero Jacobo Superancio Patricio Veneto, non ita pridem apud Turcam Bailo, nunc Praetori Patavino, viro claro et omnibus numeris absoluto, raroque in administranda Republica sua Senatori, insinuasse scribis, probe fecisti. Et scito, laudem esse non postremam, principibus placuisse viris. Hic autem clarissimus, tantum de meo nomine ac fama bene meruit, ut non ego solum, sed tota domus nostra debet quicquid pro maximis beneficiis grati homines debere solent. Nec cetera requiras articulatius; sed eius benevolentia atque opera facti sumus ei notiores, et laudatiores apud multos Principatus. Affuit enim non mutus testis industriae meae, qua proximam legationem, gravem sane et difficilem, gessi in Turcia.

Quum itaque vos omnes mei meae erga illum gratitudinis debito teneamini, ob patrocinium, quod ex eo vestris in rebus sperare possitis tu pro virili parte tua agnosce virum amplissimum et omni colas observantia; agnoscatque etiam ipse ex huiusmodi

tuo officio meae quoque aliquid erga se voluntatis ac studii.

Reliqua de his, quae usus tuus postulat, ad Joannem Jovium perscripsi, eaque ex eius litteris cognosces. Vale. Posonii prima Iunii 1569.

CXXIII.

Testvérének Mihálynak Verancsics Antal.

Ad fratrem Michaelem.

1569. jun. 10. Litteras vestras VIII. Maii datas accepi, gaudeoque omnes vos istic bene valere. De Archiepiscopatu non est iam, quod loquamur aut somniemus; nisi si quid insperati futura Comitia ediderint, quandocunque illa habebuntur.

Dos Margarethae tota erit in auro, et iam tota est numerata. Tantummodo occurrat aliquis fidus, cui secure ad vos detur.

Nec illa bono animo accepi a vobis. Si eam mihi credere nolitis, credite alii cuipiam. Deus bone, quaesum haec tanta diffidentia. Aut num vos ego iam a me reiecerim, si Petri nostri causa durius aliquando vobiscum egeram. Sed, quaeso, absint in posterum a nobis huiusmodi motus, et liberius maioreque fiducia agatis mecum, vel saltem solita. Cui similiter nihil unquam defuit, quod ad coniunctionem nostram pertinuit.

Ubi vero celeritatis me admonetis, ne Margarethae proci alio vertant studia; agnosco rei periculum

sed certe nequeo magis festinare. Et quia tantum aes mitti Venetias consultum esse non puto, neque hinc per ullum ex hac gente ad vos destinandum, ne fortasse pravis quorumpiam ingeniis traduceremur: existimarem, huc istic aliquem mittendum, si quem tantae fidei haberetis, nec parceretis sumptibus, quos ego essem repositurus vobis.

Habebam autem in animo, ei rem committere, de quo etiam nominatim ad vos scripseram. Sed et illum bene ambo cognovimus, et experti sumus. Quare omisi hanc cogitationem, vosque istic videte, et mature me edocete, quicquid in hoc commoditatis habere poteritis. Nulla deinceps usuri opera Devii; sed solidioris cuiuspiam viri, qui et fide erit integra, et provinciam obire sciet.

De statu ac de valetudine mea si quaeritis; nunc hic Posonii cum Episcopo Transilvano publicis praesum Judiciis; et perquam optime valeo cetera, nisi quod adhuc catharro levi humeri, quem e Turcia cum pace retuli, vexor. Nec habeo medicos, qui eum expugnare queant, vel etiam sciant. Singuli enim imbecillitatem senectutis meae causant, et inediam mihi inculcant. Quos ego quidem omnes iudico parum esse medicos; quum videam eos vix quicquam scire praeter ea, ubi Galeni atque Hypocratis regulae non successerint. Et saepe hominem occidunt, dum explorant morbos; incerta interim, et fortasse etiam aliena remedia adhibentes. Quo fit, ut me valde male habet, quod nunc hic nec empyricos habemus, nec mulierculas, quas nostri Pannones noctivagas et semimedicas vocant. Quod utrumque genus hominum simplicibus utentes radicum atque herbarum virtutibus, puto, quod maiore *cum effectu* his inclusis morbis, qui non

habent in urinis locum seu aphorismum. medeatur. Illi ubi venena miscuerint infirmo, adeo expurgant alvum, ut cum noxiis etiam innoxios humores eruant: quantumque ad tempus sine ullo incremento diturnioris incolumitatis prosunt, tantum toti vitae obsunt et detrahunt. Sed quia is defectus communis est omnibus mortalibus, nos etiam aequo animo pergamus ad nostram metam: sustentantes interim vitam nostram, ut melius poterimus, etiamsi plura incommoda senilis anni nostri nobis accumulaverint.

Quod ad nova vero attinet: Oratores nostri, qui calendis Ianuarii munus honorarium in Turciam portaverant, redierunt, et attulerunt, cum tyrannum grave bellum, alterum ab Arabibus maris rubri sustinere, alterum contra Moschum ordiri; nobiscum omnino pacem velle, Transilvanoque, qui iam in nos molichatur hostilia, dabatque operam apparatibus bellicis, mandasse, ut a consilio, et a conatibus, quos urgere coeperat, desisteret, et coleret cum Caesare nostro pacem. Caesar autem noster minime ab hac qualicumque pace per hoc tempus alienus, quo totam ferme Christianitatem bellorum incendio flagrare, et simultatibus mutuis irretitam esse videt, eam, ut non intempestivam, gratam habet. Parum tamen et Turcae et Transilvano, eius pullo, fidei adhibendum; maioribus praesidiis instruit confinia, ne imparatum hostis offenderet.

In Galliis, Conde sublato, tumultus bellicos ferme omnes putabamus esse exstinctos. Sed Volfgangus Bipontinus Dux in illud Regnum cum exercitu non contemnendo cathafractorum et peditum, mox a clade Condeana infestis invectus signis, nunciant

parum deesse, ut se cum Admiraldo Regis hoste coniungat, et simul denuo in eum arma intendant.

Belgium bene ab Hispanis castigatum cornua demisit, silere coepit, seditiones omisit, arma deposuit, et imperata facit. Nos libenter paci studeremus; sed quorundam rebelliones proximae ita nos reliquos in varias suspiciones apud Germanos coniecerunt, ut omnes male audiamus. Deus itaque male faciat improbos, et pereant universi, qui bella volunt, et quietem publicam perturbant, novisque periculis has exiguas Regni reliquias obiciunt

Reliqua erunt de Joanne Ferro, qui neque nunc apud me permansit constans. Mira hominis levitas, inaudita vanitas, volubilitas animi super omne, quod non constat sibi. Vestiveram illum tum aestivis, tum hybernis perquam nobiliter. Neque his contentus, ut familiares mei reliqui, contraxit mutuum, et plura addidit suo cultui; huncque in modum factus magis conspicuus, sociatusque cuidam Italo familiari meo, statura atque ingenio sibi simili, non aliter per urbem Viennensem ambularie sese venditavit, quam si in ea solus fuisset Pamphilus, essetque Sibenici. Nec reliquas eius ineptias huiusmodi volo vobis recensere. Sed tota iam et ea urbs, et Caesaris aula de illo loquebatur, quaeritabatque, num affinis esset Agriensis. Quare videte, quo poteram esse animo, foris erubescens, domi contumaces et turbulentos habens. Ad haec quum domum cuiusdam Oratoris, viri clari, uxorem secum habentis, mihi vero amicissimi, crebro in die pertransiret, et lascivius per fenestras eius iacularetur oculos, animadversa est iniuria, et consultandum de ea vindicanda. Ignorabatur mihi hoc facinus, nec prius de illo quicquam scivi, quam ipsemet Ora-

tor monuisset me, inhiberem hominem. Alioqui ego si forte neglexissem, ipse aut fustibus, aut etiam gladiis corripiendum curavisset; cui etiam ad illam usque diem gratia mea pepercisset. Auditis his exhorrui, et expavi fere ad stuporem ipsum, miratusque de insani audacia, simul et de imprudentia, mox reprehendendum et monendum curavi, ut desisteret et caveret: quia Orator omnes servos suos erat in illum armatos immisurus. Territus tandem vitae periculo, silentio rem commisit. Coepitque interim delectus militum fieri, et Cassoviam mitti; animum vertit ad militiam et facultatem abeundi postulavit, obtestans me maximis precibus, ut ei pecuniam suppeditarem, qua sibi ad duos equos apparatum disponeret. His petitionibus duabus magnopere offensus; primum parentis eius gratia, ne quo casu orbaretur filio; deinde sumptuum meorum causa, quos haudquaquam in illum tunc temporis faciendos mihi esse arbitrabar. Usus itaque mox disuasionibus et variis et validis, ne se in incommoda et pericula bellica praecipitaret, maneretque in statu in quo erat, et consiliis meis, meaque disciplina diutius uteretur, quae illi esset honorifica operireturque alias occasiones apud me meliores, quae conditioni suae futurae fuissent magis et honestae et accomodae. Obaudivit, et eo usque ursit me et sollicitavit, ut coactus fuerim annuere. Datoque illi modo fere ducentorum tallerorum, apparatum sibi instruxit et digressus est a me. Quod pluribus verbis ad vos descripsi, ut, si opus fuerit, excusetis me apud eius patrem, ad quem nihil scripsi de his, quae in eum a die, qua ad me venit, insumpsi. Sed profecto constitit mihi talleris quadringentis et aliquanto pluribus. Verum vadat ut ivit; in meam tamen domum eius furiae

nunquam deinceps admittentur quibuscunque casibus iactabitur, aut felicitatibus florebit.

Nec plura modo. Catherinam cognatam, et omnes liberos vestros salutate, ac bene valete. Posonii X. Junii 1569.

CXXIV.

Verancsics Antalnak Maximilián császár.

Missile Regium, tenore cuius Transilvaniensis, Agriensis et Varadiensis Episcopi causa tractandorum certorum negotiorum Viennam advocantur. Viennae 17. Iunii 1569. (A volt m. kir. udvari kanczellária régi levéltári lajstromából.) 1569. jun. 17.

CXXV.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Sacram Caesaream Maiestatem.

Proximis diebus unus ex vaywodis naszadistis, nomine Dionisius Nemeth, hospes et inquilinus oppidi mei Sellye, questus est Sacrae Maiestati Vestrae de me, quod domum quandam eiusdem violenter ab eo occuparem; mihique duo etiam eiusdem Sacrae Maiestatis Vestrae exhibuit mandata, quae districtissime 1569. jun. 19.

imperabant, ut ab huiusmodi violentia desisterem, et de facto ademptam domum illi restituerem.

Quae quidem mandata omni cum humilitate et reverentia, qua debui, recepi. Verum quum idem Dionisius secus rem suam Maiestati Vestrae exposuit, gravaturus me non iustis causis, quam sese habeat: aequitatis rationes et jura mea exposcunt, ut hoc ipsum negotium non ita de facto exequi possit, sed suis modis prius revideatur et cognoscatur, deinde quod juris atque aequitatis erit, inter me et illum transigatur. Cui haud dubie ego essem judex pro ea parte, qua oppido meo et terris meis fruitur. Nec est conveniens, ut homo, qui est conditionis eius, terrestrem dominum non agnoscat, et insuper hospes atque advena existens, jus sibi nobilitare, consequenterque haereditarium arroget et usurpet. Habito tamen Sacrae Maiestatis Vestrae pro fidelitate et subiectione mea debito respectu, ubi primum haec Judicia finem sortientur, quibus ex clementi deliberatione Maiestatis Vestrae (inter) esse me oporteat, ad memoratum oppidum meum Sellye descendam, et hanc controversiam cognoscendam, jureque mediante decidendam curabo.

Est tamen operae pretium, ut Sacra Maiestas Vestra meam etiam causam clementer intelligat, quae mihi est cum hoc, et cum tribus aliis vaywodis inquilinis et hospitibus meis; qui ductis in eodem oppido uxoribus, et iis, obtentis etiam agris et omnibus aliis commoditatibus et utilitatibus, iam non ut inquilini et hospites, sed ut oppidani mei vitam degunt, inhaerentesque naszadisticae suae libertati, et suis exemptionibus ab oneribus, quae debentur Principi, me quasi eis terrestris dominus, haud quaquam voluit agnoscere; sed praeter alias insolentias, quas in me

assidue committere non verentur, etiam litigare mecum secure audent et praesumunt, tanquam condivisionales mecum in bonis meis. Quod certe nostra gens ferre minime potest; fitque ex hoc etiam Ecclesiae juribus magnum praeiudicium, quibus tuendis et conservandis nos ecclesiastici magno iuramento adstricti sumus. Nec id solum vigore sacrorum canonum, sed etiam Principum ordinatione, a quibus similia beneficia accipimus.

Ut autem de maiori etiam audacia et confidentia praefatorum vaywodarum Maiestatem Vestram humillime edoceam: Proxima eiusdem Maiestatis Vestrae expeditione contra Turcas facta, quum attributae fuissent illis duae naszadae omnibus classiariis instructae, putantesque eam eis occasionem valde oportunam advenisse, mali cuiusdem animi sui contra me furorem declarandi, ad praefatum meum oppidum venerunt Vago flumine, irruentesque in illud cum toto ferme numero classiariorum suorum, perpetratisque in eodem multis violentiis, postremo domum quoque meam invaserunt, usique ibidem magna licentia, proscissoque maximis vituperiis et me et officialibus meis, fuderunt demum et sanguinem, aliis ex familia mea vulneratis, et aliis verberatis. Exsaturatique tanto facinore, minabundi ubi rediissent graviora, discesserunt.

Huiusmodi itaque hospites atque inquilini, Clementissime Imperator, Maiestas Vestra benigne videat, an sint mihi in bonis meis tollerandi. Ceterum, si nos a militibus Maiestatis Vestrae similes insultus atque iniurias sustinere opporteat, unde oppressionibus nostris tutela atque defensio quaeri debeat, non video. Quum autem ego etiam unus sum ex servis

Maiestatis Vestrae sicut multi alii, Eidemque non inferiora servitia exhibeo, quam sunt aliquot vaywodarum huiusmodi, Sacrae Maiestati Vestrae humillime supplico, dignetur me clementer a similibus hospitibus et inquilinis liberare; quum homines sunt supra modum arrogantes et temerarii. Idque vel hoc solo titulo, quod vaywodae sint Maiestatis Vestrae classiarii. Alioqui neque ego mihi ipsi penes aequitatem meam deesse possum; quia et Ecclesiae meae jura tueri debeo, et qui ex terris meis vivunt, aequum et iustum est, ut cum aliis subditis meis onera quoque sustineant, et in tantum mihi deferant, meque agnoscant, in quantum de terris ac bonis meis participant. De quibus omnibus distincte et humillime ad Sacram Maiestatem Vestram in responsionem querimoniae Dionisii Nemeth scribere volui, ut etiam de rationibus meis sit aliqua in parte informata, donec ad oppidum meum Sellye proficiscar, et absolvam reliqua. Deus Optimus Maximus Sacram Maiestatem Vestram servet incolumem, et felicem ad multa saecula. Posonii XIX. Iunii 1869.

CXXVI.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

Ad Maiestatem Caesaream.

1569. jun. 24. Accepi Sacrae Maiestatis Vestrae Caesareae mandatum, quo me clementer iussit Viennam ascendere propter ardua quaedam publica negotia, ubi primum haec Judicia Generalia fuissent absoluta. Quod

mandatum ut recepi omni cum humilitate et reverentia; ita eidem parere ac morem gerere diligentissime curabo. Sed quum omnino sum destitutus sumptibus, nec habeo modum Viennam ascendendi, nisi haec Posoniensis Camera reddiderit me contentum de pensione kalendarum Februarii; humillime supplico, dignetur Sacra Maiestas Vestra tribus iam mandatis suis super hac re quartum quodpiam aliud his fortius aut validius superaddere, ut tandem de illa mihi satisfaciat. Quinque iam exacti sunt menses a kalendis Februarii, nec praeter centum talleros et quaedam vina vel nummum habui. Videatque clementer Maiestas Vestra, quam mecum recte agatur; quamquam et domi, et foris commode esse possim, nullo interim adiutus vel subsidio, vel salario, vel etiam quibuspiam obventionibus, ut quidam alii; serviens alioqui non minus multis aliis, parumque et impòrtunus et molestus, et ita semper paratus ad Sacrae Maiestatis Vestrae etiam in hac senectute obsequia; ut vix conditionis meae multi sic, qui et aetate polleant, et fortuna omnium patriae postularet, imprimis autem Sacrae Maiestatis Vestrae dignitas atque magnitudo. Sed haec, quum non sint huius temporis, ad quae una dierum Sacra Caesarea Maiestas Vestra, uti spero et confido, respicere, mihique providere dignabitur, quia revera male sum provisus; iterum humillime supplico, dignetur melioribus et fortioribus quibuspiam rationibus clementer decernere, ut constitutis terminis haec mihi deponatur pensio, neque tantopere desudem in ea assequenda. Cuius expectatione tamdiu tractus, illud quoque me excipit damnum, ut interim victitans aere mutuaticio, totam fere, aut maiorem eius partem absumunt mihi foenera. Consideret itaque clementer

mera; esto, quod illi hoc etiam mandatum postremum demonstravi, sperans aliquid me delibaturum; sed aeque negavit, se quicquam pecuniarum habere, ut hucusque. Confisus tamen de benigna Maiestatis Vestrae gratia, veniam ut potero. Deus Optimus Maximus Sacram Maiestatem Vestram Caesaream sospitet et felicitet quam diutissime. Posonii 25. Junii 1569.

CXXX.

Diotalevi Ferencnek Verancsics Antal.

Al ms. Francesco Diotaleui.

1869. jul. 6. Questi passati giorni ritrovandomi in Posonio nelli giuditij generali, due delle vostre mi capitorno delli XI. e delli XVIII. giugno. Alle quali queste seranno in risposta, non vogliando lasciarvi longo tempo senza le mie. Per tanto harete à sapere, che la indispositione mia del catharho era nel vero molto grande, quando andai a Posonio. Ma ivi datomi nelle mani del dottor Spino, quell' effetto di giovamento, che non potero farmi quattro medici di questa cita in un anno, con il succo di salsapariglia ò di legno Indico. esso Spino lo fece in dodeci giorni, con quattro bagni domestichi, con le fricationi, e certi fomenti; di maniera, che restai non solamente sano, ma anchora gagliardo. Siche potete esser di miglior animo, quanto in questa parte del esser mio.

Ne Monsignor Illustrissimo Amulio, mio signore osservandissimo sente, se non con grandissima ragione, ch' io gia passati li LXV anni il penultimo del prossimo maggio, dovrei rimetettermi alla quiete, alla quale hormai il tempo et il vigor d' animo tuttavia mi esorta, inviti sprona, e principalmente il debito della professione mia, la quale io istesso veggo, non esser piu per la corte. Ma che possiamo altro, se per l' ordinario i boni servitori meno vie piu riposino, e sono soi proprii apresso li principi, che e dover voria, e saria ragione. Ringratiarete la Soa Illustrissima Signoria di questo aviso de cosa a me veramente desiderosissima, et offeriretele la mia humilissima e molto constante servitu.

Di dar recapito ad un giovine honorato, dotto, e professore [della medicina, vorei potervi compiacere. Ma nelli tempi mei d' adesso non lo posso fare per piu cause, che col tempo saprete, e giudicherete, quelle esser state legittime.

Delli vostri caldi assai si meravigliamo qui, ove anchora molti e molto usano le pelizze. Ne li fredi ci danno tanta moglia, quanto l' inundatione del Danubio ni recca danni. Tutte li convalli e le campagne detto fiume de tutti due lati in tanto sono somerse d' aque, che si dubitamo d' una grandissima carestia di pane e di fieni. Ne perho le vigne altro di se prometteno, cha pochissimo vino, se pur ancho le vue potessero maturare. Tanta intemperie et inequalita de tempi regnano in queste nostre parti; e tutto questo per li peccati nostri et eresie, che non rimettono pur un minimo che.

La venuta costa del vescovo di Segna potria esser per altra causa, cha per quella, ch' a voi par; e

facilmente potria esser stato mandato dal Revendissimo di Zagabria. Ha da far ancho lui per le correrie di Turchi Boznesi, che li sono molto molesti.

Delli gioveni gia per inante in risposta delle vostre vi ho dato chiaro raguglio, per le quali me scrivevate, che se non li havesse inviato, restasse d' inviarli per le cause, ch' alhora mi scriveste. Hora io non so che fare, perche sono dipartiti, chi di qua e chi di la. Ne è cussi facile far di nuovo la scelta poiche la prima fu intermessa; ne questa colpa è mia, ma vostra, overo di quello, che vi fece scrivermi in quella maniera. Provedete dunque voi à questo errore meglio, che potete; perche io non so che far cussi presto.

Fracasso con doi altari se ne ando in Agria. Ne perhò si contenta, come sapete bene, li suoi humori; e penso, ch' un giorno l' haveremo qui di nuovo. Perche m' imagino, che non potra fermarsi in quelli travagli del confin, e fra tanti rattori e violenti soldati; immo etiamdio per li periculi, ch' ogn' hora si temono dalli vicinissimi Turchi.

Ne judico altro per queste suol, che m' informate dal modo di farvi capitar qualche danari per la sustentation vostra; si pure vi pare di slongar il ritorno vostro. Non habiando che far altro costa sopra che rimetendome in voi; state sano. Da Vienna alli VI. luio 1569.

CXXXI.

Tesvérének Mihálynak Veranesics Antal.

Ad Michaelem fratrem.

Jam non est opus quenquam istinc huc mittere 1569. jul. 16.
ausa eius negotii, de quo vobis proxime meis signi-
caveram. Mittam enim ad vos Vincentiam Galassum
ubicularium meum via Fluminae civitatis. Qui iam
a est accinctus, ut fortasse citius illum excipies,
uam has recipies; venietque sic instructus vobis, ut
ihil eorum desiderabitis, quae expectatis.

De mea autem valetudine paucis utar, postquam
octor noster Spinus intra XIIII dies proxime me,
um essem in Judiciis Posoniensibus, sanavit a ca-
arho, quod adeo erat molestum. Nec id quidem aliis
emediis, quam fricationibus, fomentis et balneis do-
iesticis; rebus omnibus exterioribus. Laudatque ad-
iodum, quod mature ablegaverim succos ligni Indici
t salsae parigliae, totque venena pharmacorum; ni-
il dicens esse mihi perniciosius remediis, quae per
s sumuntur. In quo quum illi promptissime paruerim,
os quoque moneo, ut huiusmodi ab ore vestro pro-
ulsetis. Quod reliquum est, valere vos cum omnibus
estris, et cum Petro quam felicissime cupio. Viennae
XVI. Julii LXIX.

CXXXII.

Ugyanannak Verancsics Antal.

Ad Michaelem fratrem.

1560. jul. 22. Litteras vestras XV. currentis datas accepi, et habui gratissimum propter nuncium, quem mihi attulerunt de omnium vestrum bono statu. De quibus autem scripsistis mihi, ad eam sic respondeo.

Nuptias Margarethae neptis meae non diu futuras, in mora mea causa, quam intra XII dies expediam ad vos Vincentiam, eiusque adventus fiet vobis vestro arbitratu. Dicam tamen quod sentio. Non oportere patresfamilias vulgarem seu popularem luxum licentiam, imo et deliria aut sequi, aut imitari; dotes filiarum maiore numero, quam re metiri; nec omnino ad multos annos persolvere, nisi cum magna iactura facultatum. Vos itaque nollem ego in hoc aut errorem aut defectum committere, qui optime nostis vestro vos metiri pede, et mensura uti, quae simul et semel non vobis adimat omnia. Plus autem multo est quod uno actu et sub uno obtutu generis datur, quam quod per plurium annorum calendarumque Graecarum curricula promittitur atque expectatur. Sed haec Minervae. Alioqui admonitiones nunquam nocent. Senes etiam crebro affectibus superantur, sed non aliter quam seducti ab iis, quibus sese crediderunt. Quae ad vos obiter, et ut cum illo, cum quo etiam coram iucundius colloquerer, et Margarethe nuptiis interesse possem.

Conductio possessionum domini Simonis Arbenis placuit, laudo etiam conditiones eius, quae summe erant necessariae. Jam restat, ut advigiletis, ne Petro desit industria; qui mihi adiuvandus fuit eo modo, quo meliore fieri potuit. Scitis enim, quam egenus, quam et ego non pecuniosus semper.

De cura bonorum Arbensium per id tempus omittenda propter causam, quam mihi significastis, placet vestra sententia. Memineritis tamen eius maxime, si pretium non erit excessivum. Et hoc propter permutationem, videlicet si res ad effectum venire posset.

Quod opinio mea de quibusdam consiliis bonae valetudinis vestrae vobis non displicuerit, libenter intellexi. Illud tamen male me habet, quod nec pulas habetis istic gratas, nec vina. Quae ut a solo saxeo appelastis saxea, ita certe poteratis et de epuis dicere, ut de alga maris, qua nihil, quod vel ex proverbio didicimus, potest esse vilius. Ne itaque impransus et incaenatus saepius a mensa surgatis, et invitus ieiunetis, deficiatisque ante tempus huiusmodi media, de duobus alterum vobis proponatis faciendum. Ut scilicet aut iubete, ut vobis iuvenem aliquem mittam cocum, qui vos Apicianis vel Lucullianis fovebit epulis, cum aromatum condimentis; vel ad me veniatis, et fruamur una his, quae utrique nostrum placuerunt. Sic tamen cum domina coniuge vestra, mea vero cognata paciscamini, ne postea et vestri eius desiderio distrahamini, et illius vestro anxiemini. Quod si forte inciderit, neque animus vester, neque corpus haberet suam quietem, sua solatia, et sua vota libera. Deque his ita vobiscum mox a Margarethae

nuptiis constituite, ut alterum omnino faciatis, et annos vitae longius proferatis.

De trierarchatu, et de parviano satis est intellexisse. Ceterum de propaginibus prunorum Damascenorum curabo hoc autumno. De centum florenis scripsi Petro; credoque, quod non aegre illos a me expectabit, et plures alios; quia volo, eum venire huc in reditu Vincentia. Nec vos quoque iam diffidatis de subsidiis, postquam Petrus quoque coepit habere aliquid.

De domino capitaneo Gluceyith intellexi, quod litem vicerit, et domum erat intra 8 dies petiturus. Ideo non direxi ad eum partes meas litteras. Dicetis illi ac suis omnibus salutem meo nomine.

Faustus iam defecatiores scribit ad me epistolas, et declarat, plane esse se Patavii. Non patior quicquam deesse illi; tantummodo vos etiam inculcate illi, ut discat, et amet parsimoniam. Jam enim constitit mihi talleros 400.

Alium qui adhuc est domi, vellem, ut huc mittatis, exigatque apud me biennium. Postea eius etiam geremus curam, postquam Faustus incipiet esse in arce studiorum suorum. Vellem enim, ut ipse etiam addisceret aliquid Hungarice et Germanice. Ego autem beneficio Dei bene valeo, a catharro omnino liberatus, quod proximis etiam tabellariis ad vos scripsi.

Posonii autem quia ad X. Augusti diaetam habebimus, eo me brevi conferam. Nova spe multorum mea vero nulla, in eadem decretum iri de Archiepiscopatu. Hac autem confecta diaeta Caesarea Maiestas conferet se in Bohemiam, aiuntque quod Wratislaviae cum Rege etiam Poloniae conveniet; vehementerque dubito, quod me etiam secum esse iubebit

quod nollem. Alioqui non potero non parere, si huius animi fuerit.

Quod reliquum est: Signa iam apparent, bellum hoc anno nos in Hungaria non habituros. Rex autem Poloniae in proxima diaeta coniunxit Lythvanos cum Polonis perpetuo vinculo, perfecitque felicissime; quod multi Reges antecessores eius nequiverunt. Jamque imposterum unis legibus parebunt. Ex quo ille Rex, quantum nomen in toto mundo consequetur, eloqui non est facile; donata Polonis etiam haereditate sua Lythvaniae, quam ei maiores sui reliquerint. Quo similiter tanta gloria a suis celebretur, ut praeferatur multis prioribus.

Dominam cognatam salutetis, et bene valeatis. Viennae 22. Iulii 1569.

CXXXIII.

Pankotai Ferencz egri vicariusának Verancsics Antal.

Ad Vicarium Agriensem.

Reverende frater in Christo nobis dilecte et ho- 1569. jul. 26.
norande salutem. Superioribus diebus Andreas Choka omnem eam pecuniam, quam illi ad nos dedistis, accepimus, et agimus vobis gratias, quod ea carere nos noluistis; quamquam nihil etiam erratum fuisset, si eo quo a nobis erat destinata, restituissetis illam.

Testamentum autem quoque Dobrey confirmavimus, et illud Magistro Georgio Zegedy Canonico nostro ad vos dedimus, ut illud rite exequendum curetis. Omni tamen studio adhibito, ne quid eorum

eiusdem testatoris depereat, quae ad nos relatione quorundam sunt perlata; quum suo tempore dabimus operam, ut cognoscamus an ita sese res habuerint; nec etiam praetermittemus eam curam, ut, quomodo legata eiusdem demortui distributa fuerint, sciamus. Neque vos ex hac sollicitudine nostra quippiam in vos transferamus, quod scilicet non crederemus vobis: quia iam dudum ex multis argumentis cognovistis, et plane manu quoque palpastis. Sed quum et multa audimus de similibus testamentorum exequutoribus, et ex parte non pauca credimus; agnoscetis res demortuorum fratrum apud complures, qui in legatis non habuerunt. Memineritis itaque, ut deinceps isti tales exequutores nos etiam inter se connumerent (igy). Habita interim diligenti cura, ut et a Rubero, et ab aliis debitoribus muta exigantur; teneatur omnium optima et sincera ratio, quae elargiri oportebit.

De negotio Magistri Gregorii Zegedini, qui pro gratia apud nos laboravit, illud nos velle sciatis, ut causam eius citra strepitum popularem et vulgus revideatis, neve ulli ex fratribus nostris etiam fragilioribus primum cura pastoralis, deinde pietas, ac postremo gratia nostra desit; iisque maxime, qui resipiscunt a viis suis malis, vitamque dirigant in melius, paterne castigati atque admoniti. Sic cum hoc ipso Zegedyno transigat, ut gratiam errati sui obtineat: prius tamen non, quam et hanc mulierem, cum qua apostatasse, ac ordinationibus Sanctae Romanae Ecclesiae omnibusque Sacris Conciliis deliquisse dicitur, ab sese summoveat, et canonice palam promittat, quod imposterum cum suspectis in domo sua non cohabitabit; et si secus fecerit, judicii rigorem subeat. et eas poenas luat, quas delicti culpa commerebitur.

Si enim non licet Episcopo manifeste peccantes aut pietate, aut commiseratione prosequi; quanto minus ei est permissum, ut perseverantes in peccatis gratia sua complectatur, et indulgentia corroboret, et depravatiores reddat. Quum autem et liberos ab eadem femina susceperit (uti audimus), et praesentium temporum licentia plurimos homines pervertat, a disciplinaque et a recto, suaque professione abducat; facile et iura matrimonii cum illa usurpasse potuit. Quod quia cognitionem fori vestri concernit, nos iam de his loqui desinimus.

Ceterum non ignoratis, quanta molestia laboremus ob desertorum altarium Ecclesiae nostrae vineas, quarum hactenus magnam partem in laicos, atque in hereticos dilapidavimus; nec id tam ultronea et incircumspecta nostra voluntate, quam et vestro, et aliorum fratrum nostrorum consilio, praetextuque minime approbando, ne videlicet in solitudinem devolvantur. Quumque huiusmodi ratione ducti partim vinearum integritatem conservavimus, partim ab Ecclesia alienavimus, nullas denique ex eorum manibus recuperamus, nisi et magno nostro negotio, et iniuria similium possessorum: deinceps itaque statuimus, ut memoratae vineae, etsi desolentur et ad labruscas redigantur, nemini prorsus ulla conditione conferantur. Detisque operam, ut ea ad altare Omnium Sanctorum pertinens, et existens apud Egregium Joannem Vytezium, Magistro Marino de Bonis, rectori suo restituatur; et si quae sunt aliae hunc in modum quibuspiam collatae, pro vestris viribus enitamini, ut in pristinum revocentur, nec quemquam in posterum patiamini sic agere cum suis vineis, ut eas non omni tempore in sua habeant potestate, quotiescunque rehabere voluerint.

Quum autem Magister Raccamontes non potest Agriae et canonicus et mercator esse, ut hic Viennae; mandetis illi, ut desistat quaestum agere, et merces, quas istuc ex Italia attulit, remittat ad hanc civitatem. Istic sacerdotem gerat. Alioqui si in hac licentia perrexerit, eum inobedientum sententia feriatis.

Lectorem quoque admonete, ut scortum, propter quod coactus est tantopere erubescere, et non pauca perpeti incommoda, ab se reiiciat, et tali vel culinae, vel aliorum domesticorum operum utatur ministra, quae suspicione scorti careat, nec nobis moveat bilem, veteremque (fgy) toti ordini atque Ecclesiae nostrae identidem opprobria retexet; promisit enim, eius se commercio liberaturum, ubi primum Agriam rediisset. Quod si non fecit, et in eodem adhuc erret luto, extendite in illo authoritatem vestram, et honori tum Ecclesiae, tum ordini nostro consulite. Beneque valete. Viennae 26. Julii 1569.

CXXXIV.

Faseolo Jánosnak Verancsics Antal.

A ms. Giouan Faseolo.

1569. aug. 4. Parmi esser cosa molto difficile, à poter talmente disciplinare la gionenta, che si conserui nelle prime parti della soa educatione. Anchora che cò grandissima diligenza si tenghino sott' il freno. Et è verissima quella sententia d' Horatio, che li giouani subito sciolti dalla custodia di maggiori suoi, si danno

à diuersi solazzi e studii, cò usurparsi appresso tutta quella liberta, che chiamamo licenza di maniera, ch' al fine bisogna lasciarli a uincere. Poi che mandati ne stranieri e lontan paesi, se ne sogliono dar per se stessi in tutto quello, che li uoleri loro gli porgono inante, e guidare più tosto la, oue gl' appetiti se godeno, non le uere, ne le legittime ragioni, con el suo uie piu maggior dano ch' utile. Di che esempi nò ci manchano tutta uia ch' ogni giorno fa nascer la gabbia di questo trauaglitissimo mondo. Lo quello malamente gouernato nel presente nostro secolo dalli suoi mortali e monarchi, le giuuentu anchora appresso tutte nationi sono deprauate, manchandole Curii, Fabricii, Catoni, e molti altri simili, per il gouerno delli quali ogni bona disciplina e costumi regolati da per tutto stauan' in piedi, ne nissuna ettà inante il tempo è senza giudicio di maggiori soi si reccaua la liberta, et il potere di uiuere a suo modo.

Pertanto questi anchora nostri dui, raccomandati à uoi, oue uolea, che uiuessero sotto la disciplina uostra, come solto la mia ueggo; che seguendo il comune errore e diffetti publici, cominciano uoler tutto quello, che nò saria ne uostro ne mio instituto. Ne so quello mi debbia dire, imm' ancho ne fare sopra cio, tante ragioni mi propongono di maniera, che uorebbono starsen' da per se; e uiuer à suo modo. Qual stato nò direi esser fuora di proposito, si pure fussero di tale maturita, che si sapesso ben gouernare. Per il che io anchora volea, che qualche tempo stessero in potere del maestro. Dubitandomi, che ne quella ettà, in qual sono, nò sarebbono stati sufficienti à gouernarsi per se stessi, et ut est in proverbio, nare sine cortice.

Ma puoi che s' hanno assecurato tanto, che gia pare, siamo fatti maestri nell' Israele, faciano essi, e lasciateli andare e tenere la uita e la cuccina quale uolno. Prometendoui, che se nò si gouernarano saviamente, io anchora ordiro altro pensiero di loro. Ne uorrò, che totalmente seguino li suoi humori, e corrino alla uentura.

E tra questo mezzo, gli ho commesso, che ui sodisfacciano per tutto quel tempo, che sono stati apresso voi, offerendomeli anchora io cò tutti quelli appiaceri et ufficii, che da me si potrano prestarsegli. Ne lei restera di comadarmi e ualer se ne di tutto quello, cò che saremo bastanti à servirla. E quest' è quanto in resposta delle soe del primo di luio. State sano. Da Vienna alli 4. d' agosto 1569.

CXXXV.

Verancsics Antalnak Rust Jeromos.

1569. sept. 10. Reverendissimo Signor mio! Io non ho voluto lasciar partir di qua il Diotalevi suo secretario senza la compagnia di questa mia a Vostra Signoria, la quale mi servira solo al presente per salutarla, et per farle fede, che egli e stato sempre volontieri da Nostro Signor, per rispetto di Vostra Signoria principalmente, et perle virtù et modestia sua. Del desiderio, ch' io tengo di servirla. non le dirò altro, senon che mi rimetto alla relation, che dovrà farlene

in mio nome il medesimo Diotalevi, come informato appieno della volonta mia. Con che allei bascio le man, offerendole et raccontandole dicontra, chel Signor Dio la conservi. Di Roma alli XVI. di settembre 1569.

Di Vostra Signoria Reverendissima

l' affectuosissimo

Girolamo Rust mp.

Kívül: Al Reverendissimo Signor come fratello, Monsignor Vescovo di Agria.

CXXXVI.

Verancsics Antalnak Amulio bibornok.

Reverendissimo Monsignor come fratello! Ri- 1569. sept
tornando hora a Vostra Signoria ms. Francesco suo secretario, non voglio io se non salutare lei, rimettendomi nel resto, à quanto le dira esso per mio nome; poi che lo conosco in questi giorni, che l' ho conversato, tanto discreto, modesto et inteligente, che son certo, non defraudara punto al' amore ch' io porto a Vostra Signoria; et al desiderio, che tengo di farle servicio. Et certo è servire meritevole della gratia di lei, il stato et sanita mia la sara monstrata da esso, quello che posso et vaglio tutto è di Vostra Signoria, alla quale mi offero, et prego dal Signor

Dio ogni contento. Di Roma li XVII. settembre del LXIX.

Di Vostra Signoria

come fratello

Il Cardinal Amulio mp.

Kívül: Al Reverendissimo Signor come fratello, Monsignor Vescovo de Agria, etc.

CXXXVII.

Verancsics Antalnak az alessandriai bibornok.

1569. sept. 71. Molto Reverendo Signor come fratello! Il Diotalevi, il quale se ne ritorna a Vostra Signoria, spedito da Nostro Signor nella commession sua, come ella vedrà, è stato cossi ben visto da Soa Beatitudine per rispetto di lei, et per le virtù sue anchora che per non difraudarlo di quanto merita in questa parte, le ne ho voluto far fede con le presente. Onde lo raccomando a Vostra Signoria come secretario suo demerito, et come amandome ancora, che sara fine di questo; offerendomi in tanto ad ogni commodo suo sempre. Di Roma alli XVII. di settembre 1569.

Di Vostra Signoria molto Reverenda

come fratello

Il Cardinale Alessandrino mp.

Kívül: Al molto Reverendo Signor come fratello, Monsignor il Vescovo di Agria.

CXXXVIII.

Verancsics Antalnak Dolfino bibornok.

Reverendissimo Monsignor come fratello hono- 1569. 8 pt. 1
rando. Venendosene da Vostra Signoria il suo Diotalevi, et havendo conosciuto, mentre è stato qui, con quanta saldezza io conservi in me il buono affetto, il quale ho portato sempre a Vostra Signoria, mi parrebbe severchio, s' io volessi interno à questo dirle più di quello, ch' ella potrà udir dalla viva voce sua. Rimettomi dunque à lui cose di questo, come del resto dell' esser mio, e delle cose di qua, delle quali egli è instruttissimo, e potra darlene abbondante ragguaglio. Questo solo non le taccio, che come non è effetto di vera amorevolezza, il quale ella non si possa prometter sempre di me, cosi mi sarà sopra modo caro, che ella mi dia talvolta occasione da mostrargliene segno. Mandole un paco di rocchetti, li quali sarà contenta di godersi per amor mio. E di buon cuor mele offero e raccomando. Di Roma à XVIII. di settembre.

Di Vostra Signoria Reverendissima

uti amantissimus frater

Cardinalis Delphinus m. p.

Kívül : Al Reverendissimo Monsignor come fratello honorando Monsignor il Vescovo di Agria.

CXXXIX.

Verancsics Antal esztergami érsek.

1569. okt. 17. Nos Maximilianus etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod quum diligenti cogitatione in animo revolverimus inter alia, quae Culmini Nostro Imperiali dignitatique Regiae varia incumbunt munia praecipuum esse, quod honorem cultumque concernit Divinum, ipsaque Dei Optimi Maximi Maiestas nonnisi fide et religione, quam Sancta docet et profitetur Ecclesia, coli venerarique soleat et possit; cumprimis elaborandum nobis judicavimus, ut in Regnis et Provinciis, adeoque Imperii Nostri circulo Dei benignitate Nostro regimini curaeque tradito, Ecclesia Dei piis et idoneis gubernatoribus atque ministris, tanquam cultus ipsius Divini necessariis instrumentis quovis tempore habeantur rite provisae. Vacante itaque impraesentiarum Metropolitana et Primatia Regni Nostri Hungariae Ecclesia Strigoniensi, legitimoque pastore orbata, haud differre voluimus, quin illi de idoneo Praelato et Rectore quamprimum prospiceremus. Et propterea debitum habentes respectum ad praeclaram eruditionem et doctrinam, vitaeque et morum integritatem fidelis nostri nobis dilecti Reverendi Antonii Verantii Episcopi Agriensis et Consiliarii Nostri, quibus ipsum munere Divino ornatum ab annis non paucis propria nostra experientia comperimus; confisi etiam de solerti et attentissima cura atque sollicitudine, quam ipse in administranda rite

Ecclesia, tuendaque et propaganda vera fide et religione, more boni pastoris et Praelati, summo conatu adhibiturus sit; non immemores denique haud vulgarium illius meritorum, quibus sese divo quondam genitori Nostro, et Nobis quoque commendatum reddidit; eundem ab Episcopatu Ecclesiae suae Agriensis ad Archiepiscopatum Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis, nunc per mortem et decessum Reverendissimi quondam domini Nicolai Olahi, eiusdem Archiepiscopatus ultimi veri et legitimi possessoris de jure et de facto vacantem, transferendum, nominandum et praesentandum, ac eundem Archiepiscopatum Strigoniensem eidem authoritate Juris Patronatus Nostri Regii, quod in omnibus dicti Regni Nostri Hungariae Ecclesiis et beneficiis ecclesiasticis more divorum quondam Hungariae Regum, praedecessorum Nostrorum felicis memoriae optimo jure habemus; simul cum omnibus castris, civitatibus, oppidis, villis, possessionibus, praediis, ac aliis cunctis pertinentiis et juribus possessionariis ubivis et in quibuscunque Regni nostri Hungariae et Partium ei subiectarum Comitatibus existentibus habitis, ad eundem Archiepiscopatum Strigoniensem de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, pariter cum omnibus eiusdem juribus, libertatibus, praerogativis, proventibus, et aliis quibusvis emolumentis quovis nominis vocabulo vocitatis, dandum et conferendum; imo transferimus, nominamus et praesentamus, damusque et conferimus praesentium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris honorabilibus Praeposito, Vicario, Lectori, Cantori, Custodi, ceterisque Canonicis et beneficiariis tam dictae Ecclesiae Strigoniensis, quam aliarum Collegiatarum Ecclesiarum ad eandem pertinentium, ha-

rum serie committimus et mandamus; quatenus a modo imposterum praefatum Antonium Verantium pro vestro legitimo et indubitato Archiepiscopo habere, tenere et cognoscere, Eidem debitam reverentiam, honorem et obedientiam praestare, ac in omnibus licitis et consuetis rebus jurisdictioni ipsius parere et obtemperare modis omnibus debeatis et teneamini, secus non facturi; praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in arce nostra Regia Posoniensi decima septima die mensis Octobris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

CL.

Verancsics Antal mint esztergami érsek nyeri az esztergami egyház kegyúri jogát.

1869. okt. 17. Nos Maximilianus etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos debitum habentes respectum ad praeclaram eruditionem et doctrinam, aliasque animi dotes, ac circa Ecclesias Dei, ac eligendos earundem ministros, diligentem curam fidelis nostri Reverendi in Christo patris domini Antonii Verantii Archiepiscopi Strigoniensis, Primatis Hungariae, Legati Nati, Summi et Secretarii Cancellarii et Consiliarii Nostri, quibus ipsum Divino munere praeditum, non alieno saltem testimonio, verum etiam propria Nostra experientia cognovimus; Jus Patronatus Nostrum Regium, quod in Ecclesia Strigoniensi, aliisque Collegiatis Ec-

lesiis ad eandem pertinentibus, sicuti in caeteris universis Regni Nostri Hungariae Ecclesiis, instar praedecessorum nostrorum divorum quondam Hungariae Regum felicis memoriae, optimo jure habere dinoscimur, ex certa nostra scientia, animique deliberatione eidem domino Antonio Verantio Archiepiscopo duximus dandum et conferendum, imo damus et conferimus, ac in illum transferimus praesentium per vigorem; annuentes et concedentes, ut ipse omnia Beneficia Ecclesiastica, utputa Praeposituras, Lectoratum, Cantoratum, Custodiam, Canonicatus, et Praebendas, quae a modo deinceps tam in dicta Strigoniensi, quam aliis Collegiatis Ecclesiis ad illam pertinentibus, quocunque nomine et titulo legitime vacare contigerit, dicti Juris Patronatus Nostri authoritate per Nos sibi hac in parte concessa, personis idoneis et benemeritis, ecclesiasticaque functione dignis, fide praeterea, vita, moribus et honesta conversatione, eruditioneque commendatis, Hungaris tamen et non alienigenis, dare et conferre, ipsisque de eisdem disponere, ordinare et providere valeat atque possit; imo damus et conferimus, harum Nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum in arce Nostra Regia Posoniensi decima septima Octobris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

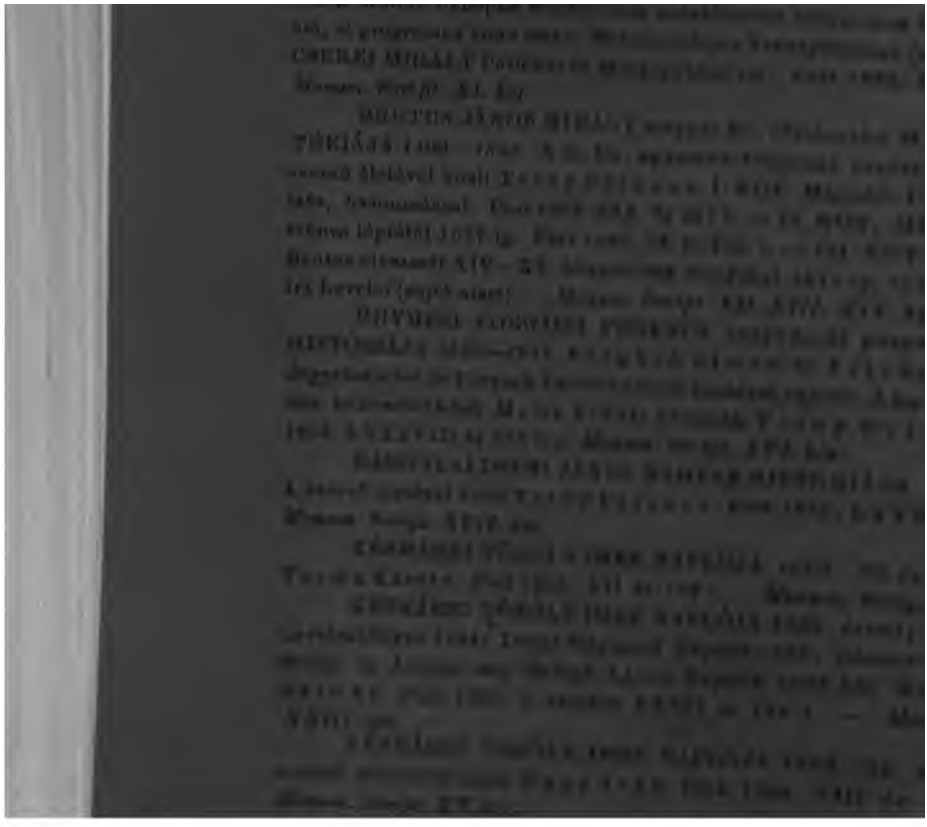

Stanford University Libraries
3 6105 005 505 529

DB
932
M64
18-22
1866

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 days

DATE DUE